This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZEKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS OSZTÁLYTITKÁRA.

NEGYEDIK KÖTET.

(1557—1563.)

BUDAPEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia épületében.)

1877.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGÁNAK KIADÁSAI.

Kaphatók saját könyvkiadó-hivatalában (Akadémia épületben) és minden könyvárusnál.

ARCHIVUM RÁKÓCZIÁNUM. II. Rákóczi Ferencz Levéltára, bel- és külföldi irattárakból bővitve. I. Oszt. Had- és belügy, szerkeszti *Thaly Kálmán*. I. köt. Rákóczi Ferencz fejedelem Leveleskönyvei, levéltárának egykorú lajstromaival 1703—6. XXVIII és 688 l. — II. 1707—9. XXVIII és 656 l. — III. 1710—12. X és 747 l. Pest 1873—4. Mindenik kötet ára 2 frt. — IV. kötet. Gróf Bercsényi Miklós levelei Rákóczi fejedelemhez I. köt. 1704—1712. Közli Thaly K. 1875. XII és 764 lap. Egy utóirati táblával. Ára 3 frt 60 kr.

— — II. Oszt. Diplomatia I. II. köt. Angol diplomatiai iratok, angol levéltárakból közli *Simonyi Ernő*. Pest 1871—73. 639, 672 l. Egy-egy kötet ára 2 frt.

II. Rákóczi Ferencz Önéletrajza és »Egy keresztény fejedelem áhitásai« czimü munkája. Budapest, 1876. VIII. 589. l. Ára 3 frt.

TÖRÖK-MAGYARKORI TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. Első osztály: I. II. köt. Okmánytár a hódoltság történetéhez Magyarországon. Szilády Áron és Szilágyi Sándortól. I. II. köt. 1863. XXX és 458 és 480 l. 4 frt.

— — — III.—IX. köt. 1868—73. Török-magyar-kori Állam-okmánytár szerk. és jegyzetekkel ellátták, Szilády Áron és Szilágyi Sándor. I.—VII. k. 1868—73. mindenik kötet 2 frt.

A kilencz kötet együtt megrendelve 15 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁR. A történelmi kútfők ismeretének előmozditására. Szerkeszti *Toldy Ferencz* I—XXI. kötet. 1856—1875. 8-rét. Ára a 21 kötetnek együtt véve 16 frt. Egyenként egy-egy kötet ára 80 kr., kivévén a XX. és XXI. köt. egyegynek ára 1 frt 80 kr.

MAGYAR LEVELES TÁR. I. köt.: Négyszáz magyar levél 1504—1560. Szalay Ágostontól. XX. és 432 l. kilencz köriratu hasonmásos táblával 1 frt 20 kr.

FEJÉR GYÖRGY MAGYARORSZÁGI OKMÁNYTÁRÁNAK betürendü tárgymutatója Czinár Mórtól. XVI és 549 l. 2 frt.

ÉVMUTATÓ Fejér György Okmánytárához. Knauz Nándor által. 44 l. 20 kr.

HUNYADIAK KORA MAGYARORSZÁGON Gr. Teleki Józseftől. I.—V., VI: 1 és X.—XII. köt. Mindenik kötet ára 3 frt 50. kr. — (VI. köt. 2. része sajtó alatt.)

PAULER GYULA. Wesselényi Ferencz nádor és társai szeesküvése 1664—1671. Két kötetben. 1876. Kis 8-rét. I. Köt. X és 412 lap, — II. köt. 450 ap. Ára 5 frt 60 kr.

MAGYARORSZÁG HELYRAJZI TÖRTÉNETE. Főtekintettel az egyházi intézetekre vagyis a nevezetesebb városok, helységek, s azokban létezett egyházi intézetek, püspök-megyék szerint rendezve. Rupp Jakabtól. Első kötet két darabban. Az esztergami egyháztartomány a hozzá tartozó püspökmegyékkel együtt. Pest 1870. XVIII és 807 l. 1 frt.

— — Második kötet: Az egri érseki egyháztartomány, a hozzá tartozó püspöki megyékkel együtt. Pest 1872. XIV és 473 l. Ára 50 kr.

— — Harmadik kötet: A bácsival törv. egyesitett kalocsai főegyházmegye. 1876. XV. és 375. lap. Ára 1 frt 80 kr.

BUDA-PEST és környékének helyrajzi története, Rupp Jakabtól. Két térképpel. Pest 1868. 306 l. 50 kr.

ACTES ET DOCUMENTS pour servir á l'histoire de l'Alliance de George Rákóczi. Prince de Transylvanie, avec les Français et les Suédois dans la Guerre de Trente ans publiés par A. Szilágyi. 1874. In 8. VI-491. pag. 3 frt 60 kr.

FRAKNÓI V tr. A magyar országgyülések története. 1526—1556. I—III. köt. 1874—1876. 8-rét. (I. köt. VIII és 235 lap, — II. köt. 168 lap, — III. köt. 173 lap.) Ára 5 frt 60 kr.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

NEGYEDIK KÖTET.

(1557—1563.)

Dr. Császár Mihály
könyveiből

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST,
A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.
(Az Akadémia épületében.)
1876.

Hungary. Országgyülés.

MONUMENTA COMITIALIA REGNI HUNGARIAE.

MAGYAR

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA

MEGBÍZÁSÁBÓL SZEKESZTI

DR. FRAKNÓI VILMOS

A M. TUD. AKADÉMIA RENDES TAGJA ÉS OSZTÁLYTITKÁRA.

5

NEGYEDIK KÖTET.

(1557—1563.)

BUDAPEST,

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN

(Az Akadémia épületében.)

1876.

EN1

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331349A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Budapest, 1876. Nyomatott az Athenaeum r. társ. nyomdájában.

I.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1557. Júniusban.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331349A
ASTOR LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R [illegible] L

Budapesten, 1876. Nyomatott az Athenaeum r. társ. nyomdájában.

I.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1557. Júniusban.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
331349A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1927 L

Budapest, 1876. Nyomatott az Athenaeum r. társ. nyomdájában.

I.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1557. Júniusban.

A pozsonyi országgyűlés 1557. júniusban.

Bármily kielégítő volt Ferdinánd királyra nézve az 1556-iki januárban tartott pozsonyi országgyűlés eredménye : ügyei mind roszabbra fordúltak.

A portával megkezdett békealkudozások nem vezettek czélhoz, és a budai basa parancsot vett, hogy egész erejével segítse János Zsigmondot. Az erdélyi rendek pedig, február 9-én tartott gyűlésükből felkérték a királyt, hogy vagy küldjön elégséges haderőt Erdélybe, mely a törökök ellen megoltalmazza, vagy oldja fel őket a hűség esküje alól. A válasz kitérő volt, s a rendeket ki nem elégítette. Mire ezek behívták Petrovicsot, és meghódoltak János Zsigmondnak. Isabella fiával október 22-én ünnepélyesen bevonúlt Kolosvárra. Dobó István, a Ferdinánd által kinevezett erdélyi vajda erélyes ellenállást fejtett ki ugyan, de ezzel az év végén fel kellett hagynia. Erdély Ferdinándra nézve véglegesen el volt veszve.

Ez alatt Magyarországban megujúlt a török háború. Június közepén a budai basa ostrom alá vette Szigetvárt, melyet Horvát-Stansich Márk megvédett. Nádasdy Tamás, Zrinyi Miklós, majd Ferdinánd főherczeg, jelentékeny haderővel siettek a fenyegetett országrész megmentésére. Mindazáltal a hadjáratnak nem voltak fontosabb eredményei. A következő év (1557.) elején a háború Ferdinándra nézve szerencsétlenül folyt. A törökök Horvátországban foglalásokat tettek, Tatát megvívták, míg Nagyváradot Isabella hadvezérei ejtették hatalmokba.

Végtére a felvidéken is komolyan fenyegetve volt Ferdinánd uralma. Bebek Ferencz és György, kiket az 1556-ik évi országgyűlés hűteleneknek nyilvánított, több főúrral és nemessel Isabellához pártoltak, majd a töröktől is segítséget nyer-

vén, nyilt háborút indítottak meg, a mely változó szerencsével folyt.

Ferdinánd ennyi baj által környezve, kész volt Erdélyről lemondani, és a portánál levő követeit felhatalmazta, hogy a tényleg fenálló birtokviszonyok alapján is megköthetik a békét.

Mivel azonban még így is kétes volt, vajjon a szultán rá áll-e, szükségesnek látta minden eshetőségre előkészülni. Emiatt a német birodalom, Csehország és az ő örökös tartományainak rendeitől, háború esetére, jelentékeny segítséget eszközölt ki,[1]) május 7-én pedig a *magyar országgyűlést* június első napjára Pozsonyba hívta össze, feladatául az ország védelmére vonatkozó ügyek tárgyalását tűzvén ki.[2])

Erdélybe már nem küldettek meghívó levelek. Magyarországba is csak 32 megyéhez — ennyire olvadt le a király területe.[3])

A *magyar kamara* ezen alkalommal több rendbeli javaslatokat tett a királynak, melyeket az országgyűlési előterjesztésbe felvétetni óhajtott. Mindenekelőtt az adó kivetése és behajtása körül új eljárási módozat megállapítását látta szükségesnek, hogy ezentúl a visszaéléseknek elejét venni és a kincstárnak lehető legnagyobb hasznot lehessen biztosítani.

Tervük a következő volt: A dicátorok minden faluban számítsák össze a házakat, és azután, a bírák, esküdtek meg földesurak tanácsával, vessék ki az egyes jobbágyokra az adót, tekintetbe véve mindegyiknek vagyoni helyzetét. A molnárok, kézművesek, szénégetők, szakácsok sat. adómentessége szűnjék meg, mivel azok között sokan vagyonosabbak az adófizető jobbágyoknál. A szegényeket mindazáltal jövőben is kimélni

---

[1]) L. *Horváth Mihály* Magyarország Történelme. IV. 278. s kk. ll.

[2]) Pozsony, Soprony, Lőcse és más királyi városok levéltáraiban találhatók a meghívólevelek eredeti példányai. L. Irományok I. szám.

[3]) Ezek a következők: Torna, Zemplén, Szepes, Zaránd, Békés, Abaúj, Közép-Szolnok, Heves, Ung, Sáros, Szatmár, Szabolcs, Gömör, Árva, Túrócz, Liptó, Trencsin, Sopron, Zala, Vas, Somogy, Győr, Mosony, Veszprém, Bars, Hont, Nógrád, Zólyom, Nyitra, Pozsony, Komárom. (Catalogus literarum regalium Viennae distributarum et per Cameram Hung. diebus 11, 12, 13. Maji A. 1557. ad Status transmissarum. — Kovachich kéziratai között a Nemzeti Muzeum könyvtárában.)

kell; a kamara ugyanis kétségtelennek tartja, hogy az eddigi eljárás, mely szerint a szegények ép úgy, sőt gyakran jobban voltak terhelve, mint a gazdagok, Isten haragját idézte fel az ország ellen. Továbbá az országban megtelepedett ráczok, ruthenek és oláhok ezentúl szintén fizessék az adót; illő ugyanis, hogy ők, kik az ország többi lakóival közös előnyökben részesülnek, és közös veszélyeknek vannak kitéve, a közterhekben is részesüljenek. Általán a király, az ország rendeinek hozzájárulásával, vonja vissza mindazon felmentvényeket, melyek úgy az adóktól, mint a kamarai nyereségtől, vámok- és harminczadoktól, alapos ok nélkül adattak.

Továbbá az alispánoknak, kik az utóbbi országgyűléseken megszavazott adók behajtására ki voltak küldve, szigorú büntetés alatt, tétessék kötelességükké, hogy a kamara előtt jelenjenek meg, és adjanak számot. Azok ellen, akik ezt megtenni makacsul vonakodnak, kímélet nélkül kell eljárni.

Mivel ekkoráig a király többeknek az adókból fizetéseket utalványozott, anélkül, hogy meggyőződést szerezett volna magának a felől, vajjon az illetők kiállítják-e a kellő számú hadakat, és e tekintetben sokféle visszaélések fordúltak elő; ezentúl az összes adó a királyi kincstárba szállíttassék, s azok a kik hadakat tartanak, a kamarától nyerjék fizetésöket, miután előbb a király által kirendelt biztosok hadaik felett szemlét tartottak.

Minthogy a sopronyi országgyűlés (1553). a királyt felhatalmazta, hogy bárhol állíthasson fel harminczadokat, és a kamara ennek folytán Galgóczon állított fel harminczadi hivatalt; a király ujíttassa meg a sopronyi végzést, és gondoskodjék arról, hogy azt mindenki tartsa tiszteletben. Továbbá minthogy a török területről és az Isabellát uraló részekből nagymennyiségű sót, marhákat és különféle török árúczikkeket szoktak a harminczad lefizetése nélkül a király területére behozni, és viszont innen különféle czikkeket, főleg gabonát és fegyvereket visznek ki: a király állapíttassa meg az országgyűlésen, hogy ezentúl az ily behozott és kivitt czikkek is a harminczad alá esnek; fegyvereket pedig és élelmi czikkeket az ellenség területére kivinni nem szabad.

A kereskedést űző vagy kereskedőkkel társuló nemesek,

kik a harminczad fizetése alól kivonják magukat, és a tisztviselők, kik a kamarának beszámolni vonakodnak, ekkoráig csak hosszú per utján voltak kényszeríthetők, hogy tartozásuknak eleget tegyenek; gondoskodni kell arról, hogy erre őket rövid uton is rá lehessen venni. A kereskedőktől a nagy vámok miatt számos panaszok érkezvén a királyhoz, a rendek mondják ki, hogy a régi vám-díjak változatlanúl fenntartandók.

A kamara nem tartja ugyan a maga hivatásához tartozónak, hogy a jobbágyok költözési szabadsága tárgyában felszólaljon; de mivel tapasztalja, hogy az ez iránt alkotott országgyűlési végzéseket nem tartja meg, és a földesurak magaviselete Isten haragját idézi fel az ország ellen: ajánlja, hogy a király az országgyűlésen a korábbi törvényeket újíttassa meg.

Többféle hátrányokat szül az is, hogy a bírák és itélőmesterek a bírságok kétharmadát maguknak tartják meg, és az általuk kiállított oklevelekért nagy díjat szednek, egy ritkán írott ívért egy forintot számítván; a király tanácskozzék a rendekkel arról, hogy a bírák és itélőmesterek a kincstárból rendes fizetést nyerjenek, a bírságok pedig, a kincstárba folyjanak.

Végre minthogy a végvárak birtokosai, bár a várakhoz tartozó jószágokból jelentékeny jövedelmet élveznek, ebből azokra semmitsem fordítanak, hanem folytonosan a királyt zaklatják: a rendek intézkedjenek, hogy ama várak szükségeiről kötelesek legyenek maguk gondoskodni.[1])

Azonban a király nem látta időszerűnek ezen pontokat a propositiókba felvenni; úgy látszik, az volt óhajtása, hogy az országgyűlés lehető rövid idő alatt fejezze be tanácskozásait.

A rendek csak csekély számban jelentek meg, [2]) és több

[1]) A kamara felterjesztésének eredeti példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. II. szám.

[2]) A lőcsei követ június 10-én irja, hogy a király e napon fogja »sein Willen den versamleten, der wenig sein, für tragen.« (Lőcse város levéltárában.) A rendek magok egyik feliratukban kiemelik, hogy »Status et Ordines Regni, qui nunc perpauci hic sunt,« magokat uj törvények alkotására és a régi jogok módosítására nem tartják illetékeseknek. — A jelenlevő megyei követek közül egyiknek sem ismerjük nevét. *Nagyszombat* város követei: *Kazdagh Balázs* és *Thewrek Imre*, kiknek magyar követ, jelentéseik ki vannak adva a »Magyar Nyelvemlékek« között; II. 130—133.

napig várakoztak a királyra. Ez, ifjabbik fia Károly főherczeg kiséretében, június 9-én hajón érkezett meg. [1])

Másnap maga köré gyűjtötte a rendeket és bemutatta propositióit.

Minthogy a korábbi országgyűléseken ismételve és tüzetesen előadta: mit tett és menynyit áldozott Magyarország érdekében, feleslegesnek tartja azt ismételni, és annak elmondására szorítkozik, a mit a közelebb tartott gyűléseken Magyarország számára kieszközölt; ugyanis mind a regensburgi birodalmi gyűlés, mind a csehországi rendek jelentékeny segélyt igérték. És minthogy ekként a külországok oly készséggel hoznak áldozatot, illő, hogy a magyar rendek is teljesítsék kötelességöket. Intézkedjenek mindenekelőtt a közfelkelésről; mert habár a korábbi országgyűlések is alkottak e tárgyban végzéseket, azóta fontos változások állottak be, a mennyiben az ország némely részei a töröknek hódoltak meg, és több helyen nyilt lázadás tört ki. Továbbá a véghelyek fenntartása folyvást nagy költséget igényel; a király ekkoráig sajátjából nagy összegeket fordított e czélra, de bár jövőben sem fogja megvonni hozzájárulását, szükséges, hogy a rendek is ajánljanak meg adót, és a romlásnak indúlt erődítmények kijavítására ingyenmunkákat. Végre gondoskodjanak arról is, hogy háború esetén a hadsereg élelmi szerekben hiányt ne szenvedjen. [2]).

A propositiók felolvasása után, a király élő szóval is buzdította az egybegyűlt rendeket áldozatkészségök bebizonyítására. [3])

Még ugyanazon napon délután az urak, a megyei és városi követek Oláh Miklós primásnak lakására hivattak meg, hol

---

ll. 9. — *Bártfa* követe: *Keyl* Márk. *Lőcse* város követei: *Hyllt Balázs* és Kempler Balázs. *Körmöcz* várose: *Masckho Boldizsár* mester és *Nuntaller János*.

[1]) Lőcse város követének junius 10-iki jelentése.

[2]) A kir. propositiók egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. III. szám. (Úgy látszik, ezen példány nem egészen egyez meg azzal, a mely az országgyűlésen felolvastatott. Ebben ugyanis — mint a bártfai követ június 12-iki jelentéséből kitünik — a regensburgi gyűlés által megajánlott lovasok és gyalogok száma meg volt említve.)

[3]) Erről az országgyűlés felirata tesz említést.

Forgách Ferencz nagyvárádi püspök, mint az 1556-ik évi országgyűlés által a birodalmi gyűlésre küldött követségnek feje tett jelentést. Előadta, hogy a gyűlés kérelmeiket figyelemmel hallgatta meg, és 8000 lovas meg 40000 gyalog kiállítására nyolcz havi zsoldot ajánlott meg. [1]) Egyúttal bemutatta a birodalmi rendeknek a magyar országgyűléshez intézett válasziratát. [2])

Ezen jelentés nem gyakorolt a gyülekezetre oly örvendetes hatást, mint tartalma után következtetni lehetne. A rendek már ismételve tapasztalták, hogy a birodalom által igért segély papiron maradt, minélfogva bizalmatlansággal fogadták az újabb ajánlatokat.

Annyi bizonyos, hogy azok a rendek hangulatára semmi befolyással nem bírtak. E hangulat igen komor, sőt elkeseredett volt. Az ország sokféle és mindinkább súlyosbodó szenvedései, melyeknek orvoslásán az országgyűlések eredménytelenül fáradoztak, végre a kétségbeesés küszöbére vezették a nemzetet.

Mindenki érezte, hogy elérkezett a komoly elhatározások ideje. És úgy látszik, e válságos napokban, a főrendek és követek között teljes egyetértés uralkodott. Mert már két nappal az országgyűlés megnyitása után létrejött azon nagyhorderejű megállapodás: hogy mindaddig nem bocsátkoznak a királyi propositiók tárgyalásába, míg a királyi hadak által okozott károknak megtérítése, és jövőben a katonák között szigorú fegyelemnek fenntartása iránt biztosítást nem nyernek.

A rendek ugyanis június 12-iki feliratukban, hálájukat, fejezték ki ugyan a királynak buzgalma- és áldozatkészségeért;

---

[1]) A nagyszombati követek június 11-iki jelentésében olvassuk: »Tegnapi napig semmi gyülekezéssek avagy zóllások nem volt az országnak, . . . hanem tegnap ebéd után három órán az urak, kik itt vannak, az varmegyekből és az zabad varosokbol valaztot emberek ersek uram hazaban begyültenek volt . . . Az minemü keveteket Rezembe (Regensburgba) kültenek volt, azok mi válazzal jartanak . . az sommája revéden ez . . .« A körmöczi követek június 12-iki jelentése is röviden említést tesz ezen ülésről.

[2]) A körmöczi követek idézett jelentésében olvassuk, hogy a nagyváradi püspök »auch der Reichsständ adhortacion und schreiben publiciret.« Ezen válasziratot nem ismerjük.

elismerték továbbá, hogy a propositiókban foglalt négy kívánat teljesítése az ország védelmének mellőzhetetlen feltétele: mindazáltal mielőtt azoknak tárgyalásába bocsátkoznának, szükséges, hogy a király hárítson el egy nehézséget, melynek fennmaradása mindent, bármit végezzenek is a királyi kívánatok tárgyában, sikertelenné tenne.

E nehézség nem más, mint az ország összes nemes és nemnemes lakóinak hihetetlen elnyomatása, melyet már több év óta szenvednek, és pedig különösen a király hadaitól, a melyek pogány zsarnokok módjára büntetlenül követtek el számtalan rablást, szentségtörést, gyilkosságot, gyújtogatást és egyéb bűntényeket. Sőt a várak őrségeinek vakmerősége odáig terjed, hogy több helyütt, a törökök nyomaiba lépve, magok között felosztják a körülfekvő helységeket, és osztályrészükben, fizetés nélkül, elvisznek mindent, a mit találnak; a szegény jobbágyoknak gyakran ruhájukat és a legszükségesebb eszközöket sem hagyva meg; a zsákmánynyal pedig nyilvánosan kereskedést űznek. Kassa táján megtörtént, hogy 100 szarvasmarhát 60 talléron, 100 lovat 100 talléron, 100 sertést 6 talléron bocsátottak áruba. -- És mindez nem lázadók birtokain történik, miként a királyt hihetőleg informálják, hanem olyanok jószágain, kik kezdettől fogva állhatatosan ragaszkodnak hozzá. Ha valaki lépéseket tesz, hogy elrablott ingóságait visszaszerezze, azt kegyetlenül elverik, sőt néha életétől is megfosztják. A királynak rendeleteit semmibe sem veszik. A mennyiben pedig az ország törvényeire történik hivatkozás, nyiltan kijelentik, hogy azokkal nem gondolnak, mert nekik egészen más utasításaik vannak.

Hasonló zaklatások fordúlnak elő a királyi városokban is. A polgár már saját házában sem érezheti magát biztosságban. Csak nem rég egy kassai polgárt házában öltek meg.

Továbbá a végvárak kapitányai a királytól szabályellenes módon rendeleteket eszközölnek ki, melyek értelmében a jobbágyokat nagyobb és terhesebb munkákra szorítják, mint a törvények engedik.

A rendek ezek után kérdezik, hogy ha a korábbi törvények ily módon tartatnak meg, mikép lehetne remélleni, hogy a most alkotandók meg fognak tartatni?

De különben is most alig tehetnek ajánlatokat. A nemesek, kiknek háboruba kellene szállaniok, megfosztattak lovaik-, kocsijaiktól, fegyvereiktől. A kifosztott, végső nyomorra jutott jobbágyok sem képesek akár a hadjáratban résztvenni, akár élelmi szereket a tárborba szállítani, akár végre a váraknál ingyen munkákat végezni. És félő, hogy panaszaik győzelem helyett, az isteni haragot fogják az országra idézni; és a királynak jóakaratú igyekezetei daczára, hadai az ország maradványaival együtt el fognak veszni.

Egész alázattal felkérik tehát a királyt, találjon utat és módot, hogy a hallatlan elnyomás és pusztítás, melyhez hasonló a pogányoknál sem fordul elő, valósággal szünjék meg. Mert habár többször küldött ki már biztosokat és bocsátott ki rendeleteket: eredménye nem volt. Hatásosabb eszközökkel nyugtassa meg hű alattvalóit. Mihelyt ez megtörtént, a rendek is azon lesznek, hogy a királyi kivánatok tárgyalásában hűségöket bebizonyítsák. [1])

A király sietett e feliratra válaszolni. Fájdalmas részvéttel értesült az erőszakos és kegyetlen tettek felől, melyeket alattvalói szenvedtek. Hőn óhajtaná, bár engednék meg a viszonyok, hogy a katonák minden kihágásaitól mentek lehetnének. Ő a maga részéről, a korábbi országgyűléseken emelt hasonló panaszokra, nem mulasztotta el czélszerű intézkedések által a bajokat megszüntetni. Ez után is mindent megteend, a mi hatalmában áll.

Azonban felhívja a rendek figyelmét némely körülményre, melyek a katonáknak alkalmat szolgáltatnak erőszakos tettek elkövetésére. Első: zsoldjuknak rendetlen és késedelmes kifizetése, a minek főoka az, hogy az adót nem hajtják be pontosan és a kitűzött időben; már pedig fizetetlen katonák közt nehéz fenntartani a fegyelmet. Az élelmi szerek hiánya egy további kútforrása a bajoknak; ha ugyanis a katonák nincsenek kellően ellátva a szükségesekkel, magok kénytelenek gondoskodni, és ekkor a visszaélések ki nem kerülhetők. A mult évi hadjárat alkalmával elkövetett rablások-, és gyilkosságokért azokat ter-

[1]) A felirat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.— **L. Irományok.** IV. szám.

heli a felelősség, a kiknek kötelességök lett volna a sereg élelmezéséről gondoskodni, de ezt nem tették. Végre a pártosok lázadását Felső-Magyarországban is tekintetbe kell venni; a mennyiben a király híveinek és a lázadóknak jószágai gyakran határosok lévén, könnyen megtörtént, hogy ezekkel amazok is szenvedtek.

A tapasztalás bizonyítja, hogy a hadak átvonúlása és táborozása alkalmával, a legnagyobb gondosság, a legszigorúbb fegyelem mellett sem lehet a katonák garázdálkodásainak egészen elejét venni. És azon, hogy a szegény jobbágyokat zsarolják, annál kevésbé csodálkozhatnak, mert gyakran saját uraik részéről is hasonló eljárásnak vannak kitéve.

A király mindazáltal igéri, hogy a bajok megszüntetésére gondja lesz; Felső-Magyarországba küldött biztosok — Torda Zsigmond és Gorczakker János — által erélyes vizsgálatot fog indíttatni, és a katonák zsoldjából kárpótlást adatni. Azon lesz, hogy a katonák jövőre pontosan és rendesen fizettessenek. Ha ez megtörténik, és a bűnösök érdemök szerint bűnhődnek, — ez a legbiztosabb mód a bajok orvoslására. Egyibkint a rendek is adják elő saját javaslataikat, a melyeket készséggel fog felkarolni.

Arról, hogy találkoztak kapitányok, a kik a megkárosítottak érdekében kiadott királyi rendeleteket megvetették, a jobbágyokat törvényellenes ingyen munkákra kényszerítették, nem volt tudomása; mert különben azt nem tűrte volna. Ha az ily kapitányokat megnevezik, kész őket megbüntetni. A mi azonban a szigetvári és győri erődítményekre rendelt ingyen munkákat illeti, tekintetbe kell venniök ama két vár fontosságát, a munkálatok halaszthatlan sürgősségét, és hogy azokhoz a szomszéd vármegyék jóváhagyását kieszközölte. Mindazáltal szívesen fogja venni, ha ezen úgy iránt végzéseket alkotnak, a mire különben is propositióiban felhívta, a melyeket haladék nélkül vegyenek tárgyalás alá. [1])

A rendeket nem nyugtatta meg a királyi válasz-irat, a melyben az óhajtott biztosítékokat egyáltalán nem találták fel.

És mivel a király magát igazolva, a rendek ellen vádakat hozott fel, szükségesnek látták magokat védelmezni.

[1]) Egykorú másolat a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok V. szám.**

Távol vannak attól — így szólnak *második feliratukban*, — hogy a királylyal czivakodni akarjanak; de mivel elhitették vele, hogy ők magok szolgáltattak okot az általok panaszolt szerencsétlenségekre, kötelességöknek ismerik ártatlanságukat kimutatni.

A mi az adó késedelmes és hiányos behajtását illeti, figyelmeztetik a királyt arra, hogy még akkor is, midőn az ország virágzó állapotban volt, és határai az Ádriától a fekete tengerig értek, az adók a hadsereg költségeire elegendők nem voltak, az ország nem volt képes egyedül ellenállani a töröknek, mindig más keresztény hatalmak segítségére szorult. Ha tehát a magyaroknak azért kellett volna, vagy kellene a jövőben a katonák garázdálkodását tűrni, mivel az adó hiányos behajtása következtében nem fizettetnek rendesen: az ország el volna veszve. Egyúttal kiemelik, hogy a magyarok mindig pontosan igyekeztek megfizetni az adót, és a hol ez nem történt, csak a lehetetlenség volt oka; minthogy a törökök számos jobbágyokat rabszolgaságra hurczoltak, vagy házaikat felgyújtották, ezek az adó lefizetésére nem lehettek képesek.

Midőn továbbá a király hadainak féktelenségét az élelmi szerek hiányával mentegeti, hihetőleg azoknak értesítésére támaszkodik, a kik a sereg élelmezésével voltak megbizva, és saját hanyagságukat akarják elpalástolni; vagy olyanokra hallgat, kik soha a táborban nem voltak, és ezen ügyek körül teljesen tájékozatlanok. A magyarok mindent megtettek, a mi hatalmokban állott. De a rendek ismételve kinyilatkoztatták, hogy az ország nem képes egy nagyobb hadseregnek élelmezésére. És ha a magyarok csakugyan nem szállítottak volna élelmi szereket a táborba, emiatt csak a katonákat lehetne okozni, a kik számos falvakat dúltak fel, és réműletet terjesztettek a merre átvonúltak.

Azon mentség sem bir súlylyal, a mit a királynak tanácsosai előadtak, hogy a katonák kicsapongásait azért nem lehetett kikerülni, mert a király híveinek és a lázadóknak birtokai gyakran határosak. Azon vidéken, a melyen a mult évi hadjárat alkalmával a királyi sereg Babolcsa felé vonult, egyáltalán nem voltak lázadók, és mégis mindent elpusztított.

Hasonlag a Kassára küldött hadsereg is több oly megyét dúlt fel, a melynek területén hűtelenek nem találtattak.

Ezen előzmények után a rendek éles gúnynyal jegyzik meg: »Meg vagyunk győződve, hogy felséged nem azért küldötte hadait a lázadók megbűntetésére, hogy híveit is elnyomják. És ha a felséged kapitányai meg katonái annyi gondot fordítottak volna a hű rendek és lázadók jószágainak megkülönböztetésére, a mennyi buzgalmat a rablásban kifejtettek: a hű rendek károsítását könnyen elkerülték volna.«

Nem hagyják észrevétel nélkül a királyi leirat azon megjegyzését sem, hogy a jobbágyok uraiktól is sokat szenvednek. Az ország törvényei szorosan megállapítják a jobbágyok viszonyát uraikhoz; ha ezek panaszra adnak okot, a költözködési szabadság módot nyújt a jobbágyoknak zsarnok uraiktól menekülni. Az urak szolgálatában álló hajdúk szintén zsarolnak és pusztítanak; de a rendek már többször kérték fel a királyt, rendelje el azoknak elbocsátását; most is kérik, büntesse meg mindazokat, a kik kihágásokat követtek el, és uraikat is, a mennyiben a kicsapongásokat nem gátolták, vagy épen azoknak okai lettek volna.

A király kétségbe látszott vonni, hogy némely kapitányok az ő rendeleteit megvetették. A rendek hivatkoznak a magánosok által a királynak benyújtott panaszokra; a melyekből látni fogja, mennyire ment vakmerőségük. Megnevezik Puchaim főkapitányt, továbbá Csábrág, Győr, Kassa, Komárom, Léva, Óvár és Trencsén várak kapitányait, a kik a királyi rendeleteket a legnagyobb megvetéssel utasították vissza.

Elismerik, hogy a várakat jó karba helyezni sürgetően szükséges; de lehetetlen, hogy ezt a munkát a nyomorban sínlődő jobbágyok végezzék.

Végül felkérik a királyt: fontolja meg, vajjon az általa felhozott körülmények igazolják-e híveinek elnyomatását és az ország elpusztítását? Szüntesse meg a bajokat, hogy az ország maradványai felüdülhessenek, és mind neki, mind a kereszténységnek még hasznos szolgálatot tehessenek. Ha ugyanis az eddigi állapotok megmaradnak, a török veszély nélkül is meg fog semmisülni az ország, a mi a királyra és az egész kereszténységre nézve súlyos csapás lenne, melyet elhá-

rítani egyedül a király tekintélye, kegyelmessége és buzgalma képes.[1])

A király mérsékletének kitünő jelét adta, midőn ezen felterjesztésre nyugodt hangon válaszolt. »A mit — úgy mond — leiratában a panaszolt bajoknak okairól elmondott, nem azon szándékkal hozta fel, mintha a rendeket vádolni, vagy pedig a felelősséget reájok hárítani akarná. Midőn az adó késedelmes behajtásáról szólott, többi országait is, nem csak Magyarországot értette. Legkevésbé sem volt szándéka azt mondani, hogy a felhozott okok miatt *méltán* szenvedik a bajokat. Csak azért hozta fel, mert részben szintén alkalmat szolgáltatnak ama bajok keletkezésére.

Mivel pedig a rendek készek jövőre az élelmiszerek beszerzése körül a legnagyobb buzgalmat fejteni ki, most már hagyjanak fel a további vitatkozással, és állapítsák meg azon intézkedéseket, melyek a bajok megszűntetésére alkalmasak.

A hajdúk megfékezésére vonatkozó javaslatukat tetszéssel fogadja, és azzal összhangzásban haladék nélkül rendelkezni fog. Az idegen származású magyarországi várkapitányokhoz is oly utasításokat küldend, hogy a rendeknek többé panaszra okuk ne legyen. Általán mindent megteend, a mi az ország békéjének és jólétének biztosítására alkalmas. Ekkoráig is semmi áldozattól és veszélytől nem riadt vissza. Azon segítségen kivül, melyet a német birodalom és a többi keresztény fejedelmek ő iránta való tekintetből nyújtottak, saját tartományait mintegy kifosztotta Magyarország érdekében. És minthogy ekként látják, hogy minden igyekezete, minden gondolata az ő javukra van irányozva, megvárja, hogy ők is teljesítsék kötelességöket.[2])

Ezen második leirat, bár óvatosan elkerült mindent, a mi a rendeket elkeseríthetné, az általok sürgetett megnyugtató biztosítékokat egyáltalán nem tartalmazta.

Mindamellett a rendek nem látták czélszerűnek az üzenetváltást tovább folytatni, és a királyt maguk ellen ingerelni. Úgy látszik, megelégedtek két feliratuk erkölcsi hatásával, me-

---

[1]) Egykorú másolata ugyanott. — L. **Irományok.** VI. szám.

[2]) Egykorú másolata ugyanott. — L. **Irományok.** VII. szám.

lyet az udvarra és a katonai hatóságokra kétségkivül gyakorolt is.

Most azután kezdetét vette a királyi *propositiók tárgyalása*. Ezek iránt is csakhamar létrejött a megállapodás.

A rendek *feliratukban* hálájukat tolmácsolják mindazért, a mit a király az ország érdekében tett; különösen a regensburgi birodalmi gyülésen kifejtett buzgalmáért, melyet oly nagymérvü segítségnek megajánlására birt, a milyent az még soha sem nyujtott. Viszont vagyonukat és véröket a királynak rendelkezésére bocsátják. És hogy mind ő maga, mind az idegen nemzetek meggyőződjenek, hogy a magyarok szorongatott helyzetökben is, megfogyva és kimerülve, hazájok és a kereszténység javára minden kitelhetőt megtesznek: újólag ajánlkoznak, hogy a mult évi országgyülés végzései értelmében, a király, vagy fiai, vagy a nádor mellett fejenként jobbágyaikkal fegyvert fognak ragadni. Mivel azonban az utolsó hadjárat alkalmával tapasztalni lehetett, hogy a parasztságnak jobb hasznát lehet venni az élelmiszerek szállításánál, mint fegyveres szolgálatban, a királynak belátására bízzák, miképen akarja azt felhasználni, minthogy mindkettőre nem képes. Továbbá a véghelyeknek megerősítésére és őrséggel ellátására, minden jobbágytelek után, szeptember 8-án fizetendő egy forintot, és a birodalmi gyülésre küldött követek költségének megtérítésére három dénárt szavaznak meg.

Mivel a közelebb történt pusztítások nagy változásokat idéztek elő, új összeírás rendeltetik el. De érvényben marad az 1554-ik évi országgyülés végzése, mely szerint azok, kiknek vagyona a hat forintnyi értéket el nem éri, úgy szintén az uraknak zsoldjában álló szabadosok, végre az új házak, és azok, melyeket akár a törökök, akár a királyi hadak feldúltak, adómentesek. Az adó-felvevők (dicatorok) a falu birájának esküvel erősített jelentése alapján járnak el.

Az utolsó országgyülésen megszavazott adónak második részletéből jelentékeny hátrálékok maradtak fenn; mivel azonban időközben úgy a törökök mint a királyi hadak nagyszámú házakat, sőt egész falvakat elpusztítottak, ezek ama második részlet fizetésétől is felmentetnek. Ellenben azokat, a kik a behajtott adót maguknak tartották meg, az 1546-ik országgyülésen megszabott büntetés érje.

Továbbá a rendek, azon esetre, ha a király maga vagy fiainak egyike táborba száll, minden jobbágytelek után egy köböl buzát egy köböl rozsot vagy zabot ajánlanak meg, a mely a közelebbi aratás után a táborba, vagy a távolabb eső megyék részére kitüzendő helyre fog szállíttatni; és pedig azon jobbágyok által is, kik a töröknek adóznak. A mi a többi élelmi czikkeket illeti, a kimerült ország egy kis sereget sem képes ellátni, annál kevésbé azon nagy haderőt, mely most fog kiállíttatni. Mindazáltal a rendek azon lesznek, hogy a sereg hiányt ne szenvedjen. Viszont a király gondoskodjék, hogy a szállítók bántatlanul juthassanak el a táborba, és itt rendesen fizessék ki nekik a mi őket megilleti; az élelmiszerek árát pedig a kapitányok ne önkényesen, hanem az alispán és 2—3 előkelő nemes hozzájárulásával szabják meg. Rendelkezzék továbbá, hogy a szomszéd tartományokból is szállítsanak élelmiszereket, nehogy a sereg szükséget szenvedvén, a katonák rablásra adják magukat, és igy az elnyomott jobbbágyok panaszai a seregre és az országra Isten haragját idézzék le.

A végvárak megerősítése körül a munkálatokat a jelen évben is folytatni kell. Az erre vonatkozó mult évi végzések megújíttatnak, két módosítással. Először a rendek ajánlata az ingyen-munkákra szorítkozik, külön adót e czélra nem szavazhatnak meg. Másodszor Liptó, Árva, Túrócz és Zólyom megyék Léva helyett Zólyomnak; Szepes, Sáros, Abaúj, Ung, Zemplén és Torna megyék Kassának; a többi felső magyarországi megyék a saját területükön levő váraknak megerősítésére küldjék a jobbágyokat. De parancsolja meg a király szigorúan, hogy a véghelyek kapitányai és egyébb tisztei a törvény által megszabott munkák mennyiségével elégedjenek meg, és a jobbágyokat ne kényszerítsék »egyiptomi szolgaságra«, a mi ekkoráig gyakran megtörtént; mert ha ily esetek jövőben is előfordúlnak, a jobbágyokat nem lehet majd rábírni, hogy kötelességöket teljesítsék.

A mi a *törvénykezést* illeti, az országos törvényszék Pozsonyban szent Mihály nyolczadában, és a felsőmagyarországi megyék számára Lőcsén vizkereszt nyolczadában kezdje meg működését, és negyven napon át szünet nélkül, kivéve az ünnepeket, tartson üléseket. A nádori törvényszék és a szent székek

folytonosan működjenek. Az országos törvényszék tagjai: az ország rendes birái, helyetteseik és itélőmestereik, továbbá az esztergomi érsek által kinevezett két ülnök, a jelenlevő főpapok és főurak, végre a király által kinevezendő négy ülnök; az utóbbiaknak a király évi fizetést rendeljen.

A rendek ismételve sürgették a Magyarország és a szomszéd tartományok között felmerült határvillongások megszüntetését. A király e czélból biztosokat küldött Kőszegre, és jelentésök alapján több ügyben itéletet hozott, de ezek végre nem hajtattak. Rendelkezzék, hogy az összes kérdések intéztessenek el.

A nemeseknek mentessége a vámok- és harminczadoktól tiszteletben tartassék. A száraz vámok törültessenek el.

A pártoskodások folytán gyakran fordúl elő oly eset, hogy két testvér közűl az egyik a királynak híve, a másik a lázadók táborában van. Ebből a birtokjogok iránt nagy zavarok szoktak támadni, a melyeknek megelőzése végett, a rendek felkérik a királyt, hogy a lázadó testvér jószágait ne adományozza másnak, mint a hű testvérnek.

Minthogy az idegen származású várparancsnokok önkényes eljárása nem szűnt meg, a király nevezzen helyökbe magyarokat, vagy legalább bírja rá őket, hogy az ország törvényeit, a rendek szabadságait és a magyar udvari cancellaria rendeleteit tartsák tiszteletben.

A hadak kihágásainál és a várkapitányok törvénysértő eljárásánál nem csekélyebb fölháborodást idézett elő a rendek körében azon hír, hogy kevéssel az országgyűlés megnyítása előtt az alsó ausztriai tartomány rendei saját területükön a magyar rézpénznek (dénároknak) forgalmát eltiltották.[1]) A rendek feliratukban csodálkozásukat nyilvánítják afelett, mi-

[1]) Erről *Maschko Boldizsár* körmöczi követnek június 17-iki jelentésében olvassuk: »Der müntze halben ist eyn gross geschrai; hab auch der klainen und grossen Landschafft durch Schriefften, aus bevelch des Herrn Ertzbischoffs angezaigt, was fur unrott dem gantzen lande ervolgen würde, so die Taler wieder umbgeschlagen sollten werden. Darauff beschlossen ist wurden Ire Maiestät soll es lassen bei der alten muntz bleiben, und verschaffen das die hungarisch muntz zu Wien genommen sollt werden.«

kép tűrhette el a király, hogy ezt oly pénzzel kövessék el, a mely képét viseli, és tekintélyének védpajzsa alatt jelenik meg. Ha a régi királyok alatt, kik nem voltak egyúttal Ausztria főherczegei, a magyar pénzt készséggel, sőt felülfizetéssel fogadták el; mennyivel inkább van joguk ezt most megvárni, miután a király megigérte és elrendelte, hogy a magyar pénzt mindenütt fogadják el. Felkérik tehát, hogy újítsa meg és emelje érvényre ez irányban kiadott korábbi rendeleteit. Ugyanis a magyar pénz kitiltása nagymértékben káros volna az országra, lehetetlenné tenné Bécsben a fegyverek és egyéb hadi szerek vásárlását, egyúttal mint Magyarország ellen elkövetett sérelem a kedélyeket felingerelné.[1])

A felirati vita alatt a *vallás kérdése* sem volt mellőzhető. Oláh Miklós prímás már megkezdette volt az ellenreformátiót. És az országgyűlés tartama alatt kibocsátott egy rendeletet, s azt a pozsonyi templomok ajtajára is kifüggesztette, melyben az esztergomi egyházmegye területén létező összes javadalmasokat augusztus 1-ére Pozsonyba idézte, hogy ott az általa kinevezett bírák előtt a kineveztetésöket igazoló okleveleket bemutassák és hitelveikről számot adjanak.[2])

Oláh ezen fellépéséhez a törvény szentesítését is akarta kieszközölni, és ez értelemben fogalmazott czikket terjesztett elő. A protestáns rendek ez ellen erélyesen felszólaltak ugyan, és követelték, hogy az 1553-ik évi sopronyi országgyűlés végzése változatlanúl ujíttassék meg[3]); azonban Oláh

---

[1]) Ezzel kapcsolatban kérik, hagyja meg az esztergomi érseknek, hogy a pénzverdékben ellenőri hatóságát tisztviselői által gondosan gyakorolja. Meg kell akadályozni az arany és ezüst kivitelét. Rezet külföldieknek csak illő áron kell eladni, és ezek a szokásos vámot fizessék meg.

[2]) Csak azon 1557. június 19-én kelt rendelet ismeretes, mely az apátokat és prépostokat idézi meg. (Péterfy. II. 5. l.) A *löcsei követ* június 14-iki jelentéséből kétségtelen, hogy a plébánosok is megidéztettek: »Der Religion halben — írja — ist starck gehaltn worden, man sollt die luterische Ketzer alle vertreiben, und sindt Brief hie angeschlagen an alle Kirchtüren auff den 1 Tag August, do sollenn iedemann ire Pfarrer, Prediger gestellen und mitbringen ire gezeugnusz, wie und wo sie ordiniret sint wordenn, und ein disputation und examination haldenn.«

[3]) A löcsei követ idézett jelentését így folytatja: »*Ist auch in die artikl eingesetzt zuersth.* Die landschafft hat aber scharff wieder die-

Miklósnak sikerült kivinni, hogy a végzés, ha világosan nem is engedi meg a protestans lelkészek üldözését, ezt a katholikus főpapoknak lehetővé teszi.

A felirat ide vonatkozó része így szól: Az egyházi kiváltságok sértetlenül fenntartandók, hogy ekként a főpapok és a többi egyháziak hivatásuknak megfelelhessenek; névszerint a fő- és alesperesek az egyházi látogatások alkalmával akadálytalanúl járhassanak el hivataluk teljesítésében; senki se gátolja őket abban, hogy elárendeltjeik közűl a vétkeseket és azokat, kik bár az egyházi rendeket fel nem vették, mégis lelkészi teendőket végeznek, kinyomozhassák és megbüntethessék; a keresztségismétlők felekezete pedig kiirtandó.

Ezzel kapcsolatban az egyházi javadalmak birtokosai felhatalmaztatnak, hogy az idegen kezekre jutott egyházi birtokokat törvény útján visszakövetelhessék. És kimondatott, hogy a tizedek behajtása és bérlése körűl a régibb törvények és az eddigi gyakorlat fenntartandók.

A felirathoz mellékelve volt a hajdúk által okozott károknak kimutatása; továbbá Tótország rendeinek, a győri és nyitrai püspököknek, Sáros- és Abaúj-megyéknek, a Báthoryaknak, és több más főurnak meg nemesnek folyamodásaik, a melyekben sérelmeiket és kérelmeiket a királynak bemutatják.[1])

A király csakhamar átküldötte válaszát a rendekhez. A felkelésre vonatkozó határozatukat örömmel fogadta. Hogy ez azonban sikeres legyen, szükségesnek látta, hogy szemléket, vagy más ellenőrzési intézkedéseket állapítsanak meg.

A rendek felfogását, hogy a parasztság czélszerűbben használható fel élelmiszerek szállítására, mint fegyveres szolgálatra, helyeseli. Ennek folytán »rendeli és határozza«, hogy a táborozás színhelyéhez közelebb lakó jobbágyok, kik az élelmi szerek szállítására alkalmaztatnak, a katonáskodástól mentek legyenek; ellenben a távolabb lakók, a mennyiben a kato-

---

senn artikl geredt, sie wollen in nichts andersz leidenn, allein wie es zu Edenburgh beschlossen ist worden der religion halben, so wollen sie es haldenn.«

[1]) Ezen mellékletek nem ismeretesek. A felirat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. VIII. szám.

nai szolgálatra alkalmasak, szükség esetén fegyver alá szólíttassanak.

A király, tekintetbe véve az országra nehezedő súlyos csapásokat, szívesen megelégednék az ajánlott egy forintnyi adóval; mivel azonban a német birodalom és saját többi országainak rendei, kik a jövő hadjáratra a tőlök kitelhető legnagyobb áldozatokat hozzák, kétségkivül rosz néven vennék, ha a magyarok csekélyebb adót szavaznának meg, mint az elmúlt években: felhívja őket, hogy szeptember 8-án fizetendő egy forinthoz, november 30-án fizetendő egy második forintot csatoljanak.

A jobbágytelkek összeszámításának javaslatba hozott új módozatával nincs megelégedve. Czélszerűbbnek látja, hogy minden falúban az adófelvevő írja össze a házakat, és azután a bíró vagy a földesúr szabja meg minden jobbágynak adóját, tekintettel vagyoni állapotára, úgy hogy a gazdagabb a szegényre eső részt is megfizesse. Helyeseli, hogy az eddig szokásos adómentesség ne vétessék figyelembe; hogy a ráczok, ruthenek és oláhok is úgy, mint az ország többi lakói fizessék az adót; és egyedül az elégett vagy elpusztult házak lakói legyenek egészen felmentve az adófizetéstől, mig azok, kik a török hódoltság alatt élnek, az adó felerészét fizessék. Felhívja a rendeket, hogy azokra, kik az adót maguknak tartják meg, vagy behajtását akadályozzák, bűntetést szabjanak.

A termény-ajánlatot köszönettel elfogadja.

Jó néven veszi, hogy a hadsereg élelmezésének ügyét felkarolták. Gondoskodni fog, hogy az élelmi czikkeket és takarmányt szállítók bántalmaknak ne legyenek kitéve. Azt azonban, hogy az élelmi czikkek árát a kapitány, az alispán és néhány nemes közreműködésével szabályozza, igen alkalmatlannak itéli. Ez ügyet a nádorra fogja bízni, hogy közfelkelés esetén a hadi főmarsallal, részleges felkelés alkalmával a királyi tisztviselőkkel egyetértőleg szabja meg az árakat.

A követek költségeinek megtérítésére minden jobbágytelekre három dénárnak kivetését jóváhagyja.

Mivel a rendek a végvárak erődítési munkálatainak folytatására a jobbágyokat kirendelik, úgy hiszi, hogy ezzel *ingyen* munkákat ajánlanak, a mit kegyelmesen elfogad. Ha

azonban a jobbágyok számára fizetést igényelnének, felhívja figyelmöket a sokféle és súlyos terhekre, melyek a királyi kincstárra nehezednek. Ennek folytán elhatároztatni kivánja, hogy a jobbágyok 14, a zsellérek 8 napon át köteleztessenek ingyen munkákat végezni. Kenyeret, kellő mennyiségben naponként ingyen fog nekik szolgáltatni. Egyúttal utasítani fogja tisztviselőit, hogy jól bánjanak velök, és a kiszabott idő leteltével bocsássák el őket. Minden nehézségek elhárítása végett, kivánatos, hogy minden faluból a biró vagy egy esküdt kisérje a jobbágyokat, felügyeljen rájok, és a hanyagokat büntesse meg. A mi a rendek azon kivánatát illeti, hogy az Ausztriának elzálogosított várak jobbágyai szintén vegyenek részt az ingyen munkákban, kiemeli, hogy jelenleg sokkal súlyosabban vannak megterhelve, semhogy még ingyen munkákat is végezhetnének. Azonban kérelmükről nem fog megfeledkezni, és maga idején tárgyalásokat indítand az ausztriai rendekkel.

A törvényszékek tartása, az ülnökök kinevezése, az egyháziak kiváltságainak fenntartása és a tizedek behajtása tárgyában alkotott végzéseket elfogadja. Csak azon kérdést intézi a rendekhez: vajjon a jelen zavarteljes viszonyok között nem volna-e czélszerű a régibb pereket, melyek Lajos király halála után, főleg János király jószágai tárgyában felmerültek, békésebb időkre halasztani; mert attól tart, hogy újabb viszályokat és egyenetlenségeket támaszthatnának. Továbbá felhívja a rendek figyelmét arra, hogy a véghelyekben alkalmazott kapitányok és katonák gyakran oly időben idéztetnek meg, mikor állomásaikról nem távozhatnak, és meg nem jelenésök miatt elmarasztaltatnak. Míg egyrészről ezen eljárás reájok nézve igazságtalan, másrészről az országra nézve káros, ha a kapitányok kényszerítve vannak állomásaikat veszély idején elhagyni. Bizonyítja ezt Horvathinovich Bertalan esete, ki midőn Szolnok várából kiment volna, a törökök által elfogatott, és csakhamar reá Szolnok vára is hatalmokba esett. Módot kell tehát találni e nehézség elhárítására. Végre az igazságszolgáltatásnak nagy mértékben előnyére van, ha a nyolczadi törvényszékek üléseiben a főpapok, országnagyok és nemesek minél számosabban vesznek részt; felhívja tehát azokat, hogy jövőre lehetőleg számosan jelenjenek meg.

A határügyek egy részét már elintézte, a többinek rendezését az uralkodó zavarok és sokféle bajok lehetetlenné tették, minthogy ily ügyek alapos megfontolást és hosszú tárgyalást igényelnek. Azon lesz, hogy az elintézett ügyekben történt megállapodások végrehajtassanak, a többi ügyek pedig mielőbb szintén intéztessenek el.

A rendeknek mentességét a vámoktól és harminczadoktól tiszteletben fogja tartatni; de mivel a kincstár megkárosítására czélzó sokféle visszaélések történnek, azok megszüntetéséről kell gondoskodni. A száraz-vámokat el fogja törültetni.

A rendek azon kérelmét, hogy ha a király hívei közűl valakinek az ellenpárton testvére van, ennek jószágait a király idegeneknek ne adományozza, hanem a hű testvér jogaira és érdekeire legyen tekintettel, — nem teljesítheti feltétlenül; mert ekként sokakat még nagyobb állhatatlanságra és vakmerőségre buzdítana, a kincstárt is károsítaná, és a korona tekintélyét csökkentené; azonban lehetőleg figyelemmel lesz e kívánságukra.

Igyekezni fog a rendeket minden elnyomástól és zaklatástól megóvni. A győri főkapitány ellen, az Amadékon elkövetett erőszakos tette miatt vizsgálatot indítand.

A rendek által előterjesztett sérelmek között a király is legnagyobb fontosságot az *érczpénz kitiltását* illető ügynek tulajdonít. Biztosítja őket, hogy e tilalom nem terjed ki az összes magyar érczpénzre, csak a dénárokra szorítkozik, míg a királyi bányavárosokban vert arany és ezüst pénzt készséggel fogadják el. Amaz intézkedés pedig nem a magyarok iránti ellenséges érzületből származik. A német birodalom törvényei szerint az ezüst nagyobb részéből tallérokat és féltallérokat veretnek, apró pénzt pedig minden tartományban csak épen annyit, amennyi ott szükséges, mert más tartományban nem fogadják el. Csehországban és a hozzátartozó többi tartományokban is hasonló gyakorlat van elfogadva. Kölcsönösen kizárják területükről az apró pénzt, a nélkül, hogy ebben sérelmet látnának. Ehez járul, hogy az ausztriai rendekre a német birodalomban érvényes gyakorlat mellett más fontos okok is befolyással voltak. Ugyanis a magyar dénároknak oly nagy tömege árasztotta el a tartományt, hogy a többi érczpénzt

úgy szólván egészen kiszorította a forgalomból; továbbá számtalan hamisított dénár volt forgalomban, mi által a szegény nép gyakran érzékeny károkat szenvedett. Minthogy tehát a nagyobb érczpénzeket a külföldön nehézség nélkül fogadják el, az ország érdeke azt követeli, hogy azokat nagyobb mennyiségben veressék.

Az arany és ezüst kivitelének megakadályozására a király kész mindent megtenni. Megegyezik abban is, hogy az esztergomi érsek tisztviselői a pénzverdékben szokásos felügyelői hatóságukat gyakorolják. A mi a réz kivitelét illeti, a királynak igyekezete oda irányul, hogy azt a lehető legnagyobb áron adja el, mert az abból befolyó jövedelmet az ország védelmére fordítja. A viszonyok most egészen mások, mint akkor voltak, midőn a Fuggerek, saját nyereségökre, a rezet az országból kivitték.

Végre értesíti a rendeket, hogy a tótországi rendek, a megyék, főpapok, főurak és nemesek külön sérelmeit az országgyűlés befejezése után tárgyalás alá veendi.[1])

A rendeknek a királyi leirat több pontja ellen lényeges kifogásaik voltak, melyek iránt nézeteiket *második feliratukban* adták elő.

A felkelő hadak felett tartandó szemlék tárgyában nem szükséges intézkedni, minthogy a megelőző országgyűlés a nádornak kötelességévé tette, hogy az urakat és nemeseket honvédelmi kötelességök teljesítésében ellenőrizze, és büntetést is szabott azokra, a kik azt teljesíteni elmulasztják.

Az egy forintnyi adót két forintra emelni tiltja a jobbágyok nyomora. Egyébkint midőn az egy forinton felül még két köböl gabonát szavaztak meg, ezzel a mult évinél ha nem nagyobb, mindenesetre nem csekélyebb értékűvé lett ajánlatuk. Felkérik a királyt, elégedjék meg ezzel; vagy ha mindenesetre követeli a két forintot, a gabona-ajánlatot fogják visz-

---

[1]) A leirat végül megjegyzi, hogy a hajdúk kihágásai tárgyában »benignam relationem faciet in responso illo, quod Maiestas sua ad alteram scripturam ipsorum Ordinum de auertenda miserorum colonorum oppressione dabit.« Kétséges: vajjon a fennebb ismertetett fel- és leiratokról szól-e ezen hely, vagy más ismeretlen iratokról. — A leirat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**, IX. szám.

szavonni. Mindkettőre nem lévén képesek, a választást a királyra hagyják. Bíznak kegyességében, és hiszik, hogy azon esetre, ha a rendek akarnák is, ő nem engedné meg, hogy a szegény jobbágyokra elviselhetetlen terheket rójanak.

Új összeirást most nem rendelhetnek el. A király nyugodjék meg az eddigi gyakorlat fenntartásában, mert aszerint is a jobbmóduak segítik a szegényebbeket terheik viselésében. A béreseket nem lehet megadóztatni; ezek ugyanis ingyen szolgálnak uraiknak, a háborúba kisérik őket, és nincs vagyonuk, a honnan az adót megfizethetnék. Azok ellen, kik a behajtott adót maguk számára visszatartják, már a korábbi országgyűlések szabtak törvényeket, a melyeket végre kell hajtani.

Figyelmeztetik a királyt, hogy most, az országgyűlés tartama alatt is, a királyi hadak több helyen rablásokat vittek véghez. Gondoskodjék, hogy hű alattvalóinak vagyona biztosságban legyen, mert különben az adó behajtásától a kellő eredmény nem várható.

Az élelmi czikkek árának szabályozása tárgyában ragaszkodnak kívánságukhoz, minthogy az alispánok és szolgabirák legjobban ismerik a helyi viszonyokat, a melyekre tekintettel kell lenni.

Az ingyen munkákat 14, illetőleg 8 napra emelni nem lehetséges. Az iránt, hogy a jobbágyok a munkákat pontosan teljesítsék, nem szükség új törvényeket hozni, minthogy ilyenek a korábbi országgyűléseken alkottattak. Podmaniczky trencsénmegyei jobbágyait az ingyen-munkáktól felmentetni kérik, mivel Palota várának őrségét azoknak soraiból szokta kiegészíteni.

A rendek »*csodálkozással*« olvasták a királyi leiratban, hogy az Ausztriának elzálogosított várak jobbágyai az ingyenmunkák teljesítésére nem képesek. A Mátyás és Frigyes, a II. Ulászló és Miksa között létrejött szerződések értelmében ama jobbágyok kötelesek ugyanazon terheket viselni, melyeket a magyar jobbágyok viselnek. A király maga is jóváhagyta ezt a legutolsó országgyűlésen. Csodálkoznak tehát a felett, hogy most más nézetben van; annál inkább, mert ama jobbágyok nyugalomban élnek, és nincsenek kitéve a veszélyeknek és zaklatá-

soknak, melyek magyarországi társaikat fenyegetik és érik. A király tehát teljesítse kivánatukat.

A rendek hasonlag ragaszkodnak ahoz, hogy a nyolczadi törvényszékeken az összes perek vétessenek fel. Ezt követeli az 1552-ik évi törvény és a magánosok érdeke. A véghelyek kapitányait, tiszteit és katonáit nem menthetik fel a törvényszékeken való megjelenéstől. Az erőszakos tettek szaporítására ez volna a leghathatósabb mód. Egyébkint a legtöbb peres ügyben más által képviseltethetik magokat, és van mindig mód halasztást eszközölni ki.

A száraz vámok eltörlését igen óhajtják. Hogy ez végre megtörténjek, szükséges, hogy a király a maga birtokain tegye meg a kezdeményezést.

A lázadó testvérek birtokai tárgyában a következő módozat elfogadását ajánlják: Ha a király hívei közül valakinek testvére a lázadók táborában van, és ennek a király területén birtokai léteznek, a király ezeket adományozza a hű testvérnek, a ki azonban kötelezze magát, hogy vissza nem adja a hűtelen testvérnek, mert különben a maga birtokaitól is megfosztatik. Mivel a hűtelen főurak a szolgálatjukban levő nemeseket gyakran erőszakkal kényszerítik, hogy pártjukon maradjanak, de ezek, mihelyt lehetségessé válik, visszatérnek a király hűségére: az ilyenek a király kegyelmébe ajánltatnak, feltéve, hogy az általuk okozott károkért elégtételt nyújtottak.

A kapitányok és más tisztviselők további erőszakoskodásainak meggátlása végett, elrendeltetni kérik, hogy bárhol legyenek alkalmazva, és bármely nemzetiségűek, az ország törvényeinek, bíráinak és a cancellária rendeletei iránt engedelmességgel tartozzanak. A győri főkapitány és az Amadék között fennforgó ügyben nincs többé vizsgálatnak helye, a már hozott itéletet kell csak végrehajtani.

Az, a mit a király a magyar pénz kitiltása tárgyában felhozott, a rendeket nem nyugtatta meg. Ujra kiemelik, hogy semmiféle csapás nem gyakorolhatott volna reájok oly leverő hatást, mint ezen rendszabály. Ellenkezik az a királynak korábbi igéreteivel, melyek a rendeket arra bírták volt, hogy az érczpénz körül az általa javaslott új módozatot fogadják el. A pénzverdék egészen a király kezei között vannak. Rajta áll

a dénárokat oly ércztartalommal veretni, hogy azt mindenütt elfogadják. A hamis pénzek elterjedése nem szolgáltathat okot a kitiltásra. Mert a világ minden országában, és minden pénznemben előfordulnak hamis pénzek. A kitiltásban tehát most is méltatlan meggyalázást látnak. És felkérik a királyt, hogy saját korábbi ajánlatai, és az ország törvényei értelmében a magyar érzcpénzt helyezze a korábbi állapotba. Ha ugyanis a kitiltó rendszabály, a mit nem akarnak hinni, továbbra is érvényben marad, senki sem fog vásárlás czéljából Bécsbe menni, hol pénzét csak harmadrésznyi veszteséggel értékesítheti. Ebből pedig a véghelyekre is veszélyek származhatnak, minthogy a magyarok leginkább Bécsben szokták a fegyvereket és a katonák ruhájára a kelmét vásárolni. [1])

Midőn a rendek második feliratukat beterjesztik, azon kérelemmel fordulnak a királyhoz, hogy az országgyűlési tárgyalások befejezését lehetőleg siettesse; mert már is sokan, költség hiánya és más okok miatt, eltávoztak, és félő, hogy e példát még többen követni fogják. [2])

A király *második leiratában* ismét néhányat a rendek javaslataiból elfogadott.

Helyesli, hogy a felkelő hadak felett a nádor gyakorolja a felügyeletet, és azok, a kik a felkelésben résztvenni vonakodnak, az 1545 és 1552-ik évi országgyűlések által megszabott büntetéssel lakoljanak.

A jobbágyokat nem volt szándéka az élelmiszerek és takarmány *ingyen* szállításával terhelni, mert jól tudja, hogy ez méltánytalan kívánság volna. Csak azt kívánta, hogy a táborozás szinhelyéhez közelebb lakó jobbágyok, kik a katonai szolgálattól felmentetnek, a kamara által bevásárlandó élelmiszereket ingyen szállítsák a táborba. Mivel azonban a rendek erre nézve is nehézséget támasztanak, kész a jobbágyokat az ingyen-szállítástól felmenteni; viszont azonban követeli, hogy mindnyájan részt vegyenek a felkelésben, és a táborozás szinhelyé-

[1]) A feliratban egy új kérelem is fordul elő; hogy mivel a leleszi convent, a lázadók által lévén körülvéve, teendőiben nem járhat el, a jászói convent és a nagyváradi kaptalan bizassék meg azokkal.

[2]) A felirat egykoru másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok** X. szám.

hez közelebb lakó jobbágyok tartozzanak, a király által megállapított fuvardijért, [1]) gabonát és takarmányt szállítani.

A király »különös kegyessége és atyai jósága« által indittatva, »felmenti« a rendeket a gabona-ajánlattól, és e helyett elfogadja a megszavazott adónak két forintra felemelését. Reméllette ugyan, hogy a jobbágytelkek új összeirását, a király által javaslatba hozott módozat szerint, el fogják fogadni, mint a mely egyaránt igazságos és czélszerű; mivel azonban az eddigi gyakorlathoz ragaszkodnak, megnyugszik benne, feltéve, hogy így is az adó pontosan és hiány nélkül fog behajtatni. Viszont gondoskodni fog, hogy híveinek jószágait a katonák el ne pusztítsák.

Az élelmiszerek árainak meghatározására nézve is elfogadja a rendek javaslatát. És rendelkezni fog, hogy a katonák, kik a fuvarosok ellen erőszakos tetteket követnek el, érdemlett büntetésöket ki ne kerüljék.

Minthogy a végvárak megerősitése mellőzhetetlenül szükséges, és arról gondoskodni úgy a királynak, mint a rendeknek és jobbágyoknak kötelességük: megvárta volna, hogy ez ügyben kivánatai nehézségeket nem fognak támasztani. A három napi munka kevés eredményt igér. Ujra inti tehát őket, ne ellenkezzenek tovább, és tekintettel az általa felhozott nyomós okokra, határozzák el a jobbágyokra nézve a 14 napi, a zsellérekre nézve a 8 napi ingyen-munkát. A kapitányokat szigoruan utasítandja, hogy a jobbágyokkal jól bánjanak. Méltányosnak tartja, hogy azokat aratás és szüret idején ne vonják el munkáiktól. De Podmaniczky Ráfael trencsénmegyei jobbágyait az ingyen-munkáktól fel nem mentheti, mivel a rendek által felhozott ok nem alapos, a mennyiben a palotai őrség a királynak, és nem Podmaniczkynak költségén tartatik fenn. A mi az ausztriai főherczegségnek elzálogosított várak jobbágyait illeti, a király a mult országgyűlésen csak azt igérte, hogy azoknak tartozásai iránt az ausztriai rendekkel tárgyalásokat fog indítani. Igéretét megujítja ugyan, de ragaszkodik az előbbi leiratában foglalt nyilatkozatához.

---

[1]) Ezen szabályzat a leirathoz volt mellékelve. De a bécsi titkos levéltár példánya mellett nem található.

Hasonlag ragaszkodik az igazságszolgáltatás tárgyában kifejezett nézeteihez. A jelen zavarteljes viszonyok között, azon perek elintézésére kell szorítkozni, melyek a mostani nádor megválasztatása óta indíttattak. Az 1552-ik évi országgyűlés végzéseire történt hivatkozás nem bir nyomatékkal; mert ezek oly időben alkottattak, mikor az ország egysége helyre volt állítva, és belső zavarok nem zaklatták. Most egészen mások a viszonyok; Erdély és Magyarország déli része elszakadt, a többi részeken is zavarok és viszályok dúlnak. Mindent el kell tehát távoztatni, a mi a király hívei között újabb visszavonás magvait hinthetné el. Ellenben a kapitányok és katonák törvényszéki megidézése iránt hozzájárul a rendek javaslatához.

Megengedi, hogy az ő birtokain is indítsanak nyomozást, vajjon találtatnak-e még azok területén száraz vámok; és ha csakugyan találtatnak, azokat haladéktalanul meg fogja szüntetni, hogy így a rendeknek jó példát nyújtson.

A lázadók jószágaira vonatkozó kivánatnak teljesítését fontos okok tiltják. De ha az ily lázadóknak testvérei a király szolgálatában maguknak érdemeket szereztek, megjutalmazásukról nem fog megfeledkezni.

Gondja lesz rá, hogy hívei az idegen származású kapitányok, tisztek és katonák részéről sérelmet ne szenvedjenek; ha pedig ilyeneket elkövetnének, mindenkit a saját hazájának törvényei szerint fogja bűntetni. Ahoz, hogy a magyarországi törvényeknek és bíráknak legyenek alávetve, épen Magyarország érdekében nem adhatja megegyezését, mert ily intézkedés a legbiztosabb eszköz volna arra, hogy a német birodalom rendeit Magyarország segélyezésétől visszatartsa, és minden idegent a Magyarországban való katonáskodástól elriaszszon.

A magyar dénárok kitiltásának kérdését ezen leirat még tüzetesebben fejtegeti, mint az első. A király — úgy mond — reméllette, hogy az általa felhozott igaz és alapos okok a rendeket meg fogják nyugtatni, és le fognak mondani azon gondolatról, hogy amaz intézkedés a magyar nemzet megvetéséből és meggyaláztatására történt. Hasonló rendszabályok más tartományaiban és a német birodalomban is foganatosíttattak, a nélkül, hogy azok által az illető rendek magokat sértve érezték volna. És ha már gyalázatról lehetne szó, ez a királyra,

ki a pénzt vereti, és nem a rendekre háramolnék vissza. Ne is tegyék fel róla, hogy ő egyik országában oly rendelkezéseket engedne meg, a melyek egy másik országára gyalázatot hoznak. A magyar dénárok tényleg már az előtt is ki voltak tiltva Ausztriából. [1]) Igaz ugyan, hogy a mult országgyűlésen igéretet tett, hogy a magyar érczpénzt a német birodalom pénzeivel egyenlő értékben fogja veretni, és kieszközli, hogy amaz mindenütt fogadtassék el; de ez nem vonatkozhatott a dénárokra, mert kötve volt az egyesség által, melyet a német birodalom rendeivel kötött, mely szerint egy krajczárnál kisebb értékű érczpénzt minden országban csak annyit szabad veretni, amennyi az országnak szükséges, és a többi országok azt elfogadni nem tartoznak. Az ausztriai rendeket az ekként részökre biztosított jogtól nem foszthatja meg; annál inkább, mert ha azokat a magyar dénároknak elfogadására kötelezné, ezzel az ausztriai kereskedőknek, kik a magyar dénárokat a német birodalomban nem értékesíthetnék, jelentékeny kárt okozna. Továbbá tekintetbe kell venniök, hogy a magyar korona területén nem egyedül a király veret pénzt, hanem Izabellán kivül még néhány lázadó főúr és hamisító is.

Minthogy tehát a királynak nem áll hatalmában az ausztriai rendek határozatát megsemmisíteni; és továbbá a dénárok kivételével a többi magyar érczpénzt mindenütt nehézség nélkül elfogadják: az országra nézve igen hasznos leend, ha egy korábbi előterjesztése értelmében, jövőre az ezüst készlet $^1/_4$ részéből tallérokat és féltallérokat, $^1/_4$ részéből negyedtallérokat, $^1/_4$ részéből garasokat, és szintén csak $^1/_4$ részéből dénárokat veret. El van határozva ezt mielőbb keresztülvinni. Ekként a rendeknek olyan pénzök lesz, a melyet hazájukon kivül is mindenütt szívesen elfogadnak.

A király ezek után inti a rendeket, nyugodjanak meg jogos és méltányos kivánataiban, s tegyék lehetővé, hogy az

---

[1]) Ennek bebizonyítására felhozza azt a körülményt, hogy Ausztriában, a magyar rendek kérelmére néhány év előtt a dénárok elfogadását elrendelte; ezen rendelet kibocsátása felesleges lett volna, ha az előtt is a magyar dénárokat elfogadják vala.

országgyűlést befejezhesse, mely hogy ily hosszúra nyúlt ki, nem ő okozta. [1])

Az ezen leiratban foglalt pontokat élőszóval is figyelmébe ajánlotta a maga köré meghívott rendeknek. [2]) Egy úttal a megállapodásokat törvényczikkek formájába öntve, az országgyűlés elé terjesztette.

Mindazáltal a rendek még nem látták magokat kielégítve, sőt *harmadik feliratukban* újabb kívánságokkal állottak elő.

A felkelésről szóló czikkhez hozzáadatni kívánták, hogy ha a nádor akadályozva volna tisztében eljárni, teendőit a király által kinevezendő *magyar* főkapitány teljesítse.

Az adóról szóló czikkbe szükségesnek látták beigtatni a király igéretét, hogy gondoskodni fog arról, miszerint híveinek jószágai minden pusztítástól mentek legyenek. A mult évben megajánlott adó második részletének megfizetésétől pedig nemcsak azokat kívánják felmentetni, kiknek házait a királyi hadak felgyújtották vagy elpusztították; hanem az összes jobbágyokat oly helyeken, a hol a mult évben a királyi hadak pusztításokat víttek véghez.

Az ingyen munkák tárgyában kijelentik, hogy a király kívánatát nem teljesíthetik. Lehetetlennek tartják, hogy a jobbágyokra 14 és a zsellérekre 8 napi munkát rójanak. Mindazáltal a korábban megszabott három napot készek *hatra* emelni; oly megszorítással, hogy csak a telkes jobbágyok tartozzanak ezen ingyen-munkákat végezni, és nem egyszersmind a zsellérek, kik napszámmal keresik élelmöket, és a távollevő jobbágyok helyett is dolgoznak uraiknak. Felkérik a királyt, elégedjék meg mostani ajánlatukkal, mely így is súlyos terhet ró a jobbágyokra. Legyen meggyőződve, hogy ha a távolabb lakó urak és nemesek is elküldik jobbágyaikat, és a megállapított rend megtartatik, jelentékeny számú munkások fognak rendelkezésére állani. Podmaniczky Ráfael jobbágyainak felmentéseért ujólag folyamodnak; ugyanis a palotai őrségnek

---

[1]) A leirat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok. XI. szám.**

[2]) Ezt említik a rendek harmadik feliratuk bevezető soraiban.

zsoldját a kamara régóta nem fizette ki, minélfogva Podmaniczky az ő jószágairól küldött oda jobbágyokat, a kiket erőszakkal kell ott tartania; méltó tehát a királyi kegyelemre.

Ismételik abbeli kérelmöket is, hogy a király az összes pereket engedje letárgyaltatni, mert ha kívánsága szerint a régibb perek elintézetlenül maradnak, ebből úgy a közügyre, mint a király számos híveire mérhetlen hátrányok származhatnak.

Feliratuk azon pontját, melyben az idegen kapitányok és tisztviselők kihágásainak megbüntetését sürgetik, a király félreértette; idegen kapitányok és katonákra nézve nem kívánják, hogy felettök magyarországi törvényszékek ítéljenek, csak azt, hogy kihágásaikat a főkapitányok és kapitányok büntessék. De a várakban, harminczadokban és egyébb hivatalokban alkalmazott tisztviselők, akár hazafiak akár idegenek, a magyarországi törvényeknek legyenek alávetve, miként ezt a korábbi országgyűlések végzései is kimondják.

A királynak tüzetes fejtegetése a magyar dénárok kitiltásáról, nem tette meg a várt hatást. A rendek megújítják abbeli kérelmöket, hogy a király ama tilalom visszavonását eszközölje ki. Ha pedig ez nem lehetséges, hagyjon fel a tallérok, féltallérok, garasok veretésével; és hozza ismét forgalomba az ősi időktől fogva használt magyar pénzeket: vagyis az arany forintot, az öt dénár értékű garast, a dénárt és fillért. A rendek, kik most csekély számban vannak együtt, a király által javaslatba hozott pénzverési módozat elfogadására nem tekintik magokat illetékeseknek.

Az országgyűlés tartama alatt a *Fuggerek*, kiknek Magyarországban bányáik és terjedelmes uradalmaik voltak, folyamodtak, hogy a személyes törvényszéki eskü kötelezettségétől felmentést nyerjenek. A király kérvényöket pártolólag tette át az országgyűléshez. A rendek azonban azt válaszolták, hogy bár szivesen teljesítenék azt, mind a király mind a Fuggerek iránti tekintetből; de ellenkezik az ország törvényeivel és jogaival. Ugyanis Magyarországban csak a király, az esztergomi érsek és a lövöldi perjel bir oly kiváltsággal. És midőn utóbb Cillei Ulrik, majd Corvin János és Brandenburgi György ugyanazon kiváltság elnyeréséért folyamodtak, ezt el nem érhet-

ték. Most a rendek annál kevésbé tehetik azt meg, mert csekély számuk miatt, magokat új törvények alkotására és a régi jogok megváltoztatására nem tartják illetékeseknek.

A felirat befejező soraiban arra kérik a királyt, hogy »végre valahára« további halasztás nélkül fejezze be az országgyűlést. [1])

A király maga is azon volt, hogy a tárgyalások mielőbb befejeztessenek. E miatt a harmadik feliratra nem válaszolt többé irásban, hanem *élő szóval* adta elő észrevételeit.

Nem mulasztotta el reflectálni a rendek azon, bár szerényen kifejezett, szemrehányására, mintha ő volna oka az országgyűlés hosszú tartamának. Ennek gyors befejezése nem rajta múlt; mert az ő leiratai két napnál tovább sohasem késtek.

Az insurrectio, élelmiszerek szállítása, a pusztítások megakadályozása, az elpusztított helyeken lakó jóbbágyok adómentessége tárgyában elfogadja a rendek utóbbi megállapodásait, és megnyugszik abban, hogy a törvényczikkek azok szerint fogalmaztassanak.

Hasonlag megelégszik a hat napi ingyen-munka megajánlásával, ha már a rendek semmi esetre sem hajlandók azt nyolcz napra emelni. Úgy mindazáltal, hogy azok a jobbágyok, a kik a győri erőditményekhez vannak kirendelve, a már korábban kijelölt időt töltsék ki, minthogy biztos helyen laknak, és sem az ellenségtől, sem a királyi hadaktól jelentékeny károkat nem szenvedtek. A Podmaniczky jobbágyait nem mentheti fel az ingyen munkáktól, hacsak ő le nem mond az őszszegről, mely a palotai őrségnek zsoldjára szokott fizettetni.

Midőn a király ezt kijelentette, többen a rendek soraiból közbeszólottak, és felkiáltottak, hogy Podmaniczky kérelmét nem utasíthatják vissza. Mire a király azonnal megnyugtatta őket, kinyilatkoztatván, hogy hozzájárul a felmentéshez. [2])

---

[1]) A felirat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XII. szám.

[2]) A király szóbeli válaszát tartalmazó irás végén olvassuk: »De colonis Podmaniczki cum interrumperent Hungari sermonem maiestatis sue, allegantes impossibilitatem, aquieuit illis regia maiestas.«

Folytatván észrevételeit, az igazságszolgáltatásra vonatkozó pontot a rendek előterjesztése értelmében elfogadta; épségben tartván mindazáltal saját jogait a János király által birt s halála után a koronára szállott jószágok tekintetében.

Az idegen katonák és tisztviselők tárgyában azt a nyilatkozatot adja, hogy ígéretét teljesíteni fogja.

Áttérvén az érczpénz kérdésére, figyelmezteti a rendeket, hogy az előbbi országgyűléseken megegyezésöket adták, hogy a magyar érczpénzt a német birodalmival egyenlő értékben veretheséé, a miről a birodalmi fejedelmeket értesítette; az 1556-ik évi országgyűlés nem vonta vissza ama határozatot, csak a tallérok veretését szüntette be. Ezek után nem térhet el a korábbi megállapodásoktól, mert különben kitenné magát annak, hogy a birodalomban a saját és a rendek ígéreteinek megszegése miatt keserű szemrehányásokat fognak neki tenni. Ha a rendek, csekély számukra hivatkozva, nem tartják magokat feljogositva új törvények alkotására, e tekintetben se térjenek el a fennálló törvényektől. Ő tehát beszüntetve a tallérok veretését, három krajczár értékű garasokat fog veretni, melyeket a külföldön is elfogadnak; dénárokat és filléreket pedig csak annyit, a mennyire Magyarországban van szükség; mindezen pénzek az ország czímerével lesznek ellátva. Egy úttal tárgyalásokat indítand meg az ausztriai rendekkel, hogy őket a tilalom visszavételére birja.

Végül kijelenti, hogy a Fuggerek ügyében előadott kivánatáról lemond. [1])

A rendek rövid tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy az érczpénz kérdésében, mely most már egyedül okozott nehézséget, felhagynak a további ellenkezéssel. [2]) Mindazáltal

---

[1]) A király válasza irásba foglalva, a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. XIII. szám.

[2]) Erre vonatkozólag a körmöczi követ július 7-iki jelentésében olvassuk: »Der Müntze halber haben sich die Landschafft wol firzehen Tage mit Irer Majestät hartt ensetzt; darinnen ich warlich viel sorg und mühe gehabt habe, und durch gottliche hilff erhalten... das kain Taller sollen gemuntzet werden. Damit man aber Irer Maiestät beger nicht gar zuruck stiesse, hat sich die Landschafft bewilliget in zweierlei groschen bis auff den nechsten Landtag, namlich 6 creutzer und 3 creutzer«

szükségesnek találták ünnepélyes nyilatkozat által jogaikat és érdekeiket megóvni.

Minthogy — így szólanak — a király Magyarországra nézve hasznosnak ítéli, hogy az 1550-ik évi országgyűlés végzése értelmében, a kisebb és nagyobb érczpénz veretése folytattassék, reméllvén, hogy az többi országaiban és a német birodalomban nehézség nélkül lesz forgalomba hozható; habár az 1550-iki végzés arra czélozott, hogy a magyar dénároknak is elfogadását biztosítsa a külföldön, a mit a király kilátásba helyezett, ezen dénárok pedig az ausztriai tartományokból kitiltattak: a rendek mindenben meg akarván hódolni a király akarata előtt, megegyeznek, hogy a legközelebbi országgyűlésig az 1550-iki végzés értelmében folytassa a pénzverést; úgy hogy dénárokat is az ország szükségeire elegendő mennyiségben verettessen. Ha a következő országgyűlésen ki fog tünni, hogy ez eljárás az országra és a rendekre hátrányos, azt *minden bizonynyal* meg fogják szüntetni. És biznak a királyban, hogy nem fogja megengedni, miszerint a rendek kárt szenvedjenek. [1])

Ez után az országgyűlési törvénykönyv egyes czikkein megtétettek a végső változtatások; július 4-én még egyszer felolvastattak, és másnap a királynak megerősítés végett bemutattattak, a mi haladéktalanúl megtörtént. [2])

A törvénykönyv a törökök elleni felkelést, az 1556-iki országgyűlés végzései értelmében rendeli el; oly hozzáadással, hogy a nádor, vagy annak akadályoztatása esetére a király által nevezendő országos kapitány [3]) gondos szemlét tartson a megjelenő nemesek felett. A ki nem jelenik meg, az 1545-iki illetőleg az 1552-iki végzésekben megszabott büntetéssel sújtassék. [4])

---

[1]) A nyilatkozat egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.

[2]) *A löcsei követ* július 9-én irja: »Die Artikl sind letzlich verlesen worden am 4 Julii und beschlossen.« *Török Imre* nagyszombati követ július 5-iki jelentésében irja: »Az országh az urokkal megigenesültenek; *ma* királynak vitték articulusokat meg confirmálni.« (Magyar Nyelvemlékek. II. 132. l.) Ezek után nem kevéssé feltünő, hogy a törvénykönyv megerősítése alatt július *harmadika* áll.

[3]) Figyelemre méltó, hogy a rendek feliratában »Capitaneus Hungarus«, a törvénykönyvben »Capitaneus Hungariae« említtetik.

[4]) A II. czikk.

»Az ország és a királyi felség szükségeire« minden jobbágytelek után két forint szavaztatik meg, mely két részletben szeptember 8-án és november 30-án, az 1554-iki országgyűlés által meghatározott módon, hajtandó be. A regensburgi követség költségeinek megtérítésére 3 dénár szavaztatik meg. Csak azok vannak az adótól felmentve, kiknek házuk elégett, vagy a kiknek vagyonuk hat forintnál is csekélyebb értéket képvisel, továbbá a kik a törökök vagy a királyi hadak által elpusztított vidéken laknak és az oly szabadosok, kik folytonosan uraik szolgálatában állván, azok által élelmeztetnek és ruháztatnak, vagy mint zsoldos katonák szolgálnak. Az oláhok, ruthenek és ráczok úgy adóznak, mint a többi jobbágyok. Az alispánok és szolgabirák, kik az adót be nem szolgáltatják, vagy erőszakosan magokhoz ragadják, a törvény értelmében bűnhődnek. A király gondoskodni fog, hogy kapitányai és katonái minden zsarolástól és pusztítástól tartózkodjanak; »mert különben miként az adóajánlás úgy a többi végzések is haszontalanok.« [1])

A véghelyek megerősítésénél minden jobbágy hat napi ingyen munkát tartozik végezni, az utolsó országgyűlésen megállapított mód szerint.[2]) Két kivétel tétetik. A Pozsony, Mosony és Győr megyékben létező jobbágyok ez egy esetben tizennégy napig tartoznak Győrött dolgozni. Ellenben Podmaniczky Ráfael trencsénmegyei jobbágyai az ingyen-munkáktól felmentetnek. [3]) A fő- és alispánok, hivatalvesztés terhe alatt, tartoznak gondot viselni, hogy a földesurak jobbágyaikat teljes számban küldjék a kitűzött helyekre, és azok ott a hat napot kitöltsék. Azon földesurak, kiknek jobbágyai a múlt országgyűlésen megszabott ingyen-munkákat el nem végezték, vagy az e czimen behajtott pénzt visszatartották, megfelelő kárpótlásra szorítandók. Ellenben a kiknek jobbágyaik netán többet dolgoztak, mint kötelesek lettek volna, ez a jelen évi ingyen

---

[1]) A III—V. czikk.

[2]) A következő módosítással: Liptó, Árva, Túrócz és Zólyom megyék jobbágyai nem Léva, hanem Zólyom vára; Szepes, Sáros, Abaúj, Ung, Zemplén és Torna megyék jobbágyai csak Kassa város; a felvidéki királyi városok jobbágyai e varosok; a jászói prépostság jobbágyai Szent Márton és Torna várak erődítési munkálataiban vesznek részt

[3]) A törvénykönyvbe fel van véve a többször említett indok is.

munkákból leszámítandó. A király felkéretik, hagyja meg tiszteinek és a munkálatok felügyelőinek, hogy a jobbágyokat ne bántalmazzák, és a megszabott időn túl vissza ne tartsák; és eszközölje ki, — a mire készséggel ajánlkozott, — hogy az Austriának elzálogosított várak jobbágyai az ingyen-munkát szintén teljesítsék [1])

Hogy a király hadai élelmi szerekben ne szűkölködjenek, a jobbágyoknak kötelességéve tétetik, valahányszor az élelmezési tisztek által felhivatnak, élelmi czikkeket fuvarozni; egy akó bor, egy köböl gabona, zab és liszt után mértföldenkint egy dénár fuvarbér számíttatik. Az élelmiszerek és a takarmány árát közfelkelés alkalmával a nádor vagy főkapitány, a hadi marsall és a fölovászmester, továbbá néhány alispán és szolgabiró hozzájárúlásával, szabályozza; részleges felkelés esetében a kapitányok szabják meg. A király felkéretik, hogy azokat, kik az élelmi czikkek szállítóit bántalmazzák, büntesse.[2])

A nyolczadi törvényszék Pozsonyban szt. Mihály nyolczadnapján, a felvidéki megyék számára pedig Lőcsén vizkereszt nyolczadán kezdje, és 40 napon át szakadatlanul folytassa üléseit. Ezeken az ország rendes bírái, az itélőmesterek, érseki ülnökök és a jelenlevő főrendek mellett, legalább négy ülnök vegyen részt, a kiket, a tanácsosok és az ország rendes biráinak meghallgatásával, a király nevezzen ki, eskettessen meg és lássa el fizetéssel. Ha az ülnökök közül valamelyik elhal, a király távollétében a helytartó nevezze ki utódját. Minden rendű peres ügyek intéztessenek el, kivéve a néhai János király birtokait illetők, melyek a jövő országgyűlésig függőben hagyatnak. A nádor az utolsó országgyűlés által rábizott ügyekben ott és akkor itéljen, a hol és mikor jónak látja. Az egyházi törvényszékek pedig folytonosan működjenek. [3])

Az egyházi szabadságok, kiváltságok és előjogok épségben fenntartandók. A fő- és alesperesek akadálytalanúl járhatnak el tisztökben, és különösen az egyházi látogatások alkalmával »a papok vétkeit és gonoszságát nyomozhatják és bün-

[1]) A VI. czikk.
[2]) A VII. czikk
[3]) A VIII. IX. és XIII. czikk.

tethetik«. Egyébkint az 1548-ik évi vallás-ügyi törvények megújíttatnak, és azok értelmében »az anabaptisták gonosz felekezete« kiirtandó. Az egyházi jószágok bitorlói ellen törvényes kereset indítandó. A tizedek szedése és bérlése körül az 1546. és 1553-ik évi törvények mérvadók. [1]).

Az érczpénzről szóló törvényczikk átveszi a rendeknek fennebbi nyilatkozatát, és megállapítja, hogy az arany forintok mint eddig fognak veretni, továbbá 8 dénár értékű nagyobb és 4 dénár értékü kisebb garasok, egyfelől a szent szűz képével, más felől a magyar czimerrel. A király felkéretik, hagyja meg az esztergomi érseknek, hogy a pénzverdékben felügyelői jogát pisetáriusa által gyakorolni el ne mulaszsza. [2])

A rendek mentessége a vámok- és harminczadoktól ősi szokás szerint tiszteletben tartandó. A száraz vámok mindenütt eltörlendők. A király ajánlata, hogy ezt saját birtokain megteendi, törvénybe igtattatik. [3])

Hasonlókép azon igérete is, hogy a határügyeket mielőbb el fogja intéztetni. Biztosokká tanácsosainak meghallgatásával, magyarokat válaszszon. [4])

Egy czikk átveszi a király azon igéretét, hogy az idegen kapitányokat és tiszteket utasítandja, hogy a rendek és jobbágyok elnyomásától tartózkodjanak, a magyar cancellária utján kibocsátandó rendeleteket tartsák tiszteletben; továbbá, hogy a kik nem engedelmeskednek, azokat meg fogja büntetni; végre a károkat, melyeket a katonák okozni szoktak, el fogja hárítani. [5])

Minthogy a felvidéken dúló zavarok miatt a leleszi convent a hiteles helyi teendőkben nem járhat el, ezek a jászói conventre, a szepesi és nagyváradi káptalanokra ruháztatnak. A veszprémi káptalannak pedig visszaadatik hiteles helyi hatósága. [6])

A hajdúk dúlásainak megszüntetése végett, a király

---

[1]) A X. XI. XII. czikk.
[2]) A XIV. XV. czikk.
[3]) A XVI. XVII. czikk.
[4]) A XVIII. czikk.
[5]) A XIX. XX. czikk.
[6]) A XXI. XXII. czikk.

felkéretik, hogy a megyéket a károk kinyomozására és a vétkesek megbüntetésére hívja fel; azokkal, kik a garázda hajdúkat pártolják, úgy kell elbánni, mint magokkal a gonosztevőkkel. [1])

A rendek már ismételve sürgették, hogy azon magánosokat illető oklevelek, melyek a pozsonyi várban őriztetnek, adassanak ki. Most megállapítják, hogy augusztus 1-én kezdjék meg az itélőmesterek az oklevelek kiszolgáltatását. [2])

[1]) A XXIII. czikk.

[2]) A XXIV. czikk. — A törvénykönyv egykorú példányai a budai kamarai, a bécsi titkos levéltárban, sat. L. **Irományok** és **Törvények** XIV. szám.

ORSZÁGGYŰLÉSI IRATOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1557. Május 7.

Királyi meghívó levél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. Rex, semper Augustus etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Credimus vobis constare, quod mensibus proxime preteritis Ratisbonam ad dietam Imperialem, et inde in Regnum nostrum Bohemie Pragam profecti fuerimus, ubi confectis, benignitate Dei, ex animi nostri sentencia rebus, communem Regni istius nostri salutem et permansionem concernentibus, huc reuersi sumus. Et quia ea, que pro publico Regni istius nostri bono effecimus, vobiscum, ceterisque cum fidelibus nostris communicare, et alia, ulteriorem defensionem Regni istius nostri concernencia, tractare volumus : generalem uniuersis Regni eiusdem nostri fidelibus incolis dietam, ad primum diem mensis junii proxime venturum, Posonium duximus indicendum. Fidelitatibus itaque vestris harum serie firmiter committimus et mandamus, ut, acceptis presentibus, ad diem et locum prescriptum, certos fratres vestros, pleno cum mandato et auctoritate, pro tractandis rebus premissis, communem vestram permansionem concernentibus, expedire et dimittere debeatis. Secus non facturi. Datum Vienne, die septima maji, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kivül : Prudentibus et Circumspectis Judici, Magistro Ciuium ceterisque ciuibus Ciuitatis Posoniensis, fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

II.

1557. Május.

A magyar kamara javaslatai, a pozsonyi országgyülésen elő-terjesztendő királyi propositiók tárgyában.

Articuli de diuersis negotiis Fisci sacratissimae regiae maiestatis, per suam maiestatem regni statibus proponendi.

Imprimis quia non est dubium, quin status et ordines regni, considerata presentis periculosi temporis condicione, pro sua, patrie, coniugumque ac liberorum suorum salute et conservatione, subsidium aliquod sint maiestati vestre oblaturi, pro nostra igitur humili opinione et iudicio, censeremus submisse, necesse esse, ut maiestas vestra, una cum statibus, eum modum et ordinem in connumeratione et exactione subsidii oblati instituere clementer dignaretur, quo illud non iuxta arbitrium aliquorum, qui sua tantum ex eo commoda querere soliti sunt, sed maiori quo fieri poterit cum augmento, ad commodum publicum et defensionem regni, exigatur.

Porro modum et ordinem talem in connumeratione eius subsidii, obseruandum humiliter censeremus, ut in singulis possessionibus omnes quotquot sunt domus, per dicatores connumerentur, factaque tali connumeratione, adhiberet sibi dicator judices, juratosque, et dominos, si ita videbitur, eius possessionis, atque facta iusta limitatione, iuxta singulorum qui connumerati essent facultates, singulis plus et minus soluendum imponeret. Tali namque obseruato ordine, et summa multo maior, quam iuxta priorem connumerationem, accedet, et iuramenta, que per judices exigi super eo solent, qui colonus sit soluendo subsidio et qui non, declinarentur, que nimirum cum aperta lesione consciencie, et offensa dei plerumque exiguntur. Exemtiones eciam in connumeratione contributionum fieri consuete, utpote quum molitores, libertini, mercenarii, coqui, sartores, sutores, fabri ferrarii et lignarii, pelliones, carbonarii item circa fodinas existentes, et alii opifices, eximi et a solutione subsidiorum liberari solent, condescenderent; multi item, qui nomine desertarum et combustarum aliarumque im-

munitionum, pauperum et pastorum, similiter liberantur a solucione, ad augendam contributionis summam accederent. Sunt enim inter eiusmodi exemptos multo diciores quam illi, qui connumerantur, et ad solutionem coguntur; omnino itaque pauperum ratio haberi debet, nam propterea non est dubium deum nobis iratum esse, quod pauperes perinde, imo multo magis ad solvendum coguntur, quam diuites; habito autem tali ordine in connumeratione, facile posset per judices et juratos equabilitas obseruari, utpote quibus constat qui plus, quiue minus facultatum habeat; possessiones eciam denegate inuenirentur, deberentque in aliorum ordinem redigi et connumerari, unde non mediocris accessio ad subsidium oblatum fieret, nam cum de communi omnium permansione et conservatione res agatur, necesse arbitramur, ut unusquisque in suo statu et conditione a ferendis oneribus reipublice utilibus ne sit immunis.

Eadem ipsa ratione humiliter iudicamus Rascianos, Ruthenos et Valachos, qui sese in regno hoc collocarunt, unaque cum indigenis, terre utilitate fruuntur, iisdemque quibus alii incole regni maiestatis vestre casibus et periculis sunt obnoxii, non debere a contributione esse exemptos; communia enim pericula, communibus viribus tolleranda sunt, aut propulsanda.

Exemtiones item omnes, quas sine causa racionabili quicunque haberent in subsidiis, vel lucro Camere, aut tricesimis et Theloneis, maiestas vestra una cum statibus ut inualidare et cassare clementer decernat humiliter censemus; sunt enim ciuitates et persone alique, que talibus privilegiis sese a conferendo in commodum publicum subsidio subducunt, que in hominum memoria uno etiam tempore veterum diuorum regum, predecessorum maiestatis vestre in usu vix fuerunt, qui si ad contribuendum cogerentur, non parum hinc fisco maiestatis vestre accedet; verum feliciori tempore maiestas vestra ex sua gracia, commode poterit illis usum eiusmodi priuilegiorum concedere.

Admonendi denique sunt status, ut contra illos vicecomites, qui annis preteritis ad exactionem dice maiestatis vestre fuerunt emissi, statuant penam, sub qua ad competentem ter-

minum in Camera maiestatis vestre comparere et de administratione dice rationem reddere teneantur. Contumaces autem iam sepius requisiti, pena, quam status decernent, puniantur, ne redditus ad publicum bonum conferri decreti per eos usurpentur et silentio apud se supprimantur.

Porro quoniam hactenus eiusmodi subsidia ad varia loca erant ex commissione maiestatis vestre limitata atque deputata, que quidem per eosdem, quibus deputata fuerant, collecta et percepta, nulle tamen gentes, ratione quarum hec limitatio facta fuit, unquam lustrate sunt, ita ut ignoretur utrum aliquas gentes, ad quas solutionem ex subsidiis deputatis percipiunt, aluerunt nec ne : videretur nobis maiestati vestre utile, ut limitatio seu deputatio eiusmodi subsidiorum cessaret, et nenimi amplius subsidia colligi permitterentur, sed uniuersa et singula subsidia ad fiscum maiestatis vestre integre administrarentur, constituerenturque per maiestatem vestram persone idonee que statis temporibus eorum gentes, qui a maiestate vestra solutionem expectant, lustrarent, illisque qui digni inuenirentur ex hac contributione debita stipendia persoluerent; hec propterea maiestati vestre humiliter proponere voluimus, ut cum hii milites qui in confiniis seruiunt, et iussu maiestatis vestre ex camera sua aulica, et aliquando ex hac Hungarica stipendia accipiunt, lustrantur, nunquam integro numero fuisse comperti sunt, sed tempore lustrationis, emendicatis ab amicis equitibus, et aliter eciam conquisitis, solent fraudulenter defectus suorum militum explere, qui statim post lustram discedunt, stipendia tamen a maiestate vestra semper integra flagitant; quanto magis igitur in hiis, qui, ut premissum est, nunquam sunt lustrati, defectum fuisse et esse credibile est.

Preterea cum antea per status et ordines regni publicis articulis editis, decretum in Soproniensi dieta sit, quod maiestati vestre, pro commodo fisci sui, et pro utilitate regni, tricesimas ubique in hoc regno, in omnium scilicet bonis liberum esset erigere; visum fuit nobis, propter euitandas fraudes negociatorum, que multe et varie per eos committuntur, ut tricesima in oppido Galgocz erigeretur, in eaque unus officialis, cum certo numero equitum constitueretur, qui tricesimam

ipsam illic administraret, nam propter fora et nundinas, que illic sepius quotannis fiunt, magna frequentia negociatorum ex Morauia, Sylesia, et aliis partibus eo confluere solet, oppidumque illud iam plane pro quodam emporio, siue deposicionis loco a negociatoribus habetur, essetque nimis utilis maiestatis vestre fisco tricesime eo loci erectio; nam pontem, qui ibi super fluuium Wagh est, nullus negociatorum, cum rebus et pecoribus suis inscio tricesimatore posset circumire, et sic omnis fraus et dolus eorum posset euitari, hincque non mediocres prouentus fisco maiestatis vestre accederent; transito enim ponte, propter diuersitatem viarum; eciam si decuplo maiori numero equitum esset tricesimator stipatus, quam qui sibi limitandus est, neque posset negociatores observare, quin una vel alia via fraudem committerent, nam omnes illi qui ad Galgocz eunt, Morauiam versus pecora pellunt. Igitur maiestas vestra denuo cum statibus decernere dignetur, ut decretum Soproniense super erectione tricesimarum, per omnes fideles status maiestatis vestre, sub pena ad hoc constituenda, obseruetur, nam si in Galgocz tricesima non constituetur, erit singulis annis cum damno aliquot millium florenorum fisci maiestatis vestre.

Quia denique per sediciones rebellium maiestatis vestre magna pars regni et prouentuum fisci maiestatis vestre est a dicione eiusdem auulsa, soleantque pecora, sales, et diuerse res Turcice in dicione maiestatis vestre per diuersos mercatores et negociatores ex illis partibus, quas Turca possidet, et que factioni regine Isabelle adheserunt, sine ullo vectigali, eo pretextu, quasi intra regnum venderentur, importari, similiter ex dicione maiestatis vestre, prout Joannes Nemet prouisor Comaroniensis et alii asserunt, contra expressum maiestatis vestre mandatum et interdictum, diuerse merces, utpote arma, triticum, ordeum et auena, quarum rerum apud Turcas summa inopia est, per negociatores absque ulla tricesime solutione exportantur: ut igitur et hec statibus proponere maiestas vestra clementer dignetur humillime censemus, et cum eis concludere, ut de eiusmodi quoque rebus tam educendis quam inducendis, in locis ad id per status designandis, tricesima exigatur, quo vel minimis quibusuis prouentibus accedentibus, facilius necessitatibus regni et maiestatis vestre possit subue-

niri; illud tamen sub pena in decretis expressa prohibendum iudicamus, ne arma et commeatus hostibus per mercatores suppeditentur, nam nisi opera eorum fuissent hactenus sustentati, non est dubium, quin et ipsi et equi eorum fame periclitassent, cum summa omnium victualium inopia laborabant.

Quod nobiles, qui questum exercent et tricesimis tenentur, tum eciam qui officia maiestatis vestre administrauerunt, et posita cum eisdem ratione debitores remanserunt, interdum se occultant et soluere recusant; imo cum per nos eiusmodi officiales maiestatis vestre, cum mandato eiusdem in comitatibus, et presertim in Posoniensi requiruntur, prorsus nihil mandata et requisiciones curant, sed tantum ad longum litis processum nos et tricesimatores maiestatis vestre reiiciunt, cum tamen his nobilibus, qui questum exercent et officia administrant, debitoresque remanserunt, nulla nobilitatis prerogatiua suffragatur, nam in ea parte veluti quiuis negociatorum per omnia remedia, etiam cum captiuatione personarum ad persoluendum debitum cogi possint; hoc autem non solum in comitatibus, verum eciam Tÿrnauie et ubique fit, quin eciam debitores eiusmodi tricesimatores maiestatis vestre verbis ignominiosis afficiunt.

Igitur maiestas vestra prospicere dignetur, ut eiusmodi debitores ad soluendum, citra omnem longum litis processum, per omnia media cogi possint, nam alioqui fiscus maiestatis vestre omnino prouentibus suis destituetur; tempore enim serenissimorum regum, predecessorum maiestatis vestre, Thesaurarii eiusmodi officiales ac debitores fisci, qui male administratis officiis, conuicti fuerunt, non longo litis processu, sed propria authoritate ad soluendum cogebant, et cum liceat eciam minimo nobili in regno Hungarie seruitorem suum ratione posita conuictum punire, ab eoque debitum suum exigere, quanto magis maiestas vestra eodem jure poterit uti.

Denique cum sint aliqui ex dominis et officialibus arces eorum tenentibus, qui se negociatoribus solent plerunque in questu socios adiicere, eisque priuati commodi gracia in expellendis per clancularia itinera pecoribus, et educendis vel inducendis rebus, cum magno maiestatis vestre damno, auxilio esse, contra tales eciam statuenda videretur esse pena, qua non

longo juris processu, sed postquam manifeste in tali casu et crimine deprehensi fuerint, puniantur; quod licet antea quoque fuerit conclusum, hactenus tamen obseruatum non est. Solent enim nunc omnia ad longum litis processum reiici, et sic fiscus maiestatis vestre iustis prouentibus suis spoliatur.

Maximum insuper damnum singulis annis inferunt tricesimis officiales dominorum Fuggerorum in Vereskö et Detrekö constituti, et officiales dominorum de Rewa, ac domini Orzagh, qui violenter et armata manu, et absque solutione tricesime pecora abegerunt, et in dies abigunt, eo pretextu, quasi ea pro usu arcium et coquine dominorum suorum emissent, eum is numerus boum, (ut tricesimatores referunt) qui per eos abigitur, ad coquinam eciam unius principis superfluus esset. Que omnia in damnum fisci maiestatis vestre cedunt; quare humiliter censeremus, quod maiestas vestra dictis dominis committere dignaretur, ut de abactis bobus tricesimam soluere, ac de cetero a tali violenta abactione, sub graui pena per status decernenda, supersedere debeant.

Queruntur denique negociatores, multum a se et mercibus ac pecoribus suis passim in Theloneis exigi, et ob hoc deterriti magnitudine exactionum, plerique ant cessant a questu, aut ad Turcicam ditionem cum eorum rebus diuertunt, id quod maximo damno fisci maiestatis vestre fit; censeremus itaque humiliter, ut status decernant, iustas et antiquas consuetasque exactiones in Theloneis et pontibus exigere. Quod si constituetur, magne utilitati fisco maiestatis vestre est futurum.

Licet denique nostra non intererat quicquam de colonorum commigratione maiestati vestre proponere, tamen cum videamus, de his, que ea in re per status sunt conclusa, hactenus nihil obseruatum esse, per hocque indignacionem diuinam aduersus nos prouocari: videretur nobis humiliter, ut maiestas vestra, et de subleuatione miserorum colonorum status clementer admouere dignaretur, quo ea, que de commigratione colonorum sunt decreta, per omnes firmiter obseruarentur.

Nimis denique inconueniens ac iusticie contrarium videtur, utcunque sit usu receptum, quod tempore judiciorum, judices et prothonotarii, eorum onerum siue mulctarum, in quibus jure aliqua pars litigans conuincitur, duas partes pro se

tollunt, insuper literas in causis emanari solitas, magno et prorsus intollerabili pretio redimendas proponunt, que res, miseros nobiles causantes, eo sepius adducit, ut judicibus spe maioris lucri, lites partium protrahentibus, cogantur plerunque non solum rem familiarem, sed et bona hereditaria distrahere, atque ita judices ipsos explere. Quare pium nobis et justum humiliter visum est, ut maiestas vestra, una cum statibus clementer in medium consulere et statuere dignetur, quo tam judices quam magistri prothonotarii et assessores, statuta salaria a maiestate vestra et regnicolis habeant, nihilque vel onerum judiciariorum, vel pro redemptione literarum accipiant, sed limitato sibi salario viuant, onera autem judiciaria, fisco maiestatis vestre applicentur; nam et literarum redemptio adeo est aucta, ut pro singula membrana, seu, ut vocant, arcu papyri, et eo sparse scripto, florenum unum magistri prothonotarii exigunt, et sic miseri nobiles prorsus exhauriuntur. Dignetur igitur maiestas vestra, una cum statibus concludere, quid hac in re, pro commodo publico, magis conducere visum fuerit; nam in omnibus regnis et prouinciis maiestatis vestre, et ferme in toto mundo, judices nullam ex oneribus judiciariis partem percipiunt.

Sunt preterea nonnulli, qui arces in confiniis habent, circa quas non mediocres prouentus, tam ex priuatis suis, quam ex occupatis bonis perceperunt, cum quietiora erant tempora, et nunc quoque percipiunt, nihilque de proprio ad eas impendere volunt, sed semper ad maiestatem vestram recurrunt, et a maiestate vestra subsidia ad intertencionem arcium illarum flagitant; igitur humiliter censeremus, ut maiestas vestra clementer cum statibus decernere dignetur, quod tales suis sumptibus arces ipsas, sub pena in decretis expressa, teneant et prouideant, ne ob amissionem earum regno maiestatis vestre calamitas aliqua eueniat; dignum enim est, ut si utilitates ex arcibus quieto tempore habuerunt, et nunc habent, nunc eciam earum custodie et conseruationis curam habeant; et si id suscipere nollent, judicaremus utilius fore, arces eiusmodi solo equandas, nam impossibile est, tot arcium custodiam maiestatem vestram subire.

Az irat végén Ferdinánd király sajátkezű jegyzetei:

Ut vectura justo precio detur pro victualia ducenda, ut alibi fit.

Ut gentes leuaticie lustrentur.

Ut ne citentur personaliter qui in confiniis seruiunt et exemplum de *Horwatinowith* ut precaueatur.

Az irat élén: »Negotia Camerae Hungaricae per Maiestatem Regiam sacratissimam statibus regni proponenda.«

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

III.

1557. Június 10.

Ferdinánd király előterjesztése a pozsonyi országgyűlésen.

Propositio sacratissimae Romanorum Hungariae, Bohemiae, etc. regiae maiestatis, statibus et ordinibus regni sui Hungariae, in conuentu Posoniensi ad primam Junii 1557. indicto, facta.

Sacra maiestas regia, dominus noster clementissimus, fidelibus suis statibus et ordinibus regni sui Hungariae, partiumque illi subiectarum, nondum memoria excidisse credit, frequentes commemorationes sollicitudinum, curarum et laborum suorum, quae pro salute et incolumitate eiusdem regni, fideliumque suorum, iam inde ab initio, cum omni sedulitate et diligentia subire nunquam destitit, quae quidem omnia, quoniam non solum ex sua iam saepissime facta declaratione ipsis abunde satis cognita et perspecta haberi, verum etiam reipsa expertos esse plane persuasum habet, nulla praeteritorum longiori aliqua commemoratione pro nunc opus esse arbitratur. Ut tamen propensi et indefessi erga ipsos et eorum salutem studii sui ardorem nunquam decrescere, verum in dies augeri cognoscerent, quid hac quoque vice pro communi defensionis eorum bono effecerit, facta generali congregatione, cum ipsis clementer communicare, et ad certos ulterioris et benignitate dei prosperioris alicuius defensionis tractatus eos gratiose requirere et adhortari voluit,

Postquam enim sacra maiestas sua, his proxime preteritis mensibus, se Ratisbonam ad conuentum Imperialem contulisset, inter alia ardua et grauia imperii negocia, quae suae maiestati incumbebant, pro solita sua cura atque sollicitudine, non destitit apud status et ordines ipsos imperii ea agere et procurare, quae non solum ad istarum regni huius sui reliquiarum defensionem, verum etiam, deo bene volente, pristinae integritati atque decori restitutionem pertinere visa sunt; quae quidem quanto studio, diligentia et sedulitate egerit, testes esse possunt satis copiose ipsorum fidelium regnicolarum suorum oratores, qui et ipsi praedictae dietae imperiali pro implarandis auxiliis interfuerunt, pleraque audierunt, suaeque maiestatis labores atque curas viderunt, atque tandem benignitate dei optimi maximi, suisque sollicitationibns tantum effecit, ut ipsi status et ordines Imperii, partim fidelium suae maiestatis Hungarorum praesenti calamitati et quasi extremo exitio compatientes, partim vero sua quoque pericula, quae pereunte Hungaria ipsis euenire possent, mature auertere volentes, subsidium equitum pariter et peditum non mediocre se daturos beneuole obtulerint; prout maiestas sua id fideles subditos suos ab oratoribus ipsorum praedictis pro maiori parte hactenus intellexisse et scire credit.

Sic confectis in imperio ad vota rebus, inde, cogendi pluris auxilii gratia, se in Bohemiam maiestas sua conferre non neglexit, ubi similiter actis et tractatis cum omni diligentia rebus, eorum quae ad publicum et commune regni sui Hungariae bonum spectare visa sunt, non fuit immemor. Nam et ibi a fidelibus suis Bohemis, caeterisque prouincialibus suis adiunctis, partim propinguae vicinitatis et antiquae societatis, partim vero propulsandi a se quoque non longinqui periculi memoribus, iustum gentium et praecipue equitum subsidium preparauit, ita ut tam imperium et Bohemia, quam reliqua suae maiestatis regna et prouinciae omnes non contemnenda in Hungariam auxilia, contra communem nominis Christiani hostem, prompte et beneuole contulerint.

Quum itaque regna et prouinciae exterae tam promptos et beneuolos in adiuuandis vicinis suis se declararint, res vero de fidelibus suae maiestatis Hungaris, eorumque et omnium

fortunarum suarum incolumi permansione agatur; hortatur eadem maiestas sua uniuersos regni ipsius sui Hungariae status et ordines, ut postquam vident alienas nationes a presenti ipsorum periculo remotiores, nihil non, quod ad vicini ipsis regni defensionem et optimum statum pertinet, prompte et alacri animo praestare: tractent et deliberent de modo et ordine proficiscendi in expeditionem generalem, si ad eam ventum fuerit; nam licet superioribus annis hac de re consultatum, certique ordines constituti sint, post illa tamen decreta non paruae in regno ipso mutationes contigerunt, partibus nonnullis per Turcas occupatis, aliquibus vero a fidelitate suae maiestatis in factionem transeuntibus; consultent itaque et decernant inter se denuo, ut si vel suam maiestatem personaliter, vel serenissimos eiusdem filios in bellum (prout sua maiestas nec suae, nec serenissimorum liberorum suorum personae parcere statuit) proficisci contingat, quales insurrectiones, quiue gentium ordines et apparatus, pro tutanda et conseruanda, vel etiam recuperanda patria, seruari debeant; cumque preterea magnopere opus sit, ut preter infinitos generalis ipsius expeditionis sumptus, finitima loca necessariis gentium praesidiis et munitionibus prouideantur, omnibus vero cognitum et exploratum sit maiestatem suam cum caeteris regnis et provinciis suis haereditariis tot sumptuum et expensarum oneribus sustinendis haud parem esse posse, ut quae omnes prope facultates et fortunas suas in publicam istam regni defensionem iam dudum impenderit, et quoad eius fieri potest, impendere non cessabit, idcirco maiestas sua regia eosdem regni sui status gratiose requirit, ut quia haec nonnisi in ipsorum et regni conseruationem et tuitionem potissimum fiunt et parantur, de speciali necessaria ac debita ope et subsidio pecuniario praestando, inter se tractent et decernant; ut sic perspecta eorum promptitudine, non solum Bohemi, caeterique prouinciales illis annexi, sed etiam praefati status et ordines imperii, imposterum quoque ad ferenda ipsis subsidia paratiores, promptioresque inueniantur.

Praeterea, cum sciant fideles status et ordines regni victualia esse rem unam omnium necessariam in bello, utpote quibus deficientibus caeteri omnes apparatus et omnes conatus

frustati sunt : hortatur illos sacra maiestas sua, ut quemadmodum ipsa iam in aliis regnis et prouinciis suis fecit et imposterum faciet, ita et ipsi inter se tractent et decernant de constituendo aliquo modo et ordine praeparandorum in Hungaria omnis generis victualium, et eorum bello et exercitui expeditionis ipsius, si qua est futura, commodius opportuniusque subministrandi.

Postremo quia sunt pleraque confiniorum loca ad defensionem regni plurimum importantia, sed munitione male admodum prouisa, de quibus communiendis, licet sua maiestas quantum potuit, curam habere non destitit, fideles etiam suae maiestatis regnicolae superiori in conuentu hunc in usum aliquid contribuerint, pleraque tamen non sine periculo regni et partium circumiacentium pendent adhuc imperfecta, quare de hoc quoque sua maiestas praefatos status et ordines regni sui hortatur, ut munitionum quoque huiusmodi continuandarum, quaesitis viis et modis quibuscumque commodis, non sint immemores, praecipue cum experientia iam edocti sint, quantum eiusmodi fortalitia finitima bene munita et prouisa ad retardandos et auertendos etiam hostium conatus, cum alias, tum hoc proxime preterito anno profuerint.

(Egykorú írat a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1557. Június.

A pozsonyi országgyülésnek elsö felirata.

Sacratissima maiestas regia et domine domine clementissime.

Fideles subditi vestrae sacratissimae maiestatis, praelati, barones, magnates, nobiles, caeterique uniuersi status et ordines regni vestrae sacratissimae maiestatis Hungariae, in hac praesenti dieta constituti, humillime intellexerunt clementem propositionem eiusdem, ubi illa gratiose dignata est eosdem fideles subditos verbo et scripto certiores reddere de rebus et negociis illis, quae eadem vestra sacratissima maiestas superioribus temporibus apud status sacri Romani Imperii, nec non alias suas provincias non sine magnis laboribus et sumptibus pro defensi-

one regni sui Hungariae et totius reipublicae Christianae tractauerit atque concluserit, super quibus omnibus status ipsi et ordines maximas agunt gratias vestrae sacratissimae maiestati, domino et regi ipsorum clementissimo, cum oblatione fidelium et perpetuorum suorum seruiciorum. Conscii enim sunt, et optime nouerunt vestram sacratissimam maiestatem non saltem hac vice, sed superioribus etiam annis et temporibus, nullis pepercisse fatigiis, nullis laboribus et impensis, curando ea quae pertinent ad defensionem ipsorum fidelium subditorum.

Intellexerunt preterea status ipsi et ordines, illam clementem vestrae sacratissimae maiestatis adhortationem, qua clementer hortatur eosdem, ut more maiorum suorum ipsi quoque pro viribus suis omnem operam adhiberent, tractarentque et concluderent in hac dieta de illis negociis, quc ad defensionem illorum pertinent, signanter vero de praecipuis quatuor articulis, nempe de modo et ordine exercituandi, secundo de contributione pecuniaria, tertio super victualibus, et ultimo de muniendis arcibus finitimis.

Agnoscunt et humillime fatentur status ipsi et ordines, quod articuli illi quatuor, per vestram sacratissimam maiestatem, iuxta suam regiam prudentiam, propositi, inprimis et ante omnia ita sunt necessarii, ut sine ipsis defensio aliqua recte et debite fieri et curari non possit; verumtamen serenissime rex, dum de his diligenter tractare et concludere vellent, occurrit illis grauissimum quoddam impedimentum, quod nisi solius sacrae maiestatis vestrae beneficio amoueatur et de medio tollatur, tunc etiam si quid in praemissis quatuor articulis conclusum fuerit, nullo tamen modo ad effectum perduci possit. Versatur enim ante oculos ipsorum fidelium subditorum vestrae sacratissimae maiestatis miserrima illa et incredibilis oppressio huius miserrimi regni et incolarum eiusdem, tam nobilium quam ignobilium, quam multos iam annos infoelicissime patitur et gemit. Quantae videlicet rapinae, oppressiones, sacrilegia, vulnera, stupra, homicidia, adulteria, incendia, nobilium captiuationes et pactationes, aliaque enormia et nefanda crimina, quae vix honeste effari possunt, perplures iam annos, et etiam in illa salutari et toti regno proficua proximi anni circa Babolcza expeditione in regno ipso, et quidem impune per gentes

et exercitus vestrae sacratissimae maiestatis patrata sunt, et nunc quoque indesinenter ab eo toto tempore, quo exercitus vestrae sacratissimae maiestatis ad partes Cassouiae, pro defendenda ditione vestrae sacratissimae maiestatis, transmissus est, crudelissime et non Christiano, sed potius Tyrannico more patrantur.

Et quidem non saltem in illis partibus, sed ubicunque gentes vestrae sacratissimae maiestatis in praesidiis et arcibus finitimis versantur, illic per multum ditionis spatium nullum omnino crudelitatis et oppressionis genus praetermittitur. Villae enim more Turcico ad personas militum distribuuntur, ubi indifferenter quicquid reperiri potest armentorum, pecorum, aliarumque rerum, absque quauis solutione, auffertur, et in rapinam conuertitur, non tam ad usum, quam ad praedam et lucrum; adeo ut centum armenta maiora pro sexaginta talleris, item centum equi rurales pro centum talleris, item centum et quinquaginta porci miserorum hominum pro sex talleris circa Cassouiam vendita esse comperiantur, et non saltem armenta, sed uniuersae aliae res miserorum hominum usque ad camisias et calceamenta, tanquam in praelio quopiam Turcico captae, ad auctionem et venditionem inter milites palam exponantur. Neque vero existimet vestra sacratissima maiestas has rapinas et praedas fieri saltem in bonis rebellium, prout fortasse eidem datur intelligi, de illis enim nunc nullus sermo est, sed multo magis in bonis et ecclesiis fidelium vestrae sacratissimae maiestatis, qui ab initio constantissime perstiterunt in eiusdem fidelitate, haec mala patrantur. Et si qui miseri pro huiusmodi eorum pecoribus et aliis rebus ablatis intercedant, illorum alii crudeliter verberantur, alii etiam immanissime necantur atque occiduntur, si vero aliqui illorum super huiusmodi oppressionibus ad vestram sacratissimam maiestatem confugiunt, literasque eiusdem, siue per Hungaricam, siue per Germanicam cancellariam emanatas, ad capitaneos deferunt, tantum abest, ut illis parcatur, ut longe postea crudelius damnificentur et opprimantur; si publicae constitutiones illis allegantur, dicunt; se nihil illas curare, habereque longe alias instructiones ipsis datas. Liberae etiam ciuitates vestrae sacratissimae maiestatis omne genus crudelitatis usque adeo pa-

tiuntur, ut praeter rapinas et incredibiles pactationes et minas ac vituperia domus quoque illorum non sint illis liberae, prout superiore quadragesima unus ex ciuibus Cassouiensibus, Benedictus Sellator, domi suae per milites occisus est. Solent autem milites ipsi et capitanei, praesertim Germani, exprobrare fidelibus subditis vestrae sacratissimae maiestatis expeditionem Saxonicam, in qua quia nonnulli ex fidelibus Hungaris pro amplificanda gloria et authoritate sacrae caesareae et vestrae quoque sacratissimae maiestatis interfuerunt, ideo milites Germani dicunt se in vindictam illius expeditionis agere haec, quae hic agunt.

Accedit etiam, quod miseri coloni ad labores arcium finitimarum non iuxta publicas constitutiones, per vestram sacratissimam maiestatem gratiose confirmatas, sed prout praefectis locorum collibuerit, praetextu aliquo, impetratis extraordinarie literis vestrae sacratissimae maiestatis, compelluntur et angariantur ad longe maiores labores, contra expressam regnicolarum, per vestram sacratissimam maiestatem confirmatam, constitutionem.

Ex his omnibus clementissime domine, vestra sacratissima maiestas, pro sua immensa prudentia, facile considerare potest, qualem solidum effectum et finem consequi possint ea, si quae per status et ordines in articulis propositis concluderentur, dum ea quae conclusa hactenus sunt nihil roboris obtinent. Si enim proficiscendum erit ad bellum, tunc utique nobiles ipsi deberent habere equos, currus, arma, victualia et alias belli necessitates, quibus ita spoliati carere coguntur; si colonis imponetur insurrectio, spoliati rebus omnibus proficisci non poterunt; si contributio, unde contribuant non habent, si victualium conductio, quid et quibus armentis conducant non inueniunt; si labor arcium finitimarum requiratur, ita oppressi et contra publicas constitutiones per vestram sacratissimam maiestatem confirmatas vexati nihil praestare poterunt; super haec tamen omnia, etiamsi ea de quibus tractandum est, recte concludi possint, tantus tamen est ubique clamor miserae plebis ad deum omnipotentem contra gentes vestrae sacratissimae maiestatis, ut verendum sit, ne pro victoria veniat ira, indignatio et vindicta dei omnipotentis, contra omnes bonos conatus

vestrae sacratissimae maiestatis, undecunque et quibuscunque impensis collecta, simul cum reliquiis regni infoeliciter pereat, prout hactenus, proh dolor; vestra sacratissima maiestas in variis et magnis expeditionibus cum suo ingenti damno et periculo suorum experta est.

Supplicant igitur status et ordines, cum omni humilitate et subiectione, vestrae sacratissimae maiestati, tanquam domino ipsorum clementissimo et regi piissimo, prout etiam in prioribus dietis et conuentibus saepe supplicarunt, dignetur iamtandem, respectu dei omnipotentis, et pro sua regia clementia inuenire talem viam et ordinem, ut huiusmodi oppressiones et desolationes inauditae, quae neque apud infideles audiuntur, in posterum cessent, et quae hactenus factae sunt, emendentur. Licet namque vestra sacratissima maiestas antea quoque clementer semper responderit, et gratiose obtulerit se missuram commissarios, qui haec talia reuideant, et rectificent, licet etiam iuxta huiusmodi suam clementem oblationem commissarios saepe miserit, capitaneisque et militibus stricta superinde mandata dederit, ipsique milites et capitanei a vestra sacratissima maiestate plenariam, vel cum paruo defectu solutionem, per importunas etiam instantias, consequuti fuerint; per illos tamen usque in praesentem diem nulla fere satisfactio miseris hominibus impensa est. Propterea dignetur vestra sacratissima maiestas, respectu potissimum dei omnipotentis, et pro auertenda ira illius, alium quempiam et efficatiorem ac cum effectu modum, aliudque remedium apponere, suisque fidelibus gratiose ostendere, ut iam tandem haec mala auertantur. Quae quidem modum et ordinem postquam vestra sacratissima maiestas gratiose adhibuerit, suisque fidelibus significauerit, eo intellecto, fideles status et ordines apposituri sunt omnem operam et diligentiam, ut in articulis propositis ea tractent et concludant, quae fideles subditos tractare et concludere decet.

Kivül: Scriptum querelarum quod ordines Regni Hungariae maiestati regiae super propositione facta exhibuerunt XII. Maii. (sic).

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1557. Június.

Ferdinand király válasza az országgyülés első feliratára.

Sacra Romanorum Hungariae et Bohemiae etc. regia maiestas, dominus noster clementissimus, benigne intellexit, quae maiestatis suae fideles subditi, domini praelati, Barones, magnates, nobiles, caeterique uniuersi status et ordines regni sui Hungariae, in hoc conuentu congregati, ad maiestatem suam humiliter perferenda duxerunt, priusquam ad tractationem et conclusionem illorum articulorum deuenirent, quos maiestas sua regia illis deliberandos proposuit; ad quae regia eius maiestas ipsis fidelibus suis regnicolis clementer respondet.

Primum sane regiae eius maiestati gratum valde et optatum accidit, quod fideles sui regnicolae debita gratitudine ac fidelium et perpetuorum suorum seruitiorum oblatione exceperint, atque agnouerint grauissimos illos labores, curas et molestias, quas maiestas sua tum praeteritis temporibus, tum nouissime etiam in hanc usque diem, pro defensione, incolumitate et salute huius regni sui, non siue ingenti sumptu atque impensa, sustinere dignata est. Et cum maiestas sua videat huiusmodi paternam suam sollicitudinem et operam a fidelibus subditis suis non sperni aut parui fieri, haud dubie deinceps quoque officio Christiani regis fungi, fideliumque suorum regnicolarum incolumitati, permansioni, et quieti sedulo et clementer incumbere non ommittet, sibi promittens, quod vicissim ipsi maiestatis suae fideles regnicolae iis quae ad iuuandos tam pios et salutares maiestatis suae conatus per ipsos praestari possunt ac debent, non defuturi sint.

Quod autem iidem status atque ordines ostenderunt, se nihil certi ad maiestatis suae mandatum super articulis propositionis tractare vel concludere, multo minus ad executionem perducere posse, nisi maiestatis suae beneficio grauissimum quoddam impedimentum amoueatur, et e medio tollatur, nimirum miserrima et incredibilis illa oppressio, quam hoc miserrimum regnum et incolae eius nobiles atque ignobiles a gentibus et exercitu maiestatis suae patiuntur; non potest regia eius

maiestas tantam regni sui calamitatem atque eiuscemodi violentiarum et iniuriarum atrocitatem et crudelitatem non grauiter ferre. Itaque subditis suis, propter tot et tanta damna perpessa, clementer condolet, malletque eum esse rerum et temporum statum, ut fideles maiestatis suae subditi, ab omni militum iniuria tuti, pacifice et quiete viuere possent; recordatur regia eius maiestas in prioribus etiam conuentibus tales quaerelas ad maiestatem suam a fidelibus suis regnicolis perlatas esse, ubi maiestas sua non neglexit commoda, et quaecunque potuit, remedia adhibere, idem nunc quoque facere parata est, et pro viribus sane reipsa praestare contendet; nam regia eius maiestas non ignorat et deum omnipotentem et homines tam enormia ac nefanda crimina, qualia maiestatis suae militibus imputantur, abominari, prout etiam maiestati suae, tanquam regi Christiano vehementissime displicent, eo quod sint ab omni honestate aliena, tum quod regnum ipsum ac eiusdem incolae hoc modo in extremum interitum et perniciem adducantur. Verum regia eius maiestas animaduertit non leues esse causas, quae tot et tantis damnis, incommodis, violentiis et oppressionibus materiam et fomentum subministrant; primum moram solutionis militum, quae hactenus fuit, ubi sane aliis quoque magnis principibus non solum Christianis, sed ipsi quoque Turcarum principi, saepius diuersa impedimenta obstitisse constat, propter quae militibus suis in tempore satisfacere non potuerunt, et ea occasione subditis suis non parum damni dederunt, eo quod milites inde sibi in miseros subditos grassandi licentiam sumpserint; solutione namque dilata manifestum est, militem aegerrime regi aut contineri posse, quominus ad damnificandos subditos aminum adiiciat, et omne genus mali perpetrare audeat; mora autem solutionis, quantum ad regiam eius maiestatem attinet, inde potissimum procedere videtur, quod contributio subsidiorum, quae maiestati suae pro intertentione gentium a fidelibus subditis suis decernitur, non semper ad praefinitos terminos confertur, ac saepius nec integra praestatur; cum enim maiestas sua solita sit rationem ponere, quem militum numerum ex subsidiis seu contributionibus fidelium suorum subditorum alere et intertenere possit, eisque gentibus inde solutionem deputare et assignare

consueuerit, ultra eos sumptus, quos maiestas sua ex propriis suis prouentibus eo conuertit; non potest fieri, quod regia eius maiestas, non praestita aut saltem dilata contributione, promissa illis in tempore merita stipendia persoluat; quemadmodum fideles maiestatis suae status atque ordines ipsimet considerare possunt, siquidem eos non latet, quod pro conseruatione et incolumitate huius regni sui Hungariae fiscum seu aerarium suum eo usque exhauserit, ut sola et absque fidelium subditorum suorum auxilio et subsidio tam immensos sumptus sustinere nequaquam valeat.

Secunda causa, eaque non minimi momenti, est, grauissimorum damnorum et iniuriarum, quibus sese maiestatis suae fideles regnicolae a militibus maiestatis suae opprimi quaeruntur, inopia et defectus commeatuum et victualium, quae si exercitui grauissimis maiestatis suae impensis pro defensione et permansione fidelium regnicolarum suorum adducto non subministrentur, (uti equidem maiestas sua cuperet a nonnullis suis regnicolis hactenus tam necessarii officii maiorem curam habitam esse) cogitur miles castris eggredi, eaque passim, ubicunque potest, quaerere; nam ex aliis maiestatis suae regnis et prouinciis non ita facile ad omnes regni partes comportari possunt, et tum fit, quod interdum non victum modo, sed aliam quoque suppellectilem rapiendi occasionem nanciscantur, et repugnantibus colonis, graues quandoque rixae, digladiationes et caedes fiant, prout in proxime praeteriti anni expeditione Babociense et in aliis locis accidisse constat, ubi culpa iis maxime tribui debet, qui exercitum victualibus, cum etiam possent, pro honesto et competenti precio, iuuare negligunt; compertum est enim maiestati suae, saepenumero multo ante monitos fuisse locorum illorum incolas, quae copiis maiestatis suae transeundum fuit, quam illae eo peruenissent, ut tempestiue frumenta triturari curarent, et vel ipsimet ad mercatum necessaria exercitus alimenta conueherent, vel officialibus maiestatis suae iumentis et aliis, quibus opus esset, rebus, ad comparanda, conuehendaque illa operam nauarent; sed vel maiestatis suae mandata, vel officialium suorum monita parum plerumque ponderis habuisse; itaque plurimum dubitat regia eius maiestas idem deinceps quoque futurum, nisi status et ordines regni de modo et ordine

aliquo inter se deliberent et concordent, quo facilius copiis maiestatis suae quoquo tempore de victualibus prouideri possit, et illis ea sectandi et extra castra vagandi ansa tollatur.

Praeterea non exiguam etiam causam praebuit tot malis et damnis, turpissima illa nonnullorum regnicolarum a regia eius maiestate defectio atque rebellio, quorum reprimendorum gratia maiestati suae exercitus in superiores regni partes ablegandus fuit; nisi enim rebelliones concitatae non essent, nec tanto in partibus illis regni exercitu opus fuisset, sed quia et fidelium maiestatis suae et rebellium bona, ut plurimum sunt permixta, adeo quod a multis discerni et internosci non possint, vix potuit aequalitas tam praecise in huiusmodi confusione utrinque seruari, et praecaueri quominus etiam insontes ac fideles redundarent, ea quae contra solos rebelles et infideles maiestatis suae subditos fieri debebant; ex quo aliâs quoque experientia testatur, nulla prudentia aut diligentia unquam fieri potuisse, quod non aliquid damni datum sit, sicubi exercitus, morari aut transire solent; atqui minus admirandum est, quod milites colonos aliquando iniuriis et damnis afficiant, cum miseri nonnunquam a propriis dominis, qui et ipsi illos perinde ac milites tutari et fouere deberent, non usque adeo sint tuti, quin grauiter ab eis vexentur et premantur; neque enim solum a maiestatis suae militibus opprimuntur et damnificantur miseri coloni, sed partim a suis, partim ab Haidonibus quoque et aliis priuatis praedonibus, qui non sunt in stipendio maiestatis suae, infestantur, quae damna pene omnia in maiestatis suae milites conferuntur.

Sed qualiacunque tandem sint tantae crudelitatis et oppressionis fomenta et causae, regia maiestas, pro summa sua benignitate, qua fideles suos subditos complectitur, ea omnia molestissimo animo accepit, easque rationes et vias inibit, per quas grauaminibus et malis istis mederi queat; et curabit per commissarios tam eos, qui praeteritis temporibus a serenitate regia Bohemiae, domino nostro gratiosissimo ad superiores regni partes hoc nomine expediti fuerunt, nempe Sigismundum Torda et Joannem Gőrczacher, qui etiamnum hoc nomine illic moram trahit, quam alios qui adhuc deputandi erunt, eorum omnium quae per milites patrata esse dicuntur, exactam inqui-

sitionem fieri, eaque ex stipendio eorum, quando illis ea persoluentur, sarciri et compensari; nec feret maiestas sua, vt cuiquam militum impune liceat, aliquem ex fidelibus maiestatis suae subditis praeter aequitatem grauare aut molestare, sicuti hucusque etiam non meminit maiestas sua se unquam ad talia facinora conniuisse.

Studebit autem regia maiestas inuestigare modum, quo deinceps solutionem militum ad explicatiores et faciliores rationes perducere, eisque debito tempore stipendia enumerare possit; et sperat se in hac parte non inanem laborem sumpturam, cui si optatus et qui speratur finis responderit, non dubitandum erit, quin milites minori negocio in officio et disciplina militari contineri et pro demerito plecti poterunt. Hic ergo videtur maiestati suae optimus et efficacissimus modus, quo huiusmodi oppressiones et desolationes in futurum praecaueantur, et praeteritae emendentur; nihilominus tamen cum maiestas sua in hac re omnino ita prouidere cupiat, ut miseris colonis recte et bene consultum sit; hortatur status et ordines regni sui Hungariae, ut ipsi maiestati suae commodam aliquam racionem et viam ostendant, qua effectu et re ipsa tam enormibus malis et causis incitamentis ac principiis eorum deinceps in tempore occurratur; nam experientur status et ordines regni Hungariae maiestati suae nec voluntatem nec studium iis debitum remedium adhibendi deesse; interea tamen petit maiestas sua regia, ut status et ordines, cum sciant et fateantur articulos per maiestatem suam propositos tantopere necessarios esse, quod sine ipsis defensio aliqua recte et debite curari et fieri non possit, ad deliberationem et conclusionem illorum expedite procedant, eamque, uti se facturos receperunt, diutius non differant.

Quod vero nonnulli capitanei maiestatis suae miseros colonos, si qui ad opem et protectionem maiestatis suae confugiunt, et mandata ad ipsos deferunt, non solum non parcere, sed grauius etiam postea, crudeliusque tractare soleant, id hucusque ad maiestatem suam a nemine perlatum est, alioqui maiestas sua non pretermisisset in illos, pro demerito, animaduertere; quod si adhuc vel illi maiestati suae nominabuntur et conuincentur, vel alii in tantam temeritatem praecipites

ruerint, et maiestati suae indicati fuerint, statuet maiestas sua contra illos, quod iustum et aequum erit.

Deinde non meminit maiestas sua, nec audiuit hactenus, quod miseri coloni ad labores arcium finitimarum, non iuxta publicas constituciones, per maiestatem suam gratiose confirmatas, sed prout praefectis locorum collibuerit, praetextu aliquo impetratis extraordinarie literis regiae maiestatis, compulsi vel angariati fuerint ad maiores labores, contra expressam regnicolarum per maiestatem regiam confirmatam constitutionem; nisi forte ordines ac status regni eos labores tam graues esse innuant, qui colonis fortificationibus Zigetti et Jaurini, iussu maiestatis suae, impositi fuerunt; nec putat maiestas sua fideles status et ordines huiusce regni sui ea de re grauandi magnam causam habere, cum sciant et intelligant importantiam amborum illorum locorum, et manifestum sit ea celeri fortificatione opus habere, quam quia aliter, quam hoc modo et opera colonorum promovendi, maiestas sua ad presens commoditatem non habet, necessitate, quae leges figere atque refigere potest, hic postulante, colonos, de quorum etiam salute et permansione maxime agitur, ad munitiones illas adhiberi iussit, accedente tamen maiori ex parte comitatuum et regnicolarum, quibus illi subiecti sunt, consensu, existimans id illis propter publicam utilitatem minus graue futurum, cum non desint, qui illos nulla necessitate publica exigente ad grauiora quoque onera adigant, quin etiam plurimi colonorum, qui ad utramque partem seruiunt, apud hostes Turcas contra maiestatem suam et fideles eius regnicolas in fortificationibus locorum, et alias longe maiores labores et grauiora onera ferre cogantur, et denique regia maiestas operarios, si maxime vellet, (eo quidem numero quo opus esset), ex locis tam longinquis habere nequeat; optaret autem maiestas sua, pro clementia sua, qua miseros colonos prosequitur, ab aliis etiam maiorem rationem illorum haberi, neque eos tam duro iugo opprimi; quia haud dubie deus etiam, qui curam illorum tenet, huic regno maiestatis suae eo plus victoriae et foelicitatis conferret. Ut igitur hac quoque in parte certus modus statuatur, ex re erit, quod maiestatis suae fideles subditi, status atque ordines regni Hungariae, uti se facturos obtulerunt, articulos proposi-

tionis, inter quos hac ipsa de re unus erit, tractandos et concludendos suscipiant. In quo facturi sunt rem sibi ac regno utilem et necessariam, ac regiae eius maiestati gratissimam, quam maiestas sua omni benignitate erga eos recognoscet.

Kivül: Responsum regiae maiestatis ad scriptum quaerelarum, quod status regni Hugariae maiestati suae, post factam propositionem exhibuerunt. XII. Junii. Anno 1557.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

VI.

1557. Június.

A pozsonyi országgyülésnek második felirata.

Sacratissima maiestas regia, domine domine clementissime.

Fideles subditi vestrae sacratissimae maiestatis, praelati, barones, magnates, nobiles et uniuersi status et ordines, in hac presenti dieta constituti, humillime intellexerunt eam scripturam, qua vestra sacratissima maiestas gratiose illis repondere dignata est, in articulo nuper proposito, nempe de auertenda oppressione miserorum regnicolarum nobilium et ignobilium.

Et quidem fideles ipsi subditi, non contentiose disputando seu altercando cum vestra sacratissima maiestate, domino videlicet et rege ipsorum clementissimo, sed saltem ad ostendendam ipsorum innocentiam, in his punctis et articulis, de quibus nonnulli (rerum forte et oppressionum ungaricarum ignari) videntur ita informasse vestram sacratissimam maiestatem, tanquam fideles ipsi subditi occasionem quampiam praebuissent illorum malorum seu calamitatum, quas miseri incolae, iam diu patiuntur per Ungariam, a gentibus vestrae sacratissimae maiestatis.

Inprimis igitur quod ad contributionem attinet, quae interdum ad terminos prefixos non administratur, et sic gentibus solutio tempestiua fieri non possit, optime nouit et considerare potest vestra sacratissima maiestas solutionem illarum gentium, quas in defensionem regni sui Hungariae eadem vel in campis, in quacunque expeditione, vel in castris finitimis, tenere consueuit, ex contributione ipsius regni Hungariae, etiamsi

ipsum in flore staret, fieri nullo modo potuisse, neque posse, et neque consueuisse, quum ad hoc uniuersae etiam aliae prouinciae, et regna vestrae sacratissimae maiestatis vix sufficiant. Nam et olim, dum adhuc imperium regni Hungariae protenderetur a mari Adriatico usque ad Pontum Euxinum, et omnia essent integra, etiam tunc suis opibus hosti resistere non valebant, sed cogebantur aliorum pricipum Christianorum auxilia implorare, prout exemplo fieri potest mors serenissimi ducis Burgundiae et aliorum principum. Si itaque hac ratione miseri homines et incolae Ungariae, opprimi debuerunt, vel imposterum deberent, quia gentes vestrae sacratissime maiestatis solutae non sunt, ipsisque gentibus libere mox ob dilationem solutionis praedari liceret, iam actum est de miseris istis regni reliquiis. Quinimo et in illis locis, in quibus a prouinciis vestrae sacratissimae maiestatis secura est et frequens solutio, non tamen ab his malis et oppressionibus abstinetur et temperatur. Fideles tamen ipsi Ungari, ab initio semper usque modo, ultra infinitos ipsorum labores, copiosam sanguinis ipsorum efusionem, omnibus temporibus, contributionem etiam pecuniariam possibilem, in subsidium huiusmodi defensionis praestare studuerunt, quam ipsi, prout humillime et concorditer obtulerunt, ita etiam fideliter prestiterunt et administrarunt; quod tamen quandoque ipsa contributio serius administrata sit, hinc potissimum fuit, quia reliquia ista regni Ungarie, quae adhuc dei benignitate supersunt, jam fere omnes, in extremis Turcorum confiniis sunt constitutae, acciditque saepe, ut antequam termini solutionis aduenient, miseri coloni vel abducantur per Turcos, vel aliter deuastentur et opprimantur, sicque impossibile sit, ab illis contributionem etiam oblatam exigi; nec mirum, quum talis dilatio administrandae contributionis, non saltem in Ungaria, jam ita desolata, sed in aliis etiam prouinciis vestrae sacratissimae maiestatis, quae adhuc stante Ungaria, veluti antemurali Christianitatis, hanc calamitatem non sentiunt, accidere soleat, et tamen utcunque finaliter etiam post terminos licet administrata contribucio stipendiariisque vestrae sacratissime maiestatis solutio per eandem facta sit, miseris tamen colonis nulla unquam damnorum facta est compensa; unde verendum, ne etiam post praestita

omnia, quae fideles ipsi subditi praestare possunt, finaliter tamen istae quoque regni reliquiae, tot malis absumptae, misere intereant, et ad nihilum redigantur.

Allegatur secundo loco inter causas oppressionum etiam defectus victualium, qua in re utcunque vestra sacratissima maiestas informata sit, per illos forte, qui ad curanda victualia deputati, suam ipsorum negligentiam hoc modo tegere voluerunt; vel per illos, qui forte nunquam in exercitu fuerunt, rerumque istarum sunt ignari, negari tamen non potest, fideles ipsos subditos, omnem possibilem adhibuisse semper diligentiam et fidelitatem, in administrandis ipsis victualibus, quantum videlicet ex regno ita oppresso, et ad exiguum redacto, fieri potuit; nam ad praestanda sufficientia victualia, exercitui praesertim alicui numeroso, regnum hoc insufficiens iam omnino est, prout vestrae sacratissimae maiestatis fideles ipsi, etiam antea humillime declarauerunt; sed accidit defectus iste victualium ea potissimum ratione, quia milites vestrae sacratissime maiestatis, praesertim externi, ea etiam victualia, quae ad castra, vel stationes deducebantur, antequam eo peruenissent, saepius diripere sine omni pretio et solutione, et insuper miseros vectores, crudeliter etiam frumentis spoliatos, alios verberarunt, alios etiam occiderunt, denique castris aut stationibus turmatim egressi, hostili modo villas vastarunt, et omnia victualium genera rapuerunt, neque amplius curarunt; quin potius saepe victualia et res miserorum hominum ipsi diuendebant, prout et prius de integris armentorum gregibus, vili precio diuenditis, vestrae sacratissimae maiestati humillime inculcatum est, praesertim quia duces quoque et prefecti in societatem praede vocati, questum exinde facere non verentur; adeo ut verendum sit, postquam perpetuo rapere impune consueuerunt, ut etiam si vestra sacratissima maiestas duplum stipendium ipsis numeraret, non tamen aliter desinent rapere, nisi grauissime puniantur; unde propter talem metum rusticorum, victualia deducere non audentium, si aliquando contigit, victualia ipsa, uno vel altero die defecisse, prout id etiam cessantibus rapinis, in exercitibus plaerumque contingere solet: iudicet vestra sacratissima maiestas, pro sua summa prudentia, an is victualium defectus, ipsi misere plebi, vel

autem potius militibus vitio verti debeat, et an digne hac ratione misera plebs opprimi debeat.

Quod vero coram vestra sacratissima maiestate propositum est, oppressiones istas non potuisse euitari etiam propter rebellium et factiosorum punitionem, quorum bona sunt mixta cum bonis fidelium; quantum hoc valeat, vestra sacratissima maiestas clementer intelliget, ubi reuocauerit in animum, quod gentes vestrae sacratissimae maiestatis in salutari illa superioris anni, versus Babolchya expeditione, mulla omnino bona rebellium attigerint, et tamen omnia fere vastata et multa etiam combusta sunt, exercitus etiam ille vestrae sacratissimae maiestatis, qui versus Cassouiam profectus est, per integros aliquot comitatus fecit iter, in quibus comitatibus nulla bona infidelium reperiri possunt, et tamen miseri incolae, tam nobiles quam ignobiles, fideles videlicet vestrae sacratissimae maiestatis subditi, grauissimas ab eodem exercitu passi sunt oppressiones, rapinas, captiuitates et alia malorum genera, paulo secus, quam si infideles ac rebelles fuissent; et quamuis ista rebellio seu partialitas aliquorum, fidelibus vestrae sacratissimae maiestatis subditis sumopere semper displicuerit, certo tamen sibi persuadent, vestram sacratissimam maiestatem non propterea gentes suas ad punitionem rebellium mississe, ut etiam fideles indifferenter opprimerentur. Quod si capitanei et milites vestrae sacratissimae maiestatis tantam praestitissent diligentiam in discernendis bonis et rebus fidelium et infidelium, quantam praestiterunt in rapiendo, facile haec oppraessio fidelium euitari potuisset; quum tamen compertum sit, multas res fidelium raptas et in exercitu agnitas, nunquam illis reddítas fuisse, unde factum est, ut dum exercitus vestrae sacratissimae maiestatis ad aliquem locum venturus diceretur, ita ab eo trepitatum est, tanquam hostilis aliquis exercitus aduentaret.

Quantum vero pertinet ad ea grauamina, quae maiestas vestra sacratissima recenset, miseram plebem pati etiam a dominis ipsorum propriis et haydonibus, qui non sunt in stipendio vestrae sacratissimae maiestatis: domini et nobiles regnicolae habent suum constitutum ordinem et modum, ac constitutiones publicas, unanimi consensu omnium statuum et regni-

colarum editas, et per vestram sacratissimam maiestatem gratiose confirmatas, iuxta quarum continentiam colonos suos regunt; qui si ab eis opprimerentur, habent suum modum, liberae transmigrationis ad aliena bona, unde domini ac nobiles suis iustis colonorum seruitiis priuari non possunt; et ultra hoc ipsi quoque habent arces suas finitimas, quas opera colonorum suorum munire et fortificare, contra publicum hostem, pro eorum et publica salute coguntur; indignum enim foret non libere dominis et nobilibus uti opera colonorum suorum, ad muniendas proprias arces, quos etiam ad alienarum arcium finitimarum fortificationem mittere coguntur. Nam quod de haydonibus dicitur, recordari clementer potest vestra sacratissima maiestas, qualiter fideles subditi eiusdem multis vicibus supplicauerint, ne permitteret haydones tales, qui absque solutione per quospiam teneutur, haberi, prout vestra sacratissima maiestas etiam mandata sua seria superinde dederit, et tamen etiam nunc haydones ipsi praedatores, in omnibus fere finitimis arcibus, tam vestrae sacratissimae maiestatis, quam etiam ceterorum dominorum et nobilium tenentur, in magnum miserae plebis detrimentum, signanter vero in arcibus istis : Comaromii, Jaurini, Sancto Martino, Tatha, Cheznek, Papa, Dewecher. Tychan, Palotha, Zygeth, Zalawar, Berzencze, Chorgo, Kanysa, Segesd, Marczalii, item apud Joannem Pethew, Abbatem Zaladiensem, Valentinum Magyar, Jacobum Zekel dominam Zechy, Georgium Fanchy, Stephanum Zewld, Franciscum Thahÿ, dominum comitem a Zrinio, Paulum Zarka, item Lewa, Regecz, Korpona, Chabragh, Kekkew, Muran, apud Stephanum Dersfÿ, tam Cassouiae quam ultra Danubium; qui quidem haydones quantas crudelitates, sacrilegia, et ecclesiarum destructiones et direptiones, turpitudinesque ubique in omnem sexum et aetatem exerceant, ne proferri quidem et recenseri coram vestra sacratissima maiestate licet; per quae omnia grauissima ira et vindicta dei omnipotentis prouocatur, nisi vestra sacratissima maiestas pro sua regia dignitate et authoritate, istos tales condigne puniuerit, quae quidem punitio, hoc potissimum modo et ordine fieri posse videtur, ut vestra sacratissima maiestas iam nunc ad singulos comitatus literas suas det, mandando, ut mala et enormia facinora, in medio

eorum patrata, authoresque eorum et loca, unde ea facta sunt, fideliter resciant, vestraeque sacratissime maiestati sub juramento rescribant, ut postea noxii ab innoxiis discerni possint, et qui castigandi fuerint, per vestram sacratissimam maiestatem pro demerito eorum puniantur; ita quod si ipsi domini et nobiles vel alii officiales, quicunque illi fuerint, qui contra tale mandatum suae maiestatis tales praedones in arcibus suis, vel aliis locis, tenuisse vel tenere comperientur, et talia latrocinia impunita reliquerint, imo talium causam praebuerint, ipsimet mox accepta informatione, compertaque rei veritate, legittime, sine tamen longo processu juris, eadem paena, quam illi malefactores merentur, de facto per regiam maiestatem, vel in absentia regia maiestatis per dominum locumtenentem puniantur.

Ubi praeterea in scriptura vestrae sacratissime maiestatis de non obseruatione mandatorum eiusdem per capitaneos dubitatur, intellexisse iam hactenus eadem, ex frequentibus suorum fidelium querelis, gratiose potuit, et nunc quoque in hac dieta ex numerosis supplicationibus intelliget, quanta sit illorum capitaneorum, et offitialium internorum et externorum in non obseruandis huiusmodi mandatis temeritas; comperitur tamen pro certo infinita fere vestrae sacratissime maiestatis mandata per cancellariam Ungaricam ad dominum Pwcham, et ad prefectos locorum Komaron, Trynchyn, Jaurinum, Lewa, Owar, Cassouiam, Chabragh, et ad alia loca data, non saltem obseruata non fuisse, sed etiam cum maximo despectu reiecta et contempta, ut longe melius et conducibilius fuisset illis qui ea attulerant non attulisse.

Demum serenissime rex, oppressio et grauamen colonorum in laboribus arcium finitimarum, contra publicas constitutiones, per vestram sacratissimam maiestatem gratiose confirmatas, inter magna, et valde maxima grauamina computari potest et debet. Licet enim illi labores, prout in scriptura vestrae sacratissimae maiestatis continetur, sint valde necessarii, illos tamen opera istorum perfici miserorum omnino est impossibile, quum illi et sibi ipsis opera manuum suarum victum quaerere, seque, liberos et coniuges alere, arces et fortalicia dominorum etiam suorum munire, dominisque suis ordinarios et consuetos labores praestare, prouentusque admini-

strare debeant, et interim ad labores quoque arcium finitimarum, ad plures etiam saepe partes eodem tempore compellantur, idque contra publicas, per vestram sacratissimam maiestatem gratiose confirmatas constitutiones; si enim haec ita fierent, et si ad omnes arcium finitimarum necessitates coloni ita libere, contra publicas constitutiones, compellerentur, nulla misere plebi posset imponi maior oppressio, frustraque omnes publice constitutiones sancirentur, solaque haec causa sufficiens esset, miseram plebem ita adfligere et deprimere, ut nec sibi ipsi, nec vestrae sacratissime maiestati, nec etiam dominis suis terrestribus futura esset utilis.

Haec omnia fideles subditi vestrae sacratissimae maiestatis, cum bona eiusdem gratia, proptera humillime commemorare voluerunt, ut eadem vestra sacratissima maiestas, iuxta suam immensam prudentiam et justitiam, gratiose dignetur considerare, an istae causae et rationes, per quosdam coram eadem propositae et allegatae, quae videlicet in scriptura eiusdem continentur, sint sufficientes et condignae, propter quas fideles ipsi subditi Ungari tantas vastationes et oppressiones, et reliqua malorum genera, merito sustinere deberent; supplicantes eidem humillime, tanquam domino et regi suo clementissimo, velit iam tandem, pro deo imprimis et eius justitia, et pro sua regia authoritate et clementia, commodoque tam suo, quam totius reipublicae Christianae, mala haec a ceruicibus fidelium suorum clementer et cum effectu auertere, et reliquias has Ungariae satis exiguas, his malis liberare, ut iam aliquando reliquiae istae. Ungariae, sub faelici regimine et protectione vestrae sacratissimae maiestatis, respirare, et tam eidem quam toti Christianitati utiliores esse valeant. Si enim mala haec et istae oppressiones ita steterint et durauerint, prout hactenus perpetuo durauerunt, et si mandata et literae vestrae sacratissimae maiestatis ita contemnentur, gentibusque eiusdem vestrae sacratissimae maiestatis ita impune et libere rapere omnia licuerit, etiamsi nullus Thurca Ungariam molestaret, reliquiae tamen istae in dies minui et decrescere, demum vero ad nihilum redigi et omnino perire debebunt, prout magna jam pars miserrime periit, et sic antemurale, hoc quod toti hactenus Christianitati fuit utilissimum,

penitus e medio tolletur, cum magno inprimis regnorum et prouinciarum vestrae sacratissimae maiestatis et deinde totius orbis Christiani detrimento. Quod ne fiat, in sola vestrae sacratissime maiestatis authoritate, pietateque et prouidentia consistit.

Kivül: Replica ordinum regni Hungariae, in negocio quaerelarum contra milites regiae Maiestatis institutarum.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

VII.

1557. Június.

Ferdinánd király válasza az országgyülés második feliratára.

Intellexit sacra Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque etc. sacratissima regia maiestas, dominus noster clementissimus, ea, quae maiestatis suae fideles regnicolae in negotio querelarum et grauaminum, quae contra maiestatis suae milites proposita sunt, super nouissimo maiestatis suae responso humiliter replicanda duxerunt.

Et scire vult regia eius maiestas fideles suos regnicolas, quod maiestas eius illa, quae in scripto suo recensuit, de causis et fomento malorum, quae per milites maiestatis suae perpetrata sunt, non eo animo proposuerit, quod illis ea exprobrare, aut quod potius in fideles suos regnicolas, quam milites eorum culpam coniicere voluerit, nam vellet et optaret maiestas sua, quod oppressionum et damnorum istorum causae a neutra parte profectae fuissent; ubi vero generaliter et indefinitis verbis dixit moram solutionis exinde interdum euenire, quod maiestati suae a fidelibus subditis suis decreta contributio non semper ad prefinitos terminos, aut integre prestetur, non de Hungaris tantum, sed aliarum quoque nationum subditis, et in genere dictum fuit; nec ea est mens maiestatis suae, quod propter causas a maiestate sua explicatas, maiestatis suae fideles regnicolae merito tantas vastationes et oppressiones, ac reliqua malorum genera sustinere debeant, sed quia inter alia etiam alligatae causae tot malis materiam ex parte suppeditasse visae sunt, noluit eas maiestas sua, informationis gratia, silentio preterire.

Cum autem fideles maiestatis suae ordines ac status regni

Hungariae sese in administratione victualium posthac omnem diligentiam adhibituros obtulerint, et iam maiestatis suae mentem cum victualium administrandorum, tum operarum per colonas, ad finitimarum arcium fortificationem, prestandarum ratione e replica maiestatis suae, quam super responso ipsorum statuum facit, abunde cognouerint, non aliud nunc restat agendum, quam ut, omissa ulteriore disputatione, tum diligenti victualium prouisione, tum aliis omnibus viis et modis in futurum tot malis occuratur, et eiusmodi rationes constituantur, quibus ea precaueri queant. Itaque maiestati suae benigne admodum probatur et placet consilium fidelium suorum ordinum ac statuum regni Hungariae de modo puniendi hay dones et inquirendi damna per eos fidelibus maiestatis suae subditis illata, et curabit maiestas sua, absque longiore mora, rem eo modo ad effectum perducere, et praeterea, ratione officialium et capitaneorum suorum externorum, accedente maturo consilio et deliberatione consiliariorum suorum Hungarorum et aliorum, ita prospici, ne fideles maiestatis suae status atque ordines regni Hungariae in posterum iustam de illis conquerendi causam habeant, et ut maiestatis suae mandata ab illis indigne non habeantur, vel despiciantur. Et summatim maiestas sua, pro summa et paterna sua solicitudine, cura et benignitate, qua erga fideles suos, ordines ac status regni Hungariae affecta est, deinceps quoque nihil eorum negliget, vel pretermittet, quo ipsis fidelibus suis regnicolis quies et securitas parari posse videbitur; tantum abest, quod ad ipsorum oppressionem et calamitatem ac extremum istius regni et antemuralis excidium conniuere velit, pro cuius scilicet conseruatione et defensione maiestas eius nullas curas, nullos labores, nullas molestias, nec maxima quaeque pericula unquam subterfugit, nec denique ullis sumptibus aut impensis pepercit, adeo quod ultra ea auxilia, quae ad instantiam et respectu maiestatis suae, sepenumero sacratissimum imperium et ceteri Christianae Reipublicae principes huc contulerunt, ipsa et proprium filium suum et reliqua etiam regna, et prouincias suas propemodum exinaniuerit. Quapropter hortatur et clementer requirit eos maiestas sua, cum videant omnia consilia et omnes conatus maiestatis suae ad commodum et utilitatem ipsorum tendere,

ut ipsi quoque huiusmodi paternae et benignae maiestatis suae voluntati et studio sese accommodent, ac memores pristine virtutis, iis quae ad propriam ipsorum salutem, ad incolumitatem uxorum, suauissimorum liberorum, facultatum et duclissimae patriae, ac quod maximum et optatissimum est, libertatis pertinent, unanimi consensu, sedulo et alacriter, ut bonos christianos, et viros fortes decet, incumbant; quemadmodum regia eius maiestas ipsos facturos esse certo sibi persuadet.

Kivül: Conclusio regie maiestatis in negotio querelarum.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

VIII.

1557. Június.

A pozsonyi országgyülés harmadik felirata.

Tractatus dominorum, praelatorum, baronum, nobilium' et aliorum statuum regni Hungariae, in praesenti dieta Posoniensi, super negotio componendorum articulorum factus, et sacre maiestati regiae praesentatus.

Uniuersi praelati, barones, magnates, nobiles, caeterique regni Hungariae status et ordines, fideles subditi sacrae Romanorum, Hungariae, Boemiae etc. regiae maiestatis, omnia et singula ea, quae sua maiestas regia, dominus et rex eorum clementissimus, scripto et viua voce, ipsis fidelibus suis clementer coram proponere et significare dignata est, abunde satis intellexerunt. Imprimis autem et ante omnia, uniuersi regnicolae regni suae maiestatis Hungariae, perspectis curis, fatigis, grauibusque sumptibus et expensis, quae superioribus temporibus sua sacratissima maiestas, pro salute et incolumitate eiusdem regni, fideliumque suorum, cum singulari sollicitudine atque diligentia praestitit, et praesertim proxime praeterita hieme, dum sua maiestas in conuentu imperiali Ratisponae celebrato, omnibus viribus elaborauerit, ut conciliatis sacri Romani imperii principum aliorumque statuum animis, constitutaque firma pace, eosdem ad singularia, et hactenus nunquam praestita auxilia, regno suo Hungariae ferenda, induxerit, ac similem operam in regno suo Boemiae et aliis prouinciis

suis faeliciter nauauerit, et in posterum quoque neque suae, neque filiorum suorum, dominorum nostrorum clementissimorum, personae, pro huius regni sui Hungariae permansione, parcere vellet. Pro qua quidem singulari suae maiestatis erga regnum istud suum clementia, adeoque pio et paterno, vereque Christiano affectu, praefati eiusdem fideles subditi, cum summa subiectione et perpetuorum fideliumque seruitiorum suorum debita oblatione, suae sacrae maiestati, principi videlicet et regi eorum clementissimo, gratias quantas possunt maximas agunt, offeruntque eam maiestatis suae clementiam, nedum fortunarum suarum iactura, verum etiam, si res ita tulerit, capitum vitaeque ipsorum periculo fideliter se promerituros.

Ubi itaque sacratissima sua maiestas fidelibus suis Hungaris clementer significare dignata est, tum sacri Romani imperii status, tum vero regnum suum Boemiae, et alias prouincias, ad iuuandos vicinos suos Hungaros, satis promptos et beneuolos se declarasse, ideoque eosdem clementer hortatur, ut ipsi quoque, quorum res maxime agitur, pro aris et focis, verique dei cultu ac religione Christiana, ea quae pro rei et periculi instantis magnitudine praestare possunt, alacriter et sine ulla cunctatione conferant, suasque tandem, quantas maximas possunt, vires externis adiungant, ut tam sua maiestas, quam exterae quoque nationes cognoscant Hungaros ipsos, quamuis in magnam angustiam redactos, facultatibus item et potentia iam ultra quam dici possit exhaustos et attritos, sibi et patriae suae pro posse suo non deesse, totique reipublicae Christianae ad internetionem usque, sicut bonos Christianos decet, seruire velle; parati sunt penes suam maiestatem sacratissimam, si videlicet eam personaliter, vel serenissimos eiusdem filios, aut unum ex ipsis, dominos eorum clementissimos, in bellum proficisci contigerit (prout sua maiestas, nec suae, nec serenissimorum liberorum suorum personae parcere statuit), vel penes dominum palatinum, illo modo, iisdemque rationibus, atque gentium apparatu, pro conseruanda, vel etiam, auspice deo, recuperanda patria, insurgere, quibus se in proxime praeterito conuentu Posoniensi, in expeditionem profecturos obtulerunt. Et quamuis regnicolae ipsi, habita ratione maximi et quasi extremi periculi, multo maiora praestare cuperent,

si ullo modo id fieri posset, quia tamen id quod maxime potuerunt, in his etiam calamitatibus constituti, anno superiori in publica dieta, quantum ad profectionem in bellum attinet, ordinarunt, magnaque ab illo conuentu, in hisce regni reliquiis diminutio, deuastatio et oppressio subsecuta sit, credunt se et offitio patriae, et clementi sacratissimae maiestatis suae regnisitioni satis superque facturos, dum illud praestiterint, quod in proximo conuentu promiserunt. Hoc nihilominus suae maiestati humillime suggerendum putarunt, quod postquam sua sacratissima maiestas, cum alias saepe, tum vel maxime in proxima expeditione ad Babocham, experta sit rusticitatem et promiscuam plebem, victualium et commeatus vectura longe plus commodi allaturam, quam in bellum profectione, suae sacratissimae maiestatis prudentissimo iudicio relinquitur, utrum e duobus fieri voluerit, et quod magis necessarium esse videbitur, sua maiestas fieri mandabit; nam utrumque praestare non saltem difficile, sed etiam fere impossibile videtur. Praeterea cum fideles suae maiestatis subditi, ultra hanc insurrectionem, atque praescriptum gentium apparatum, loca finitima iustis atque necessariis gentium praesidiis prouideri atque firmari debere, idque sine re pecuniaria difficulter fieri posse non ignorent, de singulis sessionibus jobagionalibus integris, iuxta connumerationem denuo fiendam, propter deuastationes factas, singulum florenum, et praeterea supra eundem unum florenum, pro recompensa expensarum, quas oratores regni in dieta imperiali superiori, proxima hieme impenderunt, singuli tres denarios hungaricos, ita ut si quid ex eis superfuerit, illud reponatur, ad similes necessitates occurrentes, ad festum natiuitatis gloriosae virginis Mariae, ad cameram suae maiestatis administrando obtulerunt. Connumeratio autem ipsa denuo fienda, fiat iuxta articulos dietae Posoniensis anni 1554; videlicet ut illi, qui res usque ad valorem sex florenorum non habent, non dicentur, et praeterea fiat ex integris tantum portis seu sessionibus censualibus, etiamsi duos tres aut plures inhabitatores in se continerent. Combustae vero et nouae domus, nec non etiam illae, quae per exercitum regiae magestatis combustae vel aliter depraedatae, aut per Thurcas depopulatae sunt, non dicentur; et qui coloni Thurcis quoque subiecti sunt,

dimidium tantum subsidii huiusmodi soluere teneantur. Dicatores quoque, qui ad connumerationem huiusmodi subsidii emittentur, iuramento solius iudicis eius loci, in quo connumeratio fit, super praedictis omnibus sint contenti; ita tamen, ut quantum ad colonos Thurcis subiectos attinet, si dicatores iuramento iudicum contentari noluerint, tunc a iudicibus nobilium eius loci, iuxta veterem consuetudinem, et sub iuramento fidelitatis, de veritate certiores fieri possint, et ipsi iudices nobilium, quilibet de colonis in suo processu existentibus fateri, sub eodem iuramento teneantur; libertini vero nulli ab huiusmodi contributione sint exempti, praeter illos qui in propria solutione, victu et amictu continuo dominorum sunt, vel eisdem equis, aut alio genere mercedis seruiunt; hoc quoque addito, quod quia supersunt certae adhuc restantiae exigendae, de contributione anni proxime transacti, de illo altero floreno, qui circa festum omnium sanctorum exigi debebat, et interim dum terminus ille aduenisset, contigit multas domos, imo integras villas, per Thurcas vel etiam exercitum regiae maiestatis depopulatas seu depredatas, rebusque spoliatas fuisse: ergo illi ita depraedati seu depopulati, habita superinde bona certificatione, a solutione illius quoque floreni sint omnino excepti, et liberi; si vero contingat quod quispiam, cuiuscunque status et conditionis existat, contributionem praefatam regiae maiestati oblatam pro se temere usurparit, subiaceat poenis, in articulis dietae Posoniensis 1546. ab ipsis regnicolis constitutis atque ordinatis.

Ut autem sua maiestas cognoscat fidelium suorum Hungarorum promptitudinem atque ad defensionem patriae seruitiumque suae maiestatis paratissimum animum: decreuerunt ut de singulis portis seu integris sessionibus iobagionalibus, iuxta praesentis dicae praescriptam connumerationem, unus cubulus tritici, seu quartale Posoniense et unus cubulus auenae aut hordei, siue alterius cuiuscunque bladi, pro pabulo equorum commodi ex proxime futura messe ad manus magistri victualium suae maiestatis, si videlicet expeditio aliqua generalis, in qua videlicet vel maiestas sua personaliter, vel unus filiorum suae maiestatis interfuerit, progredietur, et non aliter, gratis sineque pecunia, opera colonorum suorum administrentur; ita ut castris seu exercitui viciniores comitatus, ob-

lata victualia in ipsa castra conuehi faciant; remotiores autem ad communem et competentem locum, ipsis per sacram regiam maiestatem tunc significandum, idem praestari faciant; conclusum autem est, ut illi quoque coloni qui Thurcis sunt tributarii hanc frumenti oblationem integre exoluant. Quod autem ad alia omnis generis victualia, pro uniuerso exercitu necessaria attinet, sua sacratissima maiestas, pro sua summa prudentia, considerare potest, has reliquias regni iam maximopere attritas, nedum valido exercitui, qualis nunc conscribendus est, sed vix mediocri sufficientem commeatum praestare posse. Nihilominus in hac quoque re eam diligentiam regnicolae ipsi adhibituri sunt, quae maxime fieri poterit, dummodo sua sacratissima maiestas dignetur clementer prouidere, ut victualia ipsa quae ad castra, siue generalis siue particularis expeditionis, conuehentur, in via ne impediantur, et in castris debito modo soluantur; alioqui impossibile erit aliqua victualia deduci, si rapinae non cessauerint, solutioque pro ipsis victualibus non fiat. Supplicant nihilominus suae sacratissimae maiestati, ut de necessario commeatu, ex aliis quoque regnis et prouinciis suis exercitibus et gentibus, in expeditione futuris, clementer prospicere velit, ne denuo ex hac occasione, penuriaque victualium, miserorum colonorum oppressio atque spolia nascantur, pro quibus auertendis, iam copiosissime suae maiestati supplicatum est, et nunc quoque uniuersi fideles subditi suae maiestatis Hungari supplicant, ut ex regia sua clementia ita prouideat, ne clamore miserorum colonorum diuina ira contra gentes suae sacratissimae maiestatis et regnum hoc afflictum adbuc magis prouocetur et accumuletur. Victualia autem ipsa certa et competenti limitatione soluantur, quae quidem limitatio solutionis in particulari expeditione fieri debeat non per solum capitaneum, sed adhibitis etiam vicecomitibus atque duobus aut tribus nobilibus potioribus eius loci, ubi exercitus procedet.

Decreuerunt insuper status et ordines praedicti, ut locorum finitimorum munitio, quae pernecessaria est, iuxta superioris anni conuentus conclusionem, hoc quoque anno continuetur, atque ab omnibus statibus iuuetur, omnino illis modis, diebus et locis ac actibus, prout in articulis illius dietae latissi-

me est denotatum; hoc tamen dempto, quod nulla omnino pecunia ad labores illos contribuatur, sed quod labores ipsi, de bonis omnium dominorum et nobilium, simpliciter eo ordine perficiantur, prout illic sancitum est; hoc etiam dempto, seu specificato, quod comitatus isti; nempe Lyptho, Arwa, Thwrocz et Zolyom, non ad arcem Lewa, quemadmodum fuerat tunc conclusum, sed ad vetus Zolium, eosdem laboratores praebere debeant, eo quod defensio eorum ex eo loco plus quam ex Lewa dependeat; comitatus praeterea Scepusiensis, Saaros, Abawywar, Ungh, Zemplyn et Thorna laborent, non ad alium quempiam locum, sed ad Cassouiam duntaxat, qui locus supra omnia est importantissimus; aliarum etiam ciuitatum superiorum coloni non ad alium quempiam locum, sed ad suam quique ciuitatem labores istos praebeant, prout et coloni praepositurae de Jazov et alii, qui nunc ad eandem praeposituram possidentur, ad fortalicium castri Jazov, quod etiam multum importat, debeant laborare. Hoc addito, quod quia munitio ista, seu fortificatio finitimorum locorum omnibus ex aequo est necessaria, propterea nemo se ab eadem subtrahere debeat, unde et illa loca seu arces, quae in inscriptione Austriaca continentur, intra tamen metas Hungariae existunt, ad huiusmodi labores, iuxta exigentiam sui comitatus, mittere debeant; nam si mittere noluerint, neque alii regnicolae Hungari labores ipsos praestare volunt. Quod si vero quipiam negligentes in hac locorum fortificatione fuerint, et constitutionibus publicis non obtemperaverint, ac vel colonos suos ad ea loca ad quae deputati sunt non miserint, vel aliorum quoque colonos coëgerint alio proficisci ad laborandum, illi iuxta prioris dietae ordinationem compellantur et puniantur irremissibiliter.

Supplicant etiam praedicti status et ordines, ut sua sacratissima maiestas officialibus et capitaneis suis, in arcibus finitimis constitutis, serio committat, ne pauperes colonos, ultra publicas constitutiones, per sacratissimam maiestatem suam gratiose confirmatas, ad eiusmodi labores minis, mulcta, seu verberibus compellere praesumant et aegyptiaca seruitute crucient, quemadmodum hactenus in plerisque locis factitatum esse compertum est; si enim capitanei et praefecti locorum ita agere perrexerint, verendum est, ut coloni ipsi eo amplius

ire, ..eu compelli non possint. et sic cessatio laborum etiam promissorum sit futura, cum magno locorum finitimorum detrimento.

Quod autem pertinet ad judiciorum celebrationem, necessarium omnino videtur, ut judicia ipsa celebrentur, ne violentiae passim ita impune committi et maior rerum turbatio oriri valeat. In duobus autem terminis judicia ipsa celebrari debebunt, hic quidem Posonii comitatibus propinquioribus, iuxta limitationem in superioribus dietis superinde factam, pro octauo die festi beati Michaelis archangeli proxime futuri, Comitatibus vero superioribus in ciuitate Lewchouiensi, pro octauo die Epiphaniarum domini, similiter proxime futuro, durareque debebunt, per continuos quadraginta dies, demptis diebus festis; in quibus quidem utrisque judiciis omnes causae, seu differentiae, qualiumcunque negotiorum post mortem serenissimi olim regis Ludouici emergentium seu commissorum leuari et adiudicari debebunt, nulla facta superinde causarum distinctione; et ultra hoc, ea judicia, quae ex publica prioris conuentus constitutione continue per dominum Palatinum iudicari decreta sunt, per eundem, dum et quando ipse dominus palatinus, considerato statu rerum et temporum, iudicandas censuerit, continue adiudicari possint et debeant.

Judicia etiam Ecclesiastica in eis causis, quae forum spirituale concernunt, sine intermissione, per vicarios dominorum praelatorum, iuxta priorum conuentuum constitutiones, et more alias obseruato, iudicentur.

In eisdem negotiis spiritualibus et ecclesiasticis hoc etiam inprimis necessarium fore existimatur, ut sicuti priuilegia et libertates omnium regnicolarum obseruari et inuiolata esse debent, ita etiam libertates siue priuilegia ecclesiastica ab omnibus inuiolabiliter obseruentur. Nam alioqui domini praelati et reliquae ecclesiasticae personae, suo offitio incumbere non valerent. Signanter ut visitatores Archidiaconi, aut eorum substituti, dum in visitandis ecclesiis et diocesibus progrediuntur, liberi ubique admittantur, suumque offitium exercere, cum omni facultate et jurisdictione ecclesiastica, possint et valeant, sine impedimento quopiam per patronos locorum, seu quorumlibet aliorum hominum praestando; et ne

prohibeantur inquirere, et punire vicia et prauitates, seu delicta suorum subditorum et illorum, qui se citra ordinem seu constitutiones ecclesiasticas, ad exercenda spiritualia et ecclesiastica negotia ingererent. Ubi et peruersissima illa Anabaptistarum secta, iuxta articulos dietae anni proxime transacti, eliminari, et de medio Christianitatis eiici debebit. Plebanis etiam et aliis ecclesiasticis personis cuiuscunque status, libertas sua in omnibus obseruetur, ac inter alia hoc quoque obseruetur, ne post mortem illorum, siue testati decesserint, siue intestati, patroni res et bona illorum pro se occupent, vel accipiant.

Si accidat quod bona quaepiam et possessiones ecclesiasticae ab ecclesiis, quibus semel dedicatae, et ad quas possessae fuerunt, per violentiam forte aliquorum, vel utcumque indebite, ad manus alienas, siue illi sint patroni earundem ecclesiarum, siue alii quippiam, deuenissent: liberum sit, iuxta veterem regni obseruationem, rectoribus ipsis ecclesiarum, siue beneficiorum, contra tales violentos et indebitos occupatores, ordine juris procedere, et bona huiusmodi iuridice repetere. Si autem rectores ipsi beneficiorum hoc facere nollent, aut non possent, aut non auderent, tunc praelatis quoque et superioribus eorundem beneficiorum id semper liceat.

Decimarum autem perceptio seu arendacio dominis praelatis et aliis ecclesiasticis personis, iuxta constitutiones priorum conuentuum seu dietarum, et signanter Soproniensis, sit libera, et inuiolabiliter obseruetur, iuxta modum et ordinem, et sub poenis alias denotatis; sed si aliqui domini et alii nobiles, siue possessionati homines, decimas ipsas pro se a praelatis, seu aliis ecclesiasticis personis, in arendam acceperint, teneantur tales decimarum conductores decimas decimarum, quartas et sedecimas earundem, illis ad quos spectant, iuxta locorum consuetudinem, quiete et pacifice ac plenarie reddere, et ea quae aliena sunt, sibi ipsis non usurpare, aut violenter retinere.

Ad exercenda iudicia, quae iuxta supra notatas et iam dictas constitutiones, deinceps celebrari debebunt, assessores periti et idonei, siue suae maiestatis, siue dominorum praelatorum aut baronum seruitores sint (nam ab antiquo ita sem-

per obseruatum fuit.) adminus quatuor adhiberi debebunt, ultra judices ordinarios, eorumque vicegerentes et prothonotarios ac duos homines domini Strigoniensis, et etiam ultra praesentiam praelatorum et baronum, si qui aderunt, prout in articulis dietae Tirnauiensis anni 1545 continetur. Quibus quidem assessoribus maiestas regia, more antea solito, solutionem fieri iubeat. Et propterea iam nunc sua maiestas, cum consilio dominorum consiliariorum et iudicum ordinariorum, assessores eligere et nominari gratiose curet, quorum si quispiam decederet, in absentia suae regiae maiestatis, dominus locumtenens alium substituendi habeat facultatem, prout antea quoque semper habuit.

Porro cum intelligant regnicolae ipsi, proximis hisce diebus, monetam Hungaricam, quae nunc a sacratissima maiestate regia, domino eorum clementissimo, sub insigniis regni sui Hungarici, suoque nomine cuditur, Vienna et circumiacentibus prouinciis proscriptam, et cum tympano explosam esse: non possunt non mirari, et quodammodo grauari, quod sua sacratissima maiestas monetam, quae ut praemissum est, sub nomine et auspiciis eius cuditur, Vienna et ex prouinciis suis proscribi permiserit; cum et alioqui tempore diuorum Hungarorum regum, qui etiam principes seu archiduces Austriae non extitissent, moneta Hungarica gratissime, imo cum superadditione, expendebatur et acceptabatur; quanto magis nunc, cum sacratissima sua maiestas cum praefatis fidelibus suis Hungaris in publica et generali dieta super ea re tractauerit, atque editis constitutionibus mature decreuerit, et per publica mandata preceperit, monetam Hungaricam ubique in regnis et prouinciis suae maiestatis accipi debere, idque sua maiestas non solum ad supplicationem fidelium suorum Hungarorum, verum ob magnas et graues atque urgentes causas et necessitates commoditatesque mercium fieri commiserit. Quare nunc quoque status etordines ipsi sacrae eius maiestati humillime supplicant, dignetur ex sua clementia priorem suam deliberationem atque decretum, in suo vigore atque robore relinquere, monetamque ipsam Hungaricam tam Viennae, quam in circumiacentibus regnis et prouinciis suis, prout hactenus factum fuit, accipi et currere posse, serio mandare; quod uniuersa

natio Hungarica, fideles subditi suae maiestatis, perpetuo suae maiestati fideliter reseruire curabunt. Ista enim monetae Hungaricae explosio non saltem in hoc admodum damnosa est, quod fideles suae sacratissimae maiestatis subditi praeparamenta bellica, arma videlicet, sibi ipsis coëmere, aliaque ad locorum finitimorum munitiones necessaria instrumenta, Viennae et aliis in locis ordinare, expensasque quottidianas ibidem facere non possunt; sed insuper inducit maximum regni Hungariae vilipendium, animorumque illius gentis alienationem maximam; suspicantur enim, ut quorum moneta non acceptetur, illos quoque parum gratos esse.

Insuper visum etiam est, ut sacratissima maiestas regia dignetur serio domino Strigoniensi committere, ut, iuxta decretum, et constitutiones diuorum quondam Hungariae regum et totius regni, in cusione argenti et auri officio suo superintendat et satisfaciat; et officialibus quoque suis maiestas sua sacratissima clementer committere dignetur, ut ipsum dominum Strigoniensem ad offitium suum exercendum, ad quod regno iuratus est, admittant, et ut Pisetarius suus intersit semper, dum aurum et argentum praesentatur ad cameram regiam, ut sciat, veluti contrascriba quidam, quantus numerus auri et argenti singulis hebdomadis praesentetur ad cameram, quo eo magis praecaueatur auri et argenti non cusi exportatio; exceptis propriis necessitatibus sacratissimae regiae maiestatis, et serenissimorum liberorum suorum; eo quod predicta auri et argenti non cusi exportatio, in damnum prouentuum regiae maiestatis et regni, ac domini quoque Strigoniensis non mediocre vergere dignoscitur. Itidem supplicant, ne cuprum, nisi iusto et competenti pretio, extraneis diuendatur, ut eiusmodi lucrum, non in priuatorum hominum commodum, sed in publicam regni utilitatem et defensionem conuertatur. Supplicant etiam, ut sua sacratissima maiestas eiusmodi cupri emptoribus et eductoribus extraneis committat quo solitum Thelonium, his qui pontium et viarum reparationi in territorio eorum inuigilant, persoluant, quemadmodum domini quoque Fuggeri, dum cuprum educebant, soluerunt.

Optime recordatur sacratissima maiestas regia, quanta instantia, et quibus precibus fideles subditi Hungari in dietis et conuentibus annorum superiorum insteterint apud suam

sacratissimam maiestatem pro rectificandis metis inter Hungaros, nec non Austriam et Morauiam ac Stiriam; ex ea etenim inaequalitate et controuersia fidelibus ipsis subditis utrinque non parua damna quotannis inferuntur. Et licet sua sacratissima miaestas in partibus presertim Keuzegh et vicinis locis, specialibus missis commissariis, complures causas et differentias limitum reuideri et etiam in scripturam redigi, nonnullas etiam earundem causarum, per sententiam diffinitiuam, in sua propria presentia diffiniri fecerit, nulla tamen fere executio earundem causarum et adiudicationum hactenus facta est, sed in iisdem rerum turbationibus fideles ipsi persistunt; iterum igitur humillime supplicant suae sacratisimae maiestati, tanquam domino et regi ipsorum naturali clementissimo, dignetur iam tandem gratiose ea quae adiudicata sunt, ad effectum perduci facere, et ea quae reuisa duntaxat, et in scripturam redacta, finali adiudicatione determinare, ac demum executioni demandare, ut fidelibus utrinque subditis pax aliquando mutua et quies paretur. In partibus etiam Zakolczae et Morauiae, differentiam illam limitum vetustam, finali determinatione, et fine seu decisione claudere, et iam nunc ad utraque haec loca deputare et nominare commissarios, qui haec debito modo exequenda curent; ne regna et prouinciae vestrae sacratissimae maiestatis ita inter se, super eisdem limitibus, perpetuo dissideant. Itidem et in Croatia ac Sclauonia metae illae rectificentur.

Praeterea iam in aliquot generalibus conuentibus sacratissimae regiae maiestati supplicatum extitit, ut libertas dominorum prelatorum, baronum, nobilium et liberarum atque montanarum ciuitatum, omniumque regni statuum, iuxta antiquam libertatem ac consuetudinem, per teloneatores quoscunque, et etiam per tricesimatores suae sacratissimae maiestatis ubique in Hungaria, in Croatia et Sclauonia obseruaretur suaque sacratissima maiestas, intellecta iusta supplicatione fidelium suorum, publicis editis constitutionibus tam in non exigendis tricesimis, tributis et Theloneis, quam aliis quibuscunque libertatem ipsam laedentibus, eam integram conseruari voluerit; non obstantibus tamen huiusmodi publicis decretis, passim theloneatores et tricesimatores suae maiestatis, de his

rebus, quas domini aut nobiles, vel alii exempti per tricesimas suae maiestatis, pro usu domorum suarum veherent, tricesimas soluere compellunt; idcirco suae sacratissimae maiestati humillime supplicant, ut in posterum specialiter hunc abusum et libertatis praelatorum, baronum ac nobilium violationem et aliorum, speciali mandato e medio tollere clementer dignetur, ut vel sic iam tandem tot quaerelis omnium statuum ac ordinum, fidelium subditorum suae maiestatis finis imponatur.

Thelonia item sicca, iuxta priorum constitutionum tenorem, sub poena ibidem expressa, aboleantur.

Item saepe accidere solet, iuxta modernorum temporum disturbia et qualitatem, ut inter regnicolas diuersae factiones suboriantur, adeo ut uterini et carnales inter se fratres dissideant, et diuersas partes sequantur; uno videlicet eorum sub fidelitate sacratissimae maiestatis regiae remanente, altero vero apud factiosos et rebelles existente, unde fit, ut fidelibus etiam subditis suae maiestatis regiae, absque omni culpa et demerito, detrimentum ingens suboriatur atque nascatur in eo, dum bona et iura eorundem fratrum possessionaria in diuersis locis et ditionibus constituta, amitti possint et soleant, dum videlicet utrinque bona et portiones alterius partis, forte innocentis, alicui conferantur, qua in re fidelibus subditis sacratissimae maiestatis regiae nihil aliud visum est, nisi esse rem valde duram et difficilem, et vix tollerabilem, ut aliquis ex fidelibus suae maiestatis, cuius frater apud factiosos esset, priuaretur utrobique suis bonis et iuribus possessionariis, suaque portione; nam illam portionem, quae sub ditione factiosorum et rebellium est, defacto amittere cogitur, eo quod frater rebellis per vim illam portionem possideat, hic vero sub ditione sacratissimae maiestatis regiae, si portio illa fratris rebellis vel factiosi cuipiam externo conferatur; unde dignetur sacratissima maiestas regia in hoc negotio talem adhibere modum, et ita clementer moderare, ne fideles subditi suae maiestatis, ob fratrum rebellionem, damnum patiantur, et utrinque damnificentur; fieri enim potest, ut ille qui apud factiosos est, non animo rebelli aut infideli, sed coactus, ne bona sua illic habita et existentia amittat, et per rebelles occupentur. Itidem et de illis, presertim de nobilibus inferioris condi-

tionis, sua maiestas gratiose prospicere dignetur, qui, potentioribus rebellibus et factiosis resistere non valentes, bona etiam et colonos, quos exiguos habent, in domibus ipsorum, sub ditione factiosorum existentium remanserunt, libenter sectaturi partes suae maiestatis, si facultas illis daretur.

Dignetur etiam clementer sacratissima maiestas regia recordari, quoties et quibus instantiis fideles sui regnicolae apud suam maiestatem insteterint, pro illis perpetuis et continuis oppressionibus, quas tam ipsi, quam etiam subditi et coloni eorum patiuntur, ab officialibus sive praefectis arcium suae sacratissimae maiestatis, presertim ab externis, qui iura et constitutiones publicas, per suam sacratissimam maiestatem clementer confirmatas, et literas quoque ex Cancellaria Hungarica emanatas, omnino nihili penduut; itidem et nunc etiam instanter supplicant, pro sua erga fideles subditos suos regia clementia, vel officiales illos externos remouere, Hungarosque, qui iuribus parent, loco illorum substituere, vel autem externis illis serio committere, ut publicis constitutionibus pareant, et literas Hungaricas obseruent; per hanc enim disparitatem infinita mala suborta sunt, et in dies suboriuntur, prout et nuper, dum quaedam villae fuissent judicialiter de jure regni adiudicatae quibusdam nobilibus Amadae, tamen easdem villas dominus Adam Gallus, contra adiudicationem sedis suae maiestatis, et etiam contra expressum superinde ad eum datum mandatum, propria authoritate occupauit, nec remittere curat; quod in diminutionem dignitatis quoque regiae maiestatis tendit; nam sic fiet, ut iura regni sensim omnia pessundentur, nisi sua sacratissima maiestas serium adhibuerit remedium; et signanter in hoc, ut extranei quoque offitiales, juribus regni subiaceant, et mandata suae maiestatis Hungarica non vilipendant.

Quanta autem incommoda fideles suae maiestatis patiantur a Haydonibus, passim in arcibus quorumdam existentium, vel passim errantium sacratissima maiestas regia, ex alia scriptura praesenti adiuncta, clementer intelliget, super quo negotio optatam supplicant dari relationem, et quid in ea re agendum sit in articulos redigi.

Praeterea inter alias supplicationes sunt speciales regni

Sclavoniae, domini Bathori, episcoporum Jauriensis et Nitriensis, Joannis Tornalÿ, miseri comitatus Saaros, qui etiam sub praesenti dieta incredibilia damna accipiunt; similiter Abawÿwar, Joannis Rewaÿ et fratrum occisorum, per homines Fuggerorum, Michaelis Batthÿanÿ et Podmanyczkÿ in negotio Hrwzo, Georgii Zeechÿ, Andreae Baÿ, Joannis Pethew de Gherse, cum protestatione Nicolai Loranth et sociorum suorum, et Zakolcza, in exilium missorum (?): ad quas ut sacratissima maiestas regia clementer respondere dignetur, supplicant.

Sunt denique multae et grauissimae priuatorum dominorum et nobilium priuatorum supplicationes, quas ipsi in libellis eorum supplicibus suae sacratissimae maiestati porrexerunt, et maxime illorum, qui utcunque partes factiosorum hactenus secuti, ad fidelitatem et gratiam suae maiestatis redire cupiunt; dignetur igitur sua maiestas regia talium supplicationes gratiose exaudire, et illis optatum dare responsum, et etiam ad supplicationes regnorum Sclauoniae et Croatiae.

Kivül: Responsum ordinum regni Hungariae ad articulos propositionis regiae maiestatis.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

IX.

1557. Június.

Ferdinánd király válasza az országgyülés harmadik feliratára.

Sacra Romanorum, Hungariae etc. Bohemiae etc. regia maiestas, dominus noster clementissimus, benigne intellexit, dominorum praelatorum, baronum, nobilium et aliorum statuum regni sui Hungariae tractatum, quem super negocio componendorum articulorum a maiestate sua propositorum habuerunt, et regiae eius maiestati humiliter presentauerunt; habitaque desuper matura et sufficienti deliberatione, fidelibus suis regnicolis mentem suam in hoc scripto clementer declarandam duxit.

Primo omnium, regia eius maiestas grato et clementi animo suscipit, quod fideles sui status, ordines et subditi inclÿti huius Hungariae regni nunc iterum animorum suorum

gratitudinem, fidem et obseruantiam erga regiam eius maiestatem tam luculento testimonio ac significatione declarent, in eo nimirum, quod tanto applausu agnoscant et praedicent, maiestatis suae curas, molestias, sumptus et labores, quos nullo unquam tempore hucusque pro salute, incolumitate et permansione fidelium suorum regnicolarum subire recusauit, et imprimis operam, quam maiestas sua in proximo sacri Romani imperii Ratisponensi conuentu, ad obtinenda tam insignia subsidia fidelibus suis ordinibus regni Hungariae, nauare dignata est, et quam maiestas sua illis in futurum etiam paratam clementer obtulit. Quae quidem maiestatis suae erga fideles suos regnicolas preclara voluntas cum ipsis statibus et ordinibus regni istius Hungariae iam sit perspecta, non dubitat maiestas sua, quin ipsi quoque fideles sui regnicolae humillimae suae et fidelissimae, ac maiestati eius gratissimae oblationi cumulate sint satisfacturi, et una cum maiestate eius regia, pro propria sua incolumitate, nulla pericula, nec ullos labores, curas aut molestias declinaturi.

Deinde regia eius maiestas clementer approbat et ratam habet eorundem fidelium suorum regnicolarum deliberationem et conclusionem, quam fecerunt de generali et personali insurrectione dominorum baronum et nobilium penes regiam eius maiestatem, aut serenissimos filios suos in generali, vel penes dominum palatinum in particulari expeditione, iuxta articulos in proximo conuentu Posoniensi conclusos facienda, dummodo ipsi fideles maiestatis suae regnicole vel per viam lustrationis et delectus, qui maiestati suae omnino necessarius videtur, vel per aliam quamcunque rationem, in hoc conuentu modum querant et constituant, ut istiusmodi fidelium suorum regnicolarum insurrectio tanto efficatior et utilior regno existat, et ut id quod in dieta ista concluditur omnino etiam executioni mandetur; nam regia eius maiestas non ubique debitam aequalitatem hucusque seruatam esse audiuit; quae quidem inaequalitas quantum detrimenti et impedimenti regno afferre queat, maiestas sua adeo clarum et manifestum esse putat, quod fidelibus suis regnicolis id aliis clarioribus argumentis demonstrare superuacaneum existimet.

Quantum vero ad rusticam plebem attinet, existimat

regia eius maiestas eam maiestati suae et regno plus commodi allaturam, si ad conuehenda pro usu et necessitate exercitus victualia gratis et certo ordine ac modo constituendo adhibebitur, quam si absque discrimine in bellum euocetur; itaque regia eius maiestas statuit atque decernit, ut omnes singuli rustici, qui viciniores erunt, et ad vecturam victualium et commeatus adhibebuntur, ab insurrectione et militia liberi et exempti habeantur; illi vero qui longius ab exercitibus absunt, et ad arma habiles fuerint, quando necessitas postulauerit, leuentur, et in bellum prodeant, et is omnino modus obseruetur, ut coloni utroque onere simul non grauentur.

Praeterea, tametsi regia eius maiestas propensissimam voluntatem habet fidelibus suis regnicolis parcendi, ne ultra id quod maiestati suae offerunt unius duntaxat floreni pecuniarium subsidium grauentur, quos nimirum maiestas eius regia tot rapinis, caedibus ac multorum annorum incursionibus et bellis exhaustos et attritos esse non ignorat; quia tamen non solum reliqua maiestatis suae regna et prouinciae, verum etiam sacri Romani imperii ordines, hoc anno, pro defensione et conseruatione regni Hungarie, et aliorum finitimorum populorum, amplissima auxilia obtulerunt, et iam prestare caeperunt (sicuti maiestas sua ipsos fideles suos regnicolas, ab oratoribus, eo nomine ad conuentum imperialem Ratisponam expeditis, intellexisse non dubitat) adeoque ipsi ordines sacri Romani imperii oratoribus huiusce regni Hungariae expresse significarunt, ipsos certo sibi persuadere, quod status atque ordines Hungariae fidelissime prestituri sint id, quod dicti legati ipsis in proxime preteriti anni comitiis statuisse indicarunt, magnopere sane dubitat maiestas eius regia, si fideles maiestatis suae regnicolae pro propria ipsorum defensione et permansione nunc minus subsidium quam proximis annis praestiterint, quod ea res dictis statibus imperii caeterisque prouinciis, que etiam omnes quas possunt ad huius regni defensionem facultates promptissimis animis conferunt, magnopere sit offensura, et in futurum ad prestandum fidelibus maiestatis suae regnicolis auxilium remissiores et languidiores redditura; quapropter regia eius maiestas fideles suos regnicolas paterne et clementer hortatur ac requirit, ut pre-

sentis necessitatis respectu, et allegati periculosi exempli causa, ad decretum subsidiarium florenum, a singulis colonis dicae nomine, secundum modum et connumerationem, quae inferius describetur, ad proxime futurum festum natiuitatis gloriosae virginis Mariae, in cameram maiestatis suae exigendum, alterum adhuc florenum ad festum beati Andreae apostoli presentis 1557. anni soluendum, addant et contribuant, ac denique sibimet non deesse velint.

Porro, tametsi ordines ac status regni Hungariae certam quandam rationem et modum instituendae connumerationis hoc tempore prescripserint, putat tamen regia maiestas alium modum extare, quo connumeratio ista tum maiestati suae cum ipsi regno longe sit futura utilior, quem etiam ut ordines accipiant et obseruent, maiestas sua clementer postulat; nempe ut in singulis possessionibus omnes quotquot sunt domus connumerentur, factoque tali connumeratione iudex vel dominus eius possessionis faciat limitationem seu distributionem dicae, pro cuiusque fortunis et facultatibus, ita quod diues pauperem releuet, et quod niholominus ex singulis domibus seu portis, quae habitatae et non desolatae ac desertae fuerint, ad prescriptos duos terminos natiuitatis Virginis Mariae et sancti Andreae, bini floreni prestentur.

Praeterea exemptiones in connumeratione contributionum fieri consuetae cessent, utpote molitorum, libertinorum, mercenariorum, coquorum, sartorum, sutorum, fabrorum ferrariorum et lignariorum, pellionum, carbonariorum, et aliorum opificum, quin nullus eorum a solutione dicae liberetur, sed omnes debito modo secundum fortunas et facultates cuiusque connumerentur et dicentur; demptis iis sessionibus vel portis ac domibus, quae combustae ac desertae, habitatoribusque vacuae fuerint, quas maiestas sua omnino immunes et exemptas esse iudicat; siquidem inter illos qui exempti antehac fuerunt multo ditiores esse constat, quam illi sunt, qui connumerantur et ad solutionem coguntur, et alioquin pauperum ratio habenda est, ne ad grauiora onera quam diuites cogantur. Attamen quoad colonos illos, qui Christianis et Thurcis censum et seruitia ex aequo praebent, maiestas regia aequum iudicat, ut illis quoque dimidia dunta-

xat. huius subsidii pars imponatur. Caeterum quemadmodum hac via non contemnendum augmentum ad oblatum subsidium accedet, ita etiam aequum et honestum est, quando de communi omnium permansione et conseruatione agitur, ut ne quisquam in suo statu et conditione a ferendis oneribus reipublicae immunis sit.

Praeterea censet regia maiestas Rascianos, Rwthenos et Valachos etiam, qui sese in hoc regno collocarunt, unaque cum indigenis terrae utilitate fruuntur, iisdemque quibus alii incolae regni casibus et periculis sunt obnoxii, non debere in contributione esse exemptos; attento, quod comunia pericula comunibus viribus sint tolleranda vel propulsanda.

Ad haec regia eius maiestas fideles suos status, ordines ac regnicolas regni sui Hungariae benigne requirit, ut contra illos vice comites, qui annis praeteritis ad exactionem dicae maiestatis suae sunt emissi, aut alios quoscunque, qui vel dicam retinuerunt, vel administrationem eius prohibuerunt et impediuere, statuant paenam, sub qua ad competentem terminum in camera maiestatis suae Hungarica comparere et de administratione, nec non impedimento et prohibitione dicae rationem reddere teneantur. Contumaces autem iam saepius requisiti paena ab ipsis statibus decernenda puniantur, ne redditus, vigore publicae constitutionis regni in utilitatem conferendi, per eos usurpentur, aut silenter supprimantur.

Sed quoad exactionem restantiarum de contributione anni proxime transacti, atque inprimis alterius illius floreni, qui circa festum omnium sanctorum exigi debebat, ac paenam iis qui contributionem maiestati eius oblatam pro se temere usurpauerint constitutam: placet et probatur regiae eius maiestati deliberatio dominorum regnicolarum, dummodo ratione eorum qui spoliati et depredati, adeoque oppressi sunt, ut soluere nequeant, ea obseruentur, quae superius descripta sunt.

Quod autem ordines ac status regni sui Hungariae, ultra supradictum pecuniarium subsidium, maiestati suae decreuerint de singulis portis, seu integris sessionibus iobagionalibus, iuxta presentis dicae connumerationem ab ipsis prescriptam, unum cubulum tritici, seu quartale Posoniense, et unum cubulum auenae aut hordei, siue alterius cuiuscunque bladi,

pro pabulo equorum commodi, e proxima messe ad manus magistri victualium maiestatis suae administrare, quatenus regia eius maiestas vel unus serenissimorum maiestatis suae filiorum expeditioni intererit: id regia eius maiestas a fidelibus suis regnicolis grato et benigno animo accipit, iis ipsis conditionibus, quas status et ordines tulerunt, quatenus et ipsi postulatis maiestatis suae de additione alterius floreni ad decretum subsidium pecuniarium addiderint.

Quantum autem ad alia omnis generis victualia, pro uniuerso exercitu necessaria, attinet, gratum est maiestati regiae, quod fideles sui regnicolae eius quoque rei, in expeditione summe necessaria, curam se habituros polliceantur; itaque vicissim etiam curabit maiestas sua, ut victualia ipsa, quae ad castra, siue generalis siue particularis expeditio, fiat, conuehentur, in uia non impediantur sed in castris debito modo soluantur. Verumtamen quod taxa et pretium illorum in particuliari expeditione non solum per capitaneum, sed adhibitis etiam vice comitibus et duobus aut tribus nobilibus eius loci, ubi exercitus procedet, constitui debeat: id maiestas eius regia et incommodum et graue futurum putat; dabit tamen negocium domino palatino, ut is aestimatione et taxa victualibus, quae per colonos in castra ad mercatum conuehentur, imponenda, authoritatem suam quoquo tempore interponat, et in expeditione generali una cum supremo bellico marescalco, in particulari vero cum caeteris maiestatis suae officialibus, prouideat, ne vel milites vel coloni grauentur, aut iniuria afficiantur.

Porro sacra regia maiestas benigne quoque probat et admittit contributionem ternorum denariorum Hungaricalium quam status et ordines regni, pro recompensatione expensarum, per oratores suos proxime exacta hyeme Ratisponae factarum, decreuerunt.

Caeterum cum status et ordines huius inclyti Hungariae regni intelligant quam necessaria sit locorum finitimorum fortificatio, et propterea eandem hoc anno, iuxta conclusionem superioris anni conuentus, omnino continuandam, atque ab omnibus statibus iuuandam existiment, et regia eius maiestas credat hanc esse ipsorum statuum mentem, ut huiusmodi loco-

rum finitimorum fortificatio gratuitis operis colonorum de bonis dominorum et nobilium, sine maiestatis suae impensis, fiat: hanc ipsorum statuum humilem oblationem clementi et grato animo accipit; sin autem res aliter se haberet et ordines vellent colonis et laboratoribus mercedem dari, tunc regia eius maiestas fideles suos status paterne clementerque requirit, ut, habita ratione tum necessitatis, tam ipsis regni Hungarie ordinibus quam maiestati suae incumbentis, tum etiam grauissimarum impensarum, quas maiestas sua pro defensione ac permansione huius regni sui et fidelium suorum regnicolarum et plurimorum locorum munitione continue sustinere debet, consentiant et statuant, quod coloni ipsorum bono modo et ordine, iuxta limitationem et distributionem in responso ipsorum ordinum et statuum Hungariae factam, gratuitas operas et labores in munitionibus et fortificationibus finitimorum locorum impendant; coloni nimirum 14. dies et inquilini octo dies, quibus maiestas eius regia in diem panem sufficientem dari et subministrari curabit; et confidit regia eius maiestas, ordines ac status regni sui Hungariae sibimet in hac parte non defuturos, sed prospecturos ne locorum finitimorum caepta opera, ex quo maiestas sua, ut dictum est, iis omnibus perficiendis, et simul tot ac tantis sumptibus pro ipsorum regnicolarum salute et incolumitate ferendis, nequaquam sufficere valeat, imperfecta maneant, et omnes regni reliquias in certum atque extremum periculum adducant. Quod eo minus illis graue esse debet, quod haec ipsorum limitatio ad proprias etiam illorum arces extendatur, et iis aeque ac maiestatis suae praesidiis et locis conferat.

Caeterum regia eius maiestas, secundum humilimam petitionem fidelium suorum regnicolarum, non permittet illos a capitaneis et officialibus suis in finitimis arcibus existentibus, ad ullos extraordinarios, preter hos dictos labores compelli, seu alias contumeliis, iniuriis, aut verberibus affici; ut autem id quoque eo rectius et facilius precaueatur, arbitratur regia maiestas operae pretium futurum, ut etiam judex aut unus ex juratis eius villae quae laborabit, quoquo tempore presto sit, et labori ac operis eorum inuigilet, et in eum qui segnius laborauerit, vel etiam ante tempus se subduxerit, aut

aliâs huic constitutioni contrauenerit, pro demerito animaduertat.

Quod autem status et ordines regni Hungariae maiestati eius regiae supplicant, ut et illa loca, seu arces, quae in inscriptione Austriaca continentur, intra tamen metas Hungariae existunt, ad huiusmodi labores, iuxta exigentiam sui comitatus, mittere debeant: maiestas sua fidelibus suis regnicolis benigne ostendit, quod coloni locorum illorum hoc anno ratione Archiducatus Austriae alia multa onera sustineant, utpote nouae contributionis, quae non leuis est momenti, contra Thurcam decretae, item necessitatem mittendi gentes pro sua et regnicolarum vicinorum suorum defensione ad confinia, equosque et currus pro vectura bombardarum et victualium prestandi, et alia plura; quare pergraue et impossibile foret illis hanc quoque operam nunc prestare; verumtamen regia eius maiestas hanc petitionem ordinum ac statuum regni non traditura est obliuioni, sed de ea cum ordinibus archiducatus sui Austriae clementer tractabit.

Intellexit praeterea sacra regia maiestas deliberationem, quam ordines ac status regni sui Hungariae fecerunt, de celebratione judiciorum; et quia nullum tempus justicia vacare debet, placent maiestati suae, quae inter ipsos constituta sunt, de tempore ac locis quibus judicia exerceri debent, et quatuor assessoribus ultra judices ordinarios et alios, quorum presentia secundum articulos dietae Tyrnauiensis anno 1545. celebratae requiritur, designandis; itaque eos cum consilio Hungaricorum suorum consiliariorum gratiose nominabit; probat insuper regia eius maiestas omnia ea, quae de judiciis ecclesiasticis, de spirituali jurisdictione, ac priuilegiis ecclesiasticorum, de juridica repetitione bonorum spiritualium, ac decimarum perceptione seu arendatione, tractata sunt, uti in responso ordine descripta cernuntur.

De eo tantum maiestas eius regia fideles suos subditos et regnicolas gratiose admonendos, et eorum deliberationi committendum duxit, an non satius foret, presenti rerum et temporum disturbio, ab antiquioribus litibus, quae post mortem serenissimi quondam regis Ludouici emerserunt, et presertim quae bona serenissimi quondam regis Johannis concer-

nunt ad presens supersedere, et eas in pacatiora tempora reiicere, uti antea quoque in conuentibus superiorum annorum, ac presertim Zoliensi factum esse videtur; hiis uero temporibus, quoad serenior tempestas aliqua affulserit, illarum duntaxat causarum ac litium cognitioni et decisioni operam dare, quae recentiores sunt de violentiis et aliis tempore palatini istius commissis; veretur enim maiestas eius regia, ut occasione ista grauiora etiam dissidia, rixae et contentiones inter regnicolas in maximum regni detrimentum suboriantur.

Et quia praeterea multotiens maiestati regiae a capitaneis, officialibus et militibus, qui longe absentes custodiae finium inuigilant, quaerelae allatae sunt, quod nonnunquam in jus vocati, dum stationem et locum relinquere non possunt, propter absentiam et noncomparitionem tanquam contumaces in judicio grauentur; et non obscurum est hac occasione non leuia damna interdum regno Hungariae contigisse, ex quo capitaneis relicto officio capitaneatus ad judicia venire necesse fuit; uti etiam accidit quondam Bartholomeo Horuathynouyth, qui cum ad causas suas in judicio prosequendas e Zolnock egressus esset, in itinere a Thurcis captus, amissioni castri illius causam prebuit. Proinde hortatur et requirit sacra regia maiestas fideles suos status atque ordines regni sui Hungarie, ut de modo aliquo tractent et concludant, quo etiam capitaneorum et militum condigna ratio habeatur.

Quo meliore autem ordine in judiciis procedatur, omniaque in cognitione litium et administratione justitiae rite et recte gerantur, plurimum conferet authoritas et presentia dominorum praelatorum, baronum ac nobilium; itaque maiestas eius regia ab ipsis benigne requirit ut huiusmodi judiciis posthac frequentius interesse studeant, nempe quotiescunque eis per alia maiestatis suae et regni vel ecclesiarum suarum grauiora negocia integrum erit, prout ante consuetum esse dicitur.

Praeterea regia eius maiestas, inter alia grauamina et querelas sibi a fidelibus suis statibus atque ordinibus regni Hungariae propositas, non leuissimam esse animaduertit, quam de moneta Hungarica Viennae et in circumiacentibus prouinciis proscripta et tympano explosa attulerunt; verum regia eius maiestas fidelibus suis regnicolis gratiose significat, et

certum esse vult, quod Viennae aut in circumiacentibus prouinciis non omnis moneta Hungarica reiecta sit, siquidem ibidem non repudiantur ullae iustae maiores monetae Hungaricae aureae vel argenteae, in montanis maiestatis suae ciuitatibus, et nomine atque inscriptione maiestatis suae cusae, utpote ducati, taleri et dimidii taleri, aut alia minoris valoris numismata; sed ea proscriptio, qua status ac ordines regni usque adeo offensi esse videntur, denarios duntaxat Hungaricales concernit, quae sane quemadmodum in vilipendium ac contemptum Hungarorum facta non est, ita ab ipsis etiam grauiter ferri non debet, si causas eius rei considerauerint, et constitutiones seu decreta conuentuum, qui annis 1550. hic Posonii et 1553, Sopronii celebrati sunt, in memoriam reuocauerint; ubi nimirum, iuxta gratiosam admonitionem maiestatis sue, acceptauerunt cusionem monetae ad ligam ac valorem Germanicae monetae aequalem, prout postea taleri et dimidii taleri et reliquae monetae in eo valore et liga cusae fuerunt, de qua antea in imperio et aliis regnis ac prouinciis maiestatis suae conclusum erat; in imperio autem specialibus constitutionibus cautum fuit, ut maior pars argenti in taleros, dimidios taleros, aliaque grossiora numismata conflarentur, minora vero quae ad valorem unius cruciati non ascenderent, non ampliore numero cuderentur, quam quo in prouincia illa opus esset, nec illa in alienis cuiuscunque principis prouinciis recipi necesse foret; et hoc ipsum hodie quoque obseruatur, non solum in aliorum principum imperii ditionibus, sed etiam in regno Bohemiae et reliquis prouinciis maiestatis suae; nam maiores monetae, quae in imperio et in quibuscunque maiestatis suae terris cuduntur, passim per uniuersam ditionem maiestatis suae recipi debent, sed minores nummi, ut oboli, quadrani, denarii et id genus paruae monetae ad valorem unius cruciati non ascendentes non itidem, sed utitur alio paruo numismate Bohemia cum annexis prouinciis, alio inferiores prouinciae Austriacae, alio superiores et relique; et pari ratione explosa et proscripta sunt inter se inuicem huiusmodi parua numismata, neque tamen quauis illarum prouinciarum id in malam partem capit, aut iniuriae aut contemptus loco habet, prout nec incliiti istius Hungariae regni statibus ea res ullam notam

inurere potest. Caeterum ordines ac status Archiducatus Austriae, praeter hanc receptissimam consuetudinem in sacro imperio et omnibus prouinciis suae maiestatis obseruari solitam, alias quoque urgentes causas reiiciendi denarios Hungaricales attulerunt; nempe quod auaritia nonnullorum tanta huius nummi copia in Austriam conuecta et cumulata fuerit, quod reliquae monetae germanicae usum non modo impediuerit, sed pene plane oppresserit; quod quidem an non in prouinciae illius et negociatorum eius, qui in ditionibus imperii negociantur, summum detrimentum et iacturam cesserit, ordinibus ac statibus regni Hungariae perpendendum relinquitur. Ad haec certum et manifestum est, cum probis et iustis denariis Hungaricalibus, tantam copiam et abundantiam adulterinorum, qui utique pre se ferunt inscriptionem et signum maiestatis suae, fraude malorum hominum, in Austriam irrepsisse, quod misera plebs opificum et rusticorum, qui veram monetam et falsam non internoscunt, non exiguam iacturam fecerit, et maiorem factura fuisset, nisi ei hac ratione proscriptionis consultum fuisset. Cum ergo reliquae omnes monetae Hungaricae, preter istos paruos denarios, extra regnum ubique currant et recipiantur, ex usu et commodo erit ordinum ac statuum regni Hungarie, ut grossi qui ad valorem trium cruciatorum ascendunt et alia grauiora numismata, deinceps in regno maiore numero, signis et inscriptionibus in priorum annorum conuentibus conclusis, cudantur, tunc enim habituri sunt sufficientem monetam, qua alibi extra regnum uti poterunt; nec putandum est eam cusionem regno damnosam fore, prout ipsi status hoc modo argentum e regno exportatum iri censent, dummodo moneta aequalis ligae et valoris cum moneta Germanica, ut prius conclusum est, cudatur.

Caeterum parata est regia maiestas, ad praecauendas omnes vias, quibus argentum non cusum e regno, contra constitutiones regni, exportari solet, et ad committendum reuerendissimo domino Strigoniensi, ut, iuxta decretum et constitutiones dinorum quondam Hungariae regum et totius regni, in cusione argenti et auri officio suo superintendat ac satisfaciat, et in eo maiestas sua ipsum reuerendissimum et pisetarium eius gratiose conseruabit et manutenebit.

Quoad cuprum, ne id extraneis aliter nisi iusto et competenti precio diuendatur, et reliqua humilia postulata a statibus regni hoc nomine maiestati suae proposita, offert maiestas eius se huius rei non immemorem fore; verum non potest regia eius maiestas ipsos ordines ac status regni celare, quod maiestas sua cuprum quam potuit maximo semper precio vendere studuerit, et pecuniam potissimum ad defensionem et salutem regni conuerterit, prout nullis unquam sumptibus pro incolumitate fidelium suorum regnicolarum perpercit, et in hunc usum quicquid aliunde etiam potuit corradere, liberaliter et clementer impendit. Sed in presentiarum alia est ratio quam eo tempore quo domini Fuggeri id e regno educebant, nunc enim non alienum cuprum educitur, sed maiestatis suae cuprum, quae id necesse habet suo periculo et sumptu in externa regna et prouincias, utpote Poloniam et Silesiam et inde aliorsum euehere, et ibi denique, non in regno Hungariae, mercatoribus vendere et consignare; hoc enim commodum et rationes fisci maiestatis suae exigunt, ubi maiestati suae nihil detrimenti aut impedimenti fieri debet, sicuti etiam non est conueniens regem aut principem quempiam subditis suis de camerae sue bonis rationem reddere.

Porro sacra regia maiestas memoria tenet, quod fideles maiestatis suae regnicolae apud maiestatem suam in conuentibus superiorum quoque annorum, magna instantia et multis precibus, insteterint pro rectificandis metis inter Hungariam nec non Austriam, Morauiam et Stiriam; non pretermisit autem maiestas sua eius rei benignam curam habere, adeoque controuersias illas partim decidere et diiudicare; sed quod non omnes ad finem deduci potuerunt, causa presentium temporum disturbiis attribui debet. Nam maiestas sua propter alias grauiores occupationes suas, defensionem et conseruationem regni sui Hungariae concernentes, non potuit continue vacare negociis illis, presertim quum longam deliberationem et tractationem, ac per consequens non exiguum temporis spacium requirunt, quemadmodum maiestas sua fideles suos consiliarios Hungaros, quorum consilio et opera maiestas sua usa est, meminisse arbitratur.

Parata tamen est maiestas sua adhuc primo quoque

tempore operam dare, ut quaecunque causae et differentiae limitum iam diiudicatae et reuisae sunt, citra longiorem moram executioni mandentur, et ille etiam quae adhuc in Hungariae et Croatiae Sclauoniaeque, Morauie et aliarum maiestatis suae prouinciarum conterminarum finibus reuidende et rectificandae erunt, quatenus ratio temporum tulerit, cognoscantur et diffiniantur, ut sublatis omnibus simultatum causis, eo firmior amicitia et beneuolentia inter regna et prouincias maiestatis suae stabiliatur et conseruetur.

Quod vero ordines ac status regni maiestati suae regie denuo supplicandum duxerunt, ut maiestas sua libertates et priuilegia dominorum praelatorum, baronum, nobilium et liberarum ac montanarum ciuitatum, omniumque regni statuum per quoscunque Theloneatores et Tricesimatores suos in Hungaria, Croatia et Sclauonia obseruari faciat, in quibus nimirum non obstantibus publicis decretis et priuilegiis ipsorum regnicolarum Thelonea et Tricesimas soluere coguntur pro rebus, quas in usum domus et familiae suae per loca Tricesimarum et Theloneorum vehere solent, ad id quidem praestandum parata est regia eius maiestas, quod non vult nec conatur uspiam libertatibus et priuilegiis fidelium suorum regnicolarum derogare aut preiudicare; sed quia regia maiestas intellexit, quod hoc colore et pretextu nonnulli merces et alias res ab exactione tricesimae vel Thelonei neutiquam immunes siue exemptas traducere, et maiestatis suae fisco fraudem facere soleant : necessarium sane et aequum etiam atque honestum erit tales rationes inire, quibus eiuscemodi defraudationes camerae maiestatis suae precaueantur, et quando commissae fuerint plecti possint.

Insuper regia eius maiestas clementer annuit, ut Thelonea sicca, iuxta priorum constitutionem tenorem, sub poena ibidem expressa, aboleantur.

Ubi vero status et ordines regni ostendunt rem valde duram esse et difficilem, atque adeo vix tolerabilem, quod aliquis ex fidelibus suae maiestatis, cuius frater apud factiosos existat, priuetur utrobique suis bonis et iuribus possessionariis, suaque portione, siquidem illam portionem quae sub ditione factiosorum et rebellium est propter vim fratris, qui eam occupat, amittere cogatur, alteram vero in ditione maiestatis suae

existentem, dum cuipiam externo confertur; et propterea supplicant, ut maiestas sua in hoc negotio talem modum adhibere dignetur, ne fideles subditi maiestatis suae ob fratrum rebellionem damnum patiantur, et utrinque damnificentur: videtur regie eius maiestati, quod ea res, si, quemadmodum petitur, indifferenter concederetur, prout antea nunquam concessa fuit, multis maiora inconstantiae et audicie incitamenta subministraret, et quod sic in perpetuum confiscationum via precluderetur, id quod non solum in dispendium camerae regie, sed etiam in labefactationem authoritatis et existimationis maiestatis suae vergeret. Verumtamen quemadmodum regia eius maiestas hactenus eos omnes, qui in fide maiestatis suae constanter perstiterunt, regia sua benignitate complexa est, non attenta defectione vel rebellione fratrum aut propinquorum suorum, si quos habuerunt, ita illos deinceps quoque clementia et gratia sua regia non destituet, quoad eiuscemodi voluntatem et studium integritatis erga maiestatem suam retinebunt.

Deinde recordabitur regia eius maiestas humilimae admonitionis, quam nunc denuo status et ordines regni repetiuerunt de auertendis perpetuis et continuis oppressionibus, quas tam se ipsos, quam subditos ac colonos suos ab officialibus et praefectis arcium maiestatis suae, maxime externis, in dies perpeti queruntur, et studebit maiestas sua in hac parte pro viribus prospicere, ne posthac externi maiestatis suae prefecti quemquam fidelium suorum regnicolarum contra aequitatem et regni constitutiones molestia vel iniuria afficiant, aut illi iustam conquerendi causam offerant, quin etiam a consiliario et capitaneo suo Jauriensi Adamo Gallo illarum violentiarum, quas contra nobiles Amadae exercuisse dicitur, rationem exiget, et desuper quod iustum et aequum fuerit clementer decernet, atque ita prouidebit, ne ulla in parte libertates et constitutiones regni cuiquam spernere vel contemnere liceat.

Ad querelas et grauamina statuum et ordinum regni contra Haydones, a quibus fideles maiestatis suae multa incommoda patiuntur, maiestas sua ipsis statibus benignam relationem faciet in responso illo, quod maiestas sua ad alteram

scripturam ipsorum ordinum de auertenda miserorum colonorum oppressione dabit.

Et postremo maiestas eius regia supplicationes quoqne sibi porrectas, absolutis negociis conuentus, clementer videbit, et desuper sese gratiose resoluet.

Kivül: Exemplem replicae Romanorum etc. regiae maiestatis ad responsum Hungarorum, super propositione maiestatis suae exhibitum.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

X.

1557. Június.

A pozsonyi országgyülés negyedik felirata.

Sacra regia maiestas, domine domine clementissime.

Status et ordines regni Hungarie, fideles subditi sacrae vestrae maiestatis, in hoc Posoniensi conuentu congregati, accepta scriptura vestrae maiestatis, qua ad singulos eorum articulos sibi nuper oblatos respondere dignata est, diligenter ac mature super iisdem articulis, vestreque maiestatis responso, inter se tractarunt, ad eosque omnes iterum cum debita submissione et humilitate unanimiter respondent.

Quod ad primum et secundum eius scripture articulos attinet, non putant ordines ac status regni longa repetitione opus esse eorum, que ipsi status satis multis verbis priori eorum responso maiestati vestre significarunt, de ingenti maiestatis vestre in eos clementia, deque vicissim singulari ipsorum propensione ad omnia ferenda subeundaque pro fide in vestram maiestatem, que a fidelibus quibusuis subditis constantissime ferri et subiri debent, quodque tam in generali quam etiam in particulari expeditione ea prestare non sint neglecturi, que ex proximorum conuentuum articulis prestare tenentur; et quia maiestas vestra mentionem facere dignata est, modum aliquem esse constituendum: quo siue per viam lustrationis, siue alia quacunque ratione, statuum et ordinum ad expeditionem insurrectio efficatior et utilior quam hactenus inposterum existat, videtur ipsis satis ea de re quoque fuisse in proximis conuentibus conclusum, pertinereque inprimis ad officium domini Palatini, absente presertim vestra maiestate ab expeditione,

curam exactamque rationem adhibere, ut domini ac nobiles ex singulis quibusque comitatibus in expeditionem viritim adsint, et qui venire neglexerint, puniantur, secundum modum et ordinem in proximis articulis ea de re constitutum, videlicet qui ad generalem expeditionem presente vestra maiestate, vel uno ex serenissimis eius liberis, non accesserit, poena infidelitatis, uti in conuentu Tyrnauiensi anno 1545. fuit conclusum, qui vero particulari expeditioni non interfuerit, poena in conuentu Posoniensi anni 1552. expressa puniatur.

Quod vero in tertio articulo sacra maiestas vestra ex responso statuum sibi tradito exponit, arbitrari se rusticam plebem plus commodi allaturam, si ad conuehenda gratis victualia ad exercitum adhibeatur, quam si absque discrimine in bellum enocetur etc; status et ordines regni ad id subiungunt, in eorum responso non contineri alia ulla victualia, per rusticos ad exercitum gratis conuehi debere, quam que ultro penes florenum oblatum ex singulis sessionibus integris etc. ut ibi latius continetur, sunt oblata, binos scilicet cubulos, alterum tritici, auene alterum; in hoc autem articulo id tantum ab eis intelligi voluisse, quod et verba ipsorum expresse sonant, rusticam plebem plus forte commodi allaturam victualium subvectura ad exercitum, quam in bellum profectionem; maiestatis vestre nihilominus arbitrio relinquentes, utrum mallet in ea re statuendi; nam si ad arma insurgant, victualia ab eis eodem tempore conuehi non posse constat, que quidem victualia non gratis, sed ad forum, ut maior commeatus copia in exercitu suppetat, conuehenda esse status regni intelligere voluerunt, ac proinde cognita iam clarius mente fidelium suorum in hoc articulo, sacra maiestas vestra quod fieri velit, clementer statuere dignabitur.

Caeterum quod sacratissima maiestas vestra alterum florenum, pro festo beati Andree Apostoli, ultra illum, qui pro festo natiuitatis beatissime virginis Marie oblatus est, sibi hoc anno contribui, et modo atque ordine ab eadem ibidem descripto utrumque connumerari, atque exigi cupit, propter eas rationes, que prudenter et copiose sunt a sacratissima maiestate vestra explicate, status et ordines arbitrantur, satis iam superque constare sacratissime maiestati vestre quot quantis-

que miseriis, aerumnis, calamitatibus premantur jugiter perpauci coloni, qui in Hungaria sub ditione sacratissime vestre maiestatis iam sunt reliqui, quantaque omnium rerum inopia laborent, usque adeo, ut cum ad pregraues superiorum temporum oppressiones plerisque in locis ab anno superiori innumere vastitates, caedes, incendia consecuta sint, vix etiam quotidianus victus suppetat his, qui supersunt, ac proinde nulla ratione cum externis sint conferendi, qui in eorum domibus summa securitate ac quiete perfruuntur. Et nihilominus status et ordines, ut et vestre maiestati et omnibus hominibus palam facerent, nihil a se extremis etiam rebus pretermitti pro defensione patrie ac libertatis, proque nauanda fide atque opera eorum vestrae maiestati ac uniuerse reipublice Christiane, uti hactenus ita hoc quoque anno subsidium sacratissime maiestati vestre obtulerunt, non inferius (ut ipsi quidem arbitrantur) superioris anni subsidio, hoc est ultra florenum illum unum singulos binos cubulos tritici et auene, secundum colonorum connumerationem, gratis maiestati vestre et eius exercitui suppeditandos; sperabantque status et ordines sacratissimam maiestatem vestram, habita clementi ratione pretii huiusmodi victualium, que oblata sunt, una cum floreno, oblatione ea benigne contentam fore. Cum autem preter ipsa victualia alterum quoque florenum sibi adiungi sacratissima maiestas vestra cupiat, status et ordines regni, tametsi cupidissimi semper obsequendi sacratissimae maiestati vestre omnibus in rebus, cum tamen in facultate miserorum colonorum nulla ratione esse videant utrumque prestare; supplicant humillime maiestati vestre sacratissime, domino et regi eorum clementissimo, dignetur oblatione predicta contenta esse, que si recta ratio subducatur, non est inferior anni superioris subsidio, ac forte etiam maior; aut si alterum florenum omnino sibi administrari cupit, oblatum illum cubulum frugum nullo pacto poterunt prestare, neque enim (ut premissum est) utrique contributioni pares se esse posse vident; ac proinde sacratissime maiestati vestre optio relinquitur, utrum malit eligendi; confidunt autem status, que sacratissime maiestatis vestre in miseros et oppressos singularis semper solet esse pietas ac clementia, huic oblationi, rationibusque adductis facile acquieturam, adeoque, si ipsi etiam

331349A

status maxime velint, non passuram, ut miseri coloni dupplici atque insupportabili onere premantur.

Siue autem unicum tantum florenum cum cubulis, siue binos florenos absque cubulis, sacratissima maiestas vestra eligat, in eo quoque supplicant, ut connumerationem dice huius quoque anni secundum modum et formam proximorum annorum hactenus obseruatam, clementer fieri patiatur; neque enim ad nouas ullas in ea re constitutiones hoc tempore se posse descendere status regni vident; cum presertim in eo quoque connumerationis modo pauperes a diuitibus adiuuari constitutum sit, mercenarii vero et alii, qui ad soluendam dicam cogendi esse maiestati vestre viderentur, gratis seruiant dominis eorum, neque quicquam habeant, unde soluendo essent, proficiscentibus vero in bellum dominis eorum presto adesse soleant. Dignetur autem imprimis sacratissima maiestas vestra diligenter prospicere, ut fideles sui, bonaque eorum a factiosis aliisque violentis, maximeque a militibus regio stipendio militantibus, qui nunc etiam sub dieta multis in locis grassari, portasque domorum vi effringere, et res impune diripere feruntur, defendatur, nam alioquin ingens in ipso snbsidio continget defectus. De Ruthenis, Rascianis et Walachis connumerandis, status et ordines regni id censent, quod in scriptura vestrae sacratissimae maiestatis continetur, dummodo sub eius ditione tales nunc uspiam reperiantur, qui sessionati coloni sint, et dominis aliquibus census prestent, more aliorum colonorum.

In septimo articulo, ubi de poena statuenda contra vicecomites et alios, qui dicam retinuissent etc., fit mentio, status, et ordines regni respondent, in articulis conuentus Posoniensis anni 1550. poenam in hos tales expressam extare, ac proinde noua in ea re constitutione minime opus esse; sed contra eiusmodi, si qui fuerint, iuxta tenorem dictorum articulorum esse procedendum; quemadmodum et contra violentos raptores huiusmodi subsidiorum ex constitutione conuentus anni 1546. animaduerti oportere existimant; ut sic, que ad publicam utilitatem decernuntur, suum sortiantur effectum; aduertendum est tamen, ut etiam dicatores iuxta constitutiones publicas procedant, quas ab eis, pro eorum libito, nonnunquam excedi, multoties auditum est.

In octauo articulo ubi in negocio restantiarum ad scripturam statuum sibi presentatam, sacratissima maiestas vestra in fine addit haec verba: dummodo ratione eorum, qui spoliati et depredati, adeoque oppressi sunt, et soluere nequeant, ea obseruentur, que superius descripta sunt; cum sensum horum verborum, et quorsum spectent, status regni non satis intelligant, referunt sese penitus in ea re ad tenorem superioris eorum scripture maiestati vestre oblate, ubi expresse continetur, eos colonos ad solutionem postremi floreni anni superioris non esse cogendos, quorum domus per Turcas, vel etiam exercitum regie maiestatis depopulatas seu depredatas, rebusque spoliatas fuisse certo constiterit.

In decimo articulo, ubi maiestas vestra graue et incommodum futurum putat ubique vicecomites ac duos tresue nobiles adhiberi ad limitationem pretii victualium penes capitaneum etc: status et ordines arbitrantur, ubi sacratissima maiestas vestra vel eius serenissimus filius expeditioni generali personaliter prefuerit, maiestatis vestre imprimis, et eius serenitatis curam hanc fore committendi negotium hoc, quibus maluerit, ut adhibito recto ordine, victualia exercitui affatim suppetant, ipsa uero vestra maiestate eiusque serenitate absente, domini palatini id negocium fore, a quo poterit commode adhiberi etiam marsalcus bellicus atque etiam magister Agazonum, cuius officio id incumbere ab antiquo solitum fuit; sed quia maior apud vicecomites et nobiles, qui in exercitu fuerint, notitia est pretii victualium ex quoque comitatu, unde illi sunt aduectorum: videtur non parum posse conducere eos quoque ad hanc limitationem adhiberi, ut talis fiat limitatio, qua coloni non absterreantur a conuehendis inposterum victualibus ad exercitum, in particularibus autem expeditionibus limitatio ipsa victualium, iuxta tenorem articulorum conuentus anni 1553., per capitaneos et vicecomites necessario fieri debebit. Erit vero summopere curandum, ut violentie, tam in itinere, quam in ipsis castris, aduersus huiusmodi conuectores auertantur, punianturque, si qui existerent, poena super hac re, in articulis anni 1553. expressa, absque ulla remissione.

Ternos denarios pro refusione expensarum oratorum, qui Ratispone fuerunt, semel tantum exigi debere status regni

intelligi volunt; ne forte si a vestra maiestate alter florenus sine cubulis premisso modo acceptaretur, penes utrumque florenum exigendos esse quispiam interpretaretur.

Quod vero in duodecimo articulo sacratissima maiestas vestra fideles suos ordines ac status regni clementer hortatur, ut ad gratuitos labores atque opera muniendarum arcium finitimarum colonos per 14. dies, inquilinos vero per 8. dies hoc anno mittere velint: status et ordines arbitrantur, satis iam superque maiestati vestre palam esse singulare eorum studium ad quelibet onera subeunda, pro defensione ipsorum, proque fide in vestram sacratissimam maiestatem, et quod superius breuiter est explicatum, miseros colonos ita afflictos et oppressos esse, ac ad paucos redactos, ut plerisque vix spiritus ac vita iam supersit; ac proinde cum ipsi ultro ad gratuita opera trium dierum sese obtulerint, iuxta superioris anni modum atque ordinem, in eoque promptitudinem ipsorum etiam supra vires, adeoque in maximum miserorum incommodum, testificati sint; supplicant humillime maiestati vestre sacratissime, que identidem infoelicium et oppressorum colonorum habendam esse rationem, pie simul et paterne, fideles suos hortari non desinit, dignetur oblatione hac clementer esse contenta; neque enim possibile esse vident pauperes cogi ad ampliores labores. Placet autem, ut preter integros labores trium dierum huius anni, si qui superiori anno vel laborare tempus prefinitum, vel pecuniam in usum horum operum tunc contribui decretam persoluere neglexissent, per vicecomites, vel si hi non sufficierent, per comites ad utrumque integre prestandum, sub amissione officii eorum, compellantur, etiam per occupationem bonorum, eadem scilicet punitione, que in non administrantes dicam regiam constituta est; si qui autem temere contra vicecomites aut comites, ista premisso modo exequentes, violenter insurgerent, poena in violentos constituta puniantur; quod si qui coloni plus laborassent anno superiori, quam ex constitutione illa debuissent, supputetur eis in presentis anni labores. Locorum autem muniendorum limitatio permaneat in eo ordine, qui superiori anno descriptus fuit, his additis, que ea de re in proxima scriptura statuum sunt explicata, et insuper quod claustrum sancti Martini et Arx Thorna colonis suarum

pertinentiarum muniantur, exceptis colonis ex pertinentiis arcis ipsius Thorna ad Cassouiam iam deputatis; ad arcem item Palotha coloni illius laborent, et insuper coloni alii domini Podmanÿczkÿ in comitatu Trinchinensi existentes nusquam seruire cogantur, quando ratione illorum idem dominus Podmaniczkÿ pedites in presidium eius arcis Palotha ex illis bonis suis cogitur deducere.

De modo autem et ordine continendi colonos in huiusmodi operibus, satis in superioris anni conuentu fuit conclusum, ut nunc noua in ea re constitutione minime opus sit; tantum in eo supplicant ordines, ut maiestas vestra sacratissima, quemadmodum offert, prohibere dignetur, ne a capitaneis vel officialibus suis opere laboratoresue huiusmodi ulla violencia afficiantur, hic etenim unice praecipuus modus est continendi colonos in opere, si a nemine verberentur aut violentiam aliam patiantur; iidem etiam tempore messis et vindemie ad opera cogi non debebunt.

Illud vero status et ordines regni non sine admiratione intellexerunt, quod in XIV. articulo positum est, pregraue et impossibile fore colonis arcium ad Austriam inscriptarum hanc operam pariter cum caeteris regni colonis prestare. Nam cum satis constet, ex contractibus inter serenissimos Fridericum imperatorem ac regem Mathiam et Maximilianum imperatorem et regem Ladislaum foelicium recordationum, subditos huiusmodi arcium uniuersa subsidia cunctaque opera et munia occurentia, pariter cum caeteris colonis, ad Hungariam conferre debere, ipsaque sacratissima maiestas vestra in proximi anni conuentu id ita fieri debere clementer consenserit; non possunt status et ordines non magnopere mirari, aliter nunc sacratissime maiestati vestrae visum esse; cum presertim neque coloni ipsarum arcium inscriptarum, oneribus, periculis, spoliis, caedibus, incendiis, depopulationibus sint obnoxii, quibus miseri nostrates quotidie vexantur, adeoque per hos illi in aedibus eorum summa quiete et pace gaudeant, neque nostri a contributionibus subinde nouis, bombardarumque et victualium vectura, qua illi grauari videntur, sint immunes, potiusque in his omnibus multo quam illi magis affligantur. Supplicatur propterea sacratissimae vestrae maiestati, dignetur, ob

has rationes omnes, iuxta tenorem contractuum predictorum inter principes, iuxtaque benignam anni superioris oblationem suam, iam toti regno notam, pro aequitate etiam ac iustitia, clementer efficere, ut predictarum quoque arcium subditi pariter cum caeteris huius regni subditis occurrentia onera subeant; nam si ex illarum arcium pertinentiis ad opera coloni non venerint, verendum est, ne hoc exemplo nostrates etiam sint negligentiores in eadem colonorum missione.

Porro que in XV., et XVI. articulis de celebratione judiciorum, precipueque de reiiciendis causis ab obitu serenissimi quondam Ludouici regis, in alia pacatiora tempora etc. positum est; status et ordines arbitrantur, iuxta priorem eorum scripturam maiestati vestre oblatam, uniuersa causarum genera indifferenter iudicari oportere; quandoquidem et in articulis anni 1552. expresse continetur, ut creato palatino causae huiusmodi omnes ab obitu prefati quondam serenissimi regis iudicentur, et post creationem domini palatini constitutio illa recepta, atque hactenus obseruata et in usu fuit, adeo, ut si nunc rursus judicatio huiusmodi intermittatur, constitutiones ille priores inualide future sint, et plerique, quorum cause huiusmodi iam incepte ac suspense, sed perfecte definitioni sunt vicine, caeterique quibus similes sunt causae, licet nondum incepte, magnum in eorum juribus damnum sint accepturi; atque ideo supplicant, dignetur sacratissima maiestas vestra negocium hoc, iuxta priores constitutiones, in suo statu relinquere.

Quod vero in subsequenti articulo sacratissima maiestas vestra jubet, rationem iniri aliquam, qua capitanei, officiales ac milites in confiniis existentes ad iudicia cogi non possint, propter rationes, quas prudenter recenset etc.; status regni paucis respondent, nullam latiorem viam ad queuis patranda facinora, quasque violentias exercendas in omne hominum genus excogitari posse hac constitutione, si sanciatur; propterea quod ubi se ad judicia cogi non posse intellexerint, nihil non temere quilibet eorum fuerit ausurus; cum autem non desint multe rationes, quibus prorogari sententie aduersus semet ipsos per eorum procuratores, huiusmodi absentes capitanei aut milites commode curare possint, utpote inhibitiones, repulsio-

nes, reuocationes procuratorum et id genus alia, neque personaliter quispiam nisi in causa honoris comparere cogatur : non videtur nunc quicquam statui debere, quod ex diametro repugnet legibus ac decretis regni vetustis, quodque latissimam semitam ad omnia violentiarum genera procul dubio adaperiet, ut pro uno euitando, plura maioraque inconuenientia necessario fuerint admittenda, si id statueretur.

Caeterum quod ad explosionem Hungaricae monete attinet, perlecte sunt diligenter a statibus rationes ille omnes, que a sacratissima maiestate vestra in sua scriptura super hoc negocio recensentur, et cum res haec omnium et singulorum animos publice ac priuatim ita prope consternarit, ut nulla re magis, adeoque ne acerba quidem aliqua strage, tantopere commoueri potuisse videantur, sacratissimam maiestatem vestram debita semper humilitate ac submissione certiorem faciendam, et iterum in hoc negocio repetendum esse duxerunt ordines ac status tanto illis explosionem hanc visam esse, viderique grauiorem, quod ne preteritis quidem temporibus, dum reges Hungarie cum archiducibus Austrie bellum gererent, quicquam huiusmodi accidisse memoria constet ; accedit autem ad hoc in primis, quod cum proximis annis sacratissima maiestas vestra, in publicis conuentibus, ultro obtulerit fidelibus suis, velle se monetam Hungaricam externorum regnorum ac prouintiarum suarum imperiique monetis adequare, ut ultro citroque monete ipse omnes ubique commearent, istaque proposita ingenti spe utilitatis, status regni, ad benignam sacratissime maiestatis vestre admonitionem, preter omnes veteres regni consultudines, in cusionem tallerorum et id genus maiorum grossorum consenserint, eo tantum addito, ut minores etiam denarii pariter cum talleris cuderentur, iidemque pari ubique ratione reciperentur, juxta oblationem sacratissime vestre maiestatis, prout in articulis conuentuum annorum 50. et 53. late continetur ; et cum demum in superioris anni conuentu visum esset statibus cusionem tallerorum in damnum regni ingens vergere, propterea quod maiori valore alibi quam in Hungaria, et apud Turcas etiam exponantur, unde paucissimi ex eis apud fideles vestre maiestatis nostrates conspiciantur, atque ita etiam argentum e regno exportaretur, sacratis-

sima maiestas vestra ad supplicationem eorundem statuum benigne tunc consenserat, ut tallerorum cusio inposterum cessaret, denariique tantum Hungarici, et minores numi veteri de more cuderentur eo modo, qui in prefato conuentu 1550. anni descriptus fuerat : status et ordines satis mirari satisque dolere non possunt, unde nunc, post tractatus constitutionesque predictas, repentina haec insperataque monete Hungarice explosio acciderit, quando, etiam si in reliquis regnis ac prouintiis mutatio aliqua in paruis monetis, propter illarum prouintiarum et regnorum rationabiles forte respectus, accidisset, nihil id tamen publicis deliberationibus proximorum conuentuum et benignis oblationibus sacratissime vestre maiestatis derogari debere videbatur; quoniam non alius quisquam in hoc regno, quam ipsa sacratissima maiestas vestra omnis generis monetas cudendas curat, potueritque ac possit ea liga denarios cudendos curare, ut, iuxta suam illam benignam oblationem, aeque ac aurei et talleri, caeterique minores gressi, ubique reciperentur. Quod si in tanto Hungaricorum denariorum numero adulterini aliqui reperiebantur, haud propterea in uniuersum hoc monete genus omne exterminandum esse videbatur, cum palam constet, inter talleros quoque, qui alibi quam in Hungaria cuduntur, interque omnia monetarum genera, in omnibus orbis terre regionibus, adulterinam soepe monetam inueniri, neque tamen propterea genus illud omne monete tolli penitus et extingui, sed reiecta mala, bonam recipi; moneta autem Hungarica multis in locis extra Germaniam maiori etiam quam hic valore recipitur, quippe que argenti plus quam alie ulle minute aliorum locorum monete contineat; alibi vero in regno, quam Cremnicie nunc monetam in Hungaria non cudi, aut iampridem non fuisse cusam, satis omnibus constat. Quare cum propter has, ac plerasque alias rationes indignissimi fuerint Hungari, qui hanc et ignominiam et pene cladem insperato acciperent, supplicant humillime sacratissime vestre maiestati, domino eorum clementissimo, ut, habita in primis clementi ratione oblationis sue, et constitutionum proximorum conuentuum, monetam Hungaricam in pristinum statum restituere dignetur, nam si (quod minime credunt,) explosio illa diutius perduraret, cogitare sa-

cratissima maiestas vestra facile posset, quam difficile quoduis hominum genus, vel ad residendum, vel ad solicitanda expediendaue negotia, vel etiam ad negociationem exercendam Viennam essent ascensuri, quippe qui tertie partis jacturam in moneta, quam vel ex camera vestre maiestatis in stipendium numeratam, vel aliunde secum attulerint, sint facturi; quemadmodum nunc nonnullis ex nostratibus accidit, quibus Vienne singulos Hungaricos denarios pro duobus numis Viennensibus exponere necesse fuit; cum tamen interim nostratibus eadem pecunia integro valore persoluatur. Et quod a nonnullis allegari fertur, actores boum Hungaricam monetam in precium boum accipere recusare, explosioni isti causam minime praebuisse debet; nam si a sacra maiestate vestra prohibeatur suis Viennensibus, ne ad pecora coemenda inferius descendant, neue actoribus boum cum iam Viennam bones appulerint, alia quam Hungarica moneta persoluant, utrisque poena imposita, et his scilicet nisi receperint, et illis si secus fecerint, dubium non est, quin actores boum Hungaricam monetam libenter tandem recipiant, et quin nihilominus satis subinde pecoris Viennam, uti hactenus, pellant, quippe qui questum lucrumque, ad quod sunt assueti, et quo negociationem exercent, nulla ratione sint intermissuri; cum non habeant quo possint alio bones pellere. Inter caetera etiam incommoda illud eueniet, non mediocris et ipsum momenti, quod plerasque arces finitimas periclitari necesse erit, ad quas tanta cum iactura et arma et diuersa munitionum genera, et vestituram militum, quam plurimasque necessitates ex Vienna conuehi fuerit necesse. Quibus quidem omnibus clementer secum perpensis, confidunt ordines et status, sacratissimam maiestatem vestram huic rei clementer atque ita prospecturam, ne vel illi amplius ea de re expostulare cogantur, vel ex eo grauiorem aliquam animorum alienationem inter eos, qui restant fideles vestre sacratissime maiestatis subsequi contingat.

Porro quod in scriptura statuum priori mentio facta est de venditione cupri, sacratissima maiestas vestra id non in aliam partem benigne accipere dignetur, quam cum nonnulli pluris vendi posse affirmarent, in commodum et utilitatem sacratissime vestre maiestatis status regni non alienum ab eorum

officio fideque singulari futurum duxerant, breuiter sacratissimam maiestatem vestram eius rei humiliterque commonefacere; quam tamen confidunt facile reddituum suorum augmento potius quam diminutioni, ut par est, studere non negligere. Et quia in priori quoque scriptura status regni supplicabant, ut Pisetarius domini Strigoniensis administrationi argenti non cusi in cameram, eiusdemque eductioni, redditis eidem piseti ipsius prouentibus, pro suo officio semper intersit, prout ex legibus regni antehac consuetudo fuit; propterea nunc quoque sacratissime maiestatis vestre humillime id supplicant; quoniam non tam ut ligam monete, quam ut quantitatem argenti, quod cuditur, aut quod educitur, velut contrascriba intelligeret, idem pisetarius ab antiquo fuit constitutus, idque in vestrae maiestatis et regni commodum cedit.

Supplicant etiam denuo, ut, quod sacratissima maiestas vestra et antea soepius et nunc quoque clementer offert, dignetur causas limitum regni cum finitimis iam reuisas executioni mandari iubere, et que reuisae non sunt, termino ac loco certo nunc prefixo, reuideri ubique curare, ut tam a nostratibus, quam ab illis aliis subditis vestre sacratissime maiestatis querele hac de re cessent inposterum.

Pro conseruatione etiam libertatum et priuilegiorum omnium dominorum praelatorum, baronum, et aliorum regni statuum in Theloneis et tricesimis, satis iam superque maiestati vestrae supplicatum fuit; dignetur igitur sacratissima maiestas vestra ita iamtandem huic rei clementer prospicere, ut aliquando hac de re quoque cessent querele. Quod si quis fraudem committere fuerit deprehensus, in eum ex merito animaduerti debet; de pecoribus tamen, que intra regnum et aliis rebus ac mercibus, que de loco ad locum conuehuntur, neque educuntur aut inducuntur in regnum, tricesimas non deberi constat; dominum etiam Strigoniensem eiusque colonos necnon ciuitates liberas ab omni theloneorum solutione ab antiquo liberos et exemptos esse sacratissima maiestas vestra non ignorat, ac proinde nulla ratione tales quorumpiam libertates sunt violande.

Thelonea sieca ubique tolli debere, iam pridem in omnibus conuentibus fuit conclusum, per comites et vicecomites sub

poena in ea re expressa; et cum in bonis sacratissime maiestatis vestre aliqua huiuscemodi esse plerique affirment, dignetur sacratissima maiestas vestra, pro bono exemplo aliorum, ea tolli mandare clementer.

Ubi vero de bonis fratrum rebellium in XXV. articulo, ad scripturam statuum sacratissima maiestas vestra clementer respondet, status regni arbitrantur, ita huic rei a vestra maiestate pie prospici posse, si portionem eam, que sub ditione fuerit vestre maiestatis talium bonorum ipsis fratribus rebellium, quorum fratrum fidem et constantiam perspectam habeat, conferre fuerit dignata, ea tamen conditione, ne hi ullo unquam tempore bona portionemue illam rursus fratribus rebellibus concedant, et si concesserint, sua quoque propria bona amittant.

Et quia constat plerosque nobiles in seruitiis rebellium tum existentes, cum sese rebelles declararunt, violenter ab eorum dominis diu fuisse detentos, et ubi ex captiuitate euadere licuit, vel quacunque ratione fieri potuit, ad fidelitatem vestre sacratissime maiestatis se recepisse: status regni iustum et aequum esse censent, ut sacratissima maiestas vestra hisce talibus, capitibus scilicet et bonis eorum, gratiam facere dignetur; dummodo tamen refundant damna, si qua fidelibus vestre maiestatis sub rebellionis dominorum suorum tempore inferre eos oportuisset, si qui vero antea quoque infideles aliquoties ultro citroque discessissent, ac rediissent ad gratiam vestre maiestatis, his nunc nullus ad gratiam aditus pateat.

In XXVI. articulo, ubi de auertendis iniuriis, tum nobilium, tum etiam subditorum, ab officialibus vestre maiestatis in arcibus positis, fit mentio, status regni pluribus verbis in ea re minime opus esse arbitrantur, cum sacratissima maiestas vestra satis intelligat hinc maxime animorum alienationem inter status huius regni suboriri solere; ac proinde ut tam prefectos arcium omnes, quam capitaenos, officiales ac milites vestre sacratissime maiestatis, ubiuis etiam in statione vel progressu exercitus constitutos, ab huiusmodi violentiis et iniuriis corercere, eosque omnes vel Hungaros, vel externos legibus regni judiciarieque judicum Hungarorum deliberationi et processibus ex sede ipsa iudiciaria Hungarica faciendis, et literis ex cancel-

laria Hungarica emanatis parere, sigillumque tam inclyti regni non contemnere, in absentia etiam vestre maiestatis domini palatini literis et mandatis obtemperare, compellere dignetur, humillime supplicant. In causa autem nobilium Amade cum domino Adamo Gallo nulla ampliori opus est reuisione; sed iudiciaria tantum in ea re deliberatio est executioni demandanda; nam alioqui omnem iuris sui Hungarici ordinem subuerti necesse esset, quod ne cogitare quidem sacratissimam maiestatem vestram status regni confidunt.

Cum vero propter factionem rebellium, conuentus de Lelez in superioribus partibus ad executiones juridicas inter fideles vestre sacratissime maiestatis progredi nunc non possit; supplicant status atque ordines, ut interea dum conuentus ille eliberabitur conuentum de Jazow et capitula Agriense ac Scepusiense ad ea loca procedere posse, concedere dignetur, ad que Lelez procedere consueuit. Capitulum etiam Vesprimiense faciat executionem in comitatibus consuetis, cum capitulares illi bona adhuc, decimas et prouentus habeant.

Hec sacratissime vestre regie maiestati, omni qua possunt submissione, fideles status et ordines Hungarici, ad eius scripturam subiungenda humiliter duxerunt, supplicantes humillime, ut et ea omnia pro sua regia clementia boni et aequi consulere, et his tractatibus iam tandem finem imponere dignetur; cum plerique iam, non expectato fine, urgente inopia, et aliis necessitatibus, discesserint, et si res differatur, plures videantur esse discessuri.

Kivül: Secundum scriptum responsiuum ordinum et statuum regni Hungariae ad replicam regie maiestatis exhibitam.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XI.

1557. Június.

Ferdinánd király válasza az országgyülés negyedik feliratára.

Ad ea, que ordines ac status inclyti Hungariae regni, super proxima scriptura replicationis sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiaeque etc. regiae maiestatis, domini nostri clementissimi, humiliter responderunt, visum est etiam maiestati

suae circa ea, que pre caeteris necessaria apparuere, et de quibus nondum plane inter maiestatem suam et fideles suos status concordatum est, haec pauca illis clementer significare.

Imprimis probatur eius regiae maiestati, deliberatio fidelium suorum regnicolarum, ut dominus palatinus curam exactamque rationem habeat insurrectionis regnicolarum, siue in generali, siue in particulari expeditione, quod ea efficatior et utilior quam hactenus in posterum existat, et ut iis, qui expeditioni interesse temere neglexerint, poena in conuentibus Tyrnauiensi anni 1545. istem Posoniensi anni 1552. constituta irrogetur.

Deinde quoad rusticam plebem, non est ea mens scripti maiestatis suae, quod maiestas sua voluerit, rusticos loco insurrectionis victualia et commeatum gratis et sine solutione exercitui maiestatis suae subministrare, siquidem non ignorat id ipsis impossibile esse; sed quod illi, qui onere eundi in expeditionem liberarentur, et locis ubi exercitus maiestatis suae morabuntur vel progredientur futuri essent viciniores, maiestatis suae commeatum et victualia, que maiestas sua pro usu exercitus comparauerit, gratis et sine mercede vecturae, ad castra et loca ipsis nonimanda conuehere tenerentur. Quoniam autem status et ordines regni in hac parte difficultatem mouere videntur, maiestas sua non vult colonos ipsos gratuita quoque vectura molestare; sed statuit et postulat, ut illi insurgant, et in expeditionem tam generalem quam particularem prodeant, eo modo quo in conuentu proxime preteriti anni conclusum est, et prout status maiestati suae obtulerunt.

Praeterea regia maiestas pro singulari pietate et paterna benignitate, qua erga fideles suos regnicolas affecta est, eis contributionem binorum cubulorum frumenti seu bladi clementer remittit, eiusque loco subsidium alterius quoque floreni ad proxime futurum festum beati Andreae apostoli certo prestandum, ultra florenum ad festum natiuitatis gloriosae virginis Mariae iam antea oblatum, gratiose acceptat, ne maiestas sua illos dupplici et insupportabili, ut ipsi asserunt, onere grauare videatur. Hortatur tamen regia eius maiestas fideles suos regnicolas, ut consentiant, quod coloni viciniores ad requisitionem praefectorum annonae seu commeatus, victualia maiestatis suae

ad exercitum, honesta et competenti mercede, uti etiam in aliis prouinciis fieri solet, iuxta constitutam taxam et limitationem in adiuncta scheda seu annotatione denotatam, quoquo tempore conuehere teneantur.

Et quamuis maiestas sua omnino existimauerat fideles suos status et ordines regni sui Hungariae, modum connumerationis a maiestate sua prescriptum obedienter accepturos fuisse, ex quo illum non solum aequitati et rationi maxime consentaneum esse, verum etiam tam regno ipsi, quam maiestati suae commodiorem utilioremque, quam pristinum, fore constaret; quia tamen status a veteri modo nequaquam volunt recedere, annuit maiestas sua, ut modus et forma connumerandae dicae in proximorum conuentuum articulis, et nouissimo regnicolarum responso descripta, nunc quoque obseruetur, dummodo per huiuscemodi modum et formam prouideatur, ut quod decretum fuerit subsidium certo quoque prestetur.

Vicissim autem regia eius maiestas pro virili sua parte diligenter sane prospicere curabit, ut bona fidelium suorum regnicolarum non vastentur, ut ipsis iam antea eius rei spem fecit.

Porro placet maiestati suae, ut Rwthenorum quoque et Rascianorum ac Valachorum connumeratio de iis facienda intelligatur, qui sessionati coloni sunt, et dominis aliquibus census prestant, more aliorum colonorum.

Annuit insuper maiestas sua regia quod contra vicecomites et alios, qui dicam retinuerint, aut violenter rapuerint, poena in articulis conuentus Posoniensis anni 1550., item conuentus anni 1546. constituta, iuxta deliberationem ordinum ac statuum regni procedatur. Ubi tamen maiestas sua id, quod in scriptura sua replicationis ostendit fieri debere, nempe ut ratio habeatur eorum qui spoliati et depraedati adeoque oppressi sunt, et soluere nequeant, nunc quoque faciendum iudicat; scilicet quod ii merito exempti atque immunes esse debeant, tam a solutione restantiarum quam a presentis dicae connumeratione, quorum sessiones, portae ac domus, per hostes, aut exercitus maiestatis suae combustae ac desertae, habitatoribusque vacuae fuerint, ex quo unde soluant minime habent.

Et hic est sensus verborum maiestatis suae, que status atque ordines quorsum pertineant se non satis intellexisse ostenderunt.

Circa modum autem aestimandi et taxandi victualia, quae coloni in castra ad mercatum conuexerint, regia eius maiestas gratiose acquiescit deliberationi fidelium suorum regnicolarum; et in eos milites, qui colonos commeatum aduehentes in itinere vel in castris violabunt, pro demerito animaduerti curabit.

Ternos denarios pro refusione expensarum quas oratores Ratisponam deputati fecerunt, ipsa quoque regia eius maiestas semel duntaxat contribuendos esse intellexit.

Caeterum cum fortificatio et munitio locorum finitimorum tanti sit momenti, ut nullo modo intermitti queat aut debeat, et fideles maiestatis suae status ac ordines, atque eorum subditos perinde ac maiestatem suam concernat, nunquam existimauerat maiestas sua fore, quod fideles sui regnicolae sese in re tam necessaria et toti regno tam salutari, difficiles fuissent exhibituri; nam possunt ipsi status et ordines facile considerare, quod trium duntaxat dierum operis parum admodum profici poterit. Itaque fideles suos regnicolas iterum atque iterum gratiose requirit et paterne commonefacit, ne in hac re, quae ad publicam regni salutem, et tum dominorum ac nobilium permansionem, tum ipsorum colonorum seu rusticorum communem securitatem pertinet, benignae maiestatis suae petitioni diutius reclament; sed propter causas eis antea quoque copiose explicatas gratuitas operas ac labores colonorum ad fortificationem locorum finitimorum, ubi necessitas maxime postulauerit, prestandos, ad illum dierum numerum, quem maiestas sua in replica sua prescripsit, colonis nimirum XIIII et inquilinis VIII dierum, haud grauatim, iam tandem, omni discrimine postposito, concedant. Ubi etiam admittet maiestas sua, quod claustrum sancti Martini et arx Palotha, item Thorna colonis suarum pertinentiarum muniantur, exceptis colonis ex pertinentiis arcis ipsius Thorna ad Cassouiam iam deputatis.

Quod autem alii coloni domini Raphaelis a Podmanin, in comitatu Trinchiniensi existentes, nusquam seruire cogantur, quandoquidem ratione illorum idem dominus Podmaniczkÿ

pedites in presidium eius arcis Palotha ex illis bonis suis deducere cogatur, id regia eius maiestas concedere non potest; propterea, quod maiestas sua presidium arcis illius suis sumptibus interteneat, et dictus dominus Podmanizkÿ nihilominus prouentibus et redditibus illius perfruatur.

Verum quod maiestas sua proxime se curaturam recepit, ne laboratores et coloni isti a capitaneis et officialibus maiestatis suae, dum opus facient, male tractentur, aut molestia et iniuria afficiantur, ad id etiamnum maiestas sua promptam se paratamque offert, et aequum iudicat, ne illi tempore messis et vindemiae ad opera cogantur.

Quantum ad colonos arcium ad Austriam inscriptarum pertinet, recordatur sacra regia eius maiestas sese fidelibus suis regnicolis in proximo conuentu promisisse, quod de iis cum suis fidelibus prouincialibus Austriae tractare, et, quatenus per temporum statum commode fieri possit, gratiose deliberare velit; et id maiestas sua in hoc quoque conuentu se facturam gratiose obtulit, et nunc quoque offert. Quapropter priori suo responso proximis diebus statibus et ordinibus desuper dato inherendum censet.

De celebratione judiciorum sacra regia eius maiestas priori suae sententiae etiamnum insistit; quod scilicet satius fuerit presenti rerum et temporum disturbio, ab antiquioribus litibus, quae post mortem serenissimi quondam regis Ludouici emerserunt, et presertim quae bona serenissimi quondam regis Joannis concernunt, ad praesens supersedere, et eas in pacatiora tempora reiicere; nec mouetur maiestas sua prioribus constitutionibus, maxime anni 1552, per ordines allegatis, nam illae initae et erectae fuerunt eo tempore, quo regnum unitum, nec ullis factionibus aut rebellionibus distractum fuit; nunc vero alia est temporis ratio, quae et alias constitutiones postulat; discessit enim ab unitate regni Transsÿluania, diuulsum est itidem Themesium cum maxima regni parte, vigent factiones et rebelliones, adeo, quod in presentiarum anni 1552 constitutiones nullum locum habeant; alioquin haud dubie fidelibus maiestatis suae subditis inter se grauioribus simultatibus, offensionibus et rixis concertandi causa et materia subministratur; rebelles vero ab omni impetitione liberi forent. Itaque regia

eius maiestas a dictis fidelibus suis regnicolis denuo postulat, ut consentiant dictas causas in alia pacatiora tempora reiiciendas esse, nunc autem recentiorum duntaxat cognitioni et decisioni incumbendum, quae nimirum de violentiis et aliis, tempore domini palatini istius commissis, agitantur et mouentur.

De militum comparitione maiestas sua sententiae et deliberationi ordinum et statuum regni sui Hungariae gratiose acquiescit.

Porro quod attinet ad explosionem denariorum Hungaricorum, nuper in prouinciis Austriacis inferioribus factam, crediderat maiestas sua ordines ac status regni Hungariae rationibus, quas maiestas sua eis nuper in scripto suo proposuerat, utpote veris, iustis et aequis acquieturos fuisse, nec in sinistram partem interpretaturos, aut ignominiae loco habituros, quod in contumeliam aut ignominiam ipsorum factum fuisse nunquam probari poterit; quandoquidem, uti antea dictum est, explosio ista, quae non aliam monetam Hungaricam tangit quam denarios, in caeteris quoque maiestatis suae regnis, prouinciis perinde atque in ditionibus Imperii usitata est, et tamen nemo sibi in eo iniuriam aut contumeliam factam putat. Quod si haec res ignominiam aliquam afferre posset, non ipsis sane statibus et ordinibus regni, qui monetam non cudunt, sed maiestati suae, penes quam ea est facultas et authoritas, talis contumelia facta fuisse videretur; neque vero, quod tamen credendum non est, maiestatem suam unquam eo descensuram fuisse, ut fidelibus suis subditis aliquid statuendum concederet, quod sibimet in alio loco, aut in alia parte ignominiam et contemptum parere possit. Ad haec non sunt ita noua eiuscemodi interdicta de denariis Hungaricalibus non recipiendis in Austriacis prouinciis inferioribus, quorum usum antea quoque inusitatum et vetitum fuisse constat; id quod et ipsi status ac ordines regni facile considerabunt, si in memoriam reuocauerint, quod maiestas sua ante paucos annos primum Viennae denarios Hungaricales recipiendos esse in gratiam Hungarorum publice edixerit; si enim illis antiquitus licuisset, nec edictis illis opus fuisset. Et tametsi maiestas sua in prioribus conuentibus obtulisse dicatur, se monetam Hungaricam monetis imperii et reliquorum suorum regnorum et dominiorum adae-

quaturam, et effecturam, ut ea in externis quoque regnis reciperetur, tamen eiuscemodi maiestatis suae oblatio non est usque adeo late restricte intelligenda, quod in ea etiam denarii Hungaricales comprehendi debeant; nam maiestatis suae mens et voluntas non fuit, quod quidpiam statueret in contrarium conclusionis et conuentionis illius, quae inter maiestatem suam et ordines sacri Imperii, de paruae monetae ad valorem unius cruciati non ascendentis cusione, inita fuerat, quod scilicet in qualibet prouincia non maior numerus paruorum nummorum, quam ibi expendi posset, cuderetur, nec eos in aliis prouinciis uti maiora numismata recipere necesse esset; in cuius quidem conclusionis et conuentionis priuilegio atque usu non recipiendi externam paruam monetam prouinciae Austriacae praeter voluntatem suam turbari et grauari non possunt, maxime cum ea res in summum illorum detrimentum atque dispendium cedat, propter immensam copiam eius nummi, quo prouinciae illae ultra modum refertae fuerunt, eo quod mercatores Austriaci in commerciis, quae habent cum mercatoribus imperii, his denariis uti nequiuerint, et quod prouinciae illae adulterinis etiam eiuscemodi infectae non leuiter, sed propemodum plane repletae sint. Deinde non sola regia eius maiestas hoc tempore in regno Hungariae monetam cudit, sed cuditur etiam a regina Isabella et filio eius in Transsyluania et in Riuulo Dominarum, quod tempore priorum constitutionum non fiebat; cuditur preterea ab aliquot rebellibus et falsariis, quemadmodum etiam ordines statusque regni et omnes homines scire possunt. Cum ergo istiusmodi interdicta iam statim retractari vel cassari in prouinciis Austriacis nequeant, et omnis moneta Hungarica, preter hos solos paruos denarios Hungaricales, in externis quoque regnis valeat, et lubenter recipiatur, ex usu et commodo regni erit, ut deinceps in regno maiestatis suae Hungariae quarta pars argenti in taleros nouos et dimidios, talerum iuxta limitationem et constitutionem imperii, ordinibus et statibus in conuentu anni 1550 propositam, item quarta pars in quadrantes eius monetae, et alia adhuc quarta pars in grossos, qui ad valorem trium cruciatorum ascendunt, postrema denique quarta pars in dictos usitatos denarios Hungaricales confletur; prout eum modum cusionis

maiestas sua primo quoque tempore, pro utilitate ac necessitate regni, ad effectum deducere intendit; ea namque ratione habebunt Hungari pecuniam quam foris et domini exponere poterunt, et tollentur omnes difficultates, quas in hoc nouissimo et priori ipsorum scripto responsiuo recensent. Quocirca regia eius maiestas fideles suos status atque ordines iterum gratiose requirit, ut deposita istiusmodi superuacanea contemptus et iniuriae (quae reuera nulla plane est) suspitione, hiis et aliis maiestatis suae rationibus in priori suo scripto explicatis iam tandem obsequenter acquiescant.

De venditione cupri maiestas sua fidelium suorum regnicolarum humilem admonitionem non dubitat e fide et singulari obseruantia profectam esse. Itaque eam rem nunc pluribus non attingendam duxit; quin etiam non impediet quominus Pisetarius reuerendissimi domini Strigoniensis officium suum pro more regni exerceat, quin eum clementer defendet et manutenebit, uti in proxima quoque replicatione se curaturam promisit.

Causas limitum, quae adhuc reuidendae sunt, maiestas sua primo quoque tempore clementer reuideri curabit, terminus autem et locus ad eam rem nunc statim prefiniri non potest, sed id quoque fiet quam primum per grauiores occupationes rerum bellicarum poterit. Interim vero debebunt status in hoc conuentu deputare et maiestati suae nominare personas idoneas, qui futuri sint in istiusmodi reuisione metarum commissarii, et de negiciis ac rebus illis tractandi facultatem habeant, ut illi parati et instructi sint, quando maiestas sua illis diem et locum significabit; idem vero maiestas sua etiam ex parte Austriacarum prouinciarum suarum et Morauiae fieri curabit, quamprimum poterit, quia debent haec in publicis conuentibus tractari, ut statibus ipsis notum est.

De conseruatione libertatum et priuilegiorum omnium dominorum praelatorum, baronum et aliorum regni statuum in theloneis et tricesimis, obtulit iam antea sese maiestas sua, quod ipsis clementer in hac etiam parte sit prospectura; eam ergo voluntatem maiestas sua nunc quoqe non mutat; et simul benigne annuit inquirere, quae sint in bonis maiestatis suae

thelonea sicca, acceptaque informatione, si quae esse comperierit, ea pro bono aliorum exemplo gratiose tollet.

Quoad bona illorum, qui a maiestate sua defecerunt et rebellarunt, obueruantur maiestati suae graues et arduae causae, propter quas maiestas sua a sententia sua, quam statibus ipsis nuper in replica patefecit, discedere non potest. Verumtamen quicunque illorum fratres et proprinqui se in seruitiis maiestatis suae fideliter et probe gesserint, eos maiestas sua propensam habet voluntatem condignis premiis cuiusque merito remunerandi, uti nuper quoque illis maiestas sua spem fecit.

Super articulo antepenultimo scripti statuum et ordinum regni, de auertendis iniuriis tum nobilium tum etiam subditorum ab officialibus maiestatis suae, regia eius maiestas adhuc, uti proxime, pollicetur se pro viribus prospecturam, ne posthac externi maiestatis suae prefecti quemquam fidelium suorum regnicolarum contra aequitatem et regni constitutiones molestia vel iniuria afficiant, et literas maiestatis suae in Hungarica cancellaria expeditas non indigne habeant; et illud etiam militibus externis non concedet, quin eos qui deliquerint in debitis locis, iuxta cuiusque nationis consuetudinem, plecti faciet; nam frustra est quod petunt ordines ac status regni, tam prefectos arcium omnes, quam capitaneos officiales ac milites maiestatis suae ubiuis etiam in statione vel progressu exercitus constitutos legibus regni Hungariae judiciariaque judicum Hungarorum deliberatione et processibus ex sede ipsa judiciaria Hungarica faciendis astringi; nam si ea res tentaretur, nemo haud dubie deinceps e Germania et aliis nationibus in Hungariam ad militiam profecturus esset, quin haec ipsa foret certissima via, qua externi populi maxime vero imperii ordines a ferendo Hungaris subsidio auocarentur; itaque maiestas sua proximo suo responso statibus et ordinibus regni dato insistit, et ei benigne admodum satisfaciet, ne scilicet maiestatis suae fideles regnicolae a quoquam externo capitaneo, praefecto, aut milite impune molestentur vel opprimantur.

De executione iuridica conuentui Jazowiensi et capitulis Agriensi et Scepusiensi loco conuentus Lelez, item capitulo Vesprimiensi demandanda, placet maiestati suae deliberatio fidelium suorum regnicolarum.

Et super his omnibus hortatur regia maiestas fideles suos regnicolas, ut facta matura deliberatione, maiestatis suae benignis et aequis postulatis acquiescant, ut negociis istis finis imponi queat, qui sane per maiestatis suae moram hucusque extractus non est, uti ipsis ordinibus et statibus satis superque constare potest.

Kivül: Sacrae Romanorum etc. regiae maiestatis duplica, seu secunda scriptura post responsum Hungarorum exhibita.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.)

XII.

1557. Július.

A pozsonyi országgyülés ötödik felirata.

Sacra regia maiestas, domine domine clementissime.

Acceperunt ordines et status regni, fideles subditi sacrae vestrae maiestatis, alteram scripturam, qua ad articulos proxime sibi oblatos, iterum respondere dignata est, eaque visa et mature considerata, una cum his que coram etiam verbis explicare dignata fuit; ad aliquot tamen capitula eiusdem scripturae pauca humillime repetunt, supplicantes sacratissimae vestrae maiestati, dignetur his perlectis finem iam tandem huius conuentus tractatibus clementer imponere.

In primo articulo, ubi de cura habenda per dominum palatinum ad insurrectionem dominorum ac nobilium in generali et particulari expeditione fit mentio etc.; videtur statibus non ab re fore id addi, quod si forte dominus palatinus alterutri expeditioni, que alicubi in regno necessario susciperetur, interesse non posset, capitaneus Hungarus, quicunque expeditioni illi post Sacram Maiestatem vestram prefuerit, curam hanc gerat.

Tertius articulus, simul et limitatio illa mercedis dandae vectoribus victualium ad exercitum, per omnia statibus ac ordinibus regni probatur, aequum et iustum esse censentibus, ut viciniores coloni, ad requisitionem magistri victualium, victualia in exercitum competenti hac mercede conuehere ubique teneantur de omnium bonis.

Ad quintum articulum breuiter addunt etiamnum status,

summe necessariam esse curam, quam offert sacratissima maiestas vestra se adhibituram, ne bona fidelium vastentur, nam sine certa et solida prouisione in hac re, tractatus constitutionesque omnes inanes sunt futurae.

Ubi vero in fine sexti articuli sacratissima maiestas vestra sensum verborum illorum explanans, quae in priori scriptura ipsius a statibus intellecta non fuerant, colonos illos tamen a superioris anni postremo floreno exemptos intelligi debere explicat, quorum sessiones, portae, ac domus per hostes aut exercitus regie maiestatis combustae ac desertae habitatoribusque vacue fuerint etc.; status regni humillime supplicant vestrae sacratissimae maiestati, dignetur clementer annuere, ut in his locis omnibus, in quibus per exercitum vestre maiestatis superiori anno deuastationes factas esse constat, coloni illi a solutione dicti prostremi floreni sint exempti, cum satis damnorum in propriis rebus miseros in illis locis accepisse, adeoque plerosque rebus omnibus spoliatos fuisse palam sit. Ex desertis autem alioqui locis et combustis ac habitatoribus vacuis nihil exigi posse satis liquet.

Quod sicubi forte in talibus villis deuastatis subsidium ipsum postremum iam exactum foret, id ad cameram sacratissime maiestatis vestre administrari debere optimo jure existimant, ubi vero nondum exactum foret, minime amplius videtur exigendum; poterit autem per dicatores presentis subsidii ubique cognosci facile, in quibus locis ac villis huiusmodi deuastationes acciderint.

Caeterum ubi in nouo articulo sacratissima maiestas vestra operas iterum exigit ad loca finitima, iuxta prioris suae scripturae tenorem etc.; status et ordines enumeratis iam satis superque miseriis et calamitatibus tum suis, tum vel maxime miserorum colonorum, que etiam alioqui per se satis notae sunt, plane rursus affirmant, quod quamuis ipsi, ad solam petitionem sacratissime vestre maiestatis, cui fidelissime et obedientissime semper obtemperare volunt, multo vero maxime pro communi omnium utilitate, ad munitionem hanc finitimorum locorum, quam et ipsi status summe necessariam esse iudicant, libenter hunc numerum dierum, quem sacratissima maiestas vestra postulat, compleri a colonis essent constituturi;

cum tamen id omnino sit impossibile, prout etiam ipsa sacratissima maiestas vestra pro suo grauissimo iuditio potest considerare; et nihilominus nunc demum tres insuper alios dies, ad priores tres addiderint, ita scilicet ut coloni tantum, non inquilini per sex dies laborare teneantur, nam inquilini quottidiano labore victum querere, et colonorum dum in opere publico fuerint, domestica opera subire coguntur; supplicant humillime Sacratissime maiestati vestre, oblatione iam hac, que miseris certe accidet grauissima, contenta esse dignetur, sibique certo persuadeat, non exiguum numerum operariorum fore, si iuxta modum et ordinem institutum, remotiores quoque domini et nobiles suos colonos ad opus designatum miserint, quemadmodum quidem fieri maxime oportet.

Supplicant etiam iterum sacratissime maiestati vestre, dignetur clementer annuere, ne coloni domini Podmanÿczkÿ, in comitatu Trinchiniensi existentes, ad ullos labores cogantur. Nam cum longo iam tempore ad arcem Palotha stipendia persoluta non sint, ac proinde dominus Podmaniczky ex suis bonis prefatis pedites eo mittere, ibique vi etiam tenere oporteat, quod aliter tamdiu sine solutione ibi non fuerint permansuri, propterea hac benigna vestrae maiestatis concessione dignus videtur.

Caeterum quod in XIII. articulo sacratissima maiestas vestra omnino censet, judicia omnia ab obitu quondam serenissimi regis Ludouici esse in aliud tempus reiicienda, propter causas ibi explicatas etc; status regni, debita cum submissione, iterum repetunt, graue illis et publice et priuatim nimisque onerosum videri, preter priores constitutiones justiciae administracionem nouis rursum terminis circumscribi, quoniam id in magnum atque ingens multorum detrimentum redundaturum sit, quibus causae iam ad sententiam fere usque deducte sunt, et aliquorum, qui grauissimis acceptis iacturis penes fidelitatem vestrae sacratissimae maiestatis, causas eiusmodi aliquas forte essent inchoaturi, omnium denique et singulorum fidelium vestrae maiestatis; ac proinde supplicant, ut et serenissimi quondam Johannis regis et alias quascunque causas, iuxta tenorem priorum constitutionum, judicari clementer patiatur.

In negotio cussionis monetae Hungaricae, cum in superiori scriptura satis multa status et ordines explicarunt, sup-

plicant nunc etiam, in tanto iam detrimento omnium fidelium suorum, ne huius regni monetam hanc diutius exterminatam esse patiatur. Quod si id nulla ratione iam immutari potest, illud saltem benigne permittat, ut sublata omni talerorum, mediorum talerorum, et id genus grossorum antea inusitatorum cusione, veteri tantum de more Hungarica moneta cudatur, hoc est aurei floreni, item grossi valentes quinque denarios Hungaricos, denarii Hungarici et tandem fylleri; et ut hi bona ac vera liga cudantur. Status enim et ordines regni qui hic perpauci nunc sunt, in aliam cusionem aut alterius cuiusuis generis monetae, sese hoc tempore consentire posse non vident, quam quae ab antiquo usitata moneta et perpetuis priorum regum temporibus recepta observataque in regno fuit; preter genera autem illa monetae superius enumerata, aliud genus ullum, ullius regis tempore cusum in regno nostro fuisse, praeterquam a paucis annis, nemini non constat.

In XX. articulo non fuit mens statuum, ut prefecti militesque externi in exercitu constituti tenerentur stare judicatui sedis Hungarice etc.; sed tamen ut hi quoque ab inferendis violentiis abstineant, et qui contrarium facerent, per eorum capitaneos quorum interesset punirentur; officiales vero, siue nostrates siue externi, in arcibus etiam finitimis, et in tricesimis vel aliis officiis positi, legibus regni parere tenerentur, uti in proximis conuentibus fuit conclusum.

Postremo in negotio supplicationis dominorum Fuggerorum status regni humiliter respondent, libenter se, tum propter ipsorum dominorum Fuggerorum respectu, tum vel maxime admonitionem sacratissime maiestatis vestre, voto illorum consensuros fuisse, nisi id plane contra jura et leges regni foret. Constat autem, praeter ipsam sacratissimam maiestatem vestram et reuerendissimum dominum Strigoniensem ac priorem de Lewcld, nemini prorsus in regno immunitatem hanc prestandi juramenti per suos fuisse concessam, et cum domini olim comes Cilie primum ac Joannes Coruinus, filius serenissimi quondam regis Mathie, et demum illustrissimus dominus Marchio Georgius Brandenburgensis immunitate hac donari obnixe postulassent, impetrare nequiuisse; ideoque cum nunc in potestate ipsorum statuum, qui pauci hic sunt, nequaquam sit nouas

ullas leges constituere, juraque antiqua regni mutare, sacratissimam maiestatem vestram clementer laturam confidunt quominus dominorum Fuggarorum votis in hac eorum petitione subscripserunt.

Kivül: Exemplum literarum responsi ordinum Regni Hungarie ad duplicam regie maiestatis.

(Egykorú másolata a bécsi titkos levéltárban.

XIII.

1557. Július.

Ferdinánd király élő szóval adott válasza az országgyülés ötödik feliratára.

Sacrae Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. regie maiestatis, domini nostri clementissimi verbale responsum ad ultimam scripturam ordinum ac statuum regni Hungarie.

Quod conuentus iste hucusque protractus fuerit, maiestas sua causam non sustinet, que responsum suum nunquam ultra biduum distulit, quod et ipsum semel duntaxat accidit, propter diem festum, quo sciuit maiestas sua status Hungarie alioquin nihil tractaturos fuisse.

In articulis de cura circa insurrectionem regnicolarum habenda, et absente palatino alio capitaneo Hungaro demandanda, item de mercede iis, qui commeatum maiestatis sue vecturi sunt, soluenda, item de cura adhibenda, ne bona regnicolarum vostentur, et denique de exactione postremi floreni qui, iuxta conclusionem proximi anni conuentus, adhuc soluendus restat, colonis combustis et spoliatis remittenda: regia eius maiestas nihil mutandum censuit, sed deliberationi fidelium suorum regnicolarum clementer acquiescit.

De gratuitis laboribus et operis, per colonos in fortificatione locorum finitimorum prestandis, regia maiestas oblationem statuum et ordinum regni de sex dierum operis acceptat; ea conditione, ut coloni, qui ad fortificationem Jaurini iam deputati sunt, cum in locis quietis et securis degant, et tam ab hoste quam exercitu maiestatis sue parum damni acceperunt, propter summam eius loci importantiam, tempus ipsis ad laborandum iam prescriptum complere teneantur.

Verumtamen petitioni domini Podmanizkÿ, propter causas antea explicatas, annuere non potest, nisi velit ipse dominus Podmanizkÿ hac de causa stipendium militibus suis in Palotha existentibus debitum remittere.

Quantum ad judicia attinet, regia maiestas clementer annuit supplicationi fidelium suorum regnicolarum, saluis juribus maiestatis suae, quae habet in bonis serenissimi quondam regis Joannis, ne scilicet ea post tot difficultates et molestias, tractatus et transactiones, quas desuper maiestas sua, cum serenissimo quondam rege Joanne, et postea cum serenitatis sue relicta vidua regina Isabella eiusque filio iniuit et conclusit, a quoquam regnicolarum ullo pretextu in judicio vel extra iudicium in dubium reuocentur.

In negotio monete Hungaricae cudende, cum ordines ac rtatus regni Hungarie in prioribus conuentibus ad maiestatis sue petitionem obsequenter consenserint in cusionem monetae aequalis illi, de qua inter maiestatem eius et ordines Imperii antea concordatum fuerat, et maiestas sua ordines Imperii de huiusmodi ipsorum Hungarorum consensu certiores fecerit, et denique in proxime preteriti anni conuentu tallerorum duntaxat cusio abrogata sit, non potest nunc maiestas sua ea in re aliud quidpiam statuere aut facere, quam se facturam promisit, vel se ipsam et status regni sui Hungarie coram ordinibus Imperii coarguendo exponere, quod promissis suis non satisfecissent; nam si status et ordines regni in aliis rebus, ex quo pauci sint, non licitum sibi putent, nouas leges ferre, hac etiam in re non debent nouam aliquam legem et constitutionem, a prioribus suis promissis diuersam, requirere; itaque interim maiestas sua, omissa talerorum cusione, grossos, qui tribus cruciatis valeant, et Hungaris extra regnum usui esse queant, item denarios et filleros in ea quantitate, que ipsis domi etiam pro quottidiano usu sufficiat, cudi faciet, et in primo conuentu cum prouincialibus suis Austriacis de tollendis et cassandis nouis istis interdictis gratiose tractabit.

De prefectis et offitialibus maiestatis sue externis cohibendis, ne regnicolas contra regni constitutiones ledant, sed legibus regni pareant etc., satisfaciet maiestas sua responso: ipsis ordinibus iam desuper dato, ita quod maiestas sua eis

hac de re nullam iustam conquerendi causam deinceps reliquam fere confidat.

Postremo quo ad supplicationem dominorum Fuggerorum, maiestas sua responso ordinum ac statuum regni, propter causas per eos adductas, gratiose acquiescit.

Notanda, quomodo regia maiestas loquuta sit.

Omisit primo maiestas sua, quod semel duntaxat biduum distulerit responsum et sequentia.

De operis colonorum dixit, se acceptare sex dierum operas, si nolint nomino concedere ad 8.

De colonis Podmaniczkÿ, cum interrumperent Hungari sermonem maiestatis sue, allegantes impossibilitatem, acquieuit illis regia maiestas.

De judiciis addidit regia maiestas, quod in 52. anni conuentu conclusum sit, ut quieta maneant bona regis Joannis, quod si nunc ea in dubium vocentur, preiudicium fore maiestati sue, proinde institit responso suo, et de caeteris, que inter se ipsi status agere volunt, fecit illis potestatem.

De monetis obtulit se cusurum in regno cruciatos, Hungaricos filleros, et nummos Viennenses sub insignibus Hungaricis.

Kivül: Responsum Regie Maiestatis ad responsum Hungarorum super dupplica Maiestatis sue oretenus factum.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XIV.

1557. Július 3.

A pozsonyi országgyülés törvénykönyve.

Articuli Diete Posoniensis anni Domini 1557.

Nos Ferdinandus Divina favente clementia Romanorum, Hungarie, Boëmie etc. Rex semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austrie etc. Memoria commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis; quod Domini Prelati, Barones, Nobiles, ceterique Ordines et Status,

fideles subditi Regni nostri Hungariae, in presenti generali conventu, pro prima die Junii, anni millesimi quingentesimi quinquagesimi septimi, Posonii celebrato, ex edicto nostro congregati, exhibuerunt et presentarunt nobis infrascriptos articulos, in conventu ipso communibus omnium ipsorum votis conclusos, ad propositionem nostram eis factam respondentes; supplicaruntque nobis humiliter, ut universos et singulos articulos ipsos, omniaque et singula in eis contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque Regium consensum eisdem prebentes, authoritate et potestate nostra Regia acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor est talis.

Articuli Dominorum, Prelatorum, Baronum, Nobilium aliorumque Ordinum ac Statuum regni Hungarie, in conventu Posoniensi pro prima die Junii MDLVII. celebrato, congregartorum, conclusi.

(I.) Prelati, Barones, Nobiles, ceterique Ordines et Status regni Ungarie, in presenti dieta congregati, imprimis agunt atque habent Sacre Regie Maiestati, Domino et Regi eorum clementissimo, gratias immortales de omni pia, paternaque benignitate erga eos. Et imprimis, quod sicut antea multoties, ita etiam proxima hyeme, in conventu Imperiali Ratisbonae celebrato, post multos tandem labores, auxilia non contemnenda ad conservationem eliberationemque regni Ungarie obtinuerit idemque etiam apud Status regni sui Bohemie, aliarumque provinciarum effecerit, quodque nusquam se cum persona propria ac Serenissimorum liberorum, saluti fidelium suorum defuturam clementer offert. Pro qua quidem summa in eos clementia Status et Ordines vitam ac fortunas eorum pro sua Maiestate ac iisdem Serenissimis liberis sese in omne tempus profundere, paratos fore affirmant.

(II.) De modo insurrectionis.

Quod igitur attinet ad insurgendum personaliter in expeditionem, que ipsa ejus Maiestate, vel uno ex Serenissimis suis liberis presente fuerit suscepta, statutum est, ut Domini ac Nobiles, ceterique omnes Status regni, iuxta conclusionem

proxime preteriti conventus anni MDLVI, tam ad generalem, quam ad particularem expeditionem, personaliter insurgere, et tam gentes, quam etiam colonos, iuxta easdem constitutiones in eandem expeditionem dimittere vel secum adducere teneantur. Ac quo utilior et efficacior personalis haec Dominorum et Nobilium insurrectio imposterum existat, statutum est, ut tam generali quam in particulari expeditione ipsi Domini ac Nobiles per Dominum Palatinum, vel alterum Capitaneum Hungarum, qui forte post Sacram Regiam Maiestatem, vel eius Serenitatem exercitui prefuerit, diligenter lustrentur. Et si quis in tempore non advenisse ad generalem expeditonem, presente sua Maiestate, vel eius Serenitate, compertus fuerit, poena in conventu anni MDLII. super his expressa, irremissibiliter puniatur.

(III.) De subsidio duorum florenorum.

Statutum est etiam, ut subsidium duorum florenorum Hungaricorum, de omnium dominorum et Nobilium, ceterorumque Ordinum ac Statuum bonis in Cameram Regiam, hoc quoque anno, ad diversas regni et Maiestatis sue necessitates administretur, duobus terminis, alter scilicet florenus pro festo Nativitatis Beatissime Virginis Marie proxime futuro, alter vero pro festo Baeti Andree Apostoli proxime et immediate subsequente, iuxta connumerationem in dieta Posoniensi anni MDLIIII. expressam, videlicet ut qui coloni res usque ad valorem sex florenorum non habent, non dicentur. Et preterea fiat connumeratio ex integris tantum portis, seu sessionibus censualibus, etiam si duo, vel tres, aut plures inhabitatores in se continerent. Combuste vero domus, ac penitus deserte, et habitatoribus vacue non dicentur, et qui coloni Thurcis quoque subiecti sunt, dimidium tantum subsidii huiusmodi solvere teneantur. Dicatores quoque, qui ad connumerationem huiusmodi subsidii emittentur, iusto iuramento solius iudicis eius loci, in quo connumeratio fit, super predictis omnibus sint contenti, neque constitutiones publicas etiam aliter excedant. Quod si inter colonos Thurcis subiectos iuramento iudicum dicatores contenti esse noluerint, tunc a judicibus Nobilium eius loci, iuxta veterem consuetudinem, et sub iuramento

fidelitatis de veritate certiores fieri possint, et ipsi judices Nobilium, quilibet de colonis in suo processu existentibus, sub eodem juramento fateri teneantur. Libertini vero nulli ab huiusmodi contributione sint exempti, preter illos, qui in propria solutione, victu et amictu continuo dominorum sunt, vel eisdem equis aut alio genere mercedis serviunt; hoc quoque addito, quod quia supersunt certe restantie insolute de postremo subsidio anni superioris, floreno illo scilicet, qui pro festo omnium sanctorum exigi debuerat, et interim, dum terminus ille advenisset, contigit multas domos, imo etiam villas integras per Thurcas, vel etiam exercitum Regie Maiestatis depopulatas, seu depredatas, rebusque spoliatas, esse tales depredati seu depopulati, habita supere ea re certa cognitione, que per dicatores ad presentis anni subsidium, emittendos haberi poterit, tali amplius exactione non graventur, nisi forte iam aliquibus in locis subsidium ipsum superioris anni postremum fuisset exactum, ita enim in Cameram Regiam administrari debere statutum est, sed ubi nondum in talibus locis exactum foret, non exigatur. Caeterum Valachi, Rutheni ac Rasciani, quicunque sessionati coloni sunt, et census prestant dominis eorum, quemadmodum reliqui sessionati coloni, connumerentur et dicentur.

(IV.) De poena eorum, qui retinent aut rapiunt dicam.

Statutum est etiam, ut tam in Vicecomites, quam Judices Nobilium et alios quoscunque, qui dicam preteritam iam exactam quovis pretextu hactanus retinuissent, vel imposterum retinerent, poena in articulis anni MDL. super his expressa animadvertatur. Contra violentos autem raptores huiusmodi subsidiorum poena in conventu anni MDXLVI. contra tales conclusa, irremissibiliter procedatur. Maiestas autem sua prout obtulit, tam a suis Capitaneis ac gentibus, quam aliis quibusvis violentis dicam ipsam, bonaque fidelium suorum, unde ea administrari debet, omnibus ex causis defendi curare dignetur. Nam alioqui, nisi violentie, rapine, ac id genus mala inter fideles Maiestatis sue cessent, omnis hec oblatio Statuum, omnesque aliae constitutiones inanes cedent.

(V.) De contributione trium denariorum in recompensam Oratorum ad Imperium missorum.

Preterea statutum est, ut pro refusione expensarum per Oratores regni ad comitia Imperialia, proxima hyeme delectos factarum, tres denarii iuxta connumerationem suprascriptam pro primo termino praefati festi Nativitatis Beatissimae Virginis, una cum floreno illo primo, exigantur, et nomine eorum ad manus Ladislai Literati de Mossocz perceptoris proventuum Camerae Regie administrentur. Ex quibus pro expensis huiusmodi floreni sexingenti ipsis Oratoribus administrentur. Residuum quod fuerit ad tales necessitates futuras apud eundem Ladislaum Literatum fideliter retineatur.

(VI.) De laboribus ad munitiones confiniorum.

Decreverunt insuper Status et Ordines regni, ut ad munitionem locorum finitimorum, que summe est necessaria, coloni omnium Dominorum ac Nobilium, aliorumque possessionatorum hominum, iuxta connumerationem predictam de dica facienda, ad laborandum gratis per sex dies dimittantur, expedianturque, et in laboribus continue praeter tempus duntaxat messis et vindemiae, per eos dies teneantur laborare, juxta modum et ordinem in proximo conuentu super ea re conclusum. Ita tamen, quod Comitatus Posoniensis, Comaromiensis, Mosoniensis et Jauriensis ad munitionem oppidi Jauriensis per quatuordecim dies pergant pro hac vice, iuxta clementem petitionem suae Maiestatis (exceptis inquilinis, qui non laborent), ita tamen, ut qui eos labores quatuordecim dierum nondum perfecerunt, perficiant. Reliqui autem comitatus colonos suos ad loca, superiori anno unicuique Comitatui assignata procedant, excepto quod Comitatus Lypthoviensis, Arwa, Thwrocz et Zoliensis non ad Lewa, uti tunc erat conclusum, sed ad vetus Zolium, Comitatus vero Sepusiensis, Saaros, Abawywar, Wngh, Zemlyn et Thorna, non ad alium quempiam locum, quam Cassoviam suos colonos dimittere, cetere vero civitates superiores ad suam queque civitatem muniendam laboratores huiusmodi dimittere teneantur. Coloni etiam Prepositure de Jazow, et alii etiam, qui ad eandem Preposituram nunc possidentur, ac claustri

sancti Martini Sacri Montis Pannoniae, nec non arcis Thorna, exceptis his, qui ex pertinentiis ipsius arcis ad laborandum Cassoviam iam deputati sunt ad munitionem fortaliciorum, arcisque predicte, non alio laborare debeant. Et coloni domini Podnamyczkÿ *(sic)* in comitatu Trinchiniensi existentes nusquam laborare cogantur, eo, quod ipse pedites ex illis bonis ad arcem Palotha, hostibus vicinam, continue cogitur submittere, et ibidem vi etiam intertenere, cum alibi non facile pedites in presidium eius loci reperiri possent. Tam Domini autem, quam Nobiles, et vicini et remotiores, colonos suos ad opera ipsa per sex dies premisso modo facienda expedire modis omnibus teneantur. Vicecomites autem, vel ipsis non sufficientibus comites, in singulis comitatibus, sub amissione officii eorum, teneantur etiam per occupationem bonorum, eandem scilicet poenam, quae in non administrantes dicam Regiam constituta est, curare et efficere, ut quilibet Dominus et Nobilis, aliusve sessionatus, colonos suos integro numero ad opus debitum et loca, premisso modo constituta dimittat, et integro sex dierum spatio in opere contineat. Si quis vero contra Vicecomites seu Comites talia exequentes insurgeret, poena in violentos constituta et in prefatis articulis anni MDXLVI. expressa, irremissibiliter puniatur. Idem quoque intelligendum est de his, qui proximi anni labores nondum complevissent, vel pecuniam hunc in usum exigi constitutam nondum persolvissent, ut tales scilicet ad complendos labores, pecuniamque administrandam in manus eorum, qui ad id sunt deputati, juxta constitutionem predictam anni proxime preteriti, premissis modis ac poenis, per Vicecomites et Comites compellantur. Si qui vero plus laborassent anno superiori, quam ex constitutione illa debuissent, supputetur eis in presentis anni labores, exceptis tamen Comitatibus predictis quatuor, quos ad opera munitionis Jauriensis spatium integrum quatuordecim dierum complere debere fuit constitutum. Sacra autem Maiestas sua, prout clementer obtulit, et iustitia ac ratio requirit, ita cum suis officialibus vel prefectis operum efficere dignetur, ne miseri laboratores verberibus vel aliis violentiis afficiantur. Neve ultra terminum constitutum ad opus adigantur, iuxta constitutionem anni proxime preteriti super ea re expressam. Dignetur etiam

Maiestas sua efficere, ut ex pertinentiis arcium ad Austriam oppignoratarum, opere huiusmodi ad loca finitima, quae ipsis sunt velut antemurale, ipsis etiam fatentibus, iuxta hanc constitutionem, dimittantur; quemadmodum tum ad hec, tum ad alia quevis onera et contributiones in Ungaria pariter cum ceteris regni colonis, ex contractu inter Serenissimos primum Fridericum Imperatorem et Regem Mathiam, ac deinde Maximilianum Imperatorem et Regem Wladislaum foelicis recordationis ex arcibus predictis ista deberi constat. Pro qua quidem re Sacra Maiestas sua cum fidelibus suis Austriacis sese tractaturam clementer obtulit.

(VII.) De victualibus in expeditionibus suppeditandis.

Statutum est preterea, ut quo maior in exercitu Regie Maiestatis, quecunque expeditio fuerit, sive scilicet generalis sive particularis, victualium copia suppetat, coloni ex locis vicinioribus exercitui, ad requisitionem Magistri victualium sue Maiestatis, victualia omnis generis, curribus et jumentis eorum, ubi currus haberi poterunt, convehere teneantur, mercede infrascripta; videlicet pro una urna vini mensurae Viennensis, ad unum miliare uno denario ungarico, pro uno modio seu cubulo frumenti seu farine in singula miliaria uno denario similiter ungarico, pro uno modio seu cubulo avene, ordei et vicie in singulum miliare uno nummo Viennensi, de reliquis autem rebus omnibus in singula miliaria pro singulis centenariis uno denario ungarico. Et ut in exercitu quoque certa, debitaque limitatio victualium fiat, que quidem ex omnibus regni partibus ac comitatibus in exercitum maiori qua fieri poterit quantitate, de omnium bonis convehi debebit; statutum est, ut in generali expeditione, presente Sacra Regia Maiestate, vel eius Serenitate, dominus Palatinus vel quicunque Capitaneus ungarus exercitui post eius Maiestatem vel Serenitatem prefuerit, ad limitationem rectam victualium curam adhibeat, adiuncto illi etiam Marsalko bellico, atque etiam Magistro Agazonum, cuius officio id incumbere solitum fuit, necnon aliquibus vicecomitibus et nobilibus ex illis preser-

tim locis, unde victualia fuerint advecta, utpote quibus rerum precia magis fuerint explorata. In particularibus autem expeditionibus limitatio huiusmodi victualium, iuxta tenorem articulorum anni MDLIII., per capitaneos et vicecomites fieri debebit. Erit autem summe necessarium, ut Maiestas sua, iuxta suam oblationem, in omnes, qui vectoribus huiusmodi victualium aliquam violentiam in castris vel etiam itinere inferrent, pro demerito graviter animadverti faciat.

(VIII.) De terminis judiciorum.

Statutum est etiam, ut celebratio judiciorum duobus terminis fiat, videlicet hic quidem Posonii comitatibus propinquioribus, iuxta limitationem in superioribus dietis superinde factam, pro octavo die festi Beati Michaelis Archangeli, comitatibus vero superioribus in civitate Lewchoviensi pro octavo die Epiphaniarum Domini similiter proxime futuro, duretque utraque celebratio per continuos quadraginta dies, demptis diebus festis; in quibus quidem utrisque judiciis cause omnes, quocunque nomine vocitentur, qualiumcunque negotiorum pretextu, etiam ab obitu Serenissimi quondam Ludovici regis emerse, levari et adiudicari debebunt. Exceptis tantum causis bonorum quondam serenissimi Joannis regis, quas certis ex respectibus usque ad proxime futuram dietam omnes in suspenso manere, neque levari vel adiudicari debere fuit conclusum. Judicia autem illa, que ex publica prioris conventus constitutione continue per dominum Palatinum iudicari debere decreta sunt, per eundem dominum Palatinum, dum et quando ipse, considerato rerum et temporum statu, iudicandum censuerit, authoritate locumtenentis continue adiudicari possint et debeant.

(IX.) De judiciis ecclesiasticis.

Judicia etiam ecclesiastica in omnibus causis, que forum spirituale concernunt, sine intermissione, per vicarios dominorum, iuxta priorum conventuum articulos ac constitutiones, more alias observato iudicentur.

(X.) De observatione priuilegiorum ecclesiasticorum.

In eisdem negotiis spiritualibus et ecclesiasticis hoc etiam imprimis iustum et necessarium esse videtur, ut sicuti privilegia et libertates omnium regnicolarum observari et inviolata esse debent, ita etiam libertates et immunitates, privilegiaque ecclesiastica ab omnibus inviolabiliter observentur, ut domini Prelati et relique ecclesiastice persone officio suo commodius et liberius incumbere valeant. Signanter autem visitatores Archidiaconi, Vice-Archidiaconi, aut eorum substituti, dum in visitandis ecclesiis et dioecesibus progrediuntur, libere ubique admittantur, suumque officium exercere cum omni facultate et jurisdictione ecclesiastica, secundum priorum dietarum constitutionem, possint et valeant, sine impedimento quopiam per patronos locorum, seu quorumlibet aliorum hominum praestando, et ne prohibeantur inquirere et punire vicia et pravitates seu delicta sacerdotum. Reliquis etiam in huiusmodi rebus et negotiis ecclesiasticis constitutiones priores et presertim anni 1548. per omnia observentur et rate habeantur. Ubi etiam perversissima illa Anabaptistarum secta eliminari debebit, iuxta constitutiones premissas. Plebanis etiam et aliis ecclesiasticis personis cuiuscunque status libertas sua in omnibus obseruetur, ac inter alia ne post mortem illorum pro se occupent vel accipiant patroni res et bona illorum, sive testati, sive intestati decesserint. Neque etiam prelati fratribus superstitibus eorum, qui decesserint, bona huiusmodi pro se occupent.

(XI.) De ablatione vel possessione illegitima rerum et bonorum ecclesiasticorum.

Si bona quepiam et possessiones ac proventus ecclesiastici ab ecclesiis, quibus semel dicate, et ad quas possesse fuerint, per violentiam forte aliquorum, vel utcunque indebite avulsi ad manus alienas pervenissent, sive illi sint patroni earundem ecclesiarum, sive alii, contra tales violentos et indebitos occupatores iuris ordine procedi, et bona eiusmodi iuridice repeti debeant, iuxta contenta decreti. Si autem plebani

et rectores ipsi beneficiorum hoc facere nollent aut non possent, aut non auderent, tunc Prelatis quoque et superioribus eorumdem beneficiorum id semper liceat.

(XII.) De collectione decimarum.

Decimarum autem perceptio dominis Prelatis et aliis ecclesiasticis personis, iuxta constitutiones priorum conventuum et signianter MDXLVIII. et Soproniensis MDLIII. sit libera, et inviolabiliter observetur, iuxta modum et ordinem ac sub poenis alias denotatis. Sed si vel ipsi domini Prelati decimas pro se ipsis collegerint, vel aliquibus dominis et aliis nobilibus sive possessionatis hominibus decimas ipsas in arendam locaverint, teneantur decimas, decimarum quartas et sedecimas earundem illis, ad quos spectant, iuxta locorum consuetudinem, quiete et pacifice ac plenarie reddere, et ea que aliena sunt sibi ipsis non usurpare at violenter retinere.

(XVIII.) De adhibendis assessoribus in sede iudiciaria.

Ad exercenda autem iudicia temporalia, que iuxta prenotatas constitutiones celebrari debebunt, assessores iurisperiti et idonei adminus quatuor adhiberi debebunt, sive ex servitoribus Regie Maiestatis, aut dominorum sint, sive alii; jurent etiam illico coram judicibus ordinariis ad iustitiam faciendam, neque suspecti propterea esse possunt, quod existente aliqua causa dominorum suorum, illi exurgunt neque iudiciis illis intersunt. Nam ita semper ab antiquo fuit observatum, ultra videlicet ordinarios iudices, eorumque vicesgerentes et prothonotarios, ac duos homines domini Strigoniensis, etiam ultra presentiam Praelatorum et Baronum, si qui aderunt, prout etiam in articulis Diete Tyrnaviensis anni MDXLV. super his statutum late extat. Quibus quidem assessoribus Maiestas Regia de salario, more antea solito, solutionem fieri iubere dignabitur. Iidem autem assessores ex nunc per suam Maiestatem cum consilio consiliariorum Ungarorum et iudicum ordinariorum eligi debebunt. In quorum locum, si quispiam

decederet, dominus locumtenens absente sua Maiestate alium substituendi habeat autoritatem, prout antea quoque semper habuit.

(XIV.) De cusione nove monete.

Ceterum in negotio monete, postquam Sacre Regie Maiestati, propter rationes fidelibus suis allegatas, videtur omnino cusionem maiorum et minorum numismatum ac grossorum, iuxta constitutionem anni MDL., regno suo Ungarie utilem fore, ex eoque futurum esse, ut moneta hoc modo in Ungaria cusa in reliquis etiam regnis ac provinciis sue Maiestatis et in imperio currat; tametsi in articulo illo anni MDL. in eum finem conclusio illa facta fuerat, ut non solum numismata, grossique illi denuo cudendi, sed etiam denarii ungarici, veteri de more semper cusi et imposterum cudendi, ubique in externis regnis predictis, ac provinciis currerent, prout tunc oblatio Regie Maiestatis continere videbatur; Status tamen et Ordines, volentes in omnibus obtemperare sue Maiestati, contenti sunt, ut usque ad proxime futuram dietam cusio huiusmodi numismatum ac grossorum, iuxta tenorem articuli prefati anni MDL., continuari possit, modo infrascripto, videlicet grossus unus maior octo denarios ungaricos valens, et alter grossus minor, valoris quatuor denariorum ungaricorum, omnes sub imagine Beate Virginis, ab una parte cum circumscriptione solita, ex altera vero parte sub insignibus Ungarie, cum superscriptione nominis Regie Maiestatis; aurei vero imprimis cudantur, uti hactenus, vera et bona liga; sed nihilominus denarii quoque ungarici et filleri, eadem liga, qua dicti grossi, et eodem modo, quo hactenus, cudantur, ea copia, ne ex paucitate eius monete regnum detrimentum patiatur. In futura autem dieta, si cusionem hanc maiorum et minorum grossorum ac numismatum damnosam status regni cognoverint, cusio ipsa necessario cessare debebit. Confidunt enim Status in benignitate sue Maiestatis, quod sua Maiestas fidelibus suis ac regno damnum fieri non patietur.

(XV.) De officio Domini Strigoniensis circa cusionem monetarum.

Est autem imprimis summe necessarium, ut per Regiam Maiestatem mandetur serio Domino Strigoniensi, ut, iuxta decretum et constitutiones divorum quondam Ungarie regum, in cusione auri et argenti officio suo superintendat et satisfaciat. Itidemque sua Maiestas mandare dignetur officialibus suis in camera Cremniciensi et in aliis cameris, ut ipsum Dominum Strigoniensem, ejusque pisatarium ad exercendum officium suum, ad quod est regno iuratus, semper admittant; idemque pisetarius intersit semper, dum aurum et argentum in cameram regiam presentatur, ut sciat veluti contrascriba quidam quantus numerus auri et argenti singulis hebdomadis presentetur ad cameram, quantum etiam confletur, ex quo piseti ipsius proventus pro suo officio pisetario reddi debeant, quo eo magis precaveatur auri et argenti non cusi exportatio, exceptis tamen propriis necessitatibus Regie Maiestatis et Serenissimorum liberorum, eo quod exportatio huiusmodi in damnum regni, Regie Maiestatis et proventuum Domini Strigoniensis vergit non mediocre.

(XVI.) De observatione privilegiorum colonorum.

Est etiam summe necessarium, prout sua Maiestas se clementer curaturam obtulit, ut tam ipsius Domini Strigoniensis et colonorum suorum, quam ceterorum omnium dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium, liberarum et montanarum civitatum, et aliorum ordinum ac statuum, tam in Ungaria, quam in Sclavonia et Croatia, privilegia et immunitates in tricesimis, tributis et theloniis observentur, videlicet ne de pecoribus et rebus, quae ultro citroque intra regnum adducuntur, neve de rebus ullis, que in regnum ad proprium usum inducuntur, tricesima ulla exigatur. Quod si quis in tricesima vel theloniis, sub hoc pretextu fraudem committeret, poena super hac re expressa puniatur, si deprehensus fuerit. Aliorum tamen innocentum libertates propterea ne aboleantur. In omni-

bus autem regni theloniis, tam Domini Strigoniensis colonos, quam etiam liberarum civitatum cives et incolas specialiter ubique exemptos esse constat. Ideo iuxta veterem consuetudinem in libertatibus eorum observentur.

(XVII.) De tollendis siccis teloniis.

Et quoniam in omnibus fere conventibus de theloneis siccis tollendis mentio facta est, statutum est nunc quoque, uti ea ubique tollantur. Et quia in bonis sue Maiestatis aliqua talia esse feruntur, Sacra Maiestas, ad supplicationem Statuum, si qua huiusmodi esse, habita diligenti superinde informatione in bonis suis usquam compererit, pro bono aliorum tolli mandaturam se clementer obtulit.

(XVIII.) De revisione causarum super limitibus regni.

Revisionem etiam causarum limitum regni, cum Moravis circa Zakolcza et alia loca, et cum Styriensibus et Austriacis in comitatu Castriferrei et Soproniensi, necnon Sclavonie et Croatie cum Carniolensibus, que nondum revise sunt, exequutionemque earum, que proximis annis fuerant revise, Sacra Maiestas sua, ad supplicationem Statuum, se propediem curaturam clementer obtulit, cum id hactenus propter gravissimas eius Maiestatis occupationes fieri commode nequierit, quandoquidem eadem de re cum ipsis quoque, ceterisque provincialibus suis tractare oporteat, in publicis similiter conventibus. Interim autem persone ad revisionem huiusmodi idonee, consilio dominorum consiliariorum sue Maiestatis Hungarorum, erunt eligende ac nominande, ut cum per eius Maiestatem dies et locus huic revisioni fuerit constitutus, nulla ulterior in ea re sit mora.

(XIX.) De cavendis oppressionibus pauperum.

Ad supplicationem etiam Statuum et Ordinum regni, antea semper et nunc denuo summa cum querela factam, de

avertendis iniuriis et oppressionibus fidelium sue Maiestatis et eorum colonorum a prefectis, provisoribus et castellanis ac ceteris officialibus sue Maiestatis in arcibus et tricesimis, aliisque officiis in regno positis, Sacra Maiestas sua ita clementer ad eam rem se in posterum prospecturam obtulit, ne posthac externi, vel etiam Ungari, ulli sui officiales quemquam fidelium suorum regnicolarum contra equitatem et regni constitutiones molestia vel iniuria adficiant; et ut literas Maiestatis sue in Hungarica Cancellaria expeditas observent et non indigne habeant, ac legibus regni et sententiis Judicum ordinariorum pareant, juxta tenorem articulorum anni 1552., et secus facientes modo et ordine in iisdem articulis expresso, puniri facere Maiestas sua curabit.

(XX.) De cavendis damnis militum.

Damna etiam a Capitaneis et militibus sue Maiestatis tam in statione, presidiove aliquo positis, quam etiam in itinere progredientibus Sacra Maiestas sua modis omnibus averti curare non negliget, neque pretermittet, quin eos, qui deliquerint, in debitis locis, iuxta cuiusque nationis consuetudinem, per eos, quorum intererit, puniri faciat.

(XXI.) Ut pro conventu Lelez vicina capitula et conventus executiones faciant.

Ceterum, cum propter factionem rebellium in partibus superioribus, conventus de Lelez ad iuridicas exequutiones inter fideles Regie Maiestatis progredi non possit, supplicant Status et Ordines, ut interea, dum conventus ille eliberabitur, conventum de Jazow ac capitula Agriense et Scepusiense ad exequutiones, ad quas Lelez procedere solebat, procedere iubere dignetur.

(XXII.) De executionibus capituli Vesprimiensis.

Statutum est etiam, ut capitulum Vesprimiense in comitatibus olim consuetis, quatenus id fieri potest, exequutionem

faciat, cum capitulares illic bona et proventus habeant. Sigillum autem eius reformetur, et rursum eis assignetur, quo uti possint. Interim autem conventus de Kapornak et Zalawar in his locis, in quibus capitulum Vesprimiense procedere non potest, procedant.

(XXIII.) De vagis haydonibus.

Preterea in negotio Hajdonum statutum est, ut pro tollendis inauditis facinoribus, indignitatibusque, que hactenus de talibus hominibus circumlate sunt, Sacre Regie Maiestatis literis in singulos comitatus missis, resciantur mala huiusmodi hactenus patrata, et unde, sive scilicet ex bonis sue Maiestatis, sive aliorum ea facta sint, et ita tandem sontes ex merito puniantur. Ita quoque Domini et Nobiles, vel alii officiales, quicunque illi fuerint, qui contra tale mandatum suae Maiestatis tales predones in arcibus vel aliis locis tenuisse, vel tenere comperiẹntur, et talia latrocinia impunita reliquerint, imo talium causam prebuerint, ipsimet mox accepta informatione, compertaque rei veritate, legitime, sine tamen longo iuris processu, eadem poena, quam illi malefactores merentur, per Regiam Maiestatem, vel in absentia Regie Maiestatis per dominum locumtenentem puniantur, prout Maiestas sua se clementer facturam obtulit.

(XXIV.) De literis in arce Posoniensi.

Ceterum cum iam sepius Sacre Regie Maiestati supplicatum fuerit, ut litere literaliaque instrumenta diversorum Dominorum ac Nobilium, que superioribus annis in arce Posoniensi, nunc vero in domo prepositure Posoniensis hic Posonii sunt reposita per iurisperitos homines, ad id specialiter deputatos reviderentur, et iis, ad quos pertinerent, distribuerentur, idque hactenus non sit factum, statutum est nunc, ut pro primo die proxime futuri mensis duo magistri prothonotarii huc Posonium venire et usque ad medium mensem prefatum in perlustratione et restitutione huiusmodi literarum iis, ad quos spectant, a medio vero mense usque ad eiusdem mensis finem alii duo magistri pro-

thonotarii similiter in eadem re occupari teneantur. Quibus de honestis expensis usque ad id tempus, quo in hac perlustratione fuerint occupati, per eos, qui literas suas perquiri voluerint, provideatur. Ad illud autem tempus comitatus omnes, qui literas conquiri optaverint, Posonium venire debeant. Quod si aliqua difficultas apud ipsos prothonotarios suboriretur; ad utros forte alique litere spectarent, tales literas apud se retinere usque ad proximum terminum iudiciorum debeant, et tandem ad quos legitime pertinere videbuntur, reddantur.

Nos igitur supplicatione premissa dictorum fidelium nostrorum Dominorum Prelatorum, Baronum ac Nobilium, aliorumque Regni nostri Hungarie Statuum et Ordinum clementer admissa, predictos universos et singulos articulos ipsos, modo premisso nobis presentatos, presentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eis contenta, nostra Regia authoritate acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; offerentes nos clementer, quod premissa omnia in predictis articulis contenta, tam nos ipsi inviolabiliter observabimus, quam per alios fideles subditos nostros cuiuscunque status et conditionis existant, observari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum Posonii die tertia mensis Julii, anno Domini Millesimo, quingentesimo quinquagesimo septimo, regnorum nostrorum Romani vigesimo septimo, aliorum vero tricesimo septimo.

(Egykorú példány, mely a király használatára készült, mint az élén álló szavak »Pro sua Maiestate« mutatják, az egykori magyar udvari cancellaria levéltárában.)

II.

A POZSONYI

ORSZÁGGYŰLÉS

1559. Január és Februárban.

A pozsonyi országgyűlés 1559. január- és februárban.

I.

Az 1557-ik évi országgyűlés végzései az ország helyzetében lényeges változást nem okoztak.

A német birodalom és Csehország által felajánlott segélynek semmi nyoma nem volt látható. Költség hiánya miatt Telekessy, a felső vidékre küldött királyi főkapitány, tétlenségre volt kárhoztatva. És hadai — miként az egykorú Forgách Ferencz nagyváradi püspök irja — »a nyomorú nép fosztogatásán kivül az egész nyáron át mit sem műveltek. »Végre az ősz kezdetén, kizsákmányolva az Izabella és párthívei között támadott meghasonlást, Nagy Szőllőst ostrom alá vette és urával, Perényivel együtt hatalmába ejtette. De Munkácsot és Szatmárt sikertelenül vívta.

A portán sem jött létre a rég várt békekötés. A szultán feltételeit: két évi adó megküldését és Szigetvár lerontását, nem lehetett elfogadni.

Az 1558-ik év elején Frankfurtban birodalmi gyűlés tartatott, mely márczius 14-én *Ferdinándot* német császárrá választotta. Ezen alkalommal a török béke ügyét is előterjesztette. A birodalmi rendek Szigetvár lerontását teljesíthetetlennek nyilatkoztatták ugyan, de »tisztességes« feltételek alatt hathatósan ajánlották a béke megkötését. Uj segélyt nem is ajánlottak, és csak az utolsó gyűlés által megszavazott segélyösszegek hátralékainak behajtásáról rendelkeztek.

A királynak ezek után *a magyar országgyűlést* kellett volna összehívni, mely 1552. óta minden esztendőben megtartatott. Azonban a rendek elégületlensége Ferdinánd kormányának eredményeivel mind komolyabb alakban nyilatko-

zott, a sérelmek évről évre szaporodtak, az adó megszavazásának kieszközlése mind nagyobb nehézséggel járt. Ferdinánd tehát szívesen mellőzte volna az országgyűlések gyakori egybehívását. Ezen szándék által vezettetve, kisérlette meg az 1556-iki országgyűlésen kivinni, hogy az adót *több esztendőre* szavazzák meg. A rendek megértették a czélzatot, és meghiúsították azt.

Most, 1558-ban egy más természetű kisérletre határozta el magát: *országgyűlésen kivül, egyedül a magyar tanácsosok megegyezésével vetni ki adót.*

Május végén Bécsbe hívta meg őket. A hozzájok intézett előterjesztésben többi között felhívta őket: adják elő véleményüket az iránt, hogy ha a törökök Szigetvárát, vagy valamelyik más erősséget ostrom alá vennék, *mily segélyt várhat vagy követelhet a rendektől?* [1])

A tanácsosok válaszukban kiemelték, hogy a korábbi országgyűlések jelentékeny segélyt ajánlottak meg, a melynél nagyobbat a rendek ezután sem ajánthatnának meg, minthogy azóta súlyos csapások érték az országot, melynek állapotát sötét szinekkel ecsetelik. [2])

A király június 4-iki iratában már közelebb jött valódi czéljához. »Világos és határozott jelentést kiván arra nézve: mikép lehetséges a Szigetvár és Babocsa védelmére szükséges 1800 fegyverest a magyar rendek által megajánlott segélypénzekből kiállítani, és ezekből, vagy bármely más forrásból ama várak ellátásáról gondoskodni?« Továbbá felhívta figyelmöket arra, hogy mivel az utolsó országgyűlés által megszavazott adónak behajtására kitűzött határnapok rég elmúltak, »*más pénzsegélyről kell gondoskodni*, melyből a nádor mellé rendelt katonaságot fizetni és az ország egyéb szükségeit fedezni lehessen.« [3])

---

[1]) »Que subsidia Cesarea eius Maiestas, si tale quidpiam eueniat, a Regnicolis expectare vel exigere possit.« Propositio facta Consiliariis Hungaris. Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.

[2]) Responsum Consiliariorum Hungaricorum ad propositionem . . . ipsis factam. Egykorú irat, ugyanott.

[3]) Replica S. C. Maiestatis super deliberatione Consilii Hungarici. Exhibitum 4. Junii. 1558. Ugyanott.

A tanácsosok előtt most már nem lehetett többé titok, hová irányúl a király felhivása. Ennek folytán nem haboztak határozottan kijelenteni, hogy »a királyi kivánatokról határozatokat nem hozhatnak, mivel *az ilyen ügyeknek az összes rendek által nyilvánosan kell tárgyaltatniok*; e nélkül az urak, kik itt tanácsosok minőségében jelentek meg, mit sem igérhetnek, mit sem határozhatnak, és a történt megállapodásokon nem változtathatnak.«[1]) A mi az 1800 fegyveres ellátását illeti, minthogy az utolsó országgyűlés által megajánlott adó legnagyobb része már be van hajtva, nem tudják, honnan lehessen a szükséges összegeket beszerezni. A török által fenyegetett várak védelmi karba helyezésének módját az utolsó országgyűlés megállapította, a melynek végzésein nem változtathatnak. Végre a nádor parancsnoksága alatt álló hadakról és egyéb országos szükségekről sem intézkedhetnek. »A császári felség tudja, hogy segélyt ajánlani a rendek összességét illeti, és nem a tanácsosokat, kik az országnak csak úgy tagjai, miként a többi rendek. Ők tehát mit sem határozhatnak; mert ha ajánlanának is segélyt, a többi rendek azt kétségkivül meg nem fizetnék.«[2])

A király ezen nyilatkozatok után sem mondott le a reményről, hogy czélt ér. Június 12-iki iratában kijelenti, hogy soha sem volt szándéka »nagyobb terheket róni a rendekre mint a milyeneket elviselni képesek;« mivel azonban Babocsán és Szigetvárán idegen őrséget nem helyezhet el, tudni akarja, mily módon lehessen e két várat a szükségesekkel ellátni?

---

[1]) »Se de his nihil concludere posse, eo, quod omnes illi articuli requirant publicam omnium Regnicolarum, qui adhuc supersunt, deliberationem, sine quibus Domini et Barones, qui hic tanquam Consiliarii presentes sunt, quicquam promittere aut concludere, aut de iam conclusis aliquid immutare, non possunt.«

[2]) »Respondent Consiliarii, Maiestatem suam S. clementer scire posse, eiusmodi subsidium non a solis Consiliariis, qui prout ceteri Regni membrum tantum sunt, decerni solitum esse. sed per totam Uniuersitatem Regnicolarum. Nihil itaque soli hic de eo statuere possunt; nam etiams ipsi aliquid offerrent, ceteri tamen oblatum non prestarent.« Responsum Consiliariorum Hungarorum ad Cesaree Maiestatis replicationem. Ugyanott.

A rendek azon kijelentésére, hogy az összes rendek hozzájárulása nélkül adót megszavazni nem lehetséges, mellőzi a kérdés jogi oldalának fejtegetését. Arra figyelmezteti a tanácsosokat, hogy az adónak országgyűlési végzés alapján eszközlendő kivetése hosszú időt igényel, a pénzre pedig haladéktalanul van szükség. Az országgyülés, ha rögtön összehivatik, az aratás idejére esnék, mit a rendek nagy része ürügyül használna fel, hogy otthon maradhasson; és mikorra a megszavazandó adó behajtatnék, már késő volna. Ujra felhivja tehát a tanácsosokat, hogy a késedelemből származható bajokat tekintetbe véve, gondoskodjanak oly módozatok felől, melyek az utolsó országgyűlés által a mult évre megszavazott adónak a jelen évben kivetését és behajtását lehetővé tegyék. Ő azon véleményben van, hogy ezt a rendekhez, vármegyékhez intézendő királyi iratok által ki lehetne vinni; felsorolván az okokat, melyek miatt az országgyűlést összehivni nem lehet, és előadván a fenyegető veszélyeket. Nem kételkedik, hogy a rendek nagy része előtt kedvesebb lesz e módozat, mintha most, midőn mindenkit gazdasága elfoglalva tart, az országgyűlésre kellene menniök. [1])

A *tanácsosok* nem voltak képesek a király nézeteit elfogadni. »Nem tudják, miként lehetne utat és módot találni arra, hogy országgyűlés tartása nélkül adó hajtassék be. Ők mint magán emberek vannak itt; a rendektől felhatalmazásuk nincs, ezeknek nevében ők mit sem tehetnek és igérhetnek. Az ország régi törvényei, az arany-bulla harmadik czikke és az 1500-ik évi második törvényczikk, a hűtlenség súlyos büntetése alatt tiltja, hogy az egyes rendek vagy vármegyék, országgyülésen kivül, bármily adót vagy segélyt ajánljanak meg. Nem adhatnak tehát oly tanácsot, mely a törvényekkel ellenkeznék. Mert ha ezt tennék, a következmény az volna, hogy a hű rendek is ő felségétől és gyermekeitől elidegenednének; egyúttal önmagokat megbélyegezve, az egész ország, sőt még az idegen népek előtt is méltán örök gyalázatnak tennék ki.« Végre ha a király az ő tanácsukra fel is hívná a megyéket az

[1]) Tertia scriptura Cesaree Maiestatis ad Consiliarios Hungaros. 12. Junii 1558. Ugyanott.

adó behajtására, nem várható, hogy az ősi szabadságaikkal ellenkező rendeletnek engedelmeskedjenek.« [1])

A király nem hagyta magát vissza riasztatni. Június 23-án még egy kisérletet tett, hogy tanácsosait más nézetre vezesse. Ujólag felhívta őket, hogy mivel a 1800 fegyveresre múlhatatlanúl szükség van, és azokat a királyi kincstár rendes jövedelmeiből eltartani nem képes, haladék nélkül jelöljék ki a módot, miként szerezhető meg az ellátásukra szükséges pénzösszeg?

Azután áttér az adó megajánlás tárgyában felhozott kifogásaikra. »Ezeket« — úgy mond — »nem szivesen hallotta.« Minthogy alattvalóinak közreműködése nélkül a véghelyek felszerelésére képtelen, országgyűlést pedig fontos okok miatt

[1]) »Non vident ipsi modum et rationem, citra generalem Regnicolarum Conuentum, continuandi subsidii pecuniarii posse inuenire. Imprimis, quod non publico Regnicolarum, sed priuato nomine saltem Consiliarii hic penes Maiestatem suam adsint, nec integrum sibi esse putant, ut, absque Regnicolarum consensu, soli id faciant, vel nomine Regnicolarum promittant; cum maxime ob id, quod in Decretis divorum Regni Hungarie Regum predecessorum Maiestatis sue, signanter in Decreto Andree Regis, art: 3. et in Decreto quarto Wladislai Regis. art. 2. sub grauissima poena periurii et fidefragii cautum habetur, et hactenus semper obseruatum extitit, ne quis Regnicolarum vel eciam Comitatuum sine publica Dieta, privata saltem authoritate, qualemcunque taxam, vel subsidium promittere ullo unquam tempore audeat et presumat, contra quam quidem publicam sanctionem et veterem obseruationem, suadere Consiliarii ipsi minime audent. Quoniam exinde alienationem sane quandam erga Maiestatem suam Sacr. et Serenissimos principes, liberos suos charissimos, dominos eorum clementissimos, oborituram prospiciunt, tum vero quod manifestum odium et dedecus quoddam perenne ipsis eo facto inuri possit unde merito ipsos totum Regnum et alie etiam nationes, probro et conuiciis proscinderent. Itaque his omnibus ante oculos ipsorum explanatis, et expositis, eam rationem et modum non vident, quo absque publica Dieta Regnicolarum, subsidium pecuniarium continuari polliceri audeant. Et etiamsi consulerent Consiliarii, ut mandata Maiestatis sue Sacr. ad Comitatus scriberentur, quemadmodum Maiestas sua Sacr. clementer innuit, existimandum non est Regnicolas ipsos talibus mandatis obtemperaturos, eo quod contra eorum antiquam observatam libertatem id fieri agnoscerent, ad cuius obseruationem Sacra Maiestas sua ab initio inclyti Regiminis sui clementer se obtulit, et Consiliarii ipsi supplicant, ut in ea Maiestas sua eciamnum fideles subditos suos clementer conseruare dignetur.« Opinio Consilii Hungarici, 20. Junii. 1558. Ugyanott.

tartani nem lehet: reméllette, hogy tanácsosai az ő tervét jóvá fogják hagyni, vagy pedig más, alkalmasabb módozatot hoznak javaslatba; reméllette, hogy oly ügyben, mely a közjót illeti és becsületöket semmiképen sem érinti, nem fogják az ország törvényeit és kiváltságait hangsúlyozni; ezeknek ugyanis nem lehet feladatuk a közjót veszélyeztetni, s ennélfogva előtte és a szükséggel szemben háttérbe kell vonulniok. Egészen más neműek voltak a viszonyok, a mikor II. András és II. Ulászló alatt a tanácsosok által idézett törvények alkottattak. És habár ő felségének soha sem volt szándéka tanácsosaira vagy a rendekre kiváltságaik- és szabadságaikkal ellentétben álló terheket róni: mindazáltal oly véleményben van, hogy nem kell mindig túlszigorúan ragaszkodni a kiváltságokhoz, szabadságokhoz és régi törvényekhez; azokra nem szabad nagyobb tekintettel lenni, mint a közjóra. Ugyanis oly szabadság, mely a közjóval ellentétben áll, inkább szolgaságnak nevezendő.« [1])

---

[1]) »Sperauerat Maiestas sua Cesarea fideles suos Consiliarios aut has rationes, quas Maiestas sua proposuerat, continuandi dicti subsidii approbaturos, vel saltem alias commodiores, nulla celebrandi hoc tempore in Hungaria conuentus necessitate imposita, inuenturos fuisse, nec opposituros in negocio communem salutem ac incolumitatem concernente et propterea honorem aut fidem ipsorum nullatenus ledente, ulla Regni decreta vel priuilegia, cum hec merito necessitati et communi utilitati cedere deberent, utpote quorum intentio aut finis non est, ut uspiam publicum Regni commodum impedirent; siquidem alia fuerunt tempora Serenissimorum Andree et Wladislai Regum, Maiestatis sue Caesaree predecessorum, et alia Regni tunc in flore adhuc constituti facies et conditio, quando sub grauissima poena periurii et fidefragii cautum fuit, nequis Regnicolarum vel eciam Comitatuum sine publica dieta, priuata saltem autoritate, qualemcunque taxam vel subsidium promittere ullo unquam tempore auderet et presumeret. Et licet mens Maiestatis suae Caesareae nunquam fuit, nec adhuc est, ut quemcumque fidelium suorum Consiliariorum aut Regnicolarum contra sua priuilegia et libertates grauare velit, tamen e diuerso existimat non semper tam obnixe insistendum priuilegiis, libertatibus et antiquis decretis, ut maior eorum quam publicae utilitatis et commodi ratio habeatur; talis namque libertas, quae utilitati publicae repugnat et aduersatur, seruitus potius quam libertas nominari debet. Quae rationes merito mouerant Caes. eius Maiestatem, ut a fidelibus suis Consiliariis Hungaris putauerit, sibi vias aliquas demonstrari debere . . .«

Ezekre támaszkodva hívta fel tanácsosait, hogy jelöljenek ki utat és módot, miként lehetne országgyűlés nélkül az adófizetés folytatását kieszközölni. Mivel azonban ők abbeli felfogásukhoz ragaszkodnak, hogy az ország rendeitől pénzsegélyt kérni vagy kieszközölni csak országgyűlésen lehet, ennek összehívását meg fogja fontolni; minélfogva véleményöket kéri ki aziránt, mikorra és hová kelljen az országgyűlést összehívni? [1])

Habár ezen utóbbi felszólítás oda utalt, hogy a király alkotmányellenes elméletét nem szándékozik a gyakorlatba átvinni, a tanácsosok nem hagyhatták azt észrevétel nélkül.

Ismételik, hogy a király által tervezett lépés a rendek körében nagy elégületlenséget szült volna. Már pedig nézetük szerint, a királynak azon kell lenni, hogy az ország maradványait kegyelmessége által mind szorosabban magához csatolja. Ők mindig a közjó előmozdításán fáradoztak. De meggyőződésök szerint a közjó elválaszhatlan kapcsolatban áll a szabadsággal. Mindkettőnek megmentése végett vonúlt a nemzet ő felsége szárnyai alá; hogy őket ősi szabadságaikban megtartsa, és a külellenség támadásaival szemben megoltalmazza. [2])

Az országgyűlést Pozsonyba, augusztus elsejére javasolják összehívatni, oly módon, hogy az alsó nemesség ne fejenként jelenjék meg, hanem követeket küldjön. [3])

---

[1]) Propositio Cesaree Maiestatis. 23. Junii. 1558. Ugyanott.

[2]) » . . . Existimant enim fideles Consiliarii, reliquias istas etiam studio quodam benignitatis et gratiae Maiestatis suae Sacr. in afflictissimis rebus, quantum fieri posset, retinendas et amplectendas esse. Quod vero Maiestas sua Sacr. clementer mouere ipsos voluit non semper tam obnixe insistendum esse priuilegiis et libertatibus Regni, ut maior eorum ratio habeatur, quam commodi et salutis publicae, fideles consiliarii ipsi licet nihil unquam sibi antiquius duxerunt, quam publicam salutem tueri, tamen saluti siue commodo publico coniunctam libertatem existimant, pro quibus sub alas et protectionem Maiestatis suae Sacratissimae sese receperunt et perpetuo esse volunt, ut non solum Maiestas sua Caesarea, Dominus eorum clementissimus, in eorum libertatibus ipsos conseruaret, sed ab externis etiam hostibus defendere dignaretur. In qua ut sua Maiestas Sacratissima fideles subditos suos hungaros, prout hactenus, etiam inposterum conseruare dignetur, humiliter supplicant.«

[3]) Responsio Consiliariorum Hungarorum ad quartam scripturam Cesaree Maiestatis. Ugyanott.

Ferdinánd ezek után lemondott a reményről, hogy tanácsosait az ország törvényeihez való ragaszkodásukban megingathatja. De ezért az országgyűlést nem hirdette ki; őszszehívását német tanácsosainak ajánlatára, későbbi időkre halasztotta. [1])

A magyar tanácsosok a fennebbi tárgyalások alatt, június 8-án »Magyarország főpapjai, főrendei és összes nemessége« nevében feliratot nyújtottak át a királynak, melyben az ausztriai rendek által a magyar dénárok kitiltására vonatkozólag hozott rendelet megsemmisítését kérték.[2]) Azonban a király ezt nem helyezte kilátásba, és válasz-iratában az 1557-ik évi országgyűlésen felhozott érveket ismételte. [3])

II.

Az 1558-ik év őszén mind Izabella hadvezérei, mind a törökök nagyobb erélylyel indították meg a hadi munkálatokat.

Ez arra bírta Ferdinándot, hogy az ország rendeit végre egybehívja. Október végén újolag megkérdezte magyar tanácsosait, hová és mikorra hirdesse ki az országgyűlést? Azok Pozsony városát, és határidőül a jövő (1559.) év január hatodikát hozták javaslatba. [4])

A király elfogadta azt. És november 21-én szétküldötte

---

[1]) »De celebratione diaetae cum adhuc nullo modo videatur celebrandus in Hungaria conuentus antequami aliis Regnis et prouinciis celebrati fuerint, remittitur arbitrio Caes. Maiestatis, an rem velit in ulteriorem deliberationem sumere, aut eis iam statim aperte significare, quod ad tempus ab illis nominatum huiusmodi conuentus celebrari non possit, propter causas antea illis explicatas; tamen non inconsultum fore, ut ad partem cum Palatino tractetur, quomodo interim sit intertentio eius et gentium suorum ordinanda.« Responsum, quod videtur per Cesaream Maiestatem Consiliariis Hungaris ad postremum illorum scriptum dari posse. 1558. 28. Junii. Ugyanott. (A királynak utolsó válaszát nem ismerjük.)

[2]) Egykorú irat ugyanott.

[3]) Az 1558. június 14-én kelt királyi válasz eredeti fogalmazata ugyanott.

[4]) A tanácsosok felterjesztését nem ismerjük, csak az 1558. október 29-én kelt királyi választ, melyben többi között olvassuk: »De Diaeta in Regno Hungariae celebranda placet Caesareae Maiestatis opinio dominorum Consiliariorum de die et loco.« Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.

a meghívóleveleket, melyekben az országgyűlés kihirdetésének indokául egész általánosságban azt hozta fel, hogy »ez időszerint az ország és a rendek javát illető számos ügyek merültek fel, melyek az összes rendek körében való tárgyalást, tanácskozást és rendelkezést igényelnek.«

Ferdinánd nem szándékozott személyesen megjelenni Pozsonyban. Csehországba és a német birodalomba készült utazni, a hol szintén gyűléseket volt tartandó, melyeknek egyik feladatául Magyarország részére hadi segély megajánlását tűzte ki. A magyar országgyűlésre pedig elsőszülött fiát, *Miksa* csehországi királyt rendelte »teljes hatalommal felruházott« helyettesévé. [1])

Az országgyűlési propositiók megállapítása előtt, a király mind *magyar tanácsosainak,* mind a *német hadi tanácsnak* véleményét kérte ki.

Amazoknak javaslatuk lehetőleg általánosságokban tartotta magát. E szerint elő kellett volna adnia, hogy mivel biztos értesülése szerint, a szultán a következő nyáron vagy személyesen jő, vagy nagy hadsereget küld Magyarország megháditására, ő a király, azon van, hogy jelentékeny haderőt szervezzen az ország védelmére; ausztriai örökös tartományai már ajánlottak segélyt, reméli, hogy Csehországban és a birodalmi gyűlésen is sikeresek leendnek igyekezetei; ennek folytán a magyarországi rendek is hozzák meg a tőlük kitelhető legnagyobb áldozatokat; továbbá tanácskozzanak az élelmiszerek szállításáról, a várak megerősítéséről és az igazság kiszolgáltatásáról. A legfontosabb passus a következő lett volna. »*Mivel az ország rendei részéről gyakori panaszok érkeztek hozzá szabadságaik megsértése miatt, gondoskodjanak módokról, miként lehetne ősi szabadságukat, a mennyiben a zavartelljes idők engedik, fenntartani.*« [2])

A körülmények sajátszerű találkozása folytán, a hadi tanács felterjesztése épen a nemzet szabadságai ellen intézett

---

[1]) A Soprony városához intézett példányból közli *Kovachich.* Supplementum. III. 241. l. — L. **Irományok.** I. szám.

[2]) Opinio Consiliariorum Hungarorum super propositionem regnicolis hungaris in proxima ventura Dieta generali offerendu 1559. Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** II. szám.

nyilt támadást, és azokat mint az ország védelmének akadályait tüntette fel.

Az elmúlt években — így szólnak a német tanácsosok — valahányszor a magyar rendek felhivattak, hogy hazájok védelmére fogjanak fegyvert, erősítsék meg a várakat, szolgáltassanak élelmi- és hadiszereket: rendszerint kedvetlenül és hanyagul teljesítették ezt, sőt nem ritkán ősi szabadságaikra hivatkozva, kötelességeik teljesítése alól kivonták magokat. Ennek következtében több vár az ellenség hatalmába esett. Szükséges tehát, hogy a király a felkelés, az ingyen munkák, és az élelmi szerek szállítása tárgyában biztos megállapodásra jusson a rendekkel. Továbbá a mi szabadságaikat illeti, figyelmeztesse őket arra, hogy az örökös tartományok nem csekélyebb szabadságoknak örvendenek, és kevésbbé vannak kitéve az ellenség támadásainak mint ők; mégis, félretéve szabadságaikat, mindent megtesznek, a mi a kereszténység megmentésére tőlük kitelik; a magyar rendek is jól tudhatják, hogy ha majd békésebb idők következnek, szabadságaik csorbíttatlanul fognak megtartatni, és ők a keresztény világ magasztalásait fogják kiérdemelni; mig ellenben ha, szabadságaikra hivatkozva, elmulasztják idejekorán megtenni a szükséges intézkedéseket, nemcsak szabadságaikat, hanem magokat, családjukat és vagyonukat a legnagyobb veszélynek teszik ki. [1])

Azonban Ferdinánd jónak látta elmellőzni a hadi tanács javaslatát. Attól tartott — mint fiához intézett levelében említi, — hogy azt elfogadva, alkalmat szolgáltatna a rendeknek hosszadalmas és felesleges vitákra, melyeknek eredménye az volna, hogy a kivánt adót megtagadnák, vagy leszállítanák, vagy legalább súlyos feltételekhez kötnék. E miatt Miksát oda utasította, hogy leirataiban is kerülje a magyarok szabadságainak és kiváltságainak említését; csak azon esetre, ha ők magok azokra hivatkozva, tagadnák meg a királyi kivánatok

---

[1]) A hadi tanácsnak 1558. november 14-iki német felterjesztése. (Eredetije a bécsi titkos levéltárban.) És az annak alapján készült »Forma articuli, qui secundum opinionem dominum Consiliariorum bellicorum erat inserendus propositioni Conuentus Posoniensis.« (Egykorú irat ugyanott.) — L. **Irományok. III. szám.**

teljesítését, használhatja fel czáfolásukra a hadi tanács fejtegetéseit. [1])

A királyi propositiók formai tekintetben a magyar tanácsosok által benyújtott javaslat szerint készültek ; de a rendek által megajánlandó adót szabatosan fejezték ki: *három forintra* szabták, a többi terheken, úgymint az élelmi szerek szállításán és az ingyen munkákon kivül.

Mindazáltal *Miksa* abban a véleményben volt, hogy a királyi kivánatok *túlszerények,* és hogy tekintetbe véve az ausztriai rendektől kivánt áldozatokat, a magyar országgyűléstől többet lehetne igényelni. Emlékeztette atyját az 1552-ik évi magyar országgyűlésre, a mikor a rendek 100 porta után saját költségükön eltartandó 3 lovast, és közfelkelés esetére 10 lovast, továbbá 100 porta után a jobbágyok költségén eltartandó 10 puskás gyalogot, végre a papok jövedelmük minden száz forintja után két lovast ajánlottak meg. Javasolja, hogy király ezen ajánlatok megujítását kivánja. [2])

A király helyeseknek találta fiának javaslatait, és utasította, hogy az általa felhozott pontot a propositiókba igtassa. [3])

Miksa, nejének, V. Károly császár leányának, kiséretében, január 17-én érkezett meg, a reája több mint egy hét óta várakozó rendek körébe. [4])

Január 19-én olvastatta fel a *királyi propositiókat.*

Ferdinánd előadja, mit tett ekkoráig Magyarországért. Jóakaratáról és áldozatkészségéről, melyet végleheletéig meg fog őrizni, biztosítja a rendeket.

---

[1]) Ferdinánd királynak 1558. deczember 18-án Prágából, a Bécsben tartózkodó Miksához intézett levele. Eredetije ugyanott. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) Miksa 1558. deczember 22-iki levele. Eredetije ugyanott. — L. **Irományok.** V. szám.

[3]) Ferdinánd 1558. deczember 27-iki levele. Eredetije ugyanott. — L. **Irományok.** VI. szám.

[4]) *A bártfai követek,* Gorski Péter és Gergell Simon, január 14-iki jelentésökben irják, hogy Miksától levél érkezett, melyben rögtöni megbetegedésével mentegeti késedelmét. Ugyanazok január 19-iki jelentésökben Miksa bevonulásáról irják, hogy az »on irgent ain pracht, von wegen des alten Kaysers todt traung, in schlechten gemeinen schwarzen kleidern eingeritten.« (Eredetije Bártfa sz. k. város levéltárában.)

A jelen országgyűlés összehivására a keletről vett biztos tudósítások késztették, melyekből kitünik, hogy a jövő nyáron a szultán személyesen jövend, vagy mindenesetre hatalmas sereget küldend Magyarország megmaradt részeinek elfoglalására. Mihelyt e veszélyről értesült, rögtön eszközökről kezdett gondoskodni, a melyek annak elhárítására alkalmasak. Elhatározá igénybe venni a keresztény hatalmaknak, a német birodalomnak és saját tartományainak segítségét. Az ausztriai tartományok, az ő felhivására, bár távolabb esnek a veszedelemtől, már is oly nagy ajánlatokat tettek a jövő hadjáratra, a melyek reménységét felülmúlták.

A magyar országgyűlésen személyesen óhajtott megjelenni. Azonban ezt több körülmény akadályozza. Csehországba ment, hogy itt is segítséget eszközöljön ki, a mi sikerült. Most pedig az augsburgi birodalmi gyűlésre kell sietnie, hová a birodalom sürgős ügyei és Magyarország érdeke hívják. Ennek folytán maga helyett fiát, a csehországi királyt küldi, oly utasítással és meghatalmazással látva el őt, mely képessé teszi minden felmerülő ügyek tárgyalására és elintézésére. De ő a maga is azon lesz, hogy mielőbb visszatérhessen, és személyesen tehesse meg a szükséges intézkedéset.

Minthogy tehát kétségtelen, hogy a szultán nagyobbszámú sereget készül Magyarország ellen vezetni, mint az előtt, az ország védelme első sorban pénz és élelmiszerek beszerzését igényeli. Ha pedig a király egyéb országai és tartományai oly nagy áldozatokat hoztak, mennyivel inkább várhatni ezt a magyaroktól, kik a hadjárat szerencsétlen kimenetele esetében elsők vannak kitéve az ellenség dühének és hóditásának. Miként tehát 1552-ben, most ismét szavazzanak meg, minden jobbágytelek után, két részletben fizetendő, 3 forintot. Az adó behajtásánál figyelembe veendő, hogy azt ne egyedül az egésztelkes jobbágyok tartozzanak fizetni; hanem minden helységben az adófelvevő, a földesurnak vagy a bírónak közreműködésével, számitson össze minden házat, és a lakosokra vagyoni állapotuk arányában vesse ki az adót; a vagyonosabbak többet, a szegényebbek pedig kevesebbet fizessenek, de úgy hogy annyi folyjon be, mintha minden porta után három forint hajtatott volna be. A kézművesek és zsellerék, a ráczok, ruthé-

nek és oláhok szintén irassanak össze, úgy mint az ország többi lakói.

Továbbá határozzák el a rendek, hogy ha köz- vagy részleges felkelés hirdettetik, az urak, nemesek és egyéb birtokosok a király, illetőleg a nádor mellett személyesen táborba szállani, minden 100 jobbágytelek után 3 jól felfegyverzett lovast fognak kiállitani és saját költségükön tartani. Ezen kivűl közfelkelés alkalmával a 3 lovason felűl még tiz lovast a magok, és tiz puskás gyalogot a jobbágyok költségén; végre az urak és nemesek kilenczedjövedelmüknek, az egyháziak pedig tizedjövedelmüknek minden száz forintja után két lovast a magok költségén állítsanak ki.

Mivel pedig az ellenség hatalma oly nagy, hogy a honvédelmi intézkedéseknek nem szabad rövid időre szoritkozniok, hanem több esztendőre kell kiterjedniök, a minthogy más országok és tartományok is több évre ajánlották meg a hadi segélyt: a magyar rendeket is felhívja, hogy a 3 forintnyi adót és a katonák állitását hat egymásután következő esztendő tartamára határozzák el.

Intézkedjenek az élelmi szerek szállitásáról, úgy hogy a jobbágyok tartozzanak, a király felszólitására, a 1557-ik évi országgyűlésen magállapitott díjakért, élelmi czikkeket és takarmányt fuvarozni.

Minthogy az ország nagyszámú véghelyeinek őrséggel, fegyverek- és lőszerekkel való ellátása nagy költséget igényel, melyet a király áldozatkészsége mellett sem képes fedezni: e teher viselésében legalább akként segítsék, hogy a várak erődítési munkálataiban jobbágyaik részt vegyenek. Különösen Szigetvár, Pápa, Győr, Zólyom, Léva, Kassa és Eger birnak legfőbb fontossággal, mert ezektől függ az ország fenmaradása.

Végre tanácskozzanak az igazságszolgáltatásról és a törvényszékek tartásáról. [1])

Az alsó tábla, mely a szent Ferencz-rend kolostorában tartotta üléseit, mig a főrendek a primásnál vagy a nádornál

---

[1]) A kir. propositiók egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** VII. szám.

tanácskoztak, január 20-án kezdette meg a propositiók tárgyalását, mely tiz napot vett igénybe. [1])

A súlyos áldozatok, melyeket a király az országtól kivánt, még inkább fokozták az elégületlenség érzetét, melyet a korábbi országgyűléseken elpanaszolt sérelmek megujulása idézett fel. Igy történt, hogy a rendek amazokat elvállalni nem voltak hajlandók, ezeket pedig határozottabban és erőteljesebb hangon ismételték, mint ez előtt.

Első feliratukban, melyet február elsején nyújtottak be Miksának, nem találkozunk többé azzal a ponttal, mely a korábbi feliratoknak rendesen élén állott, és a király buzgalmaért és áldozatkészségeért az ország hálaját tolmácsolja. Mindjárt sérelmeikről kezdenek szólani.

Mielőtt ugyanis a király kivánatainak tárgyalásába bocsátkoznának, »mély fájdalmuk és az elutasithatatlan szükség által« indittatva, tudomására kell hozniok »a számtalan, nagy és elviselhetetlen elnyomatást, melyet több év óta mostanáig, az ország szabadságának, a jog és igazság sérelmére szenvednek.«

A király a korábbi országgyűléseken mindig igérte a sérelmek orvoslását, de habár a rendek csak ezen igéret teljesülésének reményében ajánlották és fizették meg a kivánt adót, a bajok legcsekélyebb részben sem szüntek meg, sőt mindinkább szaporodtak, és úgy látszik, nem is lehet reménleni, hogy meg fognak szünni, hacsak a király másként és komolyan nem gondoskodik.

Mindenek előtt azon zaklatásokat emelik ki, melyeket a királyi seregek- és tisztviselőktől szenvednek. Bárhol jelentek meg a hadak, kifosztották a lakosokat, felgyújtották a házakat, erőszakot követtek el az asszonyokon és szűzeken. A várak tisztei is gyakran megszállják a nemesek birtokait, és ott

---

[1]) A bártfai követek január 22-én irják, hogy a propositiók január 20-án a kolostorban újra felolvastatván »hat die Landtschaft angefangen zu handeln, und ein etlich mal zusamen kommen, sondern gar wenig oder nichts noch beschlossen.« Hogy a két tábla rendesen külön tanácskozott, kitünik a selmeczi követeknek naplójegyzeteiből, a melyekben január 21-én olvassuk, hogy a városi követek folyamodványukat előbb a »grosse Landschafft«, azután a »Kleinern Landschafft«-nak nyújtották be.

úgy gazdálkodnak, mintha sajátjuk volna. A magyar cancellaria utján kiadott királyi rendeleteket megvetik, és nyiltan kijelentik, hogy ők csak a német cancellaria és kamara parancsait ismerik el érvényeseknek. De még nehezebben esik nekik, hogy a király és az országgyűlések által biztosított szabadságaik nem tartatnak tiszteletben. Úgy látszik, hogy a király az adó behajtásán kivül semmi egyébbel nem gondol.

A király a mult nyáron, nem tudják kinek tanácsára, némely nemeseket majd munkások, majd kocsik kiállítására hivott fel. És az idegen tisztviselők, kikre a felügyeletet bízta, azokat kik az országgyűlési ajánlatokon túl egyebet tenni vonakodtak, jószágaik pusztítása által kényszerítették, hogy teljesítsék a mit tőlük kívántak. Sőt odáig ment merészségök, hogy a zalai alispánt bilincsekbe verve hurczolták el. Nagy mértékben fájdalmas a rendekre nézve az a tapasztalás, hogy szabadságaik ellen épen onnan intéztetik támadás, a honnan azoknak védelmét várhatnák.

Gyakran előfordulnak oly esetek is, hogy némelyek királyi okleveleket mutatnak elő, melyekben kiskorú árváknak, özvegyeknek, vagy nemeseknek birtokai, hűtlenség ürügye alatt, de minden törvényes eljárás mellőzésével, eladományoztatnak; és a jogos birtokosok tiltakozásait semmibe sem véve, az illetők rögtön behelyezkednek a birtokokba. Vagy a katonai csapatok tisztei, kiknek zsoldjuk ki nem fizettetik, előbb erőszakosan elfoglalnak valamely birtokot, és azután eszközölnek ki reá adománylevelet.

Mindazáltal lehetetlen minden sérelmeket felsorolni; minélfogva az országgyűlés azt határozta, hogy a *megyék egyenként* terjeszszék fel sérelmeiket. [1])

A rendek ezek után óhajtják, adja elő nekik a király, mily módon fogja őket jövőre a felhozott sérelmek megujulásától megóvni; szabja meg a büntetést, melylyel a katonákat és egyéb tisztviselőket, kik a törvényeket és szabadságaikat megsértik, sújtani fogja; és Magyarországot illető ügyekben magyarok tanácsával éljen. Különben nem látják át, miként

[1]) Arról, vajjon megtörtént-e ez, nincs tudomásunk.

tehetnének ajánlatokat, vagy ha tesznek, miként teljesíthetik azokat.

Mindazáltal remélvén, hogy ezek iránt a király komoly intézkedéseket fog tenni, nem mulasztották el előterjesztésének egyes pontjai felett tanácskozni és határozni.

A mi mindenek előtt a segély megajánlását illeti, elismerik, hogy a király kivánatai a válságos helyzet igényeivel teljesen öszhangzásban állanak; azonban meghaladják magyarországi hű alattvalóinak erejét. Az ország pusztulása, a törökök és a királyi hadak által okozott nyomor lehetetlenné teszi azoknak teljesítését. 1552-ben, midőn az országgyűlés 3 forintnyi adót vetett ki, egészen más volt a helyzet. Biztos hírek érkeztek akkor, hogy a szultán személyes vezérlete alatt nagy sereg fog Magyarország meghódítására jönni; a király pedig igérte, hogy ő is személyesen fog az ország védelmére sietni. Egyébkint a rendek akkor kimondották, hogy a nagy adót csak ezen egy esetre ajánlják meg, és a jobbágyokat minden egyéb rendkivüli terhektől felmentették. Az adó befizettetett, habár a feltételek, melyekhez kötve volt, nem mentek teljesedésbe. Ugyanis hatalmas török sereg támadta meg az országot, feldúlta nagy részét és megvívott több várat; mindazáltal a király, azon ürügy alatt, hogy a török sereget nem a szultán vezeti, elmulasztotta igéretét teljesíteni, és nem szállott táborba. De továbbá tekintetbe kell venni azt is, hogy 1552-ben az ország helyzete sokkal kedvezőbb volt, mint most. Akkor Erdély és Magyarország déli része a királyt uralta; azóta a korona területének jó része elveszett; a mi megmaradt, az is félig elveszettnek tekinthető. Mind ezeket tekintetbe véve, csak egy forintnyi adót ajánlhatnak meg, mely két részletben hajtandó be. Felkérik a királyt, hogy ezzel elégedjék meg. Vegye figyelembe azt is, hogy az utolsó évek rosz termése és a nagy pusztítások következtében, rendkivüli drágaság uralkodik, minélfogva a jobbágyok sok helyen csak makkból élnek, és alig bírják életöket mától holnapig fenntartani.

Az adó behajtása és a porták összeszámítása körül az eddigi gyakorlatot kérik megtartani. Az, melyet a király hoz javaslatba, terhes, kivihetetlen és ellenkezik »régi dicséretes szabadságaikkal, melyeket őseik vérök ontásával és ők szolgá-

lataikkal érdemeltek ki.« Minthogy az utolsó hadjárat alkalmával Szepes- és Sárosmegyék, az öt felsőmagyarországi királyi várossal, a hadsereg ellátására bizonyos összeget kölcsönöztek, ez az illető megyék és városok adójából visszatérítendő.

A rendek az egy forinton felül még húsz dénárt szavaztak meg tiszteletdíj gyanánt *Miksa* király nejének, ki ez alkalommal először volt Magyarországban, »és készséggel ajánlkozott, hogy a hű magyaroknak minden szükségeikben, úgy a császári felségnél mint saját férjénél kegyelmes pártfogójuk lesz; a minthogy a rendek reméllik is, hogy a közbenjárását a két felségnél és testvérénél a spanyol királynál nem fogja megvonni.«

A *katonák állítására* nézve a következő ajánlatokat teszik. Minden 100 jobbágy után két lovast állandón a véghelyekben fognak tartani; ezen felül közfelkelés esetében még 3 lovast és 5 gyalogot állítanak ki.

A király szüntesse meg a kapitányok visszaéléseit, a kik gyakran nem tartanak annyi katonát, a mennyiért fizetést húznak, és a szemlék alkalmával a megyék által kiállított hadakból szokták saját zsoldos csapatjukat kiegészíteni. Az ilyeneket szigorúan meg kell büntetni.

Mivel továbbá a kapitányok többször királyi rendeleteket küldenek a megyékhez, melyek a törvény által meghatározott módtól eltérőleg, hirdetnek közfelkelést; határozzák, hogy a rendek jövőben a törvényekkel ellenkező királyi rendeleteknek ne tartozzanak engedelmeskedni.

A király azon kívánságát, hogy az egyházak tized- és a világi urak kilenczed-jövedelmeik minden 100 forintja után még két lovast állítsanak ki, nem teljesíthetik. Ugyanis az egyháziak ezen jövedelmi forrásból látják el váraikat, tesznek eleget honvédelmi kötelességeiknek, gondoskodnak egyházaik szükségeiről. A világi urak is főleg kilenczed-jövedelmeikből tartják fenn váraikat és szerelik fel magokat a felkelésre. Ha ez az új teher is nehezedik reájok, roszabb lesz sorsuk, mint a jobbágyoké; mert egyébkint is folytonos futásban, számkivetésben és életveszélyben vannak, azt sem tudván gyakran, hogy merre fordúljanak.

Azt sem tehetik, hogy a pénzsegélyt és a katona állítást

hat évre szavazzák meg. Az ország folytonosan kisebbedik; majd területének egy részét, majd várait veszti el; csak Isten tudja, mi vár reá a jelen évben is. Az sem lehetetlen, hogy a jelen évben a török megtámadja az országot, és a következő hat éven át békében hagyja. Továbbá ősi időktől fogva az adót mindig csak egy évre, vagyis egyik országgyűléstől a másikig, szavazták meg. És attól tartanak, hogy ha az adót hat évre szavaznák meg, a király ezen egész idő alatt nem hívná össze az országgyűlést, a mely pedig nem egyedűl az adó megajánlására van hivatva, hanem arra is, hogy a sérelmek és bajok orvoslásáról gondoskodjék.

Élelmi szerekben, az uralkodó szükség daczára, a tábor soha sem fog hiányt szenvedni, ha azoknak árát pontosan kifizetik, és nem ismétlődik az, ami a mult évi dunántúli hadjáratban előfordult, a mikor a katonák elárasztották a falvakat, mindent elrablottak, sőt több helyen a gazdákat is meggyilkolták. A főkapitány kímélet nélkül büntesse meg a rablókat, és ne engedje, hogy a jobbágyokat, kik élelmi szereket szállitanak a táborba, ott más munkákra is kényszerítsék. Az élelmi czikkek árának és a fuvar dijának szabályozására vonatkozó korábbi végzéseket fenntartandóknak válik.

A véghelyeknek ellátására külön segélyt nem nyújthatnak. A király fordítsa e czélra a harminczadok és a bányák jövedelmét, mely a régi időkben sem volt oly jelentékeny mint most, és fokozható, ha a nyers ezüstnek kivitele az országból megakadályoztatik. Mindazáltal a véghelyek erődítési munkálataihoz felajánlják jobbágyaik *három napi ingyen munkáját*. És meghatározzák, hogy minden megye területéről a jobbágyok melyik várnak megerősítésénél használtassanak. [1])

---

[1]) *Szepes* megye Pelsőcz várához, *Sáros* Kassára, *Abauj* és *Torna* Szendrőre, *Gömörben* mindegyik úr a maga várához, a kinek nincs, a legközelebb fekvőhöz, *Heves* és *Borsod* Egerbe, *Nógrád* Eger, Somoskő, Kékkő, és Dévényre, *Zemplén* Sárospatakra, *Ung* Ungvárra, *Nyitra* és *Trencsén* Komjátra, *Bars* és *Hont* Lévára, *Árva*, *Turócz*, *Zólyom* és *Liptó* Léva és Korponára, a *dunántúli megyék* az 1557-ik évben megállapitott várakhoz küldjék jobbágyaikat. Kivétel történt az esztergomi érsek-káptalan és nehány prepostságra, a nádor és nehány fő urra, végre az öt fel-

Több oly várnak, mely már meg nem védhető, lerontása határoztatott.

A nyolczadi törvényszék, az ország összes megyéi számára, Pozsonyban tartassék, [1]) évenkint kétszer; szent György és szent Lukács ünnepének nyolczadában vegye kezdetét, és negyven napig tartson. Mindazon ügyek intéztessenek el, a melyek Lajos király halála óta felmerültek. Mivel pedig az itéletek kikezdésében a főpapok és főurak jelenlétéről van említés téve, és gyakran megtörténik, hogy egy sem volt jelen; nehogy ezen ürügy alatt az itéletek jogi erejét meg lehessen támadni, határoztatik, hogy legalább két főpap és főur legyen jelen a törvényszék ülésein; de ha ez sem lehetséges, a nyolczadi törvényszék tagjai és ülnökei jogérvényes itéleteket hozhassanak. A nádor, helytartói hatalmánál fogva, a hozzá tartozó ügyekben, a mennyire lehet, folytonosan bíráskodjék. Az egyházi törvényszékek is a régi törvények és szokások szerint működjenek.

Mivel gyakran megtörténik, hogy némelyek, a lázadók között békésen élő nemeseket hűtlenségről vádolva, ezeknek jószágaira királyi adományokat eszközölnek ki, és a törvényes formák mellőzésével, behelyezkednek; az országgyűlés megállapítja, hogy az ekként igazságtalanul megkárosított nemes a megye közönsége előtt igazolhassa magát, és ha ez sikerült, jószágait nyerje vissza. Az ellenfélnek joga van az ügyet felebbezni; de ha a királyi vagy nádori törvényszék a megye itéletét megerősíti, és akkor is vonakodik a jószágot visszabocsátani, akkor a fővesztés büntetése érje.

A rendek felkérik a királyt, hogy mentességöket a harminczadoktól és vámoktól tartsa tiszteletben; a harminczadosokat utasítsa, hogy a régi gyakorlat szerint járjanak el; a száraz vámokat »végre valahára« szüntesse meg; veressen jó ércz-tartalmú pénzt; [2]) rendelje el, hogy az esztergomi érsek

---

vidéki királyi városra nézve, kik jobbágyaikat saját váraik megerősítésére használhatták.

[1]) Ugyanis a korábbi országgyűlések a felsőmagyarországi megyék számára külön nyolczadi törvényszéket rendeltek el, valamely felvidéki városban.

[2]) Érdekes az, mit erre nézve Maschko Boldizsár körmöczi követ-

tisztei a pénzverdékben felügyelői joguk gyakorlásában ne akadályoztassanak; gondoskodjék, hogy az aranyat és ezüstöt az országból ki ne vigyék; eszközölje azon ítéleteknek végrehajtását, melyek némely ausztriai és sopronmegyei nemesek között fennforgó perekben hozattak; a Magyarország és a szomszéd tartományok között függőben levő határkérdések elintézése czéljából tegye meg a szükséges rendelkezéseket.

A főispánok, kik a hivatali esküt ekkoráig le nem tették, ezt tegyék le, vagy hivataluktól fosztassanak meg. Oly főispánok, kik a megye területén jószágot nem birnak, hivatalukat veszitsék el. Mivel pedig gyakran a megválasztott megyei tisztviselők vonakodnak hivatalt viselni, ezek ellen a régibb törvényekben megszabott büntetések alkalmaztassanak.

A vallási kérdés ezen országgyűlésen is elkeseredett vitákra adott alkalmat. A protestáns rendek bizalommal tekintettek *Miksára*, kiről köztudomású volt, hogy az uj tanokkal rokonszenvez. Erre támaszkodva, a bányavárosoknak országgyűlési követei emlékiratot nyújtottak be neki, melyben többi között panaszosan előadták, mily üldözésnek vannak lelkészeik az esztergomi érsek részéről kitéve. Szónokuk ez alkalommal arra is kérte őt, hogy ezen iratot tartsa titokban, nehogy Oláh Miklósnak vagy Liszti cancellárnak kezeibe jusson. Mire a király nevetve mondá: »Jól tudjuk, miként kell az ilyen ügyeket titokban végezni, és azon leszünk, hogy a bajon segítsünk.« [1]) Midőn pedig néhány nappal utóbb a választ sürgették, igy szólott hozzájuk: »Jól tudjátok, hogy ez oly tárgy, a mely a császári felséget könnyen felingerli, és a melyet nem lehet azokra bizni, kik ezen országgyűlés egyéb ügyeit intézik. Emiatt az iratot magamnál tartottam, és alkalmas módok-

nek 1559. január 29-iki jelentésében olvasunk: »Der Muntz halben ist ein gros geschrei, den die Hungern viel pfennige, so dies neu Jar gemuntz seint worden, auffgelegt, *die man in ein becken vol wassers gelegt und nicht zu boden gefallen, sonder geschwommen seint.* Darauff Herr Stentzel Thurzo begert . . . eyne muntz auf der Schmolnitz auffzurichten.«

[1]) A selmeczi követ feljegyzései, január 20-ra: »Wölle solche schrifften dermassen in gehaim halten, damit sie weder dem Bischoff, noch dem Listhio zuhanden khämen. Darauf ir Königlich Wirden mit lachenden worten zum freuntlichsten geantwurtt: Wir wissen der sachen ad partem wol zu thuen, und sehen damit der sachen Ratt geschafft werde.«

ról fogok gondolkodni, miként lehessek e tekintetben is szolgálatotokra.« [1])

És csakugyan már néhány nap mulva lényeges szolgálatokat tett nekik.

Oláh Miklós ugyanis püspöktársaival, január 29-én határozati javaslatot nyújtott be az országgyűlésnek, mely épen a városok ellen volt irányozva. Ebben kimondatik, hogy a püspökök által tartandó zsinatokra kötelesek legyenek az összes lelkészek megjelenni, és ha valamelyik királyi város a maga plébánosát vagy prédikátorát oda küldeni vonakodnék, kiváltságaitól fosztassék meg. [2])

Azonban a városi követek, néhány megyei követ által támogatva, oly erélylyel küzdöttek az inditvány ellen, hogy a primás kényszeritve látta magát azt visszavonni, és más nap enyhítve nyújtani be. [3])

---

[1]) Ugyancsak a selmeczi feljegyzésekben január 22-re ez áll: »Hat ire Königlich wirden mit lachenden Mundt geantwurt: Ir wisset wol das das ein Handlung ist die ire Kaiserlich Maiestät leicht kitzellt (hat vileicht sagn wollen palt zu Zorn beweget). So ist es auch ain sach den Leutten so yeczo in diesem Landtag mit andern Handlungen umbgehen nit zuvertraun. Derhalben ich solche schrifftn pei mir verhaltn, und wil dermassen gutte mittl, weg und weise, so immer möglich fürnehmen, damit auch hierinnen gedient werde. »És a *körmöczi követ* január 29-én jelenti:« Die Kuniglich Wirde hatt uns gutten beschaidt gegeben, also das wir hoffen es solle der Bischoff, wie sehr er tobet, nix auszrichten.«

[2]) *Maschko Boldizsár* körmöczi követ 1559. január 29-én jelenti: »Es ist der Bischoff von Gran für der gantzen Landtschafft auffgestanden und wieder alle Stette zum hochsten geklaget und fürnemlich wieder die Pergstette, auch einen artickel auffgericht, da wir in die predikanten nicht schicken werden, das er macht solle haben aller der Stette gutter einzuzihen,« És *Gorski Péter* meg *Gergell Simon* bártfai követek január 31-én: »Haben sie die Bischoff ein artikel zusamen geschribn, das der Strigoniensis ein Synodum anrichten soll, dahin alle pfaffen kommen sollen, und wo irgent eine Statt, insonderheit die liberae Civitates ire pfarherrn oder prediger nicht werden wollen dachin schicken, sollen sie umb alle re privilegia und freyheiten kommen. Welchen artikl Kayserliche Maiestat nit hat lassen fürtragen (t. i. a propositióban), sondern alhie erlicht worden ist von den Bischoffen.«

[3]) A *körmöczi követ* január 29-én folytatólag irja: »Wir haben wol dawieder protestiret, und fur der gantzen landtschafft vermeldet, das wir in solchen artikl nicht consentiren wollen, aber es wirt nicht vil damit

E szerint a királyhoz intézendő feliratba a következő passust kíván bevétetni:

»Mivel az ország rendei már gyakrabban panaszokat emeltek a főpapok és más egyháziak ellen, hogy az isteni tiszteletet és a hivek lelki üdvét illető ügyekben kötelességeiket nem teljesítik, ők azonban kimentették magokat, és mindenre készeknek nyilatkoztak, ha csak a rendek és a nép az engedelmességet meg nem tagadják; ennek folytán határoztatott, hogy a főpapok főespereseiket küldjék ki az egyházak látogatására, tartsanak zsinatokat, és egyéb kötelességeikben is járjanak el. A lelkészek és a többi egyházi férfiak tartoznak a főpapok által kihirdetendő zsinatokra és gyülésekre, üdvös tanitás elnyerése végett, megjelenni. A főpapok fel vannak jogosítva az urak, nemesek és városok ellen, ha papjaikat visszatartják, egyházi büntetéseket alkalmazni; a papok ellen pedig, kik megjelenni vonakodnak, a szokott módon járjanak el. A főpapok itéleteit a király hajtsa végre, és ne hagyja büntetlenül a lelkek üdvét illető ügyekben jelentkező nagy engedetlenséget és lázadást, a minthogy elődei sem hagyták büntetés nélkül.«

Ezen fogalmazat elfogadtatott. [1])

A királyhoz intézett első felirat az egész országot illető ügyeken és határozatokon kivül, az ország egyes részeinek és magánosoknak kivánataival is foglalkozott.

A felsö magyarországi megyék azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy a katonai kihágások megszüntetése és az igazság kiszolgáltatása czéljából egy magyar főurat küldjön körükbe, és ezen kivül egy főkapitányt is nevezzen, a kinek az országban jószágai vannak, és a ki az ország jogait és szokásait ismeri. A rendek támogatják e kérelmet, és Báthory András kiküldetését hozzák javaslatba.

Ugyancsak a felvidéki megyék panaszt emeltek az iránt,

---

ausgericht.« És a *bártfai követek*: »Nach vorlesung dieses artikls, weil er zu stark gewesen, haben wir aus der Stetten sampt etlichen Edelleutten auch scharf und hart dawieder geschrien, und nicht zugegeben. Jedoch damit der Bischoffen wille geschehn sollt, hatten sie solchen artikl ein wenig limitirt auf einen schein, und den andern tag lassen fürtragen.«

[1]) *A bártfai követek* január 31-én kivonatilag ismertetvén e czikket megjegyzik: »Und dieser artikl ist also geblieben.«

hogy a hiteles helyek egy része elpusztulván, az itéletek végrehajtása nehézségekbe ütközik. Emiatt a leleszi prépost utasíttatott, hogy conventjében legalább öt papot tartson, a kik a hiteles helyi teendőket végezzék.

Továbbá »*Horvátország összes grófjai és magnásai, úgy szintén nagy számú nemesei*« az országgyűlés színe előtt megjelenvén, előadták, miként ők és őseik, több mint száz év óta, a keresztény hitért véres harczokat vívnak a törökökkel, soha a kereszténységtől el nem szakadtak, hanem legyőzetve a törökök által, és kiszoríttatva ősi lakhelyeikből, Krajna és Karinthia határszéleihez kényszerültek húzódni. Ezek után felkérték az országgyűlést, járjon közbe a királynál, hogy az általok beterjesztett folyamodásuk kedvező elintézést nyerjen. Az országgyűlés, tekintettel arra, hogy »Horvát- és Tótország a magyar koronának mindenkor kiváló tagjai voltak«, a folyamodványt a király figyelmébe ajánlja.

A *győri püspök*, Jurisich Miklós kőszegi kapitány ellen tett panaszt, a miatt, hogy a püspökségéhez tartozó tizedeket erőszakosan lefoglalja. A rendek a sérelem orvoslását annál sürgetőbbnek tartják, mert a győri püspök két várat, Szombathelyt és Kezőt tartozik fenntartani.

Az *esztergomi káptalannak* is volt panasza, egy Szent-Benedeken lakó nemes ellen, ki II. Lajos király idejében az akkori apáttól bormérési jogot nyert, s ennek gyakorlásában sok bajt okoz. Mivel ezen ügy II. Lajos halála előtt keletkezett, s így a törvényszék elé nem vihető, az országgyűlés rögtön *eldöntötte*, és pedig oly értelemben, hogy az apát nem lévén feljogosítva egyházának hátrányára szabadalmakat adományozni, a szent-benedeki nemes bormérési jogától megfosztatik.

Egy másik törvénykezési kérdés is forgott szőnyegen. A legutolsó nyolczadi törvényszék alkalmával Rakovszky György fővesztésre ítéltetett, de a király megkegyelmezett neki; ekkor vita támadt az iránt, vajjon a felperesnek meg kell-e elégedni az alperes részéről fizetendő homagiummal? A kérdés az országgyűlés elé terjesztetett, mely a következő elvet mondotta ki: régi szokás szerint az elitélt oly feltétel alatt nyeri a királyi kegyelmet, hogy egy év tartama alatt el-

lenfelével kiegyezni és az általa igényelt feltételeket teljesiteni tartozzék.

Gyulaffy László és Forgách János az országgyűlés közbenjárását kérték ki az iránt, hogy mivel Léva várára kétségtelen jogaik vannak, a király ezeket ismerje el. De a rendek csak azt kérik, hogy a király tűzzön ki határnapot ezen ügy megvizsgálására.

Végül egy *honfiúsitási ügy* is fordúlt elő. Miksa király felhivta a rendeket, hogy *Arco Pyrrhus* grófot, Széchi Margit férjét, ki majdnem folytonosan Magyarországban tartózkodik, és kötelezte magát, hogy az ország jogait tiszteletben tartandja, fogadják el »*magyarnak.*« A rendek őt »*Magyarország valódi tagjának*« ismerik el, a király többi magyarországi híveivel egyenlő jogokban, szabadalmakban és kiváltságokban részesitvén; de kikötik, hogy *esküvel* kötelezze magát az ország szabadságainak, jogainak és kiváltságainak tiszteletben tartására. [1])

Miksa, midőn az országgyűlés első feliratát vette, fel volt háborodva. Úgy találta, hogy a magyarok »több pontban túlléptek a szerénység határain,« sőt »méltatlanul és keményen megtámadják a császári felséget.« Meggondolván, hogy a pozsonyi tárgyalások a külföldnek is tudomására juthatnak, és a történet is megörökítheti azokat: szükségesnek itélte kellően sújtani a rendek »vakmerőségét.« Egyúttal utasítást kért atyjától, mit kelljen tennie azon esetre, ha a magyarok »konokságukban« megmaradnak.[2])

Azonban ezen utasítást be nem várva, — február 5-ike táján — közlé az országgyűléssel válaszát, mely elég higgadt és mérsékelt hangon van tartva.

Megvárta volna, hogy a rendek, tekintetbe véve a királyi propositiókban mondottakat és hazájuk veszélyes helyzetét, nagyobb készséggel teljesítendik a királyi kivánatokat; annálinkább, mert félő, hogy a magyar országgyűlés magatartása

---

[1]) Az első felirat egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. VIII. szám.

[2]) Miksa levele Ferdinándhoz, 1559. február 6-án. Eredetije a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok** X. szám.

le fogja hűteni a többi nemzeteknek buzgalmát, és kedvezőtlen hatást fog gyakorolni a birodalmi gyűlés áldozatkészségére.

Élénk fájdalom- és megindulással értesült a hű alattvalóknak szenvedéseiről. Nem kételkedik, hogy a felirat bevezetésének elolvasása atyjának lelkében is kínos érzéseket fog felkelteni, és hogy mindent megteend ama szenvedések okozóinak megbűntetésére és megfékezésére. Ő maga is, az országgyűlés befejezése után, a magyar tanácsosokkal tárgyalás alá veendi a panaszokat, és gondoskodni fog a bajok megszüntetéséről.

Biztosítja a rendeket, hogy a magyar ügyek tárgyalásából a magyar tanácsosok soha ki nem zárattak; hogy a királynak nem volt tudomása arról, és akaratja ellen történt, hogy némelyek a magyar cancellaria utján kibocsátott rendeleteket, az ország törvényeit és a rendek szabadságait megvetik, és a jobbágyokat a törvény ellenére terhelik. Felteszi mindazáltal, hogy panaszaik nem vonatkoznak arra, a mi a mult esztendőben Szigetvár, Győr és Babocsa megerősítése körül történt. Meg kell ugyanis gondolniok, hogy ez sürgetően szükséges volt, továbbá a magyar tanácsosok többségének javaslata alapján, az illető megyéknek hozzájárulásával rendeltetett el. Ha azonban találtatnának, kik az ország törvényeit vakmerően megsértik, nevezzék meg őket, és az ilyenekkel a király kímélet nélkül fog elbánni.

Minthogy a rendek sérelmeiket felsorolva, olyanokat is említenek, melyek a király eljárásának félremagyarázására mutatnak, ezt nem hagyhatja észrevétel nélkül. Ha meggondolják, mily áldozatokat hozott és hoz folyvást Magyarország megmentése érdekében; miként fordítja saját vagyonát, összes országainak és tartományainak jövedelmeit, végre a külhatalmaktól kieszközölt segélyösszegeket is a magyarországi véghelyek fenntartására; miként tart a törökök és a lázadók ellen nagyszámú hadsereget: senkinek sem lesz joga őt vádolni; Isten és a világ előtt igazoltnak tekintheti magát. A rendeknek be kell látniok, hogy a török veszélyben van bajaiknak is főkútforrása; minélfogva kitelhetőleg kell a királyt terveinek valósításában támogatniok.

A rendek »a törvények ellen állítólag elkövetett sérel-

mek ürügye alatt« kimondván, hogy a törvényekkel ellenkező királyi rendeletektől az engedelmességet meg kell tagadni: Miksa erre a következő észrevételeket teszi. Meg van győződve, hogy a' király soha sem fog az ország törvényeivel ellenkező rendeleteket *szándékosan* kibocsátani; mivel azonban a jelen válságos körülmények között »a szükség, mely törvényt ront, a közjó és az ország fenmaradása érdekében oly intézkedéseket követel, melyeket az előzőleg tartott országgyűlések nem fontolhattak meg, és nem láthattak előre«: ama határozat sokaknak vészteljes makacsságra és engedetlenségre tárna kaput, és az országra nézve károssá válhatnék. Felhívja tehát a rendeket, legyenek tekintettel a korona tekintélyére, és ejtsék el határozatukat.

Hőn óhajtaná, bár megkímélhetné a magyar rendeket minden tehertől; de midőn a többi országok is az eddigieknél nagyobb, úgy szólván hihetetlen áldozatokat hoznak, és midőn a német birodalommal a tárgyalások folyamatban vannak: a magyar rendeknek sem lehet csekélyebb ajánlatokat tenniök, mint már egyszer tettek. Az ellenvetés, hogy néhány év előtt mások voltak a viszonyok, mert Erdély és az alsó vidék a királyt uralta, nem bir nyomatékkal; mert hisz a király az elszakadt részektől semmit sem követel. Ismételi tehát a királyi propositióban tett felhivást, hogy a rendek három forintot szavazzanak meg minden jobbágytelek után. Viszont megnyugszik abban, hogy ha a javaslatba hozott új adókivetési módozatot terhesnek tekintik, maradjanak meg az eddigi gyakorlat mellett. Egyúttal értesíti a rendeket, hogy a király már elrendelte azon összegeknek visszafizetését, a melyeket Szepes és Sáros megyék, az öt felvidéki várossal, előlegeztek volt.

A mi a Miksa neje részére megajánlott tiszteletdíjat illeti, az a rendeknek ily módon kitüntetett hódolatát kegyelmesen fogadja. Mivel azonban véleménye szerint a szegény jobbágyok adóját semmire sem lehet méltóbban forditani, mint az ő védelmökre; és beakarván bizonyítani a magyarok iránt viseltető jóakaratát, az egész tiszteletdijat Győr vára megerősítésének költségeire szenteli, kijelentvén, hogy az oly kedves lesz előtte, mintha a saját magán czéljaira forditaná.

A jobbágyok után kiállítandó *katonák* tárgyában, ujólag

felhívja a rendeket, hogy a propositiókban foglalt királyi kívánatot teljesítsék; legalább annyit ajánljanak meg, a mennyit az utolsó két országgyűlés határozott. És ha a világi urak a kilenczed-jövedelem czimén külön terhet nem vállalhatnak magokra; reméli, hogy a főpapok, a keresztény vallás védelme érdekében, a kivánt áldozatot szívesen meghozzák.

És ha már nem hat évre, legalább *négy év* tartamára tegyék ajánlataikat. Ha ugyanis időközben oly körülmények merülnek fel, melyek az országgyűlés összehivását kivánatossá teszik, a király nem fog késni azt kihirdetni.

A rendeknek azon általánosságban kifejezett nyilatkozata, mely kilátásba helyezi, hogy a királyi hadak élelmi szerekben nem fognak szükséget szenvedni, kielégitőnek nem tekinthető. Erről tüzetesebben kell tanácskozniok. A király pedig gondoskodni fog, hogy az élelmiszereket készpénz-fizetés mellett vásárolják, és a fuvarosokat a táborban más munkákra ne szorítsák.

A jobbágyok által végzendő ingyen munkát legalább tizenöt napra szabják. A jobbágyok azt, ha uraik egyéb terheiken némileg könnyítenek, nehézség nélkül elvégezhetik. Hogy pedig az ingyen munkák sikeresek legyenek, azoknak mikénti felhasználását egészen a királyra kell bízni, a ki szakférfiak véleménye alapján, a magyar tanácsosok hozzájárulásával fog rendelkezni. A rendek által kijelölt váraknak lerombolása ellen nincs kifogása.

A törvényszékek tartása iránt hozott határozatokat elfogadja. De a János király jószágai tárgyában felmerült pereknek elintézését a király visszatértéig függőben kell hagyni. A nyolczadi törvényszék ülésein mindenesetre legalább két főpap és két főúr vegyen részt; az ország rendes bírái mindig személyesen tartozzanak megjelenni; csak betegség szolgálhasson mentségül. A hűtlenség czíme alatt, álnokul kieszközölt jószágadományozások tárgyában nem helyeseli a rendkivüli intézkedések megállapítását; czélszerűbbnek látja, hogy a keresetet a király, vagy az ország rendes bírái előtt indítsák meg. A határpereket a király, mihelyt lehetséges, be fogja fejeztetni. A leleszi convent iránt hozott határozatot helyeseli. A főispánok utasíttatni fognak, hogy a hivatali esküt tegyék le;

azonban abbeli kívánatukat, hogy csak olyanok neveztessenek főispánokká, kiknek az illető megye területén jószágaik vannak, függőben hagyja, mig a királynak akarata felől tudomást szerez.

A király a rendeknek mentességét a vámoktól és harminczadoktól tiszteletben tartandja. A száraz vámok eltörlését helyesli.

Ellenben a rendeknek panaszát a rosz érczpénz ellen alaptalannak tartja; mert nem kételkedik, hogy eddig is jó érczartalommal biró pénz veretett. Az arany és ezüst kivitele tárgyában a korábbi országgyűlések törvényeit kell végrehajtani.

A mi a felső-magyarországi főkapitányságot illeti, a király annak elvállalása iránt, mind Báthory Andrással, mind más urakkal is tárgyalásokat folytatott; de minthogy czélt nem ért, ama tisztet másra bízta. Egyébkint ez ügy is a király elé fog terjesztetni.

A Rakovszki-ügyben a király által tanácsosainak hozzájárulásával hozott határozatot, a király távollétében nem véli megváltoztathatónak.

A magánosok által előterjesztett egyéb ügyeket az országgyűlés befejezése után, magyar tanácsosainak közreműködésével, fogja elintézni. [1])

Miksa a *vallási kérdést* leiratában hallgatással mellőzi; de midőn a városi követek nála megjelentek, hogy vallási szabadságuk oltalmazására kérjék fel, nem titkolta el, hogy a módosított czikkelylyel is elégületlen, és azon volt, hogy a protestáns rendeket megnyugtassa. »Legyenek nyugodtak — mondá többi között —, mert ‚*az oláhnak*' nem mindig fognak kedve szerint menni a dolgok.« [2])

---

[1]) Miksa leirata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok** IX. sz.

[2]) A *bártfai követeknek* január 31-iki jelentésében olvassuk: »Wir aus den Stetten, sampt den Bergstetten, Königliche Würde deshalben begrüssett hattenn, und uns beklaget vonwegen unserer widersacher grimmigen meinung; darauf der frome Herr und gnedigster König geantwortet: wir sollen nur zufrieden sein, es wirt dem wolochen nicht allzeit nach seinem willen fortgehenn, dieweil sein gnedigster Vater dieses von der Landschafft nicht begeret, kündte seine Küniglicher Wirde dieses

Kevésbbé mint a protestánsok ezen szóbeli nyilatkozat által, volt az országgyűlés a leirat által kielégítve.

A rendek második feliratukban kifejezést adnak fájdalmuknak, melyet a felett éreztek, hogy Miksát első feliratuk némely pontjai kellemetlenül érintették. Ezt annak tulajdonítják, hogy tanácsosai a rendek szándékától eltérőleg magyarázták. A legmelegebb hálával lévén eltelve a király iránt, soha sem volt szándékuk tetteit megróni. De kényszerítve voltak előterjeszteni sérelmeiket, a melyeket nem tőle, hanem hadaitól és tisztviselőitől szenvednek. Máshoz nem fordúlhatnak orvoslásért. Ismételve tették azt már; akkor is, midőn személyesen volt körükben; soha sem neheztelt a miatt, sőt mindig kegyelmesen válaszolt. Kezdettől fogva az volt az országgyűlések egyik feladata, hogy a rendek ott sérelmeiket előadják. Emiatt tartattak évenkint, és szükséges, hogy ezentúl is tartassanak; annál inkább, mert most több alkalom van arra, hogy sérelmeket szenvedjenek. A király tehát ne vegye rosz néven sérelmeik előadását, és ezeknek orvoslásáról határozottan rendelkezzék. Mert ha azok, kik hű alattvalóit elnyomták, nem bűnhődnek, sőt értesülni fognak, hogy a király az ellenök emelt panaszok miatt megneheztelt, soha sem fognak zaklatásaikkal és zsarnoki önkényük gyakorlásával felhagyni.

A rendeket Miksának azon nyilatkozata, hogy tudomása szerint a magyar ügyek tárgyalásából a magyar tanácsosok soha ki nem zárattak, nem elégíti ki. Ők tovább mennek igényeikkel. Miként a nem magyar ügyek tárgyalásában a magyar tanácsosok soha sem vesznek részt; úgy kívánják, hogy a Magyarország szabadságát és kiváltságait érdeklő ügyekre az idegen tanácsosoknak ne legyen semmi befolyásuk. Miként a magyar cancellária ból nem mennek rendeletek Németországba, úgy viszont a német cancellária ból és kamará ból se bocsáttassanak rendeletek Magyarországba; annál kevésbé, mert az idegen tisztviselők a magyar rendeleteket már is megvetik és érvényteleneknek tekintik. Az ily tisztviselőket a korábbi ország-

---

auch nit mit guttem geuissen annemen. Was mehr darzu geredet ist, wirt, ob Got will, Eur Namhaffte Weisheit von uns mündlich verstehen, denn der Federn nicht alles zu vertrauen ist.«

gyűléseken már megnevezték, az egyes megyék feliratairól is megismerkedhetik azokkal a király. Másokat mellőzve, a rendek csak *Tannhausen Györgyöt* említik, a ki ellen a legsúlyosabb panaszok emelkednek.

A rendek azon végzése, hogy a törvényellenes királyi rendeleteknek senki se tartozzék engedelmeskedni, nem új. Ősrégi szokáson alapszik, az ország szabadsága követeli, és érvényes más országokban is. Jól tudják, hogy a király szándékosan semmit sem tesz az ország törvényei, szabadságai és kiváltságai ellen; de mások tanácsára gyakran bocsát ki azokba ütköző rendeleteket. »Ezeknek megtartására, az ország törvényei és ősi szokásai értelmében, senki sem köteles.«

A mi azon felhivást illeti, hogy a segély megajánlásában jó példát nyújtsanak a többi országok- és a német birodalomnak; kiemelik, hogy több mint egy század óta adnak ők ily jó példát. Nem fukarkodva vérökkel és vagyonukkal, folytonosan küzdenek, áldoznak és szenvednek; míg az általok megvédett országok lakói a béke áldásait élvezik.

A király, a ki a jobbágyok iránti atyai jóakaratának számos jeleit adta, vegye tekintetbe nyomoruságukat, a reájok nehezedő teher súlyát, és ne kivánja a 3 forintnyi adó megszavazását. Mindazáltal a rendek is figyelembe veszik a szultán hadikészületei felől érkező biztos híreket, és erejökön felül is kivánnak áldozni. Ennek folytán a királynénak megajánlott tiszteletdíjon kivül, két forintot vetnek ki minden jobbágytelekre, a mely két részletben, az utolsó országgyülésen megállapított összeirás alapján hajtandó be. Minthogy Sáros- és Szepes-megyék, valamint az öt felvidéki város követelése, ismételve kibocsátott királyi rendeletek daczára, nincs még kielégítve, a rendek megujítják javaslatukat, hogy ez az adó behajtása alkalmával történjék. Továbbá felkérik a királyt, hogy az egyháziaktól se kivánjon a tized-jövedelmek czímén rendkivüli áldozatokat; ugyanis az egyháziak és világiak ekkoráig mindenkor ugyanazon terheket viseltek, és az előbbiek még többfelől vannak igénybe vevé, mint az utóbbiak, a menynyiben az egyház szükségeiről is kell gondoskodniok. Ragaszkodnak tehát az 1555-ik évi törvények határozataihoz. A királyné ajánlatát hálával fogadják, és »meg fogják szolgálni;«

de megmaradnak azon végzések mellett, hogy a tiszteletdíjjal korlátlanul rendelkezzék.

A katonák kiállítására nézve, engednek Miksa felszólításának, és a két utolsó országgyűlésen tett ajánlatokat megujitják. De mind ezt, mind pedig az adót egy évnél hosszabb időre nem szavazhatják meg.

A katonaság élelmezésére vonatkozólag a rendek nem tudnak javaslatokat tenni. Az utolsó országgyűlésen megállapított rendszabályokhoz ragaszkodnak. Figyelmeztetik a királyt az országban uralkodó nagy drágaságra és szegénységre; továbbá, hogy itt nincsenek, mint a külföldön, raktárak. Ennek folytán ne számítson arra, hogy itt elégséges mennyiségben fog élelmi szereket és takarmányt találni.

Tizenöt napi ingyen munkával a jobbágyokat nem lehetséges terhelni. Csak *hat napot* ajánlhatnak; ezt is oly kikötéssel, hogy a felügyelők jobban bánjanak a jobbágyokkal, mint ez előtt; a hat napon túl ne tartsák őket vissza; végre aratás és szüret idején kíméljék meg őket.

Az ingyen munkák felhasználását nem bízhatják a király tetszésére. Czélszerűbb intézkedéseket nem lehet tenni, mint azok, a melyeket az utolsó országgyűlésen, a király a rendekkel egyetértőleg állapított meg.[1])

A nyolczadi törvényszékek tartására vonatkozólag kiemelik, hogy az ország rendes bírái soha sem tartoztak azokon személyesen megjelenni, kivéve mikor a király személyesen elnökölt, a mi rendszerint pénteki napon történt, midőn a szegények perei vétettek fel. Az ország rendes bírái, a király vagy a helytartó elnöklete alatt, a feljebbviteli törvényszéket képezik. Azt, hogy mindig két főpap és két főúr vegyen részt a nyolczadi törvényszék üléseiben, ők is kivánatosnak tartják; de mivel ez nem lehetséges mindig, jelenlétöktől a törvényszek működését nem szabad függővé tenni. Elégségesnek tartják, ha a személynök, az alnádor, az itélőmesterek, a királyi ügyigazgató, négy ülnök, az érseki birák, végre a nádor és az

[1]) Csak a következő módosításokat hozzák javaslatba: Zala és Somogy megyék jobbágyai *Babocsára*, Soprony, Vas és Veszprém megyék jobbágyai *Pápára*, a Szigetvárához tartozó uradalmak összes jobbágyai *Szigetvárra* küldessenek.

országbiró titkárai vannak jelen. Mivel pedig az ülnököknek nincs joguk helyetteseket nevezni, és gyakran a megjelenésben akadályozva vannak, többet kell kinevezni; minélfogva a rendek még négy nemest jelölnek ki, és azoknak kineveztetését ajánlják. Fizetésökről a király gondoskodjék.

A János király jószágai tárgyában támasztott perek elintézését nem látják tanácsosnak elhalasztani; ily kivétel káros hatású volna. Egyébkint is a királynak óhajtása arra szoritkozott volt, hogy ezen perek a jelen országgyűlésig halasztassanak el.

A hűtlenség ürügye alatt, álnokul kieszközölt jószágadományok tárgyában, ismételik kérelmöket, hogy az ily ügyek felett a megyéket engedje bíráskodni. Ugyanis a szegény károsult nemeseknek gyakran nincs elegendő költségök, hogy a nyolczadi törvényszékre utazzanak, a mely többnyire ismét a megyét bízza meg a vizsgálattal, és e kivétel nem újitás, mert régi időkben majdnem minden ügy előbb a megye törvényszéke elé került.

A király igéretében, hogy a rendeknek harminczad- és vámmentességét tiszteletben tartandja, megnyugodnak ugyan; mivel azonban a harminczad-tisztek nagy része német, az ausztriai kamarát is utasítani kell, hogy a panaszokat orvosolja

A főispánokra vonatkozó és a Rakovszky ügyben hozott határozatukhoz ragaszkodnak.

A többi pontok, melyeket Miksa király jóváhagyott, a törvényczikkek sorába fognak igtattatni.

Végre azon kérelemmel fordúlnak hozzá, vessen mielőbb véget az országgyűlésnek, mert nem képesek itt soká időzni. [1])

Miksa második leiratában biztosította a rendeket, hogy sérelmeik előterjesztését nem vette rosz néven, őszinte részvéttel viseltetik iránt, és bajaik megszüntetésén fáradozik. Csak némely felesleges kitéresek ellen volt kifogása, melyek a királyt vádolni látszottak.

Mindazáltal a magyar tanácsosok és a magyar cancellaria hatásköréről kitérőleg nyilatkozik. Nem támadja meg

---

[1]) A második felirat egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XI. szám.

ugyan a magyar rendek álláspontját, de óvakodik azt magáévá tenni. »Ő« — úgy mond — »nem kételkedik, hogy ő felsége oly eljárást fog követni, mely ellen a karok és rendeknek nem lehet panaszra okuk.« A mi Tannhausen Györgyöt illeti, őt a király magyar tanácsosainak megegyezésével bízta meg Babocsa erődítési munkálatainak vezetésével, és rendeleteit mindig a magyar cancellaria utján bocsátotta hozzá. Ha akár ő, akár mások túlléptek hatalom-körükön, bizonyára nem fogják kikerülni a büntetést. A törvényellenes királyi rendeletek tárgyában alkotott végzés közvetlenül a királyi tekintélyt illetvén, nem érezi magát feljogosítva a király tudta nélkül határozni; atyjához utasítja őket, a ki szabadságaikat nem fogja megcsonkítani, és az ország törvényei ellen nem fog sérelmet tűrni.«

A felajánlott adóval megelégszik. És rendelkezni fog, hogy Szepes és Sáros megyék, úgy szintén az öt város követelése mielőbb kielégíttessék. Hasonlag megnyugszik abban, hogy az általános és részleges felkelésben a két utolsó országgyűlésen megállapított mód szerint vegyenek részt a rendek; a főpapok pedig tized-jövedelmeik után az 1555-iki törvények értelmében teljesítsék honvédelmi kötelességöket; oly hozzáadással, hogy hadaikat szükség esetén tartozzanak a király rendelkezésére bocsátani.

Minthogy a rendek vonakodnak négy év tartamára tenni meg ajánlataikat; felkéri őket, hogy legalább *három évre* szavazzák meg.

Az élelmiszerek tárgyában hozott végzést jóváhagyja. Hasonlag megnyugszik a jobbágyok ingyen munkájának *hat napi* tartamában; oly hozzáadással mégis, hogy azon esetre, ha a szükség sürgetően követeli, a királya megyékkel tárgyalásokat kezdhessen az illető munkák elvállalása czéljából. Ujólag azon meggyőződését fejezi ki, hogy az ingyen munkákból semmi haszon nem fog az országra háromolni, ha csak azoknak felosztását nem bizzák a királyra. Felhívja tehát a rendeket, hogy korábbi határozatuktól álljanak el.

A nyolczadi törvényszékek tárgyában (főpapok és főurak részvéte) ragaszkodik előterjesztéséhez; minthogy a rendek javára czéloz, és a régibb törvényekkel öszhangzásban van,

reménlli, hogy nem fognak tovább ellenkezni. Az ajánlott négy ülnököt a királyhoz fogja felterjeszteni, a kit a kinevezés joga illet, és a ki a fizetéseket is utalványozandja.

Igaz, hogy a király korábban ezen országgyűlésre halasztotta volt a János király jószágai körül támadt perek elintézését; de mivel a király akadályozva van a megjelenésben, ismételve kéri az elhalasztást. A hűtlenség ürügye alatt kieszközölt jószágadományozásokból támadt pereket fontos okoknál fogva kívánja a nyolczadi törvényszékekhez utasíttatni.

A harminczad- és vámmentesség respectálása iránt, a rendek kívánsága szerint, rendeleteket fog bocsátani a német és a magyar kamarához, úgy szintén az összes harminczadosokhoz.

A felső-magyarországi főkapitány kinevezését a királynál sürgetni fogja, a kinek elhatározásától terszi függővé a főispánokra és a Rakovszky- kérdésre vonatkozó kívánatok elintézését.[1])

Ekként Miksa a rendek kívánatainak egyik részét teljesitette, másik részét pedig megtagadta vagy a királyhoz utasította.

A *rendek harmadik feliratukban* halájukat fejezik ki végzéseik egy részének jóváhagyásáért. Arra nézve, hogy némely végzéseikre nem ad döntő választ, hanem a királytól várja azt: figyelmeztetik, hogy a királyi megbízó-levél teljhatalommal ruházza fel; nincs tehát ok, miért ne venné igénybe ezt, annál inkább, mert a király is csak a magyar tanácsosok hozzájárulásával szokott a magyar ügyekben határozni, most pedig a pécsi püspökön és a magyar főkamarásmesteren kivül senki sincs közülök mellette. De ha az összes tanácsocsok a királyoldala mellett volnának is, az ország szabadságait illető ügyeket a rendek tudta nélkül nem intézheti el. Ellenben itt Pozsonyban együtt vannak mind a tanácsosok, mind a rendek.

Reménlették tehát, hogy ily nehézségek nem fognak felmerülni. Már korábban is több országgyűlés tartatott a király távollétében, és ilyenkor az egyes ügyeket soha sem kellett a

---

[1]) A leirat egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok**. XII. szám.

király elé vinni, csak az összes törvényczikkeket terjesztették fel hozzá szentesítés végett. Felkérik Miksát, hogy most is e szerint járjon el. Minthogy ugyanis végzéseikben csak a közjó előmozdítására és szabadságaik biztosítására czéloznak, félő, hogy azon esetre, ha a megerősítést tovább késleltetni fogja, a rendek, be nem várva az országgyűlés befejezését, szét fognak oszolni, a minthogy már is sokan, költség hiánya miatt, eltávoztak.

A törvényellenes királyi rendeletek tárgyában hozott határozatuktól el nem térhetnek; újra felkérik, adja jóváhagyását.

Adót és katonákat több esztendőre nem szavazhatnak meg; de ha a király minden esztendőben összehívja az országgyűlést, meg fognak tenni mindent, a mi hatalmukban áll.

A királynak joga van ugyan, szükség esetén a megyékkel tárgyalásokat indítani meg az iránt, hogy a jobbágyokra a hat napon felül ingyen munkákat rójanak; de arra kérik, senkit se kényszerítsen a rendek közül akaratja ellenére oly terhek viselésére, melyeket elvállalni nem hajlandó. Az ingyen munkák felosztását nem bízhatják a királyra; ragaszkodnak végzésükhöz. A János király birtokai tárgyában felmerült perek iránt is fentartják határozatukat. Hasonlag a nyolczadi törvényszékek összeállítására nézve; fenntartván magoknak, hogy Miksát magán uton informálják. Az általok választott [1]) ülnököket kinevezés végett a királynak felterjeszteni felesleges volt; minthogy ugyanis ülnököket nevezni a helytartó is fel van jogosítva; Miksa megerősíthette volna a választást, annál inkább, mert ő az országgyűlés alatt biztosabb tudomást szerezhet magának arról, kik alkalmasak ama tisztre, mint a távollevő király.

A hűtlenség ürügye alatt kieszközölt jószágadományozások, a Rakovszky-féle eset és a főispánok tárgyában hozott határozataikhoz ragaszkodnak. A főispánokra nézve azonban, a király megnyugtatása végett, kijelentik, hogy midőn főispá-

[1]) Feltünő, hogy míg előbbi feliratukban csak javaslatba hozzák a 4 új ülnököt, most mint megválasztottakról szólnak rólok »assessorum hic noviter electorum.«

nokról szólanak, határozatukat nem kívánják a királyi várak parancsnokaira is kiterjeszteni.

A rendek készséggel engedelmeskednek a királynak, és teljesítik minden kívánatait. De viszont megvárják, hogy őket régi szabadságaikban tartsa meg, és ne kényszerítse olyanokra, a mik azokkal ellenkeznek. [1])

Ezen felirattal egyidejűleg a rendek összes végzéseiket törvénykönyv alakjában összeállítván, bemutatták Miksának, oly kérelemmel, hogy azokat hagyja helyben, és *megerősítés* végett küldje el Ferdinándnak Augsburgba. [2])

Azonban Miksa a tárgyalások eredményével nem volt megelégedve, és a rendek által bemutatott czikkeket nem volt hajlandó a királyhoz áttenni. Annál kevésbbé, mert csak ekkor — február vége felé — vette *Ferdinándnak* Augsburgból február 12-ikén kelt levelét melyben a rendek első feliratáról nézeteit és utasításait közli. [3])

Őt is — úgy mond — kellemetlenül lepte meg az a közöny és hanyagság, melylyel a magyar rendek a hazájok védelmére és üdvére vonatkozó ügyeket tárgyalják, minek folytán oly csekély adót ajánlottak meg. Az ellenvetés, hogy 1552-ben, midőn a három forintnyi adót megszavazták, az ország helyzete veszélyesebb vala, alaptalan. Igaz ugyan, hogy akkor biztos hírek érkeztek a szultánnak, vagy legalább egy nagy török seregnek megjelenéséről; de vajjon honnan merítik a biztosságot, hogy a jelen évben nem kell ugyanattól tartani? 1552-ben sem jött be maga a szultán, és az ország mégis súlyos veszteségeket szenvedett. Ő, a király, 1552-ben igéretet tett, hogy személyesen meg fog jelenni a táborban; most is el van határozva, hogy maga, fiaival együtt, élére fog állani a seregnek.

Felhívja Miksát, hogy a rendek közül a kiválóbbakkal

---

[1]) A rendek harmadik felirata. Egykorú másolata ugyanott. L. **Irományok.** XIII. szám.

[2]) Azon példány, melyet Miksa Ferdinándnak küldött át, ugyanott. L. **Irományok.** XIV. szám.

[3]) Miksa február 28-iki válaszából kitünik, hogy Ferdinánd leiratát csak nehány nappal előbb kapta meg, és azt csak harmadik leiratában vehette tekintetbe.

egyenként értekezzék. Igyekezzék kivinni, hogy a rendek legalább harmadfél, vagy két forintot ajánljanak meg; annál inkább, mert az utolsó országgyűlés óta majdnem két esztendő telt le, s ez idő alatt csak egy évi adót fizettek, míg a többi országoknak, Magyarország védelme érdekében, súlyosabb terheket kellett viselni. Értesítse őket, hogy az újabban megállapított hadügyi szervezet a hadsereg pontos fizetéséről gondoskodik, minélfogva biztosan várható, hogy ezentúl a katonák kicsapongásaitól és kártételeitől meg lesznek mentve. Ha mindazáltal semmiképen nem bírhatja rá, hogy akár csak két forintot is szavazzanak meg, felhatalmazza, hogy *másfél forinttal* is megelégedhessék, [1]) mert jobb e csekély összeget elfogadni, mint az országgyűlés eredménytelen feloszlását idézni elő.

A mi a segélynek több évre való megajánlását illeti, felhívja Miksát, törekedjék kieszközölni, hogy a rendek, más országok példájára, legalább 3—4 évre tegyék ajánlataikat, kiemelvén, hogy annak daczára, valahányszor a szükség követeli, össze fogja hívni az országgyűlést. Ha azonban a rendek másfél forintnál többet nem szavaznának meg, akkor nem érdemes ily jelentéktelen adónak több évre való megajánlása miatt fáradozni.

Helyeseli azt, a mit Miksa a törvénybe ütköző királyi rendeletek tárgyában előterjesztett kivánatra válaszolt. Ragaszkodjék ahoz állhatatosan, és ne engedje, hogy a végzésekbe olyasmit igtassanak, a mi sokaknak engedetlenségre adna ürügyet, és komoly bajoknak válnék forrásává.

Ha nem képes 14—15 napi ingyen munkának megszavazását kieszközölni, igyekezzék minél többet megajánltatni, mert a 3 napi munkának semmi haszna nem volna. A mi azon panaszt illeti, hogya mult évben Babocsa megerősítésénél oly ingyen munkákat rendelt el, melyeket az országgyűlés nem ajánlott meg, megjegyzi, hogy erre nézve számos magyar tanácsosnak hozzájárulásával bocsátotta ki rendeletét.

---

[1]) A rendek első feliratukban két forintot ajánlottak meg, s e mellett maradtak is.

A János király jószágai tárgyában felmerült pereket el kell halasztani az ő visszatérteig.

Helyeseli, hogy a hűtlenség czímén álnokul kieszközlött jószágadományozások tárgyában a vétkesek megbüntetését és a jogos birtokosok visszahelyezését a király hatáskörébe tartozónak tekinti. Ő azonban megnyugszik abban, hogy mindenkor a megye közönsége vizsgálja meg és döntse el, vajjon a jószágadományozás törvényesen vagy álnokuton eszközöltetett-e ki, és ha az utóbbi derül ki, a jogos birtokost helyezze vissza. De annak eldöntését, vajjon azok, a kik jószágadományokat álnokul eszközöltek ki, ez által hűtlenség bűnébe estek-e vagy nem, magának tartja fenn. [1])

Midőn ezen királyi irat Miksa kezeihez érkezett, a tárgyalások már oly stádiumban valának, hogy az *adó* és *ingyen munkák* kérdését többé szőnyegre hozni nem lehetett. Mindazáltal az a hatása volt, hogy Miksa némely pontokban álláspontjához következetesen ragaszkodott.

Harmadik leiratában tehát kijelenté, hogy habár néhány pontra nézve a király elhatározását kívánta kikérni, mivel azonban a rendek az országgyűlés befejezését sürgetik, és hivatkoznak a teljhatalomra, melylyel királyi atyja felruházta: kész azon pontokra nézve is nyilatkozni.

A katonai kihágások tárgyában *elfogadja* tehát a rendek javaslatát, a mely szerint a király által kiküldendő bírák vizsgálják meg a károkat, és büntessék meg a vétkeseket. Egy úttal igéri, hogy a király jövőre pontosabban fogja a katonákat fizetni, és a tisztviselőket, kik ellen magyarországi alattvalóinak jogos panaszuk lesz, kimélet nélkül büntetendi.

De az idegen tisztviselőknek elbocsátását, az idegen katonáknak a magyar törvényszékek alá rendelését, békés időkre kell *halasztani*. Ugyanis az ország nem lehet el külsegély nélkül; már pedig ha a rendek kívánata teljesíttetnék, nem lehetne többé remélleni, hogy az idegen hatalmak Magyarországba hadakat küldenek.

---

[1]) Végül utasítja, hogy a horvát- és tótországi rendek által előterjesztendő kérvény és a győri püspöknek panaszai tárgyában, a slavóniai főkapitánytól és a krajnai tartományi főnöktől kérjen véleményt. (A királyi leirat eredetije ugyanott.) — L. **Irományok**. XV. szám.

Az adónak és katonáknak egy esztendőre való megajánlásában *megnyugszik*.

A törvényellenes királyi rendeletekre vonatkozó végzés ellen ismételi kifogásait. Jól tudják, hogy a királynak nincs szándéka bármit tenni szabadságaik és törvényeik sérelmére. A végzés pedig, melyet alkotni akarnak, azt eredményezné, hogy az összes királyi rendeletek törvényességét megtámadnák, és azoktól bárki, azon ürügy alatt, hogy a törvénybe ütköznek, az engedelmességet megtagadhatná. Ennek folytán a király nevében kijelenti, »hogy ama czikket, mint feleslegeset és igen veszedelmeset, *elvetendőnek és kiküszöbölendőnek határozta.*«

Az ingyen munkák felosztására vonatkozólag *lemond* azon kívánatról, hogy az a királyra bizassék.

A János király jószágai tárgyában felmerült perek *maradjanak függőben* a király elhatározásáig.

Kívánja, hogy a nyolczadi törvényszék ülésein mindig legalább egy főpap és egy főúr legyen jelen. A négy ülnök kinevezése tárgyában, a magyar tanácsosokkal egyetértőleg, *később* fog határozni.

A hűtlenség ürügye alatt kieszközölt jószágadományozások tárgyában *közvetitő engedményt* tesz. Megegyezését adja, hogy a megyei törvényszék itéljen a felett, vajjon csakugyan álnokul történt-e a királyi adomány kieszközlése; és ha kitünik, hogy igen, a jogos birtokos haladéktalanul helyeztessék vissza birtokába. De a felett, vajjon azokat, a kik az ily adományokat álnokul kieszközölték, a hűtlenség büntetése érje-e vagy nem, a király itéljen.

A Rakovszky-féle ügyben ragaszkodik korábbi határozatához.

Abban, hogy a főispánok, kiknek megyéjök területén birtokaik nincsenek, elmozdíttassanak, megnyugszik; úgy szintén jóváhagyja, hogy a megye azon nemeseket, kik hivatalt vállalni vonakodnak, megfelelő büntetéssel sújtsa.

Ezen leirat a *rendek három oly kívánatáról* is szól, a melyek a feliratokban elő nem fordúlnak; de a rendek által bemutatott czikkekbe felvétettek. Miksa kijelenti, hogy csak most értesült arról, miszerint némely harminczadosok magok számára is hajtanak be bizonyos illetékeket; igéri, hogy gon-

doskodni fog ezen visszaélés megszüntetéséről. A tizenhárom szepesi város és az Ausztriának elzálogosított magyarországi várak visszaváltása tárgyában informálni fogja a királyt. A sárosi alispánnak panaszát pedig, miszerint ő maga és két bártfai polgár a lengyel tisztviselők által bántalmaztattak, orvoslás végett elő fogja terjeszteni a lengyel királynak.

Miksa mindezen ügyeket, melyekre nézve jelen leiratában nyilatkozott, végleg elintézetteknek tekintette; és a megállapodásokat a királynak bemutatni készült. [1])

Azonban a rendek nem úgy vélekedtek. *Negyedik feliratukban* halájokat fejezték ki ugyan végzéseik egy részének megerősítéseért, de a többieket, melyeket Miksa elhalasztott vagy elvetett, fenntartandóknak ítélték. Minden pontban szilárdul ragaszkodtak határozatukhoz.

Az, hogy az idegen tisztviselők helyébe magyarok neveztessenek, a Magyarországban tartózkodó idegenek a magyar törvényeknek legyenek alávetve, és hogy a rendek ne tartozzanak a törvény ellenes rendeleteknek engedelmeskedni: nem új kívánság. Feliratukhoz mellékelve, bemutatják a korábbi országgyűléseken alkotott és a király által megerősített ide vágó törvényeknek szövegét. [2]) Ezeknek elolvasása meg fogja győzni, hogy mit sem kérnek, a mi a királyi méltóságra és tekintélyre nézve sérelmes. Azok, kik őt másként informálják, »a nem jól ismert ügyeket félszegen magyarázzák, és így hosszú vitatkozásokra adnak alkalmat.« Miként ugyanis más keresztény országokban, úgy Magyarországban is az volt a szokás, hogy a magánosok tanácsára vagy kérelmei folytán kibocsátott törvénytelen rendeleteknek nem engedelmeskedtek. És ha a rendek kötelesek volnának a magánosok tanácsára kibocsátott királyi rendeletek értelmében többet és egyebet is tenni, mint a mivel az ország törvényei értelmében tartoznak: az országgyűlések tartásának nem volna

[1]) »Omnia ista . . . tanquam conclusa ad Maiestatem Caesaream quamprimum deferri curabit.« A leirat egykorú példánya ugyanott. L. **Irományok.** XVI. szám.

[2]) Ezen melléklet is megvan a bécsi titkos levéltár irományai között; ki vannak vonva az 1552. XXX., 1553. XXIX., 1556. XXXVII., továbbá az 1471. XII. és XXXI., 1543. XXXI., 1545. XXXIII. czikkek.

semmi értelme. A kik a királyt másként informálják, »nem annyira a császári felség javát kivánják, mint inkább azon vannak, hogy a hű rendeket tőle elidegenítsék.«

A János király jószágai tárgyában felmerült pereket nem lehet elhalasztani. Az igazságszolgáltatást nem szabad korlátozni.

A nyolczadi törvényszékre nézve igen kivánnák, hogy minél több főpap és főur vegyen részt üléseiben; de nem akarják, hogy azon esetre, ha fontos okok miatt a főrendek közül senki sem lehetne jelen, a felek károsuljanak. Egyébkint felkérik a királyt, intézkedjék, hogy a felebbezett perek tárgyalásánál a királyi helytartó mellett négy főrendű ülnök ne hiányozzék

A hűtlenség ürügye alatt kieszközölt adományok tárgyában hozott határozatukat bővebben kimagyarázzák. Nem minden adományra terjed az ki, mely hűtlenség czimén történik. Azokat, kik nyilván való hűtlenséget követnek el, a király minden törvényes eljárás nélkül megfoszthatja jószágaiktól. Csak azon nemesek, gyermekek- és özvegyekről szólanak, kik kénytelenek a felkelők között élni, de a felkeléshez nem csatlakoznak.

A szepesi városok és az Ausztriához csatolt várak visszaváltása érdekében ismételik kérelmöket.

A Rakovszky-féle esetre nézve kiemelik, hogy nem akarják az e tárgyban hozott királyi itéletnek érvényét megtámadni. De ezen alkalomból szükségesnek látták egy általános, jövőben alkalmazandó jogi elvet kimondani, a melytől el nem állhatnak. [1])

Miksa, hogy a tárgyalások menetét és az országgyűlés befejezését siettesse, személyesen jelent meg a rendek körében, hogy negyedik feliratukat meghallgassa, és annak pontjaira válaszát rögtön előadja. A rendek — igy szólott — csak azt ismételték, a mit korábbi feliratukban bőségesen elmondottak. Mivel pedig arra oly választ nyertek, a melylyel meg lehetnek elégedve, feleslegesnek tartja ujabban megfontolás alá venni, mert közlött határozataitól el nem állhat. Ismételi, hogy sem

[1]) A negyedik felirat egykorú példánya ugyanott. — L. **Irományok.** XVII. szám.

atyjának, sem neki nincs szándéka bármit akár a rendek szabadságai és jogai, akár az ország szokásai ellen cselekedni. Sőt ellenkezőleg, bizton várhatják, hogy a király miként eddig úgy ezentúl is semmit sem fog elmulasztani, a mi az ország védelmére, a rendek jogainak és szabadságainak fenntartására vonatkozik. De mivel ő nem érezi magát felhatalmazva az utolsó feliratban sürgetett kívánatok teljesítésére, és nem hihető, hogy az *összes rendek* ragaszkodnának azokhoz: végre mondjanak le róluk, és nyugodjanak meg határozataiban. Viszont minden ügyeikben közbenjáróul ajánlkozik a királynál.[1])

Miksa másnap — február 28-án — ismét megjelent a gyűlésben és meghallgatta az *ötödik felirat* felolvasását. A rendek hangsúlyozzák, hogy soha sem volt szándékuk a korona tekintélyén csorbát ütni; vérök ontásával bizonyították be gyakorta hűségöket. Ők csak szabadságaik és kiváltságaik fenntartására céloznak. Hogy végső nyilatkozataiban nem találhattak megnyugvást, ne magyarázza engedetlenségnek. Ha elfogadnák, szabadságaikat megingatnák, felhatalmazásuk határain túllépnének, és attól kellene tartaniok, hogy haza térve, a nemesség részéről rosz fogadtatás fog reájok várni, sőt életök is veszélyeztetve leend.

Miksa tévedésben van, midőn azt hiszi, hogy a rendek nem egyértelműleg járnak el. A *bemutatott czikkeket egyhangúlag fogadták el, miután egyenként szavazatukat elöadták.* Inkább az összes rendeket és tanácsosait hallgassa meg, mint azokat, kik hamis értesítések által tévútra vezetik. Atyját is figyelmeztesse, hogy ezektől óvakodjék. Mert ha a rendek soraihoz tartoznak azok, félő, hogy miként most az országgyűlés ellen ármánykodnak, adandó alkalommal ugyanígy fognak eljárni a király ellen is.

Ujra felkérik tehát, erősitse meg az általok bemutatott végzéseket, vagy pedig ha magát erre felhatalmazva nem érezi, küldje át a királyhoz, és eszközölje ki a megerősítést. Nem kételkednek abban, hogy ezt meg fogja tenni, mert mindenkor

[1]) Úgy látszik a válasz nem volt rögtönözve. Hihető, hogy előbb közölték Miksával a feliratot. A válasz szövege egykorú iratban a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok. XVIII. szám.**

kegyelmes uroknak mutatta magát. Viszont biztosítják hűségük és hódolatuk felől.

Most pedig el vannak határozva, hogy mindnyájan haza térnek. [1])

Miksa ismét rögtön, élő szóval válaszolt. Kegyelmes tudomásul veszi hűségök hangsulyozását. Elismeri, hogy azt gyakran bebizonyították. Viszont legyenek meggyőződve, hogy a király, miként eddig, úgy ezentúl is semmi áldozattól nem fog visszariadni, hogy az országot megvédelmezze. Legyenek megnyugodva az iránt is, hogy az ország jogait és szabadságait épségben kivánja fenntartani. Ő a maga részéről át van hatva azon meggyőződéstől, hogy szerencséje Magyarország fennmaradástól feltételeztetik.

A végzéseket nem erősítheti meg. Azokat fel fogja terjeszteni atyjának; úgy mindazáltal, hogy nem tekintendők még »véglegesen megerősítetteknek.«

Ezek után a rendeket, kegyelméről biztosítva, elbocsátja. [2])

Vajjon Miksa ezen utolsó előadására feleltek-e a rendek? nem tudjuk.

Minden oda mutat, hogy a hat pontra nézve ragaszkodtak ötödik feliratukban kifejezett elhatározásukhoz, és a megegyezés nem jött létre.

Abban történt megállapodás, hogy a vitás kérdések eldöntését a királyra bízzák. [3]) Ekkor márczius első napjaiban a követek legnagyobb része elutazott Pozsonyból. Miksa és a főrendek ott maradtak, hogy a királyi megerősitést bevárják.

Miksa ugyanis február 28-án átküldötte Ferdinándnak Augsburgba a rendek által bemutatott törvénykönyvet, és je-

[1]) Egykorú példány ugyanott. — L. **Irományok.** XIX. szám.

[2])A kir. válasz egykorú iratában ugyanott. L.—**Irományok.**XX.sz.

[3]) Ezt lehet következtetni egy levélből, melyet Miksa egyik tanácsosa ir Ferdinándnak 1559. márczius első napjaiban. Jelenti, hogy Miksa küldi »articulos, quos Ordines et Status Regni Hungariae . . . partim concluserunt, partim Regia eius Serenitas ad instantiam eorundem Ordinum ad Caes. Vestram Maiestatem referre decreuit, ea tamen expresse conditione, ne huiusmodi articuli pro conclusis acceptari, et simpliciter Maiestati Vestrae Caes. confirmandi intelligerentur missi fuisse. « Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.

lentést tett azon pontokról, melyek iránt azokkal nem tudott megegyezni. Ezek a következők: a Magyarországban tartózkodó idegeneknek a magyar törvények alá rendelése, — a törvényellenes királyi rendeletekkel szemben az engedelmesség megtagadása, — a János király jószágaira vonatkozó perek elhalasztása — a nyolczadi törvényszék üléseiben két főpapnak és két főúrnak részvétele, — a hűtlenség ürügye alatt álnokul kieszközölt jószágadományok ügye, — és a Rakovszky-féle eset.

Miksa mindegyik pontnál kifejtette, hogy az általa elfoglalt álláspont helyes, minélfogva engedményeket tenni nem lehet. Ezzel kapcsolatban azt javasolta a királynak, hogy a nyolczadi törvényszékhez a főpapok sorából a győri és nyitrai püspököket, a főurak közül Tahy Ferencz királyi fölovászmestert és Zay Ferenczet nevezze.

Végül megemlítette a szepesi városok és az Ausztriához csatolt magyarországi várak visszaváltásának ügyét, oly megjegyzéssel, hogy ennek tárgyalására a jelen időpont épen nem alkalmas. [1])

Ferdinánd márczius 10-én Augsburgból Miksához intézett iratában adta elő a pozsonyi országgyűlés végzései tárgyában elhatározását.

A mennyire helyeselte Miksa eljárását, annyira elégületlen volt az országgyűlés magatartásával és eredményeivel.

A rendek panaszai, a szenvedett elnyomatás és sérelmek miatt, — úgy mond — kínos hatást gyakoroltak reá. Mindent megtett azok elhárítására, és egészen akarata ellenére történtek. A sérelmeket, melyeket szenvedtek, felháborodással veszi tudomásul. Kész minden eszközt és módot felhasználni, hogy őket a katonáknak és másoknak zaklatásaitól megóvja, és szabadságukban fenntartsa. Viszont megvárja tőlük, hogy óvakodni fognak olyasmit tenni, a mi a többi nemzeteket megsérthetné. De ezt idézné elő, ha, miként a rendek már régóta sürgetik, az idegen tisztviselőket hivatalaiktól elmozdítaná, és a Magyarország területén tartózkodó összes idegeneket a magyar törvényeknek rendelné alá.

Jóváhagyja azt, hogy kiküldendő királyi biztosok a ka-

---

mazata ugyanott. — L. **Irományok. XXI.** szám.

tonák által okozott károkat összeírják, és a vétkeseket megbüntessék. Igéri, hogy ha jövőben tisztviselők, akár magyarok akár idegenek, az ország törvényei és szabadságai ellen bármely sérelmet követnének el, azokat, a rendek felhívására, érdemlett büntetéssel fogja sújtani.

A mi a rendek azon kívánatát illeti, hogy az idegen tisztviselők helyébe magyarok neveztessenek, és hogy az idegenek a magyar törvényeknek legyenek alávetve, a helytartó vagy más biró előtt törvényt állani tartozzanak: helyeseli, hogy Miksa annak tárgyalását békésebb időkre halasztotta, minthogy teljesítése a tényleges viszonyok között úgy szólván lehetetlen volna. Emlékezteti a magyar rendeket, hogy már más alkalommal sokféle és erős érvekkel kimutatta kívánatuk jogosulatlanságát; [1]) hivatkozott különösen szent István király törvénykönyvére, melyben fiának meghagyja, hogy az országában levő idegeneket karolja fel, mint a kiknek segítségére, az ország fenmaradása érdekében, szüksége van. Már pedig ezen törvénykönyvnek megtartására koronázása alkalmával esküt tett.

Hőn óhajtaná, bár volna az ország oly állapotban, hogy nem kellene idegen tisztviselőket és katonákat az országba hívni. De mivel köztudomású, hogy az ország külsegély nélkül fenn nem tartható, és az idegen nemzetek az ország védelmében oly áldozatkészséget fejtenek ki, hogy a véghelyeknek és a magyar urak várainak nagy része idegen országok segélyével tartatik fenn; magok a rendek pedig az ország védelmére szükséges költségeknek csak csekély részét szolgáltatják, úgy hogy az a nádor ellátására is alig elegendő: ezek után ilyetén új végzések által a külországok rendeit elidegeníteni nem szabad, mert kétségtelen, hogy azt a feltételt el nem fogadnák. Ehez járul, hogy ha az idegenek közül valaki a magyarokat bármely sérelemmel illetné, csak úgy nem fogja büntetését kikerülni, mintha az ország törvényeinek volna alávetve.

A király reméllette ugyan, hogy a magyar rendek, tekintettel a fenyegető veszélyekre és az idegen nemzetek áldozatkészségére, a kívánt segélyt meg fogják ajánlani; mivel

[1]) Ennek nyomára nem akadunk.

azonban ezt kieszközölni lehetetlennek bizonyúlt, nem roszalja, hogy Miksa a megszavazott csekély ajánlatokkal megelégedett.

Helyesli, hogy Miksa elvetette azon czikket, melyben a rendek kimondják, hogy a törvényellenes királyi rendeleteknek senki sem tartozik engedelmeskedni; mert ez sokaknak alkalmat szolgáltatna a legüdvösebb rendeletek végrehajtását megtagadni; egy úttal arra mutat, mintha a rendek az ő szándékainak őszinteségében kételkednének. A rendek által felhozott régibb törvények, melyek állításuk szerint ezen elvet magokban foglalják, csak egyes esetekről és polgári ügyekről szólanak, melyeket katonai ügyekre kiterjeszteni és általánositani nem szabad. Ennek folytán Miksát utasítja, hogy ama czikket a törvénykönyvből küszöbölje ki.

A felső-magyarországi főkapitány kinevezése tárgyában kiemeli, hogy Telekessy Imrét, ki mind a törökök mind a lázadók ellen vitézül harczolt, és a koronának hűséges szolgálatokat tett, a felső-magyarországi főkapitányságra nem tarthatja alkalmatlannak; annál kevésbbé, mert más főurak, kiket ama tisz telvállalására felhívott, oly feltételeket szabtak, melyek teljesen elfogadhatatlanok valának.

Minthogy a János király jószágai tárgyában keletkezett pereket a közjó és a béke fenntartása érdekében látta szükségesnek elnapolni, felhívja Miksát, ne engedje, hogy erre nézve új végzés jöjön a törvénykönyvbe, és annál kevésbbé, hogy azon pereket a törvényszékek tárgyalás alá vegyék.

Hasonlag ő is szükségesnek látja, hogy a nyolczadi törvényszék ülésein, a többi bírák mellett, mindig két főpap és két főúr vegyen részt, és e czélra kinevezi a Miksa által javaslatba hozott főrendeket, oly hozzáadással, hogy ha fontos okok miatt meg nem jelenhetnének, más főpapok és urak helyettesíthessék őket.

A hűtlenség czimén álnokul kieszközölt jószágadományozások tárgyában jóváhagyja Miksa elhatározását.

A száraz vámok eltörlésében a múlt országgyűléseken is megegyezett, akár az ő, akár mások jószágain találtassanak; ezen végzésnek végrehajtását rendeli. A pénzverésre és más

ezzel kapcsolatban levő ügyekre nézve helyesli Miksa nyilatkozatát.

A rendeknek szabadalmát, mely szerint a harminczadok fizetésétől fel vannak mentve, tiszteletben akarja tartani; mivel azonban gyakran történik, hogy a nemesek különféle czikkekkel kereskedést űznek, és ezekért, oly szín alatt, mintha saját használatukra szolgálnának, a kincstár nem csekély kárára, a harminczadi díjakat megfizetni vonakodnak: a harminczadosok utasítandók, hogy az ily visszaéléseket akadályozzák meg.

A Magyarország és a szomszéd tartományok között fennforgó határügyek eligazítására maga idején gondja lesz. Miksa szólítsa fel az alsó-ausztriai kormányzóságot biztosok kiküldésére, hogy azok a magyar biztosokkal a tárgyalásokat indítsák meg.

A szepesi városok és Ausztriához csatolt várak kiváltására nézve helyesli Miksának válaszát, hogy t. i. azt jobb időkre kell halasztani. Helyeseli a Rakovszky-ügyben elfoglalt álláspontját is.

A horvát- és tótországi rendek, úgy szintén a magánosok kérelmeit és sérelmeit Miksa a magyar tanácsosokkal vegye tárgyalás alá. Minthogy a győri püspöknek Jurisich Miklós ellen emelt panaszai alaposaknak látszanak, Miksa az ausztriai kormányzóság- és kamarától kérjen véleményt az iránt, miképen kelljen azokat orvosolni, és azután tegye meg a mit az igazság és méltányosság követel.

Mivel a *vallás ügyére* vonatkozó pont az országgyűlés első feliratában eltér attól, a mely a törvénykönyvbe van felvéve, erre nézve is szükségesnek látja akaratát közölni; hogy t. i. a törvénykönyv azon pontjához, a mely kimondja, hogy a főpapok főespereseiket egyházi látogatásokra küldjék ki, és egyébb kötelességeiket is teljesítsék, hozzáadandó még az is: hogy az egyházi személyek a főpapok által megidéztetve, tartozzanak előttük megjelenni, és hogy ő (a király) az egyház jogainak és szabadságainak fenntartása körül, hivatásának meg fog felelni.

Egyébkint az országgyűlésnek mindazon végzéseit, melyeket Miksa elfogadott, ő is jóváhagyja. Miksának leiratával a

magyar rendek meg lehetnek elégedve, a mely igazságos és méltányos, az ország jogai-, szabadságaival és törvényeivel összhangzásban áll. Attól tehát el nem térhet. Atyai kegyelmes jóakaratát a rendek sokkal jobban ismerik, semhogy őt azzal gyanusíthatnák, mintha az ország jogai-, szabadságai- és szokásainak megtámadására czélozna. Miként eddig a rendelkezésére álló jövedelmeket Magyarország védelmére készséggel feláldozta, sőt a maga és gyermekei életét is koczkára tette; ezentúl sem fog buzgalma és áldozatkészsége lankadni. Viszont meg van győződve, hogy a rendek, kik ekkoráig hűségöket fényesen igazolták, és vérök ontásával megpecsételték, az erény útjáról jövőben sem fognak letérni.

Mivel pedig az országgyűlési végzeményekből szokás minden megyének egy példányt küldeni, felhívja Miksát, hogy a jelen országgyűlés végzéseit addig meg ne erősítse és szét ne küldje, míg azok a jelen levelében előadott határozatai értelmében nem módosíttattak; vagy pedig, ha Miksa czélszerűbbnek látja, a rendek által megállapított végzések után a jelen királyi irat egész terjedelmében beigtattatik. Belátására bízza e két módozat közűl választani. De újra kijelenti, hogy a végzéseket, oly alakban a mint a rendek bemutatták, semmi esetre sem erősíthetné meg. [1])

Miksa a két módozat közűl az előbbit választotta; azt, hogy a rendek által bemutatott törvénykönyv a királyi irat igényei szerint módosíttassék, illetőleg átalakíttassék.

Kiknek befolyásával történt ez, és vajjon a rendek szétoszlásuk előtt felhatalmazták-e azokat, a kik Pozsonyban maradtak, az országgyűlési végzések lényeges megváltoztatására? arról nincs tudomásunk.

Annyi bizonyos, hogy a törvénykönyv lényeges átalakításon ment keresztül. Némely végzéseket kihagytak, másokat beigtattak; némelyekben lényegtelen módosításokat tettek másokat pedig úgy változtattak meg, hogy azután az előbbi végzésnek épen ellenkezőjét tartalmazták. És pedig nemcsak azon hat pont, a melyekre nézve, az országgyűlési tárgyalások befejezése-

[1]) Az 1559. márczius 10-én kelt királyi irat eredeti fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok.** XXII. szám.

kor a rendek és Miksa ellentétes nézeteikhez ragaszkodtak; nemcsak azok, a melyeknek megváltoztatását Ferdinánd utolsó leiratában követelte : hanem más végzések is alávettettek ily műveletnek. Úgy látszik Miksa és tanácsosai megragadták ezt az alkalmat, hogy a törvénykönyvet egészen tetszésök szerint idomítsák át. Mindazáltal érintetlenül hagyták azon végzéseket, melyek a rendek által elvállalt terheket szabták meg; jól tudván, hogy a rendek különben sem volnának rábirhatók, hogy nagyobbakat vállaljanak el.

Azon czikkben, mely a katonák kártételeiről szól, a rendek azt az alternativát teszik fel, hogy az általok okozott károkért a király vagy maga adjon kárpótlást, vagy pedig adasson a katonák lefoglalandó zsoldjából. Most az alternativa első része kihagyatott, és egyenesen kimondatott, hogy a károsultak a katonák zsoldjából fognak kárpótoltatni. [1])

A királyi tisztviselőkről a rendek azt határozták, hogy akár magyarok akár idegenek, erőszakos tettektől tartózkodjanak, és senkit az országgyűlésen tett ajánlatokon túl ne terheljenek; azok, a kik e végzés ellen cselekednének, tartozzanak megidéztetve a királyi helytartó, vagy más hatóságok előtt is megjelenni, és ha itt bűnök bebizonyúl, a király vagy más hatóságok a megérdemlett büntetéssel sujtsák őket. E helyett azon a királyhoz intézett kérelem tétetett, hogy a vétkeseket érdemök szerint büntesse meg. [2])

A rendek felkérvén a királyt, hogy magyar ügyekben csak magyar tanácsosaira hallgasson, és a magyar cancellaria utján kibocsátott rendeleteinek szerezzen érvényt; hangsúlyozták, hogy azon esetre, ha a király a rendek gyakran ismételt panaszait nem orvosolja, és sérelmeiknek meg szenvedéseiknek véget nem vet, nem tudják, miként lesznek képesek segélyt ajánlani, vagy a mit ajánlanak, tényleg megtenni; és csak azon reményben, hogy a király ez irányban komoly intézkedéseket fog tenni, veszik tárgyalás alá kivánatait. Minden záradék elhagyatott, és helyét azon semmit mondó nyilatkozat foglalta hogy a király ajánlkozott, miszerint ama két pontra nézve úgy

[1]) A törvénykönyv IV. czikke.
[2]) A VII. czikk.

fogja magát viselni »a mint az ügyek és dolgok minősége és állapota követelni fogja.« [1])

Azon pont, mely a rendeket felhatalmazza, hogy a törvényellenes királyi rendeletek irányában az engedelmességet megtagadhassák, teljesen mellőztetett. Hasonlag az is, mely a felső-magyarországi megyék részére főkapitánynak kinevezését sürgeti.

Azon czikkbe, a mely a jobbágyoknak ingyen munkáit szabályozta, beleigtattatott az, hogy a király fel van jogosítva, szükség esetén, a veszélyben forgó megyékkel nagyobb mérvű ingyen-munkák megajánlása végett tárgyalásokat indítani meg. [2])

A rendek által szerkesztett törvénykönyvben kimondatott, hogy a nyolczadi törvényszék miként egyéb pereket, úgy azokat is, melyek János király jószágai tárgyában merültek fel, haladék nélkül vegye tárgyalás alá. A Miksa által átalakitott törvénykönyv ellenben megállapítja, hogy a János király jószágai tárgyában támadott perek kivételesen függőben hagyatnak. [3])

A nyolczadi törvényszékre nézve a rendek azt határozták, hogy annak itéletei érvényesek legyenek akkor is, ha az ülésekben a bírákon kivül a főrendek közül senki sem vesz is részt. A szentesített törvénykönyv azonban, a király kivánata szerint, mellőzhetetlenül követeli legalább egy főpapnak meg egy világi urnak jelenlétét; és e végre a Miksa által javaslatba hozott két főpapnak és két főurnak a nyolczadi törvényszék ülnökeivé történt kinevezését is registrálja. A köznemesség soraiból pedig a rendek által javaslatba hozottak közül csak egy neveztetett ki, a többiek helyett mások neveztettek. [4])

A vallásügyi czikk, mely a rendek által benyújtott törvénykönyvben csak azt állapította meg, hogy a főpapok főes-

[1]) A X. czikkben.

[2]) A XVIII. czikkben.

[3]) A XXXVII. czikk.

[4]) Ugyanis a rendek Giczy Józsefet, Felpeucy Ferenczet, Iuantsy Pétert és Paczoth Jánost ajánlották. A király a XXXVIII. czikk szerint — Iuantsy Jánost, Sambokreti Györgyöt, Simándi Pétert és Giczy Józsefet nevezte ki.

pereseiket az egyházak látogatására küldjék ki és egyéb kötelességeiket is teljesítsék, — a rendek első felíratával összhangzásba hozatott. Vagyis kimondatott, hogy a főpapok által kihirdetendő zsinatokra és egyéb gyűlésekre a lelkészek kötelesek legyenek megjelenni, és ha találkoznának, a kik lelkészeiket oda elbocsátani vonakodnak, »azok irányában, akár urak és nemesek, akár városok legyenek, ő felsége, az egyházi jogok és szabadságok megóvása és fenntartása végett, a keresztény fejedelem kötelességét, a mely őt, mint magyar királyt illeti, teljesítse, a mire kegyelmesen ajánlkozott«. [1])

A hűtlenség czime alatt kieszközölt jószágadományokról szóló czikk a királyi levél értelmében módosíttatott; úgy hogy a megyei közönségre bizatott eldönteni: vajjon valaki törvényesen jutott-e a jószág birtokába vagy nem, és az utóbbi esetben a törvényes birtokost visszahelyezni; ellenben a király részére fenntartatott [azoknak megbűntetése, kik törvénytelen uton helyezték magokat a jószágokba. [2])

A harminczadokról szóló czikkhez egy pont csatoltatott, mely a nemesek által gyakorta elkövetett visszaélések megszüntetésére volt hivatva. [3])

Egészen kihagyattak: a szepesi városok és az Ausztriához kapcsolt várak kiváltására vonatkozó czikk; továbbá azon czikkek melyekben a rendek Gyulaffy Lászlónak és Forgách Jánosnak jogigényeit Léva várára, a horvátországi rendek kérvényét és a győri püspök panaszait a király figyelmébe ajánlják; végre az is, mely a Rakovszky-féle esetből kiindulva, egy jogelvet mond ki.

A főispánokra nézve a rendek kimondották, hogy azok, a kiknek a megyében jószágaik nincsenek, hivataluktól fosztassanak meg, és helyökbe olyanok »választassanak«, a kiknek a megye területén jószágaik vannak. A Miksa által átalakított törvénykönyv csak azt határozza: hogy oly főispánokra nézve, kiknek a megye területén jószágaik nincsenek, a régi törvények és szokások épségben fenntartandók. [4])

[1]) A XLI. czikk.
[2]) A XLIII. czikk.
[3]) A XLIV. czikk.
[4]) Az LIII. czikk.

[illegible] a törvénykönyv befejező sorai, melyekben a rendek [illegible] megerősítését kérik, és ezen kérelmöket [illegible]. Helyébe a márczius 10-iki királyi levél [illegible] melyben a király a rendek által [illegible] szól, fájdalmát fejezi ki, magát menti, és [illegible] mindent megtenni, a mi a bajok megszüntetésére alkalmas.

Miksa az ekként átalakított törvénykönyvet nem maga erősítette meg, hanem a király nevében állította ki, és utolsó levelének keletével (Augsburg, márczius 10.) látta el. [1])

---

[1]) Egykorú példány. L. **Országgyülési Irományok és Törvények. XXIII. szám.**

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1558. November 21.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia Romanorum Electus Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex, etc.

Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Inter alias nostras curas, que nobis in diuersis Reipublice Christiane negociis iugiter incumbunt, precipua nobis semper et pocior fuit de fidelium subditorum nostrorum, Regni illius nostri Hungarie incolarum, publico et communi bono, eorumque tranquillo et pacifico statu. Pro qua quidem nostra iugi et continua sollicitudine, quum ad presens pleraque nobis occurrerint negocia, ad communem Vestram et tocius Regni huius nostri salutem pertinencia, que publicos, in Vestra, ceterorumque fidelium nostrorum presencia, tractatus, consilia et prouisiones requirant; pro illis consultandis, ac bono modo et decenti ordine concludendis, generalem iisdem Regnicolis nostris Conuentum necessario indicendum, promulgandumque duximus. Fidelitati igitur Vestre harum serie committimus et mandamus, ut ad festum Epiphaniarum Domini proxime affuturum, certos nuncios de medio Vestri electos, cum plena potestate, informacione et authoritate, ad dictum generalem Conuentum, Posonium, sub pena in decreto expressa, expedire debeatis. Et quia in futurum Vestrum, ceterorumque fidelium nostrorum defensioni, contra omnes aduersos hostium conatus, auxiliis eciam reliquorum subditorum nostrorum mature prouideamus; necessario nos binc in Bohemiam, inde vero ad

Imperium, unde breui confectis negociis, Deo dante, redituri sumus, proficisci oportet; Vobis clementem ad scitum dare volumus, nos predicte generali Diete, ordinandorum pro defensione Vestra eiusmodi auxilio regio causa, personaliter interesse non posse; Serenissimum tamen Principem dominum Maximilianum, Regem Bohemie, et filium nostrum charissimum, loco nostri personaliter, cum plena informacione et authoritate, quam a nobis habet, illi interfuturum. Quapropter Vos et Vestrum singulos clementer hortamur, Vobisque committimus quoque, ut eius Serenitate presente, Vos, ceterique fideles subditi nostri, quecunque Vobis, pro futura Vestra defensione et quieta permansione, tractanda occurrerint, maturo consilio tractare et consultare, atque omnia et singula, prout ad tocius Reipublice commodum et utilitatem conueniencius fore videbuntur, concludere debeatis. Secus non facturi. Datum vigesima prima Nouembris, Anno Domini Millesimo Quingentisimo quinquagesimo octauo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici et Juratis, ceterisque ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis etc., fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

II.

1558. November.

A magyar tanácsosok véleménye, az országgyülésen teendő királyi előterjesztések tárgyában.

Sacra Maiestas Cesarea, dominus noster clementissimus, mandauit fidelibus suis Consiliariis Hungaris, ut quid in proxime futura Dieta generali Regnicolis, nomine Maiestatis suae, proponendum fore videretur, consultarent, suamque opinionem in scripto Maiestati eius Caesareae offerrent.

Quamuis itaque domini Consiliarii, qui et ipsi pars Regnicolarum sunt, nihil hic in medium proferre possint eorum, quae Maiestati suae Caesareae specialiter et expressius fideli-

bus eiusdem subditis Hungaris proponenda et ab eisdem petenda erunt: mandato tamen suae Maiestatis in omnibus, prout tenentur, prompte et humiliter obedire cupientes, visum eis fuit haec quae sequuntur, Maiestatis eius nomine proponi posse.

Imprimis, quod licet Maiestas sua Caesarea ex animo cupiuerit ipsamet personaliter fideles suos subditos Hungaros super omnibus quae praesens et publica requirit necessitas, requirere, quia tamen aliis arduis negociis, solam defensionem et commune bonum huius afflicti Regni concernentibus coacta, in Bohemiam, et inde ad Imperium proficisci debuerit, Serenissimum Regem Bohemiae, filium suum charissimum, hic inter suos fideles a se relictum esse, cum ea instructione et potestate, qua in suae Maiestatis absentia, occurrentia quaeuis negocia tractare, et contingentibus necessitatibus prouidere possit. Ut tamen Maiestas sua ipsamet, sua praesentia rebus istius regni sui commodius prospiciat et consulat, non velle eam diutius hinc abesse, sed confectis bono modo et quanto citius fieri poterit negociis, pro quibus profecta est, reuerti, atque hic personaliter, pro tempore et necessitate singulorum, clementem et benignam curam velle habere.

Deinde fidelibus suis regnicolis Hungaris, ex soepissima iam facta declaratione grauissimorum sumptuum, laborum et fatigarum suae Maiestatis, causa publicae et communis defensionis, procurandeque quiete permansionis omnium fidelium subditorum suorum, tum vero praecipuae Ungarorum, ab initio imperii sui susceptorum, abunde satis constare posse, Maiestatis suae Caesareae erga ipsos pium et paternum animum, quo hactenus usque semper magna et iugi sollicitudine nihil non tentare, suisque et reliquorum suorum fidelium subditorum viribus et auxiliis experiri omiserit, quo tandem miserum et afflictum hoc regnum ab illa immitis totius Reipublicae christianae hostis Thurcae crudelitate iugoque et tyrannide iam tandem liberaretur. Quae quidem omnia, uti hucusque prompte semper et alacriter, causa salutis et recuperande pristine libertatis fidelium suorum, praestiterit, ita se in eodem proposito nunc quoque, et eo magis, quod deus optimus maximus ipsam ad altiora et supremam iam dignitatem euexerit, perseuerare, et ad finem utque vitae suae ea cura et sollicitudine nihil un-

quam potius habere velle. Et quia alias quoque nunquam Maiestas sua ommittere consueta fuerit fideles suos subditos Hungaros de imminentibus eorum periculis mature edocere, ipsisque in unum conuocatis sua cum eis consilia communicare, et ipsorum quoque erga suam, coniugumque et liberorum suorum defensionem animum et sententiam intelligere: se nunc quoque id haudquaquam praetermittere voluisse; et propterea quum nunc ad Maiestatem suam Caesaream ex certis et fidedignis locis perferatur, Principem Thurcarum proxime ventura aestate propria sua in persona, ad occupandas has pauculas Hungariae reliquias venire, vel si id, impedimentis aliquibus prohibitus, non possit, potentem tamen aliquem exercitum suum mittere proposuisse; Maiestatem quoque suam Caesaream, considerata hostis potentia, et si illi non resistatur, fidelium suorum subditorum subsecuturis inde periculis, se quoque iis quibus maioribus usquam poterit apparatibus praeparare, atque hostiles inimicorum conatus a regnis et prouinciis suis, aqua pariter et terra, dei adiutorio, prohibere decreuisse. Cuiusmodi quidem apparatuum suorum maturius conficiendorum causa, se iam nunc statim, ut dictum est, in regnum suum Bohemiae contulerit, inde vero ad Imperium quoque profectura sit, certa et firma spe parandorum, pro futura expeditione, haud leuium neque contemnendorum auxiliorum. Jam vero prouincias suas haereditarias omnes in hunc ipsum finem esse requisitas, quae quidem omnes perpensa grauissimi periculi eorum magnitudine, quod eis ab aduentu hostis imminet, licet Ungaris paulo remotius ab illo distent, pro futurae expeditionis et apparatus bellici sumptibus, singulae subsidia magna et amplissima, et quae putari possent praestitu vix possibilia, amore salutis et tranquillitatis, ipsorum, prompte et beneuole obtulerunt. Quae cum ita sint, perpendant et considerent fideles suae Maiestatis Hungari, si regna et prouinciae suae Maiestatis, ab imminenti calamitate adhuc remotiores, tanta ad auertendum ab eis periculum contribuere non dubitarunt; quanto maiora ipsos praestare conueniat, qui futurae cladi, quam deus benignus auertere dignetur, primi omnium sunt expositi, imo partim iam nunc quottidie in illa versantur.

Quapropter cum fideles suae Maiestatis subditi Hungari

intelligant hostem aduenturum, vires et potentiam illius esse magnam, et propterea periculum vix alias unquam maius quam nunc instare, ad resistendum vero illi et omnem calamitatem auertendam opus sit magnis apparatibus, ad quos inter alia pecuniae et victualia potissimum requiruntur: hortari suam Maiestatem ipsos status ot ordines regni, ut et ipsi, in bonum exemplum aliorum suae Maiestatis subditorum, tractent inter se et concludant de adiuuandis his suae Maiestatis apparatibus, pro ipsorum salute et permansione susceptis; atque cogitent, ut si alias unquam quidpiam publici subsidii ab ipsis praestitum est, tamen nunc respectu magnitudinis periculi omnino requiri, ut id quod maius et summum possunt, hac vice, pro ipsorum coniugum et liberorum, dulcis denique patriae suae conseruatione, impendere, promptequc et beneuole praestare non recusent. De modo quoque et ordine conquirendorum victualium, pro expeditione necessariorum atque certa et matura executione eorum, quae per ipsos offerentur, deliberare et concludere non omittant. Maiestas quoque sua, una cum Serenissimis suis liberis, quantum usquam a se praestari poterit, nihil pro defensione et salute suorum fidelium, ad sanguinem usque et vitam, suscipere et praestare sit recusatura; saltem ipsi quoque sui fideles subditi semetipsos et suam permansionem non negligant, sibimetque ipsis deesse nolint.

Porro quia iidem suae Maiestatis fideles optime norint, quam numerosa nunc sint confinia Hungariae, ita ut quotquot arces sunt, tot pene confinia quoque existant; quantis item et quam grauibus sumptibus et expensis in militum praesidio, omnique munitionum et instrumentorum bellicorum genere, pro maiori parte a sua Maiestate interteneantur, plurimi vero suae Maiestatis fidelium ipsam in dies, pro maiori ad diuersa confinia prouisione sollicitent, neque illis commode prouidere possit; tractent de his quoque, quamodo scilicet Maiestas sua, in eorum prouisionibus, quando ipsa cum caeteris regnis et prouinciis suis ad illarum conseruationem nihil intermittit, per ipsos iuuari et in aliqua parte sufferri possit; quomodo item eiusmodi loca munienda, aliisque necessariis fuerint prouidenda; Maiestatem nihilominus suam, sicut antea imposterum quoque ea quae a se praestari poterunt, non esse intermissuram.

Praeterea quoniam male gubernatur regnum, in quo iura et leges, iustitiaeque administratio cessat, multae vero in dies querelae ad Maiestatem suam perferantur de variis violentiis, damnis et fidelium suorum oppressionibus, quae non aliunde quam propter suspensam intermissamque iudiciorum hoc disturbiorum tempore celebrationem contingant; tractent etiam de modo, quo iudicia celebrari et iustitia singulis administrari possit.

Et quoniam non infrequentes quoque querele circumferuntur de violata antiqua libertate, deque Praelatorum, Baronum, nobilium, caeterorumque regni statuum et ordinum, dent in hac quoque re modum, quomodo ipsa libertas antiqua, quantumquidem hoc turbulento tempore usquam fieri possit, seruetur.

Committere denique suam Maiestatem, ut singula praemissa, tanquam ardua et publica, quae maturum consilium requirunt, tranquille et pacifice tractent, et si quae habent priuata negocia, his publicis non immisceant, sed ad Serenissimae Maiestatis Regiae Boëmorum consilium referant.

Kívül: Opinio Consiliariorum hungarorum super propositione regnicolis hungaris, in proxime ventura Dieta generali offerenda. 1559.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

III.

1558. November 14.

A császári haditanács véleménye, a magyar országgyülésen teendö királyi elöterjesztések tárgyában.

Allerdurchleuchtigister Grossmächtigister Römischer Kayser, allergnedigister Herr. Nachdem Euer kayserliche majestät etc. endtschlossen zu Einganng des neunundfunffzigisten Jars, ainen Laundtag in derselben Cron Hungern zuhallten, unnd unns durch derselben Rath unnd gehaimen Secretary Marxen Singkhmoser anzaigen haben lassen, so wir was wüsten das den Stenden bemellter Cron Hungern neben anndern sachen daczumall furczutragen wäre, das wir desselben Euer kayserlichen Majestät in schrifft berichten sollen. Erinndern Ewer kayserliche mayestät wir hiemit unnderthe-

nigclich dessen, was hierinn die erfarenhait zum offtermal gegeben hat, das nämblich die Stänndt derselben Cron Hungern sich in dem, wann sy zu Irer selbs unnd des geliebten Vatterlanndts Geltung mit gewärter Hanndt oder aber zubefesstigung der eusseristen unnd nöttigisten Gränncz Fleckhen, item zu der Profanndtfuer, oder anndern dem Kriegswesen anhengigen sachen aufgemant worden, ganncz widerwertig unnd saumig erczaigt, etwo auch gar endtschuldigt haben, mit dem das sÿ, von Allter heer, darfür priuilegiert unnd befreÿdt wären, auch Ewer kaÿserliche Majestät Inen versprochen hetten, Sÿ beÿ solchen Iren Freÿhaiten hanndt zu haben unnd darwider in nichte zu dringen oder zubeschwären. Daraus dann eruolgt ist, das vill ansehlich Gränicz Fleckhen, dieweill Ewer Majestät mit befesstigung derselben nit geuolgen haben mögen, unerbaut verpliben, unnd in der Vheindt hennde geraten seyen, wie auch die übrigen Ort Fleckhen umb desswillen das sÿ zu der Wör an die Stat nit zuegericht in grosser gefar steen muessen, furnemblich umb dess willen, das sÿ die Stenndt bisheer in laistung der Robaten souil difficultiert haben. Derhalben so erfordert unnsers gehorsamen erachtens die hoch unnd unuermeidlich notturfft, das Ewer kayserliche Majestät inen den Stennden dise obsteende Puncten: als nämblich Ire zueczüg auch laistung der Robath, Profanndtfuer unnd was sunst dem Khrieg anheungig, woll unnd notturfftiglich auffüeren und auf ain söliche gewisshait hanndlen unnd stellen, damit Sÿ hernach in Volcziehung des jhenigen so disfalls an Sÿ der unuermeidlichen notturfft nach begert werden möchte, nit säumig, noch sich mit Iren Freihaiten weiter endtschuldigen unnd also willigclich Ir selbs unnd Irer Weib unnd Khinder, auch gemaines Vatterlanndts verderben zuesehen, dann souill Ire befreÿung belanngt, mögen Ewer kayserliche Majestät Inen mit dem wolbegegnen das Ewer kaÿserliche Majestät Erblanndt nit mit wenigern Freihaiten. Dann sÿ die Stenndt der Cron Hungern fürgesehen worden, darzue auch bisheer dem Vheindt nit so nahendt als sÿ gesessen seien; aber unangesehen desselben, hetten Sÿ Ire Freihaiten auf ain orth gestelt, und aus Cristenlichem Eÿfer das an die Hanndt genumen, unnd trewlich zuegeseczt, was zu hanndthabung des

Christlichen glaubens, auch errettung ir der Stennde als mitglider der Christenhait in Irem Vermügen gewesen wär; dann Sÿ wösten woll, da es zu fridlichen zeiten khäme, das dardurch inen unnd iren Freihaiten nit allein nichts benumen sein wurde, sonnder auch verhofften von Got dem Allmächtigen müldtreiche begnadung, und von gemainer Cristenhait guets lob unnd Eer damit zu erlanngen. Also auch wären Ewer kaÿserliche Majestät nie anders gesinndt gewesen, dann das Ewer Majestät derselben zuesagen nach, sÿ die Stennde beÿ Iren freihaiten hanndthaben wölten; dargegen aber so wäre auch pillich das Sÿ die Stennde zugleich zu disen zeiten, da es nit annders sein khundte, das an Inen nit erwinnden liessen, was zu erhaltung derselben Freihaiten, unnd des Vatterlanndts so darmit furgesehen worden, erheblich unnd dienstlich; dann wo sÿ das nit thäten, so wurden Sÿ nit allain die Freihaiten sonnder auch sich selbs, Ire Weib und Khinnder auch hab unnd Güeter, in eüsserste gefar seczen, wie das alles Ewer kayserliche Majestät mit mererm hierczue diennstlichen ausfüeren zu lassen allergnedigist wissen werden. Das haben Ewer kaÿserliche Majestät wir in unnderthänigkhait anzaigen sollen, unnd thuend Ewer kaÿserlichen majestät unns in unnderthenigkhait beuelchen. Geben zu Wienn den vierzehennden tag Nouembris anno etc im achtunndfunffzigisten,

Ewer Römischen kaÿserlichen majestät
unnderthenigiste und gehorsamiste
N. die verorndten
Khriegs Rhät.

Kivül: Der Römischen Kayserlichen auch zu Hungern unnd Behaim kuniglicher majestät, etc., unnserm allergenidigisten herrn.

Más kézzel: Consiliarii bellici de 14. Nouembris 1558.

(Eredetije, mely három gyűrűpecséttel van ellátva, a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

1558. Deczember 15.

Ferdinánd királynak, a magyar országgyülés tárgyában, Miksához intézett levele.

FERDINANDUS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae, etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc., Marchio Morauiae etc., Comes Tyrolis etc. Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae etc., Archiduci Autriae, Duci Burgundiae et Silesiae etc., Marchioni Morauiae ac Lusatiae etc., Comiti Tyrolis etc., filio nostro charissimo, salutem ac paterni amoris omnisque foelicitatis continuum et perpetuum incrementum. Serenissime Princeps, fili charissime. Accepimus litteras Dilectionis vestrae, datas ad diem septimam huius mensis Decembris, quibus nos filiali studio commonefacit de mittenda sibi propositione proxime futuri Conuentus Posoniensis, id quod hactenus cum propter alias grauissimas et frequentissimas occupationes nostras, tum etiam quod videretur nobis adhuc satis temporis ad reuidendam eam suppetere, distulimus. Nunc vero eandem, iuxta sententiam ac voluntatem nostram reformatam et emendatam, Dilectioni vestrae transmittimus, in dicto conuentu Posoniensi proponendam; in qua sicuti videbit Dilectio vestra non attigimus illud, quod Consiliarii nostri bellici putarunt Statibus regni illius nostri obiiciendum, quod multi praetextu libertatum ac priuilegiorum suorum sese a praestandis iis, quae ad defensionem ipsorum propriam pertinent, excusant; valde namque metuimus, ut illi arrepta eiusmodi ansa, cum Dilectione vestra in prolixas et superfluas disputationes ingrediantur, et mentione eius rei irritati et axacerbati, tali colore captent occasionem contributionem subsidiarum vel plane recusandi, vel leuiorem et tenuiorem constituendi, aut saltem eandem grauioribus conditionibus astringendi. Itaque omnino volumus, ut Dilectio vestra neque in propositione, nec in responsionibus et replicationibus uspiam quicquam de libertatibus et privilegiis ipsorum Hungarorum

attingat, sed si illi in responso, quod daturi sunt ad propositionem nostram, recusarent praestare aliquid eorum quae postulamus, praetextu ac colore eiusmodi priuilegiorum et libertatum, tunc primum et non ante, poterit Dilectio vestra illorum argumenta diluere et confutare, iuxta opinionem et consilium bellicorum nostrorum Consiliariorum, quod Dilectio vestra cum praesentibus habebit, ex literis eorum sermone latino extractum, et antequam referretur in eam formam redactum, qua propositioni inseri potuisset, si eam inserendam duxissemus. Praeterea accipiet etiam cum his Dilectio vestra uniuersa acta proxime praeteriti conuentus Posoniensis, una cum extracto seu indice subsidii pecuniarii et aliorum onerum bellicorum, quae per eosdem regni nostri Hungariae Status, in retroactis Conuentibus Hungaricis decreta, constituta et suscepta fuerunt; potest enim facile aliquid tale euenire, in quo ea omnia Dilectioni vestrae ad rem recte gerendam maximo usui futura sint. Quod reliquum est, Dilectioni vestrae paternam nostram beneuolentiam benigne deferentes, rectam valetudinem et in rebus omnibus prosperitatem optamus. Datum in arce nostra Regia Pragensi, die XV. mensis Decembris, Anno Domini MDLVIII., Regnorum nostrorum Romani XXVIII., aliorum vero XXXIII.

Ferdinandus

Ad mandatum sacrae Caesareae
Maiestatis proprium
M. Singkhmoser.

Kívül: Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae etc. Archiduci, Austriae, Duci Burgundiae ac Silesiae etc. Comiti Tyrolis etc. filio nostro charissimo.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

Melléklet:

Forma articuli, qui, secundum opinionem dominorum Consiliariorum bellicorum, erat inserendus propositioni Conuentus Posoniensis.

Caeterum non potest Caesarea Maiestas omittere, quin clementer submoneat fideles suos subditos Hungaros, pro paterna benignitate et solicitudine, qua saluti et incolumitati illorum iugiter, ac dies noctesque consulere et prospicere stu-

det, omnes pene cogitationes et omnia sua consilia ad eum finem referendo, sepius quidem fuisse factas utiles et honestas constitutiones non solum de supramemoratis articulis, munitionem et fortificationem, nec non necessariam prouisionem finitimorum locorum ac apparatum et promptam vecturam victualium conceruentibus, verum etiam de ratione ac modo, iuxta quem Regnicolae, ingruente vi ac necessitate hostili, arma capere, et laborantibus finibus suppetias ferre deberent; verum usus et experientia testatur, non semper hucusque re vera apparuisse eam promptitudinem et alacritatem in iis, quae ad ipsorum et fidelium Maiestatis suae subditorum Hungarorum defensionem et permansionem spectant, exequendis, quam Maiestas sua Caesarea expectauerat, et rerum status postulabat; quinimo nonnullos etiam in hac parte diuersa effugia quaesiuisse, allegata partim antiqua et recepta consuetudine, partim referendo se et prouocando ad priuilegia et libertates suas, utpote penes quas Caesarea eius Maiestas promiserit se illos conseruaturam, nec contra eas ullo modo grauari permissuram. Quamobrem manifestum est inclytum hoc regnum nonnunquam hinc non parum detrimenti caepisse, nec in posterum melius sperandum, nisi ea quae in publicis conuentibus statuuntur, vel quae ob repentinam ac improuisam necessitatem, ut sepe usu venit, pro salute et incolumitate propria ab ipsis Maiestatis suae nomine requiruntur, alacriter et obedienter praestentur, siue sit insurgendum, et loco alicui, cui ab hoste periculum impendeat, subueniendum, siue opere gratuite ad perficiendam munitionem alicuius loci in discrimen adducti, vel suppeditandi et conuehendi commeatus, aut aliud quodcumque bellicum onus suscipiendum. Ideo existimat Caesarea Maiestas omnino eiusmodi rationes per fideles suos subditos Hungaros ineundas esse, quibus ista omnia, que iam commemorata sunt, in certum ordinem redigantur, nec tam obfirmatis animis insistendum priuilegiis et libertatibus, ut iis publica utilitas et conseruatio posthaberi videatur. Habent et alia Maiestatis suae Regna ac prouincie non minus ampla et prestantissima priuilegia ac libertates, quam ipsum Hungarie Regnum; sed tamen ordines ac status eorumdem etiamsi adhuc paulo remotiores sint ab hoste, non inherent in iisdem tam perseueranter et mordicitus, ut no-

lint ab iis aliquantisper recedere, ubi id publica utilitas atque necessitas suadet; sed, postposito omni impedimento, pio quodam zelo atque animorum ardore, eas rationes summa fide et alacritate suscipiunt, quae ad tutandam gloriam diuini nominis, ac salutem et incolumitatem ipsorum hungarorum, tanquam membrorum reipublicae christiane, pertinere arbitrantur; neque enim ignorant si quando diuina benignitate pacatiora et tranquilliora tempora redierint, iis quae a se pro publico commodo praestita fuerint, libertatibus et priuilegiis suis nihil derogatum aut detractum, sed potius iudicant, et recte quidem. sese hoc nomine perpetuam laudem consequuturos esse. Idem existimat Caesarea eius Maiestas fidelibus suis subditis hungaris expendendum et considerandum, quod scilicet libertates et privilegia ipsorum, quae florente adhuc Regno a Maiestatis sue Caesareae praedecessoribus, Serenissimis Hungariae Regibus, impetrauerunt, et que alioqui etiam Maiestas sua Caesarea, sicuti promisit, parata est firmiter obseruare, nec ulla in parte labefactare, ipsis ordinibus ac statibus Regni in iis, que cum publica ipsorum utilitate, defensione et permansione cuniuncta sunt, non impedimento esse debere; cum ipsis, uxoribusque ac liberis ipsorum parum essent profuture libertates et priuilegia, si pre iis, posthabita et neglecta defensione, hosti ad deglutiendas has pauculas reliquias aditus fuerit patefactus; quemadmodum non dubitat Caesarea eius Maistas. quin hoc plerique fideles sui Regnicole satis et abunde perpendant, ac ultro etiam cogitaturi sint in hoc conuentu de modo et via. qua, non obstantibus ullis vel privilegiorum vel aliis difficultatibus, occurratur obstinationi illorum, quos Maiestas sua paucos fore confidit. qui non eam que decet et hoc tempore necessaria est communis salutis et incolumitatis curam habere voluerint; et quod demum etiam constituent firmam certamque rationem ea omnia que in hoc conuentu pie ac prudenter decreta et conclusa fuerint. exequutione demandandi.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1558. Deczember 22.

Miksa csehországi király válasza. Ferdinánd deczember 15-iki levelére.

Allerdurchleuchtigister Groszmächtigister Römischer Kaiser, Genädigister liebster Herr und vatter. Eur Kayserlich Majestät schreiben und die daneben uberschikhte Proposition des khünfftigen Landtags in Hungern hab Ich emphangen, und desselben Innhalts gehorsamblich vernomen; daraus Ich dann under andern Articl befünden, das Eur Kayserlich Majestät Ir begern allain auf die dreÿ gulden Hungerisch von ainem Hausz, desz gleichen auch auf die befurderung der Profant-Fuer und Robat, genädigist gestelt; und do Ich mich aber zuerinndern hab, das hieuor, und sonderlich in dem iungst verschinen des zwaÿ und funffzigisten Jars Landtag, durch Sÿ die Stende der Cron Hungern, neben dem algemainen anschnidt von hundert Golden oder underthonnen dreÿ wolgerüsste Ringe (?) Pherdt; darnach auch in der General Expedition von ainhundert underthonnen zehen Pherdt, durch die Herrn Landleut zuhalten verwilligt worden, und neben disen Pherdten, die Paurn oder underthonnen innsonderhait für sich selbst von ÿedem hundert Golden zehen wollgerüsster Fueszkhnecht oder schuzen zu halten schuldig; deszgleichen auch die Gaistlichen von hundert gulden ungerisch ires einkhomens, oder Zechendt zwaÿ Pherdt; und dann in der Particulär Expedition die Herrn und Lanndtleut, neben ÿezt angezaigten bewilligung, auch mit Irer Person auf den Grosz Grafen zu warten schuldig sein sollen; Wie dann soliches alles Eur Kayserlich Majestät ausz hiebeÿ gelegten einschlusz mit merern zu derselben genädigisten gelegenheit sechen und vernemen mögen; und wär nochmallen mein gehorsambs und Sönlichs bedenckhen, dieweil Eur Kayserlich Majestät diser Rüstung und zuezugs halber beÿ den andern derselben Nider Osterraichisch Lannden so ernstlich haben anhalten lassen, das es auch nochmallen an die Stend der Cron Hungern, in massen es zuuor, wie vermeldt, in den vergangen Land-

tägen beschahen und gefallen worden, zu begeren sein möchte; und wiewoll Ich fursorg trag Eur Kayserlich Majestät haben solich weitter und höcher begern vielleicht ausz sondern ursachen, die mir unbewisst sein, underlassen, so habe Ich dannocht solches an Eur Kaiserlich Majestät gelangen lassen, mit gehorsamen und Sönlichen vernommen und bit, Eur Kayserlich Majestät die wellen sich, derselben genädigisten gefallen und gelegenhait hierinnen mit gnaden resoluiren und erclären, und dann mir soliches zeitlihen widerumben zuckhomen lassen, damit wo von nötten, auch angeregte Proposition möchte corrigiert und auf solich beger, wie obgemelt, gestelt werden. Doch seze Ichs alles zu derselben genädigisten gefallen, unnd thue nich dabeneben zu Eur Kayserlich Maiestät vätterlichen hulden und gnaden gehorsamblichen und Sönlichen beuehlen. Geben zu Wienn den Zweu und Zwanzigisten tag Decembris Anno etc. Im Achtundfunffzigisten.

Eur Römisch Kayserlich Majestät etc.

Gehorsamister Son

Maximilianus

Kivül: Der römischen kaiserlichen auch zu Hungern und Behaim kuniglichen Maiestät, etc. meinem genädigisten liebsten herrn und vattern. Cito. Citissime.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

VI.

1558. Deczember 27.

Ferdinánd királynak, a magyar országgyülés tárgyában, Miksához intézett levele.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Rex Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc., Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc., Marchio Morauiae etc., Comes Tirolis etc. Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae, Duci Burgundie, Silesie, etc. Marchioni Morauie, ac Lusatiae etc. Comiti Tirolis etc., filio nostro charissimo, salutem ac paterni amoris, omnisque foelicitatis continuum et perpetuum in-

crementum. Serenissime Princeps, fili noster charissime. Ex literis Dilectionis Vestrae, quas die XXII. presentis mensis ad nos dedit, intelleximus que Dilectio vestra censeat ab Ordinibus ac statibus Regni nostri Hungariae, in proxime futuro conuentu Posoniensi, esse requirenda et exigenda, ultra pecuniarium subsidium et reliqua postulata nostra, que in propositione nuper Dilectioni vestrae transmissa descripta sunt; et placet sane ac paterne probatur nobis Dilectionis vestrae sententia, scilicet ut iidem status et Ordines, praeter suprascriptam ternorum florenorum contributionem, penes gentes nostras alant ex singulis centum colonis ternos equites bene instructos, et ut insuper Domini Nobiles, caeterique possessionati teneantur suis sumptibus in generali expeditione alere, intertenere, ac mittere de singulis centenis colonis denos bonos equites, coloni vero singuli centeni itidem penes dictos equites teneant et mittant denos bonos atque expeditos pixidarios, et quod Domini Nobiles ac possessionati apud nos tunc omnes viritim insurgant, et durante expeditione permaneant, ecclesiastici autem ex singulis centenis florenis decimarum vel aliorum reddituum suorum mittant duos equites, ac ut denique in particulari expeditione Domini et Nobiles penes Palatinum insurgant, ac imminenti periculo occurrant, prout in conuentibus superiorum proximorum annorum conclusum fuisse dinoscitur, et nunc Dilectio Vestra consultissimum fore iudicauerit. Itaque poterit Dilectio vestra committere et iubere, ut propositio ipsa, iuxta praememoratam Dilectionis Vestrae sententiam atque consilium, statim emendetur ac corrigatur. Factura in eo rem nobis gratissimam, erga eandem Dilectionem Vestram paterne ac benigne recognoscendam. Quae recte valeat. Datum in nostra et Imperiali Ciuitate Ratispona XXVII-a mensis Decembris, Anno Domini exeunte MDLVIII-o Regnorum nostrorum Romani XXVIII-o, aliorum vero XXXII-o.

Ferdinandus.

Ad mandatum sacrae Caesareae
Majestatis proprium
M. Singkhmoser.

Kivül: Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae,

Archiduci Austriae, Duci Burgundiae ac Silesiae etc. Marchioni Morauiae ac Lusatiae etc., Comiti Tirolis etc. filio nostro charissimo. Cito, citissime. Viennam.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

VII.

1559. Január 19.

Ferdinánd király országgyülési propositiója.

Sacra Romanorum Imperatoria ac Hungariae Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, non dubitat, quin satis et abunde cognitum atque perspectum sit fidelibus suis Ordinibus et Statibus Regni Hungariae, a plurimis usque annis, cum ex ipsa rerum experientia, tum etiam in multis Regni Conuentibus facta commemoratione, grauissimorum sumptuum, laborum, molestiarum et periculorum, quae Maiestas eius Caesarea, pro eorundem fidelium Regnicolarum suorum defensione, permansione, quiete et incolumitate, ab initio suscepti Imperii et Regiminis sui Hungarici, quoquo tempore, summa animi promptitudine subiuit; quam pio et paterno plane animo erga ipsos affecta sit, quam magna semper et iugi sollicitudine hactenus laborauerit, omnemque lapidem mouerit, quo tandem miserum et afflictum hoc Hungariae Regnum a crudelitate, iugo atque Tyrannide hostium Christiani nominis diuina benignitate liberatum, pristinae quieti et paci restitueretur, impensis atque expositis ob id non solum propriis fisci sui redditibus atque facultatibus, sed reliquorum quoque Regnorum et populorum suorum fortunis exhaustis, ultra illa amplissima subsidia, quae Maiestas sua Caesarea ab ordinibus ac Statibus Sacri Romani Imperii et caeteris Christianae Reipublicae Principibus subinde impetrare potuit. Quae quidem omnia, uti hucusque semper Caesarea eius Maiestas prompte et alacriter, pro salute ac recuperanda pristina libertate fidelium suorum regnicolarum, praestitit, ita in futurum quoque paternam ac benignam illam suam voluntatem, curam et sollicitudinem non abiiciet, sed ad extremum usque vitae suae spiritum clementer retinebit. Et quia Caesarea eius Maiestas ob eam ipsam causam antehac nunquam consueuit inter-

mittere, quin fideles suos subditos Hungaros de imminentibus eorum periculis mature edoceret, ipsisque in unum conuocatis sua cum eis consilia communicaret, et ab ipsis quoque intelligeret, quem animum et sententiam ad propriam sui, uxorumque et liberorum suorum defensionem haberent, id sane Caesarea eius Maiestas nunc quoque haud quaquam duxit negligendum aut praetermittendum. Quandoquidem ad Caesaream eius Maiestatem ex certis et fide dignis locis constanter subinde perfertur, Principem Turcarum proxime ventura aestate haud dubie in propria persona ad occupandas has pauculas Regni Hungariae reliquias venire, vel si impedimentis aliquibus prohibitus non possit, potentem tamen aliquem exercitum suum mittere proposuisse. Cum autem Caesarea eius Maiestas (considerata tanta hostis potentia) facile praeuideat, quae pericula, quae mala et quae calamitates, cum extremo denique interitu, fidelibus suis subditis sint subsecutura, nisi tam immanibus conatibus in tempore obuiam eatur, et validissima quam fieri potest defensio mature praeparetur; non neglexit illico Caesarea eius Maiestas ipsa quoque diligenter cogitare et consultare de modis ac rationibus, quibus, accedente diuina ope, possit hostiles inimicorum conatus a Regnis et provinciis suis aqua pariter et terra arcere atque prohibere, seque maioribus quam fieri queat viribus et auxiliis tempestiue instruere, eoque nomine primum cum Regnis et prouinciis suis, deinde vero etiam cum ordinibus statibusque Sacri Imperii deliberare et diligenter tractare constituit, utpote sine quorum subsidio et ope res contra hostem non videatur recte geri posse; non obmissura ab aliis etiam Cristianitatis Principibus auxilium postulare. Itaque visum est Caesareae eius Maiestati consultum fore, ut tantae rei tractationem in inferioribus suis prouinciis Austriacis ordiretur. Quae quidem per Caesaream eius Maiestatem ac Serenissimum Dominum Maximilianum Regem Bohemiae etc. Dominum nostrum gratiosissimum, Maiestatis suae Caesareae nomine, de praesenti necessitate paterne ac clementer commonefactae, licet sint remotiores ab hoste, tamen, attenta grauissimi periculi ab aduentu illius imminentis magnitudine, pro futurae expeditionis et apparatus bellici sumptibus, singulae subsidia magna et amplissima, et quae putari possent prae-

stitu vix possibilia, causa publicae defensionis, incolumitatis et salutis, prompte ac beneuole obtulêre. Quibus Conuentibus peractis, Caesarea eius Maiestas lubenter quidem sese intra fines Regni sui Hungariae recepisset, et personaliter cum fidelibus suis subditis Hungaris super omnibus, quae praesens et publica requirit necessitas, tractasset, si id Caesareae eius Maiestati per temporis angustiam integrum fuisset. Sed quoniam oportuit Caesaream eius Maiestatem ad Conuentum Imperialem Augustam Vindelicorum proficisci, ubi Maiestas eius Caesarea, inter alia ardua Imperii negocia, hunc quoque articulum de subsidio contra Turcas praestando potissimum tractandum habet, et praeterea necesse fuit Maiestatem suam Caesaream in Regnum suum Bohemiae diuertere, non aliam ullam ab causam, quam propter hoc ipsum subsidium, siquidem Maiestas eius Caesarea ibidem hoc tempore nihil aliud negocii habuit, in quo itidem amplissima subsidia obtinuit, sperans Imperii quoque Status et Ordines defensioni et protectioni saepedicti Hungariae Regni, tempore tam necessario, Maiestate sua Caesarea paternam authoritatem apud illos interponente, non esse defuturos; non potuit profecto Caesarea eius Maiestas aliter facere, quam ut, attento periculo, quod mora secum allatura videbatur, susceptum iter cum in Regnum Bohemiae, tum ad Comitia Imperialia, quantum fieri posset, acceleraret, relicta post se inter fideles suos subditos antedicta Serenitate Regia Bohemiae cum ea instructione et potestate, qua in absentia Maiestatis suae, eiusdemque loco ac nomine, et hunc publicum Regni Conuentum celebrare, et alia quaeuis occurrentia negocia tractare, contingentibusque necessitatibus prouidere posset. Caeterum quo commodius Caesarea Maiestas ipsamet praesentia sua rebus istius Regni sui Hungariae prospiciat et consulat, omnem adhibebit diligentiam, ne diutius a fidelibus suis regnicolis absit, sed ut confectis bono modo et quantocyus fieri poterit negociis, pro quibus profecta est, reuerti, atque personaliter pro tempore et necessitate singulorum clementem ac benignam curam habere valeat.

Quapropter cum fideles Caesareae suae Maiestatis subditi Hungari intelligant hostem aduenturum, vires et potentiam illius esse magnam, et periculum nunc maius quam un-

quam antea instare, ad resistendum vero illi et omnem calamitatem auertendam opus sit magnis apparatibus, ad quos inter alia pecuniae et victualia potissimum requiruntur; ideo Sacra eius Caesarea Maiestas ipsos fideles status ac ordines Regni sui Hungariae clementer requirit et postulat, ut diligenter perpendant atque considerent, si Maiestatis suae Regna et Prouinciae, ab imminenti calamitate adhuc remotiores, tanta subsidia ad auertendum ab illis periculum contribuere non dubitarunt, quanto maiora ipsos praestare conueniat, qui futurae cladi, quam Deus optimus maximus clementer auertere dignetur, primi omnium sunt expositi, imo partim iam nonc quottidie in illa versantur. Et idcirco ipsi quoque, in bonum exemplum aliorum suae Maiestatis subditorum, ac praesertim ordinum et statuum Sacri Romani Imperii, tractent inter se et concludant de adiunandis his Maiestatis suae apparatibus, pro ipsorum salute et permansione susceptis, conferantque eo nomine ex singulis sessionibus, ad duos competentes terminos, in parata pecunia, ternos florenos Hungaricales, sicuti anno MDLII. decreti et praestiti fuerunt; habita ratione, quod si aliâs unquam quidpiam publici subsidii ab ipsis praestitum est, tamen nunc pro magnitudine periculi omnino requiratur, ut id quod maius et summum possunt, hac vice, pro propria ipsorum et uxorum, liberorum, suauissimaeque demum patriae suae conseruatione impendere, promptequ ac benevole praestare non recusent. In connumeratione tali adhibito et instituto modo ac ordine, ut non modo a colonis, qui integras sessiones habuerint Dica exigatur, verum ut in singulis possessionibus omnes quotquot sunt domus connumerentur, factaque tali connumeratione Judex vel Dominus eius possessionis, praesente etiam Dicatore Maiestatis eius, faciat limitationem seu distributionem Dicae pro cuiusque fortunis et facultatibus; ita quod diues pauperem releuet, et quod nihilominus ex singulis domibus seu portis, quae habitatae et non desolatae ac desertae fuerint, praedicti terni floreni praestentur. In eaque connumeratione molitores quoque et libertini, Mercenarii, Coqui, Sartores, caeterique opifices ac inquilini, Rasciani, Rutheni et Valachi, qui hactenus immunes esse consueuerunt, non praetereantur, quin et ii debito modo secun-

dum fortunas et facultates cuiusque connumerentur et dicentur, cum inter eos constet, multos esse ditiores illis, qui connumerari et ad solutionem cogi solent.

Cum etiam fideles suae Caesareae Maiestatis subditi Hungari proximis annis, dum non usque adeo atque nunc hostis undique immineret, deliberauerint, si vel Caesaream Maiestatem personaliter, vel Serenissimos eiusdem filios, in bellum proficisci contingat, vel si alioquin ad generalem seu particularem expeditionem peruentum fuerit, quales insurrectiones, quiue gentium ordines et apparatus, pro tutanda et conseruanda vel etiam recuperanda patria, seruari debeant, constituerunt, et ea nunc sit temporis ratio, ut id omnino si unquam antea nunc maxime constituendum et praestandum sit; ideo Caesarea Maiestas sua eosdem fideles suos subditos Hungaros clementer et paterne requirit, ut iidem fideles Maiestatis suae subditi in omnem euentum siue generalis siue particularis expeditio suscipienda fuerit, ultra suprascriptam ternorum florenorum contributionem, penes gentes Caesareae Maiestatis Suae, ex singulis centum colonis ternos equites bene instructos alant. Praeterea Domini Barones, Nobiles, caeterique possessionati in generali expeditione de singulis centenis colonis denos bonos equites, coloni vero singuli centeni itidem penes dictos equites denos bonos atque expeditos pixidarios mittant, et suis sumptibus interteneant; et quod Domini, nobiles, caeterique possessionati apud Maiestatem suam vel eiusdem Serenissimos filios tunc omnes viritim insurgant, et durante expeditione permaneant. Ecclesiastici autem, ut Domini Praelati, Praepositi, Abbates, Capitula et Conuentus, qui aliâs etiam exercitum pro regni defensione, iuxta reddituum suorum rationem, intertenere debuerunt, ex singulis centenis florenis decimarum, aliorumue quorumlibet reddituum suorum duos equites; nec non et Barones, nobiles, caeterique possessionati ex prouentibus nonarum et aliorum prouentuum suorum, ratione centum florenorum itidem dous equites mittant. Ac ut denique in particulari expeditione Domini et Nobiles penes Dominum Palatinum insurgant, et imminenti periculo alacriter occurrant.

Et quoniam ea videtur esse periculi magnitudo, eaque hostis potentia, ut ad arcendos et retundendos illius immanes

conatus videatur opus esse subsidiis quae non ad pauxillum temporis modo sufficiant, sed in plures annos continuentur, prout ob eandem causam reliqua Maiestatis suae regna et prouintiae sua subsidia ad plures annos suppeditare constituerunt; ideo Caesarea eius Maiestas necessarium iudicat et postulat quoque, ut et fideles sui Regnicolae Hungari, exemplo aliorum Maiestatis Caesareae Regnorum et populorum ab hoste remotiorum, suprascriptum ternorum florenorum subsidium, gentiumque in omnem, generalis scilicet et particularis expeditionis euentum futuram missionem et intertentionem, non solum pro uno anno obsequenter contribuant et decernant, verum in proxime sequentes sex annos continuent; ne deficiente subsidio pecuniario tanquam belli neruo, praefataque gentium missione et intertentione, apparatus quoque et reliqua ad defensionem ac propugnationem necessaria, cum maximo Regni damno, deficiant.

Praeterea cum inter alios futurae expeditionis apparatus haud postrema cura esse debeat victualium, cuius nimirum inopia et neglectus rebus bene gerendis multum impedimenti adferre solet, necessarium sane erit huius quoque rei tempestiue curam haberi. Eaque propter Caesarea eius Maiestas a fidelibus suis subditis Hungaris clementer postulat, ut de modo ac ordine conquirendorum victualium pro expeditione necessasiorum, ac de eorundem certa et expedita vectura, nec non de firma et matura executione omnium, quae per ipsos offerentur, deliberare et concludere non omittant, et talem in hac re modum atque ordinem constituant, ut quilibet coloni, quando Caesareae Maiestatis, aut Serenitatis regiae Bohemiae nomine requisiti fuerint, victualia pro honesta mercede in superiore Conuentu Anni MDLVII-mi constituta, in castra vel quocunque necessitas postulauerit, citra ullam tergiuersationem conuehere teneantur.

Porro cum non ignorent iidem fideles Maiestatis suae subditi, quàm numerosa nunc sint confinia Hungariae, ita ut quotquot sunt arces tot pene confinia quoque existant, quantis et quam grauibus sumptibus et expensis in militum praesidio, omnique munitiorum et instrumentorum bellicorum genere pro maiore parte a Maiestate sua interteneantur, plurimi vero

fidelium Maiestatis suae ipsam in dies pro maiori ad diuersa confiina prouisione sollicitent, neque illis commode prouideri possit ; tractent de iis quoque quomodo scilicet Maiestas sua in eorum prouisionibus, quando ipsa cum caeteris Regnis et prouinciis suis ad illorum conseruationem nihil intermittit, per ipsos iuuari et in aliquia parte sufferri possit; quomodo item sint per gratuitas et coactas colonorum operas, quos vocant angarias munienda, aliisque necessariis rebus prouidenda omnia eiusmodi loca finitima, praesertim Zÿgethum, Babolcha, Papa, Jaurinum, Vetus Zolium, Lewa, Cassovia et Agria, utpote quae sunt maioris momenti, et e quorum conseruatione omnium reliquiarum huius Regni incolumitas et salus, post Deum Optimum Maximum, pendere videatur; ne forte inchoatae eorundem locorum munitiones deserantur, vel imperfectae maneant, ac postmodum, cum irreparabili Caesareae suae Maiestatis ac fidelium suorum regnicolarum iactura, in hostium potestatem, absque ullo negocio et difficultate, redigantur, sicuti hucusque, non siue grauissimo Regni incommodo, plura eiusmodi loca interiere: ex quo Maiestas sua, ut demonstratum est, iis omnibus perficiendis, et simul tot ac tantis sumptibus, pro ipsorum Regnicolarum salute et incolumitate ferendis, nequaquam sufficere potuit; licet nihilominus imposterum quoque, ut hactenus, ea, quae a se praestari poterunt, non sit praetermissura.

Postremo, quoniam male gubernatur Regnum, in quo iura et leges, iustitiaeque administratio cessat, multae vero quaerelae ad Maiestatem suam Caesaream in dies perferuntur de variis violentiis, damnis et fidelium suorum oppressionibus, quae non aliunde quam propter suspensam intermissamque hoc disturbiorum tempore celebrationem iudiciorum contingunt; propterea Caesarea eius Maiestas clementer postulat, ut fideles Maiestatis suae status ac Ordines Regni sui Hungariae in hoc conuentu consultent et concludant de modo quoque, quo iudicia celebrari et iustitia cuique administrari possit.

Kivül: 19. Januarii 1559. — Propositio Conuentus Posoniensis Anni 1559. A.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

VIII.

1559. Február 1.

A pozsonyi országgyülés első felirata.

Sacrae Maiestatis Caesareae, Domini nostri clementissimi humiles et obedientes subditi, ac fideles status et ordines Regni Hungariae, in hoc praesenti eorum generali conuentu praesentes, intellexerunt humilime, quae Maiestas eius Caesarea, medio Serenissimi Principis et Domini Maximiliani Regis Bohemiae etc., filii sui charissimi, Domini itidem eorum clementissimi, ipsis, pro sua singulari et diligenti, in has afflictas et miseras dicti Regni reliquias, eorumque defensionem, cura, atque solicitudine proponere, quaeue, pro publico et communi eorundem fidelium suorum bono, deliberanda, proque imminentis periculi magnitudine atque necessitate, iuxta clementem Maiestatis suae Caesareae postulationem, decernenda et concludenda demandare dignata est.

Et antequam iidem Sacrae Maiestatis Caesareae fideles status et ordines ad aliquam super Maiestatis suae Caesareae postulatis tractationem et conclusionem accedant, grauissimo et alto nimis eorum dolore, ineuitabilique necessitate compulsi, nequaquam possunt ommittere, quin Maiestatem suam de plurimis, iisque maximis et prorsus intolerabilibus suis oppressionibus, quas inde a certis iam annis, hucusque diu nimis, variis et diuersis modis, contra commune ius et aequum, libertatesque Regni perpetiuntur, breuibus edoceant; supplicantes Sacrae Maiestati suae, dignetur necessarias eorum quaerelas pacienti aure clementer exaudire.

Jam antea enim in omnibus fere conuentibus publicis, Sacra Maiestas Caesarea edocta, certiorque facta fuit, super fidelium subditorum suorum hungarorum plurimis et diuersi generis grauaminibus atque malis, suaeque Maiestati diligentissime semper supplicatum fuit, uti clementem aliquem auertendorum eiuscemodi malorum modum et viam inire dignaretur; quod licet Maiestas sua se diligentissime curaturam semper responderit, eoque respectu per eiusdem fideles ad suae Maiestatis Caesareae postulata facilius semper et prompcius

fuerit accessum, promissaque subsidia atque auxilia, etiam exsoluta, nihilominus tamen tantum abest ut prioribus illis afflictionibus et oppressionibus dicti illius fideles vel minima saltem in parte sese subleuatos sentiant: ut pocius mala malis in dies accumulata, in immensum et ad extremam usque crudelitatem creuerint, nec ullum unquam finem habitura videantur, nisi Maiestas sua Sacra secus et quidem serio prouiderit.

Et primo quidem, ut sileantur quotidianae pene depopulationes, neces, incendia, captiuitates, et cruciatus, tormenta, quae omnia Maiestatis suae fideles a Thurcis in dies paciuntur; quaeue eo tolerabilius utique feruntur, quod a Christiani nominis naturali hoste et inimico proficiscantur, praecipua calamitas et miseria a gentibus et militibus suae Maiestatis, eiusdemque officialibus hungaris pariter et externae nationis, tam intra quam extra arces existentibus, potissimum promanat; quocunque enim gentes et exercitus suae Maiestatis proficiscuntur, ademptis primum violenter, et consumptis sine ulla prorsus solutione omnis generis victualibus, plerumque domus quoque ipsas comburunt, pauperes colonos rebus, omnique eorum supellectili, ad nuditatem et mendicitatem usque spoliant, eoque non contenti illos saepius grauissime etiam verberant, nonnunquam etiam occidunt, matronarumque et virginum pudiciciam tutam non sinunt, quando plerasque itinerantes etiam in publica via correptas secum abducere, illisque pro sua libidine turpiter abuti soleant; sicuti hoc non ita diu quodam in loco contigisse certum est; bona insuper, ac prouentus et decimas fidelium suae Maiestatis occupant, colonosque ad deditionem prouentuumque ipsorum solutionem, captiuitate, ignisque et ferri comminatione, more hostili compellant. Officiales vero, et seruitores suae Maiestatis in arcibus constituti, hungari simul et externi, bona et haereditates fidelium suae Maiestatis pro libito vi occupant, sibique in bonis et colonis eorundem iurisdiccionem, tanquam in sua propria sumunt, neque si requirantur, vel libertates, vel iura Regni curant; quin pocius si illis suae Maiestatis literae ex Cancellaria Hungarica emanatae offerantur, eas ne inspicere quidem, nedum perlegere, et mandato suae Maiestatis obsequi dignantur, dicentes expresse

se illas non curare, nisi afferantur aliae ex Cancellaria et Camera Germanica datae, iactis ultra haec in earum exhibitores grauibus plerumque conuiciis, et additis quoque minis. Inter alia tamen fidelibus dictae Maiestatis Caesareae hoc est grauissimum, quod in eorum libertatibus, praecipue autem illis, quae in publicis eorum congregationibus constituuntur, et per Maiestatem suam solenniter chyrographo et sigillo eiusdem apposito confirmantur, non conseruentur. Eae siquidem aliquorum consilio apud Maiestatem suam aliter diriguntur, et limitantur, resque eo deuenisse videtur, ut publicae constitutiones nullum vigorem habere, libertatesque et priuilegia parum curari videantur, praeter solam dicae exactionem. Quid enim aestate praeterita factum non fuit? quando Maiestas sua, nescitur quorum consilio, praeter ordinem et limitationem in publicis constitutionibus expressam, ultraque subsidia illic oblata, ac etiam praestita, crebris et iis seriis suis literis nonnullis suis fidelibus iniunxit aliquot vicibus, expedicionem nunc laboratorum, nunc vero curruum, non secus atque aliquibus de extrema sorte rusticis, singulari libertate et priuilegio carentibus, utque ad ea, quibus vel non tenentur, vel quae praestari nequeunt, seuerius etiam compellerentur, praeficere non omisit homines externos, qui eos depredationibus subditorum ad exequenda negocia iniuncta compellant; qui quidem et Vicecomitem Comitatus Zaladiensis, non sine libertatis nobilitaris violatione, rebus suis direptis, capere, vinctumque abducere non dubitarunt, ut interim taceantur aliae quoque plurimae Nobilium captiuationes, domorumque eorundem inuasiones, quas tam Hungari, tam externae nationis suae Maiestatis milites et officiales diuersis in locis fecerunt.

Et quum fideles suae Maiestatis a Thurcis, eorumque imperio, causa retinendae solius libertatis, quam ipsis ab illis haud integram fore sciunt, fugiant, atque cum illis in dies dimicando et pugnando pro ea similiter sola mortem quoque oppetere non dubitent: acerbum illis et molestum valde est, quod inde libertates suas labefactari vident, unde pocius illas tueri, augerique sperare deberent; quum insuper nesciant cur ipsis meliora videantur reliqua regna et prouinciae suae Maiestatis, quae in omnibus rebus semel per illas conclusis inuiolabiliter

conseruantur, neque se ad maiora aliqua ullis modis cogi paciuntur. Grauissimum hoc quoque est, quod saepius adferuntur mandata suae Maiestatis, quorum vigore bona, vel puerorum, vel viduarum, aut etiam Nobilium, sub praetextu notae infidelitatis, a Maiestate sua donata, non obseruato ullo legitimo, et in talibus fieri consueto processu, non curatis etiam legitimis contradictionibus, statim extrusis eorum legitimis possessoribus, occupantur; quin plerunque nonnulli, et praecipue militares ipsi, qui ex stipendio suae Maiestatis potentia pollent, hoc factitare solent, ut antequam bona a Maiestate sua Caesarea impetrent, illa multo iam antea tempore occuparint, atque possideant, et praetenso postea illorum dominio et possessione, nullis unquam viis et modis ex iis recedant; cum tamen et pueri et viduae in Maiestatem suam aliquid delinquere non videantur, plurimi vero Nobilium in medio rebellium existentium et nullis seruiciis addicti, domi suae pacifice maneant, suaeque Maiestati ex animo inseruire cuperent, si eis per rebelles, in quorum faucibus sunt, facultas et occasio daretur, quibus quidem difficilimum videtur, relictis bonis suis alio migrare, et sub alienis tectis fame perire. His tamen praemissis longe plura sunt, quae hic in praesentiarum recenseri facile non possunt; atque ob id statuerunt singuli Comitatus priuatas suas supplicationes super eorum grauaminibus et oppressionibus Sacrae Maiestati suae porrigere, ex quibus omnes eorum difficultates Maiestas sua clarius et abundantius cognoscet.

Quae quidem praemissa omnia cum ita se habeant, antequam ad tractatus petitionum suae Maiestatis deueniatur, cupiunt fideles status et ordines Regni sibi ostendi modum, quomodo deinceps a praedeclaratis grauaminibus possint esse inmunes atque securi, Maiestatique suae supplicant humilime, velit omnino clementem operam dare, ut a tot et tantis malis iam tandem, secundum saepissimas et gratiosas suas hac de re factas oblationes, liberentur, constituta, et iam nunc nominata, pro maiori eius rei effectu, certa poena, tam militibus, quam vero officialibus suis, ac caeteris quoque violentis prouentuum et decimarum fidelium suae Maiestatis raptoribus, qua pro insolentibus et illicitis quibusque eorum facinoribus, sine ulla gratia et sine ullo respectu, dilationeque puniantur. Ante om-

nia autem, in rebus hungaricis, uti dignetur Maiestas sua Caesarea consilio hungarico, quum ii de quorum capite, vita, atque fortunis agitur, quique in dies in ipso periculo versantur, suae Maiestati de omnibus melius consulere possint, quam extranei quipiam, rerum hungaricarum minus periti, deque alieno periculo minus solliciti. Alioqui nesciunt status et ordines ipsi, quomodo Sacrae Maiestati suae Caesareae aliquid, iuxta clementem requisicionem suam, offerre, oblataque ipsa praestare possint. Nihilominus tamen, sperantes suam Maiestatem super istis necessarias et serias prouisiones facturam, de propositis sibi articulis tractare et concludere non ommiserunt.

Et imprimis, quod ad proposicionem suae Maiestatis ipsis in scriptis oblatam attinet, licet dicti Sacrae Maiestatis suae Caesareae fideles status et ordines Regni, cum ex frequentibus superiorum annorum, tum vero moderna quoque grauissimorum laborum et impensarum suae Maiestatis commemoratione manifestius agnoscant, clementes suae Maiestatis postulationes, si rei atque necessitatis magnitudo pensitetur, nequaquam esse inconuenientes, verum summe necessarias; non possunt tamen ommittere, quin Maiestati suae Caesareae, cum summa sui summissione, declarent: quomodo nedum modernae istae suae Maiestatis petitiones, verum etiam illae, quae proxime elapsis annis factae fuerunt oblationes, videantur esse fidelibus subditis suis Hungaris viribus maiores, atque prestitu prorsus impossibiles. Manifesta enim est Maiestati suae Sacrae ingens et miseranda ista, iam inde a plerisque annis facta, Regni desolatio, ad quam accedunt tot et tantae istius reliquae adhuc miserae plebis supradeclaratae aerumnae et afflictiones, quibus partim a Thurcis et rebellibus in dies grauissime opprimitur, partim vero non minus a gentibus suae Maiestatis, ac officialibus internae et externae nationis, ut dictum est, grauissime afflicta, quasi ad nihilum iam est redacta.

Primo autem omnium hortatur Maiestas Sua Caesarea fideles suos status et ordines Regni ad contribuendum in duobus terminis subsidium trium florenorum, dirigitque illos ad constitutiones superioris anni 1552, in quibus illud itidem oblatum fuisse ostendit. Ad hoc quod attinet, dicti Maiestatis

suae fideles, uniuersi status et ordines Regni humiliter respondent, aliam fuisse temporis rationem, quo subsidium tale fuit decretum. Constans enim fama erat, Imperatorem Thurcarum in propria persona et cum omni potentia sua aduersus hoc Regnum illo anno egressurum, cuius quidem rumoris et ex illo impendentis periculi respectu Maiestas sua Caesarea se gratiose obtulerat personaliter in expedicionem prodituram; et insuper oblatio illa facta fuit pro ea duntaxat vice, cum condicione videlicet, ut tanti et tam magni ac quasi viribus maioris subsidii consideratione, coloni ab aliis omnibus oneribus, videlicet ab extraordinaria aliqua insurrectione, laboribus circa municiones praestandis, ac militibus inter ipsos alendis, caeterisque diuersis molestiis, quibus misera plebs iam diu nimis grauari consueuit, prorsus essent liberi et immunes. Et quamuis conditiones illae, quarum respectu subsidium illud fuit oblatum, non fuerint ad effectum et exequutionem perductae, subsidium tamen ipsum nihilominus, cum maximo colonorum grauamine, fuit exactum et solutum. Nam ultra id quod Maiestas sua Caesarea contra hostem, qui tunc aduenerat, et plerasque Regni municiones intercepit, in expeditionem, eo quod Imperator Thurcarum personaliter non venerat, proficisci ommiserit: misera plebs grauaminibus longe maioribus quam antea fuit affecta et vexata. Ad quae quidem accedit hoc quoque, quod illo tempore Regnum in feliciori adhuc quam nunc statu erat; Transsyluania scilicet, cum arcibus et partibus illis Regni inferioribus, penes suam Maiestatem et sub eiusdem imperio adhuc existentibus. Nunc vero quantum dicio suae Maiestatis ab eo tempore, per singulos annos occupatis per hostes et amissis plurimis arcibus, diminuta sit, quibus item et quam magnis in periculis modicae istae, et hae quoque lacerae, ac semiperditae regni reliquiae positae sint, in diesque versentur: Maiestati suae Sacratissimae notius esse creditur, quam ut longiori aliqua fidelium suorum commemoratione egeat. Quibus tamen omnibus non curatis, omnia pro voto et libito suae Maiestatis, dicti eiusdem fideles uniuersi status et ordines Regni, viso, quod in ipsorum salutem et defensionem vergat, prompte et beneuole offerre, prestareque haud quaquam negligerent, nisi ipsis vires ad prestandum pe-

tita prorsus deessent, quod vel ex plurimis restanciis dicarum proximis annis decretarum patet, quae haud dubie exolutae fuissent, nisi summa colonorum paupertas obstitisset. Quod si vero viribus maiora promittantur, ac eo tempore quo potissimum opus esset Maiestati suae non prestarentur, posset eadem fidelibus suis merito succensere, eosque ob non seruata promissa leuitatis (quod fideles eiusdem omnibus viis et modis deuitare student) haud immerito redarguere; quum et Maiestas sua Caesarea prudenter fideles suos hortetur, ut talia offerant, quae cum effectu prestare etiam possint; his tamen hoc unum maius est, quod Maiestas sua talibus oblationibus confisa, iisque non potita, posset grande et irrecuperabile damnum subire.

His itaque omnibus fideles status et ordines attentius consideratis, pensitatisque viribus suis, pro sue possibilitatis modulo et pauperum colonorum nimia oppressione, proque praesentis temporis ratione, Sacrae Maiestati suae Caesareae, ad defensionem Regni, confiniorumque intertentionem humiliter offerunt unum florenum hungaricalem cum dimidio, in duobus terminis soluendum; suaeque Maiestati humilius supplicant dignetur hac fidelium suorum oblatione, quae tamen, et ipsa viribus maior esse videtur, clementer contentari, intuitu eius, quod ultra alia declarata incommoda, ingens in regno sit caristia, cum ex eo, quod annona his proximis annis parcius prouenerit, tum vero propter factas Thurcarum et rebellium desolationes, continuasque et assiduas adhuc militum suae Maiestatis praedas; et quod miseri coloni, qui plerisque in locis ob summum frumenti et panis defectum, glandibus, quod sane miserandum est, vescuntur, difficile et aegre vel trahendae solum de die in diem vitae suae sufficiant, nedum ad soluendum maius aliquod dicae subsidium pares esse possint.

In cuius quidem subsidii exactione connumerationem in articulis proxime celebrati Conuentus Posoniensis expressam, per Maiestatem suam seruari humilime supplicant; quando modus ille, quem Maiestas sua in ipsa proposicione clementer ostendit, antiquis et laudandis, sanguineque et seruiciis maiorum partis fidelium suorum libertatibus, prorsus sit contrarius,

atque ob id eisdem valde grauis et onerosus; et alioquin etiam modus ille commode seruari posse non videatur, cum Maiestas sua non ignoret, saepius iam antea accidisse et nunc quoque euenire posse, ut antequam connumeratio ipsa incipiatur, pleraeque villae per Thurcas depopulentur, abductisque colonis maneant prorsus desertae.

Et quia proxime elapsis temporibus, quum milites sacrae Maiestatis suae Caesareae in partibus Regni superioribus constituti, prae nimia insolutione ad bona Nobilium Comitatuum Scepusiensis et Sarosiensis, nec non quinque Ciuitatum superiorum condescendere cogerentur: iidem duo Comitatus cum Ciuitatibus, facta inter ipsos priuata contributione, certas summas in militum solutionem suae Maiestati mutuarunt, habentque super inde Capitaneorum suae Maiestatis sufficientia testimonia: supplicatur Maiestati suae Caesareae, dignetur eiusmodi summam dictis Nobilibus et Ciuibus clementer ex hac illorum dica defalcari et exolui concedere.

Quantum vero ad intertentionem gentium attinet, quam Sacra Maiestas sua de singulis centenis colonis dupplici modo expediri postulat, supra diffuse et abunde satis humiles sacrae Maiestatis suae fideles iam declararunt extremam colonorum suorum paupertatem, in quam per varias illas et multiplices oppressiones redacti sunt. Cum itaque hoc pacto prouentus quoque fidelium suae Maiestatis plurimum sint imminuti, utpote quos coloni eorum depauperati exoluere ut antea nequaquam possint: supplicant status et ordines Sacrae Maiestati suae quam humilime, dignetur clementer esse contenta, primo duobus equitibus a singulis centenis colonis continue in proximioribus et gentium presidio magis indigentibus confiniis, ad omnem siue particularis, siue generalis expedicionis euentum intertenendis; deinde pro generali expedicione equitibus tribus, ita ut hi additis illis quoque duobus, qui continue, ut dictum est, interteneri debebunt, fiant quinque, et ultra hos peditibus quinque. Licet autem proxime preteritis annis, et signanter illo 1552., maiora gentium praesidia, cum pro continuo, tum vero generali et particulari expedicione, fuerint promissa; regnum tamen tunc temporis nondum ita diminutum, exhaustum et oppressum, plura quam nunc poterat. Maiestas tamen

Caesarea clementer modum adhibere dignetur, ne Capitanei confiniorum illis equitibus, qui, ut dictum est, ad continuam intertentionem oblati sunt, ita prout hactenus nonnulli fecerunt, ad priuata sua seruicia utantur, neque tempore lustrationis equites Nobilium pro suis exhibeant; cum fieri soleat, ut nonnulli Capitaneorum plenum numerum, ad quem a Maiestate sua stipendium accipiunt, non interteneant, sed dum recensentur, exhibeant equites Comitatuum, sub praetextu publicae defensionis leuatos, idque nonnunquam eo facilius et occultius peragunt, quod Nobiles ipsos a Comitatu expeditos fauore sibi conciliant. Quod ne fiat, statutum est, ut Maiestas sua comperta rei veritate, tales graui pena iam antea constituta statim et irremissibiliter puniri faciat. Et quia, sicuti iam supra declaratum est, publicae constitutiones diuersis modis violantur, solentque Capitanei ipsi nonnunquam literas Maiestatis Suae Caesareae afferre, quibus Comitatus ad insurgendum praeter modum et ordinem, numerumque in ipsis articulis publicis expressum compellere solent: decretum est, ut si in posterum eiusmodi suae Maiestatis mandata adferantur, quae constitutionibus ipsis Regnicolarum publicis, per Maiestatem suam confirmatis sint contraria, nemo teneatur ad illorum exequutionem.

Ubi vero Sacra Maiestas sua Caesarea hortatur fideles suos, ut Domini Prelati, Praepositi, Abbates, caeterique Ecclesiastici ordinis, ac etiam Domini Barones et nobiles de singulis centum florenis, quos ipsi Ecclesiastici a Decimis, Seculares vero a nonis percipiunt, singulos duos equites interteneant: supplicant Sacrae Maiestati suae humiliter, ut quum ipsi Domini Prelati, caeterique Ecclesiastici ordinis ex solo decimarum prouentu gentes et Castra sua finitima intertenere et munire, inde negocia et necessitates Ecclesiarum suarum procurare, subsidia et auxilia publice oblata suae Maiestati persoluere, in expedicionem proficisci, et denique seipsos quoque et familiam suam sustentare debeant; Domini vero Barones et Nobiles, caeterique seculares, qui non omnes nonas habent, sed pro quibus aliqui akones, ut vocant, exigunt, ex iis prouentibus arces suas, quae pene omnes sunt finitimae, conseruare et munire, subsidia similiter, aliaque defensionis munia

prestare et obire, atque inde sumptus ad profectionem in bellum corradere, gentes quoque intertenere, seque uxorem et liberos ac familiam ex illis sustentare soleant: Maiestas sua Caesarea, considerata, ultra haec iam supradeclarata, colonorum quoque suorum nimia tenuitate, et eo quoque, quod etiam alioquin omnia, quae ad publicam Regni et suam defensionem attinent, beneuole subire non omittant, dignetur illos ab isto insupportabili onere expediendorum duorum equitum clementer immunes habere; quum si ultra alias eorum viribus suis maiores pensiones et subsidia hoc quoque prestare debeant, pene rusticis ipsis sint inferiores futuri, ac etiam alioqui sint in continua fuga, continuis occisionibus et exiliis, iamque nesciant, quo se tandem vertant.

Et quia Comitatibus partium Regni superiorum visum est summe necessarium, ut tam prohibendarum supradeclaratarum violentiarum, quam administrandorum inter ipsos iudiciorum et iusticiae causa, principalis quaepiam persona ex Dominis Baronibus in medium illorum expediatur, feruentibus vero apud ipsos bellis continuis, supremus quoque Capitaneus aliquis, talis qui pignus in Regno sufficiens habeat, iuraque et consuetudines eiusdem Regni calleat, constituatur: utilissimum fore videtur, si Sacra Maiestas sua Dominum Andream de Bathor Cassouiam expediret, ut illic residendo, tam supradictis diuersis militum insolentiis authoritate sua occurreret, quam vero administrando iuri operam daret. In campo vero administrandarum rerum bellicarum curae similiter aliquem ex Baronibus, qui sufficiens sit, inque Regno pignus habeat, libertatesque Regni calleat, praeficeret.

Porro tam subsidium superius humillime promissum, quam gentium nunc oblatarum intertentionem, pro clementi Maiestatis suae postulatione, ad sex annos continuari nequaquam posse, cum bona gratia suae Maiestatis existimant, cum regnum per se modicum, pereuntibus nunc arcibus, nunc diuersis illius partibus et regionibus in dies decrescat, et quo longius progredimur, eo magis atque magis imminuamur, atque solus Deus norit, quid praesenti quoque anno nobiscum sit futurum. Et alioquin etiam ex antiqua consuetudine, cum alias, tum vero Maiestatis suae tempore semper obseruatum hactenus ex-

titit, ut oblata subsidia unum saltem annum, vel ad sequentia tantum Comicia durent, ipsoque anno elapso alia decernantur, fierique possit, ut etiamsi imperator Thurcarum hoc anno egrediatur, reliquis tamen quinque subsequentibus non sit venturus, cum omnia in solius Dei, qui aduersos et hostiles illius conatus facile alio auertere potest, nutu atque potestate et secundum diuinam eius bonitatem, in clementi suae Maiestatis prouisione sint constituta. Verentur tamen suae Maiestatis humiles fideles hoc quoque, ne si in hos sex annos consentirent, postea per totum illud temporis nullum habituri sint Conuentum publicum, in quo, ultra consueta offerri subsidia, publica quoque grauamina et necessitates suas declarare deque necessario illorum remedio communibus votis inter se decernere et concludere possent.

Ubi vero Sacra Maiestas Caesarea fideles suos status et ordines clementer hortatur, ut inter se tractent et consultent de modo parandorum victualium, eorumque prompta et expedita vectura: respondent eiusdem humiles fideles, quod quamuis in praesentiarum magna, ut supra declaratum est, sit in Regno caristia, sperare tamen se, quantum quidem ex iis Hungariae reliquiis haberi poterit, non defutura esse in expedicione victualia, dummoda ea quae ad castra importabuntur, per milites soluantur, et id quod in proxima expedicione Babochiensi et Jauriensi factum fuit, euitetur. Nam cum essent quidem victualia quae importari ad castra potuissent, milites tamen in villas longe lateque egressi, omnia ad victum pertinentia, necatis etiam plerisque hospitibus, vi abstulerunt, nec postea quicquam superfuit, nedum quod importare in castra potuisset, verum etiam quod in usum saltem miserorum colonorum relictum fuisset. Singularum vero rerum, ad victum pertinentium ac etiam vecturae precium in prioribus iam conuentibus est limitatum, ad quod se status et ordines Regni referunt, ex eo, quod nunc quoque meliorem super eo ordinem se constituere non posse videant. Hoc tamen unum per supremos expedicionis prefectos constituendum necessario videtur, ut singulorum precium, constituta in violentos raptores certa pena, persoluatur, et currus quoque ac iumenta, per quae victualia importantur, ad alias castrenses vecturas, sicuti in eadem ex-

pedicione Babochiensi ac aliis etiam factum fuit, non detineantur, vel etiam non soluto precio mactentur. Nam si hoc fiet, eius rei metu, pauci victualia ipsa aduecturi sunt.

Hortatur etiam Sacra Maiestas Caesarea fideles suos, tractent inter se de subleuanda ipsius Maiestate in confiniorum intertentione, quia exhaustis iam caeteris regnis et prouinciis suis, ad id sola non sufficiat; praeterea, ut de Confiniorum quoque municione, per gratuitas colonorum operas, peragenda deliberent. Quantum itaque ad subleuandos sumptus illos suae Maiestatis attinet, iam supra ostenderunt suae Maiestatis fideles, se ad Regni defensionem confiniorumque intertentionem florenum unum cum dimidio, a singulis eorum colonis dicari solitis obtulisse, ultra quod quidem eorum subsidium non vident, quibus Maiestatem suam Caesaream maioribus subleuare possint; sed quum tricesimarum et fodinarum prouentus, ne antiquis quidem temporibus, dum Regnum esset integrum, tam uberes fuerunt, prount nunc sunt, ex illis quoque Maiestas sua Sacra sumptus suos iuuare dignetur. Quarum quidem fodinarum prouentus eo essent uberiores, si Maiestas sua Caesarea, iuxta plerasque constitutiones iam factas, modum tandem adhiberet, ne argentum tam crebro et copiose e regno exportaretur; neque vero videtur cur Maiestas sua Caesarea hac in parte fideles suos Hungaros conferat cum reliquis subditis aliorum regnorum et prouinciarum suarum; nam quum hi in pace adhuc et securo loco degant, Hungari quotidianis periculis et calamitatibus obiecti et impliciti, ac maiori illorum parte in continua pene fuga existente, quotidie occiduntur, abducuntur et depredantur, et tamen ultra haec continua illorum mala, subsidia quoque non minora, quam caeteri suae Maiestatis fideles contribuunt.

Quod ad municionem confiniorum attinet, fideles status et ordines Regni propter nimiam iam Colonorum suorum attenuationem offerunt subditos suos, iuxta numerum portarum dicari solitarum, ad gratuitos labores trium dierum circa municiones prestandos, modo et ordine infrascripto.

Primo Comitatus Scepusiensis mittat Colonos suos ad municionem Castelli Pelsewcz, quod est Domini Georgii Bebek; nam quum per illud potissimum pateat Thurcis aditus in Co-

mitatum illum, idem vero Dominus Bebek ad eius municionem se insufficientem perhibendo illud distrahere voluerit: visum fuit intertenendum esse, et opera Colonorum dicti Comitatus muniendum.

Comitatus Saaros, prout antea, ita in posterum quoque ad Cassouiam laboret.

Abauyuariensis et Thornensis ad municionem arcis Zenderew sunt deputati, ex quo defensio illorum inde potissimum dependet.

In Comitatu Ghemeriensi, quoniam pleraque sunt Castra et Castella finitima, visum est, ut quisque suum laboribus Colonorum suorum propriorum muniat. Reliqui vero Nobiles quisque Colonos suos ad illud, cui vicinior est, et unde defensionem expectat, iuxta limitationem Comitatus, dimittat.

Heuesiensis et Borsodiensis Comitatus, cum duobus districtibus Comitatus Neugradiensis labores suos Agriam prestent. Reliqua uero pars eiusdem Comitatus Neugradiensis ad municionem arcium Somoskew, Kekkew, et Dewÿn deputata est.

Comitatus Zempliniensis ad municionem Ciuitatis Sarospatak deputatus est, quando ad illam solam tempore necessitatis refugium habeant.

Comitatus Ungh, exceptis pertinentiis arcis Szerednye laboratores suos ad Unghuar mittat.

Nitriensis et Thrinciniensis Comitatus ad Komiathy et reliqua loca, ad que superiori in Conuentu Posoniensi ordinati sunt, laborent, praeterquam quod omnia bona domini Christophori Orzagh, tam in istis duobus, quam aliis quibuscunque Comitatibus existentes, laborent ad proprias illius arces finitimas. Et quia in eodem Nitriensi Comitatu sunt certa Castella, videlicet Ondro, Thornocz, Veeche et Bobychaza, omni municione et presidio destituta, ita ut si hostis illa, quod facile posse videtur, occupet, toti Comitatui maximo detrimento sint futura: conclusum est, ut statim per Comitatum distrahantur.

Bona vero domini Archiepiscopi Strigoniensis, nec non Capituli eiusdem, quae idem nunc possidet, tam in isto Nitriensi, quam etiam Barsiensi, Honthensi et Thurociensi Comitatibus existentia, simul cum Praepositura de Thúrócz, iuxta

proxime praeteriti Conuentus constitutiones, deputati sunt ad municionem arcis Archiepiscopalis Uywar. Et quia sunt in eodem Comitatu Nitriensi bona ad Praeposituras Veterisbudensis, Saghiensem et de Felhewyz, quae omnes membra sunt et filiales Ecclesiae Strigoniensis, pertinentia; decretum est, ut illa quoque ad eiusdnm arcis Archiepiscopalis municionem seruiant, ob id potissimum, quod alia quaedam bona antea ad eiusdem arcis fortificationem ordinata, alio sint deputata.

Barsiensis et uterque Hontensis Comitatus, exceptis Nobilium Forgach bonis, in eodem Barsiensi Comitatu adiacentibus, quae ad municionem Castelli ipsorum Komiathy deputata sunt, ad labores arcis Lewa; Thuróciensis vero cum Zoliensi et Aruensi ac Lyptouiensi ad eiusdem arcis Lewa et Corpona municionem colonos suos expediant. Exceptis tamen, ut dictum est, bonis Domini Strigoniensis, nec non Capituli eiusdem, Praeposituramrumque supradictarum, quae ad dictae arcis Archiepiscopalis municiones ordinata sunt.

Et quia in dicto Comitatu Barsiensi est quoddam Castellum Nobilium de Thapolchan, Kystapolchan vocatum, Thurcis valde propinquum, quod negligenter admodum custodiri dicitur, utpote in quo nec ullae gentes interteneantur, nec alia necessaria instrumenta ad defensionem pertinentia habeantur : statutum est, ut illud quoque per Comitatum distrahatur.

De Comitatibus ultradanubianis statutum est, ut iuxta limitationem Conuentus proxime celebrati, quilibet eorum expediat laboratores suos, numero nunc in praesenti Conuentu decreto, ad loca cuique in articulis eiusdem Conuentus assignata. Excepto eo, quod uniuersa bona Domini Palatini deputata et ordinata sunt ad arces ipsius proprias, quae in confiniis sunt positae, videlicet Saruar, Kapu, Egheruar, ac Castellum Capituli Strigoniensis Zenyer vocatum, praecipue autem ad Castrum eius Kanisa, quod solum si arcem Babolcha (quod Deus auertat) perire contingeret, ulteriores Thurcarum progressus in partibus illis remorari, eisque obstare posse videtur.

Quoniam autem sunt plerique dominorum et Nobilium, quorum alii duo, nonnulli vero plura habent Castra et Castella

finitima, non in uno eodemque sed diuersis Comitatibus existentia; statutum est, ut quisque talium colonos suos, ad proprii Castri aut Castelli finitimi tamen municionem reseruet, neque illi per Capitaneos vel alios quospiam alio laborare compelli debeant.

Quinque vero Ciuitates superiores, cum et ipsae municione indigeant, quaelibet illarum Colonis suis ad sui ipsius fortificationem utatur.

Super celebratione Judiciorum, visum est, eam, uti hactenus, intermitti nequaquam debere. Et propterea decreuerunt status et ordines Regni, ut illa celebrentur generaliter omnibus Comitatibus, tam istis propinquioribus, quam etiam partium superiorum hic Posonii, in duobus terminis; primum scilicet pro octauo die festi sancti Georgii Martyris, secundo autem pro octauo similiter die festi Sancti Lucae Euangelistae, iam proxime venturis. Quae quidem iudicia durare debeant integros quadraginta dies, exceptis diebus festis, adiudicenturque in illis generaliter omnes et uniuersae causae, ab obitu Serenissimi quondam Ludouici Regis super quibuscunque rebus et casibus, hactenus usque motae et emersae.

Et quoniam in omnibus Judiciorum generalium literis adiudicatoriis et sententionalibus mentio fieri solet praesentiae in Judiciis dominorum Praelatorum et Baronum, neque vero, cum hoc tempore pauci sint, plerumque Judiciis interesse possunt, ne quis propterea futuris temporibus causari possit, sedem ipsam Judiciariam, absentibus ab ea Prelatis et Baronibus non fuisse plenam et integram, eoque praetextu latas quoque finaliter sententias queat inualidare: statutum est, ut inposterum omni diligentia curetur, ut si non plures, attamen duo saltem ex Dominis Praelatis aut Baronibus Judiciis ipsis intersint, vel si nemine illorum hic praesente id fieri nequeat, nihilominus per vicegerentes Judicum Regni ordinariorum et quatuor assessores sedis ipsius Judiciariae, qui cum duobus vel aliquo necessario impedimento obstante, ad minus uno Domini Strigoniensis hominibus, semper pleno et integro numero esse debeant, ut in administratione Judiciorum procedatur, neque successu temporum talis ipsorum dominorum Prelatorum et Baronum absentia, et in his hoc pacto latis senten-

tiis officere valeat. Quod si tamen aliquem vicegerentium vel assessorum praepediente vel infirmitate, vel aliis urgentibus et ineuitabilibus negociis a Judiciis ipsis abesse contingeret, debeat Judex relinquere ibi alium suum substitutum, et Judicii celebratio procedat.

Visum etiam est summe necessarium, ut Dominus Palatinus causas illas, quae, iuxta articulos anni 1556, continue adiudicari debent, pro necessitate, dum se commoditas temporis obtulerit, authoritate Locumtenentiae continue adiudicare non praetermittat.

Ecclesiastica quoque Judicia, in quibuscunque causis ad forum et sedem spiritualem pertinentibus, iuxta continentias decretorum Mathiae et Uladislai Regum, et aliorum quoque, per Vicarios Dominorum Praelatorum continue in terminis suis consuetis adiudicentur.

Quoniam autem variae iam aliquoties per Regnicolas factae fuerunt querelae, quod Domini Praelati, Episcopi, caeteraeque Ecclesiasticae personae officium suum in rebus diuinis, et ad salutem populi pertinentibus, non exequantur, ipsi vero se excusauerint, atque ad illa paratos obtulerint, dummodo ipsi quoque et populus eis et salutaribus eorum monitis atque doctrinis, in rebus ad officium ipsorum pertinentibus, parerent: statutum est, ut, iuxta constitutiones superiorum Conuentuum, Archidiaconos suos ad visitationem dimittant, Synodos celebrent, aliaque ad ipsorum officium pertinentia obire non negligant; ac tempore Synodi vel Conuocationis, siue generalis siue particalaris, teneantur omnes Plebani et presbyteri qualescunque, tam ex bonis dominorum et Nobilium, quam ex Ciuitatibus liberis, ad conuocationem Prelatorum suorum, cuius Diocesi subsunt, pro accipienda salutari doctrina, sine omni renitentia conuenire. Quod si vero aliqui forent, qui Plebanos ipsorum ad vocationem Episcopi et Prelati sui, manifesta contumacia ducti, retinerent, neque illos praemoniti et requisiti ad Synodum ipsam dimittere vellent, in eos, siue Domini, siue Nobiles sint, siue Ciuitates, Prelatus ipse, cuius interest, procedat censuris Ecclesiasticis; similiter etiam contra Plebanum, qui ab Episcopo vocatus et a patrono suo dimissus, ire recusaret, ut solitum est, procedatur. Quas qui-

dem si quis illorum non curaret, Sacra Maiestas Caesarea, vigore brachii sui Regalis, exequatur, neque patiatur tantam in rebus animarum salutem concernentibus inobedientiam et rebellionem manere impunitam, quum et diui suae Maiestatis predecessores piae momoriae eam nunquam sine animaduersione preterierint.

Porro cum Serenissima Bohemiae Reginalis Maiestas, Domina nostra clementissima, cum supradicta Serenissima Maiestate Regia Bohemiae, Domino et marito suo charissimo, Domino itidem nostro clementissimo, hac vice primum omnium Hungariam ingressa, in medium Sacrae suae Maiestatis fidelium venire non dedignata sit; iam vero semper Sacrae Maiestatis suae Caesareae fidelibus hungaris in omnibus eorum necessitatibus atque negociis se, cum apud Maiestatem eius Caesaream, tum uero Serenissimum quoque Bohemiae Regem, gratioso suo patrocinio et promotione clementem semper Dominam et patronam declararit; spereturque Maiestatem suam imposterum quoque ab hoc suo clementi, pio et beneuolo in ipsos affectu, cum apud dictas Maiestates suas, tum vero Serenissimum quoque Regem Hispaniarum, fratrem suum charissimum, non destituram, uniuersi status et ordines, hilari primum et laeto animo suae Maiestatis apud ipsos praesentiam cernentes, eandem honorario munere, quo quidem per tenuitatem nunc in iis eorum aerumnis licuit, humiliter excipiendam decreuerunt; atque conclusum est, ut ad primum terminum oblatae superius in publicam defensionem subsidii pecuniarii, de singulis portis dicandis, Maiestati Regniali singuli viginti denarii hungaricales ex omnium tam Dominorum et Nobilium, quam caeterorum Regni statuum et ordinum bonis, pro hac una vice contribuantur, atque Maiestati suae Reginali assignentur; supplicantes eidem Maiestati Reginali, dignetur hoc eorum exiguum munus clementi et grato animo accipere, bonique consulere.

Et quia, uti iam supra ostensum est, sunt plerique fidelium Maiestatis Caesareae, precipue tamen ex ordine militari, qui, sub praetextu notae infidelitatis, nunc puerorum, nunc viduarum, nunc vero diuersorum Nobilium domi suae, sub rebellibus quidem, pacifice tamen et quiete degentium, neque arma contra

Maiestatem suam levantium bona impetrarunt, illorumque dominia, non per legitimam statutionem, solitumque et consuetum processum, sed sola vi et potentia mediante, exclusis eorum legitimis dominis et haeredibus, consequuti sunt; nonnulli vero iamdiu ante impetrationem ipsa bona occuparunt, atque non curata contradictione violenter nunc quoque retinent: statutum est, ut ii, quorum bona et hereditates modo praemisso occupatae per violentiam possidentur, vadant ad faciem sedis illius Comitatus, in quo bona illa adiacent, ibique ad eius requisitionem Comes vel Vice Comes, Judicesque et Uniuersitas Nobilium, advocata altera quoque parte, quae bona ipsa possidet, reuideat et cognoscat inter ipsas quomodo facta sit occupatio, numue pars damnificata commiserit quicquam, propter quod notae alicuius infidelitatis merito subiacere debeat, atque hoc pacto, si Comes, vel Vicecomes ac Judices et Uniuersitas Nobilium, auditis in sede Comitatus partibus, omnibusque diligenter et exacte ruminatis, manifeste compererit, eum qui bonis sius priuatus est, nihil tale deliquisse, cuius causa merito nota infidelitatis condemnari posse videatur : iubeat et curet ex officio ei qui priuatus fuit, bona sua reddi atque remitti. Quod si vero altera pars non approbato eiusmodi iudicio, appellaret in sedemRegiam, atque ibi vel etiam coram Domino Locumtenente, in cuius presentiam salua semper sit apellatio, sententia in Comitatu lata fuerit probata, praefigatur illi per Judices Regni vel Locumtenentem competens terminus, iuxta loci distanciam, in quo parti indebite priuatae bona sua illico absque ulla difficultate restituat. Quod quidem si tunc quoque facere negligeret, ex tunc tanquam violentus alienorum bonorum occupator et possessor defacto condemnatus subiaceat sententiae capitali.

Item, cum in aliquot iam praeteritis Conuentibus conclusum sit, ut libertates Dominorum et Nobilium in Tricesimis ubique intra Regnum inviolabiliter obseruentur, id tamen hucusque factum non sit: supplicant suae Maiestati Caesareae fideles eiusdem status ac ordines Regni, dignetur iam tandem clementer aliquem modum exhibere, et omnino prouidere, atque mandari sub graui pena, ne dictae fidelium suorum libertates, ita prout hactenus, violentur, atque id quoque prohibere, ut quum Tricesimatores plerisque in locis nouum morem in-

troduxerint, quod percepta iam Tricesima Regia sibi ipsis priuatam quandam exactionem de singulis rebus, a quibus etiam Tricesima solui non solet, vendicent, id in posterum facere non praesumant.

De siccis quoque Theloneis Maiestas Sua Caesarea clementem operam dare velit, ut iam tandem, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, distrahantur. Quod ita futurum erit, si Maiestas sua Caesarea, post eamque Domini sua primum abolere ceperint. Nam incipere hac in parte a Nobilibus, unoque atque altero distracto, caetera manere integra, maximae foret inaequalitatis, resque videretur indigna.

Supplicant etiam status et ordines Regni, Maiestas sua Caesarea dignetur monetam in Regno suo Hungariae bona et iusti ponderis liga cudi curare, iubereque permitti Domino Archiepiscopo Strigoniensi, ut in rebus circa cusionem officium ipsius concernentibus, iuxta constitutiones superiorum Conuentuum, non impediatur. Signanter autem prohibere dignetur, ne aurum et argentum extra regnum efferatur, sed totum in Cameram ad cusionem monetae presentetur.

Meminisse preterea clementer potest Sacra Maiestas Caesarea, proxime elapsis annis latas fuisse per suam Maiestatem Caesaream certas sententias, in negocio metarum, super quibus inter nonnullos Austriacos ac certos Nobiles de Comitatu Soproniensi et Castriferri controuertebatur, quae quidem cum hactenus nondum sint exequutioni demandatae, dignetur illas sua Maiestas, ordinatis ad id certis commissariis, tandem iam exequutioni demandari iubere.

Et quum non paruae fidelibus suae Maiestatis Hungaris ac Sclauis et Croatis, intercedant differentiae, ratione metarum et limitum Regni cum Morauia, Carinthia ac etiam Polonia: supplicatur Maiestati suae Caesareae, dignetur, certificato hac de re Serenissimo Rege Poloniae, ac prefixo Morauis, Carinthisque certo termino, deputare certos Commissarios, qui reuisis eiusmodi metis atque limitibus, illos rectificent, quemadmodum se Maiestas sua in aliquot iam dietis gratiose facturam obtulit.

Cum item Comitatus partium Regni Hungariae superiorum conquesti sint, quod maximos plerumque paciantur defectus in

exequutionibus faciendis propter carentiam testimonii Conuentuum, qui alias ad exequtiones mitti solebant: statutum est, ut quum Praepositus Leleziensis in Conuentu suo nunc resideat, habeatque adhuc prouentus, quibus personas Ecclesiasticas in Monasterio suo intertenere possit, adhibeat diligentiam, ut in Conuentu suo adminus quinque Monachos teneat, vel si eos habere non possit, saltem presbyteros, tales tamen, qui in Conuentu resideant, et ad peragendas fideliter exequutiones iurati sint.

Item, quoniam in exequutionibus multae fraudes committi solent, eo quod relationes in Capitulo, vel Conuentu per hominem Regium et testimonium Capitulare vel Conuentuale secus plerumque quam ipsa exequutio peracta est, fiunt: statutum est, ut iuxta continentias Decreti, inposterum semper relationes ipsae quarumcunque exequutionum per ipsos hominem Regium et testimonium Capituli siue conuentus sub iuramento referantur, atque in literis quoque relatoriis semper specificetur, quod talis relatio sub iuramento fuerit facta. Haec tamen constitutio exequutionibus hactenus usque sine iuramento velatis derogare non debeat. Quod si vero Capitulum ipsum vel Conuentus iuramentum modo premisso exigere neglexerit, puniatur, et ipsa exequutio sine iuramenti deposicione relata vana sit et irrita.

Supplicarunt praeterea statibus et ordinibus Regni Egregii Ladislaus Gyulaffy de Rathoth et Joannes Forgách de Ghymes, ut quum habeant clara et manifesta sua iura quibus arx Lewa ad ipsos partinere dinosceretur, dignarentur apud Maiestatem eius Caesaream pro eis intercedere. Supplicant itaque, dignetur Maiestas sua, praefixo breui aliquo termino, iura ipsorum extra Octauas, in Curia sua clementer reuideri facere, sicuti hoc de aliis quoque Baronum bonis, super quorum deuolutione dubium fuit, tempore Maiestatis suae Caesareae factum fuit.

Et quia Capitulum quoque Strigoniense conquestum est, se a Nobile quodam Ladislao Chutor dicto, qui in eorum oppido Sancti Benedicti commoratur, maxima iniuria affici, utpote, qui praetextu cuiusdam Nobilitationis et libertationis, sibi adhuc viuente olim Serenissimo Rege Ludovico a quodam

Abbate eius loci concessae, multa, precipue autem educillationem vinorum, in despectum, contumeliam et damnum ipsius Capituli facere soleat: statutum est, ut, cum iuxta iura et decreta Regni Abbas ille in preiudicium successorum suorum nemini quicquam de bonis et iuribus Ecclesiae concedere potuerit; huius tamen causae reuisio ad instantiam dicti Capituli pronunc, quod causae post obitum solum dicti olim Ludovici Regis emersae adiudicentur, suscipi nequeat, dictus Ladislaus Chÿutor, vina sua in posterum non aliter nisi quum, ad instar reliquorum subditorum ipsius Capituli in eodem oppido commorantium, series ad ipsum venerit, educillet; suspensa vero hedera Capituli a suis vinis educillandis supersedeat, sub poena amissionis vini educillari caepti.

Porro quum in termino celebratorum hic proxime Judiciorum octaualium, orta fuerit in sede suae Maiestatis Judiciaria, in causa cuiusdam Nobilis contra Georgium Rakouzky questio, utrum aduersarius eius, qui sententia capitali condemnatus est, post factam per Regem conuicto gratiam, homagium ad finalem a lata sententia ipsius condemnati absolutionem leuare teneatur, eiusque rei discussio atque finalis pronunciatio ad Sacram Maiestatem suam Caesaream et praesentem hunc generalem Conuentum omnium statuum et ordinum fuerit dilata: questione ipsa proposita, communibus omnium statuum et ordinum votis compertum est, quod cum Maiestatis Regiae gratia condemnato facta, iuxta contenta decreti, aliter non valeat, nisi ut convictus cum parte, quae vicit, intra unius anni reuolutionem concordet, partem ipsam, quae causam obtinuit, non teneri ad leuandum simpliciter homagium, sed eum, qui in lite succubuit, necessario oportere concordiam inire, pro voluntate et placito eius qui causam obtinuit. Quod quidem ita esse ex Decreto ipso patet, exemplis quoque antiquioribus et recentioribus manifestum est, quum plerique Dominorum et Nobilium in sententia capitali condemnati, non homagii solutione se ab oneribus sententiae liberare potuerint, sed ultra grauissimas pecuniarum solutiones, arcibus quoque et iuribus possessionariis partem aduersam, pro eiusdem libito et voluntate, contentare fuerint coacti.

Caeterum quum in plerisque iam conuentibus, constitu-

tum sit, ut Comites in facie Comitatus, cui presunt, solitum et consuetum Juramentum prestent : statutum est, ut qui nondum iurarunt, adhuc iurent, vel officio suo priuentur. Similiter illi quoque, qui in Comitatibus illis, quibus presunt bona non habent, officio eorum priuentur, et loco illorum alii, qui bona et pignus in Comitatu habent, eligantur. Quia autem factae sunt per Regnicolas querelae, quod in plerisque Comitatibus sint nonnulli, qui cum gerendis officiis publicis idonei sint, per Communitatem tamen, vel in Vicecomites, vel Judices Nobilium, aut Juratos Nobiles electi, officia ea assumere prorsus recusent : statutum est, ut eiusmodi poena, talibus in Decreto constituta et expressa puniantur.

Quoniam autem comparuerunt coram statibus et ordinibus Regni in hac dieta congregatis omnes domini Comites et Magnates ac pleraque Nobilitas Regnorum Croatiae et Sclavoniae, exponentes non sine magno animorum dolore, qualiter ipsi et progenitores eorum, supra centum iam annos, antequam videlicet Constantinopolis per Thurcas caperetur, pro fide et religione Christiana acerrima bella cum ipsis Turcis, iam tunc Croatiam penetrantibus, gerere ceperint, et nunquam toto ab eo tempore a fide et fidelitate Religionis Christianae defecerint, sed inualescente demum potentia Thurcica superati, cesi, capti, ac tandem sedibus suis pulsi, et in extrema quedam Regni confinia sese recipere sint coacti, ubi et modo confiniis Carniolae et Carinthiae residerent, cum magno prouinciarum illarum commodo; petentes, ut ipsi status et ordines apud Suas Caesaream et Regiam Maiestates velint intercedere, quo sua Maiestas supplicationem illorum, quam porrecturi sunt eidem, benigne exaudire dignetur. Quapropter supplicant dicti status et ordines suae Sacrae utrique Maiestati humilime, dignetur ipsorum fidelium subditorum suorum supplicationem clementi animo intueri et gratiose exaudire; Regna enim illa Croatiae et Sclavoniae semper fuerunt et sunt specialia membra Coronae Hungariae.

Demum comparuit coram dictis statibus et ordinibus Regni Reuerendissimus Dominus Episcopus Jauriensis, cum magna itidem querela et lamentatione, qualiter ultra hoc, quod Episcopatus suus prefatus, sicuti et caetera pleraque regni loca

per potentiam Thurcicam sit pro magna parte desolatus et in arctum reductus, accedit tamen et hoc, quod a fidelibus quoque subditis Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, signanter a Nicolao Jurissych, qui arcem Kewzegh, in Regno Hungariae et Diocesi Jauriensi sitam, modo possidet, maxima damna et incommoda ac iniurias pateretur; quum enim decimae omnes de pertinentiis eiusdem arcis Kewzegh, a memoria hominum usque modo, sint perceptae per Episcopos Jaurienses, et priores et modernum, et neque Christophorus Thaifel, et neque etiam ipse Jurisÿth easdem unquam impedierit; tamen idem Jurisÿth, in proxime transacto autumno decimas vini in cultello Luchmankes congregatas pro Episcopo prohibuisset abduci, et preter omnem viam iuris propria authoritate retinuerit, et imposterum retenturum minatur, nulla enim iura mundi permittunt alicui, ut propria authoritate res alienas, quas aliquis libere per multos annos possedit, ante iuris reuisionem illi auferat, sed si quid habet, iure prius cum illo experiatur. Quapropter uniuersi status et ordines Regni Hungariae humilime suplicant Sacrae Caesareae et Regiae Maiestati, quum haec res concernat publicam Regni libertatem, Episcopusque ipse dicat se hactenus noluisse contra ipsum Jurissyth, censuris Ecclesiasticis uti: dignetur Sacra sua utraque Maiestas libertates Regni et fidelium subditorum suorum clementer tueri, et non permittere, ut Jurisyth ipse solus faciat sibi ius, et propria authoritate occupet prouentus ecclesiasticos, sed iure agat, si quid habet; interim restituat Episcopo vina sua pro eius parte collecta, et signanter ut sua Sacra Maiestas iam nunc gratiose dignetur committere domino Palatino Regni, ut Episcopum ac Ecclesiam suam defendat a talibus violentis et conseruet in usu eorum, quae hactenus libere percepit, quum presertim Episcopus ipse ultra alias necessitates habeat duas arces Sabariam et Kezew satis desolatas, quas reformare, munire et conseruare magnis sumptibus cogitur.

Et quoniam dictus Serenissimus Rex Bohemiae pro fidele seruitore suo Magnifico Comite Pyrrho ab Arco, generosae et Magnificae Dominae Margarethae Zechÿ de Felsewlyndwa marito intercessit, ut postquam ducta uxore hungara in Hungaria quasi continue resideat, seque ad obseruationem priuile-

giorum, iurium, et consuetudinum Regni ac Suae Maiestatis Caesareae et eiusdem Regni fidelia atque constantia seruicia promptum offerat, ab ipsis in Hungarum acceptaretur: humiles suae Maiestatis Caesareae fideles,dictae Serenitatis Regiae clementi intercessione moti, decreuerunt, ut idem dictus Comes ab ipsis in Hungarum receptus pro vero et indubitato Regni Hungariae membro in posterum ab omnibus reputetur, omniumque priuilegiorum, libertatum et iurium Regni particeps factus, illis instar reliquorum suae Maiestatis fidelium Hungarorum utatur; ita tamen, ut super libertatum priuilegiorum et iurium regni firma obseruatione iuret.

Kivül: Responsum Ordinum Regni Hungaria ad propositionem Sacrae Caesareae Maiestatis. 1. febr. 1559. B.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

IX.

1559. Február 5.

Miksa királynak a pozsonyi országgyűléshez intézett első leirata.

Prima replica Serenitatis regiae, ad responsum Statuum ac ordinum Regni Hungariae super propositionem caesareae maiestatis illis exhibitam.

Serenissimus ac Potentissimus Princeps et Dominus Dominus Maximilianus Rex Bohemiae, Archidux Austriae, Dominus noster clementissimus, benigne ea intellexit, quae fideles Sacrae Caesareae Maiestatis subditi, Domini Praelati, Barones, Nobiles, caeterique uniuersi Status et Ordines Regni Hungariae, in hoc conuentu congregati, ad eiusdem Maiestatis Caesareae exhibitam propositionem, scripto suae Serenitati regiae transmisso, respondere voluerunt.

Quo quidem ac omnibus et singulis, quae in eo continentur, diligenter et mature pro rei magnitudine perpensis, cum Serenitas sua regia presentis temporis, atque adeo rerum omnimo statum, conditiones et circumstantias, quae in praefata suae Caesareae Maiestatis propositione abunde continentur, et alioqui eisdem Statibus et ordinibus satis cognitae sunt, peni-

tius respiciat, expectasset utique Serenitas sua regia a fidelibus Sacrae Maiestatis Caesareae regnicolis, in negocio tanti ponderis et praeiudicii, atque in tractatione earum rerum, quae ipsorum commodum, salutem et conseruationem cumprimis concernuut, responsum commodius, et in decernendis subsidiis et contributionibus, quae pro regni huius defensione in ipsosmet fideles Regnicolas tandem conferuntur et distribuuntur, alacriorem quippe sperasset se inventuram promptitudinem. Quod quidem Serenitati suae regiae eo molestius iam accidit, quod huiuscemodi instituto et declaratione Maiestatem Caesaream atque ipsum hoc inclitum Regnum non solum propria eademque iusta et pernecessaria subsidia desideraturum intelligat, sed quod et segniores isti conatus apud reliqua regna et prouincias Sacrae Caesareae Maiestatis, ipsosque Status Sacr Romani Imperii, utpote hostibus remotiores, in promouendis ipsorum auxiliis non mediocria incommoda, perturbationes et impedimenta adferre posse videantur; prout haec ipsa Maiestati suae Caesareae in eo tractatu, quem pro defensione huius Regni cum praenominatis Statibus Romani Imperii iam instituit, minime oportuna fore valde dubitandum est. Quare cum in praenotato statuum et ordinum iam exhibito responso quaedam etiam alia, praeter Serenitatis suae regiae benignam expectationem, contineantur, non potuit Serenitas sua regia, pro bono publico atque huius praecipue Regni beneficio et incolumitate, ommittere, quin, Suae Maiestatis Caesareae nomine et authoritate, fidelibus Maiestatis suae Caesareae Regnicolis benignam suam mentem in iis omnibus latius declararet.

Et quantum primo ad eorundem fidelium statuum et ordinum praefationem attinet, quam cum miseranda sane cumulatione omnis generis quaerelarum et grauaminum suorum, postulatis Maiestatis suae Caesareae praemiserunt, Serenitas sua regia, pro singulari sua in fideles Maiestatis eius Caesareae animi propensione, beneuolentia et pietate, non potest tantam subditorum calamitatem, violentiarum et iniuriarum atrocitatem, quae ibidem allegantur non grauissime ferre et detestari. Cumque Serenitas sua regia satis compertum habeat, quam clementer et paterne Maiestas eius Caesarea erga eosdem fideles suos subditos Hungaros ibidem affecta sit, quale-

que hactenus fuerit et sit Maiestatis suae Caesareae indefessum studium, pro conseruandis ipsorum libertatibus: non dubitat Serenitas sua regia Maiestatem eius Caesaream commemoratas istas violentias et oppressiones non secus aegerrime et molestissime laturam, et nihil omnino intermissuram, quod ad animaduersionem tantorum facinorun, atque compescendam huiusmodi aboninandam licentiam expediens visum fuerit; prout Serenitas sua regia, absolutis negociis conuentus, cum Maiestatis suae Caesareae Consiliariis Hungaris, quos nec ante meminit in rebus et negociis Hungaricis unquam a consilio exclusos fuisse, hac de re et de particularibus super huiusmodi oppressionibus violentiis et bonorum occupationibus exhibitis quaerelis, benigne tractabit, atque omnia quaecumque poterunt huic malo commoda remedia inueniri, se sedulo adhibituram benigne offert. Quod vero de neglectu et contemptu literarum maiestatis suae Caesareae ex Cancellaria Hungarica emanatarum additur, nouit Serenitas sua regia ea omnia, quae ibidem recensentur, praeter clementem Maiestatis suae Caesareae voluntatem omnino fieri. Quare pro certo sibi pollicetur, si huiusmodi temerarii Maiestati suae Caesareae nominabuntur et conuincentur, vel alii in talem temeritatem deuenerint, et Maiestati suae Caesareae indicati fuerint, eos apud Maiestatem suam Caesaream nequaquam inpunitos fore.

Deinde neque illud antea ad Serenitatis suae regiae notitiam deuenerat, publicas constitutiones, praeter dicae exactionem, apud plerosque tam nihili fieri, libertates et priuilegia ipsorum fidelium regnicolarum adeo negligi, eosque praeter ordinem et limitationem in publicis constitutionibus expressam ad expeditionem laboratorum et curruum cogi, nisi forte ordines ac status Regni eos labores tam graues esse existiment, qui colonis in munitione Zÿgethi, Jaurini et nuper in fortificatione Babochiensi, pro salute et defensione ipsius Regni, necessitate id exigente, iussu Maicstatis suae Caesareae iniuncti fuerunt; qui cum tempore tam necessario, locisque tam opportunis et hostibus expositis, accedente etiam maiori ex parte Comitatuum et Regnicolarum, quibus iis subiecti sunt, consensu, in ipsorum tutelam et permansionem adhibiti sint; putat Serenitas sua regia consideratis huiusmodi circumstantiis,

fideles status et ordines non habituros causam, cur ea de re tam grauiter conquerantur. Quod si alioqui temeratores publicarum constitutionum reperiantur, nulla erit mora quin iis nominatis et convictis, legitimis remediis a sua Maiestate Caesareae coerceantur.

Verum cum in enarratione praedictorum grauaminum quaedam etiam occurrant, quae sinistram quandam interpraetationem actionum Sacrae Caesareae Maiestatis, Domini et parentis suae Serenitatis regiae colendissimi, secum trahere videantur, non potuit Serenitas sua regia, pro filiali erga Maiestatem suam Caesaream debito et obseruantia, atque ut clarius id omne, quod, est appareat, ommittere, quin fideles status ac ordines huius Regni paucis etiam admoneret, se quidem in omnibus, quae grauius fidelibus ipsis Suae Maiestatis Caesareae Regnicolis obueniant, syncere et ex animo condulere; si tamen Maiestatis suae Caesareae pius atque paternus sane affectus, quem erga fideles suos subditos Hungaros gerit, tum indefessi labores, molestiae, curae et pericula, quae Maiestas eius Caesarea pro eorundem conseruatione et incolumitate subinde subiuit, et nunc quoque subit, altius perpendantur; si deinde sumptus illi immensi, quos Maiestas eius Caesarea exhaustis propriis thesauris et fisci ipsius bonis ad summum undique obaeratis, pro huius Regni defensione, tam paterne et liberaliter erogauit, ponderentur; si illud quoque animaduertatur, quod Maiestas sua Caesarea, non solum Dicam fidelium suorum Hungarorum, sed alia etiam his longe maiora subsidia, quae Maiestas sua Caesarea a reliquis regnis et prouinciis suis atque aliunde de externis auxiliis iam a multis temporibus comparare potuit, ad nullum prorsus usum, quam ad solam confiniorum huius Regni, atque ipsorum Regnicolaruum magna pro parte intertentionem conuerterit, eaque omnia pro huius Regni incolumitate imposterum quoque erogare et impendere parata sit; si denique tanti hostis potentia et necessitas illa, quae Maiestatem suam Caesaream pro conseruatione eiusdem fidelium subditorum tutelaque Christianorum limitum, tam contra Turcas, quam eos, qui indigne sibi et patriae tot mala asciuerunt, militem tam Hungaricum quam externum in ipsis Regni visceribus alere et continuatis tempori-

bus intertenere cogitur (*sic*), aequius pensitetur: non dubitat Serenitas sua regia Maiestatem suam Caesaream coram Deo et hominibus de iis omnibus immunem et excusatam fore, fidelesque suae Maiestatis subditos Hungaros non habituros causam, cur priora suae Maiestatis promissa, conditiones minus obseruatas, incuriam circa obseruationem eorum libertatum, atque adeo Dicae exactiones, tricesimas et fodinas Hungaricas Maiestati suae Caesareae vel eius paternis postulatis obiiciant, aut intempestiuo aliquo calamo perstringant.

Sed iis omissis, confidit Serenitas sua regia fideles Maiestatis suae Caesareae Regnicolas, cognita paterna mente Sacrae Maiestatis Caesareae, pro ipsorum antiqua virtute et spectatissimis in communem patriam et Rempublicam christianam meritis, sibi ipsis hoc commodissimo tempore non defuturos, hunc communem et immanem hostem, tanquam destructorem dulcissimae libertatis et privilegiorum atque praecipuam causam omnium istarum calamitatum et grauaminum, collectis spiritibus respecturos, Maiestatique suae Caesareae in suo tam necessario et paterno proposito, suis subsidiis atque omni studio ita adfuturos, ut internae quietis perturbatores eo citius et commodius compesci, et imminens hoc ab immanissimo hoste exitium a fidelibus Regnicolis et aliorum Christianorum ceruicibus, Deo fauente, auerti possit.

His igitur sic stantibus et praemissis, quod ad decreta subsidia attinet, tametsi Serenitas sua regia fidelibus sacrae Maiestatis Caesareae subditis Hungaris benigne et plurimum faueat, malletque eum esse nunc rerum et temporum statum, ut ipsi fideles status et ordines non solum ab ulteriori contributione, sed ab omnibus prorsus oneribus liberi et immunes esse possent; tamen cum reliqua Sua Maiestatis Caesareae Regna et prouinciae, pro huius inclyti Regni defensione et conseruatione, hoc potissimum tempore maiora quam unquam antea auxilia obtulerint, seque usque adeo insuetis prorsus et incredibilibus oneribus ultro submiserint, stante etiam tractatu, quem Maiestas sua Caesarea cum statibus et ordinibus Sacri Imperii, in gratiam praecipue et defensionem fidelium suorum Regnicolarum, iam sibi conficiendum desumpserit, videretur quidem ab omni rei bene gerendae instituto maxime

alienum, si ipsi status et ordines huius Regni, de quorum salute et permansione imprimis agitur, huiusmodi praeclarissimis conatibus pro parte ipsorum minus respondere, et minoribus quam antea subsidiis hoc tempore ipsorum rebus consulere vellent. Nam ea, quae status et ordines adducunt, quod alio tempore Regnum in foeliciori adhuc quam nunc statu esset, Transsyluania scilicet cum arcibus et partibus illis Regni inferioribus penes suam Maiestatem et sub eiusdem imperio existentibus; cum postulata suae Caesareae Maiestatis non ad Transsyluaniam aut ad partes illas Regni auulsas vel desertas referantur, non videt Serenitas sua regia quo pacto huiuscemodi tempore tam necessario aequis suae Maiestatis Caesareae postulatis commode obiici possint. Quare Serenitas sua, regia Sacrae Caesareae Maiestatis nomine, praefatos fideles Ordines ac Status huius Regni benigne hortatur et requirit, ut iis omnibus altius consyderatis, petitioni Suae Caesareae Maiestatis de tribus florenis Hungaricalibus, ex singulis sessioni bus ad duos competentes terminos praestandis, non obstantibus rationibus per ipsos adductis, haud grauatim assentiant, neque minante et imminente iam undique hoste, aliam occasionem vel temporis rationem exspectent. Cum satis constet, si unquam quidpiam publici subsidii ab ipsis collatum est, id pro magnitudine periculi nunc maxime requiri. Atque eo quidem casu, si modus nunc per Maiestatem suam Caesaream in connumeratione sessionum praescriptus statibus et ordinibus tam grauis videatur, admittit sua Serenitas regia, ut in praefati subsidii exactione modus et ordo in proxime celebrato Conuentu Posoniensi expressus obseruetur.

Quantum vero ad duorum Comitatuum Scepusiensem et Sarosiensem, *(sic)* nec non quinque Ciuitatum superiorum, Capitaneis Maiestatis suae Caesareae mutuatam pecuniam attinet, iniunxit iam Maiestas sua Caesarea perceptoribus Prouentuum suae Maiestatis in illis partibus, ut eis, prout aequum est, quam primum satisfiat; si autem in hoc aliqua adhuc mora existeret, dabit sua regia Serenitas eum ordinem, ut priora ea de re suae Caesareae Maiestatis mandata exequantur.

Circa insurrectiones et intertentionem gentium, quam ex singulis centenis colonis Sacra Maiestas Caesareae a fideli-

bus suis Regnicolis clementer expetiuerat, tametsi Serenitas sua regia benigne existimasset praedictos fideles regnicolas in iis quoque Maiestatis suae Caesareae paternae voluntati omnino obtemperaturos, prout Serenitas sua regia eosdem Maiestatis Suae Caesareae nomine, denuo ad ea ipsa, quae in postulatis suae Maiestatis Caesareae continentur, decernenda benigne hortari voluit; si tamen id illis tam intolerabile videatur, confidit saltem Serenitas sua regia fideles status et ordines huius Regni, pro statu et conditione praesentis temporis, et causis superius enumeratis, circa huiusmodi intertentiones et insurrectiones, tam in generali quam particulari expeditione fiendas, non minoribus auxiliis Maiestati Caesareae et huic Regno adfuturos, quam proximis duobus annis in publicis conuentibus ea de re statutum et decretum fuisse comperitur, pro quibus quidem praestandis Serenitas sua regia praefatos fideles status et ordines denuo instantissime requirit. Probatur autem Serenitati suae regiae, ut modus et ordo in praedictis constitutionibus expressus obseruetur, nec non capitanei confiniorum, qui equitibus ad continuam intertentionem oblatis ad priuata sua seruitia utentur, temporeque lustrationis pro suis exhibebunt, poena iam antea constituta statim et irremissibiliter puniantur.

Quod vero status et ordines Regni, sub praetextu praetensae violationis publicarum constitutionum, nimis praepropere decernunt, ut nemo teneatur ad executionem mandatorum Maiestatis suae Caesareae, quae ipsis constitutionibus Regnicolorum per Maiestatem suam Caesaream confirmatis essent contraria; licet Serenitas sua regia (ut et antea memoratum est) Maiestatis suae Caesareae paternum et clementem affectum erga fideles suos Hungaros talem esse agnoscat, ut nequaquam dubitandum sit, Maiestatem suam Caesaream contra huiusmodi publicas constitutiones vel libertates Regni ultro aliquid molituram, tamen cum ea nunc sint tempora, ut pro bono publico et conseruatione ipsius Regni soepissime necessitas illa, quae lege carere dicitur, tales vias et modos ostendat, qui fortassis in publicis Conuentibus non ita erant obuii vel perpensi, videtur Serenitati suae regiae tale decretum non solum plerisque ad perniciosam contumatiam et inobedientiam aditum et

fenestram aperire, sed ipsis fidelibus Regnicolis illius sinistra interpraetatione maxima et irrecuperabilia damna afferre posse. Quare cum hoc ipsum Maiestatis suae Caesareae regiam authoritatem imprimis concernat, monet Serenitas sua regia eosdem fideles regnicolas, ut eiusdem authoritatis regiae, quae pro ipsorum salute constituta est, in eo maiorem rationem habere, Maiestatique suae Caesareae, quae neutiquam patietur proprias ipsius constitutiones temerarie infringi, tanquam Regi clementissimo melius in hoc confidere velint.

De intertentione porro duorum equitum, quam Maiestas Caesarea ex Decimis et Nonis clementer fieri petierat, intellexit Serenitas sua regia, quod per fideles suae Maiestatis Caesareae, Dominos Praelatos, Praepositos, Abbates, caeterosque Ecclesiasticos ordines, ac etiam Dominos Barones et Nobiles responsum sit, licet igitur Serenitas sua regia, pro rei exigentia, non possit ommittere, quin eosdem suae Maiestatis Caesareae fideles subditos denuo requirat, ut ea quoque in re Maiestatis suae Caesareae pernecessariis postulatis satisfaciant: tamen si id Dominis Baronibus et Nobilibus ratione nonarum, propter onera, quae alioqui ipsis incumbunt, tam graue existat, confidit Serenitas sua regia Dominos Praelatos, caeterosque Ecclesiasticos ordines quoad decimas attinet, talem suae Maiestatis Caesareae paternam requisitionem, pro defensione religionis Christianae et patriae, prout antea quoque factum esse dignoscitur, nequaquam recusaturos, prout Serenitas sua regia eosdem Dominos Praelatos, caeterosque Ecclesiasticos ordines hoc nomine benigne et specialiter hortari voluit.

Ubi vero status et ordines ostenderunt, ipsis videri utile et valde necessarium, ut Dominus Andreas de Bathor Cassouiam expediatur, in campo vero ad rerum bellicarum administrationem alius quispiam ex Baronibus deligatur: Serenitas regia plane perspectum habet, Caesaream Maiestatem erga ipsum Dominum Bathorÿ, aliosque Barones huius Regni, omni gratia et clementia esse propensam, suamque Maiestatem ipsius Domini Bathorÿ opera plerisque magnis in rebus usam fuisse, et intuitu eius prudentiae, dexteritatis et fidei cum eo etiam antehac huius Praefecturae causa egisse, tamen cum ipse et post

eum alii nonnulli Barones, cum quibus eo ipso nomine actum fuit, vel se ipsos certis de causis excusarent, vel tales ordines proponerent, quae tunc temporis impossibiles viderentur, non potuit Maiestas eius Caesarea omittere, quin tandem cum aliis quoque pro necessaria prouisione illarum partium tractaret, eamque praefecturam alio demandarit; hoc tamen non obstante, curabit Serenitas sua regia hanc statuum et ordinum sententiam ad Maiestatem Caesaream cum primis deferri, quo Maiestas sua Caesarea, pro ipsius in Dominum Bathorÿ clementia et propensione, super hoc etiam clementer statuere possit.

In hoc autem Serenitati suae regiae magnopere insistendum videtur, ut fideles status et ordines altius perpendant et considerent imminentis periculi magnitudinem, hostisque huius potentiam, cuius conatus et continuae eruptiones tales sint, quibus non nisi continuis et in plures annos collatis subsidiis obsisti possit. Quare Serenitas Regia eos benigne hortatur et requirit, ut exemplo aliorum regnorum et prouinciarum Sacrae, Caesareae Maiestatis, ipsorum subsidia, si non ad sex, saltem ad quatuor proxime insequentes annos prompte decernant; illud in hoc sibi absque omni dubio persuadeus, si durantibus iis subsidiis tales causae obuenerint, quae publicum aliquem Conuentum requirere videantur, Maiestatem eius Caesaream ea quoque in re fidelibus suis Regnicolis minime defuturam, ab eisdemque requisitam indictionem neccessariorum Conuentuum nequaquam intermissuram.

Ad ea, quae in articulis de victualibus parandis continentur, non putat Serenitas sua regia Status et ordines Regni ignorare, quanta eius rei cura esse debeat, cum saepius contigerit ob defectum commeatuum expectatissimas occasiones rei bene gerendae neglectas et amissas fuisse. Quare cum Serenitas sua regia in eo acquiescere nequeat, quod ipsi status et ordines Regni generalem quandam spem victualia in expeditione non defutura esse faciant; cumque ipsos non lateat huiusmodi vana spe aliquantum exercitus et Regnum ipsum in aliquot locis antea periclitatum esse: Serenitas sua regia eosdem fideles status et ordines denuo benigne requirit, ut iuxta Maiestatis suae Caesareae exhibitam propositionem, de modo ac ordine conquirendorum victualium exactius deliberare, Serenitatemque

suam regiam ea de re tam importantissima latius edocere velint. Curabit autem sua regia Serenitas, ut in eum euentum victualia iusto ac limitato praecio, iuxta constitutiones priorum Conuentuum persoluantur, violentique eorum raptores statuta poena afficiantur, utque currus ac iumenta per quae victualia importantur, ad alios usus non adigantur, prout etiam de iis omnibus in superioribus Conuentibus constitutum esse apparet.

De operis *(sic)* autem ad artium finitimarum munitiones praestandis, Serenitas sua regia fideles eosdem Status et ordines clementer hortatur, ut in tam imminentium periculorum cursu et magnitudine, reque pro conseruatione Regni tam necessaria, singulis colonis quindecim saltem dierum operas decernere velint; cum dubium non sit colonos ipsos, si modo id ipsorum Domini concedant, et in aliis oneribus aliquantulum subleuentur, pro ipsorum permansione, huiuscemodi labores et operas absque magno grauamine praestituros.

Distributio autem horum operum ad loca seu arces finitimas, si pro Regni et publico commodo fieri debeat, Maiestatis Caesareae arbitrio permittenda esse videtur, ut ordinatis ad hoc peritis et idoneis Commissariis, que loca illa diligenter perlustrent et consyderent, Maiestas sua Caesarea cum consilio suo Hungarico de huiusmodi operum distributione pro rei exigentia statuere possit.

Arcium porro illarum distractionem, quae in ipso articulo continentur, Serenitas regia ex ipsorum Statuum et ordinum consilio et opinione benigne approbat.

Quod ad celebrationem Judiciorum seu octauarum attinet, approbat Serenitas sua regia, ut Judicia ipsa in duobus terminis et diebus denotatis uniuersis Regni Comitatibus hic Posonii celebrentur; verum quum Maiestas Caesarea in proxime praeterito Conuentu certis ex respectibus causas bonorum Serenissimi quondam Joannis Regis in suspenso manere, neque leuari vel adiudicari voluerit, Maiestate sua nunc absente, videtur Serenitati suae regiae, ut praefatae causae uniuersae, usque ad Maiestatis suae ulteriorem deliberationem, suspendantur.

De iis vero, per quos Judicia exerceri et celebrari debebunt, intellexit Serenitas sua regia, Status et ordines eius esse

opinionis, quod praeter ordinarios Judices Regni, eorumque vices gerentes, duo Praelati aut totidem Barones cum quatuor assessoribus in omnibus Judiciis intersint; quibus omnibus perpensis, censet sua regia Serenitas, ut administrationi uniuersorum Judiciorum tam ex Praelatis ad minus duae sufficientes personae, quam etiam ex Baronibus totidem, cum quatuor assessoribus viris scilicet prudentibus ordinariis Judicibus Regni, omnino semper et continue adsint; hiis potissimum de causis, quod cum magnae et arduae uniuersorum Comitatuum causae in futuris Judiciis tractentur, eaedam pro rei magnitudine et dignitate commodius agi, tractari et sententiae superinde pronunciari, prout aequitas et iustitia postulare videbit, possint, ac formae etiam literarum adiudicatoriarum, quibus Praelatorum et Baronum nomina inseruntur, pro veteri consuetudine satisfiat; tum etiam quod Sacra Caesareae Maiestas in suis propositionibus ad status Regni habitis, id diligenter pro suo regio officio requirat, ut Judicia bono, recto, iustoque ordine peragantur, ne quoquomodo praeter aequitatem et iustitiam quispiam litigantium in quibusuis causis suis offendatur, iustaque omnipotentis Dei ira concitata exasperetur; praeterea ut Judices ordinarii Regni, eorumque vices gerentes et Prothonotarii ac quatuor assessores in futuris Judiciis uniuersis personaliter et non per substitutas personas interesse semper debeant, neque sese ulla alia causa excusare queant, nisi praepediti graui infirmitate tempore et loco administrationis Judiciorum fuerint; ex Praelatis autem et Baronibus in Judiciis, ut praemissum est, interesse debentibus, si quis eorum in infirmitatem inciderit tempore et loco Judiciorum, semper in locum aegrotantis alius ex eorum ordine subrogetur, ne praedictarum quatuor personarum defectus aliquis in Judiciis esse possit.

Approbat quoque sua Serenitas regia, ut Judicia Locumtenentiae suis opportunis temporibus celebrentur, iuxta priores statuum et ordinum consuetudines, atque Ecclesiastica Judicia et visitationes, iuxta proxime praeteritae dietae constitutionem celebrentur, neque se ultra extendant.

Serenissima vero Bohemiae Regina, Domina nostra clementissima statuum et ordinum huius Regni honorarium mu-

nus Serenitati suae reginali oblatum, declaratamque in eo ipsorum obseruantiam et propensionem benigno animo acceptat, offertque Serenitas sua Reginalis, fideles Regnicolas Hungaros per omnem occasionem benigne commendatos habituram; verum cum Serenitas sua reginalis benigne perpendat, pauperum colonorum contributiones his afflictis praesertim temporibus ad nullum usum dignius conuerti, quam ad ipsorummet subditorum tutelam et conseruationem: ideo Serenitas sua reginalis, quo praedicti Status et ordines atque alii Sacrae Maiestatis Caesareae subditi Hungari huius praeclarae et vere piae suae Reginalis Serenitatis erga ipsos voluntatis et clementiae specimen et animi declarationem habeant, constituit hoc totum, quod ratione huius muneris exigetur, ad munitionem Jauriensem destinare, quod cum huic Regno maxime proficuum fore non dubitet, hoc ipsum munus non secus acceptum feret, atque si in proprios Suae Serenitatis Reginalis usus conuertisset.

Quod vero fideles Maiestatis Caesareae Regnicolae conquaeruntur, plerosque esse et praesertim ex ordine militari, qui sub praetextu notae infidelitatis bona orphanorum, viduarum, aliorumque nobilium, domi suae sub rebellibus quidem, pacifice tamen et quiete viuentium, neque arma contra Maiestatem Caesaream leuantium, impetrarint, et ea utcunque occuparint, supplicantes ut eiusmodi occupationes in Comitatibus coram Comitibus, Vice Comitibus, Judicibus et Uniuersitate nobilium cognoscerentur; cum autem punitio rebellium et inobedientum, in articulis anni MDLVI-ti, ex publica statuum et ordinum constitutione, in solius Caesareae Maiestatis authoritate sit, censet sua Serenitas regia etiam in praesentiarum sibi ab ea regnicolarum deliberatione, in absentia Caesareae Maiestatis, nequaquam discedendum esse. Cum vero Sacra Caesarea Maiestatis suos fideles subditos innoxios nullo pretextu per aliquem velit opprimi, videtur Serenitati suae regiae, si qui innoxios se esse arbitrabuntur, tales huiusmodi causas suas factum bonorum concernentes, non coram Comite, Vice Comite ac Uniuersitate Nobilium illius Comitatus, in quo talia bona occupata existerent, sed coram ordinariis Judicibus Regni breui iuris processu agendas esse, vel ad suam solam Caesa-

ream Maiestatem reiiciendas, quemadmodum tempore quondam Domini Sigismundi Imperatoris in similibus casibus obseruatum fuisse ex eius decretis perspicitur. Maiestas autem sua Caesarea, cognita innocentia et rei veritate, pro aequitate et iustitia clementer de his statuet.

Libertates Dominorum et Nobilium Sacra Caesarea Maiestas in Tricesimis suis clementer obseruari atque saluas esse vult; vicissim tamen sub praetextu proprii usus Dominorum Praelatorum et Baronum ac Nobilium res exoticas sine solutione Tricesimae induci, resque alias et merces educi atque per clandestinas practicas diuendi, et hoc pacto prouentibus fiscum suum priuari non vult; si qui vero contra libertates suas sese offensos arbitrarentur ab aliquo Tricesimatorum, tales Caesaream suam Maiestatem requirant, aut Praefectum et Consiliarios fisci suae Maiestatis Hungarici, quibus sua Maiestas iniunget, ne quempiam contra libertates suas offendi patiantur.

De distractione siccorum Theloniorum, tam ex parte Caesareae Maiestatis, quam aliorum Dominorum et Nobilium, placet Serenitati suae regiae, ut priorum conuentuum constitutiones obseruentur et ad effectum deducantur.

In cusione monetae Hungaricae Serenitas sua regia sibi certe persuadet, Caesareae Maiestati et Regni constitutum ordinem ea in re omnino obseruari, et praedictam monetam non nisi bona et iusti ponderis liga in locis suae Maiestatis Caesareae subiectis cudi; nec intelligit cur ipsi Regnicolae in eo iuste quaeri possint.

De exportatione autem auri et argenti obseruentur priores constitutiones.

In negocio metarum non dubitat Serenitas sua regia Maiestatem Caesaream primo quoque oportuno tempore pro dirimendis illis differentiis clementem curam habituram.

Subsequentes porro articulos: de tenendis Monachis vel saltem presbyteris in conuentu Leleziensi ad executiones fideliter peragendas in superioribus regni Comitatibus; item de iuramenti relatione hominis regii et testimonii Capituli vel conuentus quarumcunque executionum, Serenitas sua regia benigne admittit.

Quantum ad Comitum iuramentum, videtur Serenitati suae regiae, ut si qui Maiestati suae Caesareae antea iuramento obstricti non sint, secundum priores constitutiones iuramenta praestent; quod vero de iis, qui bona in ipsis Comitatibus non habent, additur, Serenitas sua regia certis de causis ad Caesareae suae Maiestatis ulteriorem deliberationem se remittit.

Quod ad quaestionem nobilis cuiusdem contra Georgium Rakowskÿ motam attinet, cum Sacra Caesarea Maiestas eam cum suis consiliariis iam determinauerit, hanc ipsius Caesareae Maiestatis clementem deliberationem absente sua Maiestate infrigendam vel immutandam Serenitas sua regia non arbitratur.

De Comitibus, Vice Comitibus, Judicibus nobilium ac Juratis nobilibus obseruentur decreta ac veteres consuetudines Regni.

Super supplicationibus Ladislai Gywlaffÿ et Joannis Forgach, reliquisque negociis priuatorum, quae eidem Statuum et ordinum responso annexa sunt, Serenitas sua regia, absolutis publicis negociis, adhibitis Maiestatis Caesareae Consiliariis Hungaris, benigne et clementer deliberabit.

Postremo quod Status et Ordines ad commendationem Suae Serenitatis Regiae Comitem Pyrrhum ab Archo in numerum Baronum huius Regni admiserunt, id Serenitas sua regia pergratum habet, et erga ipsos Regnicolas benigne recognoscet.

Kivül: Bohoemorum Regiae Serenitatis Replica, ad Responsum Statuum et Ordinum Regni Hungariae. C.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

X.

1559. Február. 6.

Miksa királynak a pozsonyi országgyülés tárgyában, Ferdinánd királyhoz intézett levele.

Ad Caesarem. Ex scripto A., his adjuncto, Maiestas Vestra Caesarea abunde intelliget, quae Statibus et Ordinibus huius Regni Hungariae, ad clementem Maiestatis Vestrae

Caesareae, ipsis in hoc conuentu exhibitam, propositionem, post quatuordecim integros dies decernere visum est, quibus diligentissime perpensis, tametsi pro rei magnitudine et preiudicio summopere desiderassem ea omnia prius ad Maiestatem Vestram Caesaream referre, ipsisque Statibus ex clementi deliberatione et praescripto Maiestatis Vestrae Caesareae respondere; cum locorum distantia temporisque ratio id minime pateretur, rem ipsam aggressus, quod ex Maiestatis Vestrae Caesareae clementi proposito consultissimum mihi fore videbatur, ad singulos articulos libellum replicatorium illis obtuli, prout Maiestati Vestrae Caesareae ex ipsius exemplo, litera B. signato, ad longum constare poterit. Quamuis igitur non ignorem in huiusmodi tractatibus pro temporum conditione ad multa saepius conniuendum esse, tamen cum cernerem ab istis non solum modestiae fines in pluribus praetergredi, sed Maiestatem Vestram Caesaream aliquot in locis indigne et durius carpi; non potui, pro meo erga Maiestatem Vestram filiali debito, in tam iniqua et publica traductione, quae ad exteros deferri et annalibus etiam inseri posset, tantam proteruiam omnino dissimulare, sed temperata, quantum fieri potuit, verborum acredine, sic illis occurendum putaui, ut intelligerent, se Maiestatis Vestrae Caesareae dignitatis et meritorum maiorem rationem habere debuisse. Haec autem Maiestati Vestrae Caesareae ante Conuentus huius exitum ideo transmittenda putaui, ut Maiestas Vestra Caesarea horum, quae hactenus sequuta sunt, tempestiuam informationem habere, et si quid in processu his vel addendum vel emendandum videretur, pro maturo et prudentissimo suo iudicio, in specie de eo ad me mandata expedire posset; vix enim spero me pro horum more ad hoc scriptum intra octiduum responsum habiturum. Dignetur praesertim Maiestas Vestra Caesarea mihi paterne declarare, quae sint nomine Maiestatis Vestrae Caesareae futurae meae partes, si contingeret istos (quod tamen mihi non persuadeo) in eorum peruicatia persistere velle. etc. Datum Posonii die sexta Februarii. Anno 1559.

Kivill: Litere Serenitatis Regie ad Caesaream Maiestatis de rebus conuentus Posoniensis. 1559.

(Eredeti fogalmazása a bécsi titkos levéltárban.)

XI.

1559. Február.

A pozsonyi országgyülésnek második felirata.

Ea quae Serenissimus Princeps et Dominus Dominus Maximilianus Rex Bohoemiae, Archidux Austriae etc., Dominus noster clementissimus, humilibus Sacratissimae Maiestatis Caesareae, Domini similiter nostri clementissimi, fidelibus subditis statibus et ordinibus Regni Ungariae, hic Posonii presentibus, ad articulos eorum Maiestati suae Serenissimae proxime oblatos, clementer respondere dignatus est, iidem status et ordines quam humilime intellexerunt.

Reuiso itaque eo responso, omnibus et singulis illius punctis diligenter et exacte consideratis, primo omnium vehementer conturbati, non possunt non dolere, quod pleraque scripto ipsorum proxime exhibito comprehensa Maiestati Suae Serenissimae grauius quam putassent, accidisse animaduertunt. Quod cum non aliunde euenisse putent, quam quod nonnulla forte aliter Maiestati suae Serenissimae interpretata esse arbitrentur, quam mens ipsa et sensus statuum et ordinum Regni fuerit; scire Maiestas Sua Serenissima, atque adeo clementer sibi persuasum habere dignetur, humilimos Sacrae Maiestatis suae Caesareae fideles nihil unquam studiose committere voluisse, quo Maiestatem suam Caesaream, non habita ulla ratione immensorum et plurimorum illius in ipsos et Regnum beneficiorum, quae sane fatentur, et pro quibus cum antea semper immortales Suae Maiestati gratias egerunt, tum vero nunc quoque habent, in aliquibus eius factis perstrinxisse taxasseue merito videri possint; sed cum alto nimis eorum dolore, et ineuitabili necessitate coacti, plurima sua grauamina et oppressiones, quas quidem se non a Maiestate sua, sed illius militibus et officialibus potissimum perpeti ostenderunt, aliquanto copiosius et expressius declararint, non vident, quo Maiestatem Suam Serenissimam iis eorum quaerelis offendissent. Nam quum status ipsi et ordines Regni alium habent neminem, cui de suis grauaminibus et miseriis conqueri, atque cuius auxilium pro remedio auertendorum ab illis malorum

implorare possint, quam solam eius Maiestatem Caesaream: necessario nunc quoque ad illum confugere, suasque afflictiones et dolores declarare, atque pro illorum subleuamine agere, instareque coacti sunt. Quod quidem ab ipsis factum est, tum fiducia clementiae et gratiosae oblationis Maiestatis Suae Caesareae, cum etiam pro more et antiqua consuetudine; hactenus enim usque semper Maiestas Sua Caesarea, pro solita et innata ipsius pietate, publicas eiusmodi querelas fidelium suorum, et quidem istis modernis longe grauiores, clementer et pacienter plerumque coram quoque audiuit, nec quicquid ob id grauius ferens, gratiose et benigne semper ad illas respondit; ad obseruationem vero et defensionem libertatum, ac priuilegiorum Regni, se tum gratiose semper obtulit, tum etiam promisit; ab initio autem semper in publicis Regni necessitatibus et grauaminibus auertendis solis Regibus supplicare consuetum fuit, id quod ex Decretis ipsis manifestum est, atque haec fuit una, et precipua causa, cur antiqui Reges, diui Suae Maiestatis predecessores, singulis annis generales Regnicolarum congregationes indicere fuerint consueti, ut scilicet in illis inter alia de publicis pariter et priuatis subditorum suorum calamitatibus et oppressionibus ageretur, factumque id est Maiestatis suae quoque tempore, et fieri necessario debebit imposterum quoque, quamdiu usque Deus optimus maximus suam Maiestatem, et post ipsam Serenissimos suos liberos Reges Hungariae, eiusdem fidelibus seruabit incolumes, atque superstites; et eo quidem magis, quod nunc longe maior sit querelarum occasio, quam unquam antiquis illis temporibus. Maiestas itaque eius Serenissima necessarias illas fidelium suorum Maiestatis quaerelas in bonam partem accipere, atque apud Maiestatem Suam Caesaream, Dominum et genitorum suum obseruandissimum, ut in priori quoque scripto supplicatum est, dignetur agere et perficere, ut inuento tot malis remedio, atque constituta seuera et praesentanea aliqua pena, ulteriorum querelarum occasio tollatur. Nam licet Maiestas Sua Serenissima hactenus per literas satis serio super diuersis illis fidelium suorum querelis mandarit, mandata tamen illius non sunt curata; et nisi oppressores fidelium Suae Maiestatis, contra quos factae sunt ipsae querimoniae, coerceantur, nunquam desinent,

quin potius, si intelligant Maiestates Suas latius declaratas illorum insolentias (*non*) grauius ferre, sument animum, et longe grauiora tentare haud dubie persument.

Ubi vero Maiestas Sua Serenissima ostendit, se non meminisse Consiliarios Hungaros a consilio rerum Hungaricarum unquam fuisse exclusos, videretur statibus et ordinibus iustum esse, ut quemadmodum Hungari nunquam adhibentur negociis et consiliis pure aliena regna concernentibus, sic etiam alieni, iis quae pure et precise ad libertates et priuilegia Regni Hungariae spectant, non adhibeantur. Similiter de literis quoque Suae Maiestatis ex Cancellaria Hungarica emanatis, ut quemadmodum ex ista nihil mandatorum in Germaniam scribitur, ita ex Camera aut Cancellaria Germanica, nihil in Hungariam mandaretur, ob id potissimum, quod prae litteris Germanicis Hungare, iam pene nullius momenti babeantur, nec obseruantur, cum maximo damno fidelium subditorum suae Maiestatis. Atque si hactenus usque adeo tenuis fuit literarum Suae Maiestatis Hungaricarum vigor et respectus, dignetur Maiestas Sua Caesarea vel nunc tandem clementem operam dare, ne mandata Sua Hungarica, ita ut hactenus, vilipendantur, quin potius illarum contemptores et transgressores grauiter puniantur. Ubi vero Sua Maiestas Serenissima autores contemptorum mandatorum Maiestatis Suae Caesareae, oppressores Nobilitatis, praecipue autem eos, qui Vice Comites, aliosque nobiles caeperunt, praeterea violatores priuilegiorum et libertatum Regni nominari cupit; iam antea in prioribus conuentibus Maiestas Sua Caesarea illos sepius intellexit, et nunc Maiestas quoque ipsius Serenissima ex diuersis Regnicolarum supplicationibus Suae Maiestati porrectis abunde satis cognoscet; sunt enim non alii, quam Capitanei, milites, et Officiales, aliique homines Suae Maiestatis Caesareae, inter quos unus est precipuus Georgius a Tanhausen, ut interim alii in superioribus et reliquis Regni partibus sileantur.

Quod autem declarat Maiestatem ipsam Caesaream inter alia Tricesimarum et fodinarum obiectionibus, a fidelibus suis esse perstrictam, id illi, ut supra dictum est, nullo sane Suam Maiestatem taxandi studio fecerunt, sed cum Maiestas eius Caesarea edoceri voluisset, unde sumptus ipsius in confiniorum in-

tertentione subleuari possent, clementi suae Maiestatis adhortatione inducti, quod ipsis occurrit, et potissimum visum fuit, in meliorem partem consuluerunt.

Porro ubi Serenissimus ipse Rex Bohemiae, intellectis humilibus oblationibus fidelium Sacrae Caesareae Maiestatis Hungarorum, ac in plerisque tum clementibus Suae Maiestatis Caesareae postulationibus, tum vero publicae necessitati haud satis factum esse reputans, maiora subsidia requirit, atque inter alia potissimum hortatur, ut fideles Maiestatis Sue Caesareae reliquis eiusdem subditis, et precipue statibus et Ordinibus Sacri Romani Imperii hac in parte nolint malo esse exemplo: respondent humiliter iidem Suae Maiestatis Caesareae fideles, se bono semper exemplo fuisse omnibus reliquis Christianae religionis nationibus, iam inde a centum et ultra annis, atque nunc quoque esse, quum ab inicio huius semper pro fide et Republica Christiana, vicinisque sibi Regnis et populis, siue ulla facultatum suorum et sanguinis parsimonia, caedium item et exustionum, ac in perpetuas captiuitates abductionum frequentissimis calamitatibus, contra immanissimos Christianae fidei hostes viriliter decertarint, et id quantum superstites adhuc harum reliquiarum vires sinunt, in dies adhuc faciant; interim vero alia contigua et vicina ipsis Regna in continuis eorum caedibus in pace securiores degant; atque propterea videtur Hungaros ipsos modo premisso omnia extrema passos, et fuisse et adhuc esse caeteris Suae Maiestatis fidelibus subditis imo toti orbi christiano eo exemplo, quo maius ullum et melius hac in parte dari vix queat.

Primum autem omnium hortatur adhuc Serenissimus ipse Rex Status et Ordines, ut, iuxta Sacrae Caesareae Maiestatis gratiosam postulationem, de singulis eorum sessionibus tres florenos, ad duos competentes terminos contribuere haud grauatim assentiant. Ad hoc quod attinet, iam in priori eorum scripto declararunt, quam grandi paupertate prematur misera colonorum plebs; et quum Sacra Maiestas Caesarea, tanquam pius et Christianus Princeps, afflictionum et calamitatum ipsorum colonorum miserata, praeclare iam sepius pii et paterni sui in miseram plebem affectus testimonia, idque potissimum in procurata libera colonorum transmigratione

exhibuerit, eoque pietatis nomine plerumque communi plebi in grauiorum pensionum impositione pepercerit, nunc quoque, consideratis tot et tam frequentibus colonorum laboribus, quos proximis istis annis variis in locis, circa munitiones Confiniorum praestiterint, et hoc quoque presenti praestare debebunt; consideratis etiam continuis eorum periculis, quibus in dies cum a Turcis, tum vero rebellibus affliguntur; perpenso etiam eo, quod tantum quantum antea praestare nequaquam possint, propterea quod omnes ordines Regni effecti sint pauperiores, et adhuc efficiantur propter continua bella et indesinentes fugas; nolit ipsos ad maiora viribus eorum cogere. Licet autem prius, propter hos dictos respectus et rationes, fideles Suae Maiestatis Caesareae obtulerint florenum unum cum dimidio, propter tam firmam tamen et constantem Imperatoris Turcarum, vel saltem copiarum illius aduentus famam, et etiam ne caeteris Suae Maiestatis Caesareae fidelibus subditis bono exemplo, quo adhuc pro virium ratione licuit defuisse videantur; offeruut Suae Maiestati, ad Regni defensionem, confiniorumque intertentionem, praeter illos viginti denarios Serenissimae Maiestati Reginali decretos, duos florenos Hungaricales, in duobus terminis, a singulis sessionibus dicari consuetis, iuxta connumerationem in proxime celebrato conuentu Posoniensi expressam, et per suam Maiestatem Serenissimam nunc clementer admissam, exsoluendos; supplicantes Suae Maiestati Regiae, ut quemadmodum Maiestas Sua Caesarea his proximis annis, ita nunc Serenitas quoque Sua, hac ipsorum humili et quasi viribus maiori oblatione dignetur clementer esse contenta.

Pro duobus quoque Comitatibus Sarosiensi et Scepusiensi Maiestati Suae Serenissimae denuo supplicatur, ut quum hactenus ad mandata quoque Sacratissimae Maiestatis Caesareae pecuniam in solutionem militum Suae Maiestatis mutuatam rehabere non potuerint, Maiestas Sua Serenissima, iuxta priorem Regnicolarum supplicationem, dignetur summam huiusmodi illorum mutui gratiose ex decreto nunc contributionis subsidio eorundem Comitatuum persolui iubere, quando debitum id sit manifestum, literaeque Capitaneorum quae id testantur, habeantur hic presentes.

Quemadmodum autem Maiestas Sua Regia status et ordines Regni requirit, ut si non ea gentium auxilia, quae Maiestas Sua Caesarea in ipsius facta propositione postulat, conferantur, saltem ea, quae in proxime celebratis duobus conuentibus oblata sunt, decernantur; humiles Sacrae Maiestatis Caesareae fideles, ad clementem Suae Maiestatis requisitionem offerunt se humiliter, ad dictorum duorum Conuentuum oblata gentium auxilia, tam circa generalem, quam vero particularem expedicionem, modo et ordine in articulis eorundem Conuentuum declarato praestanda, pro hac tamen una sola vice, et ut his Sua Maiestas gratiose contenta, nec ipsa illos ad maiora aliqua exhibenda cogat, neque vero per Capitaneos suos cogi et compelli patiatur.

Quod autem ad duos illos equites attinet, quos Sua Maiestas Serenissima a singulis centum florenis, quos Domini Praelati, Praepositi, Abbates, Capitula, caeterique Ecclesiastici ordinis ex Decimis percipiunt, interteneri cupit; quum Maiestas Sua Serenissima, habita clementi et debita ratione iustissimae excusationis Dominorum Baronum et Nobilium, qui ab initio semper in omnibus negociis publicis communia et aequalia cum ordine Ecclesiastico onera ferre consueuerunt, intertentionem duorum huiusmodi equitum illis clementer remiserit; Prelati vero, Praepositi, Abbates et Capitula, caeterique Ecclesiastici ordinis, sicuti iam in priore scripto Suae Maiestati presentato declaratum est, ultra id quod se sustentare, seruitiorumque et ministeriorum diuinorum munia obire debent, similibus difficultatibus vel etiam maioribus, quam ipsi Domini Seculares laborent, plerique vero Prelatorum nunc quoque plures gentes, quam si premisso modo tenerentur, continue interteneant: supplicant Maiestati Suae Serenissimae Status et Ordines Regni, dignetur ipsos Dominos Praelatos, Praepositos, Abbates, et Capitula cum aliis omnibus Ecclesiastici ipsius Ordinis, penes constitutiones anni 1555., super modo intertentionis gentium suarum editas gratiose relinquere.

Quod autem ad id attinet, ut si quae Regnicolis mandata Suae Maiestatis afferantur, quae constitutionibus ipsis publicis contraria sunt, nemo ad ipsorum obseruationem teneri

debeat: clementer Maiestas Sua Serenissima scire dignetur, inde nec contumaciam et inobedientiam aliquam orituram, nec authoritati Maiestatis Suae Caesareae quicquam contrarii emersurum. Nam constitutio haec nequaquam est noua, sed iam inde ab antiquo semper ita obseruatum extitit. Atque hoc ipsum dictant libertates ipsae Regni, seruaturque in aliis etiam Regnis. Et quum sciant fideles Suae Maiestatis subditi, Maiestatem Suam Sacratissimam, prout ipse quoque Serenissimus Rex ostendit, constitutionibus ipsis publicis in contrarium studiose nihil molituram, neque priuilegiis et libertatibus Regni derogaturam, informatur tamen plerumque Maiestas Sua, ut nonnunquam mandata mittantur, quae articulis publice conclusis, iuribusque et legibus Regni prorsus sint contraria, ad eorum obseruationem, prout alias semper ita nunc et imposterum quoque, ex Decreto et veteri consuetudine Regni, nemo tenetur.

Quod autem Regia sua Serenitas postulat, ut oblata pecuniarum et gentium subsidia, si non in sex, uti sua Maiestas Caesarea proposuit, at saltem in quatuor continuos annos decernantur, consentire in id fideles Suae Maiestatis nequaquam possunt; cum ob id, quod, sicuti iam antea in priori eorum scripto declararunt, mos et consuetudo antiqua sit, ut subsidia quaelibet publice oblata, ad unum saltem annum durent, tum etiam quod is sit eorum status, ut in dies et ipsi et facultates eorum, colonorumque suorum minuantur, pauperioresque euadant, neque sciant an soluendis et praestandis his quae nunc decreta sunt, ad sequentes illos annos pares sint futuri.

De Domino Andrea de Bathor, quamuis fideles Sacrae Caesareae Maiestatis significarint ipsis necessarium videri, ut a Maiestate Sua Caesarea ad partes Regni Hungariae superiores expediretur, quia tamen idem se propter corporis aegritudinem, aliasque nonnullas rationes se excusauit, cum apud Maiestatem ipsam Regiam Bohoemiae, tum vero etiam Regnicolas: supplicatur Maiestati Suae, ut si ipse proficisci non posset, Maiestas sua Caesarea deligat aliquem alium talem, qualis ab eiusdem fidelibus iam antea petitus fuit.

De conquirendis et parandis victualibus pro futura aliqua expedicione, fideles Suae Maiestatis Caesareae particula-

rem aliquem modum ostendere nesciunt, sed referunt se ad constitutiones proxime celebrati Conuentus Posoniensis, ubi et modus et ordo conuehendorum victualium et precium ipsius vecturae habetur expressum, iuxta que se Regnicolae ipsi ad omnia, quaecunque ab ipsis hac in parte praestari poterunt, paratos offerunt. Et quum iam nota sit Maiestati Suae Caesareae ex priore fidelium suorum declaratione ingens ista in Regno caristia, in tantum ut annona ipsa aliunde ex vicinis Regnis et prouinciis importetur, non videtur Maiestas Sua confidere posse in victualibus hungaricis. Nam ultra id, quod hoc tempore pauca admodum prae manibus sunt, non habent Hungari loca prout aliae exterae nationes, ex quibus frumentum ad futuras necessitates repositum, et in multos annos conseruatum, nunc vel expedicionis tempore possent depromere. Quid autem prodesset multa hac in parte promittere, si postea praestari nequeant?

Ubi vero Maiestas Sua Serenissima, quindecim dierum labores a subditis et colonis fidelium Maiestatis Suae Caesareae circa munitiones locorum finitimorum praestandos postulat, onus id colonis ipsis videtur esse prorsus intolerabile; quum per quindecim illos dies labores eiusmodi unicuique sint constituti adminus duobus florenis (?) ultra illos, quos iam in oblatum suae Maiestatis subsidium contribuere debent. Juxta itaque proxime celebrati Conuentus constitutiones offerunt suos subditos ad gratuitos labores sex dierum; ita tamen ut in laboribus ipsis clementius, quam hactenus, tractentur, neque ad diutius laborandum, vel mandato Maiestatis Suae Caesareae, vel per Capitaneos eiusdem ullo modo compellantur.

De limitatione et distributione laborum, quam Serenissimus Rex arbitrio suae Maiestatis Caesaréae permittendam censet, videtur quod melius illa fieri non possit, quam semel per Maiestatem Suam Caesaream iam antea cum Regnicolis ipsis, qui necessitatem atque oportunitatem uniuscuiusque loci norunt, est facta et conclusa, et nunc in scripto proxime Maiestati Suae Serenissimae oblato abunde declarata. Expertum autem iam habent Regnicolae quam violenter et imperiose Commissarii ipsi in cogendis laboribus agant, quam etiam inutiles munitiones facere soleant. Quia tamen in superiori Con-

uentu anni 1556. nihil laboratorum deputatum fuit, ad munitionem arcis Babolcha, eo quod illa tunc temporis in manibus Turcarum adhuc habebatur, videntur ad illam esse deputandi Comitatus Zaladiensis et Simigiensis, exceptis illorum bonis, qui propria habent castra et castella, in ipsis Turcarum faucibus posita, qui Colonos suos ad proprias suas municiones mittere debeant. Maiestas tamen Sua Caesarea dignetur clementer prouidere, ne, uti iam nunc fertur, munitio illius sit vana et frustranea. Ad munitionem vero arcis et oppidi Papa, qui locus inter alias arces transdanubianas est unus maximi momenti, deligendi videntur Comitatus Soproniensis, Castriferrei et reliquiae Vesprimiensis. Municioni autem arcis Zygeth solae illius pertinentiae, quae nunc sunt magnae et amplissimae, maximo adiumento esse possunt, et alioquin praedicti Comitatus propter longinquitatem itineris illuc seruire non possunt. Supplicant autem status et Ordines Regni, ut coloni ipsi, iuxta superiorum conuentuum constitutiones, tempore messis et vindemie ad faciendos aliquos labores in munitionibus non compellantur.

Quod ad causas bonorum Serenissimi quondam Joannis Regis attinet, quas Serenissimus ipse Rex Bohemiae ob certas causas et respectus ad ulteriorem usque Maiestatis Caesareae deliberationem suspendendas prorogandasque censet, videtur statibus et ordinibus Regni res prorsus indebita, ut quum iustitia generaliter omnibus debeat esse communis, neque ullam patiatur exceptionem, nunc solae hae causae, permissa reliquarum omnium adiudicatione, manere debeant in suspenso, et alioquin etiam Sacra Maiestas Caesarea illas ad hunc usque Conuentum saltem dilatas esse voluit. Supplicatur itaque Suae Maiestati Serenissimae, dignetur omnium et quarumcunque causarum ab obitu Serenissimi quondam Ludouici Regis motarum adiudicationem sine ulla exceptione, pro communi aequitate gratiose admittere. Melius enim esse videtur, ut potius omnium causarum celebratio intermittatur, quam quod particulariter aliquibus fiat iuditium, aliis vero nullum.

Ubi vero Serenissimus Rex Bohoemiae censet Judices Regni ordinarios eorumque vicegerentes, et quatuor assessores Judiciis personaliter semper, et non per substitutas perso-

nas interesse debere, scire clementer dignetur Maiestas Sua Supremos Judices Regni personaliter in loco sedis Judiciariae Judiciis ipsis interesse, ex antiqua consuetudine, non consueuisse. Cum his enim caeterisque consiliariis tunc praesentibus Maiestas Regia, vel in eius absentia Locumtenens appellationes in praesentiam Regiam factas reuidebat, et propterea Judiciis ipsis non solebant interesse, nisi forte cum Rege ipso, qui nonnunquam feria sexta pro administrando pauperibus iure Judiciis ipsis personaliter interesse consueuerat. Vicegerentes autem illorum cum assessoribus personaliter semper interesse debent, neque sibi alios quacunque de causa substituere possunt, quae quidem consuetudo nunc quoque non videtur esse immutanda. De duobus vero Praelatis et totidem Baronibus, quos Maiestas sua Serenissima Judiciis omnibus praecise semper interesse debere censet; videtur statibus quoque et ordinibus Regni summe necessarium, ut id si feri possit, obseruetur; sed cum hoc tempore cum Domino Locumtenente reuisioni appellationum bini ex dominis Praelatis et totidem ex Baronibus, iuxta priores constitutiones, interesse debeant, qui hac de causa dictis Judiciis interesse non possent, in tanta illorum paucitate, non videtur possibile, ut celebratio Judiciorum ad necessariam illorum presentiam astringatur. Sed si exceptis illis quatuor, qui penes Dominum Locumtenentem esse debebunt, alii presentes sint futuri, illi intersint, si vero nemo adsit Juditiorum celebratio nihilominus per personalis presentiae locumtenentem, Vicepalatinum, Prothonotarium Palatinalem, Viceiudicem Curiae, item unum Judicis Curiae, et alios duos Regios protonotarios, quatuor assessores, Directorem Causarum Regalium, duos vel adminus unum homines Reuerendissimi Domini Strigoniensis, et Secretarios Palatinalem ac Judicis Curiae, procedat. Et quia, ut dictum est, assessores prepediente aliqua necessitate alios sibi substituere non possunt, necessarium videtur, ut tales plures quam quatuor, iam nunc eligantur; ita, ut si unum vel alterum necessario abesse contingat, alius ex ipsis succedat, numerusque quatuor assessorum in Judiciis semper integer habeatur. Ad quod quidem offitii praeter Michaelem Miletinczÿ, Laurentium Paalffÿ de Kapolna, Emericum Saaghÿ, et Andream Literatum Notarium Sedis comitatus

Posoniensis, qui hactenus usque eo functi sunt, viderentur idonei Posephus Gÿcÿ, Franciscus Felpezÿ, Petrus Iuanczy, et Joannes Paczoth. Illis tamen quatuor, qui Judiciis intererunt, Maiestas Sua Caesarea de consueto salario prouidere dignetur.

Ecclesiastica vero Judicia, nec non Visitationes Dominorum Praelatorum et Archidiaconorum eorumdem celebrentur ac peragantur, iuxta clementem Suae quoque Maiestatis Serenissimae approbationem, ita prout in articulis proxime celebrati conuentus Posoniensis et etiam aliis superiorum annorum constitutionibus habetur expressum.

Articulum de modo procedendi in recuperatione bonorum, sub pretextu notae infidelitatis violenter et illegitime occupatorum, Maiestas Sua Serenissima ita ut iam constitutum est, in vigore relinquere dignetur, eo quod multi sint pauperes, qui bonis suis violenter expulsi carent expensis quibus hucusque tantum iter in presentiam Judicum Regni ordinariorum conficiant, et quod etiam si causae illorum statim ad primam instantiam assumantur, plerumque tamen per Judices ipsos ad Comitatum pro inquirenda rei veritate remitti debeant. Neque vero constitutio ista noua est, nam etiam alioquin omnes fere causae prius in sede comitatus reuideri et inde ad sedem regiam appellari solent. Addendum tamen videtur, ut quiquid partibus probandum erit, circa causae suae defensionem, quoad factum notae infidelitatis, id per Nobiles personas, et quidem iuramento probetur.

Quod vero Serenissima Regina honorarium munus fidelium Sacrae Caesareae Maiestatis clementer acceperit, ac suum erga hoc miserum Regnum clementem affectum in hoc quoque declarare voluerit, quod munus eiusmodi ad munitionem Jauriensem deputarit, reseruire id studebunt Maiestati Suae Reginali dictae Maiestatis Caesareae fideles, humilimis et perpetuis eorum seruitiis. Stat tamen in clementi Suae Maiestatis arbitrio quemcunque ad usum illud conuertere velit.

De obseruatione libertatis in Tricesimis Dominorum Praelatorum, Baronum et Nobilium, nec non liberarum et Montanarum Ciuitatum, aliorumque eadem libertate fruentium, supplicatur, ut quemadmodum Maiestas Sua Regia se clementer obtulit, ea obseruetur; si qui vero forent, qui in defrauda-

tione prouentuum fisci Suae Maiestatis deprehendentur, ii debita pena puniantur. Quoniam tamen Tricesimae pro maiori fere parte, per tricesimatores Germanos gubernantur, dignetur Maiestas Sua Caesarea mandare Camera, non solum Hungaricae, sed etiam Germanicae, ut si quae de violatis fidelium suorum in Tricesima libertatibus querelae ad illos perferantur, super illis satisfactionem impendant sine mora.

Articulum de priuandis offitio comitis illis, qui bona in Comitatibus quibus praesunt non habent, Maiestas Sua Serenissima in suo pristino vigore relinquere dignetur. Nouus enim non est, sed habetur aliquot locis in Decreto ipso expressus.

Hoc idem de illo etiam articulo, qui de leuatione homagii conscriptus est, Sua Maiestas Serenissima facere dignetur. Nihil enim in illo de Georgio Rakouzky agitur, neque super deliberatione et conclusione Maiestatis Suae Caesareae in negociis illius facta disputatur, sed quum ab exemplo orta sit communis quaestio, ea communibus omnium statuum et ordinum votis est decisa, prout libertas Regni et antiqua consuetudo requirere visa fuit. Nam alioquin daretur occasio ingentium et innumerorum malorum, ac quilibet sub fiducia solutionis homagii quiduis sceleris patrare non formidaret.

Sunt preterea alii quoque plerique articuli Serenissimo Bohaemiae Regi in priori scripto exhibiti et per suam Maiestatem admissi, quos status et ordines, prout antea, ita nunc quoque denuo approbant, constitutionibusque presentis Conuentus inserendos decernunt.

Caeterum supplicationes nomine Regnicolarum suae Maiestati porrectas ac etiam alias priuatas, signanter autem illas Regnorum Croatiae et Sclauoniae, ac Domini Episcopi Jauriensis, de quibus nuper quoque facta fuit mentio, Maiestas eius Serenissima clementer reuidere, et quo maturius fieri poterit, ad illas respondere dignetur.

Finaliter supplicant Maiestati Suae Serenissimae omnes status et ordines Regni, dignetur hoc ipsorum humili responso et in eo oblatis subsidiis clementer esse contenta, neque ad rgauiora illos cogere, quando maiora prestare prorsus non sufficiant, diutius quoque illis hic herere difficile sit, propter

dificultates et carentiam sumptuum, etiam alioquin plerique moliuntur discessum.

Kīrūl : Duplica Statuum et ordinum Regni Hungarie A. 1559. D.
(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XII.

1559. Február.

Miksa királynak a pozsonyi országgyűléshez intézett második leirata.

Ad ea, quae Serenitati Regiae Bohemiae, Domino nostro clementissimo, fideles Status et ordines inclyti huius Regni Hungariae, super proxima replicationis scriptura responderunt, Serenitas Sua regia eisdem ordinibus et Statibus circa ea, quae prae ceteris necessaria apparuere, et de quibus nondum inter Serenitatem suam Regiam, nomine Sacrae Caesareae Maiestatis Domini ac parentis sui colendissimi, et ipsos fideles Status et ordines omnino conuenit, quae subsequuntur, breuibus adducenda et repetenda censuit.

Et quantum primo ad praefationem grauaminumque enarrationem illam attinet, tantum abest, quod Serenitas sua Regia expositionem quaerelarum fidelium Sacrae Caesareae Maiestatis Regnicolarum aegre tulerit, quod eiiam de iis omnibus singulari commiseratione mota, ex animo illis condoluerit, prout etiam Serenitas sua se obtulit, cum consiliariis Hungaricis ea de re, absolutis comitiorum negociis, benigne tractaturam, atque omnia remedia, quae huic malo commode inueniri poterunt, adhibituram. Quod vero Serenitas Sua regia quaedam attigerit, quae Maiestati suae Caesareae non obscure obiici videbantur, id fideles Ordines et Status Regni intelligant ex nulla alia causa, quam ex iis, quae praeter quaerelarum necessariam explicationem in eo scripto continebantur, processisse, et Serenitatem suam regiam ad euitandam sinistram interpretationem actionum et clementis animi suae Caesareae Maiestatis, pro suo erga eius Maiestatem Caesaream filiali debito et obseruantia, omittere non potuisse, prout id omne ex praefato scripto cuilibet legenti satis obuium est.

Caeterum ad ea, quae fideles Status et Ordines de Con-

siliariis in negociis et consiliis Hungaricis adhibendis, deque mandatorum ex Cancellaria Hungarica emanatorum, nec non aliarum publicarum constitutionum obseruatione denuo addunt, Serenitas Sua regia iam antea benigne respondit; et non dubitat, quin Sacra Caesarea Maiestas in adhibendis Consiliariis, expediendisque mandatis in Cancellariis suis eum seruatura sit modum, de quo fideles Status et ordines merito conqueri non possunt.

Ubi vero fideles ipsi Status et ordines Dominum Georgium a Tanhausen nominant, meminit Serenitas sua regia, illum quidem ex mandato Caesareae Maiestatis, adhibito tamen Consilio Hungarico, ad munitionem Babochiensem, cum res tanti esset momenti, expeditum, eique mandata ex Cancellaria Hungarica assignata fuisse; quod si is vel quisquis alius fines eiusmodi mandatorum excessisse repertus fuerit, Status et Ordines Regni sibi pro certo persuadeant, eum debitam Caesareae Maiestatis animaduersionem nequaquam euasurum.

Hiis autem ita stantibus et praemissis, quod ad decreta subsidia attinet, tametsi Serenitas Sua Regia omnino persuasum habuerit fideles Status et ordines istius Regni presentium necessitatum rationumque in prioribus scripturis allegatarum respectu, ternorum florenorum contributioni assensuros fore; verum quia intelligit, eos propter annumeratas causas tanto subsidio esse impares, proindo preter viginti denarios Serenitati Reginali decretos duos florenos Hungaricales, modo antea admisso connummerandos, et in duobus terminis exigendos, nomine Sacrae Caesareae Maiestatis, benigne acceptat.

Committet etiam, ut Sarosiensi et Scepusiensi Comitatibus primo quoque tempore satis fiat, ut se facturam antea quoque benigne pollicita est.

Insuper ea gentium auxilia, quae fideles status et ordines in omnem generalis scilicet et particularis expeditionis euentum, modo et ordine in articulis proxime praeteritorum duorum Conuentuum declarato, Sacrae Caesareae Maiestati decreuerunt, tum ea etiam, quae Domini Praelati, Praepositi, Abbates, Capitula, caeterique Ecclesiastici ordines, ratione decimarum secundum Constitutiones anni 1555-ti praestare tenentur, Serenitas Sua regia clementer admittit; ita tamen, ut eae gen-

tes non solum penes eorum domos, imo urgente necessitate etiam ibi praesto sint, ubicunque Caesareae Maiestati et Regno commodius servire possint.

Ubi autem fideles ordines et Status Regni super ea opinione constanter perseuerant, quod ad executionem eorum Sacrae Caesareae Maiestatis mandatorum, quae ipsis constitutionibus Regnicolarum per Maiestatem suam confirmatis essent contraria, nemo teneatur; intellexerunt iidem Status et ordines ex priori scripto, quod iste articulus inprimis Caesareae Maiestatis authoritatem concernat, cumque non sit suae Regiae Serenitatis super eo, inscia eius Caesarea Maiestate, quicquam decernere, ideo eius decisionem ad eandem suam Sacram Caesaream Maiestatem remittit, quae procul dubium ipsorum Statuum et ordinum libertatibus nihil derogabit, nec constitutiones suas temere infringi patietur.

Cum etiam ex hiis, quae Sacrae Caesareae Maiestatis nomine fidelibus suis Regnicolis proposita fuerunt, satis superque constet, ad arcendos immanes hostium conatus opus esse non unius solum, sed plurium annorum subsidiis, ut continuus status et ordo intertenendorum confiniorum et gentium eo melius institui queat, ob eamque causam alia Regna et Prouinciae Caesareae Maiestatis suae in plures annos subsidia sua decreuerint, non potuit sane Serenitas Sua regia omittere, quin pro rei magnitudine ipsos quoque fideles status et ordines denuo benigne hortaretur, ut exemplo aliorum regnorum et prouinciarum Caesareae Maiestatis, suas ipsorum contributiones et gentium intertentiones, si non ad quatuor, saltem ad tres proxime insequentes annos decernant, quo Status et ordines Sacri Romani Imperii ad contributionem continui alicuius subsidii eo facilius, procliuiusque adduci possint. Cumque huiusmodi subsidia et contributiones, secundum numerum colonorum sessionatorum et reipsa existente, imponantur; habita etiam ea spe, quod, necessitate ita exigente, conuentus interim non omittentur: non arbitratur Serenitas sua regia, causas per fideles ipsos Regni ordines et Status de suarum facultatum colonorumque suorum diminutione allegatas, item praetensam illam consuetudinem in re tam necessaria Maiestatis suae Caesareae postulata remorari debere.

De Domino Bathorÿ, vel alio superioribus Regni Hungariae partibus praeficiendo, Serenitas sua regia Sacram Caesaream Maiestatem pro clementi deliberatione admonebit, prout etiam antea se facturam obtulit.

Postquam etiam fideles Status et ordines Regni Serenitati Suae Regiae de victualibus maiorem spem facere nequeunt, oblationem eorum, quae in eo articulo continetur, Serenitas sua regia ratam habet.

Similiter oblatos gratuitos sex dierum labores benigne acceptat; ita tamen, quod si alicubi maior aliqua necessitas ingrueret, possit Caesarea Maiestas cum Comitatibus vicinis pro ulteriori labore praestando tractare, siquidem de eorum quiete et secura permansione agitur.

Quantum autem ad distributionem laboris istorum attinet, Serenitas sua regia nullam videt inde sequuturam utilitatem, nisi illa distributio Sacrae Caesareae Maiestati relinquatur. Quare Serenitas sua regia non minus quam antea fideles Regni ordines et Status benigne requirit, ut distributionem illam Maiestati suae Caesareae modo antea praescripto concredere velint.

Annuit autem Serenitas sua regia, ut nonnisi summa urgente necessitate colonos tempore messis et vindemiarum eiusmodi laboribus gratuitis onerare liceat.

Meminit praeterea Serenitas Sua regia, quod Sacra Caesarea Maiestas causas bonorum Serenissimi quondam Joannis Regis in hunc conuentum ad ulteriorem deliberationem distulerit. Cum autem Maiestas sua Caesarea, Sacri Romani Imperii negociis impedita, hunc ipsum Conuentum inuisere minime potuerit, sua vero Regia Serenitas in hanc Statum et ordinum petitionem annuere nequeat, ideo se eam Caesareae Maiestati transmissuram eis etiam antea significauit.

In eo autem, quod Judices Regni ordinarii, eorumque Vicegerentes et quatuor assessores, duo item ex Praelatis, totidemque ex Baronibus uniuersis Judiciis, quo ea bono, recto, iustoque ordine peragantur, neue quoquo modo praeter aequitatem et iustitiam quispiam litigantium a quibusuis causis suis offendatur, personaliter semper et non per substitutas personas intersint: Serenitas sua regia priori suo responso denuo

insistit, confiditque, cum hoc pro bono praecipue ipsorum Regnicolarum constituatur, eos in re tanti momenti non refragaturos, cum id etiam sit minime nouum, sed in decretis prioribus reperiatur.

De quatuor vero assessoribus nouiter eligendis, missura est Serenitas sua regia nomina eorum, quos fideles status et ordines tanquam ad hoc onus idoneos proponunt, Sacrae Caesareae Maiestati, in cuius arbitrio est eos eligere. Curabit etiam Serenitas Sua regia, ut hiis, quos Casarea Maiestas elegerit, ex Camera Hungarica solito more solutio deputetur.

Celebrationem Ecclesiasticorum Judiciorum, nec non visitationes Dominorum Praelatorum et Archidiaconorum eorundem, Serenitas sua, secundum articulos proxime celebrati conuentus Posoniensis, benigne approbat.

Quod ad articulum de bonis sub praetextu notae infidelitatis occupatis attinet, visum est Serenitati suae regiae, non sine rationabili et euidenti causa, ut non in sedibus comitatuum Judiciariis, sed coram Sacra Caesarea Maiestate, aut Judicibus Regni ordinariis eiusmodi causae reuiderentur et cognoscerentur, quandoquidem in Decreto Serenissimi quondam Sigismundi Imperatoris de bonis per notam infidelitatis donatis hoc expresse continetur; ideo quantum ad hunc articulum spectat, Serenitas sua Regia a priori replicationis responso recedere non potest.

Circa obseruationem priuilegiorum in tricesimis, Serenitas Sua regia, pro voto fidelium statuum et ordinum, tam germanicae quam Hungaricae Camerae Consiliariis, Tricesimatoribusque omnibus mandabit ut ea priuilegia obseruent.

Articulum de priuandis offitio comitibus illis, qui bona in illis Comitatibus quibus praesunt non habent, et eum etiam, qui de leuatione homagii conscriptus est, Serenitas sua Regia, ut in priori responso expressum est, ad Caesaream Maiestatem reiicit.

Insuper ad supplicationes, nomine Regnicolarum tam istius Regni Hungariae, quam Sclauoniae et Croatiae Regnorum, Serenitati Suae porrectas, eadem Serenitas sua, peractis et conclusis negociis publicis, quam maturius fieri poterit, respondebit.

Cumque haec omnia in commodum Regni et tutelam ipsorum fidelium ordinum et Statuum tendant, ideo voluit Serenitas sua Regia ipsos denuo benigne hortari, ut, pro sua erga Caesaream Maiestatem fide et obseruantia, suoque erga patriam affectu, se ad omnia ea obsequentes praestare, et tandem negociis finem imponere velint, quo, ut ipsimet postulant, ad sua hinc sese recipere possint, quod Caesarea Maiestas sua erga eosdem fideles suos Regnicolas uniuersos et seorsim singulos clementer et paterne recognoscet.

Kívül: Triplica Serenitatis Regiae ad statuum et ordinum Regni Hungariae Duplicam. Anno 1559. E.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XIII.

1559. Február.

A pozsonyi országgyülésnek harmadik felirata.

Humilimi Sacrae Maiestatis Caesareae, Domini nostri clementissimi, fideles status et ordines Regni Hungariae, intellecto clementi responso Serenissimi Principis et Domini Domini Maximiliani Regis Bohemiae etc., Domini similiter eorum clementissimi, quod Maiestas sua Serenissima ad proximum ipsorum scriptum facere dignata est, comperiunt Maiestatem Suam Serenissimam ea, quae Sacrae Maiestatis Caesareae fideles uniuersi Regnicolae in hac praesenti eorum congregatione, communi omnium voto, atque consensu concluserunt, et Maiestati Suae Serenissimae bina vice scriptis comprehensa obtulerunt, partim clementer admisisse atque approbasse, partim vero ad ulteriorem Sacrae Maiestatis Caesareae deliberationem reiecisse.

Quantum itaque ad eos articulos attinet, quos Maiestas Sua Serenissima clementer admisit, dicti Status et ordines graciosam illorum approbationem conabuntur Maiestati eius Serenissimae humilibus et perpetuis eorum seruitiis referre. Ad illos vero, quos Serenitas Sua Regia ad ulteriorem Sacrae Maiestatis Caesareae deliberationem differt, humiliter respondent, se ex literis Sacrae Maiestatis suae Caesareae, quibus eadem uniuersos fideles suos Regnicolas ad praesentem hunc

generalem conuentum conuocauit, percepisse, atque certum habere, quod Sacra Maiestas Sua Caesarea, aliis Sacri Romani Imperii, atque totius Reipublicae Christianae arduis negociis praepedita, in persona sua Serenitatem Suam Regiam huic Dietae generali, cum plena authoritate atque facultate tractandi et concludendi de omnibus, praeesse voluerit. Quod quum ita sit, Maiestas Sua Serenissima nihil eorum, quae hic per suae Maiestatis Caesareae humiles fideles Regnicolas conclusa sunt, differre, sed clementer omnia, iuxta authoritatem sibi, ut dictum est, concessam, approbare, atque ita Dietae huic graciose finem facere dignetur. Nihil enim in oblatis articulis fideles Regnicolae animaduertunt, quo dignitas et authoritas Sacrae Maiestatis suae Caesareae, vel minimo laesa esse merito videri possit. Omnia enim in illis conclusa concernunt solam permansionem et libertates fidelium Suae Maiestatis, imo dignitatem quoque eiusdem, quae certe in hoc quoque haud parum consistere, roburque habere videtur, si Maiestas sua fidelium suorum libertates et approbatas leges ac consuetudines et constitutiones publicas non solum ipsamet obseruet, sed etiam cum aliis obseruari faciat. Quumque Maiestas Sua Caesarea res et negocia Hungarica semper cum fidelibus suis Consiliariis Hungaris tractare soleat, nesciunt quibuscum ea, quae in ipsam hic per Maiestatem suam Serenissimam reiecta sunt, reuisura sit, quando cum Maiestate sua Caesarea, praeter Dominos Quinqueecclesiensem et Magistrum Cubiculariorum, nemo Consiliariorum Hungarorum esse videatur, vel si adessent, etiam omnes extra Regnum, Maiestas sua cum illis, sine reliquorum Regni statuum et ordinum scitu atque consensu, nihil quod publicas totius Regni libertates concernat, concludere posset; hic vero praeter alios uniuersos Regni Status et ordines adsint praesentes omnes sui consiliarii utriusque ordinis, Ecclesiastici scilicet et Seculares, quorum fidelitas quum Maiestati Suae perspecta et certa esse possit, pro ea nil aliud quam quod ad permansionem, atque libertatem suarum defensionem praecipue facere visum fuit, cum caeteris Regnicolis omnibus communiter concluserunt, ac quemadmodum ab initio semper, ita nunc quoque nihil, quod dignitati et

authoritati suae Maiestatis, cuius sane sunt obseruandissimi, aduersum foret, decernere voluerunt.

Horum itaque respectu sperassent nullam futuram fuisse dilationem eorum, que hic conclusa sunt, idque eo magis, quod iam antea quoque plerique Conuentus generales fuerint celebrati in suae Maiestatis a Regno absentia, quibus nomine Suae Maiestatis plerumque nuncii et oratores interfuerunt, aliquando vero Serenitas quoque sua Regia praefuit, atque per Regnicolas singula conclusa Maiestati Suae Caesareae ad graciosam confirmationem transmittere consuetum fuit. Hoc idem nunc Serenitas quoque sua Regia facere, atque articulos constitutionum conscriptos suae Maiestati Caesareae ad confirmandum clementer transmittere dignetur. Quum enim Regnicolae, uti iam supra saepius dictum est, in omnibus praesentium constitutionum suarum articulis ad solum bonum publicum et libertatum suarum defensionem respiciant, atque in iis firmissime persistant; verendum est, ne, si Maiestas sua Serenissima in approbatione longiores difficultates faciat, sine conclusione, quod nolint, discedant, et eo quidem citius, quod propter diutinam ipsorum hic moram in expensis defecerint, eiusque rei causa nonnulli discesserint.

Ut autem nunc quoque in prioribus mentem suam declarent, ad singulos responsi suae Maiestatis articulos singillatim ita respondent. Ubi Maiestas sua Serenissima se oppressionibus et diuersis miseriis, quae iam antea fusius declaratae fuerunt, ex animo condolere ostendit, conabuntur id fideles status et Ordines Regni Maiestati Suae Serenissimae perpetuis et humilimis seruitiis suis referre, facitque in hoc Maiestas Sua Serenissima rem, sua pietate et clementia Regia, omnique bono Principe dignam. De sinistra vero actionum Suae Maiestatis interpretatione, prout iam antea declararunt, nunquam nec cogitarunt quidem, sed necessitate coacti, sua grauamina declarare fuerunt coacti, et facere cogentur hoc deinceps quoque, quamdiu usque Maiestas sua Caesarea non prouiderit ut eiusdem fideles ab illis liberentur.

Ubi vero Maiestas Sua Serenissima Regnicolis spem facit Maiestatem suam Caesaream esse prouisuram, ut in tractandis Consiliis Hungaris et obseruandis mandatis ex Can-

cellaria Hungarica emanatis is obseruetur ordo, de quo fideles eiusdem merito conqueri non possint; reseruire conabuntur id quoque Maiestati suae Caesareae. Cuperent tamen id fieri uberiori cum effectu, quam hactenus; licet enim antea quoque hac de re supplicatum fuerit, quo ad mandatorum tamen obseruationem apud plerosque parum profuit.

Quod ad Dominum Georgium Thanhauserum attinet, factum illius est manifestum, et creditur id, sua Maiestate prorsus inscia et inuita esse commissum. Si tamen de illo dubitat Maiestas sua, praefigere dignetur diem et constituat homines, qui de factis illius inquirant, atque si quaerela Regnicolarum vera fuisse comperietur, Maiestas sua in eum animaduertat.

Ubi vero Maiestas sua Serenissima de oblatis gentium auxiliis contenta, addit, ut eae gentes non solum penes domos fidelium suae Maiestatis maneant, sed urgente necessitate praesto sint, ubi commodius suae Maiestati et Regno seruire posse videbuntur; respondent humilime, quod quum hostis in omnibus Regni angulis quottidie presens sit, fieri non posset, ut eiusmodi gentes aliquo longinquius transferantur, maneant tamen in confiniis sibi vicinioribus et tempore generalis alicuius vel etiam particularis expeditionis proficiscantur, iuxta articulos proximorum Conuentuum, omnes eo, ubi principalis necessitas adesse, et praecipuum periculum incumbere videbitur.

Quod autem articulum de obseruandis suae Maiestatis Caesareae mandatis contra iura et leges, publicasque Regni constitutiones emanatis ad Sacram Caesaream Maiestatem decidendum remittit; Status et Ordines Regni a priori sua sententia non recedunt, imo supplicant Maiestati Suae Serenissimae, dignetur illum approbare, nihil enim in eo, contra Maiestatis suae authoritatem est conclusum, sed ea est libertas, et consuetudo antiqua Regum, soletque hoc obseruari ubique gentium.

De oblati subsidii pecuniarum et expeditionis gentium per tres integros annos continuatione, respondent Status et Ordines Regni se clementi suae Maiestatis postulationi iam antea beneuole consentire haud omissuros fuisse, si id virium

suarum esse animadvertissent. Quia tamen variae in hoc difficultates et impedimenta Maiestatibus suis in prioribus scriptis diffuse satis sunt declarata, persistunt Regnicolae in priori sententia. Indicta vero singulis sequentibus annis alia Dieta, quod ab eis, pro virium et facultatum ratione, praestari poterit, itidem offerre et praestare non omittent.

Quod autem Serenissimus ipse Rex ostendit Maiestatem suam de expedienda ad partes superiores principali persona clementer futuram esse memorem, id sane est necessarium. Licet enim Emericus Telekessy, qui hactenus illic praefuit, probe sane et utiliter suae Maiestati contra Rebelles pariter et Thurcas hactenus usque seruierit; quia tamen non est eius autoritatis ut milites sub eo existentes, ab insidiis plurimis et ingentibus illis damnis prohibere possit, atque ipsemet quoque ab alienis non abstinere dicitur, relinquendus videtur vel ipsemet meliori ordine, vel alius in locum eius expediendus, qui cum authoritate praesit omnibus.

Verendum est alioquin, ne breui et illae partes, magis quam hactenus, desolentur, vel etiam amittantur; quibus amissis Maiestas sua, una potiore Regni parte priuabitur, atque eo minus ditionis habebit. Quicumque tamen illuc expedietur, Maiestati suae clementer prouidendum erit, ut modernas istas pauperum oppressiones prohibeat, quod ita fiet, si Maiestas sua Caesarea frequentius illis stipendia sua exoluet.

Ubi vero, acceptatis clementer sex dierum laboribus, addit, ut, ingruente aliqua necessitate, possit Maiestas Sua de pluribus laboribus cum Comitatibus ipsis tractatus aliquos inire; respondent, quod tractatus quidem Maiestati Suae Serenissimae sunt liberi; supplicant tamen Regnicolae, ne quis contra libertates et publicas Regni constitutiones ad ea, quae non tenetur, inuitus compellatur.

Quod ad permittendam Sacratissimae Maiestati Caesareae distributionem laboratorum attinet, non vident Regnicolae, quomodo a priore ipsorum sententia recedere possint, quia nihil noui nunc ordinatum est, sed in Maiestatis quoque suae praesentia hoc ipsum Regnicolae constituerunt, iuxta cuiusque loci exigentiam, et fieri non potest etiam alioquin, ut coloni longinquius in diuersas partes distrahantur.

Quantum ad dilationem causarum super bonis quondam Joannis Regis, visum est, prout antea, iusticiae administrationem omnibus debere esse communem, neque a priori eorum sententia Regnicolae recedere possunt.

Super eo autem, quod Judices Regni Ordinarii principaliores Judiciorum celebrationi in ipso loco sedis Judiciariae continue interesse debeant; declarant fideles Status et Ordines Regni, id et antiquibus et Maiestatis quoque Suae Caesareae tempore nunquam obseruatum fuisse, sicuti pluribus in priori iam eorum scripto ostenderunt, atque hoc quomodocumque suae Maiestati Serenissimae interpretetur, videretur Regnicolis priuatam et particularem aliquam informationem plus valere non debere publico totius Regni decreto.

De transmissis Sacrae Maiestati Caesareae nominibus assessorum hic nouiter electorum, videtur, quod quum in prioribus constitutionibus decretum fuerit, ut uno vel altero assessorum mortuo, vel ob aliud quodpiam necessarium impedimentum absente, in absentia suae Maiestatis Locumtenens habeat potestatem alios, instantibus videlicet ipsis Judiciis eligendi potuisse Maiestatem suam Serenissimam illos iam nunc admittere, quando praesentibus hic omnibus Regnicolis melius sciri possit, qui sint ad id officii magis idonei.

Articulum de bonis sub praetextu notae infidelitatis occupatis, Maiestas Sua Serenissima in vigore suo relinquere dignetur. Quod autem decretum Sigismundi Regis allegatur, quum illius tempore similes modernis turbae fuerint, atque pro ratione temporis fuerit facta conclusio, stantibus illis saltem disturbiis duratura, nunc quoque pro moderni temporis conditione concludi posse videtur, sicuti in similibus Maiestatis quoque suae tempore, iam antea in Dietis Novizoliensis et aliis factum fuit. Factum est autem praesens hoc decretum ob id potissimum, ut multi pauperes bonis suis expulsi, qui domi vix sicco pane saturari possunt, releuentur a grauioribus expensis, quando, si ipsis eorum causae directae in praesentiam Judicum Regni Ordinariorum prosequendae forent, per eos, ut iam prius dictum est, remitterentur pro adferendis testimoniis, atque ita illis duplex labor, pariter et expensae

essent futurae, et alioquin etiam a sede Comitatus in sedem Regiam appellari debere constitutum est.

Alios etiam duos articulos, de priuandis officio Comitibus iis, qui bona in Comitatu cui praesunt, non habent, et homagii leuatione, Maiestas sua immutare vel differre clementer nolit; alter enim in decreto expressus habetur et hactenus usque ubique seruatus est. Quod si forte Maiestas sua Serenissima ex informatione aliqua putet, hanc constitutionem concernere officiales quoque in arcibus Maiestatum suarum constitutos, quum officia Comitis, quae ex antiqua consuetudine ad arces illas spectant, solam Maiestatem suam concernant, et loco supremi Comitis Vicecomites Hungari ubique substituti habeantur, decretum hoc ad illos referri non potest. Alterius vero constitutio concernit merito libertatem fidelium Maiestatis suae Caesareae, quo non admisso conturbarentur libertates ipsae penitus, data plurimis hoc pacto patrandorum omnium malorum manifesta licentia. (?)

Postremo, ubi Serenissimus ipse Rex, fideles Suae Caesareae Maiestatis Status et Ordines Regni hortatur, ut sese ad omnia ea, quae in hoc postremo scripto suae Maiestatis Serenissimae continentur, obsequentes praestent; obedienter sane omnia quaecunque ab ipsis fieri potuerunt praestita sunt, neque omittent in posterum quoque omnia, quaecumque fidelium et obedientium subditorum sunt, cum omni promptitudine subire. Cupiunt tamen humilime sese in antiquis et approbatis, laudabilibusque eorum libertatibus conseruari, neque ad aliqua illis manifeste contraria a Maiestatibus suis cogi.

Actum: Quadruplica sive Responsum Regnicolarum Hungariae ad postremam Replicationem Serenissimi Regis Bohemiae. A. 1559. F.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XIV.

1559. Február.

A pozsonyi országgyülés azon végzései, melyeket Miksa királynak megerősítés végett benyújtott.)*

Articuli Dominorum Praelatorum, Baronum et Nobilium caeterorumque ordinum Regni Hungariae, in generali eorum Dieta, pro festo Epiphaniarum Domini 1559. Posonii celebrata, unanimi omnium consensu decreti.

(I.) **) Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini nostri clementissimi, humiles et obedientes subditi ac fideles Domini Praelati, Barones, Nobiles, caeterique uniuersi status et ordines Regni Hungariae, in hoc eorum generali Conuentu presentes, intellexerunt humillime singula, quae Maiestas eius Caesarea, medio Serenissimi Principis et Domini Domini Maximiliani Regis Bohemiae, filii sui charissimi, Domini itidem eorum clementissimi, pro sua singulari in has afflictas et miseras dicti Regni reliquias, earumque defensionem, cura atqua solicitudine proponere, quaeue, pro publico et communi eorundem fidelium suorum bono, deliberanda, proque imminentis periculi magnitudine atque necessitate, iuxta clementes Maiestatis Suae Caesareae postulationes, decernenda et concludenda demandare dignata est.

(II.) Et primo antequam Status ipsi et ordines Regni ad aliquos postulationum Maiestatis Suae Caesareae tractatus accedant, grauissimo et alto nimis eorum dolore, ineuitabilique necessitate compulsi, nequaquam possunt omittere, quin Maiestatem suam de plurimis, iisque maximis et prorsus intollerabilibus suis oppressionibus, quas inde a certis iam annis hucusque diu nimis, cum libertatum et priuilegiorum suorum violationibus, tum vero aliis variis et diuersis modis, partim a

---

*) Ezek azonban még további tanácskozásoknak képezték tárgyát, és lényegesen átalakittattak.

**) A zárjel közé tett római számok a törvénykönyvnek a »Corpus Juris« szerkesztői által eszközölt felosztását, illetőleg az egyes czikkeket jelentik. Azért tettük ide, hogy a később történt változtatásokat könnyebben fel lehessen ismerni.

Maiestatis suae Caesareae Capitaneis et militibus, partim vero eiusdem prefectis et officialibus, hungaris pariter et externis, infra et extra arces constitutis, contra commune ius et aequum, libertatesque Regni perpeciuntur, breuibus humillime commonefaciant, suaeque Maiestati pro clementi eorum omnium remedio quam submississime supplicent.

(III.) Jam antea enim in omnibus fere conuentibus publicis Sacra Maiestas Caesarea edocta, certiorque facta fuit super fidelium subditorum suorum Hungarorum plurimis et diuersis grauaminibus atque malis, suaeque Maiestati diligentissime semper supplicatum fuit, ut clementem aliquem auertendorum eiuscemodi malorum modum et viam inire dignaretur. Quod licet Maiestas sua se diligentissime curaturam semper responderit, eoque respectu, per eiusdem fideles ad suae Maiestatis Caesareae postulata facilius semper et promptius fuerit accessum, promissaque subsidia, atque auxilia etiam exsoluta; nihilominus tamen tantum abest, ut prioribus illis afflictionibus et oppressionibus dicti illius fideles subleuatos se sentiant, ut potius mala malis in dies accumulata in immensum creuerint, nec ullum unquam finem habitura videantur, nisi Maiestas sua Sacra secus et quidem serio prouiderit.

(IV.) Et cum ultra quotidianas pene depopulationes, neces, incendia, captiuitates, cruciatus et tormenta, quae omnia Maiestatis suae fideles a Thurcis patiuntur, precipua calamitas et miseria a gentibus et militibus, ut dictum est, Maiestatis suae, eiusdemque officialibus Hungaris et externae nationis precipue promanent, coguntur Maiestatis suae fideles, de certiore aliquo remedio auertendorum iam tandem ab ipsis tot malorum inter se consultare, atque decreto certo punitionis insolentum et violentorum quorumlibet facinorum, modo et ordine, pro eo clementer admittendo, et in effectum vel iam nunc tandem deducendo, apud Sacram Maiestatem suam humilibus precibus diligentius instare.

(V.) Quantum ad milites ipsos suae Maiestatis attinet, quum rapinas et alia sua violenta et indebita facinora eo pretextu precipue committant, quod sibi a Maiestate sua Caesarea stipendia sua tarde nimis exolui, nec quo viuant se habere dicant, haec illorum excusatio fidelibus Sacrae Maiestatis suae

nimium damnosa esse videtur et periculosa, quum enim nec Regnicolae, neque misera plebs insolutionis causa sit, eo quod omnia quae ab ipsis prestari potuerunt, prestita sint, si ista haec eorum valere debeat excusatio, hoc pacto rapinae et tot violentiae nunquam finem habiturae videntur; non obstante tamen ipsa insolutione Sacra Maiestas sua clementer modum adhibere dignetur, ut eiusmodi insolentiae et illicita facta certa et presentanea poena prohibeantur, et illorum authores puniantur; quod quidem hoc pacto fieri posse videtur, si Maiestas sua Caesarea, intellectis fidelium suorum quaerelis, constituat statim certos Judices, qui in partibus illis, ubi damna ipsa, vel violentiae commissae fuerint, singula sub iuramento inquirent et cognoscant, atque facto, cum idoneis et sufficientibus ad id personis Nobilibus, iudicio, id quod visum fuerit exequantur; si vero illi, contra quos quaerele ipsae fient, eius forent conditionis, quod Judex a Maiestate sua deputatus, iuxta iudicii sententiam in illum animaduertere non posset, vel forte essent aliqui extranei, Judex ipsa singula per ipsum inquisita et cognita cum iudicii per eum facti processu, Maiestati suae Caesareae fideliter sub juramento perscribat, quae postea modum gratiose adiuuenire dignetur, ne modo praemisso conuicti maneant impuniti. Nihilominus tamen si Maiestatem suam Sacram tardius nonnunquam illis soluere contingat, et ob id subditis eiusdem ab ipsis militibus, necessitate ita cogente, damna inferantur; visum est, ut vel Maiestas sua de damnis ipsis illatis satisfacere dignetur, vel iubeat ut ex stiipendio militum ipsorum summa damnorum tempore solutionis defalcetur, et ex ea damnificatis satisfiat. Quum enim hoc pacto, non alieni quippiam sed suae Maiestatis subditi et eiusdem Regnum damnificentur et opprimantur, iustum esse videtur, ut Maiestas sua illos a damnis preseruare studeat. Idque eo magis, quod Regno ipso desolato nemo inde plus damni quam sola Maiestas sua sit acceptura; et preter hoc diuina quoque indignatio prouocatur, atque subditi ipsi a Maiestate sua plurimum alienantur.

(VI.) Quantum vero ad officiales suae Maiestatis Hungaros et externos attinet, ii Maiestatis suae fideles, dupplici modo grauant; faciunt enim spolia, ablatis illorum rebus, et ex

arcibus Maiestatis suae vicinorum eius fidelium bona, villas et territoria violenter, sine ullo ullo iuridico processu occupant; de his visum est, ut cum eorum maior pars sit extraneorum, et Maiestas sua sacra inter fideles suos Hungaros repertura sit ad eiusmodi officiolatuum genera non minus idoneos, quam ullos alios externos, quemadmodum iam antea saepius ita nunc quoque Maiestati suae supplicatur humillime, dignetur loco extraneorum officialium praeficere Hungaros fideles, idoneos, ac sufficientes viros, qui pignus in Regno habeant; ab iis si quid violentiarum et iniuriarum inferatur, quum in Regno ipso mansionem et haereditates habeant, pro ipsorum indebitis quibuslibet factis, requiri possunt. Externi vero, qui alioquin etiam iura Regni vilipendunt, non item, sed vel expleto ipsorum seruitio, vel quando ipsis visum fuerit, a regno recedunt, nec postea ubi quaeri debeant sciri potest. His tamen qui nunc sunt, vel in posterum erunt, Maiestas sua Sacra serio demandare dignetur, primum omnium, ut legibus et iuribus Hungaris in omnibus pareant, deinde ut per Dominum Locumtenentem, vel alios Magistratus citati et vocati compareant, atque super quaerelis contra illos factis respondeant; quos quidem eorum de quibus accusati fuerint, conuictos, Maiestas sua Sacra de facto vel ipsamet puniat vel puniri permittat. A violentis vero bonorum et haereditatum occupationibus in posterum resistant, et ea quae hactenus indebite occuparunt, defacto remittant, atque super iis, in quibus aliquod ius pretendunt, iuris ordine procedant.

Tertium quoque genus est Commissariorum scilicet Maiestatis suae, a quibus fideles suae Maiestatis similiter haud parum grauaminis et molestiarum paciuntur; hi enim hoc nomine, quod a Maiestate sua expediti sunt, quiduis insolentiarum sibi impune in quoscunque licere plerumque arbitrantur; de his siue Hungari, siue Germani sint, visum est, ut siue ad procuranda exercitui alicui et gentibus suae Maiestatis victualia, siue ad alia publica negotia exequenda dimittantur, nihil violenter et iniuriose agant; praecipue autem si labores publice decreti silicitandi exigendique fuerint, ultra id quod publie oblatum et constitutum est, neminem cogant. Alioquin et ipsi coram Domino Locumtenente et aliis publicis Magistrati-

bus citati, iuxta contenta articulorum anni 1556., comparere, et de obiectis illicitis eorum factis respondere teneantur. Convicti vero vel per Maiestatem suam, vel a Magistratibus ipsis commerita poena afficiantur.

(VIII.) Horum tamen omnium predictorum malorum et grauaminum auertendorum modus et via inter alias haec quoque haud postrema videtur, ut in posterum Maiestas sua Caesarea in rebus Huagaricis uti dignetur consilio Hungarico, iurium et libertatum Regni perito; quum alioqui etiam ii de quorum capite, vita, atque fortunius agitur, quique in dies in ipso periculo versantur, suae Maiestati de omnibus melius quam extranei quippiam, rerum Hungaricarum minis periti, deque alieno periculo non ita soliciti, possint consulere, iustumque videatur, ut quemadmodum Hungari nunquam adhibentur negotiis et consiliis pure aliena Regna concernentibus, sic etiam alieni, iis quae pure et precise ad libertates et priuilegia Regni Hungariae spectant, non adhibeantur.

(IX.) Similiter ut de literis quoque ex Cancellaria Hungarica emanandis Maiestas Sua decernere dignetur, ut quemadmodum ex ista nihil mandatorum in Germaniam scribitur, ita ex Camera vel Cancellaria germanica nihil, quod iura et libertates Regni concernat, in Hungariam mandetur. Ob id potissimum, quod prae litteris germanicis Hungarae iam nullius pene momenti habeantur, nec obseruentur, cum maximo damno fidelium suae Maiestatis; atque si hactenus usque adeo tenuis literarum suae Maiestatis Hungaricarum vigor fuit atque respectus, dignetur Maiestas sua Caesarea vel nunc tandem clementer operam dare, ne mandata sua Hungarica, ita prout hactenus vilipendantur, quin potius illorum transgressores et contemptores de facto puniantur; nisi enim sacra Maiestas sua Caesarea clementer prouiderit, ut post tam crebras fidelium suorum supplicationes, tot ipsorum grauaminibus et afflictionibus, quas preter quotidianum Turcarum in ipsos tyranidem modo premisso perpetiuntur, adhibitis praescriptis remediis, iam tandem finis aliquis imponatur, nesciunt status et ordines Regni quomodo sacrae Maiestati suae Caesareae aliquid iuxta clementem suam requisitionem offerre uel oblata ipsa praestare possint; nihilominus sperantes Suam Maiesta-

tem super istis predeclarato modo necessarias et serias prouisiones facturam, de propositis sibi articulis tractare et concludere non omiserunt.

(X.) Quod itaque ad primum propositionis articulum attinet, in quo Maiestas Sua Caesarea fideles suos status et ordines Regni hortatur ad contribuendum trium florenorum subsidium; licet dicti Sacrae Caesareae Maiestatis suae fideles status et ordines Regni, cum ex frequentibus superiorum annorum, tum vero moderna quoque grauissimorum laborum et impensarum suae Maiestatis commemoratione manifestius agnoscant, clementes Maiestatis suae postulationes, si rei atque necessitatis magnitudo pensitetur, nequaquam esse inconuenientes, verum summe necessarias; non possunt tamen omittere, quin Maiestati suae Caesareae cum summa sui submissione declarent, quomodo nedum modernae istae suae Maiestatis petitiones, verum etiam illae, quae proxime elapsis annis factae fuerunt oblationes, videantur esse fidelibus suis subditis Hungaris viribus maiores, atque prestitu prorsus impossibiles. Manifesta enim est Maiestati suae Sacrae ingens et miseranda ista iam inde a plerisque annis facta Regni desolatio, ad quam accedunt tot et tantae istius reliquae adhuc miserae plebis aerumnae et afflictiones, quibus partim a Thurcis et rebellibus in dies grauissime opprimitur, partim vero non minus a gentibus suae Maiestatis ac officialibus externae et internae nationis, ut dictum est, grauissime afflicta, quasi ad nihilum iam est redacta.

(XI.) Quibus tamen omnibus fideles status et ordines Regni non curatis, visa grandi et grauissima suae Maiestatis ad Regni defensionem necessitate, pro suae possibilitatis modulo et pauperum colonorum nimia oppressione, proque praesentis temporis ratione, Sacrae Maiestati suae Caesareae, ad defensionem Regni, cofiniorumque intertentionem, duos florenos Hungaricos in duobus terminis, primo festi sancti Viti Martyris, altero autem Sancti Lucae Euangelistae proxime venturis, ab omnium Dominorum Praelatorum, Baronum et Nobilium, caeterorumque Statum et ordinum Regni bonis soluendos, praeter viginti illos denarios, Serenissimae Maiestati Reginali inferius decretos, humiliter decernunt, soluturi liben-

ter, iuxta clementem Maiestatis suae Caesareae requisitionem maiora, nisi, ultra alia declarata incommoda, ingens in Regno esset caristia; cum ex eo quod annona his poximis annis partius prouenerit, tum vero propter factas Thurcarum et rebellium desolationes, contimasque et assiduas adhuc militum suae Maiestatis praedas, et quod miseri coloni, qui plerisque in locis ob summum frumenti et panis defectum, glandibus, quod sane miserandum est, vescuntur, difficile et aegre pertrahendae sólum de die in diem vitae suae sufficiant, nedum ad soluendum maius aliquod dicae subsidium pares esse possint.

(XII.) In cuius quidem subsidii exactione, modum connumerationis in articulis proxime celebrati Conuentus Posoniensis anni 1557. expressum obseruari (debere) decretum est; videlicet, ut qui coloni res usque ad valorem sex florenorum non habent, non dicentur, et praeterea fiat connumeratio ex integris tantum portis, seu sessionibus censualibus, etiamsi duos vel tres, aut plures inhabitatores in se continerent. Combustae vero domus ac penitus desertae et habitatoribus vacuae non dicentur; et qui coloni Thurcis quoque subiecti sunt, dimidium tandum huiusmodi subsidii soluere teneantur. Dicatores quoque, qui ad connumerationem huiusmodi subsidii emittentur, iusto iuramento solius Judicis eius loci in quo connumeratio fit, super predictis omnibus sint contenti, neque constitutiones publicas etiam aliter excedant. Quod si inter colonos Thurcis subiectos iuramento iudicum dicatores contenti esse noluerint, tunc a Judice nobilium eius loci, iuxta veterem consuetudinem, et sub iuramento fidelitatis de veritate certiores fieri possunt. Et ipsi Judices nobilium, quilibet de colonis in suo processu existentibus, sub eodem iuramento fateri teneantur. Libertini vero nulli ab eiusmodi contributione sint exempti, praeter illos, qui in propria solutione, victu et amictu continuo dominorum sunt, vel eiusdem equis, vel alio genere meriedis seruiunt. Caeterum Valachi, Rutheni ac Rasciani, quicunque sessionati coloni sunt, et census praestant Dominis eorum, quemadmodum reliqui coloni sessionati connumerentur et dicentur. Namque modus ille, quem Maiestas sua in ipsa propositione clementer ostendit, antiquis et laudandis, sanguineque et seruiciis maiorum partis fidelium subditorum

suorum libertatibus prorsus sit contrarius, atque ob id eisdem valde grauis et onerosus.

(XIII.) Quantum vero ad intertentionem gentium attinet, quam Maiestas sua Sacra de singulis centenis colonis, duplici modo expediri postulat, cum diffuse et abunde satis humiles Sacrae Maiestatis suae fideles declararint, extremam colonorum suorum paupertatem, in quam per varias illas et multiplices oppressiones redacti sunt, atque hoc pacto prouentus quoque fidelium suae Maiestatis plurimum sint imminati, utpote quos coloni eorum depauperati exoluere, ut antea, nequaquam possint; decretum est, ut gentium auxilia, in duobus superioribus proximis Conuentibus annorum 1556. et 1557. oblata, tam circa generalem, quam vero particularem expeditionem, modo et ordine in articulis eorundem Conuentuum declarato, per Status et Ordines Regni praestentur, pro hac tamen una sola vice; et ut his Maiestas sua gratiosa contenta sit, nec ipsa illos ad maiora aliqua exhibenda cogat, neque vero per Capitaneos cogi et compelli patiatur.

Et quia, sicuti iam supra declaratum est, publicae constitutiones diuersis modis violantur, solentque capitanei ipsi nonnunquam literas Maiestatis suae Caesareae afferre, quibus Comitatus ad insurgendum, praeter modum et ordinem numerumque in ipsis publicis articulis expressum compellere solent, decretum est; ut si in posterum eiusmodi Maiestatis suae mandata afferantur, quae constitutionibus ipsis Regnicolarum publicis per suam Maiestatem confirmatis ac etiam iuribus et legibus Regni sint contraria, nemo teneatur ad illorum exequutionem.

(XIV.) Ubi vero Sacra Maiestas sua Caesarea hortatur fideles suos, ut Domini Praelati, Prepositi, Abbates, caeterique Ecclesiastici ordinis, ac etiam Domini Barones et Nobiles, de singulis centum florenis, quos ipsi Ecclesiastici a decimis, seculares vero a nonis percipiunt, singulos duos equites interteneant, cum Serenissimus Rex Bohemiae habita clementi ratione iustissimae excusationis, utriusque ordinis fidelium suae Maiestatis hac in re factae, tam Dominos Praelatos, Praepositos, Abbates, Capitula et caeteros Ecclesiasticos, quam vero Dominos Barones et Nobiles ab hoc expediendorum duorum equitum onere clementer immunes habuerit; statutum est, ut

nemo ad illorum expeditionem teneatur. Domini tamen Praelati, Praepositi, Abbates, Capitula, caeterique Ecclesiastici ordinis gentes suas modo et ordine in articulis anni 1555. expresso, intertenere debeant.

Et quia Comitatibus partium Regni superiorum visum est summe necessarium, ut tam prohibendarum violentiarum quam administrandorum inter ipsos iudiciorum et iustitiae causa, principalis quepiam persona ex Dominis Baronibus in medium illorum expediatur, feruentibus vero apud ipsos continuis bellis, supremus quoque Capitaneus aliquis talis, qui pignus in Regno sufficiens habeat, iuraque et consuetudines Regni calleat, constituatur; supplicatur Maiestati suae Caesareae, ut quemadmodum serenissimus ipse Rex Bohemiae fidelibus suae Maiestatis hac in re ipsis gratiosam spem fecit, Maiestas sua Sacratissima eius rei clementem curam habere dignetur, licet enim Emericus Telekesÿ, qui hactenus in partibus illis prefuit, probe sane et utiliter Maiestati suae Sacratissimae contra rebelles pariter et Turcas hactenus usque seruiuerit, quia tamen non est eius authoritatis ut milites sub eius ductu existentes ab inferendis plurimis et ingentibus illis damnis prohibere possit, atque ipsemet quoque ad rapinas aliquantum procliuis esse fertur, relinquendus videtur vel ipsemet illic meliori, quam hactenus, ordine, vel alius in locum eius expediendus, qui cum auctoritate presit omnibus.

(XV.) Porro tam subsidium superius humillime promissum, quam gentium nunc ablatarum intertentionem, pro clementi Maiestatis suae postulatione, nec ad sex, nec vero ad tres postremos petitos annos continuari posse visum est, cum ob id, quod mos et consuetudo sit antiqua, cum alias, tum vero Maiestatis quoque suae Caesareae tempore hactenus usque semper obseruata, ut oblata publice subsidia ad unum saltem annum durent; tum etiam quod is sit Regnicolarum status, ut in dies et ipsi et facultates eorum colonorumque suorum minuantur, pauperioresque euadant, neque sciant an soluendis et prestandis iis, quae nunc decreta sunt, ad sequentes illos duos annos pares sint futuri; fierique possit, ut etiamsi Imperator Turcarum hoc anno egrediatur, reliquis tamen quinque subsequentibus non sit venturus, quum omnia in solius

Dei, qui aduersos et hostiles illius conatus facile alio avertere potest, nutu atque potestate et secundum diuinam eius bonitatem, in clementi suae Maiestatis prouisione sint constituta. Verentur tamen suae Maiestatis humiles fideles hoc quoque, ne si in hos sex vel tres futuros annos consentiant, postea per totum illud temporis nullum habituri sint conuentum publicum, in quo ultra consueta offerri subsidia, publica quoque grauamina et necessitates suas declarare deque necessario illarum remedio communibus votis inter se decernere et concludere possint.

(XVI.) Ubi vero Sacra Maiestas Caesarea fideles suos Status et ordines clementer hortatur, ut inter se tractent, atque consultent de modo parandorum victualium, eorumque prompta et expedita vectura; respondent eiusdem humiles fideles, quod quamuis videatur Maiestatem suam in victualibus Hungaricis confidere non posse, ob id, quod, ut supra dictum est, magna sit in Regno caristia, sperare tamen se victualia, quae quidem ex his Hungariae reliquiis habere poterunt, in expeditione ipsa non defutura esse, dummodo ea, quae ad castra importabuntur, per milites soluantur, neque permittatur illis in villas ad diripienda omnis generis victualia, a castris longius euagare, sicuti in proxima expeditione Jauriensi et Babochiensi factum fuit, et nunc fit in partibus Regni superioribus, ac aliis nonnullis confiniis; singularium vero rerum ad victum pertinentium, ac etiam vecturae precium in prioribus iam conuentibus est limitatum, ad quod se status et ordines Regni referunt; ex eo quod nunc quoque meliorem super eo ordinem constituere posse non videant. Hoc tamen unum per supremos expeditionis praefectos prouidendum necessario videtur, ut singulorum precium, constituta in violentes raptores certa paena, persoluatur, et currus quoque ac iumenta, per quae victualia importantur, ad alias castrenses vecturas, sicuti in expeditione Babochiensi ac aliis etiam factum fuit, non detineantur, vel etiam non soluto pretio mactentur. Nam si hoc fiet, eius rei meta pauci victualia ipsa aduecturi sunt.

(XVII.) Hortatur etiam Sacra Maiestas Caesarea fideles suos, ut tractent inter se de subleuanda ipsius Maiestate, in confiniorum interteutione, quando exhaustis iam caeteris

regnis et prouinciis suis, ad id sola non sufficiat; praeterea de confiniorum quoque munitione, per gratuitas colonorum operas peragenda, deliberent. Quantum itaque ad subleuandos illos sumptus suae Maiestatis attinet, iam superius ostenderunt Suae Maiestatis fideles se ad Regni defensionem confiniorumque intertentionem duos florenos a singulis eorum colonis dicari solitis obtulisse, ultra quod quidem eorum subsidium non vident quibus Maiestatem suam Caesaream maioribus subleuare possént. Neque vero conferendi videntur fideles suae Maiestatis Hungari, hac in parte cum reliquis subditis aliorum Regnorum et prouinciarum suarum. Nam cum hi in pace agant et securo loco degant; Hungari quotidianis periculis et calamitatibus obiecti et impliciti, ac maiori illorum parte in continua pene fuga existentes, quotidie occiduntur, abducuntur et depraedantur. Et tamen ultra haec illorum continua mala, subsidia quoque non minora quam caeteri suae Maiestatis fideles contribuunt.

(XVIII.) Quod ad munitionem confiniorum attinet, fideles status et ordines Regni, propter nimiam iam colonorum suorum attenuationem, offerunt subditos suos iuxta numerum portarum dicari solitarum, ad gratuitos labores sex dierum, circa munitiones praestandos, modo et ordine infrascripto.

(XIX.) Primo statutum est, ut Comitatus Scepusiensis mittat colonos suos ad munitionem Castelli Pelsewtz, quod est Domini Georgii Bebekh. Nam cum per illud potissimum pateat Turcis aditus in Comitatum illum, idem vero Dominus Bebekh ad eius munitionem se insufficientem perhibendo, illud distrahere voluerit, visum fuit intertenendum esse, et opera colonorum dicti Comitatus muniendum.

(XX.) Comitatus Saros, prout antea, ita in posterum quoque ad Cassouiam laboret.

(XXI.) Abawywariensis et Thornensis ad munitionem Arcis Zenderew sunt deputati, ex quo defensio illorum inde potissimum dependeat.

(XXII.) In Comitatu Ghemeriensi quoniam pleraque sunt castra et castella finitima, visum est, ut quisque suum laboribus colonorum suorum propriorum muniat. Reliqui vero nobiles quisque colonos suos ad illud cui vicinior est,

et unde defensionem expectat, iuxta limitationem Comitatus, dimittat.

(XXIII.) Hevesiensis et Borsodiensis Comitatus, cum duobus districtibus Comitatus Neugradiensis, labores suos Agriam praestent, reliqua vero pars eiusdem Comitatus Neugradiensis ad munitionem arcium Somoskew, Kekkew et Dywyn deputata est.

(XXIV.) Comitatus Zempliniensis ad munitionem Ciuitatis Sarospatak deputatus est, quando ad illam solam tempore necessitatis refugium habeat.

(XXV.) Comitatus Ungh, exceptis pertinentiis arcis Zerednÿae, laboratores suos ad Unghwar mittat.

(XXVI.) Nitriensis et Trinciniensis Comitatus ad Nitriam, Ujwar, Komÿathÿ et Suran, iuxta constitutiones proxime celebrati Conuentus Posoniensis, laborent; praeterquam quod omnia bona Domini Christophori Orzagh, tam in istis duobus, quam aliis quibuscunque Comitatibus existentia, laborent ad proprias illius arces finitimas. Et quia in eodem Nitriensi Comitatu sunt certa castella, videlicet Ondro, Thormocz, Veeche et Bobÿczhaza omni munitione et presidio destituta, ita ut si hostis illa, quod facile posse videtur, occupet, toti Comitatui maximo detrimento sint futura; conclusum est, ut statim per Comitatus distrahantur.

(XXVII.) Bona vero Domini Archiepiscopi Strÿgoniensis, nec non Capituli eiusdem, quae idem nunc possident, tam in isto Nitriensi, quam etiam Barsiensi, Hontensi et Thurocziensi Comitatibus existentia, simul cum Praepositura de Thurocz, iuxta proxime preteriti Conuentus constitutiones, deputata sunt ad munitionem arcis Archiepiscopalis Uÿwar, in cujus prouisione et permansione non parua pars salutis illius regionis consistit. Et quia sunt in illo Comitatu Nitriensi bona ad Praeposituras Veteris Budensis, Saghiensem et de Felhewÿz, quae omnes membra sunt et filiales Ecclesiae Strÿgoniensis, pertinentia; decretum est, ut illa quoque ad eiusdem arcis Archiepiscopalis munitionem seruiant, ob id potissimum, quod alia quaedam bona antea ad eiusdem arcis fortificationem ordinata alio sint deputata.

(XXVIII.) Barsiensis et uterque Hontensis Comitatus,

exceptis bonis Nobilium Forgach in eodem Barsiensi Comitatu adiacentibus, quae ad munitionem castelli ipsorum Komiathÿ deputata sunt, ad labores arcis Lewa; Turociensis vero cum Zoliensi, Aruensi et Lÿptouiensi ad eiusdem arcis Lewa et Corpona munitionem colonos suos expediant. Exceptis tamen, ut dictum est, bonis Domini Strygoniensis, necnon Capituli eiusdem, Praepositurarumque supradictarum, quae ad dictae arcis Archiepiscopalis munitiones ordinata sunt.

(XXIX.) Et quia in dicto Comitatu Barsiensi est quoddam Castellum Nobilium de Thapolchan, Kÿstapolchan vocatum, et Turcis valde propinquum, quod negligenter admodum custodiri dicitur, utpote in quo nec ullae gentes interteneantur, nec alia necessaria instrumenta ad defensionem pertinentia habeantur; statutum est, ut illud quoque per Comitatum distrahatur.

(XXX.) De Comitatibus ultradanubianis decretum est, ut, iuxta limitationem Conuentus proxime celebrati, quilibet eorum expediat laboratores suos, numero nunc in presenti Conuentu decreto, ad loca cuique in articulis eiusdem Conuentus assignata. Excepto eo, quod uniuersa bona Domini Palatini deputata et ordinata sunt ad arces ipsius proprias, quae in confiniis sunt positae, videlicet Sarwar, Kapuwar, Egerwar et Castellum Capituli Strigoniensis Zenÿer vocatum, praecipue autem ad castrum illius Kauisa, quod solum, si arces Zÿgeth et Babolcha, quod Deus auertat, perire contingeret, ulterius Turcarum progressus in partibus illis remorari, eique obstare posse videtur.

(XXXI.) Quia tamen in superiori Conuentu anni 1556. nihil laboratorum deputatum fuit ad munitionem arcis Babolcha, eo quod illa tunc temporis in manibus Turcharum habebatur, deputati sunt ad illius munitionem Zaladiensis et Simigiensis Comitatus, exceptis illorum bonis, qui propria habent castra et castella, in ipsis Thurcarum faucibus posita, qui colonos suos ad proprias ipsorum munitiones retinere debebunt. Maiestas tamen sua Caesarea dignetur clementer prouidere, ne, uti nunc fertur, munitio illius arcis sit vana et frustranea.

(XXXII.) Ad munitionem arcis et oppidi Papa, qui locus inter alias arces transdanubianas est unus maximi

momenti, delecti et deputati sunt Comitatus Soproniensis, Castriferrei et reliquiae Vesprimiensis.

(XXXIII.) Municioni vero arcis Zÿgeth solae illius pertinentiae, quae magna sunt et amplissimae, maximo adiumento esse possunt, et alioquin praedicti Comitatus, propter longinquitatem itineris, eo seruire non possunt.

(XXXIV.) Statutum etiam est, ut coloni ipsi, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, tempore messis et vindemiae ad faciendos aliquos labores in munitionibus non compellantur.

(XXXV.) Quoniam autem sunt plerique Dominorum et Nobilium, quorum alii duo, nonnulli vero plura habent castra et castella finitima, non in uno eodemque, sed diuersis Comitatibus existentia; statutum est, ut quisque talium colonos suos ad proprii castri seu castelli sui, finitimi tamen, munitionem reseruet, neque illi per Capitaneos vel alios quospiam alio laborare compelli debeant.

(XXXVI.) Quinque vero Ciuitates superiores, quum et ipsae munitione indigeant, quaelibet earum colonis suis ad sui ipsius fortificationem utatur.

(XXXVII.) Super celebratione Judiciorum visum est, eam uti hactenus intermitti nequaquam debere; et propterea decreuerunt Status et ordines Regni, ut illa celebrentur generaliter omnibus Comitatibus, tam istis propinquioribus, quam etiam partium superiorum hic Posonii in duobus terminis; primo scilicet pro octauo die festi sancti Georgii Martyris, secundo autem pro octauo similiter die festi sancti Lucae Euangelistae, iam proxime venturis. Quae quidem Judicia durare debeant integros quadraginta dies, exceptis diebus festis; adiudicenturque in illis generaliter omnes et uniuersae causae, ab obitu Serenissime quondam Ludouici Regis, super quibuscunque rebus et casibus hactenus usque motae et emersae. Licet enim causae bonorum Serenissimi quondam Joannis Regis per Maiestatem Suam Caesaream in proxime celebrata dieta, ad hunc usque Conuentum fuerint dilatae, quia tamen iustitiae administratio omnibus ex aequo debet esse communis, neque cuiquam illius aditus praecludi: statutum est, ut illae quoque assumantur et adiudicentur.

(XXXVIII.) Et quoniam in omnium Judiciorum generalium literis adiudicatoriis et sententionalibus mentio fieri solet presentiae in Judiciis Dominorum Praelatorum et Baronum, neque vero illi, quum hoc tempore pauci sint, plerumque Judiciis interesse possunt, ne quis propterea futuris temporibus causari possit sedem ipsam Judiciariam, absentibus ab ea Praelatis et Baronibus, non fuisse plenam, eoque pretextu latas quoque finaliter sententias queat inualidare; statutum est, ut in posterum omni diligentia curetur, ut si non plures, attamen duo saltem ex Dominis Praelatis et Baronibus, Judiciis ipsis intersint, vel si nemine illorum hic praesente id fieri nequeat, Judiciorum celebratio ad necessariam illorum praesentiam non astringatur, sed per personalis praesentiae Locumtenentem, Vicepalatinum, Protonotarium Palatinalem, Vice Judicem Curiae, item unum Judicis Curiae et alios duos regios Protonotarios, quatuor assessores, Directorem causarum regalium, duos vel ad minus unum homines Reuerendissimi Domini Archiepiscopi Strigoniensis et Secretarium Palatinalem ac Judicis Curiae procedat. Quia tamen Dominus Palatinus et Locumtenens Sacrae Maiestatis suae in reuidendis appellationibus, necessario aliquos ex Dominis Praelatis et Baronibus secum babere debet; constitutum est, ut, iuxta proximorum Conuentuum constitutiones, bini ex Praelatis et totidem ex Baronibus appellationum ipsarum reuisioni interesse debeant; et quia assessores aliqua necessitate praepediente alios sibi substituere non possunt, constitutum est, ut tales plures quam quatuor eligantur iam nunc; ita ut si unum vel alterum necessario abesse contingat, alius ex ipsis succedat, numerusque quatuor assessorum in Judiciis semper integer habeatur; ad quod quidem officium praeter Michaelem Miletincÿ, Laurentium Paalffy de Kapolna, Emericum Saaghÿ et Andream Literatum Notarium sedis Comitatus Posoniensis, qui eo hactenus usque functi sunt, visi sunt Regnicolis idonei et sufficientes: Josephus Gycÿ, Franciscus Felpewcÿ, Petrus Iuancÿ et Joannes Paczoth; illis tamen quatuor qui Judiciis intererunt, Maiestas sua de salario prouidere dignetur. Habeat autem iuxta praeteritorum Conuentuum constitutiones, Dominus Locumtenens Maiestatis suae potestatem illorum uno vel altero

mortuo, vel ob aliud quodpiam necessarium impedimentum absente, in sacrae Maiestatis Suae Caesareae a Regno absentia, alios qui idonei videbuntur in locum illorum, instantibus scilicet ipsis Judiciis, eligendi.

(XXXIX.) Statutum etiam est, ut Dominus Palatinus causas illas, quae iuxta articulos anni 1556. continue adiudicari debent, pro necessitate dum sese commoditas temporis obtulerit, authoritate Locumtenentiae continue adiudicare non omittat.

(XL.) Ecclesiastica quoque Judicia in quibuscunque causis, ad forum et sedem spiritualem pertinentibus, iuxta continentias decretorum Mathiae et Wladislai Regum et aliorum quoque, per Vicarios Dominorum Praelatorum continue, in terminis suis consuetis, adiudicentur.

(XLI.) Statutum est preterea, ut iuxta constitutiones prioris Conuentus anni 1557. et etiam aliorum, Domini Praelati Archidiaconos suos ad visitationes peragendas emittant, aliaque ad officium eorum spectantia in rebus Ecclesiasticis obire non omittant.

(XLII.) Porro cum Serenissima Reginalis Maiestas, Domina nostra clementissima, cum supradicta Serenissima Maiestate Regia Bohemiae, Domino et marito suo charissimo, Domino itidem nostro clementissimo, hac vice primum omnium Hungariam ingressa, in medium Sacrae Suae Maiestatis Caesareae fidelium venire non dedignata sit; iam vero semper Sacrae Maiestatis suae Caesareae fidelibus Hungaris, in omnibus eorum necessitatibus atque negociis se, cum apud Maiestatem eius Caesaream, tum vero Serenissimum quoque Bohemiae Regem gratioso suo patrocinio et promotione clementer semper Dominam et Patronam declararit, spereturque Suam Maiestatem in posterum quoque ab hoc suo clementi, pio et beneuolo affectu in ipsos, quum apud dictas Maiestates suas, tum vero Serenissimum quoque Hispaniarum regem, fratrem suum charissimum, non destituram: uniuersi status et Ordines hilari primum et laeto animo suae Maiestatis apud eosdem praesentiam cernentes, eandem honorario numere, quo quidem per tenuitatem nunc, in hiis eorum aerumnis licuit, humiliter excipiendam decreuerunt; atque conclusum est, ut ad primum

terminum oblati superius in publicam defensionem subsidii pecuniarii, de singulis portis dicandis, Maiestati eius Reginali singuli viginti denarii Hungaricales, ex omnium tam Dominorum et nobilium, quam caeterorum Regni Statuum et ordinum bonis, pro hac una vice contribuantur, et suae Maiestati Reginali assignentur; supplicantes eidem Reginali Maiestati, dignetur hoc eorum exiguum munus clementi et grato animo accipere, bonique consulere. Ad cuius pecuniae perceptionem, si Maiestati eius Reginali videbitur, idoneus videretur Georgius Hozuthotÿ Secretarius Camerae Hungaricae, ita ut super perceptis Maiestati suae Reginali rationem dare teneatur.

(XLIII.) Et quia, ut iam supra ostensum est, sunt plerique fidelium Maiestatis Suae Caesareae, praecipue tamen ex ordine militari, qui sub praetextu notae infidelitatis nunc puerorum et viduarum nunc vero diuersorum nobilium domi suae, sub rebellibus quidem, pacifice tamen et quiete degentium, neque arma contra Maiestatem suam leuantium, bona impetrarunt, illorumque dominium non per legitimam statutionem, solitumque et consuetum processum, sed sola vi et potentia, expulsis eorum legitimis dominis et haeredibus, consequuti sunt. nonnulli vero iam diu ante impetrationem ipsa bona occuparunt, atque non curata contradictione, vel ea, propter expulsionem legitimorum haeredum et possessorum fieri non valente, violenter nunc quoque retinent; statutum est, ut ii, quorum bona et haereditates modo praemisso occupatae, per violentiam possidentur, vadant ad faciem sedis illius Comitatus in quo bona illa adiacent, ibique ad eius requisitionem Comes vel Vicecomes, Judicesque et Uniuersitas Nobilium, aduocata altera quoque parte, quae bona ipsa possidet, reuideat et cognoscat inter ipsas quomodo facta sit occupatio, numue pars damnificata commiserat quidquam propter quod notae infidelitatis merito subiacere debeat. Atque hoc pacto si Comes vel Vice Comes cum Judicibus et Uniuersitate Nobilium, auditis in sede Comitatus partibus, omnibusque diligenter et exacte ruminatis manifeste compererit, eum qui bonis suis priuatus est nihil, tale deliquisse, cuius causa nota infidelitatis merito condemnari posse videatur: iubeat et curet ex officio, ei qui priuatus fuit, bona sua reddi atque remitti. Quodsi vero altera pars non

probato eiusmodi Judicio, appellaret in sedem Regiam, atque ibi vel etiam coram Domino Locumtenente, in cuius praesentiam salua sit semper appellatio, sententia in Comitatu lata fuerit approbata, praefigatur illi per Judices Regni vel Locumtenentem competens terminus, iuxta loci distantiam, in quo parti indebite priuatae bona sua illico absque ulla difficultate restituant. Quod quidem si tunc quoque facere negligeret, ex tunc tanquam violentus alienorum bonorum occupator et possessor de facto condemnatus, subiaceat sententiae capitali. Quicquid tamen partibus ipsis in sede Comitatus circa causae suae defensionem quo ad factum notae infidelitatis probandum fuerit, id cum Nobilibus personis et quidem sub iuramento probetur.

(XLIV.) Item cum in aliquot iam praeteritis Conuentibus conclusum sit, ut libertates Dominorum et Nobilium, item liberarum et montanarum Ciuitatum, caetorumque fidelium et subditorum Suae Maiestatis eadem libertate gaudentium, in Tricesimis ubique intra Regnum inuiolate obseruentur, id tamen hactenus usque factum non sit: supplicant Maiestati suae Caesareae fideles eiusdem Status et ordines Regni, dignetur iam tandem clementer aliquem modum adinuenire et omnino prouidere atque mandare sub graui poena, ne dictae fidelium suorum libertates, ita prout hactenus, violentur, atque id quoque prohibere, ut cum Tricesimatores plerisque in locis nouum morem intraduxerunt, quod percepta iam Tricesima Regia, sibi ipsis priuatam quandam exactionem de singulis rebus, a quibus etiam Tricesima solui non solet, vendicent: id in posterum facere non praesumant.

(XLV.) De siccis quoque Theloneis statutum est, ut, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, distrahantur, quod ita futurum erit, si Maiestas sua Caesarea, et post eam Domini sua abolere incipient. Nam incipere hac in parte a nobilibus, atque uno aut altero distracto, reliqua manere integra, maximae foret inaequalitatis, resque esset indigna.

(XLVI.) Statutum etiam est, ut moneta in Regno Hungariae bona et iusti ponderis liga cudatur, atque Maiestas sua Caesarea iubeat permitti Reuerendissimo Domino Archiepiscopo Strigoniensi, ut in rebus circa cusionem, officium ipsius

concernentibus, iuxta constitutiones superiorum Conuentuum, non impediatur; signanter autem prohibeat, ne aurum et argentum extra Regnum efferatur, sed tantum in Cameram ad cusionem monetae praesentetur.

(XLVII.) Meminisse praeterea clementer potest Sacra Maiestas Caesarea, proxime elapsis annis latas fuisse per Maiestatem suam Caesaream certas sententias in negotio metarum, super quibus inter quosdam Austriacos ac Nobiles de Comitatu Sopronienſis et Castriferrei controuertebatur. Quae quidem cum hactenus nondum sunt exequutioni demandatae, dignetur illas sua Maiestas, ordinatis ad id certis Commissariis, tandem iam exequutioni demandari iubere.

(XLVIII.) Et quum non paruae fidelibus Maiestatis Suae Hungaris ac Sclauis et Croatis intercedant differentiae, ratione metarum et limitum Regni, cum Morauia, versus Zakolzam, item Carinthia, Styria, et etiam Polonia : supplicatur Maiestati suae Caesareae, dignetur certificato hac de re Serenissimo Rege Poloniae, ac praefixo Morauis quoque et Carinthis ac Stiriis certo termino, deputare Commissarios, qui reuisis eiusmodi metis ac limitibus, illos rectificent, quemadmodum se Maiestas sua in aliquot iam Dietis gratiose facturam obtulit.

Supplicatum praeterea iam aliquot vicibus Sacrae Maiestati Caesareae, omnium Regnicolarum nomine, extitit, dignaretur clementer tredecim oppida seu Ciuitates in Scepusia, per quondam Serenissimum Regem Sigismundum oppignoratas, a Serenissimo Rege Poloniae, vel ipsamet deposita pignoris summa redimere, vel fidelibus suis subditis Hungaris ea redimendi facultatem concedere. Ciuitatum enim illarum a corpore Regni auulsio, cum Maiestati suae Sacrae, tum vero toti Regno comperitur esse non solum damnosa, sed etiam pernitiosa; eo quod illae a iurisdictione Coronae Regni Hungariae separatae, nec ad publicas Regni necessitates quicquam Maiestati suae contribuant, neque si quando copiae et exercitus suae Maiestatis in partibus Regni superioribus versentur, illis vel gentium auxilio, vel victualium suppeditatione subueniant. His tamen hoc longe grauius est, quod quiuis mali et scelerati homines, qui ob nefandum aliquot eorum delictum

puniendi essent, tutissimum ad illas refugium tanquam ad asylum habeant. Atque ne hoc quidem silentio praetereundum videtur, quod proximis diebus Praefecti et Officiales ipsius Serenissimi Regis Poloniae in illis constituti, Vicecomitem Comitatus Saros, huc ad praesentem Diaetam generalem venientem, in publica via captum abduxerunt; atque similiter non ita pridem duos ex ciuibus quoque Bartfensibus. Supplicatur itaque Maiestati suae Caesareae dignetur, respectu istorum omnium, iam tandem operam dare, ut vel ipsamet Ciuitates illas redimat, vel, si id facere nolit, suis subditis Hungaris, qui id praestare possint et velint, illarum redemptionem gratiose permittat.

Similiter ut hoc idem de arcibus quoque ad Austriam per Serenissimum quondam Mathiam Regem oppignoratis facere vel permittere dignetur, humilime supplicatur. Nam praeter id, quod propter illarum auulsionem variae nunc inter Hungaros et Austriacos controuersiae de metis agantur, nihil illarum quoque subditi in medium Hungarorum contribuunt, cum tamen vigore contractus inter Serenissimos quondam Imperatorem Fridericum et Mathiam Regem facti ad id manifeste teneantur.

(XLIX.) Quum item Comitatus partium Regni Hungariae superiorum conquesti sunt, quod maximos plerumque patiantur defectus in exequutionibus faciendis propter carentiam testimonii Conuentuum, qui alias ad exequutiones mitti solebant: statutum est, ut quum Praepositus Lelesiensis in Conuentu suo nunc resideat, habeatque adhuc prouentus, quibus personas Ecclesiasticas in Monastherio suo intertenere possit, adhibeat diligentiam, ut in Conuentu suo adminus quinque Monachos teneat; vel si eos habere non possit, saltem presbyteros; si et illos quidem habere non possit, tales tamen, qui in Conuentu resideant, et ad peragendas fideliter exequutiones iurati sint.

(L.) Item quoniam in exequutionibus multae fraudes committi solent, eo quod relationes in Capitulo vel Conuentu per hominem regium et testimonium capitulare vel conuentuale secus saepius quam ipsa exequutio peracta est fiant; statutum est, ut, iuxta continentias decreti, in posterum semper re-

lationes ipsae quarumcunque exequutionum per ipsos hominem regium et testimonium Capituli siue Conuentus sub iuramento referantur, atque in literis quoque relatoriis semper specificetur, quod talis relatio sub iuramento fuerit facta. Attamen haec constitutio exequutionibus hactenus usque sine iuramento relatis, derogare non debeat. Quod si vero Capitulum ipsum vel Conuentus iuramentum modo praemisso exigere negligeret, puniatur, et ipsa exequutio sine iuramenti depositione relata, vaña sit et irrita.

Supplicarunt praeterea Statibus et Ordinibus Regni Egregii Ladislaus Gywlaffÿ de Rátóth et Joannes Forgach de Ghÿmes, ut quum habeant clara et manifesta sua iura, quibus arx Lewa ad ipsos pertinere dinosceretur, dignarentur apud Maiestatem eius Caesaream pro eis intercedere. Supplicant itaque, dignetur Maiestas sua, praefixo breui aliquo termino, iura ipsorum extra octauas in Curia sua clementer reuideri facere, sicuti hoc de aliis quoque Baronum bonis, super quorum deuolatione dubium fuit tempore Maiestatis suae Caesareae factum fuit.

(LI.) Et quia Capitulum Strigoniense publice conquestum est, se a Nobile quodam Ladislao Zudar dicto, qui in eorum oppido Sancti Benedicti commoratur, maxima iniuria affici, utpote qui, praetextu cuiusdam nobilitationis et libertationis sibi adhuc viuente olim Serenissimo Rege Ludouico a quodam Abbate eius loci concessae, multa, praecipue autem educillationem vinorum, in despectum, contumeliam et damnum ipsius Capituli facere soleat : statutum est, ut quum iuxta iura et decreta Regni, Abbas ille in praeiuditium successorum suorum nemini quicquam de bonis et iuribus Ecclesiae concedere potuerit, eius tamen causae reuisio ad instantiam dicti Capituli pro nunc, quod causae post obitum Serenissimi quondam Ludouici Regis emersae non adiudicantur, suscipi nequeat; dictus Ladislaus Zudar, vina sua in posterum non aliter, nisi quum ad instar reliquorum subditorum ipsius Capituli, in eodem oppido commorantium, series ad ipsum peruenerit, educillet, suspensa vero haedera Capituli, a vinis suis educillandis supersedeat, sub poena amissionis vini educillari caepti.

Porro cum in termino celebratorum hic proxime Judiciorum octaualium orta fuerit in Sede Maiestatis suae Judiciaria quaestio, utrum aduersarius eius, qui sententia capitali condemnatus est, post factam per Regem conuicto gratiam, homagium ad finalem a lata sententia ipsius condemnati absolutionem leuare teneatur, eiusque rei discussio atque finalis pronunciacio ad Sacram Maiestatem suam Caesaream et praesentem hunc generalem Conuentum omnium Statuum et ordinum fuerit dilata: quaestione ipsa proposita communibus Statuum et ordinum votis compertum est atque statutum, quod quum Maiestatis suae gratia condemnato facta, iuxta contenta decreti aliter non valeat, nisi ut connictus cum parte quae vicit, intra unius anni reuolutionem concordet, partem ipsam, quae causam obtinuit, non teneri ad leuandum simpliciter homagium, sed eum, qui in lite succubuit, necessario debere concordiam inire, pro voluntate et placito eius, qui causam obtinuit. Quod quidem ita esse ex decreto ipso patet et ab exemplis quoque antiquioribus pariter et recentioribus manifestum est, cum plerique Dominorum et Nobilium in sententia capitali condemnati, non homagii solutione se ab oneribus sententiae eliberare potuerint, sed ultra grauissimas pecuniarias solutiones arcibus quoque et iuribus possessionariis partem aduersam pro eiusdem libito et voluntate contentare fuerint coacti.

(LII.) Caeterum quum in plerisque iam Conuentibus constitutum sit, ut Comites in facie Comitatus cui praesunt solitum et consuetum iuramentum praestent, statutum est, ut qui nondum iurarunt, adhuc iurent, vel officio suo priuentur.

(LIII.) Similiter illi quoque, qui in Comitatibus illis quibus praesunt, bona non habent, iuxta contenta decreti officio eorum priuentur, et loco eorum alii, qui bona et pignus in Comitatu habent, eligantur, sicuti de hoc in prioribus quoque articulis et praecipue anni 1554. factae fuerunt constitutiones.

(LIV.) Quia autem factae sunt per Regnicolas quaerelae, quod in plerisque Comitatibus sint nonnulli, qui cum gerendis officiis publicis idonei sint, per Communitatem tamen vel in Vice Comites vel Judices Nobilium aut Juratos Nobiles electi, officia ea assumere prorsus recusant; statutum est, ut

eiusmodi poena talibus in decreto constituta et expressa puniantur.

Quoniam autem comparuerunt coram Statibus et Ordinibus Regni in hac Dieta congregatis omnes Domini Comites et Magnates, ac pleraque nobilitas cum oratoribus Regnorum Croatiae et Sclauoniae, exponentes non siue magno animorum dolore, qualiter ipsi et progenitores eorum supra centum iam annos, anteaquam videlicet Constantinopolis caperetur per Turcas, pro fide et religione Christiana acerrima bella cum ipsis Turcis, iam tum Croatiam penetrantibus, gerere caeperint et nunquam toto eo tempore a fide et fidelitate religionis Christianae defecerint, sed inualescente demum Turcica potentia superati, caesi, capti, ac tandem sedibus suis pulsi, et in extrema quaedam Regni confinia sese recipere sint coacti, ubi et modo in confiniis Carniolae et Carinthiae residerunt, cum magno illarum prouinciarum commodo ; petentes, ut ipsi Status et Ordines apud Sacram Caesaream et Regiam Maiestates velint intercedere, quo sua Maiestas supplicationem illorum, quam porrecturi sunt, benigne exaudire dignetur. Quapropter supplicant dicti Status et ordines suae Sacrae utrique Maiestati humiliter, dignetur ipsorum fidelium subditorum suorum supplicationem clementi animo intueri et generose exaudire. Regna enim illa Croatiae et Sclauoniae semper fuerunt et sunt specialia membra Coronae Hungaricae.

Demum comparuit coram dictis Statibus et Ordinibus Regni Reuerendissimus Dominus Episcopus Jauriensis cum magna itidem quaerela et lamentatione, qualiter ultra hoc quod Episcopatus suus praefatus, sicut et caetera pleraque Regni loca, per potentiam Turcicam sit magna ex parte desolatus, et in arctum reductus, accedit tamen et hoc, quod a fidelibus quoque subditis Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, signanter a Nicolao Jurissÿth, qui arcem Kewzegh in Regno Hungariae et in Diocaesi Jauriensi sitam modo possidet, maxima damna et incommoda ac iniurias pateretur. Quum enim decimae omnes de pertinentiis eiusdem arcis Kewzegh a memoria hominum usque modo sint perceptae per Episcopos Jaurienses, et priores et modernum, et neque Cristophorus Teyffel, neque etiam Jurissÿth ipse easdem unquam impediue-

rit, tamen idem Jurissÿth in proxime transacto autumno decimas vini in cultello Lucmankees congregatas pro Episcopo prohibuisset abduci, et preter omnem viam iuris propia authoritate retinuerit, ac in posterum retenturum minatur. Nulla enim iura mundipermittunt alicui, ut authoritate propria res alienas, quas aliquis libere per multos annos possidet, ante reuisionem iuris, illi auferat; sed si quid habet, iure prius cum illo experiatur. Quapropter uniuersi Status et Ordines Regni Hungariae humilime supplicant Sacrae Caesareae et etiam Regiae Maiestati, cum haec res concernat publicam Regni libertatem, Episcopusque ipse dicat, se hactenus noluisse contra ipsum Jurissÿth censuris Ecclesiasticis uti: dignetur Sacra sua Maiestas libertates Regni et fidelium subditorum suorum clementer tueri, et non permittere, ut Jurissyth solus ipse faciat sibi ius, et propria authoritate prouentus Ecclesiasticos occupet, sed iure agat, si quid habet. Interim restituat Episcopo vina sua pro eius parte collecta, et signanter ut sua Serenissima Maiestas iam nunc gratiose dignetur committere Domino Palatino Regni, ut Episcopum et Ecclesiam suam defendat a talibus violentiis, et conseruet in usu eorum, quae hactenus libere percepit; quum praesertim Episcopus ipse ultra alias necessitates, habeat duas arces, Sabariam et Kezew satis desolatas, quas reformare, munire et conseruare magnis sumptibus cogitur.

(LV.) Et quoniam dictus Serenissimus Rex Bohemiae pro fidele suo seruitore Magnifico Comite Pyrrho ab Archo, Generosae et Magnificae Margarethae Zéchÿ de Felselyndwa marito intercessit, ut postquam ducta uxore Hungara, in Hungaria quasi continue resideat, seque ad obseruationem priuilegiorum, iurium et consuetudinum Regni, ac suae Maiestatis Caesareae et eiusdem Regni fidelia atque constantia seruitia promptum offerat, ab ipsis in Hungarum acceptaretur; humiles suae Maiestatis Caesareae fideles, dictae Serenitatis Regiae clementi requisitione moti, decreuerunt, ut idem Dominus Comes ab ipsis in Hungarum receptus, pro vero et indubitato Regni Hungariae membro imposterum ab omnibus reputetur, omniumque priuilegiorum, libertatum ac iurium Regni particeps factus, illis instar reliquorum Suae Maiestatis fidelium

Hungarorum utatur; ita tamen ut super libertatum, priuilegiorum et iurium Regni firma obseruatione iuret.

(LVI.) Postremo, quum omnes hii suprascripti publicarum huius Conuentus constitutionum articuli, communi et unanimi omnium statuum et ordinum Regni consensu conclusi, praeter oblata in illis pecuniarum et gentium subsidia, ad nullum alium scopum, quam solum bonum Regni publicum, eiusdemque antiquarum libertatum et publicarum constitutionum conseruationem tendant, Maiestas sua Sacratissima illos clementer admittere, atque fideles suos in eorum libertatibus et priuilegiis gratiose tueri et conseruare dignetur. Nullum enim est Regnicolis ipsis dubium, quin id Maiestas sua certo sit factura, quum nunquam grauius acceperit, si eiusdem fideles pro tuenda ipsorum libertate etiam importunius saepe apud eam institerint; ad obseruanda vero ac tuenda fidelium subditorum suorum priuilegia se ab inicio semper clementer obtulerit. Quod si tamen aliquibus non approbatis, quaedam in illis vel immutare vel etiam ommittere statueret: onerosum sane et graue id fidelibus suis esset futurum, quando in hiis quae conclusa sunt nihil habeatur, quod non directe ad solas libertates Regni, eorumque robur et firmitatem spectet. Si quid vero per Maiestatem suam mutaretur vel ommitteretur, libertates ipsae haud dubie labefactatae viderentur, pro quibus quidem tuendis, quum nunc quoque Regnicolae ipsi a Turcis et eorum Imperio fugiant, atque cum illis in dies dimicando et pugnando pro illis similiter solis mortem quoque oppetere non dubitent, perpendere clementer Maiestas sua Sacra potest, pro ipsius rara sane et excellenti prudentia, num fidelibus suis liceat vel possibile sit ea, quae ipsorum libertatibus et priuilegiis contraria sunt, acceptare. Confidunt tamen denuo suam Maiestatem Serenissimam in approbandis et admittendis eiusmodi oblatis sibi articulis pro sua clementia nihil difficultatis facturam, Idque eo magis, quod cum Maiestas sua Caesarea res et negocia Hungarica semper cum fidelibus Consiliariis suis Hungaris tractare soleat, sperent eandem ea, quae non solum per illius Consiliarios Hungaros utriusque ordinis, verum etiam caeteros omnes Status et Ordines Regni hic presentes conclusa sunt, cum Dominis Quinque Ecclesieni et Magistro Cubiculariorum, qui

soli nunc apud Maiestatem suam Sacratissimam degunt, non immutaturam; cum etiamsi omnes Consiliarii ipsi Hungari cum Maiestate sua essent extra Regnum, cum illis sine reliquorum Regni Statuum et ordinum scitu atque consensu nihil, quod publicas totius Regni libertates concernat, concludere possit.

Kivül: Articuli, quos Status et Ordines Regni Hungaria Serenitati Regie una cum eorum Quadruplica exhibuerunt. Anno 1559. G.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XV.

1559. Február 12.

Ferdinánd királynak, az országgyülés tárgyában, Miksához intézett levele.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. Rex, Infans Hisponiarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc., Marchio Morauiae etc., Comes Tyrolis etc. Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae etc. Salutem ac paterni amoris, omnisque foelicitatis perpetuum et continuum incrementum. Serenissime Princeps, fili charissime. Redditae fuerunt nobis litterae Dilectionis Vestrae, quas ex arce nostra Posoniensi, die sexta praesentis mensis ad nos dedit, una cum responso a fidelibus nostris Statibus et Ordinibus Regni nostri Hungariae, super propositione nostra exhibito, et replica quam Dilectio Vestra ad omnia dictorum Statuum et Ordinum Hungarorum grauamina, postulata et decreta prudenter, recte, abunde, et ex dignitate nostra responderit. Merito sane istiusmodi operam, prudentiam et diligentiam Dilectionis Vestrae benenolo et paterno animo accipimus et laudamus, eiusque actionem ratam, gratamque habemus Itaque in praesentibus literis non aliud nobis agendum restat, quam ut Dilectionem Vestram paterne informemus de mente ac voluntate nostra, quid scilicet ab eadem fieri velimus, si fortassis (quod ipsi quoque nobis non persuademus) iidem Status ac Ordines in pertinatia sua persistere vellent, de sub-

sidio, non maiore quam unius floreni et dimidii praestando, et aliis nonnullis articulis, de quibus existimamus opere precium fore, ut Dilectioni Vestrae, pro uberiore eius informatione, pauca quaedam adhuc scribamus.

Et imprimis non solum molestum, verum etiam plane inexpectatum accidit nobis dictos Status et Ordines Regni nostri Hungariae, tam frigide et negligenter agere et curare ea, quae ad propriam ipsorummet ac uxorum, liberorum et communis patriae salutem et incolumitatem pertinent, eo quod tam leue subsidium offerant, posthabita magnitudine periculi, in quo versantur, neglecto etiam exemplo aliorum Regnorum et prouinciarum nostrarum, ab hoste aliquanto remotiorum, quae in communi periculo, tanta animorum promptitudine et alacritate, amplissima subsidia nobis decernere et conferre non dubitarunt; nulla etiam habita ratione Ordinum ac Statuum sacri Romani Imperii, quos similiter a conferendis et decernendis contra communem Christiani nominis hostem, non contemnendis auxiliis, ad benignam et paternam requisitionem nostram, non alienos fore confidimus, prout Dilectio Vestra illis haec ipsa et alia, quae sunt ad rem appositissima, in libello suo replicatorio copiose et sapienter descripsit; ita quod argumenta illorum, quae adducunt de statu rerum qui fuit anno MDLII-o, quo oblatum fuit subsidium ternorum florenorum, hic nullum plane locum obtineant. Nam quod dicunt anno Millesimo Quingentesimo Quinquagesimo secundo constantem famam fuisse, quod Princeps Turcarum in propria persona et cum uniuersa sua potentia ad deglutiendas reliquias Regni istius nostri Hungariae egressurus esset, adduntque alia etiam in illo articulo satis acerba, et proposito illorum parum aut nihil deseruientia, quae breuitatis causa non repetimus, cum ea Dilectio Vestra probe intellexerit, ac prudenter et firmis rationibus confutauerit; nos quidem nescimus unde illis allata sit tanta securitas, hoc anno non exspectandum esse in dictum Regnum nostrum Hungariae vel ipsummet Turcarum Principem, vel numerosissimum aliquem eius exercitum. Ea ipsa pericula, quae tum erant a Turcis, nunc quoque impendent, nec sunt illis leuiora. Non venit tunc persona Principis Turcarum, sed missus ingens exercitus plus

minus centum millium hominum, captis Themesio, Lippa, aliisque locis, et oppugnata Agria, magnam Regno cladem intulit; idem hoc anno etiam euenire posset, nisi Deus obsistat, et mature prouideatur. Promiseramus tunc et plane decreueramus ipsimet in expeditionem prodire, quod haud dubie praestitissemus, nisi nos impediuissent vehentissimi, periculosissimique motus bellici in Germania tunc temporis, cum summo totius Christianae Reipublicae discrimine, exorti, quorum sedandorum et componendorum causa necessarium fuit nobis Patauiam et ad diuum quondam Carolum quintum foelicissimae memoriae, fratrem et dominum nostrum charissimum, ascendere, nisi voluissemus nos ab incendio illo restinguendo continere, et permittere, ut inde grauior etiam clades inferretur Regno nostro Hungariae, quam tunc illata fuit, quo nihil certius erat expectandum, si nos Dei beneficio flammam illam non extinxissemus et depulissemus, ac Illustrissimum quondam Ducem Mauritium Electorem Saxoniae cum exercitu in regnum illud nostrum adduxissemus, qui posteaquam venit, non potuimus aliter facere, quin pro intertentione et ipsius et reliquorum exercituum, quos tum habebamus, non in Hungaria modo sed in Transsyluania quoque contributionem illo anno a Statibus et Ordinibus illis nostris una cum subsidiis nobis per caetera Regna et dominia nostra decretis, impenderemus. Eam ipsam voluntatem et promptitudinem nostram personaliter in expeditionem prodeundi contra Principem Turcarum, vel mittendi Dilectionem Vestram aut alium ex Serenissimis filiis nostris, nondum abiecimus, sed nunc quoque, ut semper antehac, parati sumus ipsimet, una cum Dilectione Vestra et reliquis filiis nostris, tempore necessitatis, et quandocunque id cum fructu aliquo factum iri constiterit, nulla pericula, nullas curas, labores aut molestias, propter defensionem, salutem et incolumitatem fidelium subditorum nostrorum deuitare. Ad haec Dilectio Vestra, ut constat plerisque Consiliariis nostris tam Hungaris quam Germanis, beneuole consensit in se recipere totius bellicae administrationis curam, quatenus ei de omnibus, quae ad tantam curam et administrationem necessaria forent, prouideretur, ubi quidem ipsorum Hungarorum fideli contributione perinde opus est, ac reliquorum Regnorum et prouin-

ciarum nostrarum. Quorum omnium deceret fideles nostros subditos Hungaros maiorem rationem ducere, et modestius ac sincerius de nostris laboribus, curis, ac molestiis, quas illorum causa sustinemus, iudicare et loqui. Verum enimuero clementer confidimus dictos fideles subditos nostros Hungaros, utcunque se in responso suo ad praestandum subsidium pecuniarium a nobis petitum hactenus difficiles exhibuerint, saltem posthac ad Dilectionis Vestrae replicam et monita, quibus Dilectio Vestra haud dubie potiores regnicolas illos nostros separatim urgebit et solicitabit, propter propriam salutem et quietem, si non tres florenos petitos, saltem duos cum dimidio, aut duos, sicut pluribus iam annis proxime praeteritis, subsidii pecuniarii nomine, decreturos et collaturos esse; hoc maxime tempore, quo periculi magnitudo id maxime postulat, omissis ulterioribus quaerelis et grauaminibus suis; cum enim, ut Dilectio Vestra recordari potest, in noua reformatione administrationis bellicae nuper concepta et instituta de talibus rationibus et modis actum et conclusum fuerit, quibus deinceps solutio militibus certior fieri queat, futurum etiam inde est, ut fideles illi subditi nostri iniuriis et violentiis militum leuentur et liberentur, ac illi qui eosdem subditos nostros ulterius opprimere et eiusmodi iniuriis afficere praesumpserint, commodius puniri valeant; dummodo, iuxta eandem deliberationem, tam ab ipsis Hungaris, quam reliquis Regnis et prouinciis nostris, decreta subsidia ad praescriptos terminos certo persoluantur et subministrentur, ita quod iisdem fidelibus subditis nostris in hac etiam parte satisfactum iri speremus; cum insuper etiam considerare deberent dicti Ordines et Status Regni nostri Hungariae iam finem secundi anni appropinquare, ex quo ultimum cum illis Conuentum egimus, et quod illis in hoc temporis spacio unius tantum anni subsidium numerandum fuerit, cum reliqua nostra Regna multo grauiora onera sustinuerint; et quod denique non exigamus quicquam ratione illorum bonorum, quae ab anno LII-o a Regno distracta, diminuta et deuastata fuerunt, neque etiam a colonis illis dicam postulemus, qui tam pauperes sunt, quod iuxta constitutiones Regni dicari non possint, et sciamus ipsimet paucos non posse praestare quod plures praestant, nec a paucis plura expectanda

esse, quam paucitas eorum ferat; ita quod excusationi diminutionis et paupertatis, quam Ordines et Status illi pro se et colonis proponunt, nullus locus relinquatur.

Quod si vero nullis rationibus aut persuasionibus a sententia abduci possent (quod non expectamus), satius esse iudicamus hoc parum quod offerunt, unum scilicet florenum cum dimidio acceptari, quam Conuentum rebus infectis dissolui. Itaque Dilectioni Vestrae potestatem facimus, quando cognouerit maius subsidium nullo modo aut via obtinere posse, hoc ipsum acceptandi.

Quod autem attinet ad subsidium istud pecuniarum in aliquot annorum tempus praestandum, necessarium erit, ut Dilectio Vestra hanc quoque petitionem (ut cepit in replica sua), non solum publice apud omnes Ordines ac Status, verum etiam priuatim apud primates magno studio urgeat, et eo saltem rem deducere curet, ut exemplo aliorum Regnorum ac prouinciarum nostrarum huiusmodi subsidii contributionem in quatuor, aut ad minimum tres annos continuent; attento, quod necessitate Regni exigente Conuentus nihilominus celebrari clementer annuamus; nisi forte ulterius quam ab oblatum iam florenum unum cum dimidio deduci non possent, eo namque casu non videmus cur sit de subsidio tam paruo ac leui in plures annos, sine spe maioris utilitatis, continuando magnopere laborandum.

Quod attinet ad reliquos articulos responsi Hungarici, et libelli replicatorii Dilectionis Vestrae, magnopere nobis placent, quae Dilectio Vestra Statibus et Ordinibus illius Regni nostri respondit de decreto quod fecerunt, ut nemo teneatur ad exequutionem mandatorum nostrorum, quae constitutionibus Regnicolarum per nos confirmatis videantur esse contraria, talique responso suo Dilectio Vestra firmiter insistet, nec patietur tale quidpiam articulis Conuentus inseri, quod non solum plaerisque ad perniciosam contumatiam et inobedientiam aditum patefacere, sed ipsis quoque fidelibus Regnicolis ob sinistram interpraetationem maxima et irreparabilia damna afferre posset.

De Spectabile et Magnifico Andrea de Bathor Cassouiam expediendo, ac alio partibus illis rerum bellicarum administra-

tioni praeficiendo, recte quoque Dilectio Vestra respondit, cupimusque, si Status et Ordines Regni in hac petitione essent perseueraturi, ut Dilectio Vestra in hoc suo responso firmiter persistat, et rem omnem ad nostram deliberationem reiiciat. Quoniam autem Dilectio Vestra recordari potest, posteaquam idem Bathorÿ, accepta etiam arce Lykawa, ei non ob aliam quam hanc ipsam causam data, induci non potuit, ut aequis et tolerabilibus condicionibus illam prouinciam susciperet, nos iussisse, ut cum Egregio fideli nobis dilecto Emerico Telekesÿ ageretur; postulamus propterea, ut Dilectio Vestra nobis significet in quo statu negocium illud versetur, et quid Dilectioni Vestrae in eo ulterius nobis statuendum et agendum videatur.

De operis ad arcium finitimarum munitiones praestandis Dilectio Vestra petitionem suam de XV. vel XIIII. diebus, quantum poterit, urgeat; sin autem omnis labor et solicitudo, frustra esset in petendo tot dierum labore, Dilectio Vestra rem ad plures quam fieri poterit dies deducere studeat; Ordinibus et Statibus illis inculcando summam utilitatem, quae inde ad uniuersum Regnum redeat, refellendo etiam, vel in scriptis, vel viua voce, eorum grauamina de operis superiore anno ad munitionem arcis Babochae collectis et adhibitis, quatenus illi rursus ea de re mentionem facturi essent, aut alias ratio temporis id ferret; ita ut omnes intelligant, illas operas iniunctas fuisse colonis, accedente scitu et consilio multorum Consiliariorum nostrorum Hungaricorum, qui tum praesentes fuerunt; ne nos soli, praeter rationem et aequitatem, illam Regnicolarum offensionem incurramus. Nam sicuti ista oblatio, quam Ordines et status illi nunc fecerunt, de tribus diebus parum aut nihil omnino proficeret, ita etiam existimatione nostra indigna foret.

Porro ad articulum de celebratione Judiciorum et causis in Judicium pertrahendis, rectissime quoque et prudenter fecit Dilectio Vestra, quod voluerit causas bonorum Serenissimi quondam Regis Joannis nobis absentibus non leuari nec adiudicari, sed usque ad foelicem reditum nostrum in suspenso manere. Volumus autem Dilectionem Vestram ab hoc suo responso in futuro quoque non recedere, quantumuis illi hanc rem sibi concedi postulaturi essent.

Quod autem decreuerunt saepedicti Status et Ordines de

Ecclesiasticis Judiciis et visatationibus celebrandis, id nobis tanquam utile et necessarium decretum benigne probatur, et volumus eundem articulum, ut descriptus est, constitutionibus istius Conuentus omnino inseri.

Caeterum quod volunt et statuunt Ordines ac Status Regni nostri Hungariae, ex quo multi esse dicantur praesertim ex ordine militari, qui sub praetextu notae infidelitatis bona orphanorum, viduarum, aliorumque nobilium domi suae, sub rebellibus quidem, sed pacifice et quiete viuentium, neque arma leuantium, occupant, ut eiusmodi occupationes in Comitatibus coram Comitibus, Vicecomitibus, Judicibus et Uniuersitate Nobilium cognoscantur: recte quidem censuit Dilectio Vestra sibi a deliberatione Regnicolarum antehac facta, ut punitio rebellium ac inobedientium in sola authoritate nostra sita sit, non esse discedendum. Sed nobis visum est hanc addere declarationem, et certam resolutionem nostram, quod quidem velimus permittere, ut coram Comitibus, Vicecomitibus, Judicibus et Uniuersitate Nobilium cognoscatur et disceptetur, num eiusmodi bonorum occupatores secundum ordinem et constitutionem regni legitime ad possessionem talium bonorum peruenerint, et ut illi, quos violenter ac contra ordinem iuris possessione bonorum suorum deiectos et expulsos fuisse certo constiterit, restituantur ac redintegrentur; sed utrum illi, qui se huiusmodi bonis spoliatos conqueruntur poenam rebellibus et inobedientibus constitutam incurrerint nec ne, eam cognitionem ad nos ipsos spectantem, in praeiudicium authoritatis nostrae ab aliis exerceri minime feremus, ideoque paterne postulamus, ut Dilectio Vestra Statibus et Ordinibus illis aliud non concedat.

Quoad executionem sententiarum et differentias in negocio metarum inter Regnum nostrum Hungariae et alias conterminas prouincias existentes, si Dilectio Vestra iterum interpellaretur, poterit respondere, nos iam de executione sententiarum inter nonnullos Hungaros et Austriacos latarum, curasse quod fieri deberet, in eoque rem consistere, ut a Regimine et Camera inferiorum prouinciarum nostrarum Austriacarum Commissarii nominentur, qui cum Commissariis Hungaris conueniant, eamque rem perficiant; de reliquis vero differentiis, quae non-

dum diiudicatae sint, nos primo quoque tempore etiam curam habituros. Erit autem necessarium, ut Dilectio Vestra a dicto Regimine et Camera illa nostra Austriaca de his rebus certam informationem capiat, et quid censeant in hac parte porro agendum fore intelligat, iubeatque iam tandem deputari et nominari ad hanc rem pro Commissariis personas tractabiles, callentes linguam latinam, et alias etiam idoneos, nobisque quid responsi tulerit ab eodem Regimine et Camera, addita etiam Dilectionis Vestrae sententia et consilio, quamprimum significet, quo rectius postmodum quod aequitati et rationi congruum erit, statuere et decernere queamus.

Praeterea, super supplicatione quam oblaturi sunt Ordines et Status Croatiae et Sclauoniae, non erit fortasse abs re ut a Capitaneo illarum nostrarum partium Joanne Lenckowitz, et Praeside Ducatus nostri Carniolae nobile fidele nobis dilecto Jacobo a Lamberg libero barone, aliisque orae illius praefectis nostris, tempestiue informatio illius rei petatur, quo rectius postea dictis Statibus Ordinibusque responderi valeat.

Similiter volumus etiam informationem et opinionem seu consilium requiri a dicto Regimine et Camera nostra Austriaca de querelis et grauaminibus Reuerendissimi Episcopi Jauriensis contra Nicolaum Jurissith, quo in hac quoque parte eo facilius nos secundum iustitiam et aequitatem resoluere valeamus.

Atque haec sunt, quae Dilectioni Vestrae ad eiusdem literas clementer respondere voluimus, cui quod reliquum est commodam valetudinem ad nestoreos annos, cum omni foelicitate coniunctam, optamus. Datum in nostra Imperiali Ciuitate Augusta Vindelicorum, die XII-a mensis Februarii, Anno Domini MDLVIIII-o, Regnorum nostrorum Romani XXVIIII-o, aliorum vero XXXIII-o.

Ferdinandus.

Ad mandatum Sacrae Caesareae Maiestatis proprium
M. Singkhmosser.

Kívül: Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae et Silesiae etc. Marchioni Morauie ac Lusatiae etc. Comiti Tyrolis etc. filio nostro charissimo. Posonium. Cito. Citissime.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

XVI.

1559. Február.

Miksa királynak az országgyűléshez intézett harmadik leirata.

Serenissimus Princeps et Dominus Maximilianus Rex Bohemiae, Dominus noster clementissimus, ad longum ea intellexit, quae fideles Sacrae Maiestatis Caesareae, Domini ac genitoris sui colendissimi, Domini nostri clementissimi status et ordines Regni Hungariae in hoc Conuentu praesentes, ad postremam Serenitatis suae replicationem, concludendo respondere voluerunt. Quibus omnibus, una cum articulis, quos tanquam conclusos a Serenitate sua Regia approbari, Maiestatique suae Caesareae pro simplici eorum confirmatione transmitti petunt, perlectis diligenterque perpensis, tametsi Serenitas sua Regia, pro rei exigentia, omniumque rerum statu et circumstantiis, ipsis fidelibus regnicolis antea satis declaratis et cognitis, longe aliud in plerisque articulis responsum expectasset, atque eius fuerit mentis, ut nonnulla, prout in priori Serenitatis suae scripto continetur, ad ulteriorem sacrae Caesareae Maiestatis deliberationem reiiicere voluerit; tamen cum fideles status et ordines tam instanter pro praesenti conclusione urgeant, Serenitatemque suam Regiam eius authoritatis admoneant, quam a Maiestate sua Caesarea in hoc generali Conuentu sibi demandatam esse intellexerunt: ut huic Dietae tandem finis imponatur non potuit Serenitas sua Regia omittere, quin ea ipsa suae Maiestatis Caesareae authoritate hac in re uteretur, atque fidelibus statibus et ordinibus huius Regni ad eos articulos, de quibus inter Serenitatem suam Regiam et ipsos fideles status hactenus non erat concordatum, certam Serenitatis suae Regiae deliberationem declararet, et ita ut sequitur concludendo responderet.

Et quantum ad militum iniurias et oppressiones attinet, approbat Serenitas sua Regia, ut, iuxta fidelium statuum et ordinum conscriptam opinionem, per certos iudices, a sua Maiestate constituendos, damna illa cognoscantur, et iuxta contenta illius articuli puniantur; curabitque sua Serenitas ut id,

prout petunt, exequatur; nec non militibus, quo ad fieri potest crebriores posthac fiant solutiones, ut hii qui suae Caesareae Maiestatis subditos iniuria afficere presumpserint, eo commodius puniri possint. Quod si officiales vel commissarii Sacrae suae Maiestatis Caesareae Hungari vel externi reperiantur, quod fideles suae Maiestatis Caesareae subditos iniuria vel damno afficere praesumant, eos Maiestas sua Caesarea, querelis intellectis, prout iustitia et aequitas illud postulauerit, serio puniendos statuit.

Illud autem, quod de Hungaris loco extraneorum officialium praeficiendis, extraneisque ut legibus et iuribus Hungaricis pareant, adigendis, atque ut ii per Dominum Locumtenentem vel alios Magistratus citati et vocati compareant, additur: cum Regnum hoc externis auxiliis contra hunc hostem tantopere indigeat, satisque constet, exteras nationes huiusmodi conditiones nequaquam subituras, Serenitas sua Regia, tanquam praesenti rerum statui deseruiens, in commodiora paccatioraque tempora reiicit.

De Consiliariis in negociis Hungaricis adhibendis, deque mandatorum Maiestatis Caesareae ex Cancellariis suis expeditione, status et ordines a Serenitate sua Regia iam antea responsum acceperunt, cui nunc quoque inhaeret.

Porro Serenitas sua Regia, licet sperasset fideles status et ordines decreta subsidia tam duorum florenorum, quam etiam auxilia gentium, ratione colonorum et decimarum intertenendarum, rationibus per Serenitatem suam allegatis, pro ipsorumet commodo et defensione, aliorum regnorum et prouinciarum exemplo, in plures annos prorogaturos fuisse, presertim cum fere secundus annus praeterierit, quod tantum unius anni subsidium praestiterint, ut ita eorum promptitudine passim diuulgata, status etiam et ordines Sacri Romani Imperii ad continui alicuius subsidii contributionem eo facilius adduci potuissent; tamen cum ipsi fideles huius Regni ordines id sibi persuaderi non sinant, Serenitas sua Regia ea omnia, prout antea acceptauit, ita nunc quoque, secundum eorum articulorum continentias, ad unum annum benigne acceptat.

Ubi vero articulus ille inseritur, ut nemo ad Maiestatis suae Caesareae mandatorum executionem teneatur, quae pu-

blicis constitutionibus Regnicolarum, ac etiam iuribus et legibus Regni essent contraria, potuerunt ii, qui tantum in hoc laborant, ex Serenitatis suae Regiae replicatorio libello satis intellexisse, non id agi, ut aliquid nunc admittendum sit, quod publicis constitutionibus Regnicolorum, per Maiestatem suam Caesaream confirmatis, vel iuribus et legibus Regni derogare possit, cum Maiestatis suae Caesareae paternus sane erga fideles suos Hungaros affectus statibus et ordinibus ipsis ita merito cognitus et perspectus esse debeat, ut ex eo nihil tale cogitare, nedum suspicari possint; verum cum huiusmodi intempestiuis constitutionibus, tandem eo res deduceretur, ut omnia Maiestatis suae Caesareae mandata, eaque saluberrima et omnino necessaria in dubium reuocari, et ad disputationem trahi possent; videtur Serenitati suae Regiae ex eo nihil aliud consequuturum, quam quod his periculosissimis temporibus maior ubique omnibus ad pernitiosam contumatiam et inobedientiam aditus patefieret, quam etiam Regno ipsi maxima et irreparabilia damna aliquando allatura essent. Quare, cum et ex hoc ipso Sacra Regia authoritas aliquo modo tangi videatur, Serenitas sua Regia, nomine suae Caesareae Maiestatis hunc ipsum articulum, tanquam superuacaneum et admodum periculosum, omnino reiiciendum et expungendum statuit.

De praeficienda partibus superioribus Regni Hungariae bono aliquo ordine principali quapiam persona; cum Emerici Telekessii fides et virtus militaris, quam a multo tempore tam contra Rebelles, quam Turcas ipsos strenue et diligentissime declarauit, Maiestati Caesareae et Serenitati suae Regiae satis cognita sit, Maiestas sua Caesarea primo quoque tempore clementer deliberabit. Articulos quoque de victualibus, necnon de operis praestandis, quamuis earum distributio Maiestati suae Caesareae merito relinquenda videbatur, cum tamen status et ordines in eorum sententia ita persistant, Serenitas sua Regia etiam benigne admittit.

Super celebratione Judiciorum, quantum ad bona Serenissimi quondam Regis Joannis attinet, cum eorundem bonorum causae iam a tot annis non sine legittimis iustisque rationibus, pacem et commodum publicum concernentibus, atque adeo publicis sanctionibus suspensae fuerint, non videt

Serenitas sua Regia cur hoc ipso tempore eas assumi vel leuari adeo necesse sit, atque ob id benigne statuit, ut in iis usque ad ulteriorem Sacrae Caesareae Maiestatis deliberationem nihil innouetur.

Ea vero, quae fideles status et ordines de Judicum ordinariorum, Praelatorum, Baronum, et aliarum personarum in Judiciis praesentia subiunxerunt, ne scilicet sententiae, quae aliquando Praelatis et Baronibus absentibus adiudicatae fuissent, tanquam sede Judiciaria non plena inualidari possint: Serenitas sua Regia ea conditione benigne approbat, ut si non duo adminus tamen unus ex Praelatis et unus ex Baronibus eiuscemodi Judiciis, ad sententionalium et adiudicatoriarum literarum verificationem, sine exceptione intersint. Quod cum uberiorem iustitiae administrationem, quae in regno praecipue spectari debet, concernat, atque Praelatorum et Baronum numerus, qui eo nomine a sua Caesarea Maiestate stipendia merentur, adeo imminutus non sit, non videt Serenitas sua regia cur isti se huic iustae et legittimae sanctioni accommodare non possint. De quatuor assessoribus denuo eligendis Serenitas sua Regia, nomine Sacrae Caesareae Maiestatis, consilio Consilioriorum suae Maiestatis Hungaricorum, postmodum determinabit.

Quatuor insequentes articulos: ut per Dominum Palatinum causae illae quae iuxta articulos anni 1556. continue adiudicari debent, authoritate Locumtenentiae, item etiam Judicia Ecclesiastica per Vicarios Dominorum Praelatorum in terminis consuetis continue adiudicentur; necnon iuxta constitutiones anni 1557. per Dominos Praelatos Archidiaconi ad visitationes peragendas emittantur; ut denique viginti denarii Reginali Serenitati de singulis portis dicari solitis, pro una vice muneris loco decreti per Georgium Hozzutóthi Secretarium Camerae Hungaricae percipiantur, prout ista omnia in illis articulis continentur, Serenitas sua Regia benigne admittit et ratos habet.

Quod vero ad causas eorum bonorum, quae sub praetextu notae infidelitatis illegittime occupari dicuntur, attinet, Serenitas sua Regia priori suo responso, tanquam publicis constitutionibus, antea ea de re emanatis, conformi, benigne in-

sistit; cui tamen hanc addit declarationem et certam resolutionem, quod Serenitas sua Regia admittat quidem, ut coram Comitibus, Judicibus et Uniuersitate Nobilium cognoscatur et disceptetur num scilicet eiusmodi bonorum occupatores secundum ordinem et constitutiones Regni legittime ad possessiones talium bonorum peruenerint, et ut illi quos violenter ac contra ordinem iuris possessione bonorum suorum deiectos et expulsos fuisse certo constiterit, restituantur et redintegrentur; sed utrum illi, qui se huiusmodi bonis spoliatos conqueruntur penam rebellibus et inobedientibus constitutam incurrerint, necne, eam cognitionem ad Sacram Caesaream Maiestatem spectantem, in praeiudicium authoritatis Suae Regiae, ab aliis exerceri minime patietur.

Caeterum libertates Dominorum et Nobilium Sacra Caesarea Maiestas in tricesimis suis vult esse et manere saluas. Quia vero Serenitas sua Regia ex eo fidelium statuum et ordinum articulo intelligit, quod aliqui Tricesimatorum sibi ipsis priuatam quandam exactionem vendicant: id antea Serenitati suae Regiae incognitum fuit, eaquepropter, accepta eius rei particulari informatione, omnino prouidebit, ne id imposterum fiat.

De siccis Theloneis, moneta et metis, fideles status et ordines Regni antea responsum habent.

Quod ad redemptionem tredecim oppidorum seu Ciuitatum Scepusiensium et arcium ad Austriam oppignoratarum attinet, de eo Regia Serenitas Sacram Caesaream Maiestatem informabit.

Super quaerelis autem contra officiales Serenissimi Regis Poloniae factis de iniuria Vice Comitis Sarosiensis, ad praesentem dictam venientis, et paulo ante duobus ciuibus Barthfensibus illata: ea re in forma supplicationis redacta, Serenitatique suae Regiae exhibita, Serenitas sua eam Serenissimo Regi Poloniae transmittet, suamque Serenitatem pro competenti remedio requiret.

Articulos illos: ut posthac Praepositus Leleziensis in Conuentu suo ad minus quinque Monachos seu presbyteros ad peragendas executiones idoneos et iuratos teneat; ut etiam rela-

tiones quarumcunque executionum posthac sub iuramento referantur: Serenitas sua Regia iam antea benigne admisit.

In articulo gratiam Sacrae Caesareae Maiestatis Georgio Rakowskÿ factam concernente, Serenitas Regia priori suo responso omnino inhaeret.

Videtur etiam Serenitati suae, ut si aliqui Comites Sacrae Caesareae Maiestati aut Comitatui antea iuramento non sint obstricti, ii, secundum priores constitutiones, iuramentum praestent. Quod vero de iis, qui bona in ipsis Comitatibus non habent, additur. Serenitas regia priora decreta, obseruatasque ea in re consuetudines Regni benigne ratas habet; illud etiam Serenitas sua Regia benigne approbat, quod iis qui rerum gerendarum experientiam habent, a Comitatuum incolis requisiti, publica Comitatuum officia subire recusarint, pena talibus in decretis expressa irrogetur.

Supplicationes denique Egregiorum Ladislaÿ Gÿwlaffÿ et Joannis Forgach, Dominorumque Comitum Magnatum et Nobilium Regnorum Croatiae et Sclauoniae, item et Reuerendissimi Domini Episcopi Jauriensis contra Nicolaum Jurisith, et alia his similia priuata negocia, Serenitas sua Regia, iam conclusis et ad finem deductis praemissis articulis publicis, cum Consiliariis suis Hungaricis illico agredietur.

Cumque omnia ista nunc declarata decretis et consuetudinibus in Regno hactenus obseruatis conformia sint in, iisque nihil quod contra priuilegia et libertates fidelium Regnicolarum interpraetari possit, contineatur, vel quidquam noui introducatur, Serenitas sua regia tanquam conclusa ad Maiestatem suam Caesaream quamprimum deferri curabit.

Kivül: Quintuplica siue conclusio Serenitatis Regiae ad Statuum et ordinum Regni quadruplicam et eorundem oblatos articulos. A. 59. I.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XVII.

1559. Február

A pozsonyi országgyűlésnek negyedik felirata.

Serenissime Rex et Domine Domine nobis clementissime.

Sacrae Maiestatis Cesareae, Domini nostri clementissimi, humiles fideles Status et Ordines Regni Hungariae, accepto clementi responso Maiestatis Vestrae Serenissimae, quod eadem nunc postremo conclusiue in scriptis fecit, eoque diligenter reuiso et perpenso, intellexerunt Maiestatem Vestram Serenissimam, approbatis in parte articulis, nuper oblatis, nonnullos illorum, partim omittendos, partim vero ad Suae Maiestatis Caesareae deliberationem, et alia magis idonea, pacatioraque tempora differendos duxisse.

Quantum itaque ad illos attinet, quibus Maiestas Vestra Serenissima clementer consensit, super eorum admissione Status ipsi et Ordines Regni Maiestati Vestrae Serenissimae immortales agunt gratias, conabunturque eam Serenissimae Maiestatis Vestrae clementiam perpetuis eorum seruitiis a Maiestate Vestra Serenissima demereri. Ad eos vero, quos non admisit, coguntur adhuc breuibus Maiestati Vestrae Serenissimae, ea, quae ipsis pro rei necessitate adhuc repeti debere visa sunt, humiliter recensere.

Inprimis itaque quod Maiestas Vestra Serenissima illud quod Status et Ordines Regni statuerunt, ut Maiestas sua Caesarea loco extraneorum Hungaros officiales in arcibus suis praeficere dignetur, illi vero qui externae nationis sunt, pro damnis, violentiis, et iniuriis aliquibus citati, coram Domino Locumtenente et aliis Regni Magistratibus comparere, respondereque teneantur, in commoda, pacatioraque tempora reiiciendum duxit: scire Maiestas Vestra gratiose dignetur, nihil in hoc noui ab ipsis Regnicolis decretum esse, sed ea solummodo, quae superioribus annis, in diuersis Conuentibus, praesente Sua Maiestate Caesarea, super his conclusa sunt, esse repetita. In articulis enim annorum 1552. et 1556. ac etiam aliorum habentur hac de re expressae sanctiones, per suam Ma-

iestatem Caesaream clementer admissae et confirmatae, quas per fideles ipsos Status et Ordines extractas et descriptas, Maiestas Vestra Serenissima clementer perlegere, iisque perlectis clementer intelligere dignetur, fideles Maiestatis suae Caesareae nihil noui optare decreuisseque, sed id quod iam antea decretum sancitumque est, repetiise, et in eo nunc quoque constanter persistere.

Hoc idem de non obseruandis quoque Maiestatis Suae Caesareae mandatis contra publicas constitutiones, nec non iura et leges Regni Hungariae expeditis respondent; habentur enim hac quoque de re, ultra expressissimum Serenissimi quondam Matthiae Regis decretum, pleraeque constitutiones Maiestatis suae Caesareae tempore, in Conuentibus annorum 1543. et 1545. factae, quorum similiter exemplum Maiestati Vestrae Serenissimae offerunt, ut illo perlecto intelligat, Regnicolas iusta et aequa, nec quicquam dignitati et authoritati Maiestatis suae Caesareae contrarium petere et statuisse; illos vero qui Maiestatem suam secus informant, negotia non plane perspecta sinistre interpraetari, et nihil praeter longiores disceptationum causas et materias praebere. Et alioquin etiam, cum Maiestatis suae Caesareae mandata sint duplicis generis, aliaque iuridicos causarum processus, alia vero negotia publica, ad communem Regni defensionem spectantia concernant, quemadmodum in aliis omnibus Christiani orbis regionibus, ita in Hungaria quoque, iam inde ab antiquo hucusque, obseruatum extitit, ut quaeuis mandata Regia, ad quorumpiam sollicitationem cum clausulis iustificatoriis, impetrata, non tamen legitima, nunquam obseruata fuerint. Quoad alia vero, quum et in prioribus et in hoc praesenti conuentu, de omnibus, quae ad defensionem et necessitatem Regni, tam circa generalem, et particularem expeditionem, quam etiam muniendorum confiniorum labores pertinent, finaliter conclusum sit, ipsique Regnicolae omnia, quae per ipsos quam maxima praestari posse visa sunt, beneuole obtulerint, non vident quibus ulterioribus mandatis suae Maiestatis quantum ad illa, quae per ipsos ad publicam ipsam defensionem ordinata sunt, opus sit futurum. Nam si ad priuatam quorumpiam suggestionem, Status et Ordines Regni, ex mandato Suae Maie-

statis, ad omnia obligata esse deberent, atque ad maiora quaeuis praeter publicas constitutiones praestanda compellerentur, non videtur, quae necessitas sit futura Conuentuum et constitutionum publicarum, si ea, quae in illis concluduntur, per eiusmodi Suae Maiestatis mandata turbarentur, et maiora oblatis ipsis exigerentur; atque hoc ipsum est illud, quod fideles Suae Maiestatis deuitare student. Nam si hoc licitum foret, nihil libertatum et priuilegiorum Regni integrum maneret. Atque eius rei causa praecipue in superioribus plerisque Conuentibus Maiestati Suae Caesareae supplicatum fuit, ne mandata quaepiam contra publicas constitutiones expedirentur, sicuti de hac re in constitutionibus dictorum Conuentuum annorum 1543. et 1545. et aliorum, quorum extractus Maiestati Vestrae Serenissimae offertur, conclusum, et per Maiestatem Suam Caesaream confirmatum quoque extitit. Non arbitretur itaque Maiestas Vestra Serenissima quicquam per haec in diminutionem authoritatis Maiestatis Suae Caesareae et Vestrae, sicuti forte per quospiam, qui non ita profectum Maiestatis suae Caesareae querunt, quam ut animos fidelium eiusdem ab eadem alienent, Maiestati Vestrae Serenissimae suggeri creditur, constitutum esse, sed de sola conseruanda libertate antiqua agi. Et cum Status ipsi ac Ordines Regni defendendi autoritatis Maiestatis Suae Caesareae sint quam studiosissimi, non ignorant, quod si illa offendatur, ipsosmet et libertates eorum ledi et offendi, quando et ipsi et libertates ipsorum ab ipsa Maiestatis Suae autoritate integra et incolumi dependeant.

In eo vero articulo, quo Maiestas Vestra Serenissima in assumptione et adiudicatione causarum bona Serenissimi quondam Jahannis Regis concernentium, ad ulteriorem usque Maiestatis Caesareae deliberationem, nihil innouandum esse censet, Status et Ordines Regni, priori eorum scripto porrecto inherentes, adhuc humilime supplicant, ut quum Judicia et leges, secundum omnia iura diuina et humana, generaliter omnibus communes esse, et ex aequo administrari debeant; dignetur Maiestas Vestra Serenissima, in harum quoque adiudicatione permittenda, nullam difficultatem facere, idque eo magis, quod ipsam et Maiestas Caesarea in causis, si quae contra ipsam super aliquibus bonis hactenus motae fuerunt,

se ad instar diuorum suorum predecessorum Hungariae Regum, Juditio submittere non recusarit.

Quantum vero ad id attinet, ut si non bini ex Dominis Prelatis et totidem ex Baronibus, tamen adminus duo illorum Juditiis ipsis in Sede Judiciaria interesse debeant, videbunt Regnicolae libenter, si ex illis non duo solum, sed quo plures poterunt Juditiis intererunt; iuxta tamen prius eorum scriptum nunc quoque repetunt, ut si illos ob necessarium aliquod impedimentum non interesse contingat, Juditiorum celebratio nihilominus procedat, neque ad necessariam illorum presentiam astringatur, ut hoc pacto tollatur causantibus occasio disputandi, propter ipsorum Dominorum Praelatorum et Baronum absentiam, causarum suarum adiudicationem differri oportere. Dignetur tamen Maiestas Vestra Serenissima iam nunc statim mandare et constituere, ut, quemadmodum iam antea Maiestas quoque sua Caesarea commisit, si non plures, tamen ad minus quatuor ex Dominis Praelatis et Baronibus, cum Domino Locumtenente reuisioni appellationum semper intersint.

Quod attinet ad causas eorum bonorum, quae sub pretextu notae infidelitatis illegitime occupata esse dignoscuntur, dignetur Vestra Sacra Maiestas clementer intelligere, duplices esse tales bonorum occupatores. Sunt enim alíqui, qui superioribus temporibus manifeste, contra Suam Maiestatem vel eius fideles subditos arma leuauerunt, et factioni aduersae adheserunt, talium bona si Sua Maiestas aliquibus fidelibus suis contulit, et illi fideles donatarii eorum possessionem acceperunt, non est opus cognoscere, an illi donatarii legitime ad talium bonorum possessionem peruenerunt, nec ne. Quia sicut illi rebelles immemores fidelitatis suae, praeter omnem viam iuris contra Suam Maiestatem Sacram arma leuauerunt, ita etiam licuit Suae Maiestati, praeter omnem iuridicum processum, bona, arces et villas eorum vi armorum adimere, aliisque fidelibus suis conferre, qui quidem fideles qualitercunque iuxta donationem suae Maiestatis illa occupare potuerunt, non debent ex eis eiici, ad instantiam priorum amotorum rebellium; cuius quidem rebellionis poenae inflictio ad Sacram Suam Caesaream Maiestatem, Sedisque eius Judiciariae in regno cognitionem pertinet. Si enim talium bona prioribus dominis, iuxta

Suae Regiae Maiestatis generalem admissionem, restitui deberent, eo quod iuridico processu occupata non fuerunt, tunc ingens damnum accideret tam fisco, quam etiam fidelibus seruitoribus Suae Sacrae Maiestatis, qui ea bona tenent; unde de talium rebellium bonis restituendis fideles subditi Regnicolae supplicationem et constitutionem eorum intelligi debere non sunt conati. Sed solummodo de illis nobilibus, utpote orphanis, pueris, viduis, domesticisque nobilibus, qui non habentes alium mansionis locum, in domibus suis, sub iurisdictione factiosorum constitutis permanserunt, nec mouere potuerunt, sed potius ab utraque parte damnificati et distracti sunt; ut talium miserorum causae, propter euitandas maiores expensas, in Comitatibus ubi habitant, reuideantur et discuciantur, salua semper appellatione in Sedem suae Sacrae Maiestatis, quia hec talia nullibi, quam in Comitatibus resciri et investigari possunt.

De redimendis tredecim oppidis seu Ciuitatibus in Poloniam oppignoratis, et etiam de arcibus et locis ad Austriam inscriptis, ipsi fideles Regnicole, magnis et rationabilibus de causis, bonum publicum concernentibus, supplicarunt, prout et nunc supplicant, ut Sua Regia Maiestas dignetur apud Suam Caesaream Maiestatem clementer instare, ut res ista iam tandem ad effectum deducatur.

Quod attinet ad homagium deponendum per aliquem, qui in sententia capitali conuictus foret, fideles Regnicolae de negotio Georgii Rakowzkÿ, super quo ille dicit se a Sua Caesarea Maiestate obtinuisse absolutionem, nihil locuti sunt, nec aliquid contra Maiestatis Suae Caesareae absolutionem tractarunt, vel concluserunt, cum illam non viderint; sed generaliter de talibus condemnatis, secundum eorum libertates et antiquam consuetudinem, articulum conscripserunt, et Suae Sacrae Maiestati ad confirmandum obtulerunt, a quo et modo, salua eorum libertate, recedere non possunt.

Hátirat: Statuum et ordinum Regni Hungarie ad conclusionem Serenitatis Regiae replicatio, quam coram Serenitate Sua Regia ex scripto perlegerunt. A. 59. K.

(Egykorú irat bécsi titkos levéltárban.)

XVIII.

1559. Február.

Miksa királynak, az országgyűlés negyedik feliratára, élő szóval adott válasza.

Annotatio eorum, quae Serenitas Regia, ad Statuum et ordinum Regni Hungariae, super ipsius Serenitatis conclusione publice perlectam replicationem, verbis ex instanti respondit.

Quod Serenitas sua regia intellexisset in eorundem Statuum et ordinum scripto coram perlecto, nihil aliud contineri, quam quod ea fere repeterentur, quae prioribus eorum scriptis satis abunde inserta et tractata fuissent. Cum autem ad iam denuo propositos articulos Status et ordines antea responsum a Serenitate sua regia, quo merito contenti esse deberent, accepissent, non videret Serenitas sua regia, etiamsi diutius ea sibi animo perpendenda et ulterius deliberanda desummeret, quomodo a priori suae Serenitatis conclusione et responso, salua Maiestatis suae Caesareae authoritate, recedere posset; neque enim eam esse Maiestatis Caesareae vel Serenitatis suae regiae mentem, ut contra libertates, iura et laudibiles Regni consuetudines, quicquam moliri vellent, cum Maiestatis suae Caesareae paternus erga regnicolas animus ipsis ita perspectus esse deberet, ut de Maiestate sua Caesarea huiusmodi nequaquam suspicari, sed potius id sibi certo polliceri possint, Maiestatem suam Caesaream, prout et antea omnibus viribus id egit, sic et in posterum nihil prorsus intermissuram, quod ad defensionem huius Regni et conseruationem libertatum et iurium fidelium Regnicolarum quoquomodo deseruire posse videatur. Hortatur autem Serenitas sua regia ipsos fideles Regnicolas, ut quoniam controuersos istos articulos ab omnibus non aeque adeo urgeri credibile esset, Serenitas autem sua regia illorum admittendorum facultatem non haberet; vellent tandem iis, quae ipsorum libertatibus nequaquam derogarent, acquiescere, et huiusmodi disceptationibus, ex quibus peiora subsequi possent, finem facere, deferendo Statibus et Ordi-

nibus benignam suam operam et intercessionem, si ea apud Suam Caesaream Maiestatem quomodocunque opus habituri essent.

Kivül: Serenissimi Regis Bohemiae responsum ad Statuum et ordinum Regni Hungariae publice perlectam priorem replicationem verbis et ex instanti illis factum. Anno 1559. M.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XIX.

1559. Február.

A pozsonyi országgyülés ötödik felirata.

Serenissime Rex et Domine Domine Serenissime.

Responsum, quod Maiestas vestra Serenissima hesterno die verbis coram facere dignata est, fideles Sacrae Maiestatis Caesareae Status et ordines Regni Hungariae humillime perceperunt. Ad quod quidem coguntur adhuc Maiestati Vestrae Serenissimae, Domino ipsorum clementissimo, ea quae ipsis adhuc visa sunt, cum bona eiusdem gracia, paucis referre.

Et imprimis ubi Maiestas Vestra Serenissima asserit se a priori suo responso, quod ultimatum scripto fecit, nolle, nec posse recedere, eo quod pleraque a Regnicolis proposita salua authoritate Suae Maiestatis Caesareae admittere nequeat, et etiam nullam illorum admittendorum facultatem habeat; intellexit iam antea Maiestas Vestra Serenissima graciose Regnicolas ipsos, nunquam eius fuisse mentis, imo ne cogitasse quidem, ut unquam aliquid authoritati dignitatique Maiestatis Suae Caesareae contrarium quippiam committerent, quin potius quod illam pro viribus ubique et omni tempore defendere et tueri studuerint. Quod quidem ita esse euidentibus satis testimoniis, sanguine scilicet et morte sua, ac fratrum suorum intra et extra Regnum, penes Maiestatem ipsius Caesaream, contra varios illius hostes et aduersarios saepius comprobarunt, atque hoc idem in posterum quoque semper, quamdiu usque ipsis vita superstes fuerit, facere nequaquam ommittent. Nihil itaque nunc quoque contra ipsam Suae Maiestatis authoritatem ab ipsis constitutum esse vident, sed pro conseruandis saltem antiquis suis libertatibus et priuilegiis institerunt, et adhuc humillime supplicant.

Quod autem postremum illud Maiestatis Vestrae Serenissimae responsum acceptare non p̃otuerint, id ex nulla prorsus inobedientia vel contumatia factum esse Maiestas Vestra Serenissima sibi persuasum habere clementer dignetur, sed non fuit illis visus ullus modus, quo illud, saluis et integris suis libertatibus, quas ab inicio semper conseruare studuerunt, acceptare potuissent; verenturque ne si cum eiusmodi constitutionibus, quibus communia Regni priuilegia manifeste violata videantur, domum redirent, ab iis, quibus missi sunt, male et grauius exciperentur, vel forte vitae quoque periculum subirent, ob id, quod ea, quae in mandatis non habuerunt, quaeue ad labefactationem libertatum Regni spectant, acceptarint.

Quod autem Maiestas Vestra Serenissima indicauit, se credere, id quominus illud postremum suum responsum acceptetur, non generaliter ab onnibus Regnicolis, sed certis tantummodo personis proficisci: persuasum sibi habere clementer dignetur Maiestas Vestra Serenissima nihil prorsus particulariter conclusum esse, sed exquisitis per vota singillatim omnium sententiis, omnes tandem generaliter ad eam deuenisse conclusionem, quae postremo in articulos redacta Maiestati Vestrae Serenissimae est exhibita. Et propterea supplicant Maiestati Vestrae Serenissimae omnes status et ordines Regni quam humillime, nolit eiusmodi sinistris quorumpiam informationibus locum dare, sed toti Regno, quod hic ex utroque Consiliariorum suae Maiestatis ordine (qui omnes ad querendum Maiestatis suae Caesareae commodum, tuendamque eiusdem authoritatem iurati sunt), ceterisque dominis Baronibus et Nobilibus, aliisque Regni statibus et ordinibus, qui itidem ad fidelitatem Maiestatis suae Caesareae obstricti sunt, eamque inuiolabiliter obseruarunt, congregatum hic presens est, plus credere, quam illis, qui Maiestatem Vestram Serenissimam, secus forte, quam se res ipsa habet, informant; quin potius intercedere dignetur clementer, ut si forte illi ipsi hoc idem apud Maiestatem quoque suam Caesaream tentarent, Maiestas sua Sacratissima pocius fidelibus suis, quam illis fidem adhibere, ac sibi de Regnicolis omne id, quod a fidelibus et obedientibus subditis sperandum est, persuadere velit. Quicunque enim ex nostratibus forent illi, facile Maiestates Vestrae ab

hoc praesenti eorum facto coniicere, sibique in posterum ab illis cauere scient, quod si nunc totam Regnicolarum communitatem, cuius fratres et membra sunt, hoc pacto apud Maiestatem Vestram Serenissimam, falsis suis insinuationibus et persuasionibus, traducere non sunt veriti, hoc idem sane in Maiestates quoque Vestras dato tempore et opportunitate, tentare non dubitaturos.

Supplicat propterea tota omnium Regnicolarum statuumque et ordinum Regni uniuersitas Maiestati vestrae Serenissimae, tamquam principi et Domino suo clementissimo, quam humillime, dignetur adhuc articulos illos, de quibus hactenus usque difficultatem habuit, gracioso suo consensu benigne admittere; quando, ut iam sepius et fusius declaratum est, nihil noui, nihil authoritati suae Caesareae et Vestrae Maiestatum contrarii in illis habeatur, sed concernant solam Regni libertatem; vel si id facere Maiestati Vestrae Serenissimae prorsus non videretur, dignetur illos ad Suam Maiestatem Caesaream graciose transmittere, atque apud eam pro ipsis, quemadmodum alias in omnibus eorum negociis semper, ita nunc quoque clementissimum agere intercessorem, ut ea, quae generaliter, omnium pari et unanimi consensu sunt conclusa, graciose confirmet, sicut id ab inicio, cum per alios diuos Hungariae Reges, tum Maiestatem quoque suam Caesaream, hactenus usque semper fuit factum. Quod quidem Maiestatem Vestram Serenissimam clementer facturam esse nihil prorsus addubitant. Nota enim et perspecta ipsis est pristina Maiestatis Vestrae Serenissimae in ipsos clementia, atque benignum semper eiusdem apud Maiestatem Suam Caesaream patrocinium. Et alioquin post Sacram Maiestatem Caesaream precipuam suam spem in sola Maiestate Vestra Serenissima, tamquam natu maiore Suae Maiestatis Caesareae filio, domino ipsorum clementissimo, in omnibus eorum necessitatibus collocatam habent.

Atque hoc pacto sese omnes gratiae et clementiae Maiestatis Vestrae Serenissimae humillime commendant, cumque bona et gratiosa eiusdem venia, quisque domum suam remeare statuerunt.

Kívül: Postrema Statuum Regni Hungarie repetitio, quam coram Serenitate Sua Regia publice ex scripto perlegerunt. A. 59. N.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XX.

1559. Február.

Miksa királynak, a pozsonyi országgyülés ötödik feliratára, élő szóval adott válasza.

Postremum Serenitatis Regiae responsum, quod regnicolis ad ipsorum ultimam replicationem, quam ex scripto coram sua Serenitate publice perlegerunt, oretenus et ex instanti factum est.

Serenitatem Suam regiam denuo intellexisse, quae status et ordines Regni ad Serenitatis suae Regiae nouissimum responsum repetere voluerunt. Et quantum primo ad id attinet, quod Regnicolae iam asserant, se ne cogitasse quidem, ut unquam aliquid authoritati dignitatique Maiestati suae Caesareae contrarium comitterent, quin potius, quod illam pro viribus ubique defendere et tueri studuerunt, etc.; Serenitas sua regia gratam se habere istam ipsorum amini declarationem respondit, sibique perspectum esse, quod ipsi Regnicolae fidelem et strenuam suam operam, intra et extra Regni fines, penes Maiestatem Suam Caesaream, multis testimoniis, sanguinisque effusione comprobarint, atque ob id sibi omnino persuasum esse, ipsos neque in posterum ab ipsorum virtute et laudabili instituto recessuros; se etiam non dubitare, eosdem status et ordines probe recordari, Maiestatem suam Caesaream e contra in omnibus, quae Maiestati suae Caesareae unquan possibilia fuerunt, huic Regno non defuisse, atque pro eius defensione ipsius fisco, vel reliquis regnis et prouinciis, atque adeo personae propriae neutiquam pepercisse, prout Maiestas sua Caesarea et in posterum omnia, quae undique per Maiestatem suam Caesaream obtineri et assequi poterunt, se pro huius Regni defensione et incolumitate in medium collaturam, liberalissimeque erogaturam parata est; possentque status et ordines hoc sibi procerto polliceri, Maiestatem eius Caesaream atque suam Serenitatem libertatum, priuilegiorum et quietis huius Regni esse studiosissimam; cum satis cognoscat, Serenitatis suae regiae fortunam ex huius Regni permansione

pendere; quare iam cxuerent eam opinionem aliquid nunc per Serenitatem Suam Regiam in praeiudicium talium libertatum agi.

Ad secundum articulum, ubi indicarent, ea quae Serenitati suae regiae statuum et ordinum nomine exhibita fuerunt, unanimi consensu et omnium votis conclusa fuisse; acquiesceret Serenitas sua regia ipsorum informationi, prout et antea iis, qui ea de re coram Serenitate sua regia se excusarunt responsum esset.

Porro de articulis controuersis per Serenitatem suam regiam admittendis, iam antea ipsis Regnicolis fuisse indicatum, Serenitatem suam regiam (etiamsi id maxime vellet) ipsorum iam saepius repetitae petitioni satisfacere non posse, quare prioribus suis responsis in iis inhaereret; quod vero subiungerent, si id facere nolit Serenitas sua, ut saltem illos Maiestati suae Caesareae transmitteret: assentire se quidem in eo Serenitas sua regia respondit; ita tamen, ut praedicti articuli controuersi non tanquam conclusi ad Maiestatem suam Caesaream referrentur. Sic denuo operam et graciam suam regiam Statibus et ordinibus deferens, Serenitas sua regia eosdem missos fecit.

Kívül: Postremum Serenitatis Regiae responsum, quod Regnicolis ad ipsorum ultimam replicationem, quam ex scripto coram sua Serenitate publice perlegerunt, oretenus et ex instanti factum est. Anno 1559. O.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXI.

1559. Február 28.

Miksa királynak, az országgyűlési végzések tárgyában, Ferdinánd királyhoz intézett levele.

Jam antea, una cum proximis meis litteris, quas de conuentu hoc Hungarico exaraui, statuum et ordinum huius regni responsum, quod scripto ad exhibitam eis propositionem obtulerunt, meumque superinde replicatorium libellum Maiestati Vestrae Caesareae transmisi. Quae postea, usque ad finem huius negocii, tam scripto quam verbis consequuta sunt, Maie-

stas Vestra Caesarea ex his annexis benigne intelligere dignetur. Cum enim litterae Maiestatis Vestrae Caesareae, quas ad*) huius mensis de iis rebus ad me dedit, tardius redderetur, non potui nisi in posteriori meo responso signo I.**) illarum prescripto uti, interim tamen nihil intermisi, quod Maiestatis Vestrae Caesareae clementi deliberationi, causeque publice quoquo modo deseruire videbatur.

Et quantum ad decreta subsidia attinet, quamnis in eorum ad aliquot annos prorogatione et in gratuitorum operum distributione communi expectationi, publicoque commodo parum satisfactum sit; cum tamen non solum ex statuum et ordinum actionibus, sed et potiorum quorundam relatione, quos seorsim eo nomine diligenter admonebam, satis perspicerem, ulterioribus meis de ea re tractatibus et petitionibus apud istos nullum prorsus locum reliquum esse, ne sane, quod timendum erat, et a plerisque non obscure iactitabatur, propter controuersorum articulorum reiectionem conuentus rebus infectis dissolueretur: quod unum potui, ea que a statibus in iis fuerunt conclusa, acceptanda et in omnem euentum obfirmanda statui.

In reliquis vero articulis, quos iidem status et ordines, posthabitis exceptionibus et rationibus per me adductis, mihi aperte renitenti, tanquam conclusos et in forma descriptos obtrudere voluerunt, cum viderem istos eo audacie esse progressos, ut iam non amplius de iis quicquam supplicarent aut peterent, sed Maiestatis Vestrae Caesareae regiam authoritatem ipsorum placitis ita alligarent, ut et eidem omnem desuper ulteriorem cognitionem et deliberationem prorsus adimere conarentur; cumque instantius me eius authoritatis admonerent, quam literis Maiestatis Vestrae Caesareae signo H., quibus ad haec comitia status euocati essent, productis, mihi a Maiestate Vestra Caesarea in hoc conuentu plenarie demandatam fuisse comprobabant, urgerentque nimium, ut ea omnia, tanquam extra omnis ulterioris deliberationis aleam posita, iam tandem ab ipsis acceptare, Maiestatique Vestrae Caesa-

*) Ki van hagyva a dátum, u. m. *február* 12.

**) Érti a XVI. szám alatti leiratot.

reae ad simplicem confirmationem transmittere vellem: putaui me ex dignitate Maiestatis Vestrae Caesareae opere praecium facturum, si me istorum conatibus ita opponerem, ut intelligerent, huiuscemodi innouationes et constitutiones, in rebus presertim Maiestatis Vestrae Caesareae authoritatem atque ipsum bonum publicum concernentibus, non ab ipsorum solum arbitrio et opinationibus pendere, sed et in sapientissimo iudicio et clementi assensu Maiestatis Vestrae Caesareae sitas esse. Quae res effecit ut nonnullis eorumdem conclusionibus apertius contradicere et ad nimiam istorum presumptionem Maiestatis Vestrae Caesareae Regiam authoritatem constantius et ex professo obiicere non dubitarim. In omnibus autem id mihi potissimum spectandum duxi, ne aliquid vel statuerem, vel adstruerem, quod contra ipsorum libertates vel ad iniuriam quoquomodo referri posset, prout Maiestati Vestrae Caesareae ex scriptis exinde confectis satis erit manifestum, mihi neque leges nouas condere, neque veteres istorum constitutiones abrogare in animo fuisse, sed in eo tantum perstitisse, ne istorum intempestiuis, iisque satis perniciosis et preiudicialibus innouationibus, Maiestate Caesarea Vestra absente, et tam periculosis temporibus, mihi subscribendum esset. Quibus tamen non obstantibus, quam mordicitus isti in eorum sententiis perseuerauerint, quibusque mediis me a proposito diuellere contenderint, et quo tandem pacto negocium hoc totum diremptum sit, Maiestas Vestra Caesarea tum ex postremis ipsorum replicationibus K. et N., quos mihi coram in publico perlegerunt, tum ex iis, que ad illa ex instanti verbis quidem respondi, sed postea scriptis M. et O. annotata fuerunt, abunde cognoscere potest.*)

Quamuis igitur ex scriptis prenotatis totius huius disceptationis ratio et series per se satis innotescat, cum tamen per regnicolas quaedam postremo in medium adducta sint, de quibus in priori tractatu nulla prorsus mentio facta fuerat, non potui pro filiali meo studio ommittere, quin ad singulos controuersos articulos ad uberiorem rei informationem nonnulla breuibus adderem, quo Maiestas Vestra Caesarea haec

*) A XVII. XVIII. XIX. XX. szám alatt közlött iratok.

omnia eo clarius dinoscere, et quod maxime expediens visum fuerit, in iis clementer statuere posssit.

Et quantum primo ad eum articulum attinet, quem status et ordines de Hungaris loco extraneorum officialium preficiendis, extraneisque ut legibus et iuribus hungaricis pareant, adigendis, preter priorem tractatum conclusionibus suis de nouo inseruerunt; tametsi constitutiones per ipsos scripto L. allegate de annis 52. et 56. aliquid tale innuere videantur, apparet tamen ipsos earum constitutionum terminos in eo etiam excedere, quod officialium nomine non solum castellani, de quibus in predictis sanctionibus notanter mentio fit, sed et gentium exterarum capitanei comprehendi possint, quare cum et ab eo tempore regni huius status (ut ipsimet quoque allegarunt) plurimum immutatus imminutusque sit, iamque omnes intelligant, exteras nationes et prouincias, que pro defensione istius regni ipsorum auxilia continuatis temporibus huc conferunt, ad subeundas huiusmodi conditiones nequaquam induci posse: videt Maiestas Vestra Caesarea hanc regnicolarum petitionem non solum difficilem, sed pro presentis temporis condicione omnino impossibilem fore.

Secundus articulus, de mandatis Maiestatis Vestrae Caesareae, quae contra publicas constitutiones, leges, ac iura regni expedirentur, non exequendis, ita per se contumacie et inobedientie proximus est, ut ulteriori declaratione minime indigeat; neque enim id nunc agebatur, ut eam Maiestati Caesareae voluerim authoritatem attribuere quicquid libitum foret contra leges et iura regni praecipiendi, sed id tantum ut scandalum quod ex eiusmodi aequiuocis oriri consueuit precaueretur. Cui etiam, ex mandato Maiestatis Vestrae Caesareae, mihi inherendum erat; neque vero articuli, qui ea de re per regnicolas postremo adducti fuerunt, in eorum proposito aliquid concludunt, cum ii, de specialibus quibusdam et ciuilibus causis constituti reperiantur, a specialibus autem ad generalia, vel a ciuilibus ad bellica negocia prorsus inepte inferatur.

Causas bonorum serenissimi quondam regis Johannis Maiestas Vestra Caesarea, non sine urgentissimis rationibus, hactenus suspensas esse voluit; quod cum praesentia tempora non minus requirant, non video, cur isti earum leuationem

(ut aiunt) hoc potissimum tempore, absente Maiestate Vestra Caesarea, extorquere conentur; quare et de ipsarum suspensione, usque ad Maiestatis Vestrae Caesareae ulteriorem deliberationem, immerito mihi conqueri videntur.

De praesentia porro iudicum in iudiciis celebrandis, Maiestas Vestra Caesarea meminisse poterit, quam multe in processu praeteritorum iudiciorum querele, lamentationes, atque in propriis suis causis defectus ex iudicum raritate exorti sunt. Cum autem per iustitie neglectum ira Dei precipue concitari soleat, atque antique et recentiores Regni constitutiones id aperte requirant, ut ultra iudices ordinarios duo praelati et totidem barones iudiciis continue interesse debeant: in ea sane adhuc perstarem sententia, ne Maiestas Vestra Caesarea praelatos et barones a iudiciis abesse pateret; ii enim, cum fere omnes a Maiestate Vestra salaria percipiant, non poterunt se ab isto munere subtrahere, et per hoc litterae adiudicatorie, in quibus de presentia praelatorum et baronum necessario mentio fit, vere et legitime poterunt expediri. Quia vero Maiestati Vestrae Caesareae reseruatum est huiusmodi personas nominare, videretur ex praelatis Jauriensem et Nitriensem episcopos, ex baronibus autem Franciscum Thaj*) et Franciscum Zay, praeter ordinarios iudices, idoneos atque ad id nominandos esse.

Iu negocio bonorum, que sub praetextu notae infidelitatis occupari dicuntur, putarem Maiestati Vestrae Caesareae ab ipsius superinde facta declaratione nequaquam recedendum esse. Si enim ad comites, vicecomites, iudices et uniuersitatem nobilium remittetur facultas dinoscendi, an illi, qui se bonis suis spoliatos . esse conqueruntur penam rebellibus institutam incurrerint nec ne, nemo sane unquam pro rebelle ab istis reputabitur. Satis autem apparet, pupillos etiam et viduas, nobilesque domi pacifice et quiete in hostili solo residentes, ab hostibus et rebellibus nullo iure discerni posse, neque sane Maiestati Vestrae Caesareae ferendum est, ut hoc pretextu maior cuilibet ad perniciosam leuitatem occasio prebeatur.

---

*) Tahy Ferenc kir. fölovászmester.

De redemptione tredecim oppidorum Sepusiensium et pignoris Austriaci, videt Maiestas Vestra Caesarea, quam male huiusmodi petitiones et conatus presenti tempori conueniant.

Circa leuationem homagii, tametsi nunc demum status et ordines affirment se in eo de negocio Georgii Rakhofski nihil agere, apparet tamen in priori eorum responso, ipsum Rakofski et Maiestatis Vestrae Caesareae ipsi factam gratiam huic questioni causam dedisse; quare cum et hoc Maiestatis Vestrae Caesareae authoritatem concernat, non putarem, nisi causa bene perspecta, ipsis aliquid in hoc esse concedendum. Qualis autem antea in huiusmodi casu circa homagii leuationem sententia lata fuerit, Maiestas Vestra Caesarea ex adiunctō exemplo literarum adiudicatoriarum, signo O. cognoscere dignabitur, ex quibus etiam apparet Maiestatis Vestrae Caesareae authoritatem in eiusmodi causis ampliorem esse, quam ita isti restringere conantur.

Quae quidem omnia et singula sapientissimo Maiestatis Vestrae Caesareae iudicio et clementi deliberationi summittere, eandemque rogare volui, ut hanc meam operam benigne et paterne consulat et me commendatum habeat etc.

Datum die ultima Februarii 1559. Posonii.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XXII.

1559. Márczius 10.

Ferdinánd királynak, a pozsonyi országgyülés végzései tárgyában, Miksához intézett irata.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus. etc. Serenissimo Principi Domino Maximiliano Regi Bohemiae etc. Allatae sunt nobis litterae Dilectionis Vestrae quas ex arce nostra Posoniensi, ultima die proxime elapsi mensis Februarii, de rebus et conclusione conuentus illius Posoniensis, ad nos dedit, una cum omnibus scripturis ad eam rem pertinentibus; ac inde grato equidem et paterno animo cognouimus, quam diligenter, quam prudenter, sapienterque Dilectio Vestra ea negocia tractauerit.

Itaque tam praeclaram Dilectionis Vestrae operam ac diligentiam plurimom sane laudamus et probamus, atque etiam paterna beneuolentia acceptamus, cum facile perspexerimus per Dilectionis Vestrae indefessum studium, curam et sollicitudinem non stetisse, quod conuentus ille non sortitus fuerit eum finem, quem nos a fidelibus illis nostris ordinibus ac statibus regni nostri Hungariae maxime expectabamus, et summa ipsorum ac uxorum, liberorum et communis patriae eorum necessitas postulabat, eo quod non solum publicae utilitati et fidelium illorum subditorum nostrorum permansioni et incolumitati parum satisfactum sit, verum etiam in articulis illis, quos Dilectio vestra admittere (et recte quidem),*) multa contineantur, quae cum authoritati nostrae, tum etiam cummuni regni illius nostri beneficio nequaquam conueniunt. Quibus quidem articulis cum Dilectionis Vestrae responso eisdem fidelibus illis regnicolis exhibito collatis, animaduertimus Dilectionem Vestram ita apposite et iuste, atque ex animi nostri sententia ad singulos respondisse, ut nihil sit, quod vel in eo responso, vel in tota reliqua actione Dilectionis Vestrae desideremus. Et quoniam necessarium videtur, ut nos mentem ac voluntatem nostram de iisdem articulis in controuersiam adductis ac de responso super iisdem exhibito Dilectioni Vestrae aperte declaremus, faciemus id iuxta ordinem responsi quod Dilectio Vestra statibus ipsis exhibuit litera I. signatum.

Et quantum primo attinet ad grauamina et querelas fidelium regnicolarum nostrorum de maximis intollerabilibusque suis oppressionibus, quas iidem ordines ac status regni Hungariae se diuersis modis perpeti affirmant, cum dispendio libertatum et priuilegiorum suorum, partim a nostris capitaneis et militibus, partim vero a praefectis ac officialibus nostris Hungaris pariter et externis, intra et extra arces constitutis, quibus tantum absit, quod hactenus fuerint subleuati, secundum spem eis saepius per nos factam, ut potius mala malis indies accumulata in immensum creuerint, nec ullum unquam finem habitura videantur, nisi serio prouiderimus, adeo quod ipsi ordines ac status Regni nostri Hungariae com-

*) Kimaradt e szó »*nolebat.*«

pulsi fuerint inter se consultare de remedio iis malis adhibendo, et nobis, ut eum admittamus, clementer supplicare. Nos quidem quae nostra est in fideles illos subditos nostros singularis propensio, benignitas ac pietas, ex eiusmodi miserabili commemoratione omnis generis violentiarum, iniuriarum et calamitatum non immerito maximam molestiam accepimus, praesertim cum recordemur, antea quoque in prioribus conuentibus similes quaerimonias ad nos delatas fuisse. Ubi sane non praetermisimus, quoquo tempore, iuxta consilium fidelium consiliariorum nostrorum Hungarorum pariter et aliorum, ea adhibere remedia, quae, pro statu et conditione temporum, ad leuandos ipsos fideles nostros regnicolas tot et tam grauibus oppressionibus commoda et efficatia esse censuimus; quibus gratiosis prouisionibus nostris, si euentus non usquequaque respondit, aut priores calamitates et iniurias a proximo conuentu Posoniensi nouae iniuriae et oppressiones exceperunt, (quod certe praeter gratiosam voluntatem et expectationem nostram contigit) non possumus id non aegerrime ferre ac vehementissime detestari; itaque proni et parati sumus ad ineundas omnes vias ac rationes, quibus tanta licentia atque proteruia militum nostrorum et aliorum, a quibus fideles nostros subditos, praeter rationem et aequitatem, grauari et opprimi cognouerimus, debitis modis coërceatur, ac ipsi fideles subditi nostri in suis libertatibus et priuilegiis conseruentur et manuteneantur, quemadmodum nos hucusque etiam in hac parte regio nostro muneri neutiquam defuisse confidimus; persuasum nobis habentes, vicissim et fideles status ac ordines illos regni nostri Hungariae de modo istiusmodi calamitatibus et oppressionibus occurrendi, quem in suis articulis descripserunt, in praesentiarum nihil attentaturos, quod praesentis temporis conditioni minus conueniat, aut quo aliae nationes merito offendi queant; quemadmodum certe id est, quod iidem status et ordines tanta instantia cum praeteritis annis, tum in hoc conuentu flagitarunt, de externis officialibus e regno plane remouendis, iisue, ut legibus iuribusque hungaricis pareant, adigendis. Et quoniam Dilectio Vestra illis ad hunc articulum optime respondit, nos sane eidem Dilectionis Vestrae responso ac resolutioni paterne subscribimus, et ipsi quoque per prae-

sentes declaramus: nobis quidem benigne probari, quantum ad iniurias et oppressiones a militibus nostris profectas attinet, ut, iuxta fidelium statuum et ordinum opinionem conscriptam, per certos iudices a nobis ad id constituendos damna illa cognoscantur et iuxta contenta illius articuli, qui comperti fuerint culpam sustinere puniantur, et recte fecerit Dilectio Vestra, si ea sic executioni mandari curauerit. Et quia omnino speramus crebrius posthac militibus stipendium numerari posse, futurum est, quod etiam ii, qui nostros subditos iniuria afficere praesumpserint, eo commodius puniri possint.

Quod si officiales vel commissarii nostri Hungari vel externi reperiantur, qui fideles nostros subditos iniuria vel damno afficere praesumpserint, eos quoque, quaerelis intellectis, prout iustitia et aequitas postulauerit, serio puniri faciemus.

Illud autem, quod de Hungaris loco extraneorum officialium praeficiendis, extraneisque, ut legibus et iuribus hungaricis pareant, adigendis, atque ut ii per Locumtenentem vel alios Magistratus citati et vocati, compareant, additur: recte factum est a Dilectione Vestra, quod in commodiora pacatioraque tempora reiecerit, tanquam praesenti rerum statui minime consentaneum et ad exequendum quodammodo impossibile. Possunt quidem fideles illi ordines et status regni nostri Hungariae memoria tenere, nos antehac etiam id multis firmissimis argumentis et rationibus refutasse, allegato sexto capitulo decreti Sancti Stephani regis, quo filio suo iniungit, regno adhuc florentissimo, ut externos in regno foueat, utpote quorum auxilio ad conseruandum regnum opus foret, quod decretum eo tempore, quo gubernacula regni istius nostri suscepimus nos obseruaturos primo omnium iurauimus. Vellemus quidem et optandum esset regnum illud nostrum in eo adhuc flore consistere, quod non opus esset officiales et milites externos in regnum illud adducere; sed cum sciant fideles illi nostri regnicolae, Deo sic permittente, res hungaricas ad eas angustias redactas esse, quod externis auxiliis carere non possint, et externi tanta animorum alacritate et promptitudine defensioni et conseruationi reliquiarum regni istius incumbant, quod hoc tempore non solum pleraque nostra loca finitima,

sed etiam arces et castra ipsorum fidelium regnicolarum nostrorum Hungarorum, atque adeo ipsamet earum personae pro magna parte impensis et sumptibus externorum sustineantur, et quod ipsi status et ordines regni Hungariae ad intertentionem finium caeterosque bellicos apparatus minimam partem impensarum contribuant, quicquid vero contribuunt, non ad nostras manus sed ad ipsos veniat, et vix ad intertentionem Palatini sufficiat; deberent profecto sedulo cauere, ne externi a periculo adhuc remotiores eiusmodi nouis constitutionibus offenderentur, et ad conferenda in futurum quoque auxilia remissiores redderuntur; cum satis constet illos huiusmodi conditiones nequaquam subituros, praesertim cum ii, qui fideles nostros subditos Hungaros praeter honestatem, rationem et aequitatem, adeoque publicas regni illius constitutiones iniuria afficere et opprimere conabuntur, perinde coërceri et puniri queant, ac si legibus et iuribus Hungaricis subiecti forent.

Similiter placet etiam nobis cumprimis responsum, quod Dilectio Vestra ipsis statibus dedit de consiliariis Hungaris ad negocia Hungarica adhibendis, deque mandatorum nostrorum ex Cancellariis nostris emanatorum obseruatione; nimirum quod Dilectio Vestra non recordetur Consiliarios nostros antehac in rebus et negociis hungaricis unquam a consilio exclusos fuisse, atque nos, intellectis huiusmodi illorum grauaminibus, in hac parte ita prospecturos esse, ne fideles illi status atque ordines merito conqueri possint, nec laturos, ut quispiam fines mandatorum nostrum impune excedat.

Porro licet nobis omnino persuasum fuérit status et ordines illos regni nostri Hungariae in decernendis ac conferendis, pro communi ipsorum incolumitate et permansione, subsidiis, ad paternam et benignam requisitionem nostram ita sese exhibituros fuisse, ut sibimet ac propriis laboribus nuspiam viderentur deesse: considerata imprimis cum periculi magnitudine in quo versantur, tum etiam exemplo aliorum regnorum et dominiorum nostrorum, ab hoste aliquanto remotius degentium, quae in communi discrimine, ut supra diximus, propellendo, singulare profecto et acerrimum studium declarant, et habita demum ratione ordinum ac statuum sacri Romani Im-

perii, quos utique a conferendis ad defensionem et conseruationem reliquiarum regni istius nostri, accedente opera et requisitione nostra, non alienos fore speramus, nisi hac ipsorum fidelium regnicolarum nostrorum tepiditate ipsi quoque tepescant, et rem minus curare incipiant; posteaquam tamen omnes Dilectionis Vestrae conatus in hac parte adhibiti nihil profecerunt ad persuadendum fidelibus illis subditis nostris, ut saltem non minora leuioraue subsidia conferrent, siue in pecunia, siue etiam in gentibus et gratuitis colonorum ad fortificationem finium requisitis operis, ac de huiusmodi subsidio in annos aliquot continuando: si benignis et salutaribus postulatis nostris in propositione comprehensis non voluissent usque quaque satisfacere, non volumus, nec possumus improbare, quod Dilectio Vestra acceptauerit id, quod obtinere potuit.

Similiter magnopere nobis probatur responsum Dilectionis Vestrae dictis fidelibus nostris regnicolis datum de reiiciendo atque expungendo articulo illo, quo conati sunt in summum detrimentum authoritatis nostrae statuere, ut nemo teneretur ad executionem mandatorum nostrorum, quae publicis constitutionibus ipsorum regnorum ac etiam iuribus et legibus regni contraria fore viderentur; istiusmodi enim intempestiua et periculosissima constitutio haud dubie occasionem praeberet multis, non solum omnia nostra mandata, eaque saluberrima et necessaria, in dubium et disputationem vocandi, verum etiam ea plane negligendi et contemnendi; cum insuper ipsi fideles nostri status ac ordines regni istius nostri tali constitutione et articulo decreto et firmato viderentur de synceritate nostra et paterna ac gratiosissima in eos propensione, eis tam multis et magnis argumentis cumulatissime declarata et comprobata, non nihil addubitare aut suspicari, quod contendissemus aliquid in hoc conuentu statui et admitti, quod publicis Constitutionibus regnicolarum per nos confirmatis, iuribusque et legibus regni derogare posset. Nam utcunque illi hanc intentionem decretis seu articulis superiorum quorundam conuentuum astruere nituntur, quia tamen articuli illi videntur de specialibus et ciuilibus causis constituti fuisse, minus apposite a specialibus ad generalia, vel a civilibus ad bellica negocia inferuntur. Quocirca Dilectio Vestra eum arti-

culum in reformatione articulorum omnino expungi et cassari faciat.

Praeterea, cum nobis probe cognita et perspecta sit fides, integritas, fortitudo atque sufficientia egregii fidelis nobis dilecti Emerici Telekessÿ, utpote qui nobis a multo tempore contra Turcas et rebelles strenue et utiliter seruiuit, non videmus certe causam, propter quam ille partibus regni nostri superioribus praeesse nequeat; et recordari potest Dilectio Vestra nos cum aliis etiam egisse, quorum eminentior est status et dignitas, ut praefecturam illarum partium susciperent, sed illos tam graues et immensas conditiones proposuisse, quod cum iisdem nihil concludi potuerit. Quare huic quoque responso Dilectionis Vestrae ipsis ordinibus et statibus regni Hungariae dato benigne et paterne subscribimus et acquiescimus.

Sic quoque cumprimis laudamus et probamus responsum, quod Dilectio Vestra illis dedit de celebratione iudiciorum quantum ad bona serenissimi Joannis attinet, quae nos a multis hucusque annis, arduis iisque legitimis et iustissimis rationibus ac causis moti, propter publicam pacem et utilitatem, interuenientibus quoque publicis sanctionibus, in suspenso manere voluimus; eaque propter Dilectio Vestra non patiatur nunc quicquam in ea re innouari, vel articulis conuentus inseri, multo minus cusas ipsas, eadem bona Serenissimi quondam regis Joannis concernentes, assumi vel leuari permittat.

De praesentia iudicum in iudiciis celebrandis, habemus itidem ratum et gratum Dilectionis Vestrae responsum saepedictis ordinibus statibusque regni istius nostri datum, nempe ut deinceps iudiciis, ultra iudices ordinarios, continue et sine exceptione intersint duo praelati et totidem barones, vel adminus unus ex praelatis et unus ex baronibus, ita ut vere et legitime expediri queant literae adiudicatoriae ac sententionales, ex quo in iisdem de praesentia dominorum praelatorum et baronum mentio fieri solet; et quia nobis ipsis reseruatum est ad id personas idoneas nominare, ex praelatis quidem nominamus reuerendos fideles nobis dilectos Jauriensem ac Nitriensem episcopos; ex baronibus autem magnificos fideles nostros dilectos Franciscum Tahy et Franciscum Zay, ut quo-

quo tempore huiusmodi iudiciis intersint; sin autem arduis et releuantibus aliquibus causis praepediti aliquando interesse non possent, prout dubitamus Franciscum Tahy non semper adesse posse, alii in absentium locum tunc substituantur; sunt enim et alii praelati, qui continue Posonii degunt et barones, qui non longe absunt, et loco supranominatorum, quando eis propter valetudinem vel alia grauiora negocia adesse non licet, iudiciis adhiberi poterunt. Volumus ergo, ut Dilectio Vestra hoc ita fieri et firmiter obseruari curet.

In negocio bonorum, quae sub praetextu notae infidelitatis occupari dicuntur, responsum et declarationem Dilectionis Vestrae, tanquam iustam, aequam et authoritati nostrae congruam itidem, ut in aliis rebus, non mutamus, sed paterne postulamus, ut et ipsa ab ea non discedat.

De theloneis siccis clementer recordamur nos in proximo quoque Conuentu clementer annuisse, ut ea, siue sint nostra siue aliorum, tollantur, eamque nostram benignam concessionem Dilectio Vestra executioni demandari iubeat. De monetae cussione Dilectio Vestra, sicut de aliis, recte respondit.

Quantum vero attinet ad tricesimas, nolumus quidem libertates dominorum et nobilium in hac quoque parte, sicut nec in aliis rebus, ullo modo opprimere aut conuellere, quinimo paterne postulamus a Dilectione Vestra, ut nouissimum decretum nostrum desuper in prioribus conuentibus factum ad effectum deduci iubeat, prouideatque, ne quisquam tricesimatorum sibi ipsi priuatam quandam exactionem vendicet; sed quoniam ad nos perfertur non deesse inter regnicolas nostros qui tricesimas nostras, sub praetextu libertatum diuersimode defraudare audeant, ut qui consueuerint diuersas merces a colonis suis exactas et collectas, quasi in usum familiae quottidianum in alia regna et dominia nostra exportare, ibique postmodum diuendere, et vicissim sub eodem colore domestici usus, halecia et alia omnis generis alimenta in aliis regnis et prouintiis nostris coëmpta in regnum nostrum Hungariae transferre, ac inter colonos suos, accepto ab eis earundem rerum praecio, distrahere et distribuere, sine ullius tricesimae vel thelonei solutione; nonnullos vero animalia nondum adulta in magno numero coëmere, et in allodiis suis exiguum tempus,

donec ad iustam magnitudinem creuerint, alere, ac postmodum pro foetibus domi genitis et alitis, in fraudem fisci et tricesimarum nostrarum, diuendere; aequum sane videtur, ut tricesimatores nostri huiusmodi fraudes diligenter praecauere possint et debeant, quemadmodum etiam confidimus, fideles ordines ac status regni nostri Hungariae in ea re nihil difficultatis moturos esse.

De differentiis inter regnum nostrum Hungariae et alias conterminas prouincias existentibus nos, ut Dilectio Vestra in suo responso fidelibus ordinibus ac statibus regni nostri Hungariae pollicita est, de dirimendis illis, primo quoque tempore oportuno benignam curam habituri sumus; et quoniam circa executionem sententiarum, inter nonnullos subditos nostros Hungaros et Austriacos latarum, iam curauimus quod fieri debet, adeoque res in eo consistit ut a Regimine inferiorum prouinciarum nostrarum Austriacarum commissarii nominentur, qui cum commissariis Hungaris conueniant, eamque rem perficiant; erit necessarium, ut Dilectio Vestra iubeat per dictum Regimen Austriacum primo quoque tempore executioni mandari, quod iam antea ei in hoc negocio iniunctum est.

De redemptione tredecim oppidorum seu ciuitatum Scepusiensium et arcium ad Austriam oppignoratarum, et reliquis ad hunc articulum pertinentibus negociis, probamus et grata habemus ea, quae Dilectio Vestra respondit, et quia istiusmodi postulata fidelium ordinum ac statuum illius regni nostri praesenti temporum statui minime conueniunt, eadem in tempora pacatiora et commodiora reiicimus.

De quaestione iudiciaria in proximis iudiciis exorta circa leuationem homagii post gratiam illi qui sententia capitali condemnatus est factam, non est quod ad responsum Dilectionis Vestrae ipsis ordinibus et statibus datum quicquam addamus, vel etiam detrahamus, sed id per omnia paterne ac clementer probamus, firmiterque per omnia seruari volumus.

Super supplicationibus egregiorum Ladislai Gywlaffy et Joannis Forgach, comitumque, magnatum et nobilium Regnorum nostrorum Croatiae et Sclauoniae, item et reuerendi episcopi Jauriensis contra Nicolaum Jurisith, et aliis his similibus priuatis negociis, non dubitamus, quin Dilectio Vestra

cum Consiliariis nostris Hungaris sedulo sit tractatura; quia tamen quaerelae episcopi Jauriensis contra Nicolaum Jurisith non videntur ab aequitate esse alienae, Dilectio Vestra a Regimine et Camera nostra Austriaca interroget et requirat, quomodo dicti episcopi Jauriensis quaerelis et grauaminibus sit occurendum, ne ei ulla iniuria inferatur, aut iusta grauaminis causa relinquatur, eaque informatione accepta Dilectio Vestra agat, quod iustum et aequum fore cognouerit.

Postremo quoniam collatis articulis Dilectioni Vestrae exhibitis sub litera G. cum primo responso fidelium regnicolarum nostrorum litera A. signato, animaduertimus articulum de iurisdictione ecclesiastica in primo responso descriptum nonnihil dissidere ab eo tenore, qui habetur in articulis litera G. notatis, visum est, de eo quoque Dilectioni Vestrae paternam mentem ac voluntatem nostram benigne significare; nimirum quod articulo illi posterioris scripti, quo statutum est, ut, iuxta constitutiones prioris conuentus anni 1557. et etiam aliorum, domini praelati archidiaconos suos ad visitationes peragendas emittant, aliaque ad officium eorum spectantia in rebus ecclesiasticis obire non omittant, adiungatur etiam, quod ecclesiasticae personae ad euocationem dominorum praelatorum comparere teneantur; et quod in illorum libertatibus ac iuribus ecclesiasticis tutandis, conseruandis et manutenendis muneri et officio Principis Christiani nobis, ut Regi Hungariae, incumbenti non defuturi simus.

Quod attinet ad reliquos omnes articulos, Dilectioni Vestrae ab ordinibus et statibus regni nostri Hungariae exhibitos, et per Dilectionem Vestram acceptatos, nos in iisdem nullam difficultatem facimus, sed ea, quae Dilectio Vestra de iisdem conclusit et statuit, rata, grata et accepta habemus. In his vero, de quibus cum Dilectione Vestra per praesentes literas egimus, existimamus Dilectionis Vestrae responsum, nostramque declarationem desuper factam eiusmodi esse, quod ipsi fideles status et ordines regni nostri Hungariae eidem obedienter acquiescere et parere debeant. Cum enim eiusmodi Dilectionis Vestrae responsum sit plane iustum et aequum, ac iuribus, libertatibus et publicis constitutionibus Regni congruum, non possumus equidem salua, dignitate et existimatione

nostra, inde discedere. Nam quemadmodum nos per id nihil statuere volumus, quo libertates, iura et laudabiles Regni istius nostri consuetudines labefactentur, seu conuellantur, cum paternus et benignus animus noster ipsis regnicolis ita cognitus et perspectus esse debeat, ut nihil eiusmodi de nobis suspicari necesse sit; quin potius possint sibi certo polliceri, nos non solum sicut antehac pro viribus nostris fecimus et, nec redditibus et prouentibus ex eo Regno nostro ad nos redeuntibus, nec reliquis regnis ac prouinciis nostris, adeoque nec propriae nostrae personae nec Serenissimis filiis nostris pepercimus, in posterum etiam nihil eorum intermissuros, quod ad defensionem eius Regni nostri, et conseruationem iurium, libertatum eorundem fidelium regnicolarum nostrorum quoquomodo pertinere dignoscatur, sed haud grauatim pro defensione et incolumitate fidelium subditorum nostrorum in medium collaturos, liberalissimeque erogaturos esse, quicquid undique obtinere et assequi poterimus; sic etiam nobis persuasum est, fideles regnicolas nostros, qui hactenus fidei suae erga nos constantiam intra et extra Regnum luculentissimis argumentis ac testimoniis et sanguinis quoque effusione comprobarunt, a solita virtute et laudabili instituto neutiquam recessuros.

Quocirca denique, cum moris sit in Regno nostro Hungariae cuilibet Comitatui exemplum articulorum in Conuentu conclusorum transmittere, a Dilectione Vestra paterne postulamus, ut huiusmodi articulos non prius nomine nostro confirmet, aut in Comitatus transmittat, quam iuxta praesentem declarationem nostram reformati fuerint, nisi fortasse Dilectio Vestra has literas nostras in calce eorumdem articulorum pro eorundem declaratione ascribi consultum fore putaret. Quod quidem Dilectionis Vestrae arbitrio relinquimus, attento quod alias eosdem articulos in ea forma, qua Dilectioni Vestrae ab ipsis fidelibus statibus et ordinibus regni nostri Hungariae exhibiti sunt, approbare, ratificare aut confirmare minime possemus. Et cum Dilectio Vestra in reformatione articulorum fortassis opus habitura sit omnibus scripturis in toto hoc negocio hinc inde exhibitis, voluimus eas Dilectioni Vestrae remittere; siquidem satis erit, si postmodum cum articulis reformatis referentur apud reliqua acta Conuentuum Hungari-

corum asseruandae. Atque haec sunt, quae Dilectioni Vestrae in hoc negocio paterne et benigne rescribere voluimus. Quam recte et foeliciter valere optamus. Datum in nostra Imperiali Ciuitate Augusta Vindelicorum, die decima Martii, anno Domini M.D.LIX. Regnorum nostrorum Romani XXIX, aliorum vero XXXIII-mo.

Kívül: Exemplum literarum sacrae imperatoriae Maiestatis ad serenissimum regem Maximilianum, super tractatione conuentus Posoniensis, Anno 1559. datorum. Originale est transmissum domino archiepiscopo Strigoniensi.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXIII.

1559. Márczius 10.

A pozsonyi országgyűlésen alkotott törvényczikkek.

Articuli dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque Statuum et Ordinum Regni Hungariae, in generali eorum Conuentu, pro festo Epiphaniarum Domini Anni 1559. Posonii celebrato, unanimi omnium consensu decreti.

(I.) Sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, domini nostri clementissimi, humiles et obedientes subditi ac fideles domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique uniuersi status et ordines Regni Hungariae, in hoc eorum generali Conuentu praesentes, intellexerunt humillime singula, quae Maiestas Caesarea, medio Serenissimi principis et Domini Domini Maximiliani, Dei gratia Regis Bohemiae, filii sui charissimi, domini itidem eorum clementissimi, pro singulari sua in afflictas dicti Regni sui reliquias, corumque defensionem, cura atque sollicitudine proponere, quaeue pro publico et communi eorumdem fidelium suorum bono deliberare, proque imminentis periculi magnitudine atque necessitate, iuxta clementes suas postulationes, tractanda et concludenda demandare dignata est.

(II.) Et quidem, antequam ad aliquos postulationum

Maiestatis Caesareae tractatus accedant, grauissimo et alto nimis eorum dolore, ineuitabilique necessitate compulsi, nequaquam possunt ommittere, quin Maiestatem suam de pluribus iisque maximis et prorsus intollerabilibus suis oppressionibus, quas inde a certis iam annis hucusque diu nimis, cum in libertatum et priuilegiorum suorum violationibus, tum vero aliis variis et diuersis modis, partim a Maiestatis suae Caesareae Capitaneis et militibus, partim vero eiusdem praefectis et officialibus, hungaris pariter et externis, intra et extra arces constitutis, contra commune ius et aequum, libertatesque Regni perpeciuntur, breuibus humilime commonefaciant, suaeque Maiestati pro clementi eorum omnium remedio quam submississime supplicent.

(III.) Iam antea einim, in omnibus fere Conuentibus publicis sua Caesarea Maiestas edocta certiorque facta fuit fidelium suorum hungarorum plurimis et diuersis generis grauaminibus atque malis, suaeque Maiestati diligentissime semper supplicatum fuit, ut clementem aliquem auertendorum huiusmodi malorum modum et viam inire dignetur. Quod licet Maiestas sua Sacra se diligentissime curaturam semper responderit, eoque respectu per eiusdem fideles ad suae Maiestatis Caesareae postulata facilius semper promptius fuerit accessum, promissaque subsidia atque auxilia etiam exoluta, nihilominus tamen tantum abest, ut prioribus illis afflictionibus et oppressionibus dicti illius fideles subleuatos se sentiant, ut potius mala malis in dies accumulata in immensum creuerint, nec ullum unquam finem habitura videantur, nisi Maiestas sua Sacra secus et quidem serio prouiderit.

(IV.) Et cum ultra quottidianas pene depopulationes, neces, incendia, captiuitates, cruciatus et tormenta, quae omnia suae Maiestatis fideles a Turcis paciuntur, praecipua calamitas et miseria a gentibus et militibus, ut dictum est, suae Maiestatis, eiusdemque officialibus Hungaris et externae nationis praecipue promanet, coguntur suae Maiestatis fideles de certiori aliquo remedio auertendorum iam tandem ab ipsis tot malorum inter se consultare, atque decreto certo punitionis insolentum et violentorum quorumlibet facinorum modo et or-

dine, pro eo clementer admittendo, et in effectum vel nunc iam tandem deducendo, apud Sacram Maiestatem suam humillimis precibus diligentius instare.

(V.) Primum itaque, quantum ad milites Sacrae Maiestatis suae Caesareae attinet, quum rapinas et alia violenta et illicita sua facinora eo praecipue praetextu excusant, quod sibi a Sacra Maiestate sua stipendia sua tarde nimis exoluuntur, et propterea quo viuant et suos sustentent se non habere dicant; cum nec regnicolae nec misera plebs insolutionis ipsius causa sit, eo quod omnia quae ab ipsis praestare potuerint semper praestita sint, videtur haec illorum excusatio ipsis Maiestatis suae fidelibus esse damnosa nimis et periculosa, atque si ea valere debeat, tot illorum rapinas et violentias hoc pacto nunquam finem habituras. Cum itaque summe necessarium sit, ut Sacra Maiestas sua clementer tandem modum adhibeat, quo tantae insolentiae ac tot et tam crebra militum illicita facta, certa et consentanea aliqua poena prohibeantur, et secundum eam in illorum autores animaduertatur; dignetur eadem clementer hunc obseruari facere modum et processum: ut intellectis fidelium suorum quaerelis, constituat certos Judices, qui in partibus illis, ubi damna ipsa vel violentiae commissae fuerint, singula sub iuramento inquirant et cognoscant, atque facto cum idoneis et sufficientibus ad id personis nobilibus iudicio, id quod eis aequum et iustum visum fuerit exequantur, vel si forte illi contra quos quaerelae ipsae fient, eius forent conditionis, quod Judices a sua Maiestate deputati, iuxta iudicii sententiam, in illos animaduertere non possent, vel forte essent aliqui extranei, Judices ipsi singula per ipsos inquisita et cognita, cum iudicii per eos facti processu, Maiestati Caesareae fideliter sub iuramento perscribant, quae postea gratiose modum adinuenire dignetur, ne modo praemisso conuicti maneant impuniti. Nichilominus tamen si Maiestatem suam tardius nonnunquam militibus ipsis soluere contingat, et ob id subditis eiusdem ab illis, necessitate ita cogente, damna inferantur; visum est, ut Maiestas sua iubere dignetur ex stipendio militum ipsorum summam damnorum tempore solutionis defalcari, et ex ea damnificatis satisfieri; cum enim hoc pacto non alieni quipiam, sed suae Maiestatis subditi et eius-

dem Regnum damnificati opprimantur, iustum esse videtur, ut Maiestas sua subditos suos a damnis praeseruare studeat, idque eo magis, quod ipso Regno desolato, nemo inde plus damni quam sola Maiestas sua sit acceptura; et ultra id quod diuina indignatio prouocatur, subditi quoque ipsi a Maiestate sua plurimum alienentur.

(VI.) Quantum vero ad officiales suae Maiestatis hungaros et externos attinet, ii Maiestatis suae fideles dupplici modo grauant; faciunt enim spolia, ablatis illorum rebus, et ex arcibus Maiestatis suae vicinorum eiusdem fidelium bona, villas et territoria violenter, sine ullo iuridico processu occupant; hoc quoque Sacra Caesarea Maiestas, intellectis quaerelis, prout iustitia et aequitas postulauerit, serio puniri facere, et ut in posterum a violentis bonorum et haereditatum occupationibus desistant, et ea quae hactenus indebite occuparunt de facto remittant, atque super iis in quibus aliquod ius praetendunt, iuris ordine procedant, clementer iuberet.

(VII.) Tertium quoque genus est commissariorum scilicet suae Maiestatis, a quibus fideles suae Maiestatis similiter haud parum grauaminis et molestiarum paciuntur; hi enim hoc nomine, quod a Maiestate sua expediti sunt, quiduis insolentiarum sibi impune in quoscunque licere plerunque arbitrantur; de his siue Hungari siue Germani sint, visum est, ut, siue ad procuranda exercitui et gentibus suae Maiestatis victualia, siue ad alia publica negocia exequenda dimittantur, nihil violenter et iniuriose agant; praecipue autem si labores publice decreti sollicitandi exigendique fuerint, ultra id quod publice oblatum et constitutum est, neminem cogant, alioquin et ipsa Maiestas sua, quaerelis prius intellectis, poena commerita, prout iusticia et aequitas postulauerit, serio et re ipsa puniri facere dignetur.

(VIII.) Et quia horum omnium praedictorum malorum et grauaminum auertendorum modus et via inter alias haec quoque haud postrema videtur, ut in posterum Maiestas sua Caesarea in rebus Hungaricis uti dignetur Consilio Hungarico, et iurium et libertatum Regni perito, cum alioquin ii etiam, de quorum capite, vita atque fortunis agitur, quique in dies in

ipso periculo versantur, suae Maiestati de omnibus melius quam extranei quipiam, rerum Hungaricarum minus periti, deque alieno periculo non ita soliciti, possint consulere, iustumque videatur, ut, quemadmodum Hungari nunquam adhibentur negociis et consiliis pure aliena Regna concernentibus, sic etiam alieni his, quae pure et praecise ad libertates et priuilegia Regni Hungariae spectant, non adhibeantur.

(IX.) Similiter ut de litteris quoque ex Cancellaria Hungarica emanatis Maiestas sua decernere dignetur, ut quemadmodum ex ista nihil mandatorum ad Germaniam, ita ex Camera vel Cancellaria Germanica nihil, quod iura et libertates Regni concernat, in Hungariam mandaretur; ob id potissimum, quod prae literis germanicis hungaricae iam nullius pene momenti habeantur, neque obseruentur, cum maximo damno suae Maiestatis. Atque si hactenus, usque adeo tenuis literarum suae Maiestatis hungaricarum vigor fuit atque respectus, dignetur Maiestas sua Caesarea, vel nunc tandem clementer operam dare, ne mandata sua hungarica, ita prout hactenus, vilipendantur, quin potius illarum transgressores et contemptores de facto puniantur. Idcirco Caesarea eius Maiestas clementer obtulit, se in duobus istis articulis exhibituram, sicuti negociorum et rerum qualitas atque conditio postulare videbitur.

(X.) Quod vero ad primum propositionis articulum attinet, in quo Maiestas sua Caesarea fideles suos status et ordines Regni hortatur ad contribuendum trium florenorum subsidium; licet dicti suae Maiestatis fideles status et ordines Regni, cum ex frequentibus superiorum annorum, tum vero moderna quoque grauissimorum laborum et impensarum suae Maiestatis commemoratione, manifestius agnoscant clementes Maiestatis suae postulationes, si rei atque necessitatis magnitudo pensitetur, nequaquam esse inconuenientes, verum summe necessarias, non possunt tamen omittere, quin Maiestati suae Caesareae cum summa sui submissione declararent, quomodo nedum modernae istae Maiestatis suae petitiones, verum etiam illae, quae proxime elapsis annis factae fuerunt oblationes, videantur esse fidelibus suis subditis hungaris viribus maiores,

atque praestitu prorsus impossibiles. Manifesta enim est Maiestati Sacrae Caesareae ingens et miseranda ista, iam inde a plerisque annis facta Regni desolatio, ad quam accedunt tot et tantae istius reliquiae adhuc miserae plebis aerumnae et afflictiones, quibus partim a Turcis et rebellibus in dies grauiter opprimitur, partim vero non minus a gentibus suae Maiestatis ac officialibus externae et internae nationis, ut dictum est, grauamine afflicta, quasi ad nihilum iam est redacta.

(XI.) Quibus tamen omnibus fideles status et ordines regni non curatis, visa grandi et grauissima suae Maiestatis ad regni defensionem necessitate, pro sua et oppressorum colonorum suorum possibilitatis modulo, proque presentis temporis ratione, Sacrae Maiestati suae Caesareae, ad defensionem Regni, confiniorumque intertentionem, duos florenos hungaricos, in duobus terminis, primo festi Sancti Viti Martiris, altero autem Sancti Lucae Euangelistae proxime venturis, ab omnium dominorum Praelatorum, Baronum, Nobilium, caeterorumque statuum et ordinum Regni bonis soluendos, praeter viginti illos denarios Serenissimae Maiestati Reginali inferius decretos, humiliter decernunt; soluturi libenter, iuxta clementem suae Maiestatis requisitionem maiora, nisi ultra alia declarata incommoda, ingens in Regno esset caristia, cum ex eo quod annona his proximis annis parcius prouenerit, tum vero propter factas Turcarum et rebellium desolationes, continuasque et assiduas adhuc militum suae Maiestatis praedas, et quod miseri coloni, qui plerisque in locis ob summum frumenti et panis defectum glandibus (quod sane miserandum est) vescuntur, difficile et aegre vel trahendae solum de die in diem vitae suae sufficiant, nedum ad soluendum maius aliquod dicae subsidium pares esse possent.

(XII.) In cuius quidem subsidii exactione modum connumerationis in articulis proxime celebrati Conuentus Posoniensis anni 1557. expressum obseruare debere decretum est; videlicet, ut coloni, qui res usque ad valorem sex florenorum non habent non dicentur, et praeterea fiat connumeratio ex integris tantum partis, seu sessionibus censualibus, etiamsi duos vel tres aut plures inhabitatores in se continerent; com-

bustae vero domus et penitus desertae ac inhabitatore vacuae non dicentur; et qui coloni Thurcis quoque subiecti sunt, dimidium tantum subsidii huiusmodi soluere teneantur. Dicatores quoque qui ad connumerationem huiusmodi subsidii emittentur, iusto iuramento solius Judicis eius loci, in quo connumeratio fit, super praedictis omnibus sint contenti, neque constitutiones publicas etiam aliter excedant. Quodsi inter colonos Turcis subiectos iuramento Judicum dicatores contenti esse noluerint, tunc a Judice Nobilium eius loci, iuxta veterem consuetudinem, et sub iuramento fidelitatis de veritate certiores fieri possint; et ipsi Judices Nobilium, quilibet de colonis in suo processu existentibus sub eodem iuramento fateri teneantur. Libertini vero nulli ab eiusmodi contributione sint exempti, praeter illos qui in propria solutione, victu et amictu continuo dominorum sunt, vel eisdem equis vel alio genere mercedis seruiunt. Caeterum Valachi, Rutheni et Rasciani, quicunque sessionati coloni sunt, et census praestant dominis eorum, quemadmodum reliqui coloni sessionati, connumerentur et dicentur. Modus enim ille quem Maiestas sua in ipsa propositione clementer ostendit, antiquis et laudandis, sanguineque et seruitiorum partis fidelium suorum subditorum libertatibus prorsus est contrarius, atque ob id eisdem valde grauis et onerosus.

(XIII.) Quantum vero ad intertentionem gentium attinet, quam Sacra Maiestas sua de singulis centenis colonis dupplici modo expediri postulat, cum difuse et abunde satis Sacrae Maiestati suae fideles declararunt extremam colonorum suorum paupertatem, in quam per varias et multiplices oppressiones redacti sunt, atque hoc pacto prouentus quoque fidelium suae Maiestatis plurimum sunt imminuti, utpote quos coloni eorum depauperati exoluere, ut antea, nequaquam possunt; decretum est, ut gentium auxilia in duobus superioribus proximis Conuentibus annorum 1556. et 1557. oblata, tam circa generalem quam particularem expeditionem, modo et ordine in articulis eorundem Conuentuum decreto, per status et ordines Regni praestentur; pro hac tamen sola una vice, et ut his Maiestas sua gratiose contenta, nec ipsa illos ad maiora

aliqua exhibenda cogat, neque vero per Capitaneos cogi et compelli paciatur.

(XIV.) Ubi vero Sacra Maiestas sua Caesarea hortatur fideles suos, ut domini Praelati, Praepositi, Abbates, caeterique ecclesiastici ordinis, ac etiam domini Barones et Nobiles, de singulis centum florenis, quos ipsi ecclesiastici a decimis, saeculares vero a nonis percipiunt, singulos duos equites interteneant; quum Serenissimus rex Bohemiae, habita clementi ratione iustissimae excusationis utriusque ordinis fidelium suae Maiestatis hac in re factae, tam dominos Praelatos, Praepositos, Abbates, Capitula et caeteros Ecclesiasticos, quam vero dominos Barones et Nobiles ab hoc expediendorum duorum equitum onere, clementer immunes habuerit, statutum est, ut nemo ad illorum expeditionem teneatur; domini tamen Praelati, Praepositi, Abbates, Capitula, caeterique ecclesiastici ordinis, gentes suas modo et ordine in articulis anni 1555. expresso, intertenere debeant.

(XV.) Porro tam subsidium superius humillime promissum, quam gentium oblatarum intertentionem, pro clementi suae Maiestatis postulatione, nec ad sex, neque vero ad tres postremo petitos annos continuari posse visum est; cum ob id, quod mos et consuetudo sit antiqua, cum alias, tum vero Maiestatis quoque suae Caesareae tempore, hactenus usque semper obseruita, ut oblata publice subsidia ad unum saltem annum durent; tum etiam quod is sit Regnicolarum status, ut in dies et ipsi et facultates eorum, colonorumque suorum minuantur, pauperioresque euadant, neque sciant, an soluendis et praestandis iis, quae nunc decreta sunt, ad sequentes illos annos pares sint futuri; fierique possit, ut etiamsi Imperator Turcarum hoc anno egrediatur, reliquis tamen quique subsequentibus non sit venturus, cum omnia in solius Dei, qui aduersos et hostiles illius conatus facile alio auertere potest, nutu atque potestate, et, secundum diuinam eius bonitatem, in clementi suae Maiestatis prouisione sint constituta; verentur tamen suae Maiestatis humiles fideles hoc quoque, ne si in hos sex, vel tres postremo postulatos annos consentiant, postea per totum illud tempus nullum habituri sint Conuentum publicum,

in quo ultra consueta offerri subsidia, publica quoque grauamina et necessitates suas declarare, deque necessario illarum remedio communibus votis inter se decernere et concludere possent.

(XVI.) Ubi vero Sacra Maiestas Caesarea fideles suos status et ordines clementer hortatur, ut inter se tractent et consultent de modo parandorum victualium, eorumque prompta et expedita vectura; respondent eiusdem humiles fideles, quamuis videatur Maiestatem suam in victualibus Hungariae confidere non posse, ob id quod, ut supradictum est, magna sit in regno caristia, sperare tamen se victualia, quae quidem ex his hungaricis reliquiis habere poterunt, in expeditione ipsa non defutura esse, dummodo ea quae ad castra importabuntur per milites soluantur, neque permittat illis in villas ad diripienda omnis generis victualia a castris longius euagari, sicuti in proxima expeditione Jauriensi et Babolchensi factum fuit, et nunc fit in partibus Regni Hungariae superioribus, ac aliis nonnullis confiniis. Singularum vero rerum ad victum pertinentium ac etiam vecturae pretium in prioribus iam Conuentibus est limitatum, ad quod se status et ordines Regni referunt, ex eo quod se nunc quoque meliorem super eo ordinem constituere posse non videant; hoc tamen unum per supremos expeditionis praefectos prouidendum necessario videtur, ut singulorum pretium, constituta in violentos raptores certa poena, persolueretur. Ac currus quoque et iumenta, per quae victualia importantur, ad alios castrenses vecturas, sicuti in eadem expeditione Babolchensi ac aliis etiam factum fuit, non detineantur, vel etiam non soluto pretio mactentur; nam si hoc fiet, eius rei metu, pauci victualia ipsa aduecturi sunt.

(XVII.) Hortatur etiam Sacra Caesarea Maiestas fideles suos, ut tractent inter se de subleuanda ipsius Maiestate in confiniorum intertentione, quando, exhausstis iam caeteris Regnis et Prouinciis suis, ad id sola non sufficiat; praeterea ut de confiniorum quoque munitione per gratuitas colonorum operas peragenda deliberent. Quantum itaque ad subleuandos sumptus illos suae Maiestatis attinet, iam supra ostenderunt suae Maiestatis fideles, se ad Regni defensionem confinio-

rumque intertentionem duos florenos a singulis eorum colonis dicari solitis obtulisse, ultra quod quidem eorum subsidium non vident quibus Maiestatem suam maioribus subleuare possint; neque vero conferendi videntur fideles suae Maiestatis hungari hac in parte cum reliquis subditis aliorum regnorum et prouinciarum suarum; nam quum hi in pace adhuc et securo degant loco, hungari quottidianis periculis et calamitatibus obiecti et impliciti, ac maiore illorum in parte in continua pene fuga existentes, quottidie occiduntur, abducuntur et depredantur, et tamen ultra haec illorum mala, subsidia quoque non minora quam caeteri suae Maiestatis fideles contribuunt.

(XVIII.) Quod ad munitionem confiniorum attinet, fideles status et ordines Regni, propter nim iam colonorum suorum attenuationem, offerunt subditos suos, iuxta numerum portarum dicari solitarum, ad gratuitos labores sex dierum circa munitiones praestandos, modo et ordine infrascripto; hoc tamen adiecto, ut Maiestas sua Caesarea habeat facultatem cum Comitatibus periculis vicinioribus pro ulteriori labore praestando tractare, concludereque, si necessitas postularet.

(XIX.) Primo statutum est, ut Comitatus Scepusiensis mittat colonos suos ad munitionem castelli Pelsewch, quod est domini Georgii Bebek; nam quum per illud pateat potissimum Turcis aditus in Comitatum illum, idem vero dominus Bebek, ad eius munitionem se insufficientem perhibendo, illud distrahere voluerit, visum fuit intertenendum esse, et opera colonorum dicti Comitatus muniendum.

(XX.) Comitatus Saaros, prout antea ita in posterum quoque, ad Ciuitatem Cassouiensem laboret.

(XXI.) Abawÿwariensis et Thornensis ad munitionem arcis Zendrew sunt deputati, ex quo defensio illorum inde potissimum dependat.

(XXII.) In Comitatu Geomeriensi, quoniam pleraque castra sunt et castella finitima, visum est ut quisque suum laboribus colonorum suorum propriorum muniat, reliqui vero Nobiles quisque Colonos suos ad illud cui vicinior est, et unde defensionem expectat, iuxta limitationem Comitatus, dimittat.

(XXIII.) Hewessiensis et Borsodiensis Comitatus, cum duobus districtibus Comitatus Newgradiensis, labores suos Agriae praestent; reliqua vero pars eiusdem Comitatus Newgradiensis ad munitionem arcis Somoskev, Kekkev et Dewin deputata est.

(XXIV.) Comitatus Zempliniensis ad munitionem Ciuitatis Sarospathak deputatus est, quando ad illam solam tempore necessitatis refugium habeat.

(XXV.) Comitatus Ungh, exceptis pertinentiis arcis Zerednie, laboratores suos ad Ungwar mittat.

(XXVI.) Nytriensis et Trinchiniensis Comitatus ad Nytriam, Wywar, Komyati et Swran, iuxta constitutionem proxime celebrati Conuentus Posoniensis, laborent; praeterquam quod omnia bona domini Christophori Orzagh, tam in istis duobus, quam aliis quibuscunque Comitatibus existentia, laborent ad proprias illius arces finitimas. Et quia in eodem Nytriensi Comitatu sunt certa castella, videlicet Ondrogh, Thormocz, Weche et Bobichhaza, omni munitione et praesidio destituta, ita ut si hostis illa, quod facile fieri posse videtur, occupet, toti Comitatui maximo detrimento sint futura: conclusum est, ut statim per Comitatus distrahantur.

(XXVII.) Bona vero domini Archiepiscopi Strigoniensis, necnon Capituli eiusdem, quae idem nunc possidet, tam in isto Nitriensi, quam etiam Barsiensi, Honthensi et Thwrociensi Comitatibus existentia, simul cum Praepositura de Thwrocz, iuxta proxime praeteriti Conuentus constitutiones, deputata sunt ad munitionem arcis Archiepiscopalis Wywar, in cuius prouisione et permansione non parua pars salutis illius regionis consistit. Et quia sunt in eodem Comitatu Nitriensi bona ad Praeposituram Veterobudensem, Saghiensem et de Felhewiz, quae omnes membra sunt et filiales Ecclesiae Strigoniensis, pertinentia; decretum est, ut illa quoque ad eiusdem arcis Archiepiscopalis munitionem seruiant, ob id potissimum, quod alia quaedam bona antea ad eiusdem arcis fortificationem ordinata, alio sunt deputata.

(XXVIII.) Barsiensis et uterque Hontensis Comitatus exceptis bonis Nobilium Forgach, in eodem Barsiensi Comitatu

adiacentibus, quae ad munitionem castelli ipsorum Komiathy deputata sunt, ad labores arcis Lewa et Korpona munitionem colonos suos expediant; exceptis tamen, ut dictum est, bonis domini Strigoniensis, necnon Capituli eiusdem, Praeposituraumque supradictarum, quae ad dictae arcis Archiepiscopalis munitiones ordinata sunt.

(XXIX.) Et quia in dicto Comitatu Barsiensi est quoddam Castellum Nobilium de Thapolchan, Kys Thapochan vocatum, et Thurcis valde propinquum, quod negligenter admodum custoditur, utpote in quo nec ullae gentes interteneantur, nec alia necessaria instrumenta ad defensionem pertinentia habeantur; statutum est, ut illud quoque per Comitatum distrahatur.

(XXX.) De Comitatibus ultradanubianis decretum est ut, iuxta limitationem Conuentus proxime celebrati, quilibet eorum expediat laboratores suos, numero nunc in presenti, Conuentu decreto, ad loca cuique in articulis eiusdem Conuentus assignata; excepto eo, quod uniuersa bona domini Palatini deputata et ordinata sunt ad arces ipsius proprias, quae in confiniis sunt positae, videlicet: Saarvar, Kapw et Egerwar ac castellum Capituli Strigoniensis Zennier vocatum, praecipue autem ad castrum illius Kanÿssa, quod solum, si arces et Zÿgeth et Babocha, quod Deus auertat, perire contingeret, ulteriores Thurcarum progressus in partibus illis remorare eisque obstare posse videtur.

(XXXI.) Quia tamen in superiori Conuentu anni 1556. nihil laboratorum deputatum fuerit ad munitionem arcis Babocha, eo quod illa tunc temporis in manibus Turcarum habebatur, deputati sunt nunc ad illius munitionem duo Comitatus Zaladiensis et Simigiensis, exceptis illorum bonis qui propria habent castra et castella in ipsis Thurcarum faucibus posita, qui colonos suos ad proprias ipsorum munitiones retinere debebunt; Maiestas tamen sua Caesarea dignetur clementer prouidere, ne, uti iam nunc fertur, munitio illius arcis sit vana et frustranea.

(XXXII.) Ad munitionem arcis et oppidi Papa, qui lo-

cus inter alias arces transdanubianas est maximi momenti, delecti et deputati sunt Comitatus Soproniensis, Castriferrei et reliquiae Vesprimiensis.

(XXXIII.) Munitioni vero arcis Zigeth solae eius pertinentiae, quae magnae sunt et amplissimae, maximo adiumento esse possunt; et alioqui praedicti Comitatus propter longinquitatem itineris illuc seruire non possunt.

(XXXIV.) Statutum est etiam, ut coloni ipsi, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, tempore messis et vindemiae ad faciendos aliquos labores in munitionibus non compellantur.

(XXXV.) Quoniam autem sunt plerique dominorum et nobilium, quorum alii duo, nonnulli vero plura habent castra et castella finitima, non in uno eodemque, sed diuersis Comitatibus existentia; statutum est, ut quisque talium colonos suos ad proprii castri et castelli sui finitimi tantum munitionem reseruet, neque ille per Capitaneos vel alios quospiam alio laborare compelli debeant.

(XXXVI.) Quinque vero Ciuitates, cum et ipsae munitione indigeant, quaelibet illarum colonis suis ad sui ipsius fortificationem utatur.

(XXXVII.) Super celebratione Judiciorum visum est eam, uti hactenus, intermitti nequaquam debere. Et propterea decreuerunt status et ordines Regni, quod illa celebrentur generaliter omnibus Comitatibus tam istis propinquioribus, quam etiam partium superiorum, hic Posonii in duobus terminis, primo scilicet pro octauo die festi Sancti Georgii Martiris, secundo autem pro octauo similiter die festi Sancti Lucae Euangelistae, iam proxime venturis; quae quidem Judicia durare debent integros 40 dies, exceptis diebus festis; adiudicenturque in illis generaliter omnes et uniuersae causae, ab obitu Serenissimi quondam Ludouici Regis, super quibuscunque rebus et casibus hactenus usque motae et emersae, exceptis tamen causis bonorum Serenissimi quondam Joannis Regis, quas propter arduas, easque legitimas et iustissimas rationes et causas, publicam pacem et utilitatem concernentes, interuenientibus quoque publicis sanctionibus, in suspenso manere, neque leuari vel adiudicari debere conclusum est.

(XXXVIII.) Et quoniam in omnibus Judiciorum generalium litteris adiudicatoriis et sententionalibus mentio fieri solet, praesentiae in Judiciis dominorum Praelatorum et Baronum, ne quis propterea futuris temporibus causari possit, sedem ipsam Judiciariam absentibus ab ea Praelatis et Baronibus non fuisse plenam et integram, eoque praetextu latas quoque finaliter sententias queat inualidare; statutum est, ut in posterum omni diligentia curetur, ut deinceps Judiciis ultra Judices istius Regni ordinarios, continue et sine exceptione intersint duo Praelati, et totidem Barones, vel ad minus unus ex Praelatis et unus ex Baronibus; et ex Praelatis quidem visi sunt Reuerendissimi domini Jauriensis et Transÿluaniensis moderni Episcopi, ex Baronibus autem Magnificus dominus Franciscus de Thah Agazonum suae Maiestatis magister, et Egregius dominus Franciscus Zaÿ Consiliarius eiusdem Maiestatis suae; sin autem, arduis et releuantibus aliquibus causis praepediti, aliquando interesse non possent, alii in absentium locum substituantur, atque ita illis praesentibus Judiciorum ipsorum caelebratio per Judices Regni ordinarios, eorumque vicegerentes et prothonotarios ac quatuor assessores (qui non per substitutas personas sed personaliter continue et sine exceptione Judiciis interesse debent) procedat, neque sese ulla alia causa excusare queant, nisi praepediti graui infirmitate, tempore et loco administrationis Judiciorum. Quia tamen dominus Palatinus et Locumtenens Sacrae Maiestatis suae in reuidendis appellationibus necessario aliquos ex dominis Praelatis et Baronibus secum habere debet, constitutum est, ut, iuxta proximorum Conuentuum constitutiones, bini ex Praelatis et totidem ex Baronibus, non tamen illi, qui, ut supradictum est, Judiciis interernnt, appellationum ipsarum reuisioni interesse debeant. Et quia assessores, aliqua necessitate impediente, alios sibi substituere non possunt, constitutum est, ut tales plures quam quattuor iam nunc eligantur, ita ut si unum vel alterum necessario abesse contingeret, alius ex ipsis succedat, numerusque quattuor assessorum in Judiciis semper integer habeatur. Ad quod quidem officium praeter Michaelem Milethynczi, Laurentium Palffy de Kapolna, Emericum Saaghy et Andream literatum

Notarium sedis Comitatus Posoniensis, qui eo hactenus usque functi sunt, visi sunt idonei et sufficientes: Johannes Iwanchi, Georgius Sambokrethy vicecomes Nitriensis, Petrus Symandi et Josephus Gyczy. Illis tamen quattuor, qui Judiciis intererunt, Maiestas sua Caesarea de salario prouidere dignetur. Habeat autem, iuxta praeteritorum Conuentuum constitutiones, Dominus Locumtenens Maiestatis suae potestatem, illorum uno vel altero mortuo, vel ob aliud quodpiam necessarium impedimentum absente, in Sacratissimae Caesareae suae Maiestatis a Regno absentia, alios qui idonei videbuntur, in locum illorum, instantibus scilicet ipsis Judiciis eligendi.

(XXXIX.) Statutum etiam est, ut dominus Palatinus causas illas, quae iuxta articulos anni 1556. continuo adiudicari debent, pro necessitate, dum sese commoditas temporis obtulerit, authoritate Locumtenentiae continue adiudicare non praetermittat.

(XL.) Ecclesiastica quoque Judicia, in quibuscunque causis ad forum et sedem spiritualem pertinentibus, iuxta continentiam decretorum Mathiae et Ladislai regum et aliorum quoque, per Vicarios dominorum Praelatorum continue, in terminis suis consuetis, adiudicentur.

(XLI.) Statutum est praeterea, ut, iuxta constitutiones superioris Conuentus anni 1557. et etiam aliorum, praefati domini Praelati Archidiaconos suos ad visitationes peragendas emittant, Synodos celebrent, aliaque ad eorum officia spectantia in rebus ecclesiasticis obire non ommittant, ac tempore Synodi vel Conuocationis generalis, siue particularis, teneantur omnes plebani et presbiteri qualescunque, tam ex bonis Dominorum et Nobilium, quam ex Ciuitatibus liberis ad conuocationem Praelatorum suorum, quorum diocesi subsunt, pro accipienda salutari doctrina, sine omni renitentia conuenire. Quod si vero aliqui forent, qui plebanos ipsorum ad vocationem Episcopi et Praelati sui, manifesta contumacia ducti, retinere, neque illos praemoniti et requisiti ad Synodum ipsam dimittere vellent, contra tales, siue Domini et Nobiles sint, siue vero Ciuitates, Sacra Maiestas Caesarea, pro tutandis, conseruandis et manutenendis libertatibus et iuribus ecclesia-

sticis, munus et officium principis Christiani, quod suae Maiestati uti Regi Hungarie incumbit, quemadmodum se gratiose obtulit, peragere et exequi dignetur.

(XLII.) Porro cum Serenissima reginalis Maiestas, domina nostra clementissima, cum supradicta Serenissima Maiestate Regia Bohemiae, domino et marito suo charissimo, domino itidem nostro clementissimo, hac vice primum omnium Hungariam ingressa, in medium Sacrae Maiestatis suae Caesareae fidelium venire non dedignata sit, iam vero semper Maiestati suae Caesareae fidelibus hungaris in omnibus eorum necessitatibus atque negociis se, cum apud Maiestatem eius Caesaream, tum vero Serenissimum quoque Bohemiae Regem gratioso suo patrocinio et promotione clementem semper dominam et patronam declararit, spereturque suam Maiestatem in posterum quoque ab hoc suo clementi pio et benevolo in ipsos affectu, cum apud dictas Maiestates suas, tum vero Serenissimum quoque Hispaniarum Regem fratrem suum charissimum non destituturam; uniuersi status et ordines Regni, hilari primum et laeto animo suae Maiestatis apud eosdem presentiam cernentes, eandem honorarii munere, quo quidem per tenuitatem nunc in his eorum aerumnis licuit, humiliter excipiendam decreuerunt; atque conclusum est, ut ad primum terminum oblati superius in publicam defensionem subsidii pecuniarii, de singulis portis dicandis Maiestati eius Reginali singuli viginti denarii hungaricales, ex omnium tam Dominorum et Nobilium quam caeterorum Regni statuum et ordinum bonis, pro hac una vice contribuantur, atque Maiestati suae Reginali assignentur; supplicantes eidem Maiestati Reginali, dignetur hoc eorum exiguum munus clementi et gratioso animo acceptare et boni consulere, ad eiusque perceptionem, si Maiestati eius Reginali videbitur, idoneus videretur Georgius Hozzwtoty Secretarius Camerae hungaricae, ita ut super perceptis Maiestati suae Reginali rationem dare teneatur.

(XLIII.) Quod vero attinet ad causas eorum bonorum, quae sub praetextu notae infidelitatis, tum per alios, tum praecipue viros militares illegitime dicuntur occupari, statutum est, ut coram Comitibus, Vicecomitibus, Judicibus et Uniuer-

sitate Nobilium disceptetur quidem et cognoscatur, num eiusmodi bonorum occupatores, secundum ordinem et constitutiones Regni, legitime ad possessiones talium bonorum peruenerint, et ut illi, quos violenter et contra ordinem iuris, possessione bonorum suorum deiectos et expulsos fuisse certo constiterit, restituantur et redintegrentur; sed utrum illi, qui se huiusmodi bonis spoliatos conqueruntur, poenam rebellibus et inobedientibus constitutam incurrerint, nec ne: ea cognitio cum ad solam Sacram Caesaream Maiestatem spectet, ne ab aliis, in praeiudicium suae Maiestatis, exerceatur, conclusum est.

(XLIV.) Item cum in aliquot iam praeteritis Conuentibus conclusum sit, ut libertates dominorum et Nobilium, item liberarum et Montanarum Ciuitatum, caeterorumque fidelium et subditorum suae Maiestatis, eadem libertate gaudentium, in tricesimis ubique intra Regnum inuiolatae obseruentur, id tamen hucusque factum non sit: supplicant Maiestati suae Caesareae fideles eiusdem status et ordines Regni, dignetur iam tandem modum clementer aliquem adinuenire, et omnino prouidere, atque mandare sub graui poena, ne dictae fidelium suorum libertates, ita prout hactenus, violentur. Quare statutum est, ut libertates quidem Dominorum et Nobilium in hac quoque parte obseruentur, iuxta priora suae Maiestatis decreta, in superioribus Conuentibus superinde sancita, et ne quisque sibi ipsi inusitatam aliquam exactionem instituat; sed quoniam ad Maiestatem suam perfertur, non deesse inter Regnicolas suos, tam Dominos quam Nobiles, qui tricesimas suae Maiestatis, sub praetextu libertatum, diuersimode defraudare studeant, videlicet qui consueuerint diuersas merces a colonis suis exactas et collectas, quasi in usum familiae quottidianum, in alia Regna et dominia suae Caesareae Maiestatis exportare, ibique postmodum diuendere, et vicissim sub eodem colore domestici usus, halecia et omnis generis alimenta, in aliis regnis et prouinciis suae Maiestatis coempta, in regnum Hungariae transferre, ac inter colonos suos, accepto ab eis earumdem rerum pretio, distribuere, sine ullius tricesimae vel thelonei solutione; nonnullos vero animalia, partim nondum adulta, partim macilenta in magno numero coemere, et in allodiis suis exiguo tempore, donec ad iustam magnitu-

dinem creuerint, alere, ac post modum pro foetibus domi genitis et alitis, in fraudem fisci et tricesimarum Suae Maiestatis, diuendere; decretum est, prout et antea, ut tricesimatores in tales defraudatores fisci et vectigalium suae Maiestatis inuigilent, et si qui huiusmodi fraudes perpetrare comperti fuerint, secundum constitutiones priorum Conuentuum, puniantur.

(XLV.) De siccis quoque theloneis statutum est, ut, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, distrahantur; quod ita futurum erit, si Maiestas sua Caesarea et post eam Domini sua primum abolere incipient; nam incipere hac in parte a Nobilibus, atque uno et altero distracto, reliqua manere integra, maxima foret inaequalitas, resque esset indigna.

(XLVI.) Statutum etiam est, ut moneta in Regno Hungarie cudatur bona et iusta ponderis liga, atque Maiestas sua Caesarea iubeat permitti domino Archiepiscopo Strigoniensi, ut in rebus circa cusionem officium ipsius concernentibus, iuxta constitutiones superiorum Conuentuum, non impediatur; signanter autem prohibeat, ne aurum et argentum extra Regnum efferatur, sed tantum ad Cameram ad cusionem monetae presentetur.

(XLVII.) Meminisse praeterea clementer potest Sacra Maiestas Caesarea, proxime elapsis annis latas fuisse per Maiestatem suam Caesaream certas sententias in negocio metarum, super quibus inter nonnullos Austriacos et certos nobiles de Comitatibus Soproniensi et Castriferrei controuertebatur. Quae quidem cum hactenus nondum sint exequutioni demandatae, dignetur illas sua Maiestas, ordinatis ad id certis Commissariis, tandem iam exequutioni demandari facere.

(XLVIII.) Et cum non paruae fidelibus suae Maiestatis hungaris ac sclauis et croatis intercedant differentiae, ratione metarum et limitum Regni, cum Morania versus Zakolcza, item Carinthia, Styria et etiam Polonia; supplicatur Maiestati suae Caesareae, dignetur, certificato hac de re Serenissimo rege Poloniae, ac praefixo Morauis quoque et Cariinthiis ac Stiriis certo termino, deputare Commissarios, qui

reuisis huiusmodi metis atque limitibus, illos rectificent, quemadmodum Maiestas sua se in aliquot dietis gratiose facturam obtulit.

(XLIX.) Cum item Comitatus partium Regni Hungariae superiorum conquesti sint, quod maximos plerumque paciantur defectus in exequutionibus faciendis, propter carentiam testimonii Conuentuum, qui alias ad exequutionem solebant mitti; statutum est, ut cum Praepositus Leleziensis in Conuentu suo nunc resideat, habeatque adhuc prouentus, quibus personas Ecclesiasticas in Monasterio suo intertenere possit, adhibeat diligentiam, quod in Conuentu suo adminus quinque monachos teneat, vel si eos habere non possit, saltem presbiteros, si et illos quidem habere possit, tales tamen teneat, qui in Conuentu resideant, et ad peragendas fideliter exequutiones iurati sint.

(L.) Item quoniam in exequutionibus multae fraudes committi solent, eo quod relationes in Capitulo vel Conuentu per hominem regium et testimonium capitulare vel conuentuale, secus plerumque quam exequutio peracta est, fiunt; statutum est, ut iuxta continentiam decreti, in posterum semper relaciones ipsae quarumcunque exequutionum per ipsos hominem regium et testimonium Capituli siue Conuentus sub iuramento referantur, atque in litteris quoque relatoriis semper specificetur, quod talis relatio sub iuramento fuerit facta; haec tamen constitutio exequutionibus hactenus usque sine iuramento relatis derogare non debeat. Quod si vero Capitulum ipsum vel Conuentus iuramentum modo praemisso exigere negligeret, puniatur, et ipsa exequutio, sine iuramenti depositione relata, vana sit et irrita.

(LI.) Et quia Capitulum Strigoniense publice conquestum est se a nobili quodam Ladislao Zwdar dicto, qui in eorum oppido Sancti Benedicti commoratur, maxima iniuria affici, utpote qui, praetextu cuiusdam nobilitatis et libertatis, sibi adhuc viuente olim Serenissimo rege Ludouico, a quodam Abbate eius loci concessae, multa, praecipue autem educillationem vinorum, in despectum, contumeliam et dam-

num Capituli facere soleat; statutum est, ut, cum iuxta iura et decreta regni, Abbas ille in praeiudicium successorum suorum nemini quicquam de bonis ac iuribus Ecclesiae concedere potuerit, eius tamen causae reuisio ad instantiam dicti Capituli pro nunc, quod causae post obitum Serenissimi condam Ludouici regis emersae non adiudicentur, suscipi nequeat, dictus Ladislaus Zwdar vina sua in posterum non aliter nisi cum, ad instar reliquorum subditorum ipsius Capituli, in eodem oppido commorantium, series ad ipsum peruenerit, educillet, suspensa vero hedera Capituli a vinis suis educillandis supersedeat, sub poena amissionis vini educillari incepti.

(LII.) Caeterum cum in plerisque iam Conuentibus constitutum sit, ut Comites in facie Comitatus solitum et consuetum iuramentum praestent; statutum est, ut si qui Maiestati suae Caesareae aut Comitatui antea iuramento obstricti non sunt, ii, secundum priores constitutiones iuramentum praestent, vel officio priuentur.

(LIII.) De illis quoque, qui in Comitatibus quibus praesunt, bona non habent, antiquae et priores constitutiones obseruentur.

(LIV.) Quia autem factae sunt per regnicolas quaerelae, quod in plerisque Comitatibus sint nonnulli, qui cum gerendis officiis publicis idonei sunt, per Comitatum tamen vel in Vicecomites vel Judices Nobilium et Juratos Nobiles electi, officia ea prorsus assumere recusant; statutum est, ut eiusmodi poena, talibus in decreto constituta et expressa, puniantur.

(LV.) Et quoniam dictus Serenissimus Rex Bohemiae pro fideli suo seruitore Magistro Comite Pyrrho ab Archo, Generosae et Magnificae dominae Margarethae Zechy de Felsewlindwa marito intercessit, ut postquam ducta uxore hungara, in Hungaria quasi continuo resideat, seque ad obseruationem priuilegiorum, iurium et consuetudinum Regni, ac suae Maiestatis Caesareae et eiusdem regni fidelia atque constancia seruitia promptum offerat, ab ipsis in hungarum acceptaretur; humiles suae Maiestatis fideles, dictae Serenitatis Regiae cle-

menti requisitione inducti, decreuerunt, ut idem dominus Comes ab ipsis in hungarum receptus, pro vero et indubitato Hungariae membro in posterum ab omnibus reputetur, omniumque priuilegiorum, libertatum et iurium Regni particeps factus, illis instar reliquorum suae Maiestatis fidelium hungarorum utatur; ita tamen, ut super libertatum, priuilegiorum et iurium regni firma obseruatione iuramentum praestet.

(LVI.) Postremo, cum omnes hi suprascripti publicarum huius Conuentus constitutionum articuli communi et unanimi omnium statuum et ordinum Regni consensu conclusi ad, nullum alium scopum quam solum bonum Regni publicum, eiusdemque antiquarum libertatum et publicarum constitutionum conseruationem tendant, Maiestas sua Sacra illos clementer admittere et approbare, atque fideles suos in eorum libertatibus atque priuilegiis gratiose tueri et conseruare dignetur. Nullum autem est ipsis Regnicolis dubium, quin id Maiestas sua certo sit factura, cum nunquam grauius acceperit, si eiusdem fideles saepius pro tuenda eorum libertate, etiam importunius apud ipsam institerint; ad obseruanda vero et tuenda fidelium subditorum priuilegia se ab initio semper clementer obtulerit.

Nos itaque, supplicatione dictorum fidelium nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium, caeterorumque statuum et ordinum Regni nostri Hungariae clementer intellecta, quantum attinet ad grauamina et querelas fidelium regnicolarum nostrorum, de maximis intolerabilibusque suis oppressionibus, quas iidem ordines et status Regni Hungariae se diuersis modis perpeti affirmant, cum dispendio libertatum ac priuilegiorum suorum, partim a nostris Capitaneis et militibus, partim vero a praefectis, officialibusque nostris, hungaris pariter et externis, intra et extra arces constitutis, quibus tantum absit quod hactenus fuerint subleuati, secundum spem eis saepe per nos factam, ut potius mala malis in dies accumulata, in immensum creuerint, nec ullum unquam finem habitura videantur, nisi serio prouiderimus; adeo quod ipsi ordines et status Regni nostri Hungariae compulsi fuerunt

inter se consultare de remedio illis malis adhibendo, et nobis ut admittamus clementer supplicare. Nos quidem, quae nostra est in fideles illos subditos nostros singularis propensio, benignitas et pietas, ex eiusmodi miserabili connumeratione omnis generis violentiarum, iniuriarum ac calamitatum, non immerito maximam molestiam accepimus, praesertim cum recordaremur antea quoque in prioribus Conuentibus similes querimonias ad nos delatas fuisse; ubi sane non praetermisimus quoquo tempore, iuxta consilium Consiliariorum nostrorum, hungarorum pariter et aliorum, ea adhibere remedia, quae pro statu et conditione temporum, ad subleuandum ipsos fideles nostros regnicolas tot et tam grauibus oppressionibus, commoda et efficacia esse censuimus. Quibus gratiosis prouisionibus nostris si euentus non usquequaque respondit, aut priores calamitates et iniurias a proximo Conuentu Posoniensi nouae iniuriae et oppressiones exceperunt, quod certe praeter gratiosam voluntatem et expectationem nostram contigit, non possumus id non aegerrime ferre, ac vehementissime detestari. Itaque proni et parati sumus ad ineundas omnes vias et rationes, quibus tanta licentia et proteruia militum nostrorum et aliorum, a quibus fideles nostros subditos, praeter rationem et aequitatem grauari et opprimi cognouerimus, debitis modis coerceatur, ac ipsi fideles subditi nostri in suis libertatibus et priuilegiis conseruentur et manuteneantur; quemadmodum nos hucusque hac in parte etiam regio nostro muneri neutiquam defuisse confidimus. Reliquos autem omnes constitutionum articulos, nobis praemisso modo praesentatos, praesentibus literis nostris ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque ac omnia et singula in eis contenta, ratos, gratos et accepta habentes, regium nostrum consensum benevolum pariter et assensum eisdem praebuimus, ac illos, omniaque et singula in eis contenta, regia nostra authoritate acceptauimus, ratificauimus et confirmauimus; offerentes nos clementer, quod eosdem articulos in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi obseruabimus, quam per alios subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, obseruari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus, confirmamus, harum nostra-

rum vigore et testimonio literarum. Datum in nostra et sacri Romani Imperii Ciuitate Augustae Vindelicorum, decima die mensis Martii, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo nono, regnorum nostrorum Romani vigesimo nono, aliorum vero trigesimo tertio.

(Egykorú másolata a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.)

III.

A POZSONYI KIRÁLYVÁLASZTÓ ORSZÁGGYŰLÉS.

1563. September—November.

I.

A törökök ellen tervezett hadjárat, melynek költségeire az 1559-dik évi országgyülés jelentékeny áldozatokat rótt az országra, nem jött létre. Ferdinánd mind a portával, mind János-Zsigmonddal békealkudozásokat kezdett. És, hihetőleg mert ezeknek eredményét beakarta várni, 1560-ban nem tartott Magyarországban országgyülést.

De az ősz kezdetén kihirdette azt a jövő év január 6-ára; »minthogy — úgy mond — az ország közjavát érdeklő ügyek merültek fel,« melyek iránt mellőzhetetlenül szükséges a rendekkel tanácskoznia, minél fogva igérte, hogy személyesen fog körükben megjelenni.[1])

A király ezen ügyeket közölte Bécsbe meghívott magyar tanácsosaival,[2]) kiknek egyúttal véleményöket kérte ki az országgyülésen teendő előterjesztések iránt.

Ezek azt a meglepő választ adták, hogy a korábbi magyar királyok az országgyülési előterjesztéseket csak a cancellár, a főudvarmester és a kincstárnok közreműködésével szokták volt készíteni; ha ugyanis a főpapok és főurak, kik a királyi

[1]) Az 1560. október 22-én kelt meghívó levélnek Pozsony városához intézett példánya azon város levéltárában. — L. **Irományok.** I. szám. Kovachich kéziratai között találtatik egy kimutatás az október végén szétküldött meghívólevelekről. *Magyarországban* hat püspökhöz, huszonöt főúrhoz, hat főrangú özvegyhez, hat káptalanhoz, negyven megyéhez, kilencz városhoz; *Tótországban* két példány a horvát- és tótországi rendekhez, egy-egy a bánhoz, a zágrábi püspökhöz és a zágrábi káptalanhoz, öt főurakhoz, három megyékhez, kettő városokhoz küldetett.

[2]) Ezt Ferdinánd maga említi 1561. márczius 11-én a magyar tanácsosokhoz intézett előterjesztésében.

tanácsban helyet foglalnak, előlegesen előadnák nézeteiket, utóbb az országgyűlésen szabadon nem tárgyalhatnak.

És így csak egész általánosságban említették meg, hogy első sorban az ország védelmére, a véghelyek megerősítésére vonatkozó ügyeket kell az országgyülés elő terjeszteni. [1])

Azonban az országgyűlés nem jött össze. A király, deczember második felében, »alkalmasabb időre« halasztotta el; mit azzal indokolt, hogy »váratlanúl másnemű alkalom kinálkozik, a mely lehetővé teszi, hogy a rendeknek nemcsak védelméről, hanem Isten segítségével felszabaditásáról is, a pápával és a keresztény hatalmakkal tárgyalásokat indíthasson meg, a melyek az országgyűlés megtartását és személyes megjelenését Magyarországban akadályozzák. [2])

A remények, melyeket maga táplalt, és alattvalóiban felkeltett, ismét nem mentek teljesedésbe.

Ennek következtében újra foglalkozni kezdett az országgyűlés összehivásának tervével; annál inkább, mert fontos lépésre határozta el magát: elsőszülött fiának *Miksa cseh királynak a magyar trónt a koronázás* által biztosítani.

Ferdinánd már trónralépte előtt maga és háza nevében *jogot* tartott a magyar koronára; részint az atyjával és öregatyjával kötött örökösödési szerződésekre, részint nejének Anna herczegnőnek jogaira támaszkodott; miután pedig a trónt elfoglalta és a nemzet által megválasztatott, ezen tény által utódainak örökösödési jogait biztosítottnak tekintette. Nézete szerint a rendek szabad választásáról többé szó nem lehetett, és minden joguk arra szorítkozott, hogy az elsőszülöttnek koronázási ünnepélyét jelenlétökkel emeljék.

Ekkoráig nem volt alkalma felfogását nyiltan kifejteni. Jól tudta, hogy abban a rendek nem osztoznak, és féltékenyek

---

[1]) Consiliariorum Hungarorum opinio in negotio propositionis future Diete. Dátum nélküli egykorú irat a bécsi császári kamara levéltárban. — L. **Irományok.** II. szám. — Conde de Luna a spanyol király bécsi követe 1560. november 15-iki jelentésében azt irja a magyar országgyűlésről »en la qual se trataran las cosas de Trausilvania, que espiran para entonces las treugas.«

[2]) Az 1560. deczember 23-án kelt királyi iratnak Pozsony városához intézett példánya azon város levéltárában. — L. **Irományok.** III. sz.

szabadságaikra, ezeknek legfontosabbikát nem fogják könnyen feláldozni. Ennek folytán nem akarta ezen kérdés megoldását halála utánra hagyni; czélszerűbbnek látszott még életében, befolyását és hatalmát mérlegbe vetve, intézni el. És e végből az országgyűlés megnyitása előtt *magyar tanácsosait* kívánta megnyerni.

Ezeket 1561. márczius elején Bécsbe hívta, és e hónap 11-én, úgy élő szóval, mint irásban is közölte velök szándékait.

Előre bocsátván, hogy szent György napjára össze akarja hívni a magyar rendeket, kiemelte, hogy ezek gyakran elég világosan tüntették ki *Miksa* király iránt viseltető jóakaratukat és hajlandóságukat; többször kérték fel, hogy távollétében ő reá bizza az ország ügyeinek vezetését; sőt abbeli óhajtásuknak is kifejezést adtak, »hogy a császári felség után őt nyerjék királyul.« Hűségöknek és hódolatuknak ezen tanubizonyságai élénk örömmel töltötték el, és csak a kedvező alkalmat várta óhajtásuk teljesítésére. »*Mert habár jól tudja, hogy ama kedves fia, mint elsőszülött, Isten jóvoltából, Magyarországon biztosan és kétségtelenül örököse és utódja leend;*« mivel azonban tapasztalja, hogy ereje mindinkább hanyatlik, atyai érzelmei által indíttatva, még életében óhajtaná fiát Magyarország koronájával feldiszítve látni. És miként neki nagy örömöt okozna a koronázás, az országra is hasznos volna; mert habár Miksa ekkoráig is buzgón közreműködött a Magyarország fennmaradását és javát illető ügyek előmozdításában: erre a koronázás után még inkább tartaná magát kötelezve.

Fel akarja tehát használni a jelen időpontot, mikor a törökkel fegyverszünet áll fenn, és a keresztény hatalmak között is békesség uralkodik, és a jövő országgyűlésen »az ország rendeinél oda fog hatni, hogy a fenséges csehországi király, az ő tudtokkal és megegyezésökkel, Magyarország királyául elfogadtatván, kijelentetvén, kinyilatkoztattatván, elismertetvén, a szokott szertartásokkal megkoronáztassék; fenntartván magának az ország egész kormányzását, a miben a fenséges király hűséges és engedelmes segéde leend.«

Ennek folytán tanácsot kér: mikép kelljen ezen ügyet a

meghívó levelekben előadni, az országgyűlésen előterjeszteni, és tárgyalni? [1])

A király e szerint az örökösödési elvet mint tényt állítja fel, mely bizonyításra nem szorúl, és minden kétséget kizár. Csak az elv alkalmazásának és érvényesítésének módozatai iránt kéri ki tanácsosainak véleményét; nem pedig magának az elvnek jogi érvénye körűl.

Ezen biztos fellépés természetszerűen nagy hatással volt a tanácsosokra. Midőn három napi tanácskozás után, márczius 14-én, válasz-iratukat a királynak benyujtották, ebben gondosan óvakodtak akár a király által felállított elméletet nyiltan megtámadni, akár a szabad választás mellett határozottan felszólalni. Mintegy ignorálták a király felfogását, mintha jelentőségét nem értenék; de viszont ők is a választási jogot mint kétségtelen tényt vették fel.

Emlékeztették a királyt arra, hogy a tanácsosok közűl többen már néhány év előtt javaslatba hozták Miksának »Magyarország királyává *leendő* **megválasztását** *és koronáztatását.*« Ez akkor volt, a mikor Erdély visszacsatolása és az ország egységének helyreállítása után, a viszonyok ezen úgy keresztűlvitelére kedvezőek valának. A király, kétség kívűl fontos okok miatt, javaslatukat nem karolta fel. A tanácsosok most is azon véleményben vannak, hogy a csehországi királynak »**megválasztatása** és koronázása« szükséges és hasznos, minélfogva a további halasztás mellőzendő.

Ajánlják, hogy a király mielőbb hirdessen országgyűlést Pozsonyba, nem ugyan szent György napjára, mert ekkoráig a távolabb megyékből nem jöhetnének meg a rendek, hanem áldozó csütörtököt tűzze ki határnapúl.

Az országgyűlés feladatát a királyi meghivólevelekben elő kell adni. [2]) A magyarországi megyékből ez alkalommal a nemesek ősi szokás szerint fejenként jelenjenek meg, a horvát- és tótországi megyékből pedig ünnepélyes követséget küldjenek. Erdélynek, és a János-Zsigmondot uraló magyar-

[1]) Az 1561. márczius 11-iki királyi előterjesztés eredeti fogalmazása a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** IV. szám.

[2]) A felterjesztéshez mellékelve volt a meghívólevél mintája. Ez azonban ma ott nem található fel többé.

országi megyéknek rendeit szintén meg kell hívni, [1]) nehogy a királyválasztás érvényességét utóbb megtámadhassák; továbbá ama részekben sokan vannak, kik hívek maradtak a királyhoz; végre tekintetbe jő az is, hogy a király az erdélyi rendeket a hűség esküje alol soha fel nem mentette.

Mivel azonban Miksának megválasztatása a szultánnak és János-Zsigmondnak nem lesz kedvére, attól lehet félni, hogy azt megakadályozandók, a békét meg fogják szegni. E veszély elhárítása czéljából maga idején meg kell megtenni a szükséges hadi intézkedéseket; annál inkább, mert a török fegyverszünet állandóságában soha sem lehet bízni.

Végre felhívják a király figyelmét arra, hogy Magyar- és Csehország Zsigmond király óta majdnem folytonosan ugyanazon királyt uralták; ennek folytán czélszerű, hogy Ferdinánd Miksát, kit már régebben Csehország királyának czímével felruházott, ott is megkoronáztassa.[2])

Ferdinánd márczius 16-án válaszolt tanácsosainak felterjesztésére. Az ellen, hogy a nemesek fejenként jelenjenek meg, bár a régi szokást ismerte, kifogása volt. Kétségkivül attól tartott, hogy a tömegesen megjelenő nemesség a nemzet szabadságai mellett oly határozottsággal fog fellépni, melynek az udvar nem lesz képes ellenállani. De leiratában azt az okot emelte ki, hogy ha a rendek mindnyájan Pozsonyba sereglenek, a törökök, kizsákmányolva a kedvező pillanatot, meg fogják támadni az elhagyott véghelyeket.

Az erdélyi rendek meghívását, kivánatosnak tartaná ugyan, de a jelen körülmények között veszélyesnek tekinti. Ugyanis ha a szultán és János-Zsigmond, miként a tanácsosok hiszik, Miksának *megkoronáztatását* rosz néven fogják venni, az erdélyi rendek meghívása még inkább felingerelné őket, és abban békeszegést látnának. Erről tehát le kell mondani, annál inkább, mert a meghívóleveleket csak nagy bajjal lehetne az erdélyi rendek kezeihez juttatni.

Hasonlag nem tanácsos a koronázás alkalmából haderőt

---

[1]) Az erdélyi rendekhez szóló meghívólevél mintája a felterjesztéshez szintén mellékelve volt.

[2]) Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok** V. szám.

gyűjtenni össze, mert gyanut keltene a töröknél. Mindazáltal azon lesz, hogy Csehország-, Ausztria- és a többi tartományokból az urak és nemesek számos és fényes kisérettel jelenjenek meg a *koronázáson.*

Miksának megkoronáztatása Csehországban, mihelyt kedvező alkalom nyílik, végre fog hajtatni.

Végül a tanácsosoknak véleményét kéri ki az iránt, hogy a magyar országgyűlés kezdetén vagy végén, és mily szertartásokkal történjék a *koronázás?*

A király figyelmét nem kerülte ki az a körülmény, hogy a tanácsosok felterjesztésökben a koronázás mellett választásról is szólanak. És félénk tartózkodásuk által felbátorítva, nyiltan megtámadta ama kifejezést, és a jogot, melyet azzal fenntartani kivántak. Megütközését fejezi ki a felett, hogy »várakozása ellenére« »*valamiféle választásról*« is beszélnek, mintha a koronázást választásnak kellene megelőzni. Ennek szükségét nem látja át. Miksa ugyanis mind atyai mind anyai ágon a királyi vérből származik, és a törvényesen megkoronázott magyar királynak első szülött fia. Magyarország régi történelme és az állami szerződések semmitsem tudnak arról, hogy a magyar király elsőszülöttjét, kit a trón örökösödési jogon illet, szükséges volna megválasztani. Csehországban sem volt szó választásról. És a keresztény világ leghatalmasabb országaiban az elsőszülöttek trónöröklése el van fogadva. Ennek folytán jogos és méltányos, hogy Miksát, mint a királynak törvényes és kétségtelen örökösét, ilyetén választási újítással ne terheljék.

Mind a tanácsosoknak, mind a rendeknek állhatatos hűségök felől meg van győződve. Jól tudja, hogy Miksát azon esetre sem mellőznék, ha a trón nem illetné meg örökösödési jog alapján, és ők a választás szabadságát csakugyan bírnák. De habár sem a királyra, sem Miksára az ily választásnak nem volnának is hátrányos következményei: kötelessége gondoskodni arról, hogy ily újítás utódainak örökösödését ne veszélyeztesse, zavarokra és viszályokra alkalmat ne szolgáltasson.

Felhívja tehát a tanácsosokat, hogy tartózkodjanak a király elsőszülöttjének és örököseinek jogait megingatni; egy

úttal pedig igyekezzenek a rendeket rábírni, hogy a koronázás »a felesleges és sérelmes választás mellőzésével« történjék meg. Ily eljárást követel hűségök, melyet király császári és királyi kegyelmességgel fog jutalmazni.[1])

A *tanácsosok* nyiltan megtámadva látván a régi szokásokat és a nemzet választási jogát, nem maradhattak többé tartózkodó állásukban. Márczius 19-iki, második felterjesztésök sorban czáfolta a király által felhozott ellenvetéseket.

Azon aggodalom, hogy ha a nemesség fejenként való megjelenésre hivatik fel, a véghelyek őrség nélkül maradnak, alapot nélkülöz. A nemesek nem fognak azért mindannyian tényleg megjelenni; és a várak őrhadai különben sem hivatnak meg az országgyűlésre. A király tehát ne térjen el az ősi szokástól, nehogy utóbb a választás ellen kifogást lehessen tenni.

A mi Erdélyt illeti, akár meghivatnak az erdélyi rendek akár nem, a szultán és János-Zsigmond azon lesznek, hogy a béke és fegyverszünet daczára, az országgyűlés megtartását akadályozzák, vagy legalább az ország egy részének feldúlásával álljanak boszút. Igaz ugyan, hogy a király Erdélyt János-Zsigmondnak átengedte; de ezzel a magyar korona fennhatóságáról nem mondott le. Az erdélyi rendek csak ideiglenesen vannak külön fejedelem alatt, minélfogva a magyar királyválasztásra meghivandók. Ez által a szultán sem fogja magát sértve érezhetni, főleg ha a meghívólevélben ki lesz mondva, hogy a király, midőn a szultán kedveért Erdélyt János király fiának átengedte, fenhatósági jogait magának és utódainak fenntartotta. Minthogy továbbá köztudomású dolog, hogy János király halála után Erdély és néhány magyarországi megye János-Zsigmondot törvénytelenül királylyá választották, s ő magát okleveleiben és pénzein választott királynak czímezi; ha most az erdélyi rendek a királyválasztó országgyűlésre meg nem hivatnának, ezt oda lehetne magyarázni, hogy a király Erdélyről véglegesen lemondott, és János-Zsigmondnak királyi czímét elismeri; a mely esetben attól lehetne tartani, hogy Erdély, mely minden időkben Magyarországnak kiváló

[1]) A leirat fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok** VI. szám.

alkatrésze volt, örökre elszakad és külön királysággá alakul. E mellett az erdélyi rendek között nem hiányoznak olyanok, kik János-Zsigmondnak csak a király iránti engedelmességből hódoltak meg, és reményteljesen függesztik szemeiket Miksára; ezek, ha most a választásnál mellőztetnének, teljesen elidegenednek, mert könnyen arra a gondolatra jutnának, hogy a király őket megveti. Végre lehetséges az is, hogy ha az erdélyi rendek meg nem hivatnak, ezt a magyarországi rendek közül némelyek ürügyül használnák fel, hogy az országgyűlés illetékességét a királyválasztásra megtámadják.

A tanácsosok ismétlik javaslatukat, hogy a király az országgyűlés idejére sereget gyűjtsön egybe, mely szükség esetén a törököket foglalások- és dúlásoktól visszatartsa, a mire őket a király készületlensége szokta felbátoritani.

A mi koronázást illeti, ajánlják, hogy az országgyűlés kezdetén történjék, nehogy a rendeknek, kik nagyobb számban fognak összegyűlni, soká kelljen várakozni. A koronázás után hazatérhetnek, választott követeket hagyva hátra a többi ügyek tárgyalására. A szertartások, melyek régi időkben és Ferdinánd koronázásakor alkalmazásban voltak, megtartandók. Mivel Székesfehérvár török kézben van, legalkalmasabb hely Pozsony.

Az iránt, kit illet meg a jog, hogy a koronát a király fejére tegye, hosszú vita folyt a tanácsosok között. A nádor maga számára igényelte; azt állította, hogy mindig úgy hallotta, hogy a nádorok koronázzák a királyt, és Ferdinándot is Báthory nádor koronázta meg. Ellenben az esztergomi érsek, a többi főpapok által támogatva, az esztergomi egyház régi kiváltságaira és a szokásra, a krónikák elbeszélésére és a pontificale szövegére hivatkozva, kimutatta, hogy a királyt koronázni az ő joga, a melyet nem ingathatná meg az sem, ha Ferdinándnak csakugyan a nádor tette volna fejére a koronát, mert akkor az esztergomi érsekség üresedésben volt, és a nyitrai püspök végezte a szertartásokat. A tanácsosok nem tudták a kérdést eldönteni, és ezt a királyra bízták.

A *választás* kérdését csak röviden és elég gyengén tárgyalták.

Jól emlékeznek ugyan, hogy korábbi alkalmakkor is,

valahányszor ők királyválasztásról szólottak, a királynak e kifejezés ellen mindig kifogása volt; de mivel őseik mindig *választották* királyaikat, és csak a választottakat koronázták meg, a régi gyakorlattal ellenkező tanácsot ők sem adhatnak. És habár a királyokat, ha figyermekeik voltak, mindig elsőszülötteik követték a trónon, a nemzet ezeket csak a választás és koronázás után fogadta el királyokúl.

Ellenvetik, hogy a választásnak csak akkor van helye, ha több egyén közül lehet választani; de ez eset most csakugyan fennforog, a mennyiben két magyar királynak elsőszülött fia között kell választani: Miksa és János-Zsigmond között.

Ezen ép oly erőtlen mint ildomtalan megjegyzéshez hasonló az, a mit még a választás joga mellett felhoztak; hogy János-Zsigmondot is, bár János királynak egyetlen fia volt, pártja választotta királynak, és ő magát szintén választott királynak czimezi. A tanácsosok, jól tudván, hogy fejtegetéseik a király neheztelését fogják felidézni, zársoraikban hűségöket hangsúlyozták, és a fennforgó kérdések eldöntését reábízták.[1])

A *királynak* második válaszirata, mely négy napi tanácskozásoknak volt eredménye, terjedelmes emlékirattá nőtte ki magát, és behatóan tárgyalta a *választás kérdését.*

Határozottan kijelenti, hogy nincs szándékában Magyarország szabadságait, kiváltságait, szabadalmait, jogait, régi és dicséretes szokásait akár a legkisebb részben megcsonkítani vagy eltörülni; sőt inkább gyarapítani és kiterjeszteni óhajtja azokat. De más felől nem engedheti, hogy oly újítások gyökeresedjenek meg, a melyek az ő és utódainak jogaival, az ország ősi szokásaival ellentétben állanak.

Alapos tanulmányozás azon eredményre vezette, hogy szent István királytól kezdve a maga koráig, a királyokat mindig azok követték a trónon, a kik az ő vérökből származtak, első sorban pedig elsőszülött fiaik. Egyetlen esetet sem talált, a mikor a királynak elsőszülött fia *választás* utján jutott a trónra. Választásnak csak két esetben volt helye: mikor a ki-

[1]) Egykorú irat ugyanott. — L. **Irományok** VII. szám.

rályi család kihalt, és mikor törvénytelen királyok erőszakosan ragadták volt magokhoz a koronát. A királyi vérből származó uralkodókat a koronázás alkalmával »*királyokul üdvözölték és kinyilatkoztatták*;« és nem hihető, hogy a rendek ilyen és ezekhez hasonló kifejezések alatt a választást értették volna.

Az ország rendeinek megerősítésével ellátott régibb és ujabb országos szerződések világosan szabályozzák, mily módon kelljen az országnak bizonyos kijelölt személyekre és azoknak utódaira átszállani; — és ez a választással össze nem fér. Zsigmond császár leányát Erzsébetet, egy számos rendek aláirásával ellátott oklevél »Magyarország örökösének« nevezi, és kimondja, hogy »az ország őt főleg születésénél fogva illeti meg.« [1]) Köztudomású, hogy a királyok összes kiváltságleveleiket és szerződéseiket a magok és örököseik nevében állították ki, a minek nincs értelme, ha a trón választás útján töltetik be. Továbbá sem a régibb sem az újabb törvényekben választásról nem történik említés; már pedig nem gondolható, hogy a rendek ezen fontos jogot nem igtatták volna törvénybe.

Ellenben Mátyás király egyik törvénykönyve a nádort a király kiskorú utódjának gyámjává rendeli.[2]) II. Ulászló alatt pedig törvényben kimondatott, hogy mikor a király magvaszakadtával új király választatik, az országgyűlésre a külhatalmak követei ne bocsáttassanak; [3]) a miből következik, hogy királyválasztásnak csak a király magvaszakadtával van helye. A nagyváradi békekötés alkalmával (1538.) kimondatott, hogy a magyarok csak azon esetre, ha mind Ferdinándnak mind János királynak férfiága kihal, választhatnak szabadon királyt, mit az Izabeliával kötött gyulafehérvári egyesség (1551.) megerősített.

Az 1515-ik évi pozsonyi szerződésben azon pont fordul elő, hogy »Ulászló király férfiágának kihalta után az ország Miksa királyra és örököseire száll.« Végre a váradi békekötésben megállapíttatott, hogy »János király halála után Ferdi-

[1]) »Quod eam principaliter hoc Regnum jure geniture concernere dignoscitur.«

[2]) Az 1486-ik évi törvénykönyv.

[3]) Az 1495-ik évi XL. törvényczikk.

nánd királyra és örököseire, ezeknek kihalta után pedig Károly császár örököseire szálljon.«

A szerződések szabványaival öszhangzásban áll a magyar történeti könyveknek és krónikáknak elbeszélése. Lajos királyról olvasható, hogy atyját a természetes jog alapján követte a trónon. Hogy pedig a trónörökösödés az ország szabadságaira legkevésbbé sem sérelmes, igazolja a történeti könyv egy észrevétele, mely szerint a magyar főurak egy izben a *nemzet szabadságait visszaállítandók,* törekedtek a királyi házat a trónra visszahelyezni.

Ezek után most sincs helye a választásnak, minthogy Miksa az országnak kétségtelen örököse. Annál nagyobb csodálkozással olvasta a király, tanácsosainak felterjesztésében, azt az észrevételt, hogy most két magyar királynak elsőszülöttfia, Miksa és János-Zsigmond között kell választani. Nem kételkedik, hogy a tanácsosok felfogása szerint is II. Lajos király halála óta, ő (Ferdinánd) Magyarországnak egyetlen igaz örököse, míg János király törvénytelenül tolakodott az ország birtokába. Ő ugyan békét kötött ellenfelével, meghagyta neki a királyi czímet és az ország egy részét; de csak élethossziglan, és oly feltétel alatt, hogy halála után a korona Ferdinándra, illetőleg az ő és V. Károly örököseire szálljon. Ha tehát a rendeknek joguk is volna most királyt választani: felteszi, hogy János király fiát nem tekintik oly egyénnek, a kit a választásnál tekintetbe lehetne venni.

A tanácsosok megjegyezték, hogy azon esetre, ha Miksa választás nélkül koronáztatnék meg, ez hátrányos következményeket vonhatna maga után. Azonban, minthogy a király nem kíván egyebet, mint a mi az ország jogaival és régi szokásaival öszhangzásban van: eljárása senkinek sem adhat akár panaszra, akár zavarok előidézésére okot.

Azon is megütközött, hogy a tanácsosok János-Zsigmond megválasztását érvül hozzák fel a választási szabadság mellett; semmi kétségök sem lehet az iránt, hogy ama választás teljesen törvénytelennek és érvénytelennek tekintendő.

Azt, hogy a »választás« szónak mi értelme van a *magyar nyelvben,* nem kutatja; mivel azonban a meghívólevelek latin és nem magyar nyelven vannak szerkesztve, mellőzni kell

minden oly kifejezést, melyet félre lehetne magyarázni. Ha egyébkint a dolog iránt egyetértés jő létre, az alkalmas kifejezéseket könnyen megfogják találni.

A király nem kételkedik, hogy a tanácsosok szemei előtt egyedül a király és fiának java lebeg. Kegyelmesen tudomásúl veszi, hogy felterjesztésök zársoraiban a fennforgó kérdések eldöntését reá bizzák és hüségöket hangsúlyozzák. Azonban e kérdések oly nagy fontosságúak, hogy mielőtt azok tisztába hozatnak, az országgyűlés összehivására alig határozhatja el magát, főleg ha attól kell tartania, hogy azok ott hosszú vitákat idézhetnek fel; szükséges tehát, hogy tanácsosaival egyetértésre jusson. Ha a tanácsosok alapos és világos okokkal ki tudják mutatni, hogy a király, a saját, örökösei és az ország jogainak sérelme nélkül nézeteitől megválhat: ezekhez nem fog makacsul ragaszkodni, és minden engedményre kész. Viszont ő is megvárja, hogy ha az általa felhozott okok a tanácsosokat felfogásának helyességéről meggyőzik, azt magukévá teendik, és a jövő országgyűlésen a rendek által minden vita nélkül el fogják fogadtatni. Ugyanis e tárgyban az országgyűlésen támadható nehézségeket meg kell előzni, mert mind az ország rendei, mind az országgyülésre egybesereglő idegenek körében a királyi tekintély kisebbedését vonnák maga után.

A többi kérdések csekélyebb fontossággal bírtak.

Abban, hogy a köznemesség az országgyülésen való személyes megjelenésre hivassék fel, a király megnyugodott. De kérdést tett, nem volna-e tanácsos a meghivólevelekben kimondani, hogy azon esetre, ha némely megyékből, akár az ellenség közelsége, akár más fontos okok miatt, a nemesség nem jelenhetnék meg fejenként, utasítással ellátott követeket küldhessen.

A tanácsosoknak az erdélyi rendek meghívására vonatkozó megjegyzéseiben a magyar korona jogainak fenntartására czélzó buzgalmuknak jelét látja. Mindazáltal ragaszkodik azon felfogásához, hogy az erdélyi rendek meghívása veszélylyel jár, mert a szultánt felingerelné, a mitől kevésbbé lehetne tartani, ha a király csak azokat hívja meg, kik tényleg az ő jogara alatt vannak. A meghívólevelek kézbesítése is nagy nehézségekkel

volna összekötve; mert azokat titkon és álutakon csempészni be, a királyra és a koronára nézve lealázó volna.

Ha továbbá a tanácsosok, a korona jogainak fenntartása czéljából, szükségesnek látják az erdélyi rendek meghívását, ugyanezen szempontból szükséges volna a törökök és más bitorlók kezein levő területekről is meghívni a rendeket. És ha szükséges őket meghivni a jövő országgyűlésre, meg kellett volna ezt tenni az ekkoráig tartott országgyüléseken is, a melyeken szintén közügyek tárgyaltattak. Figyelembe kell venni ezen felül, hogy Erdély vagy a többi elszakadt területek visszacsatolására csak két út van nyitva: a fegyver hatalma és békealkudozások. Mindkét esetben pedig nem fog nyomatékkal bírni az, vajjon a rendek a koronázó országgyülésre meghivattak-e vagy nem. Minden nemzetnél érvényes az a jogelv, hogy ha a fejedelem területének egy részétől megfosztatik, az hogy ott hatóságának gyakorlásában meg van akadályozva, jogait nem gyengítheti.

A tanácsosok javaslata szerint a meghivólevélbe igtatandó záradék, hogy midőn a király Erdélyt a szultán iránti tekintetből átengedte, a magyar korona fenhatósági jogait épségben tartotta, — nem sokat használna, mert az 1559-ik évi oklevélben, melyben a király Erdélyről lemondott, ily jogfentartásnek nincs nyoma. Ha ezt most hozná szőnyegre, királyi tekintélyének ártana vele, és a szultánt is felingerelné. Minthogy pedig az utóbbival alkudozások vannak folyamatban kétes kimenetelű kisérletektől óvakodni kell. A király reméli, hogy úgy azok, kik Erdélyben még hozzá ragaszkodnak, miként összes magyarországi hívei is, nem fogják rosz néven venni, hogy oly lépéstől tartózkodik, mely komoly veszélylyel fenyeget, és semmi előnyt nem helyez kilátásba.

A tanácsosoknak újabb figyelmeztetését, hogy haderő összegyűjtése által az országgyűlés zavartalan megtartását biztosítsa, elismeréssel veszi tudomásul; de tekintettel arra, hogy a rendek, kik fejenként hivatnak meg, kétségkivül nagyszámban gyülekezendnek egybe, és a király többi országaiból is sokan jönnek a koronázásra, felesleges külön haderőt állítani ki; ez által felidézve a törököknek féltékenységét, ellen-

séges fellepésökre nyújthatna alkalmat. A véghelyekről azonban gondoskodni fog.

A király elfogadja a tanácsosoknak javaslatát, hogy a koronázás mindjárt az országgyűlés kezdetén és a szokásos szertartások megtartásával történjék. Azon kérdést, kit illet a koronázás joga, hallgatással mellőzve, felhívja a tanácsosokat, hogy, igéretök szerint, a szertartásokról szóló jelentéseöket mielőbb nyújtsák be.[1])

A magyar tanácsosok, kik ez időben Bécsben együtt voltak, nem állottak a helyzet szinvonalán. A királyi leirat történeti fejtegetéseit, bármily könnyű lett volna azokat halomra dönteni, nem tudták vagy nem merték birálat alá venni. Érvek helyett phrasisokat adtak, melyek az udvarra hatást nem gyakorolhattak, főleg azon helytelen és szolgai észrevételek után, melyeket az általok elfoglalt álláspontról előrebocsátottak.

Mindenekelőtt ugyanis sietnek hangsúlyozni, hogy ők nem akarnak a királylyal feleselni, annál kevésbbé, mert nem az ország nevében jelentek meg itt, hanem mint magán emberek, kiket a király meghivott, hogy neki tanácsot adjanak. Első sorban tehát a király méltóságát, tekintélyét és javát kell szemök előtt tartani. És nem érezhetik magokat feljogosítva Magyarország ősi jogai, szabadságai- és szokásairól bármit határozni. Egyébkint azokat, miként ők nem akarják megsérteni, a király is csorbíttatlanúl óhajtja fenntartani.

Ezek után áttérve a kérdés érdemére, kijelentik, hogy az országban általános az a meggyőződés, melyet minden nemes szivében mintegy bevésve visel, hogy habár mindíg az elsőszülött követi atyját a trónon, ezt csak ugy foglalhatja el, ha előbb egy e czélra külön összehívott országgyűlés királylyá választotta. De a törvényesen megejtett választás mindig az

[1]) A királyi leirat eredeti fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok.** VIII. szám. Ugyancsak a bécsi titkos levéltárban találtatik egy német nyelven irt emlékiratnak fogalmazata, melyet a német tanácsosok valamelyike nyújtott be a királynak. Ez szolgált a leirat szerkesztésének alapúl. Sőt a leirat túlnyomó részben nem más, mint ama német emlékiratnak szószerinti fordítása, minek folytán annak közlésétől felmentve érezem magamat.

elsőszülöttre esett. És sehol sem olvasható, hogy más választatott volna meg, mint az elsőszülött. A krónikák is, melyeket a király idéz, a tanácsosok felfogása mellett tanúskodnak. És tanúskodik az a kérdés is, melyet a koronázás alkalmával a nádor az egybegyűlt rendekhez három izben intéz: vajjon tetszik-e nekik, hogy N. királyukká koronáztassék?

Tanácsuk tehát oda irányúl: hogy Miksa ideje korán, a rendek megegyezésével, ősi szokás szerint foglalja el a magyar trónt, mielőtt a naponként szaporodó ellenpárt képes volna az ügyet megzavarni. De ha a rendek az elmult országgyűléseken sokkal csekélyebb jelentőségű szabadságaik érdekében komoly panaszokkal léptek fel, és nagy »lármát csaptak;« mennyivel inkább következnék ez be, ha legfőbb szabadságukat látnák veszélyeztetve? Ez bizonyára a király gyermekeire nézve hátrányos következményeket vonna maga után.

Ők a magok részéről biztosítják a királyt, hogy szavazataikat Miksára fogják adni, és azon lesznek, hogy az ország rendei velök egy véleményben legyenek, minélfogva barátaik, jóakaróik és híveik körében minden befolyásukat fel fogják használni, hogy ezen ügy szerencsésen vitessék keresztül. Remélik, hogy semmi nehézség sem fog felmerülni, ha a meghívólevelek ősi szokás szerint lesznek szerkesztve, azaz Miksának megválasztatása és koronázása czéljából fogja a rendeket egybehívni.

Ezzel kapcsolatban megnyugtatják a királyt az iránt, hogy midőn János-Zsigmondról szólottak, ezt nem úgy értették, mintha őt is jelöltnek tekintenék; csak példa gyanánt hozták fel azt, hogy az ő hívei is szükségesnek látták a választást.

Továbbá a tanácsosok nem ajánlják, hogy a meghivólevélbe azon megjegyzés igtattassék, mely az ellenség közelében levő megyék nemességét a személyes megjelenéstől felmenti. Ugyanis nem tanácsos eltérni a régi szokástól, és nem kell alkalmat szolgáltatni az uraknak és nemeseknek az elmaradásra. E nélkül sem fognak mindnyájan megjelenni.

Az erdélyi rendek meghívását újrą ajánlják. A török hódoltság más szempont alá esik, ott nincsenek nemesek, annak lakói kényszerűségből vannak idegen uralom alatt, és oda nem

is lehetne a meghivóleveleket eljuttatni. Ellenben az erdélyi rendek önkényt hódoltak meg János-Zsigmondnak, és könnyen lehet módot találni, hogy a meghivólevelek, habár titkon és némi veszélylyel, az illetőknek kezeikbe jussanak. Egyébkint e kérdés nem lényeges, annak eldöntését a királyra bizták. [1])

Egy időben e felterjesztéssel — márczius 26-án —, külön emlékiratban a koronázási szertartásoknak fővonásait előadták a királynak. [2])

Ferdinánd másnap magához hivatta a tanácsosokat, és élő szóval közölte elhatározását.

Előadta, hogy a meghivólevelekben a »választás« kifejezést mellőzve, szándékát a következő kifejezésekbe fogja foglalni: Miksát »királyul elfogadni, kijelenteni, kinyilatkoztatni, elişmerni, és az ország rendeinek tudtával, megegyezésével, jóváhagyásával, az ország ősi szokása szerint, a szokásos szertartások mellett megkoronázni.«

Továbbá felhivja a tanácsosokat, adják elő hány és miféle zászlókat kelljen a koronázásra készíttetni, és közöljék a koronázási eskü szövegét.

Végül megjegyzi, hogy a többi pontok, névszerint a nemesség fejenként való megjelenése és az erdélyi rendek meghívása tárgyában, többé nehézség nem forog fenn. [3])

A tanácsosok válaszának szövegét nem ismerjük. De tudjuk, hogy miután a II. Ulászló király által a koronázó országgyűlésre kibocsátott meghívólevélnek példányait megvizsgálták, és kitünt, hogy abban a »választás« kifejezés nem fordúl elő, — ők is megnyugodtak annak mellőzésében, és elfogadták a király által javaslatba hozott szövegezést. [4])

---

[1]) Egykorú irat ugyanott. — L. **Irományok.** IX. szám.

[2]) Egykorú irat ugyanott.

[3]) Eredeti fogalmazat, melynek czime: »Oretenus per Caesaream Maiestatem agenda cum Consiliariis Hungaris. 27. Martii 1561.« A bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** X. szám. Ferdinánd egy nappal előbb a kir. városokhoz rendeletet bocsátott, melyben felhívta, hogy levéltárukból II. Ulászló királynak a koronázó országgyűlésre szóló meghívólevelét hiteles másolatban küldjék meg. (Eredeti fogalmazata ugyanott.)

[4]) *Ferdinánd* 1563. május 26-án a magyar tanácsosokhoz intézett

Egyúttal előterjesztették a koronázási eskü mintáját. E szerint Miksának meg kellett fogadni, hogy »Isten egyházait, a főpapokat, főurakat, nemeseket, királyi városokat és az összes rendeket kiváltságaik-, szabadságaik-, jogaik-, szabadalmaik- és megerősített régi jó szokásaikban fenntartandja; mindenkinek igazságot szolgáltatand; néhai fenséges András király törvényeit megtartandja; az ország határait, és a mi bármily jogczímen területéhez tartozik, el nem idegenítendi, meg nem csonkítandja, sőt a mennyiben lehetséges, gyarapítandja és kiterjesztendi; végre Magyarország összes rendeinek javára, tisztességére és gyarapodására minden kitelhetőt megteend.« [1])

II.

Ekként a terv minden részletei tisztába voltak hozva. Nem kevéssé meglepő tehát, hogy azt a király épen a valósítás küszöbén, egyszerre elejtette.

Majdnem négy hónap telt el a nélkül, hogy a király a magyar országgyűlést összehívta volna. Időközben Miksa kifejezést adott azon óhajtásának, hogy magyar királylyá koronáztatása mielőbb történjék meg. Ferdinánd, mihelyt erről tudomást nyert, kijelentette, hogy óhajtásának teljesülését

---

leiratában szól a meghivólevél szövegéről »de qua ante biennium post multas disputationes inter nos et vos . . . concordatum fuit . . . Arbitramur vos meminisse in literis originalibus . . . regis Uladislai . . . nullam plane electionis mentionem factam esse, et quod prolatis iis litteris disputatio illa de hoc vocabulo tunc plane conquieuerit.« (A bécsi titkos levéltárban.) A tanácsosok ezt nem tagadták, de kiemelték, hogy ezt csak azért tették, mert »quum non ut regnicolae sed tanquam Consiliarii adessent, Mti V. C. tunc acrius noluisse refragari, sed tandem Eiusdem arbitrio earum litterarum confectionem detulisse.« (Miksának 1563. junius 3-án Ferdinándhoz intézett levele ugyanott.)

[1]) Forma juramenti. Egykorú irat ugyanott. — A magyar tanácsosokkal folytatott ezen tárgyalásokról csak egy emlék szól. Ez a spanyol király bécsi követének 1561. márczius 18-iki jelentéséhez csatolt irat (Nuevas de Alemania,) melyben olvassuk: »Que les conseillers de Hungarie se trouent en grand nombre a la Court de Sa M. Imperiale, et que l' on traitera auecque eux pour lassamblée que au moys de januier esté conuoquée et depuis differée.« (A spanyol állami levéltárban. Simancas.)

nem fogja késleltetni. Miksa hálával fogadta atyjának elhatározását. Azonban csakhamar az ő részéről merültek fel akadályok. Midőn ugyanis a koronázási szertartásokat tanulmányozta, több oly részletet talált, a melyek ellen a protestantismushoz hajló vallási álláspontjából kifogást emelt; névszerint vonakodott a koronázást megelőző napokon böjtöt tartani, és a szertartás alatt az úr testét egy szín alatt venni magához.

E kérdések iránt, atya és fiú között, a legszorosabb titokban, melybe Ferdinánd csak a spanyol király követét avatta be, élénk eszmecsere folyt. Ferdinánd a régi szokástól semmiben sem akart eltérni. »Ő — így szólott Miksához — minden jót, tisztességet és szolgálatot kész megtenni, amire az atya fia iránt, kit annyira szeret, kötelezve van. Ezt minden alkalommal be fogja bizonyítani. Ha szükséges volna, nem habozna érette vagyonát, vérét és életét koczkáztatni. De viszont meg lehet győződve arról is, hogy sem az ő, sem összes gyermekei és unokái kedveért nem hajlandó bármit elkövetni, a mi becsületével és lelkiismeretével ellenkezik.« Mire visszautasította Miksának azon indítványát is, hogy a pápától engedélyt eszközöljön ki, hogy a koronázás alatt két szín alatt áldozhasson.

Ekkor Miksa arra kérte Ferdinándot, tartsa meg az országgyűlést a szükséges ügyek elintézése végett, és halaszsza el a koronázást, melyet különben is csak az ő kedveért akart végrehajtani. Időközben vagy a pápához fog folyamodni, vagy másként háríttatnak el az akadályok.[1])

---

[1]) Ezen érdekes részletekről Conde de Luna spanyol követnek jelentései tudósítanak. 1561. június 18-án II. Fülöpnek írja: »Abiendose el Emperador resuelto de ir a tener la dieta de Bohemia brevemente, y dalli pensando pasar a tener la del imperio, . . . le a parecido tener antes la de Ungria por la necesitad que ay de proveer las cosas de aquel reyno, deseando de dar este contentamiento al Rey su hijo, abiendo entendido che lo deseaba, quisiera che se coronara en ella, y ansi se lo dixo, y el Rey se lo agradecio mucho, y le besó las manos por ello. Despues venido a ver las cerimonias que se acostumbran a hacer, el Rey hizo algunas dificultades en algunas, de las quales eran el ayunar no sé quantos dias y comulgar publicamente, que el Rey quisiera escusar. Sobre lo qual an andado en algunas demandas y respuestas. Ultimamente el Emperador le hablo muy largo, y a mi parecer muy bien, diciendole en resolucion, que su Magestad le deseaba adelantar y hacer todo el bien, onra y merced, que como padre

És csakugyan, minthogy Miksa makacsul ragaszkodott álláspontjához, Ferdinánd június 17-én kihirdette a magyar országgyűlést, (augustus 20-ra) oly czélból, hogy a rendekkel »az ország védelmét és javát illető ügyekről tanácskozzék«, a nélkül, hogy a meghívólevelekben a koronázásról említést tenne.[1])

Azonban már néhány nap múlva megváltoztatta szándékát. Az országgyűlést »fontos akadályok« miatt elhalasztotta. Ugyanis habár a Miksa által támasztott nehézségeket az atya és fiú között folyt levelezés nem volt képes eloszlatni; mivel azonban az utóbbi gondolkodási időt kért, és általán azt jósolták, hogy a trienti zsinat végzései előtt Miksa meg fog hajolni: Ferdinánd reméllette, hogy rövid idő múlva mégis lehetővé fog válni a koronázó országgyűlés összehivása.[2])

---

a hijo, que tanto amaba y queria, como a el era obligado, lo qual mostraria en quanto se ofreciese y el pudiese, y si fuese menester por el pondria sus estados, su sangre, y su vida, syn perdonar a nada; mas que estubiese cierto, que su conciencia ni su onra el no perjudiciaria por el ni por todos juntos los demas hijos ni nietos que tenia. Esta platica a andado muy secreta entre padre y hijo, que nadie lo a sabido, sino yo, que su Magestad me a dado parte dello. El Rey quisiera, quel Emperador tratara con el Papa que dispensara aquello. El Emperador no'a querido, y ansi el Rey le a pedido, que la Dieta se haya por la necesidad que ay al presente, y su Magestad suspenda la coronacion, pues la hacia por hacerle merced, y quel mirara, o de pedirlo a Papa, y como se hara. Y ansi se a concerdado. Y el Emperador me a mando, que yo lo tenga en gran secreto.«

[1]) A meghívólevélnek Pozsony városához intézett példánya e város levéltárában. — L. **Irományok. XI. sz.**

[2]) Az 1561. július 10-én kelt királyi iratnak egy példánya ugyanott. — L. **Irományok. XII. szám.** — A Miksa által támasztott nehézségekről a *spanyol követ* 1561. augusztus 20-án uralkodójához intézett jelentésében még egyszer szól. Irja, hogy Ferdinánd »a suspendido la (dieta) de Ungria, por la dificultad que cerca de la comunion el Rey hacia, y algunas otras cosas, las quales el Emperador resolutamente le dijo quel no permitiria que se alterase, ni dejase de hacer como se acostumbraba, y en esto sin que otra persona ninguna la entienda, sino padre y hijo, an andado algun tiempo en demandas y respuestas. El Rey quisiera, que se pasara sin comunion, o que si la tubiese, de hacer que fuese sub utraque. El Emperador le ha dicho que no, quel pidia licencia al Papa por esta vez, y que si el se da, quel es contento. El Rey non se determina en pedilla por que dice que como se la nego, se la negara. Agora a pedido tiempo para pensar en ello al Emperador, antes que se parte se resoluera.«

Ezután ismét majdnem egy egész esztendőn át az országgyűlés összehívásának ügye nem jött szőnyegre. Csak az 1562-ik év tavaszán lépett újra előtérbe.

Úgy látszik Miksa nem vonakodott többé a római pontificale igényeinek eleget tenni. A török békealkudozások kedvező folyama és kimenetele is [1]) az országgyűlés megtartására igen előnyös helyzetet teremtett. Csak egy akadály létezett még : a pestis, mely az ország némely részeiben, különösen Pozsonyban számos áldozatokat ragadott el.

Az 1562-ik év közepetáján Ferdinánd Prágából, és Miksa Linczből tudósításokat kértek a magyarországi állapotok felől, és úgy a pozsonyi kamarának, mint a primás és a nádornak véleményét kértek ki az iránt, melyik városban lehetne az országgyűlést legbiztosabban és legkényelmesebben megtartani. [2])

A pozsonyi kamara jelentésében előadta, hogy Pozsony városában és vidékén a pestis már szünő félben van; mivel azonban az országgyűlés alkalmából sok ember fog összegyűlni, és pedig oly vidékekről is, hol a pestis uralkodik, félő, hogy az ujra elhatalmasodik. Ennek folytán az országgyűlés szinhelyéül Nagyszombatot ajánlotta, melynek egészséges fekvése van, és a hol az érseki palota a királynak és a plébánia épület Miksának befogadására alkalmas [3]). A nagyszombati tanács jelentéséből szintén kiderült, hogy e város területén és a közel vidéken a pestisnek nyoma sincs [4]). Oláh Miklós pedig oly értelemben nyilatkozott, hogy egészségi szempontból az országgyűlés akár Pozsonyban, akár Sopronyban vagy Nagyszombatban tartható meg; de ő — úgy látszik Soprony felé

[1]) Ferdinánd 1562. június 1-én elfogadta a porta által követelt békepontokat.

[2]) *Miksa* király 1562. május 26-án: »Casu quo sua Maiestas Caesarea propediem dietam in Regno suo Hungariae indicere velit, volumus ut cognoscatis, quamnam ciuitatem aptam et salubrem fore putetis, ubi eiusmodi Dieta nunc temporis citra periculum contagionis commodissime celebrari queat.« Eredeti fogalmazatok a bécsi titkos levéltárban.

[3]) A pozsonyi kamarának 1562. május 31-én Ferdinándhoz és június 1-én Miksához intézett levele ugyanott.

[4]) Nagyszombat város tanácsának 1562. május 26-án Ferdinándhoz intézett levele ugyanott.

hajlott, mert Nagyszombatról megjegyezte, hogy ott kevés lakás áll rendelkezésre, és szintúgy mint Pozsonyban, nagy drágaság uralkodik [1]).

Ferdinánd királynak terve az volt, hogy az országgyűlés július 15-ére hirdettessék ki. És hogy a meghivóleveleket mielőbb szét lehessen küldeni, azoknak példányait, be sem várva a fennebbi jelentéseket, június elsején áttette Miksához, oly utasítással, hogy a magyar tanácsosok véleménye alapján, az üresen hagyott helyekre a várost, hová, és a napot, melyre az ország rendei összehivandók, igtattassa be; azon esetre pedig, ha alkalmas helyet találni egyáltalán nem lehetne, vagy más akadályok merülnének fel, azokat egészen tartsa vissza.

Ferdinánd még el sem küldötte a levelet, mely ezen utasítást tartalmazta, midőn tanácsosai oly körülményekre irányozták figyelmét, melyek az országgyűlés összehívásától kedvét elvették.

Minél többet gondolkodunk ezen országgyűlésről, — írja a fennebbi levél utóiratában — annál számosabb és nagyobb nehézségek merülnek fel, mind a hely és idő, mind a jelen viszonyok tekintetében. Nagyszombat városa a pestistől ment ugyan, de mivel az a közel vidéken és az ország több részeiben még mindig dúl; attól lehet tartani, hogy ha mindenfelől sok ember gyülekezik egybe, főleg a forró juliusi napokban, a pestis Nagyszombatban is kitör, és vagy eredmény nélkül kell távozni, vagy a legnagyobb veszélynek lesznk kitéve.

Az idő is, mely rendelkezésre áll, oly rövid, hogy azalatt a fenforgó ügyeket alig lehet elvégezni. Minthogy ugyanis a korábbi országgyülések többnyire hat hetet vettek igénybe, a következő kétségkivül még tovább fog tartani. Több napra van szükség, míg a koronázás módja megállapíttatik; e kérdés hihetőleg hosszú vitát fog támasztani, a rendek mindenfélét fognak szőnyegre hozni, és oly követelésekkel lépnek fel, a melyeket alaposan még kell fontolni, mert részben bizonyára teljesíthetetlenek lesznek.

---

[1]) Oláh Miklósnak 1562. május 30-án Miksához intézett levele ugyanott.

Továbbá a magyarok buzgó, fáradhatatlan és tolakodó kérelmezők gyanánt ismeretesek; ha tehát látni fogják, hogy a király az országgyűlés befejezését siettetni kénytelen, súlyos és gonosz követelésekkel fognak alkalmatlankodni, a melyeket a királynak, nem csekély kárával, teljesítenie kell, ha maga idején akar ismét Prágában, a csehországi koronázáson megjelenni.

Ehez járul, hogy habár a török béke létrejöttét biztosan lehet remélleni, a mennyiben a király a feltételeket elfogadta, kétséges, vajjon a budai basa és János-Zsigmond vissza fogják-e hadaikat vonni, és megtartják-e a fegyverszünetet. Minthogy pedig a magyar rendek csak akkor lesznek képesek és hajlandók megjelenni, ha a békesség biztosítottnak tekinthető, az országgyűlést csak akkor lehet kihirdetni, ha kétségtelen lesz, hogy a török és az erdélyi fejedelem a fegyverszünetet meg fogják tartani. Sőt ha ezek erre nézve igéretet is tesznek, kérdés, hogy ha utóbb a koronázó országgyűlés kihirdetéséről értesülnek, nem fogják-e igéretöket megszegni, és az országot megtámadni, hogy így az országgyűlésnek vagy létrejöttét akadályozzák meg, vagy feloszlását idézzék elő.

Végre hírek érkeznek Németország éjszaki részeiben készülő belmozgalmakról; ezeket, ha lángra lobbannának, a király Magyarországból nehezen volna képes eloltani.

Egyébkint Miksára bízta annak eldöntését: vajjon a magyar országgyűlés a kitűzött időben (július 15-én) csakugyan megtartandó-e, vagy pedig elhalasztandó. Figyelmeztette, hogy ha az előbbire határozná el magát, a meghivólevelek szétküldését a lehető legnagyobb sietséggel kell eszközölni, nehogy a magyar rendek későn gyűljenek egybe, és a meghivólevelek késedelmes szétküldésével mentsék ki magokat [1]).

Miksa a magyar országgyűlés elhalasztására határozta el magát [2]). És az atyja által felhozott nehézségek mellett bi-

[1]) Ferdinánd királynak Prágából 1562. június 1-én kelt, és június 3-iki utóirattal ellátott levele, eredetiben ugyanott. — L. **Irományok.** XII. szám. A magyar tanácsosokkal folytatott tárgyalásokról rövid említést találunk *Forgáchnál* is. Lib. XIII. p. 312 l.

[2]) Miksa válasziratát nem ismerjük. A spanyol állami levéltár egy

zonyára befolyással volt elhatározására *Nádasdy Tamás* nádornak épen ezen időtájban, június 2-án bekövetkezett halála, mely a jövő országgyűlésnek egy új fontos feladatot tűzött ki: a nádori méltóság betöltését, a mire az udvar mindig nehezen tudta magát elhatározni.

III.

Az 1562-ik év szeptember havában Miksa Prágában *Csehország királyává* koronáztatott, és két hónappal utóbb Frankfurtban római királylyá választatott.

Eszerint csak a magyarországi koronázás volt még hátra, hogy a Habsburgház ausztriai ágának hatalmi állása teljesen biztosítva legyen.

De a koronázás mellett, a pénzügyi viszonyok is sürgetően követelték a magyar országgyűlés összehívását. Négy év óta nem tartatott országgyűlés, és ennek következtében négy év óta Magyarország nem fizetett adót. Mivel pedig a magyarországi véghelyek őrhadainak ellátása nagy költségeket igényelt, ezeket kölcsönökkel fedezték, melyeket a magyar országgyűlés által megszavazandó adóból terveztek törleszteni.

Azonban ekkor új akadály merült fel. A *trienti zsinat* fejleményei 1563. elején Ferdinándot Insbruckba hivták, és attól lehetett tartani, hogy hosszú időre fogják őt lekötni. Ennek folytán azon gondolattal kezdett foglalkozni, hogy a magyar országgyűlés az ő távollétében tartassék meg.

Április 30-án felhívta Miksát, hogy mind maga fontolja meg, mind a magyar tanácsosoknak véleményét kérje ki az iránt: vajjon tanácsos-e és lehetséges-e az ő távollétében a magyar országgyűlést megtartani, a melyen az adó megajánlásán és más közügyek elintézésén kivül, Miksa és neje is megkoronáztatnék? Ha igen, nem szükséges és illő-e, hogy a király maga helyett egyik testvérét, vagy más valakit küldjön

---

iratában (Copia de avisos mandados de Alemania y Francia al Cardenal Granvela en 18 de Junio de 1562.) olvassuk: »Caesar Comitia Hungarica, postquam et pestis in pluribus illis locis grassatur, et arma nondum plene nosita sunt, ad aliud comodius tempus distulit, idque maxima totius aula e postrae laetitia; videbamus enim, si comitia illa processissent, necessitatem nobis impositam vitam Ambaxiatorum ad aliquot menses vivere.«

az országgyülésre, a ki az ő nevében a magyarországi rendeket felszólítsa, hogy Miksát »mint első szülött fiát és igaz örökösét« a magyar szent koronával díszítsék fel?« Ha pedig a koronázás csak a király jelenlétében történhetik meg, vajjon nem tanácsos-e, hogy egyelőre csak adó megszavazása végett hivassék össze az országgyülés, mely az ő távollétében, Miksa vezetése mellett tartatnék meg? Végre vajjon az egyik és másik esetben is szükséges lesz-e a nádori méltóságot betölteni? [1])

Miksa ezen levél vétele után, a magyar tanácsosokat Bécsbe hívta. Május tizedike táján a következők gyültek össze: *Oláh Miklós* primás, *Gregoriancz Pál* győri püspök, *Kevessi András* veszprémi püspök, *Báthori András*, gróf *Zrinyi Miklós, Batthyányi Ferencz, Tahy Ferencz, Bánffy István* és *László, Dobó István, Mérei Mihál és Petheö János.*

Ezek több napon át különféle ügyekről, a véghelyek megerősítéséről, a hadak ellátásáról sat. tanácskoztak. E közben — kétségkivül az udvarból érkezett felszólítás folytán — a tanácsosok egyike szőnyegre hozta Miksa királylyá választásának ügyét, vagy is azt az indítványt, hogy a király kéressék fel, engedje meg még életében fiát utódjává választatni. Az értekezlet egyhangú helyesléssel tette ezt magáévá. És határozatát oly módon terjesztette a király elé, mintha a kezdeményezés egészen a tanácsosok köréből indult volna ki.

»Megfontolva — igy szólnak — első sorban Felségednek, azután Magyarországnak, a magunk és Felséged egyéb hű alattvalóinak helyzetét; a veszélyt, mely mind a törökök, mind János király fiának részéről fenyeget; végre az eszközöket, a melyek a jövő bajokat és csapásokat elhárítva, az országnak, Felségednek és fenséges gyermekeinek, legkegyelmesebb urainknak, javát és hasznát előmozdíthatják: a hű tanácsosok kötelességét teljesíteni óhajtván, el nem mulaszthattuk Felségednek figyelmét egy nehéz és nagyfontosságú ügyre, a mely nemcsak a közjót, hanem Felségednek és fenséges gyermekeinek magán érdekeit is illeti, alázattal felhívni, és az iránt Felségedhez hódolattal folyamodni.«

[1]) Ferdinánd király april 30-iki levelének eredetija, elrongyollott állapotban, ugy.mott.

Emlékezetik, mily régóta és mily gyakran tanácsolták és kérelmeikkel is ostromolták, hogy Miksának magyar királylyá megválasztatását és koronáztatását mielőbb eszközölje. [1]) Most megújítják ezen kérelmöket, és reméllik, hogy »tolakodásukat« megbocsátandja és jó néven fogja venni. A szeretet és hódolat, a melylyel iránta viseltetnek, sugallja javaslataikat.

Ugyanis míg egy részről a török Magyarország túlnyomó részét elfoglalván, fegyver hatalmával védelmezi; más részről pedig János király fia Magyarország királyának czímezi magát, és a török barátságra támaszkodva, az egész ország birtoka után vágyódik: Magyarország azon kis része, a mely még a királyt uralja, a legnagyobb veszélyben forog. Reméllik ugyan, hogy míg a király él, az ellenség nem fogja az ország ezen csekély maradványait magához ragadni, azonban halála esetére a trón betöltése körül különféle nehézségek fognak felmerülhetni, a melyek az országot a legnagyobb veszélybe dönthetik. Mert ha II. Ulászló és II. Lajos uralkodása alatt pártviszályok keletkezhettek, és azokat még ekkoráig sem lehetett lecsendesíteni; attól kell tartani, hogy a király halála még nagyobb zavarokra fog alkalmat szolgáltatni.

E miatt kivánatosnak tartják, hogy Miksa haladék nélkül királylyá választassék és koronáztassék; annál inkább, mert most még életben vannak a tanácsosok között olyanok, a kik koruk, tapasztalásuk és előzményeik által némi tekintélyt vívtak ki, de hosszú életet már nem igérhetnek magoknak, és a kik helyökbe lépnek, talán nem fognak oly őszintén a királyi házhoz ragaszkodni; hőn óhajtják tehát, hogy még haláluk előtt történjék meg a király utódjának megállapítása, és ha ez megtörtént, nyugodtabban fognak meghalni.

Valószinű, hogy a király halála esetére, az ő fiaival szemben, a szultán János király fiát fogja támogatni; ellenben ha Miksát most megválasztja és megkoronáztatja, e zavaroknak elejét veszi. Használja fel tehát a most kinálkozó kedvező alkalmat, a mely talán többé vissza nem tér.

A »*választás*«-tól nem kell megijedni. Ez ugyanis abban

[1]) Úgy látszik oly felterjesztéseikre utalnak, a melyek nem maradtak reánk.

áll, hogy ha a királynak fiai vannak, azok közűl egyik és pedig az elsőszülött választandó. Ha ellenben a király elmellőzné a választást, félő, hogy az ország rendeit magától elidegeníti, és új pártoskodásra és zavarokra ad alkalmat.

A mennyire gyenge volt a választásra vonatkozó észrevétel, annyira könnyelműen jártak el a tanácsosok egy másik nehézség tárgyában. Az az aggodalom is felmerűlt, hogy *nádor nemlétében* a választás és koronázás nem történhetik meg. A tanácsosok nem az ország törvényeit, névszerint a nádori méltóság jogait szabályozó 1486-iki törvényeket tekintették meg, hanem a *krónikákat* nézték át, a melyekben azután, természetesen, semmit sem találtak, a mi amaz aggodalmat igazolta volna.

A választást és koronázást minden további halasztás nélkül javasolták végrehajtatni; az országgyűlés megnyítására augusztus 20-át, »a magyar nemzet apostolának« ünnepét, helyéül pedig Pozsonyvárosát jelölték ki. Arról, vajjon a királynak a választás és koronázás alkalmával szükséges-e személyesen jelen lenni: tüzetesen nem szólottak; de felterjesztésökből kitünik, hogy azt mellőzhetetlennek tartották. [1])

A tanácsosokkal egy véleményben volt Miksa is, úgy a koronázó országgyűlés mielőbbi megtartásának, mint a király személyes jelenlétének szükségessége iránt. Az utóbbit — bár feleslegesnek látta az iránt a tanácsosokhoz kérdést intézni — behatóan indokolta. Kiemeli, hogy Magyarország a király kormánya alatt álló többi országok felett *némi elsőbbségnek* örvend,[2]) minthogy pedig a király a prágai és frankfurti koronázások alkalmával jelen volt, ha a magyarországi koronázáson biztosok által képviseltetné magát, a magyarok ezt megvetés jeléül tekintenék. Továbbá kétségtelen, hogy az országgyűlésen oly ügyek fognak felmerűlni, a melyeket a király hozzájárulása nélkül nem lehet elintézni, és távollétében is hozzá kellene átküldeni; az ebből keletkező késedelem a ma-

[1]) A magyar tanácsosoknak 1563. május 13-án Bécsből Ferdinándhoz intézett felterjesztések. Eredetije, mely 12 aláírással és gyűrűpecséttel van ellátva, a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XIV. szám.

[2]) »Constat enim Regnum Hungariae prae caeteris Mtis V. C. Regnis quadam praeeminentia gaudere.«

gyar rendeket bizonyára türelmetlenekké tenné és elidegenítené. Még nagyobb volna a nehézség, ha a király és a rendek között nézetkülönbség merülne fel.

Attól is kell tartani, hogy a király távollétében, a rendek számosabb, súlyosabb és bonyolultabb kivánatokkal fognak fellépni, azon reményben, hogy tőle (Miksától), a ki ügyeikbe nincs eléggé beavatva, könnyebben fognak kedvező választ kieszközölni. Ellenben ha a király személyesen jelen lesz, a rendek készségesebben fognak engedelmeskedni, és a nehézségeket is könnyebben lehet elhárítani.

»A milyen szellemüek ezek az emberek« kettőjüknek is elég dolgot fognak adni, míg őket a méltányosság határai közé vezethetik.

A királynak a trienti zsinat szinhelye közelében tartózkodását ez idő szerint nem tartja szükségesnek; a mit fejtegetve, nem mulasztja el a zsinat szervezete, tárgyalási módja és eredményei felett pálczát törni. És minthogy a magyar országgyülésen tárgyalandó ügyek az egész keresztény világ javát illetik, újra kéri, hogy az országgyülést mielőbb hivja össze, és azon személyesen jelenjék meg [1]).

Ferdinánd király fiának és tanácsosainak felterjesztéseiből meggyőződött a felől, hogy a magyar országgyülés megtartása tovább nem halasztható; hogy a koronázásnak is múlhatatlanul meg kell történni; és végre hogy az országgyülés és koronázás az ő személyes jelenléte nélkül meg nem tartható.

Minthogy pedig a trienti zsinaton is a viszonyok oly alakulást vettek, a mely Insbruckból való eltávozását megengedte; elfogadta azt a javaslatot, hogy az országgyülés augusztus 20-ára Pozsonyba hívassék össze.

Válasziratában magasztaló kifejezésekkel halmozza el a magyar tanácsosok hűségét, melynek, midőn Miksa megválasztatását sürgették, ujabb jelét adták. Örömmel fogadja azt a nyilatkozatot is, hogy a koronázás a nádori méltóság betöltését nem követeli; »ekként — úgy mond — többféle nehéz-

[1]) Miksának 1562. május 16-án atyjához intézett levele. Eredetije ugyanott. — L. **Irományok. XV. szám.**

ség és viszály háríttatik el; egyébkint is a nádor ellátása nagy költségeket okoz, és kevés hasznot szokott hajtani« [1]).

Kifogása a királynak csak egy volt: és pedig az ellen, hogy a tanácsosok ismét szóba hozták a *választást*. Az a magyarázat, melyet ők adtak, nem nyugtatta meg. Kiemelte, hogy a választást mellőzve, semmi újítást nem kiván, sőt inkább a régi gyakorlathoz ragaszkodik, minthogy II. Ulászló király iratában, melylyel az ország rendeit a koronázó országgyűlésre összehívta, a választásról nincsen szó. Figyelmezteti tanácsosait, hogy midön két év előtt ezen ügy tárgyaltatott, ők magok is megnyugodtak a »választás« elhagyásában.

Ennek folytán felhivta Miksát, hogy az országgyülési meghívóleveleket azon formában, mely két év előtt állapíttatott meg [2]), állíttassa ki, és a példányokat aláirás végett mielőbb küldje Insbruckba [3]).

A magyar tanácsosok Bécsben bevárták a királyi határozatokat. Midőn ezekről tudomást nyertek, siettek köszönetüket fejezni ki a miatt, hogy a koronázó országgyűlés tárgyában hozzá intézett kérelmöket teljesítette.

Azonban a »*választás*« kifejezésnek elhagyását nem helyeselték. Nem tagadták ugyan, hogy két év előtt e tekintetben engedményt tettek, de csak azért, mert mint tanácsosok nem tartották illendőnek a királyi kivánattal szemben élesebb ellenállást fejteni ki, minélfogva a meghívólevél szerkesztését a királyra hagyták.

Újra hangsúlyozták, hogy Magyarországban mindig választás utján történt a trón betöltése, habár a választás egyedül a király fiaira, és első sorban az első szülöttre vonatkozott. Az Ulászló-féle meghívólevélben a választásról nincs ugyan említés téve, de bevezető soraiból kitünik, hogy e meghivólevél közrebocsátását megelőzték a rendekkel folytatott tárgya-

---

[1]) Ezt Miksához intézett levelében mondja, míg a tanácsosokhoz intézett leiratában csak röviden említi, hogy nyilatkozatuk a fenforgó ügy sikerét nagy mértékben előmozditja.

[2]) L. 384 lapon.

[3]) *Ferdinánd* királynak Insbruckból 1563. május 25-én Miksához és a magyar tanácsosokhoz intézett leiratai, ugyanott. — L. **Irományok.** XVI. és XVII. szám.

lások, a melyek a választás kérdésére is kiterjedtek. Kivánják tehát, hogy a meghívólevélben a király által két év előtt megállapított kifejezések közé a *választás* is igtattassék be [1]).

Midőn ezen kivánatukat a királynak előterjesztették [2]) egyúttal megjelentek Miksa előtt, és ünnepélyesen kinyilatkoztatták, hogy azon esetre, ha a »választás« elhagyásából a jövő országgyűlésen nehézség vagy vita támadna, ezért magoktól a felelősséget elhárítják.

Miksa azon véleményben volt ugyan, hogy miután a király a meghívólevélben kérte kimondani, hogy a koronázás »az ország rendeinek közmegegyezésével, tudtával és jóváhagyásával« fog történni, a mi a választással egyértelmű, tulajdonképen csak a kifejezések körül forog fenn nézetkülönbség; mivel azonban a magyarok kétségkivül fontos okok miatt ragaszkodnak a *választás* kifejezéshez, és annak elfogadásából jövőre sérelmes következtetéseket vonhatnának le: azt javasolta atyjának, hogy ne engedjen, és a meghívóleveleket a két év előtt megállapított formában küldje szét [3]).

Ferdinánd csakugyan nem engedett. Midőn határozatáról magyar tanacsosait értesítette, biztosította őket, hogy hű ragaszkodásukban legkevésbbé sem kételkedik, és kifejezést adott azon reményének, hogy miként ő maga semmi újítást nem akar behozni, viszont ők is mind magok meg fognak nyugodni elhatározásában, mind pedig a többi rendekre is hatni fognak, hogy semmi olyas újítást ne akarjanak behozni, a miből fiaira és udódaira, Magyarország jövendőbeli királyaira sérelem származhatnék [4]).

---

[1]) A király által megállapított szövegezés igy hangzott: »Maximilianum ... in legitimum post nos Hungariae Regem recipiendum, pronunciandum, declarandum, recognoscendum, et accedente communi consensu, scitu et approbatione Ordinum et Statuum Regni ... coronandum decreuimus.« A tanácsosok a »recognoscendum« után az »*eligendum*« szót kivánták beigtattatni.

[2]) A magyar tanácsosok felterjesztését nem ismerjük. Tartalmát megismerteti Miksának június 3-án atyjához intézett levele, és Ferdinándnak június 8-án a magyar tanácsosokhoz intézett leirata.

[3]) *Miksának* 1563. június 3-án Ferdinándhoz intézett irata ugyanott. — L. **Irományok.** XVIII. szám.

[4]) A királynak 1563. június 8-án a magyar tanácsosokhoz in-

IV.

Ferdinánd király 1563. június 6-án irta alá Insbruckban a *meghívóleveleket*, melyekkel a magyar országgyűlést augusztus 20-ára Pozsonyba kibirdette. »A mely gyűlésen — úgy mond — az ország védelmét és javát illető ügyeket szokás szerint tárgyaltatni kivánjuk. Továbbá, mivel Magyarország karai és rendei több országgyűlésből folyamodtak hozzánk, hogy valahányszor az országból eltávozunk, a fenséges fejedelem Miksa római és csehországi király legkedvesebb fiunk közöttük maradjon, és az országnak gondját viselje; meggondolva azt is, hogy miután Isten kegyelméből a császári méltóság magaslatára emeltettünk, nemcsak Magyarország, hanem az egész keresztény világ kormányzásának gondja nehezedett reánk, minélfogva gyakran és hosszabb időre kell. épen ezen ország javára, távol lennünk: e miatt az említett fenséges fejedelmet .... az ő fensége iránt viseltető atyai szeretetünk által indíttatva, és összes híveink javát tartva szem előtt, utódunkká, Magyarország törvényes királyává elfogadtatni, kijelentetni, kinyilatkoztattatni, elismertetni, és az ország rendeinek közmegegyezésével, tudtával és jóváhagyásával, és az előttünk uralkodó magyar királyok elsőszülötteinél követett régi szokás szerint, a kellő ünnepélyességgel megkoronáztatni határoztuk. Nem kételkedünk, hogy nevezett fenséges fiunk, miként eddig az ország hasznát, üdvét és javát illető ügyek előmozdítása körül semmit sem mulasztott el, jövőben még nagyobb buzgalommal, erélylyel és gondossággal fogja az ország érdekeit felkarolni« [1]).

A meghívólevelek szétküldése után megindúltak a tanácskozások az országgyűlésen teendő *királyi előterjesztések* tárgyában.

A koronázás mellett az országgyűlés főfeladata az *adó* megszavazása volt; és pedig a király nemcsak a jövő évre, hanem a lefolyt négy évre is, a melynek tartama alatt országgyűlés nem

tézett leirata. Eredeti fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok.** XIX. szám.

[1]) A Pozsony városához intézett példány, mely június 17-én érkezett oda, a város levéltárában. — L. **Irományok.** XX. szám.

tartatott, kivánt megajánltatni. És mivel 1559-ben meggyőződött arról, hogy a rendeket nem lehet rábírni, hogy az adót több esztendőre előre ajánlják meg; felmerült az a gondolat, hogy a kamarai nyereség, vagyis a 20 dénárnyi adó, mely régi időkben minden jobbágytelek után évenkint behajtatott, ezentúl ismét az országgyűlési ajánlatoktól függetlenül hajtassék be. A király már 1561-ben, országgyűlésen kivül be akarta hajtani a kamarai nyereségét. A magyar kamara abban a véleményben volt, hogy arra joga van. De a magyar tanácsosok határozottan ellenezték; minélfogva abban maradt. [1])

A király tehát most a pozsonyi kamara véleményét kérte ki az iránt, mikép kelljen ezen ügyet az országgyűlésen előadni, és mily egyéb pénzügyi törvények alkotását szorgalmazni.

A *kamara* természetesnek találta, hogy az országgyűlést adó megszavazására kell felhívni. Azonban figyelmeztetett arra, hogy habár most nagyobb adót lehetne követelni, mert négy éven át semmitsem fizettek, óvakodnia kell túlságos követelések által a rendeket felingerelni, és Miksától elidegeníteni; annál inkább, mert a rendek hangsúlyoznák, hogy habár a négy év alatt nem fizettek adót, a királyi hadak nagy pusztítást okoztak, sok helyen a jobbágyokat kifosztották, úgy szólván kiirtották; továbbá a megyék nagy összegeket előlegeztek a hadaknak, katonákat állítottak, élelmi- és hadiszereket szolgáltattak és fuvaroztak. Ha ezen körülmények nem forognának fenn, a rendeket arra is fel kellene szólítani, hogy mindenki tehetsége szerint járuljon a közszükségek fedezéséhez. Most azonban annál inkább ellenszegülnének, mivel arra hivatkozhatnak, hogy a fegyverszünet tartama alatt háború veszélye nem forog fenn. Elég lesz tehát, ha a rendek minden jobbágytelek után két részletben fizetendő három forintot szavaznak meg.

Helyes, hogy a kamarai nyereség behajtása körül a régi gyakorlat visszaállíttassék. Azt mindenkor királyi jövedelemnek tekintették, melyből az udvar költségei fedeztettek; országgyűlés nélkül is behajtották, és pedig fejenként minden jobbágy után. Ennek következtében a 20 dénár kamarai nyereség nagyobb értéket képvisel, mint egy forintnyi adó.

[1]) Ezt a pozsonyi kamara 1563. augusztus 18-iki felterjesztésében említi.

Továbbá a kamara javasolja, hogy a király az országgyűlésen a porták összeszámításánál előforduló gyakori visszaéléseket adja elő. Nem ritka az az eset, hogy 40—60 porta helyett csak 6—10 után fizetnek adót. Ugyanis a földesurak pressiót gyakorolnak a bírákra, kik annyi portát vállanak be, a mennyit amazok akarnak. Sok földesúr azután az eltagadott porták után maga számára hajtja be az adót. Minthogy pedig ez inkább az országra, mint a királyra hátrányos : oly módozatot kell megállapítani, a mely a visszaéléseknek elejét vegye. A kamara nézete szerint mindenek előtt az adószedőknek nem szabad megelégedni a bíráknak esküjével, minthogy azok egészen a földesuraktól függenek, mintegy rabszolgáik. Azt kell tehát megállapítani, hogy minden jobbágy, ki földesurának censust fizet és hat forint értéket meghaladó vagyonnal bir, tartozzék adót fizetni; minden megyében egy esküvel lekötött tekintélyes nemes járja be az adószedővel a falvakat, az utóbbinak pedig a megadóztatott porták számával arányban álló jutalom biztosíttassék; ha kétség merül fel, vajjon valamely jobbágy adóköteles-e, szomszédaitól kell eskü alatt vallomást kérni. A kézművesek adómentessége megszüntetendő. Az adóhátralékok minden módon behajtandók.

A *vámokra* is fel kell hivni az országgyűlés figyelmét. Mivel ugyanis a kereskedőket több helyen túlságosan terhelik, meg kell állapítani a vámdíjakat. Továbbá minthogy a vámok folyvást szaporodnak, a II. Lajos halála óta felállított vámoknak birtokosait fel kell szólítani, mutassák elő a királyi leveleket; a mennyiben ilyenekkel nem bírnak, a vámokat meg kell szüntetni, valamint azokat is, a melyek a vizsgálat alkalmával feleslegeseknek bizonyúlnak, a melyekhez a száraz vámok kivétel nélkül tartoznak.

A *harminczadok* tekintetében, törvénybe kell igtatni, hogy a nemesek az üzleti czélból szállított áruk után a nemességre nem tarthatnak igényt. »Ugyanis a főurak és nemesek, a nyereségvágy által indíttatva, annyira belebocsátkoztak az üzérkedésbe, hogy e térről az alsóbbrendűeket majdnem egészen leszorították.« Minthogy gyakran megtörténik, hogy a harminczadoknál alkalmazott tisztviselőket bántalmazzák, megsebesítik és megölik; habár a király a szolgái ellen elkö-

vetett sérelmeket maga is megtorolhatná, az országgyűlés szabja meg a büntetést.

A nemeseknek magvaszakadtával a koronára szállott jószágok tárgyában, a régi törvényes eljárás, a korona hátrányára és gyalázatára egészen megváltozott; sőt a bírák rendszerint szándékosan késleltetik az ily ügyek felvételét és letárgyalását; minélfogva azok, kik ily jószágokat királyi adományul nyernek, gyakran éveken át nem léphetnek azok birtokába. Vissza kell állítani a régi eljárást, a mely szerint az ily ügyeket soron kivül is fel kellett venni és egy év alatt letárgyalni.

Végre panaszt emel a kamara a miatt is, hogy a földesurak jobbágyaikat eltiltják a kamara által bérlett tizedeknek a véghelyekre szállításától; minélfogva ezek már dijért sem hajlandók szállítani, és igy a bor és gabona megromlik. De ez ügyben jobb az urakkal magán úton tárgyalni, és a kamara érdekeit biztosítani [1]).

A *király* ezen javaslatokat az *udvari kamarához* tette át, véleményadás végett.

A német tanácsosok azon nézetnek adtak kifejezést, hogy az országgyülést jelentékeny segélynek megajánlására kell birni, mert különben nem lehet várni, hogy más országok Magyarország védelmére áldozatokat hozzanak.

Mindazáltal ők is abban a véleményben voltak, hogy a király csak *három forintnyi* adó megszavazását kivánja, de legalább 3 vagy 4 egymásután következő évre.

A kamarai nyereség behajtása a korona jogaihoz tartozik, mindig a királyt illette, bár az utóbbi esztendőkben kiment a szokásból. Komolyan kell visszaállítására működni. A király ne engedje magát elutasíttatni. Ne *kérje* annak megajánlását; egyszerűen *jelentse ki* a rendeknek, hogy azt ezentúl a régi szokás szerint fogja behajtani. És hogy annál könnyebben érhessen czélt, a főurakat és némely megyék alispánait előlegesen magán úton rá kell bírni, hogy a királyi nyilatkozatban nyugodjanak meg.

---

[1]) A pozsonyi kamara 1563. július 31-én kelt felterjesztésének eredetije a bécsi udvari kamara levéltárában. — L. **Irományok.** XXI. szám.

Mivel a múlt esztendőben némely megyék adót fizettek, némelyek pedig, bár az ellenségtől semmit sem szenvedtek, nem adóztak; ajánlják, hogy az utóbbiakra külön terhet kell kivetni, minden esztendő után, melyben nem adóztak, egy forintot, vagy legalább a kamarai nyereséget kell velök megfizettetni. Ha ez nem történik, a megyék, a melyek adóztak, követelni fogják, hogy az általok fizetett összeg a jövő adóból számíttassék le.

Az adó behajtása tárgyában az 1559-iki országgyűlésen előterjesztett, de el nem fogadott, módozatnak újólag való előterjesztését ajánlják.

Mivel a király többi országaiban a rendek fogyasztási adókat hoztak be, felvetik a kérdést, nem kellene-e azt Magyarországban is, például a borra, legalább a városokban behozni [1]).

A vámok, a koronára szállott jószágok és bérlett tizedek tárgyában helyeselik ugyan a kamara javaslatait; de feleslegesnek tartják új törvények alkotását; csak a korábbi törvényeket kell végrehajtani. Felhivják a király figyelmét a megkoronázandó király részére megajánltatni szokott tiszteletdíjra. Végre megemlítik, hogy szőnyegre kellene hozni az országgyűlésen a pénzverés ügyét is, de mivel e tekintetben alig van sikerre kilátás, azt hiszik, hogy be kell várni, míg magok a magyar rendek teszik a kezdeményezést.

A király — augusztus 13-án Ebersdorfban — az udvari kamara javaslatait, a fogyasztási adók behozatalára vonatkozó egy pontnak kivételével, magáévá tette [2]), és oda utasította a pozsonyi kamarát, hogy azok tekintetbevételével az országgyűlési propositiónak pénzügyi részét készítse el.

Azonban a pozsonyi kamarának ama javaslat több pontja ellen kifogásai voltak. Mindenek előtt mellőzendőnek tartotta

[1]) Úgy hiszem, hogy a »Weingelt« alatt fogyasztási adót kell érteni.

[2]) A bécsi udvari kamara levéltárában megvan az udvari kamara felterjesztésének kivonata, melynek egyes pontjai alatt ott állanak a megjegyzések »Placet,« — »Placet Caesari,« — »Intermittatur« (a közvetett adókra nézve), — »Inquiratur« (a koronázási tiszteletdíjra nézve); de az irat végén »Decretum in Eberstorff 13 augusti.« — L. **Irományok. XXII. szám.**

azt a kivánatot, hogy a rendek az elmúlt négy esztendőre egy-egy forintnyi adót utólag ajánljanak meg; mert előrelátta, hogy az nagy ingerültséget szülne. Hasonlag azon nézetben volt, hogy a múlt években némely megyékben történt adómegajánlásról is hallgatni kell. Ellenben helyeseli, hogy a király a kamarai nyereségnek rendes behajtására ne *kérjen* felhatalmazást; csak jelentse ki, hogy elhatározta azt ezentúl minden esztendőben behajtani, és ezt igtassa törvénybe.

Habár a király a régibb törvények megújítását nem tartja szükségesnek, a kamara ajánlja, hogy a koronára szállott jószágok ügyét terjeszsze elő, ha nem is mindjárt az országgyűlés megnyitásakor, legalább később a tárgyalások folyamában, és újíttassa meg a Mátyás király idejében hozott törvényeket. Ugyanezt javasolja e vámokra nézve is, mert ezek tárgyában sok törvény alkottatott ugyan, de még végre nem hajtatott.

A bérlett tizedek szállításáról soha sem intézkedtek az országgyűlések. A jobbágyok nem kötelesek oly távol helyekre szállítani a tizedeket. Ennek folytán kivánatos e kérdést is törvény által intézni el. Ha ez nem történhetik meg, akkor legalább magán úton kell az urakkal tárgyalni.

A király kérdést tett, vajjon Bakics Pál ügyét, ki a holicsi harminczados szolgáját fegyveres kézzel fogságba hurczolta, az országgyűlés elé kell-e terjeszteni. A kamara ezt nem tartja szükségesnek; az országgyűlés befejezése után a királyi ügyigazgató indítsa meg ellene a rendes eljárást. [1])

Azon kérdések között, melyek iránt magyar és az udvari kamarák között nézetkülönbség forgott fenn, csak egynek volt nagyobb fontossága. És ez az volt: vajjon a király kivánjon-e az elmúlt négy esztendőre is utólag adót megszavaztatni?

A király oda utasította német kamarai tanácsosait, hogy ezen kérdést a pozsonyi kamarával tárgyalják. Ez megtörtént. Az eredmény az volt, hogy az udvari kamara meggyőződött a magyar kamara álláspontjának helyessége felől. Azt ajánlotta a királynak, hogy a múltra nézve mondjon le igényeiről; mert

[1]) A pozsonyi kamarának 1563. augusztus 18-án kelt felterjesztése. Eredetije ugyanott. — L. **Irományok. XXIII. sz.**

ha ezt nem teszi, a legfőbb érvtől fosztja meg magát, a melynek alapján a jövő évekre nagyobb adó megajánlását sürgetheti. Mindazáltal azt javasolta, hogy az adó megszavazása után igyekezzék az egyes megyéket és városokat rábírni, hogy az általok előlegezett összegeket ne kívánják a jövő adóból leszámíttatni; reméllette, hogy ez sikerülni fog.

A király megnyugodott, és kívánatáról lemondott.[1])

Ugyanakkor az *udvari hadi tanács* is, a király felhívására, előadta azokat a hadügyi vonatkozású pontokat, melyeket a propositiókba felvétetni szükségesnek vélt.

Első sorban a véghelyeknek élelmi szerekkel való ellátására irányozta a király figyelmét. Mivel ugyanis az a visszaélés kezdett meghonosulni, hogy némely üzérek olcsó áron összevásárolták az élelmi szereket, és azután drágán bocsátották árúba; javasolta, hogy a kapitányok legyenek felhatalmazva ily üzéreknek készleteit lefoglalni és azt az árt fizetni, melyet a rendek által választandó biztosok és a kapitányok képviselői együttesen fognak megállapítani. Az országgyűlés általán intézkedjék az élelmiszerek árának szabályozásáról, azoknak és a hadiszereknek szállításáról.

Továbbá némely urak és nemesek gyakran fordúltak a királyhoz kérelmekkel, hogy az általok birt erősségeket őrséggel és egyéb szükségesekkel lássa el, ő pedig e kérelmeknek elintézését a jövő országgyűlésre halasztotta.

Azonban minthogy oly nagyszámú erősségeknek ellátására nem képes, és ezeknek egy része annyira el van hagyatva, hogy többé védelmi állapotba nem is helyezhető: az országgyűlésen ki kell jelölni a véghelyeket, melyeknek fenntartása az ország érdekében áll, s ezeket a király el fogja a szükségesekkel látni; a többieket le kell rontatni, vagy pedig a birtokosok kötelezzék magokat azoknak kellő ellátására.

A fenntartandó véghelyeknek megerősítésére a rendek ingyen munkákat ajánljanak meg.

Végre a hajdúk garázdálkodásainak megszüntetéséről is intézkedni kell.[2])

---

[1]) Az udvari kamara felterjesztésének kivonata, mely alatt áll »Placet Caesari. 7. sept. 1563.« ugyanott. — L. **Irományok**. XXIV. sz.

[2]) Az udvari haditanács dátum nélküli felterjesztése a bécsi titkos levéltárban.

A király mindezen pontoknak a propositiókba való felvételét haladéktalanul elrendelte. [1])

V.

Mialatt az udvart a királyi propositiók szerkesztése foglalkoztatta, ugyanakkor megtörténtek az előkészületek, hogy a koronázás a lehető legnagyobb fénynyel hajtassék végre. A csehországi és ausztriai urakhoz, úgy szintén a német birodalom több fejedelmeihez felhivás intéztetett, hogy számos és fényesen felszerelt fegyveres néppel gyülekezzenek Bécsbe, Miksát Pozsonyba kisérendők. [2])

Hasonló felszólítás ment *Oláh Miklós* prímás részéről a magyar urakhoz. [3])

És ezek, valamint a megyei és városi követek csakugyan szokatlanul nagy számban sereglettek egybe, úgy hogy a rendeknek és kiséretöknek befogadására a város nem volt elégséges. Számosan a falakon kivül sátrak alatt táboroztak. [4])

A *förendek* soraiból megjelentek: *Oláh Miklós* prímás, *Verancsics Antal* egri, *Bornemissza Pál* nyitrai, *Gregorianczi Pál* győri, *Forgách Ferencz* nagyváradi, *Dudics András* csanádi, *Kewessi András* veszprémi, *Ujlaky János* váczi püspökök; *Báthory András* országbíró, *Erdödy Péter* horvátországi bán, *Zrinyi Miklós* tárnokmester, *Dobó István, Bánffy László* és *István, Batthyányi Ferencz* és *Kristóf, Tahy Ferencz, Perényi Gábor, Báthory Miklós, Zay Ferencz, Frangepán István, enyingi Török Ferencz, Derssfy István, Balassa János* sat., és számos főrangú ifjú. [5])

[1]) A bécsi titkos levéltárban megvan a hadi tanács, által előterjesztett pontoknak latin fordítása, ily czímmel »Translatio articulorum bellicorum in Conventu Posoniensi proponendorum.«

[2]) Tilesch Lénárd körmöczi követnek 1563. augusztus 10-én Bécsből kelt jelentése.

[3]) Június 10-én Bécsből felhívja Ungnád Ádámot, hogy 100 fényesen ruházott lovassal jelenjék meg. Ugyanazon napon Dobo Domonkost felszólítja, hogy 32 lovas kiséretében, sátrakkal ellátva, legalább öt nappal a kitűzött határidő előtt jelenjék meg Pozsonyban. (A budai kamarai levéltárban.)

[4]) A körmöczi követnek fennebb idézett és a bártfai követeknek augusztus 23-iki jelentéseik.

[5]) Közli a névsort *Kovachich* Scriptores minores. II. 146—149. ll.

A köznemesség Horvát- és Tótországból, Baranya, Tolna, Zala, Vas, Soprony, Mosony, Győr, Veszprém, Komárom, Pozsony, Nyitra, Esztergom, Bars, Hont, Nógrád, Borsod, Heves, Pest, Gömör, Külső- és Belső-Szolnok, Trencsin, Túrócz, Liptó, Árva, Zólyom, Szepes, Sáros, Abaúj, Torna, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Szatmár, Szabolcs, Kraszna, Marmaros, Bihar, Békés, Csongrád, Zaránd és Csanád megyékből gyűlt össze. Ezek mellett az alsó táblánál megjelentek kilencz káptalannak követei, több prépost és apát, végre 12 királyi és 9 bányavárosnak követei. [1])

Az ország rendei ez alkalommal, miként szokatlanul nagy számban, úgy szokatlanúl korán jelentek meg. Augusztus 21-én legnagyobb részben már együtt voltak. E napon tartotta az alsó tábla a szent-Ferencz-rendűek kolostorában első értekezletét, a nélkül azonban, hogy valamit határozott volna. [2])

A két nappal utóbb megtartott második értekezleten megjelent az alsó tábla elnöke : a *királyi személynök*. E tisztre a király pókateleki *Somori János* királyi ügyigazgatót nevezte volt ki (1562.) Mérei Mihály helyébe, a ki nádori helytartóvá neveztetett ki. Ezen utóbbi kinevezés a magyar rendek körében visszatetszést szült, minthogy annak jeléül tartották, hogy a király a nádori méltóságot üresedésben akarja hagyni. Az új személynök nem számíthatott emiatt kedvező fogadtatásra. És midőn magát a rendeknek bemutatta, azokat szolgálatkészségéről biztosította: kiemelte, hogy a király őt akaratja ellen helyezte hivatalába. [3]) A köznemesség kineveztetése ellen nem tett ugyan kifogást, de sürgette, hogy Mérei az alsó táblánál foglaljon ülést, a mit azonban a főrendek nem engedtek meg. [4])

---

[1]) A bártfai követeknek augusztus 30-iki jelentése.

[2]) A *bártfai követek* idézett jelentése : »Am 21. ist die gemeine Landschafft zusamen gangen in Kloster, und doch nur nichts andrs den wust Geschrey gewesen wie in yhren Schtulen Gewonheytt.«

[3]) *Ugyanott* : »Am 23. Tag ist wyder ein Fersamlungh gewesen der Landschafft, do sich der Her Somori Jánosch Personalis praesentia auffs newe der Landschafft erboten hott zu dienen, nach all seynen Fermugen, weyl yn ire Maiestat myt Gewalt in das Ampt gedrungen.«

[4]) *Ugyanott* : Den Hern Merei Mihal hat die gemeine Landtschafft begeret gehabt zwischen sich zu kumen, das er auch willens. Sundern die

Az értekezleten felmerült az indítvány, hogy a főrendeket meg kell keresni, miszerint a köznemességgel karöltve tegyenek lépéseket az ország szabadságainak megoltalmazására. Azonban találkoztak, a kik a rendeket figyelmeztették, hogy a királyi propositiók bemutatása előtt érdemleges tárgyalásokba nem bocsátkozhatnak. [1])

E közben a köznemességnél élénk elégületlenséget keltett az a hír, hogy Ferdinánd csak később fog Pozsonyba jönni, és az országgyűlés megnyítására Miksát küldi előre, a kit úgy kívánna a rendek által fogadtatni, mint a magyar trón jogos örökösét; a mitől a főrendek túlnyomó része nem idegenkedett.

A két király fogadtatásának módja, augusztus 24-én mindkét táblánál beható tanácskozásoknak és üzenet-váltásoknak tárgyát képezte. Végre sikerült a köznemességnek a főrendeket a is maga részére vonni. Mire egyértelműleg abban állapodtak meg, hogy küldöttséget bocsátanak Ferdinándhoz, a mely a következő üzenetet vigye át: az ország rendei nem szándékoznak megszabni hogy egyedül, vagy fiainak kíséretében tartsa-e bevonulását; felkérik, hogy mint koronás királyuk mielőbb jöjön körükbe, és tudósítsa őket határozatáról; ha Miksát magával hozza ez ellen nincs kifogásuk, de csak mint római és csehországi királyt, nem pedig mint magyar királyt fogják fogadni. Ellenben megválasztatása után újra ünnepélyesen fogadják, felajánlják neki a koronát, és tárgyalni fognak vele, úgy az általa teendő eskü, mint az ország egyéb szükségei iránt. Mert Magyarország nem örökös királyság,

---

grose Herschafft hott es im nicht wollen fergunnen, sagend: wyr haben dir die hoch Ampt nycht befolen, sunder Ihre Majestet, drumb kun wyr dir auch nicht bewilligen das du unter den gemainen Adel gehest, sunder her, bisz Ihre Majestat kumpt; wyl sie dyr es fergunnen, so seint wyrsz auch zufrieden.«

[1]) *Ugyanott*: »Den Tag yst das yhr Furschlag gewesen das der gemeyne Adel die Prelaten, Byschoff und Landtherrn darzu anlangen wolten, damytt sie tangleych mit inen umb die gemeine Freyheyten bey Ihren Majestaten anhalten wolten; doch weil sie von Ihrer Majestat noch kein Furtrag hetten, kunten sie von nichts handln.«

melyben a korona örökösödés utján száll át, hanem a szabad királyválasztás jogával bír. [1])

A küldöttség tagjaivá megválasztattak : a főrendek részéről, *Verancsics Antal* egri püspök, *Dudics András* csanádi püspök, *Zrinyi Miklós* és *Perényi Gábor;* az alsó tábla részéről: Máté itélőmester, Ormándi Demeter, egy apát és Kassa város bírája [2]).

Másnap, augusztus 25-én, az alsó tábla átküldött a fő-

---

[1]) *Ugyanott* : »Umb 8 Uhr des Tages hatten sich die grossen Hern beym Erzbyschoff, und die gemeine Landschafft ins Kloster fersamleth, do sie durch erwelete Personen eynander zu endpoten haben von Ihrer Kays. Maiestet furbringen. Und hat sich gleych den Tag angefangen was gruntliche czu handeln. . . . Und yst der Beschlus und die Abfertygungh die : Die Landtschaft sol und kan Ihrer Maiestat nycht furschreyben ob er alein oder myt seynen Sönen kumen sol; sunder sy beger Ihre Kays. Maiestat als yhren gekronten ungryschen Königh myt Gnaden zu sich zu kumen, und das er in anzeygt was Ihrer Maiestat Wyllen sey ; alsden wolle die Landschafft rotschlagen und eine Andtworth geben. Kumt Maximilianus mytt, guth ; sie wollen yhn empfangen als einen Romischen und Behemischen Königk, nycht eynen Ungrischen. Sundern wen er erwelet wyrth werden zum Ungrischen Königk, wollen sie in darnach empfangen, das furtragen und anbyten, darnach handln von Ihrer Majestat neuen Eyd, und andern Notturften des Landes fürtragen. Den das Ungerland wer nycht ein Erbland, das nach der Succession gingk, sonder hat ein freies Wal.« Ezen tárgyalásokról szól *Giovanni Micheli* is, a velenczei köztársaság bécsi követe, 1563. szeptember 21-iki jelentésében : »Le contentioni nati fra le Ungheri inanzi la venuta dell' una et l'altera Maestá in questa terra di Possonio, per quello si e poi inteso, sono state principalmente sopra l'incontrare et modo di riceuere il Serenissimo Re ; havendo l'ordine di nobili fatta grande instantia, che douesse prima entrar l'Imperatore, per incontrar et riceuer Sua Maesta Cesarea come loro Re, nel modo si conveniva ; et seguitasse poi il Serenissimo Re, per riceuerle come Re de Romani et figliolo de Imperatore, ma non come loro Re. Essendo sopra questo prevalso l'ordine di essi nobili con la pluralitá de voti a quello delli Signori et delli Prelati del Regno, quali cosi voleuano riceuere indiferentemente come lor Re il Serenissimo Re de Romani come l'Imperatore. La qual resolutione fecero intendere a Sua Maestá.« . . . (Velencze bécsi követeinek jelentései — Dispacci — a bécsi titkos levéltárban.)

[2]) A bártfai követek idézett jelentése, a kik megemlítik, hogy mivel ama értekezleten a városi követek közül egyedül ők voltak jelen, ők az összes királyi városok nevében adták szavazatukat.

rendekhez, és felkérte ezeket, közölnék a beszéd szövegét, mely a király fogadtatása alkalmával az országgyülés nevében fog tartatni. Ezek azt válaszolták, hogy nem tartják tanácsosnak a beszéd szövegét másolatban közölni [1]), hanem két küldött által fogják az alsó táblának tudomására hozni.

Es csakhamar megjelent a csanádi püspök, Mérei Mihálylyal, a kik felolvasták úgy a Ferdinándhoz és ifjabb fiaihoz, mint Miksához intézendő beszédeknek latin szövegét, melyet azután magyar nyelven is megmagyaráztak. Mivel azonban az alsó táblánál az ily ügyek tárgyalása rendszerint nagy lármával szokott történni, a két beszéd megbírálására egy nagy bizottságot küldöttek ki, melyben minden megyének egy követe, a királyi és a bányavárosok egy-egy követe vett részt. Itt mindkét beszédben változtatásokat tettek. A Ferdinándhoz intézendő beszédből kitörölték azt a pontot, a mely őt a vallási tévelyek kiirtására hívja fel. A Miksához intézendő beszédre vonatkozólag pedig kivánták, hogy megválasztatása előtt ne címeztessék választott királynak.

Augusztus 26-án, míg az országgyülési küldöttség Bécsbe utazott, a főrendek kiséretökkel együtt a Duna partjain elterülő síkságon díszgyakorlatot tartottak. Mintegy 2000-re ment a fényes ruházatban és fegyverzetben tündöklő lovasoknak száma.

A küldöttség augusztus 28-án ismét Pozsonyban volt, és meghozta a királynak irásba foglalt elhatározását. Ebben értésökre adja, hogy mivel gyengélkedő állapotánál fogva, egészségének komoly veszélyeztetése nélkül, nem teheti ki magát azon fáradalmaknak, a melyekkel az ünnepélyes fogadtatás össze van kötve, maga helyett Miksát fogja küldeni, a ki a Németországból, Csehországból és más tartományokból összesereglett uraknak és nemeseknek kiséretében, augusztus 30-án tartandja bevonulását; míg ő maga szeptember elsején hajón fog megérkezni. Felhívja tehát a rendeket, hogy Miksát ugyan-

---

[1]) »Es wer nycht ganz sicher solche Abschryften auszutheilen, den zu besorgen sie möchten in der Wyderparthei Hend kummen. (A bártfai követek jelentése,)

azon ünnepélyességgel fogadják, melylyel őt magát fogadták volna, és ha nem is tekinthetik őt királyuknak, tekintsék legalább úgy, *mint kijelölt és jövendőbeli királyukat.*

Ebben mind a főrendek, mind a köznemesség megnyugodtak, a mit a királynak újabb küldöttség által haladéktalanul tudomására hoztak [1]).

Miksa augusztus 30-án, hétfői napon, indúlt meg Bécsből. Vele voltak fiai Rudolf és Erneszt, testvérei Károly és Ferdinánd. Több német fejedelem, a salczburgi érsek, hat sziléziai herczeg és a boroszlói püspök csatlakoztak hozzájuk. Az egész menet mintegy három ezer lovasból állott. Kocsin követte a királyné, két leányával és udvarhölgyeivel. Mátyás óta az ország nem látott ily számos és fényes külföldi vendégsereget. Ezzel a kifejtett pompában versenyeztek a magyar rendek, kik augusztus utolsó napján, mintegy félmértföldnyire lovagoltak ki, és bevárták Miksát [2]).

Ott *Oláh Miklós* üdvözölte latin beszéddel, a melyet változatlanul — nem véve tekintetbe az országos bizottság által kivánt kihagyásokat — mondott el.

Azzal kezdette, hogy talán csodálkozni fognak azon, hogy a magyarok csekély számban jelentek meg; de a lovasok és fegyveresek nagyobb része az ország határainál és véghelyeiben őrködik. Tekintsék inkább őszinte és örömtől eltelt lelköket, mint számukat. Örömük annál nagyobb, minél régebben vágytak Miksát körükben láthatni, és mert neje, gyermekei, testvérei által kisérve jelent meg. Ők azért gyülekeztek egybe, hogy az ő és örököseinek tekintélyét, méltóságát és hatalmát erejökhöz képest emeljék. Nem kételkedik, hogy őseinek és atyjának minden erényeit örökölte. Szerencsét kiván neki, és Isten áldását esdi le reá, családjára és fejedelmi kisérőire.

---

[1]) A bártfai követeknek és a velenczei követnek idézett jelentéseik. Úgy szintén *Liszti* leirása Bélnél. Apparatus. 303. l.

[2]) Miksa ünnepélyes bevonulásának részletes leirását találjuk a velenczei követ idézett jelentésében, melyből kiemeljük, hogy szerinte a magyarok »intutto al turchescho« voltak öltözve; továbbá a körmöczi követek augusztus 31-iki, a bártfai követek szeptember 12-iki jelentésökben.

Végre a jelen- és távollevő rendeket kegyelmébe, az országot szabadságai- és kiváltságaival, pártfogásába ajánlja [1]).

Miksa, ki mint csehországi király fogadta a magyar rendek tisztelkedését, a *boroszlói püspököt* bízta meg a válaszadással. Ez röviden szóllott. Biztosította a magyar rendeket, hogy a király kegyesen fogadja üdvözletöket és hódolatukat, s hogy kész Magyarország javát kitelhetőleg előmozdítani, azt szabadságai- és kiváltságaiban megtartani.

Miként a prímás beszéde, úgy a boroszlói püspök válasza is élénk elégületlenséget keltett azon nemesek soraiban, kik a szónokokhoz közel állván, a beszédeket hallani képesek voltak [2]).

Erre Miksa folytatta utját a város felé, hol az esztergomi érsek palotájában szállott meg.

Másnap délután érkezett meg hajón Ferdinánd, kit úgy

---

[1]) Közli e beszédet egész terjedelmében *Liszti János* i. h. A velenczei követ idézett jelentésében e beszédről irja: »L' Arcivescovo parlo in lingua latina, et secondo mi e poi stato detto da persona che lo sá, parlo in altra forma di quella che doveva, perche non muto punto di quello che haveva scritto et fatto vedere inanzi; lasciando, o fusse per oblivione come gia molto vecchio, o che lo facesse come molti vogliono studiosamente, tutta quella parte dell'oratione sua, che per decreto publico la mattina inanzi da alcuni deputati a cio era stata corretta e riformata, che era di haver levar tutte quelle parole che nell offerire e raccomandare il regno a sua Maestá dinotauano che ella ne fusse Re et essi suoi sudditi. Nondimeno, quel causa si fusse, l' Arcivescovo disse quello volse lui, et non lascio di pregare sua Maestá per la conservazione et mantenimento delli loro privilegi et giurisdizioni, come usano fare in simili occasioni li vassali verso il Principe.«

[2]) *A velenczei követ* irja: »Sua Maestá all' incontro facendoli responder similmente in latin per il Vescovo di Vratislavia, fece a questa parte della conseruatione delli suoi privilegi dirli, che lo farebbe, come si gia si assumesse l' autoritá et il dominio del Regno. Del quel modo di parlare fatto da sua Maestá, ma piu dell' Arcivescovo, si sdegnarono in modo tutti quelli nobili che erano la intorno, et con piu propingui haveano potuto udire, che da alcuni principali in poi al numero di cinque o sei delli altri alcuni (contra l' uso loro) non volsero andar a bacciar le mani di sua Maestá. Impero la cosa non e passata piu oltre.« A választ rövid kivonatban ismerteti a körmöczi jelentés is.

Miksa egész kíséretével, mint a magyar rendek is, a Duna partján várták, és a várlakba kísértek [1]).

Szeptember 2-án reggeli 9-órakor az ország rendei a várlakba hivattak meg. Midőn együtt voltak, megjelent körükben Ferdinánd, fiai által környezve. Nevében Seld György birodalmi alcancellár köszönetet mondott nekik, hogy meghívására oly nagy számban jöttek össze. Az országgyűlés összehívásának czélját megértették ugyan a meghívólevelekből; bővebben kifejtve irásban fogja velök közölni kivánatait, a melyeket nyugodtan és késedelem nélkül vegyenek tárgyalás alá, és Miksának koronázására vonatkozó kívánatát készséggel teljesítsék [2]).

A királyi proposítió csak a következő napon mutattatott be. Előbb a főrendeknél olvastatott fel, innen Mérei Mihál hozta át az alsó táblához, ki előbb az eredeti latin szöveget olvasta fel, és azután magyar nyelven is tolmácsolta.

A király előadja, mily buzgalommal és áldozatokkal igyekezett Magyarország állapotát jobbra fordítani, lakóinak békét és nyugalmat biztosítani. Igyekezeteivel fel nem hagyott, bár azokat ekkoráig siker nem koronázta, — a miben Istennek »vétkeink« által kiérdemelt büntetését látja. Oly gyakran, a mint a körülmények engedték, összehívta a magyar országgyűlést is, a melynek azonban megtartását mintegy három év óta, a meghívólevelében kifejtett okok nem engedték meg. Most a végből hívta össze a rendeket, hogy velök az ország javát és védelmét illető ügyekről tanácskozzék, főleg pedig hogy elsőszülött fiát Miksát Magyarország királyává elfogadtassa, kijelentesse, és az ország rendeinek közmegegyezésével megkoronáztassa; egyrészről azért, mert előhaladott korában erőit hanyatlani érezi; másrészről pedig, mert az ország rendei ismételve kérték fel, hogy az ő távollétében Miksa az ország határai között tartózkodjék, és kifejezték azt az óhajtásukat, hogy mint elsőszülöttjét őt kivánják halála után uralkodójuknak birni.

---

[1]) Miksa és Ferdinánd bevonulásának leirását a fennebb idézett jelentésekben és *Lisztinél* olvashatni.

[2]) A lőcsei követeknek szeptember 12-iki jelentése, és *Liszti*. i. h.

Most tehát mielőbb vegyék tárgyalás alá Miksa »*koronázásának*« ügyét; olyanoknak mutassák magokat, a mint ezt Miksa érdekében tett gyakori folyamodásaik után várni lehet; mint hű alattvalók, teljesítsék uralkodójuknak kívánatát; és pedig úgy, hogy ezen ügy tárgyalása kelleténél hosszabb időt ne vegyen igénybe, mivel mind ők magok, kik nagy számban vannak együtt, mind azon idegen fejedelmek és urak, kik Miksát kisérték, a nagy költségek miatt, hosszú ideig nem várakozhatnak.

A koronázás után kész velök egyéb országos ügyekről és sérelmeikről tárgyalni. [1])

A királyi előterjesztés, egy részről azért, mert az ország szabadságainak visszaállításáról hallgatott, egyedül Miksa megkoronáztatásáról szólott, és e tekintetben is a választás mellőzése által a nemzet leglényegesebb jogát megtámadta: a köznemesség soraiban nagy felháborodást idézett elő, mely éles kifakadásokban nyilatkozott. Találkoztak, a kik merész nyilatkozatokat hallattak. »Most itt az ideje — mondák — hogy visszaállítsuk szabadságunkat. Egyik országgyűléstől a másikig igéretekkel tartottak minket.« Sőt az arany bulla ellenállási czikkére is történt hivatkozás. [2])

A főrendek ellenben el voltak határozva teljesíteni a király kivánatát, és ez irányban szerkesztett válasz-feliratukat már szeptember 4-én, Mérei által, átküldötték az alsó táblához.

---

[1]) A lőcsei követek szeptember 12-iki jelentéséből tudjuk, hogy az előterjesztésnek ez volt lényeges tartalma, és több pontra nem terjeszkedett ki. A bécsi titkos levéltárban meg van ugyan a koronázás előtti propositiónak egy példánya, Ferdinánd sajátkezű javitásaival. Ez azonban az adó megajánlásának ügyét, a vallási kérdést is, sat. tartalmazza. Kétségtelen, hogy később történt az a megállapodás, hogy az országgyűlésnek két propositió mutattassék be.

[2]) A *lőcsei követek* irják: »Nach solcher Forlesung haben sie grosz Geschrey gehabt von des Landes Freyheyten, Ihrer Majestät ausz des Andree andern Königs den man den Jerosolimitanum nent decreto, 21. Artikl, die doch Ihrer Maiestät kaum angenem und leydlich werden.« És a *kassai* követeknek (sajnos, elrongyollott) szeptember 4-iki jelentésökben: »Nach verlesung . . . proposicion hat der Mathe mester . . . offentlich gelesen, genomen aus den alten o . . ., yn welchen begriffen ist die Freiheit des . . . worden der Khönig verpflicht und verbunden sein.« És *Forgách* i. h.

Azonban a köznemesség szónokai kijelentették, hogy mindenek előtt az ország szabadságain ejtett sérelmeket akarják előterjeszteni, és a nádori méltóságot betölteni; csak ha a király megígéri, hogy szabadságaikat fenn fogja tartani és a sérelmeket megszüntetendi, járulnak ők is Miksa megkoronáztatásához.

Az alsótábla határozatát átküldötte a főrendekhez, oly felhívással, hogy azt haladék nélkül a királynak tudomására hozzák. [1])

A főrendek, az udvar óhajtása szerint, azt adták válaszul, hogy ők a nádori méltóság betöltését a koronázás előtt nem tartják feltétlenül szükségesnek; hogy a régi krónikák tanusága szerint a királyok koronázása idejében a nádori méltóság ritkán volt betöltve; és nádorra csak akkor van szükség, midőn a király magvaszakadtával idegen fejedelem választatik királylyá. [2])

A köznemesség állhatatosan ragaszkodott követeléséhez, és a főrendek ellenszegülése miatt úgy állott boszút, hogy a nádor választásának szükségességét azzal is indokolta, miszerint csak az képes a szegény nemeseket a hatalmaskodó főurak ellen megoltalmazni. Szeptember 6-ika, az egész nap, eredménytelen tanácskozások- és üzenetváltásokban telt el. Másnap az alsó tábla folyamodást szerkesztett Miksához, kit közbenjáróul kért fel. Ez nem utasította vissza e kérelmet, de a válasz, melyet Ferdinánd neki adott épen nem volt kielégitő. »A rendek — így szólott az agg király — ismerik előterjesztésünket, tudják mit kívánunk általuk tárgyaltatni: t. i. a koronázást, ha ez majd megtörtént, készek vagyunk min-

[1]) *A lőcsei követek*: »Am 4. Tag Sept. Frue haben die Landherrn durch Herrn Merei yhre Antwort schrifftlich dem gemeynen Adel ins Kloster geschickt, welches sie doch haben heysen endern; nemlich Ihrer Kais. M. zuvor ihre Freyheitt des Ungerlandes und Beschwerungen fürzulegen, und wo Ihre M. sie bey solchen erhalten wollte, und bemühen mit Gottes Hülff solche Beschwer abzuwenden, so wyllygen sie alle das man Maximilianum krönen soll; doch das zuvor eyn Groszgraff gewelt werde nach des Landes Gewonheyt und Freyheyt. Und solches sol man den Landherrn um 3 noch myttag fürtragen, das sie es Ihrer Kais. M. auff eheste fürbringen.« És a *kassai* követek szeptember 4-iki jelentésök.

[2]) *Lisztinél* i. h.

den egyéb szükséges dolgokat tárgyalni. Mivel tehát a koronázáshoz már megegyezésöket adták, ennek végrehajtását ne késleltessék.« [1])

E választ Miksának biztosai vitték meg a rendek körébe, kiket sikerült megnyugtatniok, kilátásba helyezvén, hogy a koronázás után a király nem fogja ellenezni a nádorválasztást, és hogy Miksa támogatni fogja minden kívánataikat. [2])

A köznemesség ezek után felhagyott a további ellenállással. Mire Miksa másnap, szeptember 8-án, neje pedig egy nappal utóbb, szent Márton egyházában, ünnepélyesen *megkoronáztatott.* [3])

E szerint az udvar teljes diadalt aratott. A koronázás végrehajtatott, a nélkül, hogy azt a választás ténye és a nádori méltóság betöltése megelőzte volna.

Nagy mértékben feltünő, hogy az ország rendei királyválasztási joguk megóvására komoly kisérletet nem tettek; és Miksának megkoronáztatásáról a törvénykönyvben említés sem fordúl elő.

VI.

Szeptember 10-én az ország rendei ismét meghívattak a királyhoz, kinek nevében a birodalmi alcancellár köszönetet mondott készségökért, melylyel Miksát és nejét megkoronázták; egyúttal értesítette őket, hogy a többi ügyeket, melyek iránt velök tárgyalni óhajt, külön irásba foglalva fogja velök közölni. [4])

Ezen *második királyi propositió* más nap olvastatott föl.

Ebben ismételve előadja mit és mennyit tett Magyarország védelmére. Többször hatalmas seregekkel kisérlette meg

---

[1]) A *lőcsei követek* idézett jelentésében közlik a királyi választ. Ezen kifejezés »weyl aber die Krönung nun bewilliget« valószinűleg az alsó tábla azon nyilatkozatában találja megfejtését, hogy ha követelései teljesíttetnek, kész Miksa koronázásához beleegyezését adni.

[2]) A körmöczi követek zárjelentése.

[3]) A koronázási szertartást és az azzal kapcsolatos ünnepélyek leirását egy egykorú röpirat: »Kurtze und warhaffte Beschreybung.« Augsburg. Továbbá *Listi* i. h., és egy névtelen *Kovachichnál* Scriptores minores. I. 128—144. ll.

[4]) A *lőcsei követeknek* szeptember 12-iki jelentésök.

a hadiszerencsét. Most is Dalmátiától Erdély határáig a maga költségén tartja fenn és oltalmazza a véghelyeket. E roppant költségekhez, melyek a királyi kincstárt már kimerítették, a rendeknek is hozzá kell járulniok. A király tekintettel van a rendek súlyos körülményeire is, és nem kíván többet, mint minden porta után három forintot megszavaztatni, habár a fenforgó szükség nagyobb áldozatokat igényelne. De mivel országgyűléseket nem lehet minden esztendőben összehívni, és azoknak megtartása nagy költséggel jár, a véghelyek őrségeit pedig folytonosan és rendesen kell fizetni: a három forintnyi adót négy egymásután következő esztendőre szavazzák meg.

A király értesült, hogy a múlt években megajánlott adókból befolyó összeg, némelyeknek lelkiismeretlensége következtében, igen megcsökkent; nehogy ebből az országra veszély háramoljék, találjanak a rendek módot, hogy a porták lelkiismeretesen számíttassanak össze, és az adó behajtása pontosan történjék. Erre nézve legczélszerűbbnek látszik az 1546-ik évi országgyűlésen megállapított módozat, a mely szerint a kamara minden megyébe egy adószedőt küldjön ki, s ez a megye közönsége által választandó biztosnak kiséretében, az illető szolgabíró vezetése mellett járja be a helységeket, írja össze a jobbágyokat, a kik uraiknak censust fizetnek és 6 forintnál több értékű vagyonnal bírnak, a mennyiben pedig valamely jobbágyra nézve kétség merül fel, két szomszédját eskű alatt hallgassák ki. A szolgabiró, ki jobbágytelkeket eltitkol, fővesztéssel bűnhődjék.

A kézművesek, az oláhok, ráczok, ruthenek ép úgy tartozzanak adót fizetni, mint egyéb országlakosok. A kik az adó behajtását akadályozzák, az 1550-iki országgyűlésen megszabott módon bűnhődjenek.

És mivel köztudomású, hogy a *kamarai nyereség* a korona jövedelmeihez tartozik, melyet rendesen be szoktak hajtani, akár szavaztak meg külön adót, akár nem; a király kijelenti és rendeli, hogy az jövőben is évenkint rendesen behajtandó.

A rendek gondoskodjanak azon visszaélés megszüntetéséről, mely szerint némely üzérek az élelmiszereket összevásárolják, és aztán drágán árulják a hadaknak; a királyi főka-

pitányok bírjanak hatalommal, hogy az ily üzéreknek készleteit lefoglalhassák, és vegyes bizottság által megállapítandó áron megtarthassák. Továbbá rendelkezzenek az élelmiszerek árának szabályozásáról és azok szállításáról, nehogy a katonáknak alkalom adassék a szükséges czikkek beszerzése végett a falvakba kivonulni, és ott a szegény jobbágyokon zsarolásokat követni el. Hasonlag bizonyos rendszabályokat kell megállapítani a lövegek és hadiszerek szállítása tárgyában.

A király nem lévén képes a nagyszámú véghelyeket fenntartani, kijelölendők azok, a melyeknek fenntartása az ország védelmére szükséges; a többiek pedig lerombolandók. Ez már több izben elhatároztatott, de Horvát- és Tótország rendei mindig ellenezték a várak lerombolását, a nélkül, hogy ellátásukról gondoskodtak volna. Most tehát a rendek vagy mutassák ki, mily módon tarthatók fenn a király terheltetése nélkül, vagy pedig adják megegyezésöket lerontásukhoz.

Ajánljanak meg a fontosabb véghelyek (a Dunántúl: Győr, Babocsa, Pápa sat.; a Dunán innen: Léva, Korpona, Szent-Endre sat.) megerősítésére ingyen munkákat. Az 1559-iki országgyülésen megajánlott ingyen munkákat, a melyeket némely megyék nem teljesítettek, utólag kell teljesíteni.

A hajdúk garázdálkodásainak megszüntetése végett, rendeljék el, hogy azok a véghelyekből eltávolíttassanak, és mind ők mind a többi őrhadak, a kik a fegyverszünet megsértésével török területre törnek, a megfelelő büntetést el ne kerüljék.

Rendelkezzenek az igazság kiszolgáltatásáról, és arról is, hogy a gyilkosokat és más nyilvános gonosztevőket, a törvényszékek tartásának idején kivül is, haladéktalanul lehessen büntetni.

Minthogy a király biztosan értesült, hogy Magyarországon ez időtájt »az igaz hittől idegen felekezetek és tévtanok terjedtek el, melyek nagyrészt istentelenek és esztelenek«; és találkoznak, a kik azokat és a hamis tanokat hirdető törvénytelen papokat pártfogásuk alá veszik: inti a rendeket, hogy »a vallás dolgában egységet és egyetértést tartsanak; óvakodjanak a kath. egyháztól elszakadni, mert azon kivül nincs üdvösség; ne térjenek el a kath. hittől, melyet az apostolok, vértanuk és szent atyák szállítottak reánk, és századokon át a

kereszténység egyértelműleg megtartott;« mert »Isten csak úgy fogja letenni haragját, mely most méltán nehezedik reánk, a mi és a nép vétkeiért, főleg pedig az egyháza iránt tartozó engedelmesség és tisztelet megtagadásaért, a hamis tanok elterjedéseért.«

A mennyiben a rendek a közjót illető más ügyekről akarnának tanácskozni: békésen, zaj nélkül tegyék ezt; csak így, kerülve a haszontalan veszekedéseket, hozhatnak üdvös határozatokat.

A rendek által előterjesztendő magán ügyeket, az országgyülés befejezése után, tanácsosaival meg fogja vizsgálni, és a mennyire lehet, mielőbb kegyelmesen elintézni [1]).

Az alsó tábla a királyi proposítiót nem vette mindjárt tárgyalás alá. A köznemesség lemondott volt ugyan arról a követelésről, hogy a nádori méltóság a koronázás előtt töltessék be; de annál határozottabban sürgette, hogy az most történjék meg.

Szeptember 18-ikáig folytonosan ezen ügy foglalkoztatta őket. A megyei követek ismételve kijelentették, hogy meggyőződésök szerint nádor nélkül sem szabadságaik fenntartását nem remélhetik, sem a hatalmas főurak önkénye ellen oltalmat nem találhatnak. Ellenben a király, a nélkül, hogy a kérdés érdemleges megvitatásába bocsátkoznék, határozottan kijelentette, hogy míg a proposítiójában foglalt ügyek el nem intéztetnek, a rendek egyéb kivánatainak tárgyalását nem engedheti meg [2]).

Végre a rendek ismét Miksának közbenjárását vették igénybe, a kinek előterjesztésére Ferdinánd az ország rendeihez intézett leiratban válaszolt.

A rendeknek a nádori méltóság betöltésére vonatkozó

[1]) Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XXVI. szám.

[2]) A kassai követek szeptember 17-én jelentik: »Die Kayserlich Maiestat dem Land hat anzeigen lassen, das kein Supplication kan fürgenomen oder erlediget werden, allein nach dem Beschlus der Articl, so ire Maiestat . . . hett fürgetragen . . . Die Landtschafft will den Palatinum haben das man den erstlich welen. Der Kayser will aber nicht, Also hengen alle Sachen ym Zweifel.«

óhajtását kegyelmesen tudomásul veszi; nem kételkedik, hogy az a király és az ország iránt viseltető hűségökből és ragaszkodásukból keletkezik, és hogy azt fontos okok támogatják. Ismeretes előtte az is, hogy legrégibb időktől fogva szokás volt nádort választani.

Azonban emlékezteti őket arra, hogy Nádasdy Tamás előtt sok éven át a nádori méltóság üresedésben volt, és ezen idő alatt az ország ügyeit királyi helytartó vezette, mig a katonai ügyek élén főkapitány állott, az igazság szolgáltatás pedig nádori helytartó kezei között volt, a kik tisztöket helyesen és hasznosan töltötték be. Ennek folytán Nádasdy halála után czélszerűnek látta amaz igazgatási rendszert visszaállítani: királyi helytartót, nádori helytartót és országos főkapitányt nevezett. Ezen igazgatási mód megváltoztatását semmi ok sem követeli, a mint hogy királyi helytartó és egyéb országos tisztviselők ellen semmiféle panaszok nem jutottak a királyhoz. Ellenkezőleg fontos okok tanácsolják a nádor választásnak elhalasztását. Egyik az ország elpusztult állapota, a mely most egészen különböző attól, mint akkor volt, midőn a királyoknak a nádor szolgálata sem felesleges sem alkalmatlan nem volt. Továbbá az országgyűlési meghívólevelekben a nádorválasztásról nem történt említés. Végre a nádor hatásköréhez tartozó teendőkkel részint már megbizattak, részint megfognak bizatni alkalmas férfiak.

A mennyiben az ország rendei, *különösen pedig a nemesek,* a nádor választást főleg a végett sürgetik, hogy legyen valaki, a kihez az egymásnak okozott, vagy nemely hatalmasoktól szenvedett sérelmeik orvoslásaért folyamodhassanak: ez nem elégséges ok; panaszaikkal ugyanis közvetlenül a királyhoz fordúlhatnak, a ki maga, vagy távollétében Miksa, majdnem szüntelenül Bécsben tartózkodik, a mi annyi, mintha az ország területén volnának.

Ezek után felhívja a rendeket, elégedjenek meg azzal az igazgatási móddal, a melyet ő a mostani viszonyokkal összhangzólag megállapítani jónak látott; hagyjanak fel a nádorválasztás sürgetésével, a mi ez idő szerint kevésbbé mutatkozik szükségesnek; lássanak hozzá az előterjesztett, az ország javát közelről érdeklő ügyeknek tárgyalásához és elintézéséhez.

Ha pedig akár a helytartó ellen, akár az igazságszolgáltatás tekintetében panaszaik vannak, közöljék vele vagy fiával: mihelyt értésére jönnek, azonnal meg fogja tenni mindazt, a mit igazságosnak, és a sérelmek ismétlődésének megakadályozására alkalmasnak fog ítélni [1]).

Az alsó táblát megnyugtatta ezen nyilatkozat, és másnap (szeptember 20-án) a királyi propositió tárgyalását tűzte ki napi rendre [2]).

És mivel az összes követek részvétele a tanácskozásokban ezeknek csendes és zavartalan lefolyását veszélyeztette volna, abban történt megállapodás, hogy egyelőre minden megye, káptalan és convent részéről csak egy, hasonlag a városok részéről is egy vagy két egyén bocsáttassék a tanácskozási terembe [3]).

Azonban ennek daczára a tanácskozások, — melyek túlnyomólag *magyar nyelven* folytak, hahár a városi követek kö-

---

[1]) Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok. XXVII.** szám.

[2]) Ezen részleteket a *bártfai* követeknek szeptember 14-iki, a *körmöczieknek* szeptember 23-iki és a *körmöczieknek* szeptember 24-iki jelentéseikből vettem. A vita befejezéséről a körmöcziek irják: »Die Ungrischen Landtherrn haben noch stets biss her umb einen Groszgraffen beim Kayser angehalten. Aber Ir M. hat inen den . . . 19 Septembris dasselb gantz abgeschlagen und sie auf den andern Landtag der nechst nach dem gehalten wirt werden betaget. Haben also den Montag hernach zu den Sachen gegrieffen.« A lőcseiek jelentésében pedig olvassuk: »Am 20. hat man nun die Sach von Grossgraffen fallen lassen, weil Ihre Kais. M. nycht hott wolt dreyn bewyllygen, und Ihrer M. Fürschlag und proposition angenommen, nemlich das es inen ein Locumtenenten geben wyl, und 2 Capitan, eynen jenseyt der Donau, eynen dieshalben, die sollen solche Macht haben sie bei yhrer Fraythum und Gerechtikeyt erhalten, und ungehorsamen gewaltigen überziehen, als wen ein Grosgroff wer. Von dieser Capitanen Eygenschaft het man auch viel gehandlt.«

[3]) *Tilesch körmöczi követ* idézett jelentésében: »Erstlich einen Ausschlues zwischen der Landtschafft gemacht, das von ieder Spanschafft, aus iedem Capittl und Conuent nicht mer denn eine Person, desgleichn aus den Stättn nicht mer denn eine oder auffs meist zwo Personen hinein in die Landstueben da man rattschlaget gelassen werden, . . . damit ist des Geschreies welches sonst gross gewesen weniger worden, und kan von den Artickln besser gehandlt und tractiert werden.«

zül többen magyarúl nem értettek — zajosak és hosszadalmasak voltak [1]).

Szeptember 21-én *Mérei* megjelent az alsó táblánál, és a királyi propositió egyes pontjait fejtegetvén, azoknak a főrendek kivánataival összhangzó elintézését igyekezett előkészíteni [2]).

Ekkor megindúltak a két táblánál az érdemleges tanácskozások. Ezeknek folyamát többször megszakították a Ferdinánd és Miksa részéről megjelenő magyar urak, kik némely idegen főurakat honfiúsíthatni kértek; úgy mint gróf *Salm* Eck főkapitányt és két testvérét, gróf *Archo* Scipió császári főkamarás-mestert, gróf *Harrach* Lénárdot Miksa főkamarás mesterét és két fiát, báró *Ungnád* Ádám császári tanácsost és *Pruszkowski* Györgyöt, Miksa kamarását. [3])

A köznemesség nem szívesen engedett a kivánatnak, [4]) és felkérte a királyt, hogy a mennyire lehet jövőben ily honfiúsításokkal a rendeket »ne terhelje;« ha pedig netán találkoznának magyarok, a kik magokat a király más országaiban honfiúsíttatni óhajtják, ezt tegye meg. [5])

A honfiúsított idegeneknek esküt kellett tenni, hogy az ország törvényeit, jogait és kiváltságait tiszteletben tartandják. Azok, kik az országgyűlésen jelen voltak, az esküt mindjárt a főrendek előtt letették. [6])

[1]) *Uyyanaz*: »Herr Johanns von Buckantz und ich sind dieweil alhie bliebn, und in der Landstueben eingeschrieben wordn, hören auch zu was gehandlt wirt, verstehen aber wenig weil das meiste Teil in ungrischer Sprach proponirt wirt.« A *bártfai követek* október 14-én megjegyzik: »Es hett dieser Zank und das Geschrei bis auf die Ostern gewehret . . .«

[2]) A *löcseiek* jelentése: »Am 21 hott die gemeine Landschafft von frue an bysz auf ein firtl (*sic*) gehandelt, welches doch nochmals durch den Hern Merei alles anders fürgeben und besser angestellet wardt.«

[3]) Szeptember 16-án történt a Salm grófok honfiúsitása. Szeptember 27-én Verancsics és Zrinyi Ferdinánd részéről, Tasy, Zay és Keletsényi Miksa részéről jelentek meg az alsó táblánál Harrach és Archo grófok honfiúsítását kérve. (A *löcsei* követek szeptember 23. és 28-iki jelentéseik.)

[4]) A *löcsei* követek szeptember 28-án Harrach honfiúsítására vonatkozólag megjegyzik: »Welches doch die Landtschafft nicht gern that.«

[5]) Ez a LXXVII. törvényczikkben van kimondva.

[6]) A *löcsei* követek szeptember 23-iki jelentésök.

Ez alatt a két tábla többszöri üzenetváltás után, szeptember végén több pont iránt egyetértésre jutott ugyan; [1]) azonban más pontok körül a tárgyalások oly hoszúra nyúltak, hogy végre a király szükségesnek hátta közbelépni. Október 9-én magához hivatta a rendeket. Nevében *Seld* alcancellár szólott. Soha — úgy mond — az országgyűlés nem tartott oly soká, mint most. Pedig ő tizennégy napnál tovább nem maradhat Pozsonyban, mert egyéb országaiban is kell gyűléseket tartania, a melyeknek, úgy szintén a lengyel királylyal tervezett találkozásnak határnapja már közeledik. Felhívja tehát a rendeket, hogy az országgyűlés befejezését lehetőleg siettessék.

Az esztergomi érsek hosszú beszédben válaszolt. Mentegette a rendeket, és igérte, hogy igyekezni fognak a király kívánatát teljesíteni. [2])

És csakugyan mihelyt a várból űlésteremeikbe lejöttek, mindkét táblánál nagy buzgalommal és kitartással fogtak hozzá az elintézetlen kérdések tárgyalásához. Ez más nap befejeztetett. És minthogy több lényeges pont körül az eltérő nézeteket nem volt lehetséges kiegyenlíteni, abban történt megállapodás, hogy mindegyik tábla külön terjeszsze fel végzéseit, az eldöntést a királyra hagyván; bár ezen eljárás a korábbi gyakorlattal teljesen ellenkezett. [3])

---

[1]) A *lőcsei követek* szeptember 23-án irják: »Die Landschafft beschleusz nun czimlich von den Artikln.« *Ugyanazok* szeptember végén: »Den 24-ten Tag die gemeine Landschafft vor Essens ettliche Artikl beschlossen . . . Den 27-ten hott man im Kloster die Artikl so die grossen Landherrn und gemeyne Landschafft beschlossn habn, alle überlesen.« A *kassai követek* október 4-én: »In der Landschafft Handlung des maistentails volendet ist mit groser Mühe und Arbeit. Doch soll mans vor die Landherrn füren und conferiren, alsdan vor yre Maiestät bringen.«

[2]) A *körmöczi* követek október 10-iki és a *bártfai* követek október 14-iki jelentésök.

[3]) A *körmöczi* követek október 10-iki jelentésökben irják, hogy a rendek »mit Ernst zu den Artikln vollend gegriffen und dieselbe als heutte frue bis um seigers zehen beratschlaget und beschlossen, wiewol zwischen der grossen und kleinen Landtschafft noch etwas im Zwiespalt ist, dieselb aber wirt durch die Kaiserliche Maiestät entschieden werden.« A *bártfai* követek október 14-én: »Dann wie vormals nie geschehen die Prälati und Barones haben in Sonderhait etwa zehen bogen papyres vol Artikl geschriben, und seiner Maiestät überantwortet, dergleichen hat

Az adó megajánlása tárgyában a főrendek és a köznemesek egyértelemben voltak az iránt, hogy három forint ot négy esztendőre — mint a király kivánta, — megszavazni, annyit tenne, mint elviselhetetlen terhet róni a jobbágyokra. Ennek folytán csak két forintot két esztendőre (1564, 1565.) szavaztak meg, (úgy azonban, hogy a második esztendőben új összeírás alapján történjék a behajtás) és ezen felül egy forintot koronázási tiszteletdíjul. A porták összeszámítása és az adó behajtása körül sem fogadták el a király javaslatait, és az 1557-iki országgyűlésen megállapított eljárást kívánták megtartatni. A ruthének és oláhok, kiknek házaik nincsenek és kunyhókban laknak ugyan, de nagyszámú nyájakat táplálnak, az adó felét fizessék, szintúgy azok is, kik a töröknek, az erdélyi fejedelemnek vagy más valakinek adót fizetnek. Ellenben a földesurak szolgálatában álló molnárok és kézművesek rendesen fizessék az adót; csak azok legyenek felmentve, a kiknek házuk elégett, és a kik elpusztult helységekben telepedvén meg, ott új házakat építettek.

Az utolsó országgyűlés óta fennmaradt adóhátralékok elengedését kérték. Azon összegeket pedig, melyeket némely megyék a király szükségeire előlegeztek, a most kivetett adómegajánból visszafizettetni kívánták.

A *kamarai nyereség* kérdésében a rendek elismerték ugyan, hogy az a magyar király rendes jövedelmeihez tartozik; de mivel számos évek óta az az eljárás jött szokásba, hogy az országgyűlések által megajánlott adóba a kamarai nyereség befoglaltatott, és külön soha sem hajtatott be : ezen gyakorlattól eltérni nem akartak. A királyt felkérték, engedje meg, hogy jövőben is a kamarai nyereség az országgyűlésen landó adóba befoglaltassék.

A rendek készek gondoskodni arról, hogy jobbágyaik, a lehetőséghez képest, elegendő mennyiségű élelmi szereket szál-

---

der Orzagh oder gemeine Landschafft auch gethan, und sonderlich inen zu gut Artikl gestellet eben so viel, und Khais. Maiestät überantwortet, ein Mittel darinnen zu finden, mit einer beigelegten Supplication damit sie bei den Artikln bleiben mögen. Es sind wie ich sie habe hören lesen 24 Stück und wichtig, darin die gemein Landtschafft dissentiret von den grossen Herrn.«

lítsanak a véghelyekre, és illő áron bocsássák áruba. Azonban felteszik, hogy a főbb várakban a király élelmezési tisztei készletben fognak tartani élelmi szereket, ostrom vagy más nagyobb szükség esetére. A kapitányok utasítandók, hogy katonáiknak a jobbágyok által szállított élelmiszerek elrablását ne engedjék meg. Figyelmeztették a királyt, hogy Horvát- és Tótország rendei az elmúlt években jelentékeny mennyiségű gabonát ajánlottak, a mely nagy részben a királyi tisztviselők hanyagsága folytán megromlott és kárba veszett; a király vonja őket számadás alá és büntesse meg.

Azokra nézve, kik az élelmiszereket üzérkedés czéljából összevásárolják, a király javaslata elfogadtatik; a kapitányok felhatalmaztatnak, hogy azoknak készleteit lefoglalhassák; hozzá adva, hogy ha a kapitányok volnának az üzérek, tisztjöket és zsoldjukat veszítsék el. Mindazáltal a földesuraknak szabadságukban áll saját használatukra gabonát összevásárolni, vagy pedig a jobbágyoknak kölcsönözött készpénz fejében gabonát fogadni el.

Az élelmiszerek árát az országgyűlésen szabályozni nem tartják czélszerűnek, minthogy az attól függ, vajjon bő volt-e a termés vagy nem. A véghelyek kapitányai, az alispánok és szolgabirák hozzájárulásával, állapítsák meg az árakat.

A lövegeknek, élelmi- és hadiszereknek szállítására azon országrésznek, melyen a sereg átvonúl, jobbágyai kötelesek. Az 1557-ik évi országgyűlés által megállapított fuvardijak megtartandók. Mivel pedig régi szokás szerint az ágyúk és más lövegek szállítása a királyi városokat illeti, a király szabja meg, mindegyik város hány kocsit és lovat tartozzék kiállítani. És mivel már a korábbi országgyűlések sürgették, hogy az Ausztriának elzálogosított magyarországi váraknak jobbágyai a közterheket ép úgy viseljék, mint a többi jobbágyok, de ez irányban ekkoráig semmi sem történt: kérelmöket most megújítják.

Az országos főkapitányok, a király által kirendelendő biztosokkal, járják be a véghelyeket. Ezeket, a mennyiben elégséges jövedelmeik vannak, a földesurak tartoznak őrséggel és minden szükségesekkel ellátni, a kik kötelességök teljesítésére minden módon szoríttassanak. A mennyiben a várak-

nak elégséges jövedelmeik nincsenek, de az ország védelmére szükségesek, ellátásukról a király gondoskodjék. Végre azokat, a melyeknek fenntartása nem szükséges, sőt ha az ellenség kezeibe jutnak, veszélyesekké válhatnak, a főkapitányok rontassák le.

A köznemesség, ezen vizsgálatot megelőzőleg, Füged és Kovaszó várakat rögtön le akarta romboltatni, mivel azoknak őrsége gyakori rabló kitörések által félelmessé tette magát; ellenben a főrendek ezt akkorra óhajtották halasztatni, a mikor a többi várak szemléje be lesz fejezve.

Mivel számos végvárnak birtokosa nem képes az őrséget saját költségén eltartani: a főrendek inditványozták, hogy, a korábbi országgyűlések végzései értelmében, az egyházi és világi urak, a nemesek és egyéb birtokosok, minden 100 jobbágytelek után 3 lovast állandón tartsanak, a kiket a főkapitány belátása szerint oszszon fel a véghelyek között.

A *köznemesség* vonakodott ezen indítványt elfogadni. Arra utalt, hogy számos egyházi és világi birtokosok vannak — kiket névszerint felsorolt — a kiknek az ország oly részeiben, a melyek a török támadásnak nincsenek kitéve, váraik, tizedeik és jószágaik vannak; ezeket kell arra szorítani, hogy a törvények értelmében, tartsanak hadakat a véghelyekben, és a király állapítsa meg e hadaknak számát.

A véghelyek megerősítésére, két esztendőn át, a rendek — a köznemesség kívánata szerint, — jobbágyaiknak *hat napi ingyen munkáját* ajánlották fel, hasonlag az erődítményekhez szükséges épületfát a körülfekvő erdőkből. A köznemességnek még az volt külön kivánata, hogy a földesurakat a kik jobbágyaikat visszatartják, három márka birsággal, és ne jószágvesztéssel büntessék; továbbá hogy a kapitányok és más tisztviselők, kik a jobbágyokat a hat nap letelte után elbocsátani vonakodnak, hivatalvesztéssel bűnhődjenek.

A *szabad hajdúkra* nézve határoztatott, hogy azokat csak a véghelyekben lehessen tartani, és itt a kapitányok tartsák őket féken, ne engedjék sem a jobbágyokat zsarolni, sem a török fegyverszünet feltételei ellen cselekedni. Ha valaki a véghelyeken kivül rablás czéljából ily hajdúkat tartana, azt 1557-iki országgyűlésen megszabott büntetés érje.

Az igazság kiszolgáltatása tárgyában a következő megállapodások történtek:

A következő országgyűlésig minden esztendőben két izben tartassék a nyolczadi törvényszék, az egyik Eperjesen szent György, a másik Pozsonyban szent Mihály nyolczadában, és az összes perek kivétel nélkül tárgyaltassanak. A törvényszék ülnökei tekintetében az utolsó országgyűlés végzései megújíttatnak.

A helytartói törvényszék, a Pozsonyhoz közelfekvő megyék részére, vízkereszt ünnepén kezdje meg, és a nagyböjtig folytassa működését. Ez ítéljen a nagyobb hatalmaskodási bűntények, a várak elfoglalása miatt indított, továbbá a vármegyék által fellebbezett perek, végre mindazon ügyek felett, melyek régi időktől fogva a helytartó birói hatásköréhez tartoznak. A báni törvényszék a jövő év február 20-án üljön össze. A *köznemesség* felterjesztette a Gyula vára közelében fekvő megyéknek kérését, hogy az ő peres ügyeik Kassán tárgyaltassanak.

Az egyházi törvényszékek a kánoni jog szabványai szerint járjanak el. A nyilvános gonosztevőkkel a korábbi országgyűlések törvényei értelmében kell elbánni. Az ítéleteket a főkapitányok és a horvátországi bán, hivatalvesztés terhe alatt, részrehajlatlanúl tartoznak végrehajtani, és a mennyiben elégséges erővel nem rendelkeznek, a királyhoz vagy távollétében a helytartóhoz fordulni.

Az ország törvényeinek és jogainak újból átvizsgálására minden megye, káptalan és királyi város a magyar jogban jártas férfiakat küldjön ki, a király is csatoljon hozzájok alkalmas egyéneket; ezek a jövő év augusztus elsején, a helytartó elnöklete alatt, kezdjék meg a kiküldött jogtudósok munkálatának megvizsgálását, és tegyenek jelentést a királynak, a ki ezt a jövő országgyűlés elé terjesztendi.

A *vallás-ügyi* törvények, melyek az 1548-, 1552- és 1554-ik évi országgyűléseken alkottattak, megújíttatnak; oly hozzáadással, hogy a kapitányok, egyéb katonai tisztviselők és közkatonák, kik az elüzött cretnek prédikátorokat a királyi várak- és jószágokba befogadják, szigorúan fenyíttessenek meg.

Ezzel a királyi propositió összes pontjai ki voltak merítve.

Azonban, a király felhívására, az országgyűlés kezdeményezési jogával élve, más ügyeket is tárgyalt.

A rendek mindenek előtt megújították panaszaikat az idegen tisztek és katonák önkényes és erőszakos tettei miatt. Azon kérelemmel fordúltak a királyhoz, hogy »mivel nincs a világon nemzet, mely országának méltóságait és hivatalait idegenekre engedné ruháztatni,« távolítsa el Magyarországból az idegen parancsnokokat és tiszteket, a kiknek helyébe érdemes és alkalmas magyarokat nevezzen, a milyeneket hívei között könnyen találhat; továbbá a magyar ügyeket magyar tanácsosainak közbenjöttével intézze el, és a német cancelláriából ne bocsásson Magyarországba rendeleteket.

Minthogy a királyi hadaknak féktelenségök már annyira megy, hogy azt a nemesekkel is éreztetik, és a falvakban megszállván, majdnem úgy dúlnak mint a törökök: a főkapitányok felhatalmaztatnak, hogy az ily katonákat az urak és nemesek birtokairól állomásaikra visszaűzhessék; ha pedig a főkapitány távol van, vagy pedig épen ő ezen féktelenségek okozója, a fő- és alispánok hivják fegyverre a megye közönségét, és szabadítsák meg a megyét a kicsapongó katonáktól. Az általok okozott károkat zsoldjukból kell pótolni.

Továbbá a háború idejében külföldről behivott hadak is gyakran úgy viselik magokat, mintha ellenség földjén táboroznának. A király felkéretik: gondoskodjék arról, hogy azok minden kártételtől tartózkodjanak és az okozott károk pótoltassanak.

A gyilkosok ellen és a statútióknál követendő törvényes eljárás körűl több új rendszabály állapíttatott meg [1]). És mivel az utóbbi években a káromkodás is nagy mértékben elterjedett, a rendek meg lévén győződve, hogy az Isten haragját idézi fel az országra: abban állapodtak meg, hogy mindazok, a kik »Istent, a szentségeket és saját lelköket« káromolják, illetékes biráik előtt bevádoltatván, az első és második ízben nyilvánosan megverettessenek, harmadik ízben pedig mint a gyilkosok úgy bűnhődjenek; azokra pedig kik a káromkodókat fel nem jelentik, három márka birságot róttak.

[1]) L. ezeket a törvénykönyv XXXVIII. — XLI. és XLV. XLVI. LIII. czikkeiben.

Az erőszakosan elfoglalt jószágok visszabocsátása iránt megújíttatnak az 1542-ik évi beszterczebányai országgyűlés végzései. Egy Somogy megye által előterjesztett ügyben külön végzés alkottatott, a mely a főkapitányt utasítja, hogy Magyar Bálint által Fonyód és Szigliget várakat a Lengyel családnak adassa vissza.

Azokra nézve, a kik álnok uton királyi adományleveleket eszközöltek ki magoknak; és nem törődve a jogos birtokosok ellenmondásával, helyezkedtek a jószágokba, megállapíttatott, hogy az ily jószágokat a következő karácsonyig bocsássák vissza, és ha ezt elmulasztják, a főkapitány helyezze vissza a jogos birtokosokat.

Ezzel kapcsolatban a király felkéretett, hogy hűtlenség czímén tett jószágadományozásokat, a mennyiben azok, kiknek jószágait adományozta el, időközben hűségére visszatértek, semmisítse meg.

Mivel a megyei törvényszékeken tárgyalt ügyek száma nagyon megszaporodott, minélfogva azokat egy nap alatt letárgyalni nem lehet: határoztatott, hogy a törvényszék több napon át tarthasson üléseket, és az első napon a szegények ügyeit tárgyalja. A királyi törvényszék pénteken és szombaton szokta a szegények ügyeit tárgyalni; mivel azonban az ügyvédek gyakran vitatkoztak a felett, kit kelljen szegénynek tekinteni, kimondatott, hogy a kik ezentúl e kedvezményre igényt tartanak, az alispán és a szolgabiró által kiállított szegénységi bizonyítványt tartoznak előmutatni.

A rendek szükségesnek látták az ügyvédek haszontalan vitatkozásainak és a perek befejezését késleltető fogásaiknak megakadályozásáról gondoskodni; de az erre vonatkozó intézkedések megállapítását az új jogkönyv kidolgozásának idejére halasztották; addig is az ország rendes bíráit felkérték, hogy a bajon legjobb belátásuk szerint segítsenek.

Az egri püspök és a szalavári apát utasíttattak, hogy a hiteles helyi teendők végzésére amaz két kanonokot küldjön Gyulára, ez pedig egy vagy két áldozárt Szigetvárra.

A nemesek harminczad-mentességére, az illetéktelenül felállított és a száraz vámoknak megszüntetésére, a törökök által birtokaikból kiűzött nemeseknek a királyi városokban

való megtelepedésére, az arany és ezüst kivitelének megakadályozására vonatkozó korábbi törvények megújíttattak.

A Magyarország és a szomszéd tartományok között fennforgó határperek elintézésére országos bizottságok választattak meg.

A király felkéretett, hogy az elzálogosított 13 szepesi várost váltsa vissza, vagy pedig engedje meg magyarországi alattvalóinak, hogy azokat akár együtt, akár egyenként visszaválthassák.

Mivel a király a múlt években gyakran hosszabb ideig távol volt Magyarországból, és ilyenkor az országos ügyek vezetését Miksára szokta bízni, kimondatott, hogy az utóbbi által kellő módon kiállított oklevelek és rendeletek érvényeseknek tekintendők.

A várak és véghelyek kapitányai, kik az országgyűlésen jelen voltak, felhivattak, hogy azonnal a király előtt, a távollevők pedig mielőbb a megye közönsége előtt tegyék le a hűségi esküt.

Azokra, kik a törököknek fegyvereket vagy egyéb hadiszereket bocsátanak áruba, halálbüntetést szabtak. A foglyoknak váltságdíjuk lefizetését csak készpénzben, vagy oly czikkekben, melyek hadi czélokra fel nem használhatók, engedték meg.

A tizedek behajtását és bérlését szabályozó korábbi törvények megújíttatván, kimondatott, hogy a nemesek szőlleik után, melyeket saját területükön bírnak, tizedet nem fizetnek; de igen azok után, a melyek mások birtokain feküsznek. A nemesi curiákhoz tartozó szántóföldek mentek a tized fizetéstől. A törökök által birtokaikból elűzött és más urak birtokain megtelepedett nemesek a királynak és az egyházi uraknak nagylelküségökbe ajánltattak, hogy őket a tizedek és adó fizetésére ne kényszerítsék.

Az *érczpénz* tárgyában határoztatott, hogy az országgyűlés és a király által összeállítandó bizottság tervet dolgozzék ki, miként lehessen a magyar pénzt a német birodalomban behozott új pénz érctartalma szerint átalakítani.

Mérei Mihálynak nádori helytartóvá történt kineveztetésében megnyugodnak és az általa kibocsátott okleveleknek

jogerejét elismerik. A királyi helytartóra és a főkapitányokra nézve a rendek azt kívánták, hogy esküvel kötelezzék magokat kötelességeiknek pontos teljesítésére; és a főkapitányok a kezeik között létező idegen jószágokat azonnal adják át jogos birtokosaiknak.

Az urakra és nemesekre, kik bárkit azért, mert tőlök szenvedett sérelmeit az országgyűlésen elpanaszolta, megsebesíteni vagy megölni merészelnének, fő- és jószágvesztést szabtak.

Mivel a király rendeleteitől az engedelmességet gyakran megtagadják, a királyi rendeletek három osztályáról külön intézkedések állapíttattak meg. Az első osztályba tartoznak a bírákhoz intézett rendeletek, a kik ha ezeknek nem engedelmeskednek, a király színe elé idéztetvén, itt 200 forint bírságban és hivatalvesztésben marasztaltatnak el. A második osztályba tartoznak a király által a kapitányokhoz és más tisztviselőkhez intézett rendeletek; ha azok az engedelmességet megtagadják, velök mint szolgáival tetszése szerint bánhatik el. A harmadik osztályba tartoznak a rendeletek, melyeket a király magánosok panaszai alapján magánosokhoz intéz; az utóbbiak fel vannak jogosítva, a mennyiben a panasz alaptalan volna, a panaszló ellen az illetékes bíróság előtt vádat emelni. Végre azokra, a kik a király, vagy az ország rendes bírái felhívására mint tanuk vallomást tenni vonakodnak, 16 márka bírság határoztatott.[1])

[1]) Sajnos, hogy a bécsi titkos levéltár, mely több korábbi és későbbi országgyűlésnek irományait hiány nélkül őrizte meg, ezen országgyűlés irományait nem tartotta fenn, a melyek annál fontosabbak, mert (mint említettük) a két tábla külön feliratokban terjesztette fel végzéseit. Ezekből csak töredékek léteznek. Az egyik, melynek címe »Extractus responsi ordinum ac statuum regni Hungariae« — úgy látszik — azokat a czikkeket tartalmazza, melyek mindkét feliratban egyformán voltak fogalmazva. A másik kettő »Extractus responsi Praelatorum,« és »Extractus additionum seu annotationum nobilium Hungarorum« az eltérő végzések egy részét tartalmazza. — L. **Irományok. XXVIII. — XXX.** számok. Egyébkint a feliratok tartalmára, illetőleg a felterjesztett végzésekre a pozsonyi kamara és a haditanács javaslatai és a törvénykönyv szövege is sok tekintetben világot vetnek.

VII.

A király a két tábla végzései tárgyában a *pozsonyi kamara* és a *bécsi hadi tanács* javaslatait kérte ki.

Az előbbi az adó behajtása körül ragaszkodik a királyi propositio illető pontjához, mely az 1546-iki országgyűlés által megállapított eljárás elfogadását kívánja. Kiemeli, hogy az adószedők mellé választott nemeseknek csatolása a rendeknek érdekében van, a mennyiben ekként az adószedők önkénye korlátoztatik. Hasonlag szükséges, ha kétségek merülnek fel, a szomszéd jobbágyok megesketése, bár ez nincs az 1546-ik évi végzésben; de ha a rendek azt elfogadni nem akarják, maradjanak az 1546-iki megállapodásoknál.

Az adóhátralékokat a király el nem engedheti, a kincstár állapota és a rosz példa miatt. Mert ha a király a rendek kívánatait teljesítené, a többi országokban is ugyanazon kívánattal lépnének fel; és jövőre még inkább felszaporodnának az adóhátralékok, azon reményben, hogy el fognak engedtetni. Mindazáltal a királynak nem lehet szándéka, hogy bárki másodszor fizesse meg adóját; e miatt ha valaki állítja, hogy azt már megfizette, szoros vizsgálatot kell elrendelni az iránt, vajjon azt nem az adószedő tartotta-e vissza.

Hogy a török hódoltságban lakó jobbágyok az adónak csak felét fizessék, méltányos; ellenben nem volna indokolható, ha ugyanazon előnyben részesülnének azok, kik lázadó urak területén laknak.

Az, hogy az 1565-re [1]) megajánlott adó behajtása előtt új összeírás történjék, felesleges és költséges is volna.

Abban, hogy a kamarai nyereség a 3 forintnyi adóba befoglaltnak tekintessék, a király megnyugodhatik; azonban jövőre a régi szokás szerint minden esztendőben külön kell azt behajtani, főleg oly esetekben, midőn országgyűlés nem tartatik.

A János király jószágai körül támadott perek tárgyalásának elhalasztását újra kívánni kell. Kassán külön tör-

[1]) Különös, hogy az emlékirat 1566-ra megszavazott adóról is szól; pedig az ország rendei csak két évre szavaztak meg adót.

vényszéket a Gyula körül fekvő megyék részére felállítani nem lehet.

Az elidegenített jószágok visszaadása helyes; de azok a melyek jelenleg végvárak fenntartására fordíttatnak, békésebb időkig úgy maradjanak.

A tizedek tárgyában alkotott régibb törvények czélszerűek, és különösen ki kell mondani, hogy a király a véghelyek javára bérlett tizedeket az 1555-ik évi törvények értelmében szedhesse be. [1])

A *haditanács* főleg a *katonai élelmezés* ügyével foglalkozott. Veszélyesnek tartotta a rendek azon kijelentését, hogy mivel a királynak a főbb várakban élelmezési biztosai vannak, azok lássák el ostrom esetére élelmi szerekkel; ugyanis idők folytán a magyarok a véghelyeket mind »ily főbb váraknak« fogják tekinteni, a mint Sziget- és Eger várával már megtörtént. A király tehát jelentse ki, hogy csak a Duna melléki várakba, Győrré és Komáromba szállíttathat a külföldről élelmi szereket; a többi, távolabb eső várakról a rendek közreműködése nélkül nem gondoskodhatik.

A haditanács szintén kívánatosnak tartja, hogy a katonák pontosan kapják meg zsoldjukat; de nem látja át, mikép legyen a király képes oly nagyszámú véghelyek ellátásáról gondoskodni.

A földesuraknak a rendek megengedik, hogy jobbágyaiktól kölcsön adott pénz fejében gabonát fogadhassanak el; de azok gyakran egy forintért három-négy forint értékű gabonát vesznek, a melyet azután nagy nyereséggel bocsátanak áruba.

Az élelmiszerekkel üzérkedő kapitányok elleni szigort a haditanács helyeseli.

A Horvát- és Tótország rendei által megajánlott gabonára vonatkozólag megjegyzi, hogy abból nem sok romlott meg, és a kárnak okai nagy részben a városok, melyek fuvarozni vonakodtak; egyébkint a kezelő tiszteket számadásra fogják vonni, és esetleg megbűntetni.

---

[1]) A pozsonyi kamara emlékiratának töredéke a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XXXI. szám

Helyes, hogy a királyi városok az ágyúk szállítására köteleztessenek; de szükséges ezen kötelezettséget szabályozni, és azokra, kik nem teljesítik, büntetést szabni.

A felesleges várak lerombolása czélszerű; de ezeknek megállapítását nem lehet a főkapitányokra és királyi biztosokra hagyni; hanem javaslataik alapján a királyra kell bízni. Füged és Kovászó tekintetében a főrendek javaslatát kell elfogadni.

Kivánatos, hogy a rendek 100 jobbágytelek után 3 lovast állandón felfegyverezve tartsanak. Rá kell venni a köznemességet, hogy a főrendek ajánlatához járuljon hozzá.

A hat napi ingyen munka nem elegendő. Legjobb volna általánosságban kimondani, hogy minden várnál az illető megyék jobbágyai addig dolgozzanak, míg azt teljesen jókarba helyezték. Ha ezt el nem lehet érni, legalább 12—14 napi ingyen munka megajánlását kell kieszközölni. És pedig jószágvesztés terhe alatt tartozzanak a földesurak jobbágyaikat kirendelni. Az 1559-ik évi szabályzatban Győr váráról nincs szó; minthogy a király az erődítési munkálatok nagy költségeit nem képes viselni, a rendek ama várra is ajánljanak ingyen munkákat.

A szabad hajdúkra vonatkozó végzés nem fogadható el. Azokat a véghelyekben sem lehet meghagyni, minthogy úgy a török fegyverszünetet veszélyeztetik, mint a királyi alattvalóit is zsarolják, és bántalmakkal illetik; el kell tehát őket a szolgálatból bocsátani.

Annak meggátlására, hogy Bécsben és egyebütt a törökök és a király egyéb ellenségei részére fegyvereket vagy más hadi szereket vásároljanak; a haditanács azt a rendszabályt javasolja, hogy a ki a magyarországi várak számára kiván vásárlásokat tenni, tartozzék, az illető kapitány rendelete alapján, a haditanácstól engedélyt eszközölni ki [1]).

A *király* ezen javaslatok felhasználásával szerkesztette az országgyűléshez intézett válaszirátát. Ebben a rendeknek szabadságaikban szenvedett sérelmeik miatt és a külföldi tisztviselők és katonák zsarnoki önkénye ellen emelt panaszaikra,

[1]) Eredeti fogalmazata ugyanott. — L. **Irományok.** XXXII. szám.

éles hangon válaszolt, visszautasítván azt a feltevést, mintha ama bajoknak ő volna oka, és kijelentvén, hogy a bajok orvoslására vonatkozó kivánatokat nem teljesítheti [1]).

Ekként ujólag élénk viták keletkeztek az országgyülésen. A két tábla egymás között és a királylyal több üzenetet, fel- és leiratokat váltott [2]).

Főleg az ország szabadságainak helyreállítása és az idegen tisztviselőknek eltávolítása komoly küzdelmeket idézett fel.

A rendek egyik feliratukban a királyt koronázási esküjére emlékeztették, és kivánataik megtagadását a király környezetében levő külföldi tanácsosoknak tulajdonítván, ezek ellen is felszólolaltak.

A király erre szokatlan erélylyel válaszolt.

Nem titkolhatja el — úgy mond — hogy a rendek felterjesztésének végső pontjában foglalt kívánatok kellemetlenül lepték meg. Tekintetbe véve azt a kegyességet, melylyel a hű rendeket összesen és egyenként felkarolja, nem hiheti el, hogy a rendek egyhangúlag határozták volna el ama kívánatoknak oly éles hangon, mintegy szemrehányásképen való felterjesztését. Ehez hasonló eset trónralépte óta nem érte őt egyéb országai részéről. Úgy véli, hogy arra okot nem szolgáltatott híveinek, kik iránt mindig atyai kegyességet bizonyított; nem kímélve magát és fiait, hogy az ország javát előmozdíthassa. Folytonosan azon fáradozott, hogy a német birodalom és saját országai rendeinek segítséget eszközöljön ki. Hogy igyekezetei mennyire voltak sikeresek, arról a tények szólanak. Egyik elődje, sőt talán összes elődjei alatt sem folytak be a külföldről oly jelentékeny segélypén-

[1]) Sajnos, a királyi válasziratot nem bírjuk. Annak tartalmára a törvénykönyv egyes helyei, és az alább ismertetendő királyi leirat vetnek világot.

[2]) Ezek, sajnos, szintén nem maradtak fenn. A *selmeczi köretek* november 2-iki jelentésökből tudjuk, hogy a király november 2-ig négy »replicát« intézett az országgyűlés felterjesztéseire. November 1-én magához hivatván a rendeket, midőn az általa módosított törvényczikkeket átadta, nevében a cancellár igy szólott: »Caesarea Maiestas confidit Status et Ordines Regni hac postrema resolutione fore contentos, et petit clementissime ut in ea acquiescant.«

zek, mint az ő uralkodása idejében. A király úgy vélekedik, hogy ekként az országnak több hasznot okozott mint kárt, és hogy az ország csekély maradványait ő mentette meg. E mellett oda is irányozta gondjait, hogy az ország rendeit jogaik-, kiváltságaik- és szabadságaikban megtartsa; harmincz év előtt tett koronázási esküjéről soha sem feledkezett meg, a mire tehát felesleges volt őt emlékeztetni.

Ha az országot csapások érték, azokért nem őt kell okozni, hanem inkább a rendek között dúló belviszályokat, sokaknak elpártolását és lázadását. Ha a rendek mindig összetartanak és hozzá ragaszkodnak, bizonyára sok bajtól megkiméltek volna hazájukat.

A mi pedig válasziratának azon pontjait illeti, melyekről a rendek állítják, hogy trónralépte óta ennél lesújtóbb választ tőle nem nyertek; a rendeknek azt nem szabad rosz néven venniök. Nem hiszi ugyanis, hogy az által kegyelmességének és atyai jóindulatának határain túllépett. És ha a rendek szabadon előterjesztettek mindent, a mit akartak, még inkább szabadságában áll a királynak mindazt előadni, amit az ő és az ország érdeke követel. Ha a rendek körében egyetértés uralkodik, az országgyűlési tárgyalások könnyebben folytak volna le.

Minthogy tehát nem illő, hogy őt alattvalói ily keserű válaszok- és vádakkal sértsék; kívánja, hogy a rendek ezentúl a szerénység és tisztelet határai között tartsák magokat; mire viszont ő is szokott kegyelmességében fogja őket részesíteni, és annál készségesebben fog mindent megtenni, a mi az ország javára és díszére szolgál.

És mivel a rendek felhozott sérelmeikkel kapcsolatban azt is kivánják, hogy a király az országgyűlési tárgyalásokban néhány magyar tanácsost használjon; a király kijelenti, hogy mind az országgyűlési ügyekben, mind az ország jogairól, szabadságairól tartott más tanácskozmányokban szivesen igénybe vette volna némely magyar tanácsosait, ha nem gondolta volna, hogy mint az ország rendeinek az országgyűlésen van helyök. Egyébkint jövőre úgy fog eljárni, a mint tiszte és a viszonyok természete követeli.

Mindezeket szükséges volt a rendek felterjesztésének

függelékére válaszolni. De a rendek ne gondolják, hogy az neten haragból származik. Hasznosnak látta a rendekre nézve, ha véleményét nyiltan előadja. Vegyék azt jó néven, és most miután a vitás pontokra nézve kegyelmes választ nyertek, ne hátráltassák többé az országgyűlés befejezését. [1])

Ezen tárgyalások több hetet vettek igénybe [2]), és csak november közepe táján sikerült, kölcsönös engedékenység által, a nehézségeket elhárítani.

A király megelégedett a felajánlott adóval. A rendek pedig a megye közönség által kiküldendő biztosok és az adószedők esküje tárgyában elfogadták a király javaslatait; megnyugodtak abban, hogy a féladó fizetésének kedvezménye csak a török hódoltságban levő jobbágyokra szorítkozzék, hogy 1565-ben új összeirás ne rendeltessék el, és hogy az adóhátrálékok is behajtassanak. Az utóbbiakra nézve határozták, hogy ha a jobbágyok állítanák, hogy az adót megfizették, de az adószedők által kiállított nyugtatványokat elvesztették, az adószedők kötelesek legyenek a helység bírájának esküvel erősített vallomását elfogadni; jövőre azonban csak a nyugtatványok fognak igazolványoknak tekintetni.

A kamarai nyereség kérdésében a király elfogadta a rendek kívánságát, hogy az az országgyűlés által megajánlandó adóba mindig befoglaltassék; oly hozzáadással azonban, hogy azon esetre, ha valamely esztendőben adó nem ajánltatnék meg, akkor a kamarai nyereséget külön be lehessen hajtani.

Az élelmiszerek ügyében a király feladta a haditanács javaslatait; viszont a rendek kihagyták végzéseikből a horvát- és tótországi rendek által megajánlott gabonára vonatkozó panaszukat, megnyugtatva a királyi nyilatkozat által.

---

[1]) Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban. — L. **Irományok.** XXXIII. szám.

[2]) A tárgyalásokról, melyek októbertől közepétől november 13-ig folytak, csak egy jelentést birunk, Tilesch Lénárd *körmöczi* követnek október 22-iki levelét, melyben irja: »Die Ungern wolln kurtzumb ire Artickel unwandelbar haben; die Kayserliche und Königliche Maiestät aber verändern und emendiren darinnen viel, damit werden der resolution und replication so viel, das man nicht wissen kann, was zuletzt daraus werden wirt.«

Az iránt, hogy az ágyuk szállítása a királyi városok kötelességeihez tartozik, a király és a rendek között nem forgott fenn nézetkülönbség; mindazáltal az erről szóló végzéshez a király odacsatolta azt a nyilatkozatot, hogy mivel a városok száma megfogyott, és egyedül ama teher viselésére, főleg nagy hadjárat alkalmával, nem képesek, a király úgy fog eljárni, a mint igazságosnak, méltányosnak és szükségesnek fogja látni.

Az Ausztriának elzálogosított várak jobbágyainak a közterhekben való részvétére vonatkozó kivánatot is csak hasonló hozzáadással engedte törvénybe igtattatni, kijelentvén, hogy ama kívánatot az ausztriai rendek közelebb tartandó gyűlésén elő fogja terjeszteni, és az elzálogosításról szóló oklevél tartalma szerint fog eljárni.

A felesleges várak lerontására vonatkozó czikkbe a rendek beigtatták a haditanács által javasolt pontot, hogy a kiküldendő biztosok a királynak jelentést tenni és elhatározását bevárni tartoznak. Füged és Kovászó várak lerontása iránt a köznemesség lemondott azon követeléséről, hogy az haladéktalanúl történjék meg.

A köznemesség hasonlag megnyugodott a minden 100 jobbágy után 3 lovas kiállítását elrendelő határozatban.

Ellenben az ingyen munkákra nézve a főrendek és a király megelégedtek a köznemesség ajánlataival. Győr megerősítésére külön ajánlat nem tétetett.

A rendek megegyeztek a János király jószágai körül támadt perek újabb elhalasztásában. A Kassán tartandó törvényszékről a törvénykönyvben nincs említés.

A rendeknek panasza a külföldi tisztviselők ellen és ezeknek elmozdítása érdekében tett kérelmök, úgy a mint a feliratban előadatott, változatlanul felvétetett a törvénykönyvbe, oly hozzáadással, hogy »habár a király ez idő szerint ama kérelmet nem tartotta teljesíthetőnek,« azt mindaddig ismételni fogják, mig végre teljesíteni fogja; addig is, a király helybenhagyásával, határoztatott, hogy a várakban alkalmazott idegen parancsnokok és tisztviselők az ország törvényeinek és a király magyar rendeleteinek engedelmeskedni; az általok elkövetendő károk, erőszakos tettek és sérelmek

miatt törvényt állani tartozzanak, az ellenök hozott itéletek az országos jog értelmében fogván végrehajtatni; végre a király igérte, hogy az ekkoráig okozott károk, erőszakos tettek és sérelmek miatt igazságot fog szolgáltatni, úgy hogy senkinek sem lesz további panaszra oka.

Továbbá törvénybe igtattatott a király igérete, hogy magyarországi ügyekben a magyar tanácsosok tanácsával fog élni, és a magyar cancelláriából bocsátandja ki rendeleteit; végre hogy az idegen katonák garázdálkodásainak megszüntetése czéljából hozott végzéseket végre fogja hajtani.

A hűtlenség czímén tett jószág-adományozások visszavonására a király nem volt hajlandó. A rendek megnyugodtak; de a király megegyezésével határoztatott, hogy ha eladományozott birtokok urai csakugyan a királynak állandó hívei maradtak, és a beigtatás alkalmával az adományozás ellen óvást emeltek, az ügy a rendes perfolyamra bocsáttassék.

A magyar rendeknek harminczad-mentességéről szóló czikkét a király elfogadta, oly hozzáadással, hogy a visszaélések megszüntetése végett alkotott 1559-iki végzések épségben fenntartassanak.

A rendeknek a tizenhárom szepesi város visszaváltására vonatkozó kérelme tárgyában, a király kinyilatkoztatta, hogy elzálogosításról szóló oklevelet megfogja vizsgálni és az ügyet fontolóra veendi.

A rendek kérésére a király megigérte, hogy a szándékos gyilkosoknak nem fog megkegyelmezni.

A szabad hajdúk elbocsátása iránt hozott végzésben a király megnyugodott.

A haditanács által javaslatba hozott rendszabályt, mely annak meggátlására czélozott, hogy a törökök részére a király területén fegyvereket és más hadiszereket vásároljanak, a rendek elfogadták.

A tizedek bérléséről szóló czikkbe, a király kívánatára, a pozsonyi kamara javaslata alapján, beigtattatott az a pont, mely a királyt felhatalmazza, hogy az 1555-iki végzések értelmében a véghelyek részére tizedeket bérelhessen.

Az ekként megállapított végzések összeállíttatván, a király *november* 13-án megerősítette a törvénykönyvet [1]).

E napon történt az országgyűlés bezárása.

A rendek a király előtt megjelenvén, nevökben *Oláh Miklós* tartott beszédet. Előadta, hogy a rendek a király felhívására három hónap előtt készséggel gyűltek egybe, jelen voltak fiának koronázásán, és a közügyekről tanácskoztak. Ezen tanácskozások kelleténél hosszabb időre nyúltak ki, főleg a rendek által előterjesztett panaszok miatt. Kérik, hogy a mennyiben hibát követtek el, bocsásson meg nekik; az egyik főkapitányt utasítsa, hogy az ország rendei előtt tegye le a tiszti esküt, a másikat mielőbb nevezze ki, végre a rendek magánkérelmeit mielőbb intézze el, hogy megnyugtatva haza térhessenek.

A *király* válaszában kijelentette, hogy kegyelmesen fogadja, hogy az országgyűlésen megjelentek és fiának koronáztatását hűségesen előmozdították s megtisztelték. Az országgyűlés hosszú tartama inkább a rendekre, mint a királyra nézve hátrányos, a mennyiben nagy költségeket okozott nekik. Most elbocsátja őket, és csak tanácsosait, az országos tisztviselőkkel és bírákkal tartja vissza, a kiknek közreműködésével fogja a magánosok ügyeit elintézni [2]).

A király e czélból még jó ideig Pozsonyban tartózkodott és csak november 21-én utazott el.

---

[1]) A törvénykönyv egykorú példánya a bécsi titkos levéltárban. — L. **Országgyülési Irományok és Törvények.** XXXIV. szám.

[2]) A két beszéd kivonata a bécsi titkos levéltár ily czímű iratában: »Conclusio Conuentus Posoniensis facta oretenus. die 13. Novembris. 1563.«

ORSZÁGGYŰLÉSI IROMÁNYOK ÉS TÖRVÉNYEK.

I.

1560. Október 22.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina fauente clemencia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex, etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Non est nobis dubium, vobis, adeoque toti Regno isti nostri Hungarie, luce clarius constare, quantis ab inicio sollicitudinibus, curis et laboribus semper in id incubuerimus, ut Regnum idem nostrum tot et tantis calamitatibus, iam inde a pluribus annis quassatum, reparata pristina pace ac tranquillitate, pacare potuissemus. Quum tamen votis atque conatibus hisce nostris hactenus usque non per omnia satisfactum sit, ardens illud studium nostrum, sedulosque conatus nunc quoque, et tamdiu, donec, diuina dante clemencia, id quod optamus et conamur effectu ipso declararemus, non intermittentes; inter alia, que dies et noctes de Regni istius nostri defensione atque salute iugiter versamur, obuenerunt in presenciarum certa nobis negocia, publicum eiusdem Regni nostri bonum concernencia, de quibus nos vobiscum, atque cum aliis uniuersis Regni eiusdem nostri Statibus atque Ordinibus, agere ac tractare visum est summe necessarium. Earum itaque rerum gracia, generalem uniuersis dicti Regni nostri Hungarie Statibus atque Ordinibus conuentum, in quo de rebus et negociis, publicum ipsum bonum, communemque defensionem et permansionem concernentibus, unanimibus votis atque suffragiis agi atque tractari possit, cuiue nos ipsi personaliter interesse decreuimus, pro festo Epiphaniarum Domini, proxime venturo, ad Ciuitatem nostram Posoniensem, indicendum, promulgan-

dumque duximus. Unde fidelitati vestre harum serie committimus et mandamus firmiter, ut ad diem et locum prescriptum, certos nuncios vestros, viros sufficientes, cum plena facultate et auctoritate, sub poena in decreto expressa, mittatis, ut cum ipsis et aliis nostris fidelibus regnicolis, quos similiter accersiuimus, una, ea que ad futuram Regni tranquillitatem, publicumque eiusdem bonum spectauerint, tractare et statuere possimus. Secus, sub poena predicta, non facturi. Datum Vienne, vigesima secunda Octobris, anno Domini millesimo quinquagesimo sexagesimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus,
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kívül: Prudentibus et Circumspectis Judici, Magistro Ciuium et Juratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis, fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel: Reddite 20. Novembris 1560.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárban.)

II.

1560. November.

A magyar tanácsosok véleménye az országgyülésen teendö királyi propositió tárgyában.

Sacra Maiestas Caesarea, domine et domine clementissime.

Mandauit nobis sacra Maiestas vestra, ut quid in proxime futura dieta Posoniensi, nomine sacrae Maiestatis vestrae, regnicolis proponendum videretur, inter nos alloqui, et postea Maiestatem vestram sacram de eo, quod nobis videretur, edocere deberemus.

Quare, domine clementissime, sacrae Maiestati vestrae humilime ostendendum duximus, priorum Hungariae regum, sacrae vestrae Maiestatis praedecessorum temporibus nunquam obseruatum fuisse, ut domini praelati et barones in consilio regum existentes, suam in proponendis publice diete negociis sententiam dixissent; sed consuetum fuit regibus, ut in talibus adhiberent solos cancellarium, magistrum curiae et

thesaurarium, ex quorum consilio quicquid videbatur, secundum id fiebat regnicolis ipsis propositio. Nam cum domini praelati et barones sint una et potior regni pars, debeaturque in ipsa diaeta cum ceteris regnicolis de rebus propositis communiter tractare: si nunc sententiam nostram dixerimus, libere postea in ipsa dieta tractare non poterimus. Nihilominus tamen, ut Sacrae Maiestatis vestrae mandato obsecundemus, in omnibus, prout debemus, nobis summarie, saluo tamen Sacrae Maiestatis vestrae meliori judicio, visa fuere, que hic sequentur.

Primum itaque omnium proponendum regnicolis ipsis videretur, ut si forte naturalis ipsorum et totius christianitatis hostis, a praesentibus suis curis et difficultatibus, quibus implicatus est, liberatus, suas vires contra regnum Hungariae conuerteret, iam nunc tractent inter se, quomodo et quibus auxiliis ipsorum illi aduenienti occurrendum resistendumque fuerit, quis item modus parandorum in hunc usum victualium et ordo in insurrectione expeditioneque ipsa seruandus videretur.

Secundo, quomodo regni confinia sint prouidenda et tutanda, tam gentium praesidiis, quam vero munitionibus necessariis.

Tertio, ut tractent, quomodo tam contra istas modernas, quam etiam futuras hostium et aduersariorum, tam internorum quam externorum, continuas inuasiones procedendum, quibusue gentibus illis resistendum erit.

Haec, ut diximus, summarie nobis de facienda propositione visa sunt, et ab his reliqua particularia dependent, de quibus postea, quum ad tractatus deuentum fuerit, regnicole ipsi una nobiscum latius uberiusque tractabunt. Si tamen praeter haec alia quaepiam sacrae Maiestati vestrae visa fuerint, poterunt ea omnia, pro sacrae Maiestatis vestrae gratiosa voluntate placitoquep, roponi.

. . . . . .

Eiusdem sacrae Maiestatis vestrae
fideles et humilimi
Consiliarii Hungari hic existentes.

Kívül: Consiliariorum Hungarorum opinio in negocio propositionis futurae dietae.

(Egykorú irat, melynek második része az erdélyi békealkuról szól, a bécsi titkos levéltárban.)

III.

1560. Deczember 23.

Királyi leirat, mely az ország rendeit az országgyülés elhalasztása felöl értesíti.

Ferdinandus diuina fauente clemencia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex, etc. Prudentes et Circumspecti fideles nobis dilecti. Licet pro ea, qua semper erga Regnum hoc nostrum, eiusque defensionem ab initio fuimus cura, adducti, proximis quoque diebus, grauibus et arduis causis et racionibus, ad publicum eiusdem Regni nostri bonum, singularemque defensionem, quietem et permansionem vestram spectantibus, generalem vobis ceterisque uniuersis eiusdem Regni nostri Statibus atque Ordinibus conuentum, pro festo Epiphauiarum Domini jam proxime venturo Posonium indixeramus, eidemque nos personaliter prefuturos significauerimus : quia tamen in presenciarum ea sese nobis, preter omnem expectacionem nostram, obtulerunt alie occasiones et commoditates de vestra non solum defensione, verum eciam, Deo bene fortunante, liberacione, cum Summo Pontifice, Regibus item et Potentatibus Christianitatis, (id quod vos quoque aliqua in parte hactenus intelligere potuisse arbitramur) tractandi, ut si, prout decreueramus, predictum conuentum celebrare, eique personaliter interesse oporteret, id cum summo, non solum Regni nostri Hungarie et vestro, verum eciam tocius Christianitatis dispendio, atque damno esset futurum, tantis, et pro curanda, parandaque vobis solida quiete et liberacione tam idoneis, longeque maioribus et commodioribus, quam in dieta ipsa tractari possent, occasionibus, nunc sane diuinitus, ut credere licet, oblatis, faciendum necessario duximus, ut, intermisso hac vice generali conuentu per nos indicto, ea que ad maiorem tocius Regni utilitatem spectare, et si nunc negligantur, summis postea eciam votis atque laboribus haud consequi posse videntur, agere et tractare non intermittamus. Idcirco, ob causas predeclaratas, celebracionem conuentus predicti in aliud commo-

dius tempus differentes, fidelitatem vestram et vestrum singulos clementer hortamur, ut hanc mutatam de dicto conuentu sententiam nostram pacienter feratis. Quamprimum autem de eo celebrando aliquid (quod haud diu differemus) statuerimus, diem et locum eius celebrandi per literas nostras vobis statim ad scitum dabimus. Interim domi manentes, ea, que ad vestram, contra aduersarios et hostes defensionem spectant, cum aliis fidelibus subditis nostris, precipue aliquo ea de re mandato nostro admoniti, diligenter curetis. Que quidem vobis ita significare voluimus, ut iis, que post indictum proxime conuentum interuenerunt, et sine summo tocius Regni nostri ac Christianitatis dispendio, damnoque negligere non possumus, vos accomodare sciatis. Secus non facturi. Datum Vienne vigesima tercia die mensis Decembris anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kívül: Prudentibus et Circumspectis, Judici, Magistro Ciuium et Juratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis, etc. fidelibus nobis dilectis

Más kézzel: Reddite 28. Decembris 1560.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

IV.

1561. Márczius 11.

A Bécsbe meghívott magyar tanácsosokhoz intézett királyi előterjesztés, az országgyűlés és Miksa megkoronáztatása tárgyában.

Sacra caesarea et Hungariae Bohemiaeque Regia maiestas, dominus noster clementissimus, fidelibus suis consiliariis Hungaris, ad praesens huc euocatis, clementer duxit significandum, maiestati suae caesareae persuasum esse eos recentissima memoria tenere, quod licet maiestas sua caesarea ante paucos menses indixerit publicum conuentum ad festum Epiphaniarum domini, in ciuitate sua Posoniensi celebrandum, ut ibi cum fidelibus ordinibus ac statibus Regni sui Hungariae

clementer tractare posset de magnis et arduis quibusdam negociis, ad commodum et beneficium Regni pertinentibus, quae nimirum tractanda fore maiestas sua caesarea ipsis dominis consiliariis Hungaris tunc benigne ostenderat. Sic etiam ipsi domini consiliarii Hungari non ignorant, quae paulo post impedimenta inciderint, et maiestatem suam caesaream induxerint, ut conuentum illum ad meliorem temporis opportunitatem reiiceret. Quoniam autem summa regni necessitas videtur longiorem celebrandi conuentus moram excludere, nunc censet maiestas sua caesarea rem ditius minime differendam fore, appetente praesertim verno tempore, quod prae caeteris anni partibus ad id commodum esse dignoscitur. Quamobrem maiestas sua caesarea in animo habet fideles suos ordines ac status Regni sui Hungariae nouis literis Posonium, ad proxime futurum festum diui Georgii euocare, nisi praedicti domini consiliarii maiestati suae caesareae ostenderint causas aliquas graues et arduas, propter quas dictus conuentus ad memoratum diem celebrari non debeat; de quo maiestas sua caesarea benigne postulat et iubet, ut opinionem et sententiam ipsorum quamprimum scripto declarent.

Praeterea recordantur haud dubie iidem domini consiliarii Hungari, ordines ac status Regni Hungariae antehac saepius satis aperte declarauisse eximiam quandam animorum propensionem et studium erga serenissimum principem dominum Maximilianum Regem Bohemiae, et Archiducem Austriae etc., dominum nostrum gratiosissimum; soepiusque optasse et petiisse, ut in absentia maiestatis sue caesareae serenitas eius ipsius Regni curam gereret, ac tandem etiam non obscure prae se tulisse, quod serenitatem eius cupiant sibi in Regem post maiestatem suam caesaream dari; ex quo quidem tam insigni fidei atque deuotionis erga iam dictum serenissimum Regem argumento, maiestas sua caesarea non immerito singularem voluptatem caepit, eiusque rei perficiendae consilium iniit, quamprimum nacta esset occasionem, quam utique sibi expectandam duxit. Nam tametsi maiestas sua caesarea probe sciat eundem charissimum filium suum, tanquam primogenitum, dei benignitate nihilominus certum et indubitatum sibi fore in Regno Hungariae haeredem et successorem; quia ta-

men maiestas sua caesarea cernit sese aetate, multis et diuturnis laboribus curis et molestiis grauata in dies magis ac magis progredi, pro maiestatis suae paterno erga serenitatem eius amore, cuperet serenitatem eius hac Regni Hungariae corona se adhuc viuente insigniri.

Ex qua quidem coronatione, praeter magnam laetitiam, quae inde ad maiestatem suam caesaream reditura videtur, animaduertit maiestas sua plurimum etiam utilitatis ad uniuersum Regnum accessurum esse, quandoquidem serenitas eius etsi hactenus maiestati suae caesareae in procurandis et promouendis iis, quae spectant ad utilitatem salutem et incolumitatem ac permansionem istius Regni nusquam defuit, hoc tamen stimulo incitata conseruationi ac defensioni et quibuslibet commodis Regni ac fidelium Regnicolarum istorum maiore adhuc animi ardore, alacritate et vigilantia una cum caesarea sua maiestate incumbet, et operam nauare haud dubie studebit.

Caeterum cum maiestas sua caesarea arbitretur hoc tempore magnam sibi datum opportunitatem memoratum consilium et institutum prosequendi, et deo propitio ad optatum finem perducendi, existentibus durantibusque adhuc cum Turcarum principe induciis, et alioquin etiam pace inter Reges ac principes christianitatis firmata : constituit hanc quoque rem in futuro conuentu Posoniensi agendam suscipere, ipsumque serenissimum Bohemiae Regem promouere apud ordines ac Status Regni, ut ibi, cum scitu et consensu eorum, in Regem Hungariae recipiatur, pronuncietur, declaretur, recognoscatur, ac debita consuetaque solennitate coronetur ; reseruata tamen et salua maiestati suae caesareae plena et absoluta Regni administratione, in qua maiestas sua caesarea eundem serenissimum Regem fidelem et obedientem habebit adiutorem.

Quocirca maiestas sua caesarea a praefatis consiliariis suis benigne postulat et requirit, ut maiestati suae caesareae fideliter consulant, quibus modis hoc negocium agendum sit, et qua ratione literis, quibus ordines ac status Regni Hungariae ad conuentum denuo conuocandi erunt, attingi atque explicari, et deinde eisdem ordinibus et statibus in futuro conuentu proponi, et cum eis denique tractari debeat, ut quem

maiestas sua caesarea optat effectum consequatur. Id quod maiestas sua caesarea erga dictos dominos consiliarios gratiose recognoscet.

Kivül: Propositio pro Consiliariis Hungaricis facta per Caesaream Maiestatem, 11. Martii 1561.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

V.

1561. Márczius 14.

A magyar tanácsosok felterjesztése, az országgyülés és Miksa megválasztatása tárgyában.

Sacra Maiestas Caesarea et domine, domine clementissime.

Ex iis, que maiestas vestra sacratissima nobis fidelibus suis consiliariis Hungaris, statim postquam huc venissemus coram dixit, et scripto quoque comprehensa ad legendum tradidit, intelleximus domine clementissime, quam ob causam maiestas vestra sacratissima nos huc ad se euocare dignata fuerit; videlicet, ut communicato nobiscum consilio, suam de celebranda dieta, et coronando in Regem Hungarie serenissimo principe domino Maximiliano Rege Boemie etc. etc., filio, et primogenito suo charissimo, domino vero nostro clementissimo, mentem, atque voluntatem declararet, nostramque super hac sua intentione sententiam et opinionem intelligeret.

Quod itaque ad dietam ipsam attinet, quum eius celebratio hactenus usque solito diutius intermissa fuerit, maiestasque vestra sacra, cum nuper indictam distulisset, literis ea de re suis ad status regni datis se se obtulerit, quod aliam iudicere longius differre nolit: necessarium omnino videtur, ut ea pro agendis, tractandisque rebus et negotiis regni publicis, per maiestatem nostram Sacratissimam quamprimum indicatur.

Quantum vero ad sacratissime maiestatis vestre de coronando serenissimo Rege propositum spectat, ut ea que nobis ad maiestatis vestre sacratissime mandatum humilime videntur ostendamus: recordantur aliqui nostrum, se iam ante certos annos maiestati vestre sacratissime dedisse consilium eli-

gendi et coronandi in Regem Hungarie serenissimum Regem Bohemie, tunc scilicet, cum assignata ad manus maiestatis vestre sacre Transsyluania, regnoque a faccionibus liberato, et unito, maior eius rei perficiende occasio et commoditas sese maiestati vestre sacratissime obtulisse videbatur; quod quidem tunc temporis maiestas vestra sacratissima (non dubitamus quin ob arduas et probabiles aliquas rationes) differre voluit; postquam tamen eadem, id quod antea nos suadebamus, nunc ultro et sua sponte vult et offert, nos quoque iudicamus electionem et coronationem ipsam serenissimi Regis, ob eas potissimum causas, quas maiestas vestra sacratissima ipsamet in scripto nobis porrecto abunde recenset, necessariam pariter et utilem, nullamque ulteriorem in hac re, feliciter dei benignitate ad effectum deducenda moram vel dilationem admittendam.

Et propterea, ut res ista rite et suo modo incipiatur pariter et peragatur, indicenda primum omnium videtur per maiestatem vestram sacratissimam iam nunc statim generalis, de qua diximus, dieta, omnibus regni sui Hungarie et partium illi subiectarum statibus et ordinibus, et ad eam conuocandi literis, quarum formam, que nobis videretur, maiestati vestre sacratissime cum hoc scripto nostro simul exhibemus, praeter dominos Praelatos, et Barones omnes comitatus, non ut antea per internuntios tantum, sed de more et antiqua regni consuetudine viritim, et per singula capita omnes; status vero et ordines regnorum Sclauonie et Croatie, exceptis Baronibus, qui seorsim vocari debebunt, per solennes suos oratores; preterea Transsyluani quoque, tanquam non contemnendum regni membrum, cum comitatibus illis, qui nunc filio quondam regis Joannis subsunt, mutata in aliquibus literarum, quibus vocabuntur, forma, huic scripto similiter adiuncta. Qui quidem Transsyluani et comitatus ob hanc causam nequaquam omittendi esse videntur, ne futuris aliquando temporibus possint obiicere, se ad hanc eleccionem et coronationem non esse vocatos. Nam si vocabuntur, et non comparebunt, eo saltem, quod vocati non fuerint, sese excusare non poterunt; si vero vocati non fuerint, excusationem ratione forte non carentem, pretendere possent, asserendo simpliciter se non esse vocatos

Licet autem tota ea pars regni nunc alieno subiecta sit domino, non deesse tamen arbitramur ibi plerosque, a fidelitate maiestatis vestre sacratissime minime alienos; et propterea requirendi et vocandi viderentur illi quoque inter alios fideles subditos maiestatis vestre sacratissime, ita ut in literis maiestatis vestre sacre fideles quoque appellati magis alliciantur, agnoscantque maiestatis vestre sacratissime singularem clementiam hoc quoque argumento, quod licet nunc se ut hostes erga maiestatem vestram sacratissimam ostendere cogantur, a gratia tamen et clementia sua maiestas vestra sacratissima illos (etiamnum fideles eos vocando) nondum reiecerit. Et alioquin etiam, quum proximis istis annis ipsi Transsyluani oratores suos huc misissent, maiestati vestre sacratissime valedicturos, debitamque illi fidem renuntiaturos, maiestas vestra sacratissima illis in eo, quod optabant minime consensit, neque vinculo fidei, quo maiestati vestre sacratissime astricti sunt eos liberauit, sed potius ad seruandam ipsi constanter fidelitatem illos adhortata fuit; ob quas causas omnes vocandi videntur ipsi quoque Transsyluani, vitande, ut dictum est, future excusationis causa.

Porro locus ad quem regnicole conuocentur, commodior nullus videtur Posonio, cum ob alias rationes, tum vero propter commoditatem Danubii, dies vero et terminus festum ascensionis domini. Pro festo enim diui Georgii regnicole vix conuenire posse videntur, precipue si Transsyluani, comitatusque Hungarie nunc illis coniuncti, et aliquanto remotius distantes, venturi erunt.

Et quia eleccio et coronatio ista serenissimi regis est res maximi momenti, videturque haud dubie et Imperatori Turcarum, et quondam Regis Joannis filio futura prorsus contraria, precauendum esse videretur, ne eo ipso clectionis et coronationis tempore, turbe et motus aliqui a Turcis, vel regis Joannis filio, vel ab utroque simul moueantur, qui non solum hoc Maiestatis vestre sacratissime de serenissimo rege propositum interturbare, verum etiam regno et ditioni maiestatis vestre sacre insignem aliquam calamitatem inferre possint. Et quum alioquin, etiamsi eleccio et coronatio ista per maiestatem vestram sacratissimam non esset instituta, contingere

posset, atque adeo verendum etiam videatur, ut Turce ventura hac estate, si non generale, attamen particulare aliquod bellum contra Hungariam moueant, iuducie vero, quarum maiestas vestra sacratissima in scripto suo mentionem facit, quam incerte sint, et quam facile illas Turce pro eorum commoditate seruare, vel rumpere soleant, maiestas vestra melius norit. quam ut pluribuseidem declarare necesse sit; ad quoduis periculum precauendum, videretur nobis necessarium, quod maiestas vestra sacratissima iam nunc prouidere dignaretur, ut ea que peragere nunc instituit, secure et absque impedimento perficere queat.

Ceterum quum Regna Hungarie et Bohemie, tempore plurium Hungarorum Regum, iam inde ab Imperatore Sigismundo usque, sub uno fere rege fuerint, maiestas vero vestra, pro suo in serenissimum regem Bohemie pio et paterno affectu, eius serenitatem in regem Bohemie iam antea nominare clementer dignata sit; suaderemus humilime, ut, quemadmodum in isto Hungarie, ita in Bohemie quoque Regno, sacratissima maiestas vestra suam serenitatem coronari, et ita in hoc quoque finem facere dignaretur, ut coniunctis hoc pacto amborum regnorum viribus, serenitas sua defensioni Hungarie, suo tempore, melius prospicere possit.

Postremo de ceremoniis, que circa hanc eleccionem, et coronationem seruari solent et debebunt, postmodum cum maiestate vestra sacratissima, quando eidem visum fuerit, conferemus.

Atque hec ita nobis ad maiestatis vestre sacratissime mandatum humilime, saluo meliori maiestatis vestre sacratissime iudicio, visa fuere.

Kivül: Consiliariorum Hungarorum opinio super eleccione et coronacione Serenissimi Regis Bohemie. 14 Marcii 1561.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

VI.

1561. Márczius 16.

Királyi válasz a magyar tanácsosok felterjesztésére.

Sacra caesarea et Hungariae Bohemiaeque etc. Regia maiestas, dominus noster clementissimus, benigne intellexit sententiam et opinionem fidelium suorum consiliariorum Hungarorum de utroque negocio, quod caesarea eius maiestas cum ipsis clementer communicandum et consultandum duxit, scilicet de celebrando publico in Regno suo Hungariae conuentu, et de serenissimo principe domino Maximiliano Rege Bohemiae etc. filio et primogenito suo charissimo, domino nostro gratiosissimo, in Regem Hungariae coronando.

In qua quidem iamdictorum dominorum consiliariorum sententia et opinione cum maiestati suae caesareae nonnulla occurrant, quae eidem aliquid difficultatis mouerunt, non potuit maiestas sua caesarea intermittere, quin ea in ulteriorem deliberationem vocaret, et ipsis dominis consiliariis Hungaris discutienda et examinanda proponeret.

Quantum igitur inprimis attinet ad celebrationem conuentus, in quo et memorata coronatio peragatur, et alia publica Regni negocia tractentur, maiestati suae caesareae cum fidelibus suis consiliariis Hungaris conuenit, ut diutius non differatur, et placet maiestati suae caesareae locus ciuitatis Posoniensis, utpote propter varias commoditates valde opportunus.

De tempore quoque, seu die indicendi conuentum animaduertit maiestas sua caesarea festum diui Georgii nimis propinquum esse, itaque nominabit alium terminum quamprimum praesentem consultationem cum fidelibus suis consiliariis Hungaris susceptam absoluerit.

Quod autem domini consiliarii. Hungari fideliter monent comitatus Regni Hungariae vocandos fore ad hunc conuentum, non ut antea per internuncios tantum, sed viritim et per singula capita omnes etc.: recordatur quidem maiestas sua caesarea de more et antiqua consuetudine Regni obseruatum esse, ut Regnicolae omnes viritim conuocentur, sed quoniam, ut ip-

sis dominis consiliariis Hungaris constat, confinia alioqui etiam sunt satis infirma, maiestas sua caesarea veretur ne, confluentibus Posonium uniuersis regnicolis, fines presidio ac presentia ipsorum nimis nudati, una cum uxoribus liberisque ac bonis ipsorum regnicolarum interea in periculum adducantur, cum haud dubie Turcae tali occasione oblata ab excursionibus non essent temperaturi; itaque maiestas sua caesarea arbitratur ad precauenda memorata pericula consultius futurum, quod soepedicti comitatus non viritim, sed tamen maiore numero quam in preteritis conuentibus conuocentur.

Praeterea quod dicti domini consiliarii Hungari censent in hac conuocatione meutiquam praetereundos esse Transsÿluanos, cum comitatibus illis filio quondam Regis Joannis subiectis, maiestas sua caesarea utique non dubitat quin plurimum conduceret vocari etiam Transsÿluanos, propter causas quas domini consiliarii in scripto suo complexi sunt, sed maiestas sua caesarea non cernit quomodo id absque periculo maximorum motuum fieri queat; si namque haec serenissimi Regis Bohemiae coronatio non modo imperatori Turcharum, sed etiam filio quondam Regis Joannis futura est contraria, quemadmodum domini consiliarii ostendunt, haud dubie uterque haec maiestatis suae caesareae consilia et instituta in pessimam partem interpretabitur, aegerrimeque feret status et ordines Transsÿluaniae vocari ad huiuscemodi actum, quem in contumeliam et despectum, necnon grauissimum preiudicium ipsorum institui putabunt, adeoque praetendent ex quo maiestas sua preteritis annis in tractatibus pacis cum principe Turcharum susceptis, in quibus iam diu versatur, expresse pollicita sit se filio quondam Regis Joannis Transsyluaniam, (exceptis tamen locis extra eam sitis) in manibus pacifice relicturam esse maiestatem suam caesaream, si ullum sibi nunc ordinibus ac statibus Transsÿluaniae imperandi ius vendicaret, promissis minime stare sed omnes tractatus precedentes irritos reddere; quae res etiamsi aperto bello nullam materiam preberet, huic tamen negocio coronationis fortassis haud leuia impedimenta esset iniectura; eaque propter maiestas sua caesarea pro praesenti temporis statu censet satius esse ut Transsyluani silentio praetereantur, ad quos alias quoque nemini ho-

minum cum talibus literis tutum et securum accessum patere credendum est.

Quod vero iisdem dominis consiliariis Hungaris videtur necessario prouidendum esse, ut ea quae nunc maiestas sua caesarea peragere instituit, secure et absque impedimento perficere queat, ob causas in scripto dictorum dominorum consiliariorum contentas, in eo sane maiestas sua caesarea quantum per ipsam fieri poterit, nihil curae aut solicitudinis intermittet; si tamen sententia dictorum dominorum consiliariorum eo spectaret, quod putarent ad peragendum hunc actum numerum aliquem militum conscribi debere, maiestati suae caesareae id nequaquam videretur consultum, eo quod fama ad Turcas et aduersarios maiestatis suae delata eis maximam sinistrae suspicionis causam excitatura esset; verum enim vero curabit maiestas sua caesarea, ut serenissimus filius suus pro dignitate cum Regiae suae serenitatis tum ordinum statuumque Regni Hungariae splendida et honorifica procerum ac nobilium Regni Bohemiae et Austriacarum aliarumque prouinciarum maiestatis suae caesareae instructus, ad actum coronationis, ut in tali solennitate moris est et fieri decet, adueniat.

Quo commodius autem et rectius omnia necessaria in tempore praeparari possint, maiestas sua caesareae clementer postulat, ut domini consiliarii Hungari deliberent et maiestati suae caesareae expresse significent, quando actus iste coronationis institui debeat, in principio aut fine diaetae, et quae caeremoniae ac solennitates adhibendae erunt.

Suadent praeterea domini consiliarii Hungari, ut maiestas sua caesarea praefatum serenissimum filium suum in Regno Bohemiae perinde atque in Hungariae coronari curet; in eo sciant domini consiliarii nullam prorsus difficultatem esse, quandoquidem serenitas eius tanquam maiestatis suae caesareae primogenitus ab uniuersis statibus Regni Bohemiae et annexarum prouinciarum iamdudum in Regem non modo acceptata fuit, solenni adhibita approbatione, verum etiam suscipiendi coronam quandocunque voluerit facultatem habet, prout ea omnia more illius Regni ad futuram rei memoriam in tabulas Regni relata sunt; itaque maiestas sua caesarea quam pri-

mum eius quoque coronationis peragendae occasionem nacta fuerit, eam minime postponet.

Restat nunc aliud, quod sicuti maiestati suae ceasareae magnam in hoc negocio difficultatem iniecit, ita omnino prae caeteris explicandum videtur; nimirum maiestas sua caesarea animaduertit, quod cum ipsa in scripto quo fidelibus suis consiliariis Hungaris hoc negocium coronationis proposuit, eis expresse significauerit, quod constitutum habeat soepedictum serenissimum filium suum Regem Bohemiae in futuro conuentu apud ordines ac status Regni Hungariae promouere, ut ibi cum scitu et consensu eorum in Regem Hungariae recipiatur, pronuncietur, declaretur, recognoscatur, ac debita consuetaque sollennitate coronetur; ipsi domini consiliarii e diuerso, praeter maiestatis suae caesareae expectationem, mentionem fecerint non solum coronationis, omissis caeteris adiunctis vocibus, verum etiam cuiusdam electionis, quasi vero serenitatis eius Regiae coronationem electio praecedere deberet, cum e diuerso maiestas sua caesarea nullam penitus hic electionem fieri debere existimet, habita ratione quod serenitas sua regia non solum a sanguine regio, tam per paternam quam maternam lineam, descendat, verum etiam maiestatis suae caesareae, tanquam certi legitimi, ndubitati et coronati Regis Hungariae filius primogenitus existat; neque enim constat vel ex antiquis regum Hungariae historiis, vel etiam ex ullis tractatibus transactionibusque in primogenitis Regum Hungariae, ad quos successio regni haereditario pocius iure pertinet, aliquam electionem necessario requiri, sicuti neque in Bohemiae Regno de serenitate eius ullam factam esse electionem manifestum est, et idem in caeteris plaerisque amplissimis Christiani orbis Regnis de primogenitis Regum obseruari dignoscitur; quare aequum sane et iustum est, ut etiam serenitas Regia, tanquam primogenitus et legitimus ac indubitatus successor maiestatis suae, eiuscemodi electionis nouitate unacum serenitatis suae regiae posteritate non grauetur.

Neque vero existimare debent domini consiliarii Hungarii haec a maiestate sua caesarea eo allegari, quod maiestas sua caesarea vel de ipsis fidelibus suis consiliariis, vel etiam de aliis statibus ordinibusque Regni sui Hungariae aliquam sini-

stram suspicionem concepisset, quorum scilicet praeclaram in se fidem et deuotionis constantiam ita habet cognitam atque perspectam, ut persuasissimum habeat, etiam si res integra foret, et ius successionis ad praefatum serenissimum Regem Bohemiae non pertineret, quin status et ordines liberam haberent quemcunque vellent eligendi facultatem, ipsos tamen soepedictum charissimum filium maiestatis suae caesareae nequaquam praeterituros esse; verumtamen utcunque nec maiestas sua caesarea nec prefatus serenissimus Rex Bohemiae ex eiuscemodi electione pro suis personis quicquam detrimenti sese accepturos vereantur, tamen nihilominus maiestati et serenitati eorum sedulo et diligenter prospiciendum est, ne exempli nouitate posteritati eorum Regiae in successione huius Regni aliquid praeiudicii inferatur, aut maiestatis suae descendentibus materia contentionum et inimicitiarum praeparetur et subministretur. Quocirca maiestas sua caesarea dictos fideles suos consiliarios clementer hortatur et requirit, ut velint haec quae dicta sunt, quibus alia plura addi possent, perpendere, et non modo ipsimet in hoc negocio nihil admiscere, quod maiestatis suae charissimi filii primogeniti, aliorumque eius descendentium primogenitorum iuribus quippiam derogaturum videatur, verum etiam apud reliquos status ac ordines Regni Hungariae partes suas interponere, ut haec coronatio absque ista non necessaria praeiudiciali electione debitum et optatum finem sortiatur, in quo facturi sunt rem tam fidei et debitae ipsorum erga maiestatem suam caesaream obseruantiae consentaneam quam maiestati suae caesareae admodum gratam, eis omni caesarea et Regia benignitate rependendam.

Kívül: Duplica Caesareae Maiestatis in negotio coronationis, exhibita 16. Martii 1561.

(Eredeti fogalmazvány a bécsi titkos levéltárban.)

VII.

1561. Márczius 19.

A magyar tanácsosok második felterjesztése.

Sacra Maiestas Caesarea, domine et domine clementissime.

Intelleximus humillime ea, que sacra Maiestas Vestra ad proximum nostrum scriptum, quo nostram de celebranda in Hungaria generali dieta, eligendoque et coronando in Regem Hungarie serenissimo Bohemie Rege, etc. domino nostro clementissimo, sententiam et opinionem exposuimus, clementer respondere, nobisque ob eas, quas sibi motas esse dicit, difficultates, ulterius discucienda et examinanda committere dignata est.

Primo itaque, ubi sacra Maiestas Vestra consulcius esse judicat, ne comitatus, ob ea pericula, que nudatis regnicolarum presentia confiniis, euenire possent, viritim et per singula capita omnes euocentur, sed maiore tantum, quam alias, numero, ad futuram dietam conueniant: antiquam, domine clementissime, consuetudinem in hoc seruari solitam, Maiestati Vestre sacre declarauimus, et videretur nobis adhuc necessarium, ne contra priscum regni morem in ista regnicolarum conuocatione, que causa coronandi noui regis precipue instituta est, ulla fieret nouitas; ob hanc precipue causam, ne temporis successu a quoquam obiici possit, regnicolas ad solennem istum coronacionis actum ex veteri more legittime nec vocatos, neque congregatos fuisse: qui quidem regnicole licet viritim et per singula capita conuocari soleant, tamen quemadmodum et antiquitus, ita nunc quoque omnes venturos esse minime credendum est. Neque vero per generalem eiusmodi omnium conuocacionem, confinia suis presidiis destituentur, milites enim in illis constituti non vocabuntur, et veniente hoste nobilitas, quocumque alio pocius, quam ad confinia ipsa cum uxoribus et liberis confugere consueuit. Nostra itaque opinione ab antiqua consuetudine, ob causas hasce predictas minime recedendum esse adhuc videretur.

Porro quantum ad Transsyluanos attinet, quos Sacra

Maiestas vestra, propter eas, quas in scripto illo suo comprehendit raciones, ad dietam ipsam vocandos minime censet: nemini quidem domine clementissime debet esse dubium, quin, prout nuper quoque ostendimus, hec do qua agitur, serenissimi Regis Bohemie coronacio, tum Imperatori Turcarum, cum vero quondam Regis Joannis filio futura sit aduersa; sed siue vocentur siue pretereantur Transsyluani, nichilominus electum et coronatum Serenissimum Regem uterque illorum egre feret, et saltem adsit illis commoditas, non curata ulla vel pace vel induciis, nihil quo vel hoc Sacre Maiestatis Vestre de Serenissimo Rege institutum interturbare, vel eiusdem dicionem vastare et occupare queant, pretermittunt.

Quod autem Sacra Maiestas vestra subiungit, de concessa ipsi quondam Regis Joannis filio Transsyluania, cauendumque censet, ne eadem promissis Imperatori Turcarum semel factis non stare videatur; huic assercioni hoc pacto obuiari posse putamus. Quod licet Maiestas Vestra Sacra ipsius Transsyluanie possessionem tantum filio quondam Regis Joannis, in graciam Imperatoris Turcarum ad tempus permiserit, per hoc tamen jurisdicioni, quam Sacra regni Hungarie corona et consequenter Maiestas Vestra in illa prouincia semper habuit et adhuc habet, nequaquam cesserit, neque eciam cedere potuerit: racione eius quidem jurisdiccionis, que corone et Sacre Maiestati Vestre reseruata esse dinoscitur, Transsyluanos, non obstante eo quod nunc ex concessione Sacre Maiestatis Vestre, et ea quidem non perpetua, sub alieno sint domino, ad coronacionem noui Regis omnino euocandos et ad comparendum quoque illos teneri censemus. Neque eciam Principis Turcarum animum offendi posse putamus, si in literis, quibus vocabuntur, addatur clausula: quod licet, ut dictum est, Maiestas Vestra Sacra Transsyluaniam in illius graciam ipsi Regis Joannis filio ad tempus cesserit, jurisdiccionem tamen et proprietatem corone et consequenter suam, futurorumque Hungarie Regum in ea regni parte saluam sibi reseruauerit.

Et quum iidem ipsi Transsyluani, non minima, neque contemnenda Regni Hungarie pars, semper a Regibus Hungarie gubernati fuerint, proximis vero istis annis, postquam a

Maiestate Vestra sacra desciuissent, licet non legitime, utcunque tamen filium ipsum Regis Joannis, cum certis Hungarie comitatibus Transsyluanie vicinis et nunc coniunctis in Regem sibi elegerint, idemque olim Regis Joannis filius electi Regis titulo in literis et monetis non solum utatur, verum etiam illo abstinere prorsus recuset, si ad solennem coronandi noui Regis Hungarie causa indictam dietam vocati non fuerint, videri Sacra Maiestas Vestra posset nostro judicio eos alieno Regi penitus concessisse, atque ita titulum quoque Regis, quem cum alias, tum vero precipue tempore proximorum hic cum serenissimi Polonie Regis legato habitorum tractatuum, nedum concedere, sed neque audire tam constanter semper recusauit, dicto Regis Joannis filio nunc ultro cessisse.

Et quoniam Transsyluania, sicut diximus, sub corona et imperio Regni Hungarie semper fuit, illa non vocata, et per hoc a Maiestate Vestra Sacra quasi exclusa, hoc quoque inconueniens sequi posse videtur, ut vel filium quondam regis Joannis solum agnoscant Regem, vel a Regno Hungarie in perpetuum auulsa et separata, in singulare aliquod regnum vel prouinciam redigatur. Nam quantum ad Serenissimum Bohemie Regem, illius Serenitatem, eciam postquam per ceteros Regni status coronata fuerit, pro Rege suo vix recognoscent, habita occasione, quod ad coronacionem sicuti ceteri Regnicole vocati non fuerint. Et quoniam prout ceteri Sacre Maiestatis Vestre fideles Hungari, ita ipsi quoque ab inicio plurimum spei et fiducie in Serenissimo Rege Bohemie, post Maiestatem Vestram Sacram, collocatum habent, videturque adhuc aliquis eorum, declarande sue in Maiestatem Vestram sacram fidei extare affectus, si ad istam sue Serenitatis coronacionem non vocabuntur, quasi contempti et reiecti, tota sua spe decident, desperatique penitus a Maiestate Vestra sacra deficient, filio autem quondam Regis Joannis, in cuius fidelitate respectu Maiestatis Vestre Sacre adhuc vacillare videntur, eo fortius imposterum adherebunt.

Cauenda denique videretur per hanc in tam principali negocio omissam vocationem, ne cum quiuis actus non sit plenus, si is cuius interest ad illum vocari non vocetur, ceteri regnicole, qui conuenturi sunt, obiicere et sub specie iusti

impedimentum afferre possent, Transsyluanos non contemnendam regni partem, propterea quod non sint vocati, non adesse. Ob quas quidem predeclaratas causas omnes, que (cum) tempore plurimum officere possent, nequaquam omittendos censeremus Transsyluanos, qui quidem si comparuerint bene, sin minus, excusare se eo, quod vocati non fuerint, minime poterunt.

Ubi vero Maiestas Vestra Sacra ad id, quod nos de peragenda secure ab hostium interturbatione ista Serenissimi Regis coronacione humilime admonueramus, clementer respondet, quod si consilium nostrum eo spectaret, ut milites aliqui ad actum illum solennem conscribendi viderentur, id sibi minime consultum videatur, ne scilicet Turcis sinistra aliqua eius rei suspicio iniiciatur; non solennitatis illius actus, sed precauendi alicuius periculi et defensionis, si opus foret, causa, domine clementissime, Maiestati Vestre Sacre id humillime commemorandum esse censuimus. Nostris enim temporibus fere euenisse constat, ut quandocunque Turce Maiestatem Vestram Sacram instructam esse animaduerterunt, ab incursionibus, precipue aliquarum induciarum tempore, sese quietos continuerint, viso vero quod omnia imparata sint, sepius et excursioncs fecerint et alia queuis hostilia attentarint.

Ceterum quo ad modum et ordinem, ceremoniasque future coronacionis, de quibus Maiestas Vestra Sacra edoceri cupit, nobis videtur, coronacionem inicio statim diete esse incipiendam et peragendam; ne si in finem conuentus differatur, regnicole, qui pleniori numero conuenire debebunt, omnes diucius Posonii herere cogantur. Peracta enim coronacione, ceteris domum reuertentibus, delecti tantum aliqui manere poterunt, pro agendis et tractandis aliis negociis regni publicis. Ceremonie vero seruande videntur eedem, que tempore priorum Hungarie regum et Maiestatis quoque vestre sacre temporibus seruate fuerunt, de quibus Maiestatem quoque vestram recordari arbitramur. Sed quum preter eas, que in pontificali continentur, alie quoque sint ceremonie in Hungaria seruari solite, videlicet de progressu post coronacionem a primario templo in aliam ecclesiam et inde ad alia loca etc., de his Maiestatem Vestram Sacram seorsim singulari scripto edocebimus.

Postremo clementer ostendit Maiestas Vestra Sacra magnam in hoc negocio difficultatem sibi esse iniectam, quod, preter ipsius expectacionem, non solum coronacionis, verum etiam cuiusdam electionis mencionem fecerimus. Quantum itaque ad hoc attinet, non fugit nos Maiestati Vestre Sacre, eciam alias, cum electionis mencionem fecissemus, vocem istam displicuisse; sed quum iam inde ab antiquo per manus traditum ita acceperimus, quod maiores nostri reges sibi semper elegerint, et electos coronarint, atque ita ad Maiestatis usque vestre sacre tempora obseruatum extiterit, quemadmodum et antea, ita nunc quoque, haud integrum nobis, neque priuate facultatis nostre esse arbitramur, contra priscam et a tot seculis obseruatam consuetudinem aliquid consulere. Licet enim semper primogeniti Regum Hungarie filii in regno successerint, non tamen priusquam electi et coronati fuissent, pro regibus, sed ducibus tantum habiti fuere. Quod autem allegatur electionem inter plures fieri solere, id ipsum nunc regnicolis faciendum videtur: nam inter duos Regum Hungarie primogenitos, serenissimum videlicet Bohemie Regem Sacre Maiestatis Vestre filium primogenitum et quondam Regis Joannis filium, eligere debebunt. Et alioquin futuris temporibus serenissimo Regi plurimum preiudicare posset, si non eligeretur prius quam coronaretur; pretendi namque posset, suam Serenitatem non iuxta veterem morem a regnicolis ad coronacionem et non electionem vocatis, in regem esse coronatam; sed ex quo corona ipsa in manibus Maiestatis Vestre sacre, nos vero consiliarii in eiusdem potestate fuerimus, Maiestati Vestre facile fuisse, suam Serenitatem, pro sua voluntate, corona regni, contra antiquam obseruacionem et libertatem, insignire. Que res multarum faccionum, discordiarum et bellorum eciam occasionem prebere posset. Argumentum autem antique consuetudinis vel hinc quoque patet, quod Regis quoque Joannis filius, unicus et primogenitus, licet non legitime, tamen per faccionem suam electus est, et nunc quoque electi Regis titulo utitur. Gens vero Hungara, suo idiomate, novi Regis creacionem communi et usitato eleccionis vocabulo exprimere solet.

Atque hec quidem, que de ipsa electione scimus et di-

ximus, Maiestati Vestre sacre tanquam eiusdem consiliarii, qui ad dandum eidem fidele et sine fauore consilium iurati sumus, nostro tantum priuato et non regni nomine exponimus, idque sane non alio studio, quam ut Serenitas sua, preuisa iam nunc non seruati legitimi processus obieccione, eo firmius et stabilius, maiorique cum pace et tranquillitate subditorum suorum, in futurum regnare posset. Que quidem omnia Maiestas Vestra Sacra pro sua singulari clemencia in bonam partem acceptare dignetur, ex quo, exigente id fidelitate nostra, non aliud quam quod pro futura Maiestatis vestre Sacre Serenissimorumque eiusdem liberorum, dominorum nostrorum clementissimorum, dignitate et commodo ac Regni futura quiete scimus et sentimus proferre possumus.

Et hec sunt domine clementissime, que ad Maiestatis Vestre clementem replicationem humilime respondenda duximus. Stat itaque in graciosa Maiestatis Vestre Sacre voluntate, si quid diuersum ab hoc consilio nostro eidem placuerit. Si tamen aliquid preter expectacionem, quod deus auertat, ex hoc euenire in futurum contingeret, de eo nos clementer excusatos habere dignetur.

Eiusdem Maiestatis Vestre Sacre

fideles et humilimi Consiliarii hungari.

Kívül: Consiliariorum Hungarorum ad Sacre Maiestatis Caesaree Domini Nostri Clementissimi replicationem humillimum responsum. 19. Martii 1561.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

VIII.

1561. Márczius 23.

Királyi válasz a magyar tanácsosok második felterjesztésére.

Sacra caesarea et Hungariae Bohemiaeque etc. Regia maiestas, dominus noster clementissimus benigne intellexit, quae fideles maiestatis suae caesareae consiliarii Hungari huc euocati, ad proxime eis exhibitum responsum, in negocio publici conuentus propediem Posonii celebrandi, et serenissimi principis domini Maximiliani Regis Bohemiae, domini nostri gratiosissimi, in Regem Hungariae coronandi, reuerenter re-

plicanda duxerunt, quae quidem eiusmodi sunt, quod maiestati suae caesarcae causam atque materiam praebuerint, ut et ipsa fidelibus suis consiliariis, pro rei magnitudine, animum et mentem suam super illis hoc scripto latius declarandam censuerit, ut tandem quae in negocio tanti momenti consideranda et perpendenda sunt, matura deliberatione in utramque partem agitatis atque discussis, eo facilior commodiorque via reperiri queat, qua ea, quae maiestas sua caesarea, pro commodo ac beneficio fidelium suorum Regnicolarum, deo bene iuuante instituit, ad laetum atque optatum finem perducantur.

Quod igitur inprimis iidem domini consiliarii Hungari adhuc in ea sententia persistunt, quod comitatus ad hunc actum coronationis viritim vocandi sint: maiestas sua caesarea opinioni fidelium suorum consiliariorum, consideratis rationibus per eos enumeratis, clementer acquiescit; considerandum tamen eisdem etiam relinquit: an non consultum sit in omnem euentum literis, quibus ad conuentum euocabuntur, inseri, ut si qui comitatus propter vicinitatem hostium, aut alias arduas atque legitimas causas viritim ad conuentum venire non poterunt, saltem electos et deputatos suos, in numero competenti et pleno mandato instructos, mittant.

Porro de vocandis ad eundem conuentum Transsiluanis, maiestas sua caesarea animaduertit, ea quae dicti fideles maiestatis suae consiliarii Hungari de hoc negocio maiestati suae caesareae ulterius consideranda proposuerunt, profecta esse ex singulari quadam eorum fide et integritate, nec aliorsum spectare quam ad conseruationem iurium sacrae Regni Hungariae coronae, quare ea ipsa etiam maiestati suae caesareae gratissima acciderunt. Verum enim vero maiestas sua caesarea illis iam antea exposuit grauissimas quasdam causas, propter quas non putat consultum fore, hoc rerum ac temporum statu, illos ad dictum conuentum et actum vocari, et presertim quod id valde periculosum sit propter Turcharum principem; ab ea sententia maiestas sua etiamnum recedere non potest, quin imo adhuc veretur principem Turcharum hac conuocatione Transsyluanorum multo magis irritatum iri, quam si coronatio fieret simpliciter vocatis atque citatis iis duntaxat

Regni Hungariae statibus ordinibusque qui, ad presens jurisdictioni et potestati maiestatis suae subiecti sunt.

Praeterea maiestas sua caesarea iisdem fidelibus suis consiliariis Hungaris antea quoque significauit, etiamsi vocare vellet Transsyluanos, non tamen videre maiestatem suam quomodo id fieri et in effectum deduci posset, quoniam siue vocentur in genere omnes Transsyluani, nulla facta speciali distinctione ordinum ac statuum, sine etiam facta nominatim tali expressa mentione, siue vel etiam fiat eiuscemodi conuocatio ad singulas nationes et barones ac status in indiuiduo, certum tamen est quod necessario illis omnibus vel singulis generaliter aut nominatim aut etiam in indiuiduo literae quibus conuocandi essent praesentandae et insinuandae forent; quis vero hanc prouinciam suscepturus esset, praesentandi et insinuandi tales literas, et an illi non foret adeundum euidentissimum certissimumque salutis periculum, maiestas sua caesarea fidelibus suis consiliariis perpendendum relinquit, quia maiestas sua caesarea ex eorum scripto non intelligere potuit, quanam ratione huic incommodo obuiam iri queat.

Nam quod eaedem literae ad illos clam per tabellarios incognitos, aut aliis occultis modis deferantur, id maiestas sua caesarea non modo ad rem recte gerendam minime pertinere existimat, verum etiam maiestate sua caesarea et sacra Regni Hungariae corona indignum fore putat.

Ad haec, si soepedicti domini consiliarii Hungari, his non attentis, omnino censerent conuocationem et citationem Transsiluanorum neutiquam praetereundam esse, pro conseruatione jurium Regni Hungariae, ne tam insigne membrum qualis est Transsiluania eiuscemodi occasione a Regno separetur, maiestas sua caesarea non cernit cur ob hanc ipsam causam conseruandi jura Regni non itidem illi Regnicolae ac subditi vocentur, qui in praesentiarum sub Turcharum et aliorum usurpatorum ditionis Hungariae potestate constituti sunt, cum et ipsi de jure ad Regnum pertineant.

Quod si hi quoque una cum illis ad hunc conuentum vocari deberent, utique ad priores etiam praeteritorum annorum conuentus vocari debuissent, in quibus nimirum perinde pu-

blica regni negocia tractata fuerunt, atque nunc deo auspice tractabuntur. Unde et illud sequitur, scilicet si Transsiluani tali praetextu et obiectione vellent impugnare seu eleuare et labefactare hoc maiestatis suae caesareae institutum coronandi serenissimi filii sui Regis Bohemiae (quod quidem absque ulla ratione facturi essent) illos eadem ratione hoc quoque argumentum obiecturos, ad excusandum se a decretis et constitutionibus aliorum Regni conuentuum, ad quos scilicet, posteaquam sub potestatem filii quondam Regis Joannis redierunt, nunquam vocatos fuisse constat.

Ad haec existimat maiestas sua caesarea hanc causam vocandi Transsiluanos, quae allegatur a dominis consiliariis Hungaris, nempe pro conseruandis juribus Regni Hungariae et retinenda dicta prouincia, tunc demum locum habituram, quando de subiectione dictorum Transsyluanorum ac conuocatione eorum, aliisque similibus rebus iure experiundum et disceptandum foret; sed his infoelicissimis temporibus verisimile est neque Transsiluaniam neque alias a Regno Hungariae diuulsas prouincias aliter quam armis vel amicabilibus tractatibus recuperari posse, quae quidem utroque euentu parum retulerit ipsos Transsyluanos ad hunc actum vocatos siue praeteritos fuisse, quoniam alias haud dubie facturi essent in hac re et in aliis omnibus, quod fidelibus et obedientibus subditis conuenit.

Quo accedit et aliud, quod tam iure quam consuetudine omnium gentium approbatum et confirmatum est, nimirum si cuipiam principi aut domino de facto et violenter aliquid preripiatur seu occupetur, quod ipsi de iure et aequitate pertinet per id quod in tali praerepto seu occupato loco actus suae jurisdictionis et dominii exercere non potest, neque ipsius iuribus quicquam derogari, neque ad ulterius iura et adiumenta aliquid accedere.

Sin autem omnino ratio aliqua inunda sit, qua in hac parte juribus Regni Hungariae in futurum prospiciatur: maiestas sua caesarea existimat, huic periculo rectius tutiusque obniari non posse, quam per reservationem aliquam iurium maiestatis suae et Regni Hungariae, quae reseruatio quomodo fieri et institui debeat, amplius deliberandum videtur.

Neque enim arbitratur maiestas sua caesarea quicquam ad rem facturum, etiamsi literis, quibus vocabuntur Transsiluani, addatur clausula quam domini consiliarii Hungari inserendam putant, videlicet: quod licet maiestas sua caesarea filio quondam Regis Joannis Transsiluaniam in gratiam principis Turcharum ad tempus cesserit, jurisdictionem tamen et proprietatem coronae et consequenter maiestatis suae, futurorumque Regum Hungariae in ea Regni parte saluam sibi reseruauerit; quando quidem, sicuti haud dubie recordari possunt iidem domini consiliarii Hungari, verba quae de concedenda Transsiluania ipsi quondam Regis Joannis filio habentur in literis confirmatoriis anno 1559. Constantinopolim missis, et principi Turcharum exhibitis, eiuscemodi reseruationem expresse non continent, sed simpliciter promittunt, quod maiestas sua ab arcibus et castellis nec non urbibus ac locis Transiluaniae omnem vim atque hostilitatem abstinebit, quae modo in his literis in aliam quam isthic habentur formam mutari ex dignitate maiestatis suae caesareae nequaquam futurum esset, quin etiam princeps Turcharum magis ac magis irritaretur.

Et quia tractatus illi, quos habet maiestas sua caesarea cum principe Turcharum, in hanc usque diem, ut constat dominis consiliariis Hungaris, nondum sunt confecti seu absoluti, diligenter aduertendum est, ne maiestas sua caesarea astringendo sese tam incerto atque ancipiti rei euentu, ad id quod memorata clausula inferre videtur, rebus suis plus preiudicii et dispendii adferat, ac si istam Transsiluanorum vocationem plane intermisisset.

Confidit insuper maiestas sua caesarea tam ipsos Transsyluanos, qui fortassis adhuc erga caesaream maiestatem ac predictum eius filium serenissimum Bohemiae Regem bene affecti sunt, quam reliquos fideles et obedientes maiestatis suae status ac ordines Regni Hungariae, iniquo animo non laturos, quod maiestas sua caesarea id facere omittat, quod nec absque euidenti et grauissimo periculo institui, neque etiam rebus recte gerendis multum conducere queat. Quae omnia voluit maiestas sua caesarea ipsis dominis consiliariis, ultra ea, quae eis in proximo scripto significauit, sicuti maiestati suae caesareae de hoc puncto amplius cogitanti occurrerunt, clementer

suggerere, quo et ipsi latius haec et alia ad rem pertinentia discutiant, et quid futurum sit consultissimum considerent.

Caeterum quae tertio loco domini consiliarii Hungari repetunt, de facienda prouisione bellica, quo securius maiestas sua caesarea cum fidelibus suis Regnicolis haec negocia peragere queat, maiestas sua caesarea hanc fidelium suorum consiliariorum solicitudinem, curam et studium praecauendi quodcunque periculum, quod oriri posset, clementi et grato animo acceptat, et quoniam in futuro conuentu non solum praesentes aderunt in magno numero ordines ac status Regni Hungariae, ex quo viritim conuocabuntur, sed procul dubio etiam aduenient in honorem maiestatis suae caesareae ac dicti serenissimi filii sui ad eiuscemodi solennem coronationis actum plures ex primoribus et nobilitate tam Regni Bohemiae et annexarum ei prouinciarum, quam Austriacarum patriarum; confidit proinde maiestas sua caesarea pro assecurando tali conuentu non admodum opus fore aliqua militum manu, quae si de nouo conscriberetur haud dubie Turcis in suspicionem adductura, et eis causam aliquid hostilitatis contra ditionem maiestatis suae suscipiendi datura esset. Quod autem ad confinia attinet, maiestas sua caesarea clementer curabit, ut eis recte prospectum sit.

Deinde maiestas sua caesarea, consideratis causis et rationibus per fideles suos consiliarios Hungaros allegatis, benigne probat, quod actus iste coronationis in principio conuentus peragatur. Quin etiam de ceremoniis maiestati suae placet, quod omnes illae ceremoniae obseruentur, quae antiquitus laudabiliter obseruari consueuerunt; et quia iidem domini consiliarii pollicentur, quod maiestatem suam caesaream de iis omnibus seorsim in separato scripto edocere velint: maiestas sua caesarea eiuscemodi ipsorum informationem benigne expectabit; postulat tamen ut eam quantum fieri poterit accelerent.

Caeterum quod attinet ad assertam illam electionem, de qua domini consiliarii Hungari mentionem fecerunt, maiestas sua caesarea clementi et aequo animo suscepit, quae in hac materia informandi et consulendi causa per eos commemorata sunt, atque hoc scripto eisdem fidelibus suis consiliariis inge-

nue et clementer quidem affirmat, tantum abesse, quod maiestas sua caesarea libertates, priuilegia, immunitates, jura, antiquas et laudabiles consuetudines et obseruationes Regni Hungariae minima ex parte infringere, labefactare seu abrogare cogitet; quod ea potius pro viribus suis summo studio augere et amplificare cupiat; sed e diuerso etiam maiestas sua caesarea ipsis fidelibus suis consiliariis considerandum relinquit, quod maiestati suae caesareae nimis graue adeoque inexcusabile foret, si pateretur aliquam nouitatem introduci, quae non modo maiestati suae ac eius serenissimis liberis, haeredibus et successoribus, verum etiam antiquis Regni consuetudinibus aduersaretur. Quod cum ita se habeat, maiestas sua caesarea necessarium duxit de hac quoque materia paulo fusius cum fidelibus suis consiliariis clementer conferre; quantum itaque hac temporis angustia fieri potuit, maiestas sua caesarea, quae in hac re visa sunt perpendenda diligenter sane discussit, et a primo Hungariae Rege sancto Stephano initio sumpto, numeratis omnibus eius successoribus usque ad maiestatem suam caesaream, tanquam modernum Regem, comperit semper obseruatum fuisse, ut descendentes ex sanguine regio et inprimis filii primogeniti parentibus suis succederent, neque inuenit ullum unquam casum, in quo filius primogenitus per electionem ad Regem euectus fuisset; quin et illud nusquam reperit, quod unquam electio locum habuisset praeterquam in duobus casibus, uno scilicet quando sanguis regius extinctus plane defecit, et altero quando illegitimi Reges per vim, tumultus et factiones in Regnum se intruserunt. Animaduertit quidem maiestas sua caesarea, quod interdum Reges ex semine regio descendentes cum coronarentur, simul etiam fuerint comprobati, consalutati, subrogati, pronunciati, euecti, vel illustrati; sed tamen quod tales actus, iam enumeratis dictionibus expressis, aut verba vim electionis obtineant, id maiestas sua caesarea in animum inducere non potest.

Ad haec in promptu existunt plures tam antiqui quam recentiores tractatus de Regno Hungariae initi, et consensu ordinum statuumque Regni confirmati et roborati, in quibus manifeste et expresse constitutum est, quibus modis istud inclitum Regnum non modo ad personas in iisdem tractatibus

nominatas, verum etiam ad earum filios, haeredes et successores deuolui, transmitti, deuenire, condescendereque debeat. id quod naturae et qualitati electionis prorsus repugnat.

Habentur etiam literae quaedam reuersales a statibus et ordinibus Regni Hungariae magno numero, ante centum annos aut amplius expeditae, quibus fatentur et recognoscunt *quod Elyzabetha filia Sigismundi Imperatoris sit haeres huius regni*; et inferius *quod eam principaliter hoc regnum iure geniturae concernere dignoscatur;* prout etiam alias constat omnes Hungariae Reges sua priuilegia, contractus aliaque literaria monumenta expediuisse pro se et haeredibus suis, quae verba fuissent plane superflua et frustratoria si non haeredes Regni, sed tantum electos successores habuissent.

Non recordatur etiam maiestas sua caesarea tam in antiquis quam recentioribus laudabilibus Regni Hungariae statutis, et regiis decretis ullam fieri mentionem eiuscemodi electionis, quae si posset subsistere pro rei magnitudine neutiquam fuisset silentio praeterita.

E diuerso vero extat decretum quoddam quondam Regis Mathiae, quo dispositum est, quod Palatinus sit tutor defuncti Regis primogeniti in tenera aetate constituti futurique Regis; item aliud decretum Regis Wladislai ubi de oratoribus exteris ad conuentum in Hungariam tum non admittendis positum est, cum deficiente omnino Regis semine, de electione Regis tractatur, unde satis liquet, quod tunc demum de electione Regis tractatur, quando regium semen omnino deficit.

Ultra haec non dubitat maiestas sua caesarea aliquot ex fidelibus maiestatis suae consiliariis Hungaris non ignorare, quod in tractatu, qui superioribus annis inter maiestatem suam caesaream et quondam Regem Joannem ipsummet Varadini initus est, expressis verbis cautum et constitutum fuerit, quod tunc demum quando tam caesareae maiestatis quam Regis Joannis semen masculinum deficeret, libera Regum electio rursus apud gentem Hungaricam, iuxta eius pristinam legem atque libertatem, maneat; id quod postmodum in tractatu cum dicti quondam Regis Joannis filio et matre eius quondam Regina Isabella Albae Juliae inito iisdem pene verbis repetitum esse dignoscitur, prout maiestas sua caesarea dominum pala-

tinum, qui in eo tractatu unus ex commissariis fuit, haec recenti memoria tenere sibi persuadet.

In illo autem tractatu qui olim inter diuos quondam Imperatorem Fridericum et filium eius Regem Maximilianum, ac serenissimum quondam Regem Wladislaum Posonii erectus fuit, haec infrascripta verba expresse descripta sunt, scilicet *quod deficiente ipsius Regis Wladislai linea masculina Regnum in Regem Maximilianum aut eius haeredes ipso facto deuolutum intelligatur*; eaque ipsa verba postea latius declarantur extendunturque in memorato Waradiensi tractatu hoc modo, *quod deficiente Rege Joanne, Regnum Hungariae in haeredes ac successores Regis Ferdinandi, deinde illis deficientibus in filios et haeredes caesaris Caroli deuoluatur, et condescendat, deuolutumque et condescensum habeatur eo facto* etc.; ita quod per hoc excluditur omne ministerium hominis, et per consequens omnis electio.

His omnibus non obscure suffragantur nonnullae probatae Hungarorum historiae et cronica; et praecipue in quodam loco, ubi de filio cuiusdam Regis scilicet Ludouici primi sermo fit, his expressis verbis, *eum genitori suo in Regni solio iure naturae debito successisse.* Quibus omnibus, ut videtur maiestati suae caesareae, laudabili Regni libertati nihil prorsus derogatur, siquidem in alio quodam memoratarum historiarum Hungaricarum loco dictum reperitur, *quod aliquando quidam principes Hungariae libertatem gentis quaerebant, et Regnum regali semini restituere fideliter nitebantur.*

Quam ob rem maiestas sua caesarea arbitratur, si antehac recte dictum et allegatum fuit, quod electio alias inter plures fieri soleat, prout domini consiliarii Hungari fatentur, nunc certe nullum electioni locum esse, quandoquidem in hoc presenti casu non est attendenda aut consideranda ulla personarum pluralitas, unico tantum post maiestatem suam caesaream indubitatoque haerede et successore Regni existente, ipso scilicet serenissimo Rege Bohemiae. Quo quidem in loco maiestati suae caesareae visum est admiratione dignum fideles suos consiliarios Hungaros memorata verba in eum sensum detorquere, quod nunc electio facienda sit, ex quo duo sint Regum Hungariae filii primogeniti, nempe serenissimus Bohe-

miae Rex et quondam Regis Joannis filius; nam maiestas sua caesarea confidit fideles suos consiliarios ita iudicare, quod reuera maiestas sua caesarea post obitum serenissimi quondam Regis Ludouici semper fuerit verus, unicus et indubitatus Hungariae Rex, non obstante quod Rex Joannes tunc violenter et illegitime sese contra maiestatem eius caesaream in Regem intruserit; quia licet postea maiestas sua caesarea tanquam Rex Christianus, studio almae pacis ac pro salute et tranquillitate afflicti Regni Hungariae, cum eodem Rege Joanne transegerit et pacem fecerit, eaque transactione idem Rex Joannes regium titulum una cum Regni parte quam eo tempore tenebat adeptus sit, non tamen ignorant domini consiliarii, quod vigore supradicti Waradiensis tractatus id diutius non valere debuerit, quam quoad idem Rex Joannes viueret, et quod pro suis filiis titulum et coronam maiestati suae caesareae ac eiusdem et diui quondam Imperatoris Caroli haeredibus omnino cesserit et renunciauerit, et quod id ipsum deinde per eundem quondam Regis Joannis filium et matrem eius denuo confirmatum et corroboratum fuerit, corona et sceptro quoque Regni ad maiestatem suam caesaream transmissis.

Quocirca posito etiam sed non concesso quod electio alias fieri deberet, sperat tamen caesarea sua maiestas non spectare fidelium suorum consiliariorum Hungarorum sententiam, quod filium Regis Joannis habeant aut reputent pro persona eligibili.

Quod vero iidem domini consiliarii Hungari subiunxere, quod alioquin futuris temporibus serenissimo Regi plurimum praeiudicare posset, si non eligeretur prius quam coronaretur etc., maiestas sua caesarea, cum in hac parte, ut supra demonstratum est, nil aliud requirat, quam quod incliti Hungariae Regni iuribus et consuetudinibus conuenit, quodque ab antiquo laudabili more receptum est, non potest coniectura assequi cur istiusmodi maiestatis suae caesareae consilia ac instituta cuiquam iustam conquerendi causam praebere, aut etiam concitandis seditionibus, tumultibus ac bellicis motibus ansam et materiam subministrare debeant; quin potius futurum sperat, ut quemadmodum maiestas sua caesarea una cum

dicto suo serenissimo filio fideles suos Regnicolas ac subditos Regni Hungariae summa semper benignitate ac paterno affectu complexa fuit, ipsosque penes eorum laudabiles libertates, priuilegia et jura sedulo conseruare, tueri, defendere et manutenere studuit, sic ipsi vicissim una cum illis, qui Deo bene iuuante legitimis rationibus successu temporis ad fidem et obedientiam maiestatis suae reduci poterunt, maiestati suae caesareae ac eiusdem posteris ac successoribus debitam reuerentiam et obseruantiam exhibituri sint, nec regiae eorum dignitati et praeeminentiae, iuribusque, quatenus maiestatem suam eiusdemque haeredes et successores spectant, et eis a serenissimis praedecessoribus quasi per manus tradita sunt, quicquam detracturi aut derogaturi, sed potius sese omni loco et tempore obsequentes declaraturi sint, his praesertim asperrimis et periculosissimis temporibus, in quibus id summa rerum necessitas postulat.

Deinde illud quoque maiestas sua caesarea nonnihil miratur, ad quid fideles sui consiliarii Hungari allegauerint argumentum et exemplum assertae illius electionis, quam sibi filius Regis Joannis arrogat, ex quo eis manifesto constat, quicquid idem Regis Joannis filius in hac parte attentauit, id factum esse praeter omnem rationem et aequitatem ad colorandam iniquissimam eius intentionem aduersus maiestatem suam caesaream susceptam, contra omnes tam antiquos quam recentes tractatus; neque sane ullo modo possunt aut debent in exemplum trahi vel allegari ea, quae ille iniuste conari et agere presumpsit; maxime cum sciant ipsi fideles maiestatis suae caesareae consiliarii quam vehementer maiestas sua caesarea superiore anno in tractatibus cum illius oratoribus, medio Archiepiscopi Gnesnensis Oratoris Poloni, agitatis hanc usurpationem tituli electi Regis oppugnauerit, ut qui in illius negocii deliberatione versati, id fieri debere consuluerunt.

Quam significationem vero vocabulum Electionis in idiomate Hungarico habeat, de eo maiestas sua caesarea non laborat; sed quia conuentus solent indici in lingua latina non Hungarica, caueri debet ne verba talia ponantur ex quibus postmodum grauis aliquis error nascatur; atque dummodo maiestati suae caesareae cum fidelibus suis consiliariis (ut aequi-

tas poscit et maiestas sua futurum sibi persuadet,) de re ipsa conueniat, sperandum est de nudis vocabulis nullam disputandi aut contendendi causam reliquam fore.

Postremo maiestas sua caesarea hanc totam deliberationem et consultationem ipsamet aliter non intelligit, quam quod profecta sit a fidelibus suis consiliariis, priuato tantum consiliariorum, non publico Regnicolarum nomine, in qua etiam eosdem pro spectata eorum fide ac integritate non aliorsum quam ad commodum et utilitatem maiestatis suae caesareae ac soepedicti serenissimi eius filii respexisse prorsus credit; ideoque quod postremo rem omnem maiestatis suae caesareae voluntati et iudicio remittunt, et in finc fidelem admonitionem annectunt, id maiestas sua caesarea benigno itidem animo ab eis accipit. Sed quia hic articulus est summi momenti, qui nisi mutuis consultationibus explicetur, et certo declaretur, maiestas sua caesarea non lubenter ad indicendum vel celebrandum conuentum accessura esset, maxime si verendum foret in ipso conuentu eandem rem in ulteriorem latioremque disputationem adductum iri, videtur proinde summopere necessarium esse, ut maiestatis suae caesareae et fidelium suorum consiliariorum Hungarorum discrepantes in hoc articulo sententiae in unanimem et concordem sensum reducantur. Intellexerunt autem domini consiliarii ex praecedentibus, quid et quomodo maiestas sua caesarea de hoc negotio sentiat; quod si igitur ipsi nunc ediuerso poterunt certis et fundatis rationibus maiestati suae caesareae demonstrare et planum facere, quod maiestas sua caesarea saluis et illaesis iuribus et praerogatiuis maiestatis suae caesareae et haeredum ac successorum suorum atque per consequens totius Regni a sua sententia merito possit discedere, nullam profecto in maiestate sua caesarea obstinationem aut prefractam animi et voluntatis duritiem, sed potius omnem aequanimitatem et mansuetudinem experientur. Vicissim maiestas sua caesarea a fidelibus suis consiliariis clementer expectat, si ex praecedenti maiestatis suae benigna informatione, aut alias, negotio in ulteriorem deliberationem adducto, compererint maiestatis suae institutum ratione et aequitate subsistere, quod et ipsi non modo, prout decet fideles consiliarios, illi obedienter acquieturi, verum etiam

in futuro conuentu tanquam praecipui ex ordinibus ac statibus Regni apud caeteros ordines ac regnicolas, apud quos auctoritate plurimum possunt, praesertim cum inter eos habeant multos clientes beneuolos ac fautores, sua prudentia et dexteritate rem omni fide et studio promoturi, operamque daturi sint, ut maiestatis suae caesareae ac serenissimi sui filii aequissimis et honestissimis postulatis sine controuersia aut contentione aliorum statuum satisfiat; ne forte his maiestatis suae et filii sui coeptis impedimentum aut difficultas aliqua cum superuacanea, tum etiam a dignitate et auctoritate maiestatis et serenitatis eorum aliena interponatur; quoniam considerare possunt, si (quod absit) tale quippiam contingeret, id non modo maximam animo maiestatis suae molestiam allaturam, verum etiam in diminutionem ac eleuationem (*sic*) existimationis maiestatis suae caesareae ac filii sui, cum apud ordines statusque Regni Hungariae tum etiam apud externos illos proceres et nobiles viros, qui in honorem maiestatis suae caesareae ac serenissimi Regis filii sui adeoque totius Hungariae Regni eo conuenerint, cessurum esse.

Et super his omnibus maiestas sua caesarea a dictis suis consiliariis, quam primum fieri poterit, responsum clementer expectabit.

Kivül: Triplica Caesareae Maiestatis ad Consiliarios Hungaros, in negocio conuocandi conuentus et coronandi Serenissimi regis Bohemiae in regem Hungariae, exhibita eis 23. Martii 1561.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

IX.

1561. Márczius 26.

A magyar tanácsosok harmadik felterjesztése.

Sacra Maiestas Caesarea, domine domine clementissime.

Intellectis humillime iis, que sacra Maiestas Vestra nobis fidelibus consiliariis suis Hungaris hic existentibus in negocio diete et aliorum que illic tractari debeant, iam secunda vice clementer replicare dignata est, ad ea cum omni humilitate et debita submissione breuiter hoc scripto nostro adhuc respondendum duximus. Quod quidem facere, nostrisque ulte-

rioribus scriptis Maiestatem Vestram Sacram inquietare ausi minime fuissemus, nisi Maiestas Vestra Sacra ipsamet graciose a nobis ulteriorem adhuc huius rei consultacionem et relacionem expeteret. Nouimus enim domine clementissime, quam non conueniat, nos qui humiles eiusdem seruitores et subditi sumus, cum eadem, domino scilicet et rege nostro clementissimo, pluribus verbis agere, vel disputare, quin pocius debiti esse officii nostri, ut, iuxta prestitum fidelitatis iuramentum, omnes nostros actus, consilia et vires eo intendamus et dirigamus, ut imprimis ad laudem Dei, deinde dignitatem, autoritatem, commodum et utilitatem Sacre Maiestatis Vestre, serenissimorumque eiusdem liberorum, dominorum nostrorum clementissimorum, ad quietem denique et tranquilitatem regni tendant. Quod quidem hactenus, pro virili nostra, semper fecimus, et imposterum quoque facturi sumus.

Animaduertimus itaque ea, que Sacra Maiestas Vestra ultimo illo scripto suo nobis proposuit, in tribus potissimum punctis principalibus consistere : primo de evocandis viritim comitatibus, secundo de Transsyluanis et tercio de electione; quibus licet intermixta sint et alia nonnulla, ad declarationem tamen istorum pertinere videntur.

Et quidem quod ad primum attinet: postquam Maiestas Vestra Sacra clementer admittit, ut secundum antiquum regni morem comitatus omnes viritim conuocentur, in hoc nihil amplius difficultatis videmus, neque eciam clausulam illam, quod si vel propter hostium vicinitatem, vel alias legitimas causas, comitatus ipse viritim venire non possent, electos tantum suos mittant, etc., multum obfuturam arbitraremur, nisi cauenda videretur nouitas, que adiecta ista adiunccione, veteri consuetudini preiudicare posset, neue plerisque nobilium et nonnullis eciam dominorum prebeatur ansa excusandi se, quominus veniant, unde postea quisqiam dicere et causari posset dietam illam non fuisse ita generalem, qualis antea priorum Hungarie regum temporibus ad huiusmodi actum conuocari solita erat. Qua de causa, saluo nichilominus prudentissimo Sacre Maiestatis Vestre judicio, videretur adhuc generaliter sine illa clausula scribendum, quum et alioquin certum sit,

non singulos regnicolas venturos, precipue ex remocioribus et magis finitimis comitatibus.

Secundo, quod ad Transyluanos spectat, licet ob eas raciones, quas iam prius exposuimus, necessarium visum nobis fuerit, ut illi quoque vocarentur, et alia sit racio illorum comitatuum, qui sub turcico imperio inuiti et coacti degunt, et ob id quod nulli iam illic sint nobiles, vocari non possint, nec debeant, quam Transsyluanorum, qui utique sponte se alieno domino subdiderunt et in manibus Christianis sunt, hungarumque, licet illegitimum, agnoscunt dominum; preterea vie quoque et modi mittendarum ad illos literarum, eciamsi occulte et cum aliquo eciam periculo, inueniri potuissent. Tamen neque is punctus *(sic)* talis esse videtur, quin iuxta clemens Maiestatis Vestre judicium omitti queat.

In tercio articulo, qui de eleccione agit, perlegimus diligenter et intelleximus, domine clementissime, sacre Maiestatis Vestre scriptum, quod pluribus factis allegacionibus chronicorum et certorum tractatuum eo tendere videtur, ut in literis dietalibus, nulla fiat eleccionis mentio. Nos itaque, sicut iam prefati sumus, nunquam volumus cum Maiestate Vestra Sacra, prout neque decet, de his rebus in aliquam venire disceptacionem. Non enim hic sumus nomine regni, sed tanquam priuate persone, per Maiestatem Vestram Sacram in eius consilium ascite, debemusque pre omnibus aliis curare et attendere, que ad dignitatem, autoritatem, commodum et profectum Sacre Maiestatis Vestre et serenissimorum eiusdem liberorum spectant, pocius quam de iuribus sacre Maiestatis vestre, que semper inviolata permanere cupimus, disputare. Non eciam in facultate nostra est de iuribus et libertatibus, veteribusque regni Hungarie obseruacionibus priuatim quicquam decernere, quas sicut Maiestas Vestra Sacra graciose semper obseruare solet, ita nos quoque violare non possumus; sed agimus saltem officium nostrum et ad ea, que interrogamur, fideliter et humiliter pro posse nostro respondemus.

Saluis itaque semper, tam Sacre Maiestatis Vestre, quam regni juribus, de hoc eleccionis vocabulo dicere possumus, ita nos quasi per manus a maioribus nostris accepisse, et ita apud omnes regnicolas, eciam minimos nobiles, sciri

et obseruari, omnibusque persuasum, et quasi in cordibus eorum scriptum esse, pro veteri denique libertate semper habitum, quod licet primogeniti regum Hungarie soleant in regno Hungarie succedere, nunquam tamen aliter administracionem regni assumunt, nisi prius fuerint ad hoc per omnes regnicolas in generali eorum dieta, ad hoc specialiter indicta, electi. Hoc enini verbum eleccionis patrio eorum sermone per expressum in tali regum acceptacione, habetur in ore omnium, que tamen electio regis primogeniti, ita est primogeniture coniuncta, ut dum legitima fuit, ab ea separatam nusquam reperiri existimemus. Neque unquam alius legitur, ex consuetudine regni, fuisse electus, quam primogenitus. Et propterea hoc ordine seruato, dicitur ista successio filiis regum Hungarie esse hereditaria, quod videlicet precedere necesse debeat voluntas et consensus regnicolarum; id quod in eo loco libri chronicorum expresse patet, qui in scripto Sacre Maiestatis Vestre allegatur, videlicet de Ludouico primo, qui Carolo patri successit, ubi dicitur precedente unanimi voluntate et fauore regnicolarum, etc., prout et in ipso actu coronationis, sicuti in chronicis legitur, et eciam obseruari solet, ter magna voce interrogantur regnicole, an placeat, ut N. in eorum regem coronetur. Unde manifeste datur intelligi, quod si coronacionem nulla precedere deberet eleccio, nulla eciam regnicolarum interroganda esset voluntas.

Ista itaque fuit semper et est, domine clementissime, nostra fidelis consultatio, ut Serenissimus rex Maximilianus dominus noster clementissimus tempestiue, voluntate et annuencia Sacre Maiestatis Vestre, ad regni gubernamen de veteri mora veniret, antequam faccionis illius in dies crescentis maius robur possit negocium conturbare. Et iterum supplicamus humillime, ut Maiestas Vestra Sacra hanc nostram fidelem et humilem declarationem et consultationem boni consulere dignetur. Videmus enim, et Sacra Maiestas Vestra in omnibus fere dietis experta est, qualiter nobilitas regni pro suis libertatibus et obseruacionibus eciam longe minoribus soleat graues querelas et magnos clamores facere, quanto magis si persentisceret se in hac primaria sua libertate impe-

diri, posset hec res magnum aliquod obstaculum afferre, rebus Serenissimorum liberorum Sacre Maiestatis Vestre.

De promotione autem et fideli opera nostra apud regnicolas, ad quam nos Maiestas Vestra Sacra clementer hortatur, et ad quam tenemur, hoc affirmamus, quod nos quidem qui hic sumus, quantum in nobis est, Serenissimo Regi Bohemie domino nostro clementissimo ita omni fidelitate addicti sumus, ut iam nunc vota et voluntates nostras ad placitum et voluntatem Maiestatis Vestre Sacre conferamus in personam Serenitatis sue, daturique sumus operam, quantum a nobis fieri poterit, ut regnicole quoque sint eiusdem nobiscum animi et voluntatis, quin apud clientes, fautores et beneuolos eciam nostros omnibus viribus annitemur, ut negocium ad felicem deducatur exitum, quos quidem nullam difficultatem facturos arbitramur, si litere dietales de veteri more scribentur, videlicet ad eligendum et coronandum suam Serenitatem.

Quemadmodum autem iam antea aliqui nostrum priuatim, ita nos nunc quoque pro Sacre Maiestatis Vestre dignitate, proque futuro eiusdem et Serenissimorum liberorum suorum commodo, pro nostro eciam iuramento, fideliter cum omni humilitate suademus et supplicamus, ut conuocacio ad talem actum eleccionis et coronacionis tempestiue, Maiestate Vestra Sacra viuente fieret. Non frustra enim Serenissimo olim rege Wladislao, prudentissimi illi consiliarii sui, qui ei prospera et felicia cupiebant, persuaserunt, ut filium suum Ludouicum, eciam paruulum, se viuo eligi et coronari curaret, prout et fecit. Quod nisi fecisset, argumenta plura extiterunt, nunquam postea illum fuisse regnaturum, propter fácciosos, qui mentes regnicolarum ab illo alienabant.

Ceterum, ubi de presidio militum Sacra Maiestas Vestra clementer respondet, ita clementer eadem intélligere dignetur, nos non propterea de eo consuluisse, ut in coronacione illo opus esse judicauerimus, sed ut in confinibus regni tutandis interea maneret. De quibus quidem finibus prouidendis postquam Maiestas Vestra Sacra se clementem curam habituram ostendit, non est quid hic amplius dicamus.

Postremo ubi sacra Maiestas Vestra miratur, quod electionis filii quondam regis Joannis in proximo nostro scripto

mencionem fecerimus, eadem sibi clementer persuasum habere dignetur, nunquam nos eius fuisse intencionis, ut illum pro persona eligibili reputassemus: quin pocius hoc nunc agimus, ut per hanc nostram, de qua agitur, electionem, destruamus illius electi titulum, cuius quidem electio, uti nunquam fieri potuit, neque potuit [1]), ita prorsus illegitima, nulliusque vigoris habenda est. Eam autem in exemplum non aliam ob causam adduximus, quam ut appareret, Transsyluanos eciam et reliquam faccionem, domini ipsorum licet non veri, neque legitimi gubernamen haud firmum futurum arbitratos esse, nisi de vetere consuetudine ipsorum electio, que tamen, ut diximus, mulla est, precederet.

Hec sunt domine clementissime, que ad Sacre Maiestatis Vestre scriptum replicatorium humillime respondere, et quasi denuo repetere, volente ita Sacra Maiestate Vestra, coacti sumus, supplicantes quam humillime, ut hec omnia quum a nobis ex mera nostra, in Sacram Maiestatem Vestram et Serenissimos eiusdem liberos fidelitate et obseruantia profecta sint, pro sua summa pietate et clemencia in meliorem partem acceptare, interpretarique dignetur.

Eiusdem Sacre Maiestatis Vestre
fideles et humillimi Capellani et seruitores.
Consiliarii hungari
hic existentens.

Hátjegyzet, egykorú, de más kézzel: 26. Martii 1561.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XII.

1561. Július 10.

Királyi leirat, mely az ország rendeit a kihirdetett országgyűlés elhalasztása felől értesíti.

Ferdinandus diuina fauente clemencia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex, etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Quamuis proxime elapsis diebus commiserimus vobis,

[1]) Helyesebben »*poterit.*«

ut ad generalem conuentum, quem ad Ciuitatem nostram Posonienſem, pro prima die mensis Augusti proxime ventura, uniuersis Regni nostri Hungarie Statibus et Ordinibus ac vobis quoque indixeramus, certos de medio vestri internuncios expedire debeatis; quum tamen in presenciarum acciderint nobis, preter omnem expectacionem nostram, certa quedam et ardua, non solum nostra sed eciam reipublice Christiane negocia, aliaque nonnulla impedimenta, que nos eiusmodi diete, per nos iam indicte et promulgate, celebracionem in aliud commodius tempus prorogare et differre necessario cogant, videamusque alioquin eciam fidelibus nostris subditis graue futurum, si eo ipso tempore, quo messis nunc instans potissimum cuique peragenda est, a domibus suis longius abesse cogantur; Fidelitati vestre et vestrum singulis harum serie significare voluimus, celebracionem dicti generalis conuentus, ad primum diem iam proximi affuturi mensis Augusti indictam, ob causas predictas pro nunc per nos dilatam et in aliud commodius tempus prorogatam esse; mandantes vobis propterea, ut ab expedicione oratorum et internunciorum vestrorum pro hac vice supersedere, et a nobis alium Diete generalis terminum, cuius celebracionem ob ardua et multa negocia, que in illa nobis cum regnicolis nostris agenda et tractanda forent, in longum non differemus, expectare debeatis. Secus non facturi. Datum Vienne, decima die Julii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Joannes Listhius.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici, Magistro Ciuium, et Juratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis etc., fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel: Reddite 15. Julii. 1561.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

XI.

1561. Június 17.

Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina fauenta clemencia Romanorum electus Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex, etc. Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Meminisse vos haud dubie credimus, indictum per nos fuisse superioribus diebus, uniuersis fidelibus Regni nostri Hungarie subditis, pro festo Epiphaniarum Domini proxime preterito, generalem conuentum, eum tamen, interuenientibus medio tempore arduis quibusdam negociis, ad salutem bonumque publicum dicti nostri Regni spectantibus, de quibus nos cum Summo Pontifice, Regibus item et Principibus, aliisque Potentatibus Christianitatis tunc temporis agere et tractare oportebat, in aliud commodius tempus fuisse dilatum, ne scilicet ea, que tunc pro bono Regni plus quam Dieta ipsa conducere videbantur, posthaberemus, summeque et diu expectatam occasionem manibus elabi pateremur. Cum itaque, finitis iis negociis, alie statim diuerse cure et negocia nos excepissent, ab indicendo generali conuentu nos huiusque supersedere oportuit. Iis tamen nunc aliquantum laxatis, nullam in celebranda Dieta longiorem moram seu dilacionem, prout id nos facturos iam antea nostris ad vos hac de re datis literis significaueramus, facere voluimus. Et propterea generalem conuentum uniuersis Regni nostri Hungarie et parcium ei subiectarum fidelibus subditis nostris, ad primum diem mensis Augusti proxime venturum, in Ciuitatem istam nostram Posoniensem indicendum promulgendumque decreuimus, ut eo in conuentu de rebus et negociis ad defensionem et bonum Regni publicum pertinentibus, per nos cum fidelibus regnicolis nostris agi tractarique possit. Fidelitati igitur vestre harum serie firmiter committimus et mandamus, ut ad diem et locum prescriptum, certos e medio vestri nuncios, cum plena informacione et auctoritate, ad tractanda, agenda, et concludenda publica Regni negocia predicta, expedire, omnemque operam dare debeatis, ut tales vestri nuncii citra aliquam moram in

ipso istius conuentus generalis prefixo die certo, semota omni excusacione, compareant. Secus, sub pena decreti, non facturi. Datum Vienne, die decim a septima mensis Junii, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo.

Ferdinandus.

Nicolaus Olahus
Strigoniensis.
Johannes Listhius.

Kivül: Prudentibus et Circumspectis Judici, Magistro Ciuium et Juratis Ciuibus Ciuitatis nostre Posoniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel: Redite 23. Junii 1561.

(Eredetije a Pozsony sz. k. város levéltárában.)

XIII.

1562. Június 1—3.

Ferdinánd királynak a magyar országgyülés összehívása tárgyában Miksához intézett irata.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. Marchio Morauiae etc. Comes Tyrolis etc. Serenissimo Principi domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae et Silesiae etc. Marchioni Morauiae ac Lusatiae ect. Comitis Tyrolis etc. filio nostro charissimo, salutem ac paterni amoris omnisque foelicitatis continuum ac perpetuum incrementum. Serenissime Princeps fili charissime. Cum intellecta Dilectionis Vestrae sententia et voto de iis, quae nuper a Turcarum principe ac oratore nostro Augerio a Busbeck, in negocio redintegrandae pacis allata sunt, constituerimus non obstante qualicunque nunc apparente occasione rem contra Turchas prospere gerendi, potius induciarum seu pacis oblatas conditiones amplecti, quam ancipitem belli fortunam experiri, atque iam mandauerimus fieri scripturas et literas ad concludendam et stabiliendam hanc pacem octennalem necessarias, quibuscum et chiaussius principis Turcarum et secretarius praefati oratoris nostri hinc expediantur, quarum omnium

Dilectioni Vestrae proximis diebus mittemus exemplum; nos sane non exiguam spem concepimus potissimum impedimentum celebrandi in regno nostro Hungariae conuentus, belli scilicet, quod a consiliariis nostris Hungaris allegari queat, redintegratis scilicet iam induciis, sublatum esse, nec restare alias difficultates quam loci et temporis, propter grassantem pestem, et negocia quae futuro autumno Dilectio Vestra impendere nouit, quas etiam confidimus, ut propter eas consiliarii nostri Hungari, caeterique eius regni nostri ordines ac status celebrationem conuentus ad praesens recusare vel disuadere debeant. Nos quidem, qui pro paterno nostro in Dilectionem Vestram amore sedulo cogitamus et promouemus, quae ad honorem, dignitatem ac commodum Dilectionis Vestrae pertinere videntur, vehementer cupimus, quoad eius unquam fieri potest, lucrari tempus, ita ut his rebus quas instituimus, Dei benignitate, hoc futuro quadrimestri foeliciter confectis, deinceps securi et quieti aliis negociis incumbere possimus. Itaque,re diligenter ponderata, in hanc sententiam descendimus, non fore incommodum in hac temporis angustia, quod conuentus hungaricus indicatur ad decimam quintam futuri mensis Julii, ita namque poterit Dilectio Vestra prius celebrare conuentum Austriae infra Anasum ad primam diem Julii, eoque absoluto recta proficisci ad conuentum hungaricum, quo nimirum satis tempestiue, etiamsi nos quinque vel sex diebus subsequatur, perueniet. Qui quidem conuentus hungaricus si breui optatum finem sortiretur, posset fortassis et Dilectio Vestra in reditu agere conuentum Austriae supra Anasum, atque inde huc ad coronationem circiter medium Septembrem venire, id quod certe, si tempus sufficeret, nobis foret gratissimum, ac valde commodum.

Quare considerantes ad conuentum hungaricum indicendum opus esse quinque septimanis, decreuimus propediem, non expectato responso a consiliariis illis Hungaris, cum quibus Dilectio Vestra hanc rem communicauit, ad Dilectionem Vestram mittere literas, quibus tam in Hungaria, quam in Austria conuentus indicamus, relicto in iis quae in Hungariam mittentur spacio ad inserendum diem et locum, quem utique Dilectio Vestra, ubi acceperit responsum a dictis con-

siliariis nostris Hungaris, et inde conuentum agi posse cognouerit, ipsamet inserendum curare, et desuper literas in Hungariam promulgandas mittere poterit.

Nos sane in praesentiarum locum conuentui hungarico opportuniorem eligi posse non putamus quam Tirnauiam, quoniam accepimus Posonii pestem crudeliter grassari, Sopronii vero salubriorem esse aerem, attamen ibi quoque nondum luem illam plane cessauisse. Et casu quo interea Posonium hoc morbo liberaretur, facile foret propter vicinitatem conuentum eo transferre.

Quod si autem hoc tempore nullus esset locus ad celebrandum conuentum hungaricum idoneus, aut alia occurrerent impedimenta, possent tamen nihilominus ante Septembrem a Dilectione Vestra conuentus agi infra et supra Anasum, neque fortassis in eum euentum opus foret magna festinatione, cum uterque paucis diebus absolui queat.

Caeterum hic erit Dilectioni Vestrae diligenter considerandum, quid faciendum aut statuendum sit de celebrando conuentu in Austria supra Anasum, casu quo conuentus hungaricus progrederetur, et in eo tantum temporis insumeretur, ut nullum Dilectioni Vestrae relinqueretur spacium dictum conuentum supra Anasum agendi, videlicet per quem et quo tempore is tunc agi et celebrari debeat.

Sic etiam cogitandum est quo tempore celebrari possint per filium nostrum charissimum Archiducem Carolum conuentus in Stiria, Carinthia et Carniola.

Praeterea et illud Dilectioni Vestrae perpendendum erit, quosnam proceres et nobiles vocare velit, quibuscum praeter aulicum comitatum, pro dignitate et decoro, ad coronationem hungaricam veniat. Quorum profecto ratio haberi debet, ne diutius quam par sit in conuentu morari, magnosque sumptus facere cogantur; quia magnopere veremur, ne status ordinesque regni Hungariae multa ipsorum negocia expediri velint ante coronationem, adeo ut hic actus in finem ferme conuentus differatur, in quem, ut nobis videtur, Dilectio Vestra suum aduentum reiicere non poterit, cum pleraque praecedentia negocia talia futura sint, ut Dilectionis Vestrae praesentiam requirant, ac sine ea confici vel explicari minime valeant.

Quare a Dilectione Vestra paterne postulamus, ut ista omnia diligenter velit perpendere, et non solum de suo consilio et voto, verum etiam de difficultatibus, quae ei in uno aut pluribus suprascriptis articulis occurrent, nos quamprimum certiores reddere, ut quod fieri possit, citra longiorem moram intelligere, atque nos praesenti rerum et temporum statui accommodare possimus. In quo factura est Dilectio Vestra paternam et benegratam voluntatem nostram. Quae recte valeat. Datum in arce nostra regia Pragae die prima Junii, anno domini MDLXII., Regnorum nostrorum Romanorum XXXII. aliorum vero XXXVI.

Ferdinandus.

Ad mandatum sacrae Caesareae Maiestatis proprium
Vidit Seld. M. Singkhmoser.

Post scripta. Cum adiunctae literae scriptae et nobis heri subscribendae allatae fuissent, interea dum in consilio recitarentur, alia quoque nonnulla nobis occurrerunt in hac conuentuum celebrandorum materia, quae visa sunt diligenti consideratione valde digna; maxime quoad conuentum hungaricum, de quo quidem quo magis deliberatur, eo plures atque maiores sese offerunt difficultates, loci, temporis ac praesentis rerum status. Etsi enim Tyrnauia ad praesens, Dei benignitate, peste non laborat, quia tamen lues ea in propinquo et pluribus regni nostri Hungariae partibus grassatur, verendum videtur, ne confluente undique tanta hominum frequentia, praesertim in canicularium dierum aestu, contagio ista ipsam quoque Tyrnauiam inuadat, ita ut vel re infecta sit discedendum, vel cum euidenti ac grauissimo periculo manendum, unde quocunque postmodum cum aula nostra ituri essemus, ibi quoque hoc contagiosum malum disseminaturi essemus.

Tempus vero angustius esse putatur, quam ut in eo tam ardua negocia, non dicamus commode, sed quantum opus est, recte ac sine dispendio, atque aliorum negociorum impedimento pertractari queant. Quia cum alii conuentus hungarici raro consueuerint ante sextam septimanam finiri, arbitrantur hunc multo diutius solito extractum iri; requiri namque aliquot dierum spacium donec transigatur de modo coronationis,

de quo ordines ac status regni inter sese multum disputaturi et tractaturi putantur, multaque in medium allaturi et a Serenitate Vestra petituri et requisituri, de quibus accurate erit cogitandum et deliberandum, talia etiam fore quae Dilectio Vestra concedere nullo modo poterit.

Praeterea haud dubie creditur, quod regnicolae, ut sunt assidui, vehementes et importuni petitores, ubi senserint nos festinari, ac diutius conuentui celebrando immorari non posse, nos grauissimis et iniquissimis quibusque postulatis sint molestaturi, quibus cum magno nostro damno annuendum sit, si in tempore huc reuerti velimus.

Ad haec, licet videantur res nostrae hungaricae ad tranquillitatem et pacem spectare, propterea quod petitioni Principis Turcharum satisfaciamus, tamen nondum satis certi sumus de voluntate et instituto tam passae Budensis quam filii regis Joannis de reducendis copiis, et obseruandis induciis; de qua quidem tranquillitate, nisi ordines ac status Hungariae certi sint, neque profecto poterunt, neque volunt venire, ita ut conuentus indici vel celebrari uon queat, priusquam certo constiterit interim et Turcas et Transyluanum inducias obseruaturos esse, quemadmodum neque nos copias nostras reuocare possumus, antequam cognouerimus quid consilii Turcae et Transÿluanus capturi sunt.

Quin et illud perpendendum est, an non facile euenire possit, ut passa Budensis et Transyluanus, etiamsi nunc statuissent se quieti dare, induciasque seruare, quando percrebuerit passim in regno fama de conuentu et futura Dilectionis Vestrae coronatione, impediendi instituti nostri causa, rursus ad consilia belli ruant, et in dicionem nostram, quam praesidio magis destitutam viderint, hostiliter inuolent, eaque occasione insignem aliquam calamitatem nobis infligant, et ipsum quoque conuentum dissolui faciant, vel nondum coeptum impediant.

His adiunguntur aliae quoque difficultates, nimirum quod fortassis Electores, cognito nostro in Hungariam discessu, suspicabuntur, nos diffidentia et desperatione aliqua negocii Franckfordiensis ex animi nostri sententia perficiendi adductos abire, item quod non obscuri rumores ad nos perferuntur de gliscentibus quibusdam in septentrionalibus et aliis

Germaniae regionibus armorum ac motuum scintillis, quos certe, si in flammam erumpere viderentur, nobis hinc longius absentibus et rebus conuentus hungarici occupatis, non ita facile foret restinguere, ac si in hoc regno nostro substiterimus.

Porro mouentur etiam dubia quaedam de conuentibus Austriacis, et existimatur si Viennensis ad I., hungaricus autem ad XV. Julii indicantur, graue futurum baronibus atque nobilibus Austriae cum Dilectione Vestra, vix peracto conuentu, in Hungariam descendere, crediturque conuentus Austriacos non requirere tantam festinationem, sed posse absque aliquo dispendio in reditum Dilectionis Vestrae a Frankfordia in mensem Martium reiici.

Haec certe cum non sint leuia, voluimus itidem Dilectioni Vestrae accurate ponderanda proponere, ut re in utramque partem diligenter discussa, Dilectio Vestra eam viam eligat, quae videbitur pro praesenti rerum statu commodissima et utilissima, eo maxime respiciendo, ne propter temporis angustiam progressus praecipui negocii, iis quae in praesens minus videntur necessaria, adeoque absque periculo in tempus magis opportunum nec valde longinquum reiici possunt, impediatur. Caeterum quicquid Dilectio Vestra, his intellectis et discussis, deliberauerit et agendum statuerit, de eo nos quamprimum certiores reddat.

Hoc tamen visum est Dilectionem Vestram paterne admonere, si omnino in eam sententiam inclinauerit, quod possit ac debeat conuentus ad praestitutum diem in Hungaria celebrari, camerae nostrae hungaricae serio a Dilectione Vestra iniungendum esse, ut in transmittendis literis indictionalibus summam adhibeat celeritatem, ne possint ordines statusque regni nostri Hungariae tardiorem suum ad comitia aduentum tabellariorum tarditati adscribere. Datum die tertia Junii anno et loco ut in literis.

Ferdinandus.

Ad mandatum sacrae Caesareae Maiestatis proprium
Vidit Seld. M. Singkhmoser.

Kivül: Serenissimo Principi domino Maximiliano Regi Bohemiae, Archiduci Austriae, Duci Burgundie et Silesie etc. Marchioni Morauie ac Lusatie, Comiti Tyrolis etc. filio nostro charissimo.

Más kézzel: Expeditae 6. Junii 1562.

(Eredetije, ostyába nyomott nagy pecséttel, a bécsi titkos levéltárban.)

XIV.

1563. Május 13.

A Bécsbe meghívott magyar tanácsosoknak, az országgyülés és a királyválasztás tárgyában, Ferdinándhoz intézett felterjesztésök.

Sacra Caesarea Maiestas et domine, domine clementissime.

Orationum ac fidelium seruitiorum nostrorum in gratiam sacrae Maiestatis vestre debitam et humilem commendationem.

Accepto elapsis proxime diebus mandato serenissimi Romanorum ac Bohemie Regis etc., filii sacre Maiestatis vestre charissimi ac domini nostri clementissimi, venimus huc nos infrascripti sacre Maiestatis vestre fideles consiliarii; cumque Maiestas illius serenissima proposuisset nobis certa negocia, turcica pariter et alia, ut nostram in illis sentenciam declararemus, pro nostri officii et fidelitatis debito, de propositis nobis rebus, locuti sumus ea cum diligentia, maturitate, beneque et recte consulendi studio, quo meliore, diligencioreque a nobis fieri usquam potuit, singula vero quae nobis humilime visa fuere, Maiestati eius serenissime scriptis comprehensa exhibuimus, neque dubitamus quin hactenus Maiestas vestra sacra de omnibus illis facta sit cercior.

Dum autem in eorum negociorum consultatione per complures dies occupamur, contigit domine clementissime, ut considerato primum Maiestatis vestre sacre, deinde regni Hungarie, omniumque nostrum et ceterorum sacre Maiestatis vestre fidelium subditorum statu; consideratis quoque periculis et aduersis, qui tam a Turcis, quam a quondam regis Joannis filio impendere videntur, casibus; perpensis eciam iis, que futura mala, calamitates et infortunia auertere, ac regno et sacre Maiestati vestre, eiusdemque serenissimis liberis, dominis nostris clementissimis, nunc et deinceps commodo et utilitati esse possint, intermittere nulla racione potuimus, quin, si fidelium consiliariorum officio fungi velimus, sacram Maiestatem vestram de negocio arduo et maximi momenti, pro bono non solum regni publico, verum etiam eiusdem et serenissimorum

liberorum suorum priuato, humilime admoneremus, eidemque pro eo obnixius supplicaremus.

Non dubitamus sacram Maiestatem vestram clementer adhuc recordari, a quam longo tempore, et quam sepe consuluerimus, ac eciam precibus apud eandem institerimus, ut eligendi et coronandi in regem Hungarie serenissimi regis Romanorum domini nostri clementissimi curam habere, neque id quin absque longiore dilacione fieret, differre velit. Causas quoque cur id tam ardenter expetamus et necessario, matureque fieri debere censeamus, multas et arduas produximus. Que cum nos adhuc moueant, quin denuo apud sacram Maiestatem vestram instemus, omittere nequimus, et propterea eidem supplicamus, quam possumus humilime, ut nostre huic importunitati, si qua est, clementer veniam dare, eamque in meliorem interpretari partem dignetur; nihil enim dicturi, consulturique sumus, quod non ex summo erga sacras Maiestates vestras amore et obseruancia, sinceritate vero et fide incorrupta, quibus ipsi et suis omnia pocius bona et prospera quam aduersa euenire cupimus, proficiscatur.

Videt et scit sacra Maiestas vestra Turcarum imperatorem, occupata maiori ex parte Hungaria, eam habere pro sua, et validis illam tutari viribus; ex alia vero parte intrusit sese violenter quondam regis Joannis filius, neque veretur se regem Hungarie dicere et scribere, ipsumque regnum, confisus Turcarum auxiliis, summo conatu affectare; quibus fit, ut modica pars regni, que sacre Maiestatis vestre paret imperio, plurimis exposita sit et afflictetur periculis; ope tamen imprimis diuina, deinde solius sacre Maiestatis vestre summis curis et laboribus effectum est, ut in eo quem cernere est, statu, egre satis adhuc duret. Et speramus quidem futurum, ut quamdiu Deus optimus maximus sacram Maiestatem vestram nobis voluerit superstitem, paucas hasce reliquias hostis non penitus absorbeat; quia tamen sine delectu omnes sumus mortales, et ita fere usu venit, ut qui plus viximus, cicius moriamur, si quid (quod Deus benignus in longum tempus differre dignetur) Maiestati vestre sacre humanitus accideret, regnum ipsum in longe periculosiori, quam nunc statu esset futurum, non existente certo rege, et orientibus multis ac variis de sacre Maiestatis vestre in hoc

regno successore controuersiis. Nam si tempore quondam Wladislai et Ludouici regum, pacato adhuc et integro regno, tam graues, de quibus sacram Maiestatem vestram audisse et scire putamus, factiones fuerunt concitate; eeque tandem sacre Maiestatis vestre tempore renouate, in hodiernum usque diem, erigente se nouo quoque contra eam emulo, et eo quidem Turcis coniuncto, extingui, delerique non potuerunt: verendum est, ne ipsa ad superos migrante, et existente regni statu ita turbulento et periculoso, longe maiores, quam hactenus turbe concitentur, eeque regnum una nobiscum in extremam trahant perdicionem.

Serenissimum itaque Romanorum regem, sacra Maiestate vestra adhuc viua, et nobis fidelibus ac veteranis seruitoribus adhuc viuis, in regem nostrum, et id quidem ulterioribus dilacionibus semotis, eligendum et coronandum censemus, idemque a sacra Maiestate vestra summis precibus contendimus. Quum enim nonnulli nostrum, quorum adhuc cum propter senium, tum vero longuam experienciam et rerum anteactarum memoriam, aliquis est respectus et autoritas, ea simus etate, tam afflicta valetudine, ut longam nobis vitam promittere non possimus, et contingere possit, ut nobis defunctis, alii loco nostrum succedant, non eadem forte, qua nos, sinceritate erga sacras Maiestates vestra affecti: cuperemus, ut in hoc modico qui nobis superest vitae cursu, haberemus, ad quem tanquam certum et indubitatum Maiestatis vestre Sacre successorem respiceremus; et quieciori sane animo essemus futuri, ac promptius morituri quoque, si, dum adhuc viuimus, sciremus quem, nobis defunctis, filii fratres et consanguinei nostri, omnes denique posteri et successores habituri essent regem.

Et certe per electionem atque coronacionem eiusmodi, Sacra Maiestate vestra adhuc in viuis agente peractam, multarum turbarum et ingencium periculorum cause tollerentur; quum alioquin, sacra Maiestate vestra ex hac vita transeunte, et coronato rege non existente, imperator quoque Turcarum filium quondam regis Joannis in consequendo regno, contra sacre Maiestatis vestre liberos enixius sit promoturus, pariter et iuuaturus; vel ob hoc saltem, quod sperat se postea ab illo regnum facilius, quam a sacre Maiestatis vestre liberis in

suam accipere posse potestatem. Serenissimus autem Romanorum rex, viua adhuc sacra Maiestate vestra electus et coronatus, plurimum confirmabitur, respicientibus in eum omnibus, nec in re certa noui quicquam attentare audentibus.

Neque sane reiiciendum sacris Maiestatibus vestris videtur singulare hoc Dei donum, quo id quod olim principes magnis precibus a regnicolis contendere, et ambire consueuerunt, nunc ultro illis offertur; occasio quoque, que sese hoc tempore satis commoda offerre videtur, non negligenda. Nam cum rerum humanarum nulla sit certa, stabilisque condicio, tempora quoque et in illis homines mutentur: contingere posset, ut Maiestatibus vestris nobiscum una cupientibus et enixe volentibus, id quod nunc sponte offertur et commode perfici posse videtur, fieri, peragique nequeat. Neque moueantur Maiestates vestre illo electionis vocabulo. Ea enim diccio sese apud nos non in alium sensum, quam ad solos regum nostrorum liberos, illis extantibus, extendit, ita ut ex illis unus, et quidem primogenitus in regem eligatur; omissa autem hac electione, verendum esset, ne regnicole ea nouitate a sacris Maiestatibus vestris alienarentur et, nouis faccionibus atque turbis cause preberentur.

Et quia scrupulus videtur esse iniectus, quasi non existente palatino, eleccio et coronacio regis fieri nequeat: reuisis chronicis nostris, nihil inuenimus impedimenti quominus eleccio et coronacio ipsa, eciam non existente palatino, peragi possit, aut propterea in longius tempus diferri debeat.

Ista autem eleccio et coronacio nonnisi in publica et generali regnicolarum dieta esset peragenda, que si non in hunc finem, tamen certe vel aliorum multorum negociorum causa indicenda videretur, eo quod illius celebracione per aliquot iam annos intermissa, non leuia inde damna Sacra Maiestas vestra acceperit, et regno quoque intermissio hec ob plurimas causas non minus damnosa acciderit. Diem vero huic conuentui idoneum et auspicatum putaremus vigesimum Augusti, qui dies Stephano regi, gentis nostre apostolo sacer est. Et licet absente nunc sacra Maiestate vestra, de eiusdem ad has partes reditu nihil nobis certi constet, eius tamen om-

nino essemus sentencie, ut quantum usquam possibile sit, nulla amplius dilacio, que longior sit, in peragenda ista eleccione et coronacione fieret. Si vero paulo ante vel post illud tempus, aliquis huic rei dies constitueretur, primo messis, deinde vindemia congregacioni regnicolarum haud parum esset obstitura. In hyeme vero conuentum eiusmodi celebrare incommode nimis accideret, eo quod cum ex tribus ciuitatibus, Posonio, Sopronio et Tirnauia, locus non videatur alius huic conuentui apcior Posonio, earum verum quelibet ita sit angusta, ut multitudinem illam, que cum ex nostratibus, tum eciam externis ad solennitatem illam conueniet, capere non possit, in estate maior pars sub tentoriis in campo hospitare degereque posset.

De his quin ad sacram Maiestatem vestram scriberemus, et humilime obnixeque suplicaremus, intermittere nulla racione potuimus, compellente nos partim fidelitate, qua tenemur, partim vero necessitate, qua ventura pericula a nostris et posterorum nostrorum ceruicibus auerti cuperemus. Deus suram Maiestatem vestram, pro bono uniuerse reipublice christiane seruet diutissime felicem et incolumen, in cuius graciam et clemenciam nos ac perpetua fidelia nostra seruicia iterum atque iterum humillime commendanus. Datum Vienne XIII. Maii 1563.

Eiusdem Maiestatis vestrae Sacratissime

humiles et fideles capellaris et seruitores:

Strigoniensis.
Andreas de Bathor manu propria.
Nicolaus comes Zrÿnÿ.
Franciscus de Batÿan.
Episcopus Jauriensis.
Wesprimiensis.
Franciscus Thahÿ.
Stephanus Banffj.
Ladislaus Banffÿ.
Stephanus Dobo.
Michael de Mere manu propria.
Joannes Pethew manu propria.

Kivül: Sacratissime Romanorum Cesaree ac Hungarie, Bohemie etc. Regie Maiestati etc. domino et domino nobis clementissimo. Cito, citissime. Ad manus sue Maiestatis proprias.

(Eredetije, a 12 tanácsosnak ostyába nyomott gyűrűpecsétjével ellátva, a bécsi titkos levéltárban.)

XV.

1563. Május 16.

Miksa királynak, a magyar országgyülés és a királyválasztás tárgyában, atyjához intézett felterjesztése.

Sacratissima Caesarea Maiestas, Domine ac genitor obseruandissime. Literas Maiestatis vestrae Caesareae, ultima Aprilis ad me, tan de conuentu Hungarico celebrando, quam concilii progressu scriptas, qua decet reuerentia filiali accepi. Mecum igitur eam rem cogitans, Maiestatis vestrae Caesareae insigne studium ac vere pium et paternum animum, quo negocium illud, utrumque sane maximi momenti, tam de concilii religionisque successu, quam de regnorum suorum, praecipue vero afflictae Hungariae, atque adeo totius Reipublicae christianae salute, tamquam imperator et pater pientissimus, sibi tantopere curae esse declarat, et utrumpue rectissime promotum desiderat, non possum non singulari et obedientissimo affectu amplecti atque exosculari. Pro qua quidem Maiestatis vestrae Caesaree paterna piaque sollicitudine eidem submissas et quam maximas ago gratias.

Caeterum vocaui hoc negocium in consultationem accuratissimam, et primo quidem loco, quod ad praesentem regni Hungariae finiumque statum attinet, rem sane eodem sese habere modo, ut Maiestas Caesarea prudentissime colligit, deprehendi; videlicet hanc immensam debiti militaris molem ex intermissa conuentus Hungarici celebratione ita excreuisse, ut res bellicas iam hoc nomine in extremo fere discrimine constitutas, nisi tempestiue succurratur, maiori et perniciosiori confusioni atque periculo exponi necessum sit. Nam cum a quatuor annis hucusque nullus conuentus in Hungaria habitus, atque regnicolae nihil penitus contulerint, reliquorum vero Maiestatis vestrae Caesareae dominiorum ac regni Bohemiae

subsidia nequaquam sustinendis praesidiis Hungaricis esse paria constet: atque hisce prouinciis Austriacis et graue et durum videatur, se in annos singulos pro conseruatione reliquiarum regni Hungariae magna conferre subsidia, Hungaris, quorum tum res potissimum agitur, ab eo onere penitus exemptis. Unde non solum insignis defectus, soli Maiestati Vestrae Caesareae restituendus, quotannis emergit, verum etiam in futuris prouincialium tractatibus multum difficultatis et impedimenti creari possit. Ea de causa consultissimum atque maximopere necessarium ducerem, primo quoad eius fieri potest tempore, conuentum Hungaricum esse cogendum atque celebrandum.

Qui quidem si instituatur, pernecessarium esse censerem, coronationis quoque Hungaricae negocium eodem actu una tractari. Nam si Maiestas vestra Caesarea conuentus Hungarici celebrationem, coronationis potissimum causa, ut ipsa quoque asserit, hactenus distulerit, et is iam citra coronationem institui debeat, facile assequi licet, quod tunc Hungari, qui alioqui ob solutionum defectum et praesentis status perturbationem quasi exacerbati videntur, sese eo difficiliores in obtinendis postulatis sint exhibituri, ipsique hoc nomine in varias et multiplices forsan cogitationes, quibus ipsis ansa alia querendi consilia praeberi queat, duci poterunt. Nolim enim Maiestatem vestram Caesaream latere, consiliarios Hungaros, qui in praesentiarum mihi adsunt, me conuenisse, mirantes huius negocii procrastinationem, et illud maturari sponte petentes. His potissimum de causis: quod iam inter ipsos seniores et authoritate potiores consiliarii et fideles seruitores obierint, multos quoque e superstitibus senio et corporis inbecillitate ita esse confectos, ut se diu victuros spes esse nequeat, quos quidem si decedere quoque contingat, tunc iuniorum forsan animos diuersum quid sentire posse; ad haec Transsyluanum in dies grandescere; eiusque technas et occultas machinationes semper spirare, atque praesentes pactas inducias facili labore mutari posse aiebant, monentes hanc occasionem neque negligendam, neque longius protrahendam. Id quod sese Maiestati vestrae Caesareae eodem modo perscripturos, id ipsumque petituros subiunxerunt. Quae quia e

sinceris animis profecta esse mihi persuadeam, et rem ita se habere liquido constet, hanc sane occasionem, quae se sponte offert, nullatenus elabendam, sed primo quoquo tempore hoc negocii absoluendum esse summisse censerem.

Quod si itaque et conuentus et coronatio eodem actu tractari debeant, prout nequaquam separanda iudicarem, non video, quo pacto illud absente Caesarea vestra Maiestate commode et utiliter institui aut peragi queat. Constat enim regnum Hungariae prae caeteris Maiestatis vestrae Caesareae regnis quadam praeeminentia gaudere, et quia Maiestas vestra Caesarea tam Bohemicae, quam Romanae meae regiae inaugurationi praesens interfuerat, id sibi Hungari magno contemptui ducerent, si is actus per constitutos commissarios saltem perageretur; neque enim negocia, quae illic suscipienda forent ea authoritate, dignitate animorumque unanimi studio tractari, neque fructus optatos inde responsuros sperari possit.

Huc eciam accedit, quod certo mihi persuasum sit, quam plurima negocia tam in sacris quam prophanis rebus in eo conuentu productum iri, quae citra Maiestatis vestrae Caesareae praesentiam commode neque decidi neque determinari poterunt; illa autem si Maiestati vestrae Caesareae pro sua resolutione subinde sint remittenda, fieri non posset, quin et temporis magna fieret iactura, et Hungari eo impatientiores et alieniores forsan redderentur. Atque ubi Maiestas vestra Caesarea ab ipsorum postulatis responso suo dato forsan dissentiret, haerendum quoque tunc foret eo diutius et maiori cum difficultate. Praeterea eo coronationis actu, absente vestra Maiestate Caesarea instituto, verendum est multo plures, difficiliores et perplexiores petitiones Hungaros proposituros, arbitrantes me multo illis futurum faciliorem, utpote, qui illorum negocia non comperta habeam; quae quidem, Maiestate vestra Caesarea praesente, eandem reueriti, nequaquam in medium adducere auderent; et certissime mihi polliceor, quod si Maiestas vestra Caesarea coram adfuerit, ipsos et maiori obseruantia obtemperaturos, et recta monentibus minori negocio acquieturos, atque eo commodius difficultates et scrupuli, si qui emergerent, praesentia et authoritate Maiestatis vestrae Caesareae componi et amoueri possent. Prout,

meo quidem iudicio, pro virili cauendum censeo, ne in primo meo ad ipsos ingressu, illis instantius reniti atque reluctari cogerer; alias etenim, prout horum hominum sunt ingenia, ipsi Maiestati vestrae Caesareae et mihi satis superque facessent negocii, ut ad aequitatis terminos pertrahi queant. His itaque rationibus consideratis, neque e re, neque dignitate huiusce instituti fore video, ut id negocii per delegatos commissarios peragatur, sed omnino Maiestatis vestrae Caesareae praesentiam requiri summopere necessarium iudicarem.

E diuerso vero, licet ea perpendam, quae ratione concilii Tridentini Maiestati vestrae Caesareae obstare videntur, neque obscure appareat Caesareae Maiestate vestra illinc, rebus sic stantibus, recedente, id eo celerius solutum iri; tamen cum illud etiam cogitem, quis huius concilii hactenus fuerit fructus, unde, nisi imposterum optatior sequatur, satius forsan fore, Maiestatem vestram Caesaream ei loco non ita esse vicinam, ne eiusmodi confusionem et intricatum procedendi ordinem, quasi coram intueri et sua praesentia quodammodo approbare cogatur; in eam sane venio sententiam, ut putem concilium istud, si piis Maiestatis Vestrae Caesareae votis respondere debeat, in plerisque mutationem et reformationem subiturum, quod quidem nisi praeuia tractatione cum illis quorum interest institui, et absque longiori temporis progressu confici nequaquam poterit. Quare cum cardinalis Moronus superioribus diebus Maiestatem Vestram Caesaream concilii nomine istic conuenerit, imprimis eius legationis finem expectandum esse submisse censerem, unde facile colligetur, quid spei in concilii istius progressu vel dissolutione ponendum sit. Quod quidem per se etiam intra trimestre spacium dubio procul conspicue apparebit. Interea autem Maiestas vestra Caesarea commodissime ad celebrandum praefatum actum Hungaricum sese parare, atque huc reuerti posset. Nam si nulla spes optati effectus e concilio affulgeat, non video cur istic Maiestatis vestrae Caesareae praesentia tantopere requiratur. Sin autem alia rerum facies illic instituenda foret, tunc id negocii (prout superius attigi) non parum sibi vendicabit temporis, ita quod interea oportune et citra omnem iacturam, Maiestas vestra Caesarea secundo fluuio huc descen-

dere, negociaque Hungarica absoluere queat, et tandem, si res ita necessario deposcere videbuntur, esset in clementi Maiestatis Vestrae Caesareae arbitrio positum, aduerso amne denuo istuc reuerti.

Quam ob rem, cum videam in constituendis rebus Hungaricis, horumque finium conseruatione, non solum regnorum et prouinciarum Maiestatis Vestrae Caesareae, sed etiam uniuersi orbis christiani plurimum interesse, adeo quod hoc negocium publicam potius quam priuatam causam concernat: eo magis id Maiestati vestrae Caesareae incumbere video, ut eas ineat rationes, quibus memorata negocia primo quoque tempore certo effectui demandari et plene absolui possint, ne hac praeterita occasione certum incerto postponi videatur.

Itaque submisse suaderem, quandoquidem conuentus Hungarici celebratio ob recensitas causas longius differendus non sit, et alioqui communes illae diaetae duobus fere mensibus antea promulgari soleant, ut Maiestas vestra Caesarea praesentem conuentum, quum peculiaria et praecipue coronationis negocia in eo suscipi et tractari debeant (quae nonnihil temporis ad instruendos Hungarorum apparatus, ante promulgationem desiderabunt) ad trimestre spatium indicere et pro more publicare, atque eo exacto certo celebrare velit. Interea, siquidem sperandum est, res concilii in eum statum deuenturas, seu ut Maiestatis vestrae Caesareae praesentia istic amplius non requiratur, seu ut rebus melius constitutis, e Maiestatis vestrae Caesareae recessu nulla intempestiua consilii dissolutio timenda sit; ita quod tunc quoque patribus, si id operae precium et consultum videbitur, causa huiusce discessus aperiri, ipsisque de certo Maiestatis vestrae Caesareae reditu spes fieri possit.

Caeterum etsi Maiestas Vestra Caesarea mihi paterne iniungat, cum potioribus consiliariis Hungaris conferre et deliberare, num consultum sit, aut fieri queat, ut in absentia vestrae Caesareae Maiestatis conuentus Hungaricus et una coronatio celebretur, vel an non expediat coronatione suspensa pro impetrando saltem subsidio conuentam cogi; tamen quia haec res huiusmodi consultationem nequaquam admittere, ex causis supra memoratis, visa fuit, praesertim quum a praefatis

consiliariis, se hoc idem Maiestatis vestrae Caesareae praesentiam omnino necessariam esse censere diserte intellexerim; imo neque ipsis etiam Hungaris ita suadentibus (quod tamen ipsos sentire, ut dictum est, non intellexi) id consultum censeam: ideo hanc deliberationem potius esse intermittendam ratus sum. Nam eiusmodi quaestionibus in consilium vocatis ipsi Hungari vel de hoc instituto coronationis negocio desperarent, vel ad alia transeundi consilia ipsis ansa porrigeretur, quibus eam Maiestatis vestrae Caesareae absentiam sibi potius utile reddere, suisque usibus inseruire pro suo ingenio conarentur.

Cum illis tamen, an opus sit noui palatini creatione et de loco et tempore dicto conuentui apto, conferre volentem, denuo me interpellarunt, idem quod superius enixe postulantes. Qua quidem occasione data factum est, quod de hisce articulis cum illis coram contulerim. Qui cum se hac de re deliberaturos recepissent, deinceps animi sui sententiam literis suis ad Maiestatem vestram Caesaream directis se complexos esse retulerunt, quas quidem opinionis suae loco mihi exhibitas Maiestati vestrae Caesareae hisce adnexas mitto. Unde quid consiliarii Hungari hac de re sentiant, clare perspiciet, atque iam pro eius magnitudine quicquid ex usu videbitur, pro sua summa prudentia, statuet. Et haec fuerunt, quae Maiestatis vestrae Caesareae literis respondenda censebam. Quibus Eiusdem fauori paterno me studio obsequenti commendo. Datae Viennae die decima sexta mensis Maii, anno sexagesimo tertio.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Caesareae

obediens filius
Maximilianus

Kivül: Sacratissimae Romanorum Caesareae, ac Hungariae Bohemiaeque Regiae Maiestati etc. Domino ac genitori meo obseruandissimo, cito, citissime.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

XVI.

1563. Május 25.

Ferdinánd királynak Miksához intézett válasza.

Ferdinandus etc. Serenissimo etc. Intelleximus, quaecunque nobis Dilectio vestra de conuentu Hungarico diutius non differendo, ac coronatione quoque Dilectionis vestrae ibidem et praesentibus nobis peragenda, die 16. praesentis mensis ad literas nostras ea de re ad Dilectionem vestram datas rescripsit. Quod quidem negocium Dilectio vestra tam accurate et sapienter discussit atque perpendit, ut nobis non solum uberrime satisfecerit, verum etiam non parum lucis et momenti attulerit ad explicandas grauissimas illas dificultates, quae nobis hac de re deliberantibus in utramque partem occurrerunt, adeoque nos in sententia nostra conuentum istum Hungaricum diutius non esse differendum plane confirmauerit, et denique efficacissimis illis rationibus, quas recensuit, eo etiam adduxerit, ut decreuerimus omnem ulteriorem illius celebrandi moram abrumpere, atque negocia, quae hic habemus ita disponere, ut ipsimet istiusmodi conuentui adesse queamus; quo tum incommodis ex intermissione tam diuturna conuentuum Hungaricorum ortis obuiam eatur, prius quam res nostrae bellicae maiori ac perniciosiori confusioni et periculo inuoluantur, tum etiam iam dudum decreta Serenitatis vestrae coronatio peragatur, et difficultates quas aliquando longior eius dilatio adferre posset, praecaueantur; quandoquidem ipsimet ex iisdem causis et rationibus, quas Dilectio vestra adduxit, facile colligimus, non satis fore consultum conuentum sine coronatione, et coronationem absque praesentia nostra fieri. In quam sententiam licet tunc quoque inclinati essemus, cum daremus ad Dilectionem vestram hoc de negocio literas, considerantibus tamen magnitudinem rerum conciliarium, quae nimirum salutem perpetuam totius orbis christiani concernunt, ac nobis pro ratione muneris nostri caesarei merito debent esse cordi, visum fuit cum Dilectione vestra, cuius acerrimo iudicio maximopere nitimur, consilia conferre, an ratio aliqua potuisset reperiri, qua negocium istud Hungaricum nobis etiam hic manen-

tibus (quatenus omnino manendum foret) nihilominus tandem foeliciter susciperetur et absolueretur, ne forte praelati, qui sunt Tridenti, e discessu nostro ansam dissoluendi et abrumpendi concilii arriperent, omnemque postea rerum turbatarum in nos culpam coniicerent, praesertim cum quotidianis precibus, consiliis ac monitis tam patrum quorundam in concilio, maxime Hispanorum et Gallorum, ac imprimis reuerendissimi cardinalis Lotharingi principis et amici nostri charissimi, quam oratorum nostrorum fatigaremur, ne longius hinc recederemus, et insuper summo pontifici aperte significauissemus nos ipsos Tridentum venturos si dignaretur etiam Sanctitas illius eo accedere. Quemadmodum Dilectio vestra haec omnia ex diuersis scripturis, quas ad Dilectionem vestram elapsis diebus misimus, manifeste potuit cognoscere. Verum tamen posteaquam a Dilectione vestra et praeterea a fidelibus consiliariis nostris Hungaris admonemur, quanti referat negocium hoc coronationis accelerari, et id absentibus nobis fieri nec tutum neque valde consultum esse, sperandum autem videtur, discessum nostrum posthac rebus concilii (qui nunc eius est status) non allaturum tantum impedimenti quantum fortassis attulisset, si tempestiuius hinc fuissemus profecti, maxime cum ex sermonibus reuerendissimi cardinalis Moroni facile sit coniicere, summum pontificem non venturum Tridentum, nos vero non cogitemus hoc tempore et concilii causa proficisci Bononiam, quin etiam possimus absoluto conuentu si necessitas postulet, non ita multorum dierum spacio, Deo bene iuuante, huc reuerti, ipsiusque concilii negociis ad optatum finem perducendis tunc, soluti ab hac cura rerum Hungaricarum, multo liberius incumbere. Nos sane, his omnibus consideratis, Dilectionis Vestrae sapientissimo ac filiali consilio acquiescentes, tum et fidelium consiliariorum nostrorum precibus annuentes, probamus ut conuentus iste Hungaricus ad diem vigesimum Augusti Posonii, quem locum et diem fideles nostri consiliarii Hungari commodum censent, indicatur. Ideoque a Dilectione vestra paterne postula mus, ut curet omni mora postposita confici literas indictionis, iuxta formulam de qua antequam Vienna discessimus inter nos et dictos consiliarios nostros Hungaros post longas et difficiles disputationes transactum et conclusum fuit,

mutatis tamen mutandis, existentem haud dubie in manibus Joannis Listhii secretarii nostri, quam conclusionem etiamsi conantur iidem fideles nostri consiliarii Hungari nunc irritam reddere, nobisque persuadere, ne moueamur vocabulo electionis, asserentes id vocabulum apud Hungaros non alium sensum quam ad solos regum liberos, illis extantibus, et praesertim ad primogenitos extendi, id tamen eis concedere nequaquam possumus, cum abunde per nos comprobatum sit literis originalibus serenissimi quondam soceri nostri piae memoriae regis Wladislai, serenitatem eius hac vocabulo electionis minime usum fuisse, et confidimus eosdem fideles consiliarios nostros, praesertim monente et hortante Dilectione vestra, non modo per se nihil ab eo quod semel constitutum est petituros, verum etiam suo tempore apud reliquos sacrae istius coronae nostrae status elaboraturos, ne hoc negocium in ulteriorem controuersiam vocetur, aut in Dilectionis vestrae coronatione noui quippiam, in praeiudicium nostrum ac Dilectionis vestrae et successorum nostrorum, introducatur.

Caeterum quamprimum literae istae confectae fuerint, Dilectio vestra eas illico per dispositos equos celerrime nobis ad subscriptionem afferri iubeat.

Porro quod Dilectio vestra omiserit ulterius cum iisdem consiliariis nostris Hungaris conferre et deliberare, num consultum sit aut fieri queat, quod in absentia nostra conuentus Hungaricus et una coronatio celebretur, vel an non expediat coronatione suspensa saltem pro subsidio impetrando conuentum agi, id quoque nobis benigne ac summopere placet.

Illud autem longe gratissimum accidit nobis, quod fideles nostri consiliarii ostendunt coronationem absque nouo palatino fieri posse, ita namque res magis promouebitur, et praecauebuntur multae controuersiae et difficultates, quae palatinatu non vacante ortae fuissent, cum alias etiam palatini intertentio nobis magno constet, et tamen nobis hucusque parum utilitatis adferre solitus sit.

Atque haec sunt quae Dilectioni vestrae ad memoratas eius literas paterne voluimus replicare, eandem rectissime valere optantes. Datum Insprugg die 25. Maii 1563.

Kivül : Regiae Romanorum Maiestati.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XVII.

1563. Május 25.

Ferdinánd királynak a magyar tanácsosokhoz intézett válaszirata.

Ferdinandus etc.

Reuerendissime, reuerendi, deuoti, spectabiles et magnifici fideles nobis dilecti. Etsi praeclarissimam fidem vestram erga nos et serenissimos liberos nostros hactenus multis magnisque in rebus, difficillimo quoque tempore, tum fidelissimis et prudentissimis consiliis vestris, tum etiam factis et re ipsa satis et abunde comprobauistis, tamen eandem etiam luculentissime cognouimus ex literis vestris, quas die XIII. praesentis mensis ad nos dedistis, quibus nimirum summopere rogatis et supplicatis, ut propter causas et rationes in iisdem literis vestris allegatas, coronationem serenissimi principis domini Maximiliani secundi, Romanorum et Bohemie etc. regis, filii nostri charissimi, in inclito isto nostro Hungarie regno ulterius non differamus. Qua de re iam dictus serenissimus filius noster pene in eandem sententiam ad nos scripsit; eam sane tam egregiam fidei et integritatis vestre significationem nos animo gratissimo a vobis accepimus, ad eamque erga vos omni benignitate et gratia nostra caesarea recognoscendam perquam propensi sumus.

Et facile, profecto intelligimus summam necessitatem postulare, quod hoc negocium coronationis diutius non differatur, propter grauissimas et urgentissimas illas causas ac rationes, quas fideliter et prudenter in literis vestris enumerauistis; neque certe id hucusque dilatum fuisset, nisi etiam maxima impedimenta nobis obstitissent; quandoquidem nobis intermissio ista conuentuum Hungaricorum non leue dispendium attulit, quod scilicet interim carendum fuit fidelium illorum regnicolarum nostrorum subsidiis et contributionibus, unde debita militibus stipendia in summam non exiguam accreuerunt. Que vero nobis obstiterint impedimenta, pro maiori parte vobis cognita esse non dubitamus; nam praeter contagionis luem, que aliquandiu in regno nostro Hungarie grassata est,

interuenit etiam electio et coronatio regia Romana, que cum eius esset ponderis cuius esse scitis, coniunctaque cum salute et beneficio afflicti istius regni nostri Hungarie, nullo certe modo potuimus ac debuimus oblatam eius occasionem praeterire et negligere, unde quidem posteaquam peragratis exterioribus ditionibus nostris Austriacis (ubi itidem haud leuia nobis fuerunt negocia) huc ventum esset, reperimus res sacri oecumenici concilii in eo statu versari, ut nostra hic praesentia valde opus habere viderentur, adeo ut non solum oratores nostri ibi existentes subinde monerent, verum etiam plures ex patribus non obscure pre se ferrent nostrum hinc discessum facile maxime rerum conciliarium confusioni, atque adeo etiam dissolutioni eiusdem concilii causam et materiam subministraturum; est autem sacrum hoc concilium tanti momenti, ut ex eo conseruatio religionis nostre catholice, ac publica et perpetua salus non unius populi aut regni, sed uniuersi christiani orbis dependeat, et a nobis, si modo caesarei nostri muneris debito satisfacere velimus, omnibus modis elaborandum et enitendum sit, ut recto ordine procedat, ac tandem ad optatum effectum perducatur. Quod si feliciter absoluatur, sperandum est, quod etiam regnum nostrum Hungarie ex eo uberrimum fructum capiat, restituta namque spirituali concordia et unitate non diffidendum est, quin etiam diuinum auxilium ulterius non sit defuturum, adeo ut maxime et grauissime cause nos hucusque hic retinuerint; attamen quoniam speramus nos posthac minore periculo impediendi vel disturbandi progressum eiusdem concilii, saltem ad tempus hinc recedere posse, praefati serenissimi et charissimi filii nostri consiliis ac vestris humilimis precibus locum dedimus, statuimusque ad peragendam dictam coronationem, et exequenda alia, que nobis incumbunt, regni istius nostri negocia, conuentum ad locum et diem quem vos commodum fore censetis, vigesimum scilicet Augusti Posonii indicere, eamque ob causam, Deo dante, primo quoque tempore in Austriam descendere; et dedimus propterea negocium eidem charissimo filio nostro serenissimo regi Romanorum, ut curet quamprimum parari literas indictionis, et nobis huc subscribendas adferri, ea forma de qua ante biennium, post multas disputationes inter nos et vos alii quamplu-

res *(sic)*, qui tum nobis aderant, fideles nostri consiliarii (*sic*), conclusum et concordatum fuit. Nam licet putatis nos vocabulo electionis non debere moueri, eo quod dictio ista apud Hungaros non in alium sensum quam ad solos regum Hungarie liberos, illis extantibus, extendatur, ita ut ex illis unus et quidem primogenitus in regem eligatur, ne omissa hac electione regnicole tali nouitate a nobis et serenissimo filio nostro alienarentur et nouis factionibus atque turbis cause preberentur. Tamen scire debetis nos nullam prorsus hoc loco nouitatem querere, sed id velle obseruatum, quod apud predecessores nostros obseruatum esse constat; arbitramur enim vos meminisse, in literis originalibus quondam serenissimi regis Wladislai pie memorie soceri nostri, quibus regnicolas ad coronationem serenissimi quondam regis Ludouici bone item memorie sororii nostri charissimi vocauit, nullam plane electionis mentionem factam esse, et quod prolatis iis litteris disputatio illa de hoc vocabulo tunc plane conquieuerit. Quare non aequum esset hanc rem iterum in dubium vocari, aut nobis ac serenissimis successoribus nostris hac nouitate preiudicium inferri, prout et ordines ac status, ubi certam rei informationem acceperint, nihil difficultatis in hac parte facturos confidimus.

Ceterum illud nobis valde gratum accidit, quod reuisis chronicis et annalibus incliti istius regni nostri, nihil inueneritis impedimenti, quominus vacante palatinatu queat coronatio ipsa fieri, vel quod in longum tempus protrahi debeat, quia arbitramur hoc ad promouendum negocium plurimum allaturum.

Atque hec sunt, que vobis ad memoratas literas vestras perquam benigne respondenda duximus, vobis, quod reliquum est, omnibus et singulis caesaream gratiam nostram deferentes. Datum Insprugg 26. Maii 1563.

Kivül: Copei, Khayserlich Majestät Antwurt auf der hungerischen Rät schreiben Kunig Maximilians crönung belangent. 1563.

Más kézzel: Exemplum responsiuarum sacr. Caes. Maiestatis ad consiliarios Hungaros in negocio coronationis Hungarice.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XVIII.

1563. Június 3.

Miksa királynak, az országgyülési meghivólevelek tárgyában, atyjához intézett felterjesztése.

Sacratissima Caesarea Maiestas etc. Domine ac genitor mihi obseruandissime. Accepto sacrae Caesareae vestrae Maiestatis responso, vigesimo sexto die iam iam exacti mensis ad me dato, eiusdem paternam sententiam de conuentu hungarico propediem celebrando, qua decet, obseruantia intellexi, quodque Maiestas vestra Caesarea ea in re meum submissum votum comprobauerit, gratias quam offitiosissimas ago.

Quod autem ad indictionis literas pro dicti conuentus promulgatione attinet, formulam eam, cuius Maiestas vestra Caesarea meminit, perquiri iussi. Tres itaque diuersae mihi per consiliarios Hungaros fuerunt exhibitae, quas hisce adiectas mitto. Quarum quidem prima ea est, quam ipsi in huiusce tractatus initio Maiestati vestrae Caesareae edendam porrexerunt, altera Maiestatis vestrae Caesareae emendationem continet; tertia vero est, quae a prima in proëmio saltem pro praesenti rerum statu est immutata, iuxta quam ipsi eas indictionis literas nunc conficiendas edendasqae existimant. Quibus omnibus diligentissime reuisis, nullam praecipui alicuius momenti variationem, praeter solam voculam eligendum, quae in altera Maiestatis vestrae Caesareae formula omissa cernitur, deprehendi.

Hoc vero praefati consiliarii oretenus addiderunt, se quidem memoria tenere apud Maiestatem vestram Caesaream, de electionis vocula difficultatem in superiori tractatu intercessisse, se tamen, quum non ut regnicolae, sed tanquam consiliarii adessent, Maiestati vestrae Caesareae tunc acrius noluisse refragari, sed tandem Eiusdem arbitrio earum litterarum confectionem detulisse. Hoc nimirum et hodie asserentes, in regno Hungariae id ita semper obseruatum, ut in huiuscemodi actione electionis mentio fieret, non tamen alio sensu, quam de solis regum Hungariae filiis, illis extantibus, et praesertim de primogenitis. Et licet literis regis Wladislai

electionis vocabulum omissum fuerit, colligi tamen ex earundem exordio volebant, quod illam indictionem seu publicationem alius quidam cum regnicolis tractatus, quo eius electionis voculae racio fuisset habita, praecesserit, ita quod literae indictionis postea promulgatae ad illum referrentur; protestantur, si ob electionis omissam voculam in proximo conuentu aliquam controuersiam seu impedimentum (tametsi id futurum non usque adeo vereantur) exoriri contingeret, se extra omnem culpam constitutos esse, et excusatos haberi velle. Quod quidem ipsos, in eundem dubio procul sensum, hisce suis literis Maiestati vestrae Caesareae fusius perscribere, mihi persuasum habeo.

Quamquam autem matura et accurata huiusce rei habita deliberatione, praefata consiliariorum Hungarum *electionis* voculae expositione ita subsistente, eoque considerato, quod Maiestas Vestra Caesarea suis indictionis literis hanc clausulam inseri voluerit: *accedente scilicet communi consensu, scitu et approbatione ordinum ac statuum regni,* hanc disceptationem de verbis potius, quam re ipsa institutam, eoque minus de vocabulis laborandum appareat; tamen cum viceuersa hoc quoque perpendam, Hungaros non frustra huic voculae ita mordicitus inhaerere, et ex ea in posterum sinistras interpretationes atque adeo praeiudicia oriri posse: non video, quo pacto Maiestas vestra Caesarea commode et absque periculo a priori sua sententia recedere et Hungarorum petitis hac in parte annuere queat. Illorum autem posterius conceptam literarum indictionis formulam, modo unicum illud vocabulum *eligendum* expungeretur, non improbarem, quin ita edi possit. Id tamen Maiestatis vestrae Caesareae sublimiori deliberationi subiicio, quae prout consultissimum iudicauerit, praedictas indictionis literas primo quoque tempore expediri, easque pro celeri publicatione confestim remittendas dignabitur. Atque cum tempus conuentui agendo praestitutum perbreue, ideoque ea publicatio acceleranda sit, hasce per veredarium proprium transuehendas operae precium duxi.

Caeterum quum eum coronationis actum non sine apparatu peragi posse censeam, constitueram eum fere prouincialium numerum ex istis inferioribus Austriacis prouinciis, qui

nuper coronationi Bohemicae intererant, nunc quoque conuocare. Ita quoque e regno Bohemiae baronum et nobilium (*sic*) ad eum actum decorandum vocandos decreueram, tamen id nonnisi praeuio Maiestatis vestrae Caesareae benigno assensu mihi faciendum putaui.

Ad haec Maiestatis vestrae Caesareae iudicio et deliberationi submitto, num aliquos etiam imperii principes ad dictum coronationis actum ornandum inuitandos operae precium ducat: tunc enim ex ecclesiasticis archiepiscopum Salisburgensem et Patauiensem episcopum, e secularibus vero ducem Bauariae, Wolfgangum Palatinum Rheni, ducem Wirtembergae, Guilelmum Landgrauii Hassiae filium natu maiorem, una cum aliquibus imperii comitibus sufficere putarem. Quod quidem, si Maiestas vestra Caesarea benigne approbauerit, velim ego ipse literis meis, ne Maiestas vestra Caesarea hoc nomine grauaretur, quemque ipsorum inuitare. Eiusdem benignam resolutionem expectans. Quibus Maiestati vestrae Caesareae benignitati fauorique paterno me studio obseruanti commendo. Datae Viennae die tertio mensis Junii, Anno sexagesimo tertio.

Eiusdem Maiestatis Vestrae Caesareae

obediens filius
Maximilianus.

Kivül: Sacratissimae Romanorum Caesareae ac Hungariae Bohemiaeque Regiae Maiestati etc. Domino ac genitori meo obseruandissimo.

(Eredetije a bécsi titkos levéltárban.)

XIX.

1563. Június 8.

Ferdinánd királynak, a királyválasztás tárgyában, a magyar tanácsosokhoz intézett leirata.

Ferdinandus etc.

Reuerendissimo in Christo pater, reuerendi, deuoti, spectabiles et magnifici, fideles nobis dilecti. Redditae fuerunt nobis litterae vestrae, die prima huius mensis datae, quibus ad illas quas 26. die proxime elapsi Maii ad vos rescripseramus, respondistis.

Et primum quod nobis humiles gratias egistis propterea quod subiectissimis vestris consiliis et precibus, de conuentu Hungarico propediem celebrando ac serenissimo principe domino Maximiliano secundo Romanorum ac Bohemiae etc. rege, filio nostro charissimo coronando, locum dederimus, id nos perquam benigno et paterno a vobis animo accepimus, et ex eo vestram praeclaram fidem, integritatem animorumque promptitudinem, iam antea quidem nobis multifarie et abunde comprobatam, non obscure perspeximus.

Quod autem attinet ad mentionem vocabuli electionis, quam superioribus literis vestris sane praeter expectationem nostram iniecistis, et nunc rursus repetiistis, nos equidem recenti memoria tenemus, quae superiore biennio in hoc negocio inter nos ac vos aliosque fideles consiliarios nostros Hungaros, qui tunc praesentes erant, hinc inde gesta et tractata fuerunt, nec dubitamus profecto, quin et tunc et nunc quoque omnia singulari fidelitate et integritate proposueritis, sed quia post multas et prolixas disputationes, prolatis etiam per nos litteris serenissimi quondam regis Wladislai piae memoriae soceri nostri charissimi (cuiusmodi non solum a ciuibus Posoniensibus verum etiam ex aliis regni nostri Hungariae locis acceperamus) tunc res omnis prorsus conquieuerat, non abs re mirati sumus, negocium istud, quod arbitrabamur prorsus esse sopitum, nunc rursus in dubium et controuersiam vocari. A quibus quidem tractatibus superiorum annorum et conclusione desuper facta etiam nunc non possumus discedere, plane confidentes, quemadmodum nos in hac parte nihil noui attentare cogitamus, sic etiam vos fideles nostros consiliarios huic nostrae benignae admonitioni obsequenter acquieturos esse, et caeteris quoque fidelibus nostris regnicolis auctores et suasores fore, ne et ipsi tale quippiam de nouo introducere conentur, quod cum antehac in usu non fuerit, serenissimis liberis et posteris futuris Hungariae regibus perpetuum praeiudicium adferre queat. Quo vestro erga nos fidei et constantiae studio freti, misimus nuper praefato serenissimo et charissimo filio nostro Romanorum regi formulam dictarum litterarum indictionalium non valde dissimilem ex illis, quas nuper ab eodem charissimo filio nostro accepimus, ut iuxta eandem conuentus illico indicatur. Id quod

vobis ad memoratas literas vestras clementer respondendum duximus. Datum Insprugg 8. Junii 1563.

Kivül : Consiliariis Hungaris.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XX.

1563. Június 6.

Királyi meghivó levél a pozsonyi országgyülésre.

Ferdinandus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germanie, Hungarie, Bohemie etc. Rex etc. Prudentes et Circumspecti fideles Nobis dilecti. Meminisse vos haud dubie credimus, indictum fuisse per Nos superioribus temporibus fidelibus Regni nostri Hungarie subditis, pro festo Epiphaniarum Domini anni Millesimi Quingentesimi Sexagesimi primi proxime preteriti, generalem Conuentum. Cum tamen interuenientibus medio tempore arduis quibusdam negociis, ad salutem bonumque ejusdem Regni Nostri publicum spectantibus, de quibus Nos cum Summo Pontifice, Regibus item et Principibus, aliisque Potentatibus Christianitatis tunc temporis agere oportebat, in aliud comodius tempus fuisset dilatum, ne scilicet ea, que tunc pro bono Regni plus quam dieta facere videbantur, posthaberemus, summeque et diu expectatam occasionem manibus elabi pateremur. Quibus quidem impedimentis accessit postea seuitia pestis diuturne, que non solum Regnum hoc nostrum Hungarie, verum etiam alia nonnulla Regna et Prouintias nostras, longe lateque peruagata est. Constare insuper vobis arbitramur, quod anno proxime elapso, Serenissimum Principem Dominum Maximilianum Romanorum et Bohemie Regem etc. filium nostrum charissimum in Regno nostro Bohemie coronari, et inde ad sacrum Romanum Imperium profecti, eundem unanimi omnium Principum Electorum voto, presentibus aliis quoque quamplurimis ejusdem Imperii Ecclesiasticis pariter et Secularibus Principibus, in Romanorum quoque Regem solenniter declarari, coronarique fecerimus. Et hoc quidem, Deo optimo maximo propitio, pro nostra erga Regnum istud nostrum solicitudine, et paterno affectu mature et feliciter, ut scilicet

coniunctis Imperii et Regni Bohemie viribus, vestre, ceterorumque fidelium subditorum nostrorum quieti atque saluti consuleretur. Tandem vero cum huc venissemus, generalis Concilii Tridentini negociis aliquamdiu remorati sumus, ut illud tanquam summus Ecclesiarum Dei advocatus, imprimis ad diuine sue Maiestatis gloriam, deinde totius Christianitatis unitatem, pro virili modo promoveremus. His itaque omnibus finitis, nullam in celebranda generali dieta ipsam longiorem moram seu dilacionem facere voluimus. Et propterea generalem Conuentum uniuersis regni nostri Hungarie et parcium ei subiectarum fidelibus subditis nostris pro festo Sancti Stephani Regis et Confessoris proxime venturo, quod est vigesima dies proximi Mensis Augusti, ad Ciuitatem nostram Posoniensem indicere, promulgareque decreuimus. Quo quidem in Conuentu, cum aliis de rebus et negociis publicis ad defensionem et bonum Regni pertinentibus, more consueto agi, et tractari volumus, tum vero quia Status et Ordines Regni ipsius nostri Hungarice, in plerisque dictis nobis supplicarunt, ut quociescunque Nos ab eodem Regno nostro longinquius abesse contingeret, Serenissimus Princeps Dominus Maximilianus Romanorum et Bohemie Rex, filius noster charissimus, inter ipsos maneret, Regni curam post nos gereret, considerato, quod postquam Dei optimi maximi benignitate ad hoc caesaree dignitatis culmen et fastigium evecti sumus, non solius Regni nostri Hungarie sed tocius Christianitatis regende et gubernande cura nobis incumbat, et propterea ab eodem Regno nostro sepius et aliquando diutius pro Regni quoque istius nostri bono, nos abesse oporteat, eundem Serenissimum Principem Dominum Maximilianum Romanorum et Bohemie Regem, filium nostrum primogenitum charissimum, pro singulari et paterno in illius Serenitatem amore nostro, vestraque et omnium fidelium nostrorum utilitate, in legitimum post nos Hungarie Regem, recipiendum, pronunciandum, declarandum, recognoscendum, et accedente communi consensu, scitu, et approbatione ordinum et Statuum Regni, iuxta veterem morem et consuetudinem, in primogenitis diuorum quondam Hungarie Regum predecessorum nostrorum obseruatum, debita solennitate coronandum decreuimus; nihil dubitantes, quod quemadmodum Sere-

nissimus idem filius noster, in procurandis et promouendis his, que ad utilitatem, salutem et incolumitatem Regni istius nostri, vestraque et omnium fidelium nostrorum spectant, nusquam defuit, ita in posterum quoque hoc stimulo excitatus, quibuslibet eiusdem Regni nostri commodis maiori adhuc animi ardore, alacritate et vigilancia nobiscum una incumbet. Fidelitati igitur vestre harum serie firmiter committimus et mandamus, ut ad diem et locum prenominatum, speciales et solennes vestros nuncios et legatos de medio vestri electos, cum plena informacione et auctoritate ad tractanda, agenda, et concludenda negocia predicta mittere et expedire debeatis. Et quia ad prefatum diem personaliter Posonii certo comparere decreuimus, ac postea alia multa et ardua negocia habituri sumus, que ad vestrum et totius Christianitatis utilitatem pertinent; volumus et vobis serio committimus, ut ad prefatum festum Sancti Stephani Regis, dicti nuncii et legati vestri certo et indubitate, ne scilicet expectare cogamur, comparere, prestoque esse debeant, ut hoc facto illi quoque eo maturius ad propria postea reuerti possint. Secus sub poena generalis Decreti non facturi. Datum in oppido nostro Oeniponti sexta die Mensis Junii. Anno Domini Millesimo quingentesimo sexagesimo tertio.

Ferdinandus. Franciscus Forgách
Episcopus Varadiensis.

Kivül: Prudentibus ac Circumspectis Magistro Ciuium, Judici, Juratis, caeterisque. Ciuibus Ciuitatis nostrae Posoniensis etc. fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel: Exhibitae 21. Junii. 1563.

(Eredetije Pozsony sz. k. város levéltárában.)

XXI.

1563. Július 31.

A pozsonyi kamara felterjesztése az országgyülési propositiók tárgyában.

Sacratissime Caesar, Domine clementissime.

Iniungere nobis Maiestas vestra Sacratissima clementer dignata est, ut maturo, accuratoque consilio adhibito, deliberaremus, quidnam in futuris Comitiis, subsidiorum nomine, a

statibus atque ordinibus regni postulandum videretur; praecipue habita ratione, quod a quadriennio hucusque nihil penitus subsidiorum collatum fuerit; quid proinde recompensae pro tam longa intermissione, in subleuamen sumptuum prope immensorum ad finium et Regni conseruationem poscendum esset, quibusque rationibus atque argumentis hoc ipsum persuadendum atque obtinendum; deinde uti negotia fiscum concernentia per proximum conuentum hucusque reiecta diligenter inquireremus, quoque pacto ea obtinenda essent, explicaremus; ac potissimum de lucro Camerae, qua ratione id in usum esset restituendum omni diligentia adhibita dispiceremus; et si quae alia nobis occurrerent, quae e re Maiestatis vestrae Sacratissimae, fiscique Regii mouenda viderentur, consilio, opinioneque nostra Maiestatem vestram Sacratissimam primo quoque tempore doceremus.

Ad mandatum itaque Maiestatis vestrae Sacratissimae, nos, pro fidei nostrae, officiique obligatione, perquam diligenti consultatione habita, votis consencientibus, in hanc opinionis nostrae summam conclusimus.

Ac primum, quod ad subsidium attinet, pernecessarium ducimus, ut post tot annorum intermissionem subsidium postuletur, id quod antea quoque non semel Sacratissimae Maiestati vestrae propositum meminimus, nisi quod Maiestas vestra Sacratissima grauioribus Imperii negociis, occupationibusque auocata, huic rei intendere non potuerit. Fisci reditibus in extremas augustias redactis, crescente in dies rei sumptuariae mole et necessitate, alia ex alia sine fine ingruente, profecto res loquitur ipsa, subsidiis ordinum Regni opus esse, quibus Maiestas vestra Sacratissima subleuetur, tantamque impendii molem queat sustinere.

Ac tametsi tot annorum intermissio, merito aliquo auctario fuerat compensanda, tamen cum his Comitiis (quod foelix faustumque sit) Sacra Romanorum et Bohemiae regia Maiestas, dominus noster clementissimus, coronam sit susceptura, initia regni moderata esse oportere arbitramur, nec offendendos ordinum animos postulationis acerbitate, unde statim ipso in exordio, quippiam in novo Rege a se alieni suspicari possint. Vociferarentur procul dubio, etiam si eo quadriennio

contributio nulla fuerit subsidii, tamen tam tristes vastationes per exercitum Maiestatis vestrae Sacratissimae factas, populos terrae omni substantia exutos, et quasi in nihilum redactos; mutua per Comitatus exercitui collata haud modica, quae adhuc supersint insoluta; equites, pedites toties conductos; commeatum sine modo aliquo subministratum, puluerem, tormenta, currus, iumenta exacta; denique pleraque loca habitatoribus ob militum grassationem vacua, destituta et deserta. Quae nisi hoc tempore in considerationem venire deberent, existimaremus nos, non tantum de portis colonorum subsidia postulanda, verum etiam a nobilibus Praelatis et Baronibus flagitandum, ut eorum quisque pro facultate, certam pensionem conferret; verum reclamaturos eos ambigendum non est, nullam tantam belli ingruere necessitatem, quandoquidem Maiestas vestra Sacratissima nec expeditionem sit motura stantibus induciis, nec munitiones aliquas hostium oppugnatura.

Quare nos, ob rationes praemissas, in hanc sententiam venimus, ut fore satis existimemus, si de singulis colonorum portis terni floreni postulentur, ad duos diuersos terminos pro more exigendi. Argumenta vero quibus id persuadeatur, pro nostri ingenii captu sunt haec: finium conseruatio; salus atque incolumitas patriae, capitum propriorum, coniugum et liberorum; sumptuum magnitudo et prope infinita moles, qua Maiestas vestra Sacratissima premitur; aedificationes et munimenta arcium, plerarumque finitimarum, et quod tot annis sint subleuati omni subsidiorum exactione.

De lucro Camerae non secus statuimus, id omni via ac ratione in usum pristinum esse reuocandum, et eiusmodi ordinem cum regno constituendum, ut lucrum singulis annis procedat, siue subsidia fuerint, siue non fuerint publicata. Atque id eo pacto, ut quoties Diaeta haberi non poterit, Camera habeat autoritatem, sine omni Diaeta; statis terminis expediendi exactores in Comitatus, ad lucri exactionem. Quam ad rem persuadendam haec argumenta valitura putamus: quod lucrum Camerae ab antiquo semper fuerit proprius Regis prouentus, unde aulae necessitates sunt procuratae, et fuerit exactum semper tam cum Dica, superadditis ad singulos florenos vicenis nummis, quam sine Dica, nec ex Diaeta

pependerit, sed ordinarie singulis annis per aerarii praefectos demandata eius sit exactio, ac saepenumero cum subsidia non fuerunt publicata, auctum accepimus lucrum de singulis colonis, in quinquaginta et sexaginta nummos, quod Spectabilis ac Magnificus quondam Palatinus, Thomas Nadasdius referebat; non ita pridem desiit, cum Regnicolae in diaetis id in subsidia coeperunt lucrum necare, (*sic*) isque abusus iam in praeiuditium quoddam abiit. Extant articuli in Decretis Sigismundi Imperatoris, quibus lucri contributio sub onere trium marcarum a refragantibus exigendorum demandatur. Valde foret utilis fisco lucri recuperatio, tum propterea quod, ita accisis prouentibus, esset utique rerum ponderibus non leui adiumento, tum propterea, quod plerumque ad maiorem summam lucrum euaderet, quam subsidium. Nam cum subsidia per portas colligantur, et prauitate nobilium multi coloni pensioni subsidii subtrahantur, lucrum viritim seu ostiatim colligitur. Quo vero magis lucrum obtineri, inque usum reduci possit, commodum censeremus, ut antequam Sacratissima Maiestas vestra proponeret, aliqui ex Magnatibus et ex nobilitate praecipui quidam delinirentur, atque ita allicerentur, ut partium Maiestatis vestrae Sacratissimae essent, et in vota Maiestatis vestrae Sacratissimae ipsi suffragia darent, ac caeteros quoque in id ipsum inclinarent. Quod si lucri cum subsidio contributio secus obtineri nequeat, consultum censemus, ut pro ternis florenis, bini, subsidii nomine imponantur, et pro lucro viceni nummi singulis florenis addenda imperentur, more olim obseruari solito, ut modo quacunque arte atque indulgentia lucrum reuocetur.

Quia vero in connumeratione atque incisione portarum, maxima fraus passim et semper hactenus commissa est, e re Maiestatis vestrae Sacratissimae fore putamus, ut primum vestra Sacra Maiestas proponat, quod cum hucusque in portarum connumeratione incisioneque plurimum sit damni Maiestati vestrae Sacratissimae, reique publicae allatum, ubi enim quadraginta, quinquaginta, aut sexaginta circiter portae fuerunt, vix sex, octoue, aut ad summum decem sunt connumeratae atque incisae : ipsi Regnicolae inueniant talem dicandi modum, quo dolo malo, fraudeque semota, connumeratio iusta

fieret portarum, ut subsidia uberiora, in regni usus ac necessitates prouenirent. Solent enim nobiles iudices suos minis terrere, ut tot portas iurent, quot ipsi volunt Dicatoribus significari, iurantque simplices homines terrore adacti pro dominorum arbitrio. Nec pauci sunt, qui postea a colonis suis, a Judice dissimulatis et per dicatorem ommissis, ipsi sibi subsidia integre colligunt. Cum autem eiusmodi fraude non tam Maiestati vestrae Sacratissimae noceatur, quam salus ipsorum in discrimen adducatur: prouideant, et rationem exquirant atque ordinent, qua connumeratio atque incisio portarum rite peragatur.

Hac praemissa praefatione, modum hunc oportunum certumque maxime fore censemus, quem Maiestas vestra Sacratissima proponendum statibus, et per eos ordinandum curabit, ne simplici Judicis iuramento fides habeatur, ut hactenus foctum est, cum is sit mancipium domini sui, nec audeat contra eum hiscere; sed quotquot domino terrae censum annuum soluunt, et facultates ad valorem sex florenorum obtinent, (prout superiorum annorum articulis est praescriptum) dicentur, connumerenturque. Eligatur autem nobilis unus ex Comitatu, spectatae fidei et probitatis, qui tamen iuramento adigatur, quatenus fideliter se in eo negotio gesturus sit, ac deinde procedat cum dicatore, cui tandem premium competens respondeat, cui colonorum numerus quoad eius fieri, qui in possessionibus sit cognitus, qui siue ipsi constiterit siue minus, duo vicini a latere cuique contigui iurent, sit ne is sessionalis, et domino terrae tributarius, nec ne, et per illorum iuramentum rei veritas discernatur. Atque eo pacto ubique dicator et nobilis illi adiunctus procedant.

Neque vera molitoribus, nec sartoribus, nec piscatoribus, neque fabris, neque aliis libertinis exemptio concedatur, quos solent saepe domini a subsidii contributione liberare, propter artificia, quo ipsis maiori cum alacritate, fructuque seruiant.

Illud etiam postulandum a nobilitate est, ut Dicatores statim e prima sede Comitatus, post absolutam Diaetam, ad connumerationem emittantur, ne longis dilationibus, exactio, non sine insigni Maiestatis vestrae sacratissimae detrimento, nimium protrahatur.

Restantiae quoque superiorum contributionum proponendae, poscendumque uti ordinent status, ut haec per omnia oportuna remedia colligantur; in quo nobis illud optimum videretur, ut sumptis e Camera extractibus, Dicator exigat ab eis, qui in illis fuerint comprehensi, restantias in eisdem annotatas.

De Conuentu anni 1559. unum comperimus in memoriali Camerae articulum, quem modo proponi oportere iudicamus; cum negociatores passim per telonea, non tantum exactionibus iniustis, verum etiam aliis vexationibus onerentur, atque ita a negociandi proposito absterreantur, statuendum expresse, quid et quantum de singulis equis, bobus, curribus, rebusque caeteris apud telonea sit capiendum, ut dacia ordinaria ubique exigantur; nam plerisque in locis, ea instar tricesimae exiguntur, quae est grauis concussio mercatorum.

Deinde cum videamus telonia (alia) atque alia subinde erigi, ne ea in immensum multiplicentur, in summae crudelitatis materiam et in carnificinam iter facientium, praesertim negotiatorum, contra iura diuina et humana; instandum ducimus apud Regnicolas, ut de nouis teloniis a tempore Regis Lodouici constitutis, literae ad fiscum producantur, quae si nullae extiterint, telonea iniqua deleantur; si vero extiterint, tamen consideretur, sint ne ea necessaria an non sint; si quae minus necessaria comperta fuerint, etiam literis extantibus tollantur; quod si necessaria fuerint cognita, modus exactionis, qui literis continetur, obseruandus, apud ea statuatur, aut qui recens ex hac diaeta limitabitur. Sicca porro telonea et superuacanea in uniuersum deleantur.

Aliud illud est ex eodem Conuentu, quod magnates plerique et nobiles negociationes instituunt, bobus, cutibus, panno, equis, prunis etc., voluntque exempti esse vectigalibus, unde exortas ante scimus, et exoriri nunc quoque videmus magnas contentiones cum officialibus fisci; fingunt enim eas res ad necessitatem domus ipsorum vendi, et alias pro eis merces reduci, id quod fit in euidens et grauefisci Maiestatis vestrae Sacratissimae praeiudicium. Quo circa non ab re fuerit, si hoc inter caetera proponatur, et articulis inseratur, ut omnes magnates et nobiles de questu eorum tricesimam pendant, cum is

prouentus sit proprius coronae, ad usus regni destinatus; si quid autem pro domo ipsorum adducunt, facile est eius modum agnoscere; differt enim eiusmodi rerum necessariarum adductio a mercatura; tamen etiam eiusmodi res, in usus proprios emptae, tricesimatori ad inspectionem exhibeantur oportet, atque ita dimittantur, nulla facta exactione; quae quidem etiam retroactis temporibus ita sunt obseruata. At iam magnates et nobiles, lucri cupiditate adeo in questum sunt effusi, ut tenuioribus negociandi materiam praeripiant, unde turbas miscent immunitatis allegatione.

Quae vero praeterea nunc succurrant, haec sunt, uti apud status regni efficiat Sacra Maiestas vestra Caesarea, omni adhibito conatu, ut constitutionibus decernatur, quatenus defectus seminis et ius regium continue, etiam extra seriem iudicentur; propterea quod interest Maiestatis vestrae Sacratissimae, ut bona in quibus est defectus seminis eruantur, fiscoque applicentur, aut eis conferantur, quos Maiestas vestra Sacratissima benemeritos seruitores iudicauerit. Deinde quod est indignum, quod ius Regium de industria Judices haud unquam iudicare volunt, sed suspendunt etiam cum in quibuspiam bonis iuris regii iudicium per Directorem petitur. Illud etiam indignum est, quod ii, quibus eiusmodi bonorum collationes sunt factae, ea plurimorum annorum tractu consequi nequeant, quia series apud tabulam allegatur, et malae fidei possessores praxes miscent, ac donatariis illudunt, estque processus antiquus in causis bonorum per defectum seminis ad fiscum reduentium, in graue praeiudicium fisci valde immutatus, nam hodie id genus causae in seriem aliarum causarum dissimilium referuntur, neque iudicantur nisi ex serie, quod per plures annos vix euenit. Cum porro series ad aliquam earum causarum peruenitur, ea assumitur quidem in iudicium, sed cum tempore proclamationis contradictor statutionis non adest, non praefigitur contradictori anniuersarius terminus ad ius suum probandum, sed propter eius absentiam, bona restatui quidem donatario iubentur, verum ab alia parte literae inhibitoriae contradictori praebentur ad inhibendam sententiae executionem, ita anniuersarius ille terminus, qui contradictori a proclamatione ipsius causae ad producendum iura sua dari

consueuerat, in tempus ulterius differtur, ac tandem post factam inhibitionem publicatur, praefigiturque aniuersarius terminus saltem protrahendae causae gratia. At temporibus diuorum Sigismundi, Matthiae et Wladislai Regum, prout ex decretis eorundem patet, et ex literis veteris processus eiusmodi causarum ostenditur, nulla dabatur inhibitio, nec ulla fieri secundum rationem poterat, sed statim cum in prima proclamatione contradictores non comparuerant, anniuersarius eiusdem terminus praefigebatur, quo iura sua producerent, quorum ni probarent ea bona ad se, non ad donatarios pertinere, eo termino si probauerant, eis restatui ea mandabantur, sin probare non potuerant, aut comparere neglexerant, ita eiusmodi bona iuri Regio adiudicabantur, absque ulla contradictione, aut inhibitione; si quis deinceps in eis iuris quippiam praetenderat, id de manibus Regiis, seu donatarii iure requirebat, quem processum postliminio restituendum censemus, pro commodo fisci et iurium regalium maxime, deinde donatariorum, ne gratiae regiae fructu arceantur, aut in perpetuum priuentur.

De decimarum importatione ad loca finitima, ac praecipue Cassouiam, agendum in Diaeta, cum frustra conducantur decimae, nisi importentur; obstent autem nobiles importationi, nolintque permittere, ut opera colonorum suorum illae introducantur. Sunt autem mali exempli autores caeteris, Gabriel Pereny et Franciscus Pereny, atque nonnulli alii, eoque iam peruentum est, ut nec mercede subditi, metu dominorum, eas audeant importare; unde haud leuia detrimenta singulis annis Maiestati vestrae Sacratissimae pariuntur, tum quod frumenta et vina in locis ipsis corrumpuntur et dissipantur, tum quod in importationem non exigua aeris quantitas singulis annis impenditur. Agendum autem hac in re nomine Maiestatis vestrae Sacratissimae censemus cum Gabriele Pereny et Francisco Pereny ac potioribus nobilium priuatim.

Fit etiam pessimo exemplo, in diminutionem magnam prouentuum fisci, quod non tantum ex Magnatum et nobilium ordine, sed etiam e plebe quilibet in tricesimatores Maiestatis vestrae Sacratissimae gladiatorio more impetum facit, atque

eo pacto summa, non tantum ipsorum, verum etiam Maiestatis vestrae Sacratissimae iniuria, alii occiduntur, alii pulsantur, alii vi e domo tricesimae, quae semper inuiolabilis habita est, extrahuntur, alii aliis probris adficiuntur; prout nuper Paulus Bakyth, armata manu, noctu in domum tricesimae in oppido Holich irrupit, et seruitorem tricesimatoris vi abduxit; nec satis est dicere, quod ipsius sit coloni filius, cum ad seruitium Maiestatis vestrae Sacratissimae operam locauit, seruitor est Maiestatis vestrae Sacratissimae seu fisci agnoscendus. Proinde de hac quoque violentia proponendum regno arbitramur, et seueram poenam articulis statuendam; tametsi hoc non tam ad regnum referendum esset, quam Maiestatis vestrae Sacratissimae iussu immediate in executionem poena demandanda etiam propter exemplum. Nullus enim est Baronum aut nobilium qui huiusmodi iniuriam impunitam ferret. Quod si prout libuerit, ita etiam licuerit impune unicuique in Tricesimatores grassari, mox fiet, ut ad administrationem tricesimarum seruitorem nullum nanciscamur; quem admodum etiam modo magna est penuria seruitorum, adeo ut ad plerasque tricesimas officiales desiderentur, ac si quos adpellamus, renuunt officia suscipere.

Caetera, quae in diaeta proponere nil attinet, quaeque proprie ad fiscum tantum spectant, ubi Maiestas vestra Sacratissima Deo duce foeliciter huc adpulerit, priuata audientia explicare aptius duximus. Atque haec erant Sacratissime Caesar, quae ad mandatum clemens Maiestatis vestrae Sacratissimae, summisse pro nostra tenui opinione rescriberemus, quae iudicio exquisitissimo Sacrae Maiestatis vestrae quam humillime subiicimus. Deus Optimus Maximus Maiestatem vestram Sacratissimam quam longissimis temporibus superstitem atque incolumem foelicemque in gloriam suam et Reipublicae Christianae protectionem conseruet. Datum Posonii die ultima Julii. Anno domini M. D. LXIII.

Sacrae Maiestatis vestrae

fideles seruitores
Camerae Hungaricae
Praefectus et Consiliarii.

Külczim: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae ac Germaniae, Hungariae et Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino nobis clementissimo. Ad Cameram Aulicam.

(Eredetije a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXII.

1563. Augusztus 13.

A bécsi udvari kamara által az országgyülési propositiók tárgyában Ferdinándhoz intézett felterjesztésnek kivonata.

A. H. (?) hierauf richt die Hof Camer gehorsambst das an diser Beratslagung treflich vil gelegen, angesehen das andere Euer Khaiserlich Maiestät Khünigreich und Landen Hülfe sogar nit erklecken wellen, derhalben sey es nit allein Euer Khaiserlich Maiestät sondern auch des Khünigreich Hungarn selbs hohe Notturfft, das von den Stenden nit allein ein Hülf sondern ein statliche Hülf begeret werde. Dan wo nit etwas ansehenlichs erhalten würde, so ist khain Zweifl, die andere Land so biszher auf disen Rakhusch ir Achtung gegeben, und welche ire Bewilligung allein von den Hungrn wegen gelaistet, wurdem in nechsten Landtagen, so bald darauf gehalten müszen werden von irer Bewilligung fallen, weil die so biszher so lang gefeiert und dem Feur so nahend sitzen, so wenig contribuiren. Hierzu aber die Stende zubewegen durch khein andere Ursach, allain das Obligen des Khrigswesens und die Noth wie es an ir selbs ist angezogen werden, das auch die erstiegeren Khaiserlich Maiestät Khünigreich und Landen, auch derselben eignen Camerguets allein von wegen des Khunigreichs Hungern biszher beschehen, das auch die Land so dem Feind etlich umb hundert meil entsteszen (?) und die die sach so vast nit angeht allein irentweg so stattliche Bewilligung gethan hetten.

Ob aber von wegen der hinderstelligen Jarn was zulegen, tregt ermelte Hof Camer gehorsamst Fürsorg, das so verseumbt worden schwerlich khundte herein gebracht werden; wolt (?) derwegen wie die Hungarische Camer gehorsambst rathen das ir gemain das Begern auf die 3 fl. hung. auf 3 oder 4 Jar zu continuiren gestelt wurde. Damit also das

nebenlegen des lucro Camere khundte desto beszer erhaltn und in Schwung gebracht werden. Dan dieweil es ain Regall ist, und einen Khünig de iure zuegehört, welcher bisher in abusum khomen, so will demnach vonnötten sein, das Khaiserlich Maiestät mit allem Ernst darob halten und sich davon khains wegs abweisen laszen sollte, sonder handhabe sich deszen so sye besurgt sein, und welches ain ordinari Khünigliches Einkhomen ist, fürnemtlich weil man befund das 20 denar ex lucro Camere beszer sein als ein Gulden so im Anschnid bewilligt wird. Demnach achtet gedachte Hof Camer gehorsamst das besste sein, das Khaiserliche Maiestät das lucrum Camere von den Stenden nit begereten, sondern sich allain in dem Fürtrag erkläreten: Khaiserlich Maiestät welten hinfür das lucrum Camere wie bis altercher beschah wider in usum khomen und der Camer einvordrn lassen.

Placet Cesari.

Damit aber solches desto leichter und on merere disputation erhalten würde, so achtet die Hof Camer auch für guet, das Khaiserlich Maiestät mit den fürnembsten Hungrischen Rhäten geistlichen und weltlichen ad partem handlet, wie est mit derselben Camer guet geschaffen, das sye nit volgen khundten, gnediglich vertraueten, mit guter Vermeldung, wo sye nit etwas statliches bewilligen würden, so würde solches bey den nachpauerten Landen nit allein ain bösz Exempl geben, sondern auch nichts gewisser den Abfall irer Bewilligung, Land und Leut auch gröszerer Gefahr des Feinds den Khriegszeiten zubesorgen und zugewarten sey. Deszgleichen wäre auch alsdan vast guet das Khaiserlich Maiestät mit den Spanschafften so Khaiserlich Mäiestät eigen sein, als Prespurg, Altenburg, Arwa, Lykhawa, Saaros, und noch etlich merere, oder mit irer Vice Comitibus daraus, wie gemelt, redeten, damit sye also desto mer auf Khaiserlich Maiestät seiten allicirt und gezogen wurden.

Placet Cesari.

Doch wäre es guet das sye erstlich durch Jemandes deszwegen informirt würden, ehe sye durch Khaiserlich Mai-

estät selbs wurden angesprochen. Derhalben steht es bey Khaiserlich Maiestät durch wen sye solches wellen thun lassen.

Fiat per Dominum Franciscum Turzonem.

Zu dem dieweil die segrenden Jar heer etliche Comitatus etwas contribuirt, etlich aber so khain Noth gelitten, sonder in Rhue geseszen sein, gar nichts gegeben haben, so achtet die Hof Camer ain sondere Notturft, das neben dem gemainen Begern auch in Sunderheit von denselben Spanschafften, bey denen die Ursachen so die Hungrische Camer erzelt nit stat haben, für die segrenden 4 Jar etwas mereres, nemblich von iedem Jar so sye gefeirt ain Guldn begert werde. Dan wo das nit beschehe, so stünde darauf das Khaiserlich Maiestät nit allein ain geringre Bewilligung erlangen, sonder das auch die Comitatus so etwas contribuirt habn, dasselb würden wellen abziehn, wie sye den deszweeg Vertröstung möchtens empfangen haben. Damit also zwischen den Spanschafftn beeden seits ain Gleichheit gehaltn würde.

Im fall aber von denselben de preteritis nichts zuerhalten, so rhat die Hof Camer gehorsambst das Khaiserlich Maiestät ir das lucrum Camerae benöthehielten, das dieselben Spanschafften für jedes Jar das lucrum Camerae richteten, welches sye one das schuldig wären. Dasdurch würden diejhenigen Comitatus gestilt so contribuirt habn, das lucrum Camerae würde in Schwung gebracht, darzue würde solches etwas ausztragen, würde man Ursach gewinnen von den Stetten ir anstendige Tax desto mer einzuvordern, und würde daneben bey den Spanschafftn in Gleichheit bringen.

Wie aber der Anschnid merers als bisher beschen ist ausztrag möchte, und was darin für ain beszere Ordnung fürzunemen wäre, ist in den vorig Landtag etlichmal weitleuffig proponirt aber nichts auszegerichtet worden. Doch wäre es vast guet, das hierin ain richtige Ordnung gemachet, und die Bewilligung ordentlicher eingebracht wurden. Derhalben möcht dieser Articl de connumeracione dicae aus den vorigen Landtagshandlungen hieher gezogen und wieder repetirt werden.

Placet.

Dieweil sich auch jüngstlich andere Land auf Khaiserlich Maiestät gnädigliechst Begern ir etliche Bewilligungen als Weingelt und anderes eingelassen, darfür sye befreit gewest, so stelte die Hof Camer zu Khaiserlich Maiestät gnädiglichsten Bedenkhen, ob wie und mit was Ordnung sye von den Stetten in Hungern auch ain Weingelt begern wellen oder nit.

Intermittatur.

Neben dem wais die Hof Camer nit ob es in Hungrn ein Ordnung hat, was man dem angehenden Khünig für ain contribution verehrt, wann Khaiserlich Maiestät dessen khain Wissen hetten, so steht es bey derselben ob sye sich bey der Camer wellen erkhundigen lassen.

Inquiritatur.

Sonst aber die andern Articl anlangt so auch zulegen wären, und erstlich die Beschwerung des Handlsleut das sye von irer Wahren über die Masz bey den Meutten gesteigert werden, und vonwegen der Abthueung der ungewöndlichen Meutt und Zöll, darauf rhiet die Hof Camer gehorsambst Khaiserlich Maiestät hetten von denen Articln so vor richtig wären jetzt zu dem letztn khain Meldung thun lassen, sondern hetten der Hungrischen Camer bevolhen in den Decretis zuversehn was vor desweg statn ist wäre. Dan wo die Fürschung zuvor verordnet, so wär Unnott solches wiederumb zu precauiren. Nur allain man wolte die Straf oder Execution von neuem vermelden.

Was den betrifft die Hungrischn Herrn und Edlleut so Khaufmanschaft treibn, und bezalen kheinen Dreisigist, gleich als fuereten sye dieselben Notturften zu irem aigenen Gebrauch, rieht die Hof Camer gehorsambst es wäre davon khain Meldung zu thuen, sondern zuwarten, bisz die Hungrn selbs Ursach geben darzue, und sich deszwegen wider die Dreisziger beschwereten. Darnach möcht man auf disz Meinung repliciren und nichtsdestoweniger die Abuorderung der gebuerenden Dreisigist den Dreissigern beuohlen werden.

Sovil anlangt das Rechten so in seminis defectu zuge-

brauchen, besorgt die Hof Camer gehorsambst, wo dergleichen sach fürgebracht, so würde dardurch nit allain nichts erhaltn, sondern Khaiserlich Maiestät Gerechtigkhait et ius regium geschmelert und in dubium vocirt, auch vill unrichtiger werden als es zuvor gewest ist; sondern Khaiserlich Maiestät lieszent bey den vorigen Decretis, fürnemblich wen Khaiserlich Maiestät die haimgefallene Gueter selbs einziehn wellen, gnediglichst bleiben.

Die Einbringung der Zehend rhat die Hof Camer auch nit, das es Khaiserlich Maiestät in den Rakhusch soll fuerbringen, sondern liesze es erstlich ad partem mit denen so die Hungrisch Camer rhat handln.

Was letzlich die geweltig Antastung der Dreiszigisten und Khaiserlich Maiestät Ambtleut betrifft, haben Khaiserlich Maiestät desweg ein offenes Recht, desweg wolt die Hof Camer gehorsambst rhaten, Khaiserlich Maiestät handhabeten sich desselben, und befühlen der Hungrisch Camer das sye vonwegen derselbn mit den Bakyths Paulen, doch erst nach dem Rakhusch handleten was recht wäre, und legeten ir daneben auf vleiszig nachzusehen was hievor in disen Articln decernirt wäre, das sye solches Khaiserlich Maiestät berichteten, damit wen etwas im Landtag hernach deszwegen für khäme, man an der Hand haben khündte.

Placet Caesari.

Beslieszlich ist gleichwol hievor bedacht worden in den nechsten Rakhusch vonwegen der Müntzordnung zu handln, doch acht die Hof Camer gehorsambst es werde damit nichts erhalten werden. Welt deswegen gehorsambst rhaten, man hette darzue stielgeschwigen bis die Hungrn selbs davon Meldung thäten.

Placet.

Sonst wais die Hof Camer diser Zeit nichts davon in der Proposition sol Meldung beschehen, allain was die Khriegs Articln betrifft, die werden Khaiserlich Maiestät sonder Zweifl schon duerch die Khriegsrath zuberatschlagen bevoh-

len haben, wovur es aber nit beschehen, so möchten si es noch verordnen.

Nota. Perkwerkhordnung und vergleich, Decretum in Eberstorf 13. Augusti 63.

Kivül: Ratslag. Landtag in Hungrn.

(Eredeti fogalmazata a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXIII.

1563. Augusztus 18.

A pozsonyi kamara második felterjesztése az országgyülési proposítiók tárgyában.

Sacratissima Caesarea et Regia Maiestas, Domine nobis semper clementissime.

Seruitutis nostrae et fidelitatis perpetuae in gratiam Sacratissimae Maiestatis vestrae humillimam subiectionem.

Postulata quae Maiestati vestrae sacratissimae ipso conuentus exordio proponenda visa sunt, coeteris resectis, nos iuxta recens Maiestatis vestrae Sacratissimae mandatum de die XVI. huius mensis ad nos perscriptum, eis argumentis rationibusque, quas apud status ad persuadendum valituras existimauimus, scripto hic annexo, pro nostro tenui captu deduximus, eo ordine quem res ipsa requirebat seruato. Quod quidem scriptum proinde Maiestatis vestrae Sacratissimae iudicio humillime summittimus, ut eius summo acumine ingenii, aut omne abolcatur, aut ita ut rei ratio postulat mutetur corrigaturque.

Illud non dissimulandum duximus, nobis humillime videri (salua tamen semper Sacrae Maiestatis vestrae Caesareae ac Regiae sententia,) petitionem singulorum florenorum per quadriennium praeteritum omittendam esse; veremur enim ne ea audita status et ordines regni magnopere exacerbentur; neque mentionem faciendam ducimus contributionis singulorum florenorum superiore anno a nonnullis comitatibus exactae, ne id eis nihil eiusmodi meditantibus in memoriam reuocetur.

Coeterum de lucro camerae nobis summisse probatur, ut

expresse tantum Maiestatis vestrae Sacratissimae nomine declaretur, Maiestatem vestram Sacratissimam decreuisse, ut id in posterum singulis annis in necessitates publicas exigatur. Mentionem certe de lucro signanter fieri pernecessarium ducimus, ut res conclusa deinde facile tantum in executionem demandetur. At ni definita apud regnum quomodocunque fuerit lucri in pristinum usum restitutio, frustra speratur id in usum reuocari posse. Tenet enim memoria Sacra Maiestas vestra, quantum biennio elapso sit laboratum nomine tam Maiestatis Vestrae sacratissimae, quam sacri regis Romanorum et Bohemiae, ut cum a tot annis nulla fuissent subsidia contributa, lucrum, pristinorum temporum consuetudine contribueretur, actamque eam rem esse non tantum priuatim apud cameram, verum etiam in consilio dominorum Praelatorum et Baronum regni, praesente etiam Spectabili et Magnifico quondam domino Palatino; cumque Camerae esset sententia ut nulla diaeta expectata, tantum pro iure Maiestatis vestrae exactores emitterentur, id nequaquam obtineri potuisse, sed conclusum fuisse per dominos Praelatos et Barones Diaeta opus esse, cuius auctoritate, lucrum quasi postliminio reuocaretur, inque eo cardine rem ad hodiernum usque diem permansisse. Quod clementer meminit Maiestas vestra Sacratissima in nouissima huius Camerae reformatione factam mentionem, ordinemque datum, ut receptis per dicatores a Judicibus possessionum seu villarum de administrata dica, legitimis testimoniis seu quietantiis, damno fraudiue locus esse nequeat, idque per nos in posterum dicatoribus iniungi, ac in exactione dicae passim obseruari vult, id nos tenemus memoria, atque id fieri oportere scimus, nec sumus immemores nostrae fidei, atque officii. Coeterum id ad praesens propositum, nimirum ut citra fraudem dolumque malum nobilium fieri connumeratio possit, nihil facit, verum ad restantias superiorum contributionum cognoscendas id ita fieri est necessarium. Ad euitandas autem eas quae in noua connumeratione a Nobilibus miscentur imposturas, alia prouidentia est opus.

Ubi Maiestas vestra Sacratissima clementer nos admonuit, ea de quibus leges latae sunt nunc non opus esse iterare, etsi in ipso exordio Comitiorum articulos quos ultra princi-

pales illos de subsidiis et lucro camerae addidimus, proponi non esse necesse nos ipsi arbitrabamur, tamen post primas propositiones, in progressu tractatuum, pro euidenti utilitate Maiestatis vestrae Sacratissimae necessario postulandum censemus, ut causarum super defectu seminis processus antiquus restituatur, qui in tripartito decreto, partis primae, titulo XXX. ex decreto regis Matthiae excerptus continetur, ut scilicet huiusmodi causae extra seriem assumantur, et anno reuoluto decidantur. Nam modo iudices de industria causas defectus seminis prorogant, ne quid in quibusquam bonis iuris sit regii adpareat, neue Donatarii gratia Maiestatis vestrae Sacratissimae perfrui possint, idque fit per conspirationem quandam in eorum fauorem, qui eiusmodi bona iniustis titulis tenent. Id quod modo accidit in bonis Izbugiaÿ, de quibus cum camerae res demandata esset, eaque frequentibus literis de toto negotii statu Maiestates vestras certiores fecisset, tamen ea anno proxime praeterito Pragae, inscia prorsus camera, dominis Joanni Pethew et Simoni Forgach collata accepimus.

De Teloniis iniquis, siccis praesertim, scimus in omnibus fere diaetis rem agitatam, sed hactenus nunquam definitam, interest autem fisci regii maiestatis vestrae, ut negociatores libere quaestum exercere possint, sublata iniquarum exactionum acerbitate.

Jam de decimarum importatione in loca finitima, nunquam quicquam publice decretum meminimus; nam cum decimae sint Episcoporum, liberum fuit arbitrium semper colonis, an ex ipsis agris in possessiones seu villas voluerint importare nec ne, verum certi eis manipuli sunt mercedis loco dati.

Postquam autem Maiestas vestra Sacratissima in superioribus potissimum regni Hungariae partibus decimas, ad arcem Saros Cassouiam, atque alia loca conducere coepit, nulla lex est lata qua teneantur Baronum et nobilium subditi decimas in tam longinqua loca conuehere; hinc est quod omnes valde importationi aduersantur, metuunt enim, ne consuetudo in legem vertat, et ob eam causam edicunt colonis ut ne quidem mercede eas importent. Id quod per hos elapsos annos

Maiestati vestrae Sacratissimae magno detrimento fuit; nam summae pecuniarum non exiguae in conuectionem decimarum sunt impensae, et multae decimae foris sunt corruptae aut dissipatae; neque consentiunt nobiles ad hunc usque diem comportationi decimarum. Ideo ducimus valde necessarium, ut agatur Maiestatis vestrae Sacratissimae nomine cum plerisque qui praecipue obsistunt, ut eam liberam in suis bonis permittant, et colonis suis edicant, ne quam difficultatem in ea re faciant; quod si id publice decerni posset, tanto Maiestati vestrae Sacratissimae foret certius et utilius.

Quod ad negociationes attinet magnatum et nobilium, optimum est illud simpliciter obseruare, ut de omni quaestu cuiuscunque vectigalia exigantur, quod tricesimatores in mandatis habent.

Quod ad Paulum Bakyth spectat, non est sane necesse, ut publice statibus negotium proponatur, verum finitis Comitiis Director contra illum procedat, iuxta articulos antea constitutos; tantum illud addimus, ut coram delectis Judicibus causa agatur, uti factum est in negotio Fuggerorum. Quod restat Deus Optimus Maximus Maiestati Vestrae Sacratissimae felices successus annuat, tam coronationis huiusce, quam caeterorum consiliorum atque actionum omnium in gloriam suam, et christiani nominis protectionem. Datae Posonio die XVIII. Augusti, Anno domini MDLXIII.

Sacratissimae Caesareae Maiestatis vestrae
fideles et humiles seruitores
Camerae Hungaricae
Praefectus et Consiliarii.

Külczim: Sacratissimae Romanorum Imperatoriae, ac Germaniae, Hungariae et Bohemiae etc. Regiae Maiestati etc. Domino nobis semper clementissimo.

(Eredetije a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXIV.

1563. Szeptember 7.

A bécsi udvari kamara által az országgyülési propositiók tárgyában Ferdinándhoz intézett második felterjesztése.

Euer Khaiserlich Maiestät haben iungstlich gesloszen von den Stenden alhie de singulis portis 3 gulden und auf 4 Jar lang zulegen, das lucrum Camere in usum zubringen und daneben von denjhenig Comitatis so die vier Jar her da khein contributio gewest gar gefeiert und khain Feinds noth erlitten haben, neben den gemeinen Begern auch ein gulden zubegern; welches als der Hungarisch Camer also angezeigt und beuolhen worden solches in formam propositionis zubringen, hat sye es gleichviel Euer Khaiserlich Maiestät gehorsamst bedacht für gar unthuenlich das de preteritis und sonderlich von wegen des einen Gulden von den feyrenden Spanschafften Meldung gethan werde, desgleichen de modo exigendi lucrum Camere ein Bedenkh gehalten. Derwegen Euer Khaiserlich Maiestät der Hofcamer gnädiglich beuolhen mit der Hungrischen Camer solche Articl alhie zuberatslagen und Euer Khaiserlich Maiestät deszen alszden gehorsamst zuberichten. Welchem sye also unterthenigklich nachkhomen, und den ersten Articl der Notturfft nach miteinander beratslagt haben, und befinden gleichwol das etliche Spanschafften etwas merer gethan und contribuirt haben als die andern, doch das derhalben khein Meldung in dem Landtag zuthun wäre, den wan Euer Khaiserlich Maiestät von disen Spanschafftn von wegen des vergangen etwas begern wurden, so würden Euer Khaiserlich Maiestät das haubt Argument und Ursach das Begern auf das khunftig soweit zustellen benomen werden. Rhaten deswegen gehorsamstlich Euer Khaiserlich Maiestät hetten solche Ungleichheit auszgelaszen und das Begern in gemein auf die 3 gulden stellen laszen. Dan ob gleichwol zuebesorgen es mechten die Comitatus et Ciuitates so etwas die Zeit her dem Khrigsvolkh und in anderweg dargelihen haben dasselbe abzuziehen begern, das also der Anschid oder Bewilligung vast geschmelert wurde; doch vermei-

nen beede Camer gehorsamst man mechte nach besloszner Bewilligung mit den Spanschafften handeln, damit sye ir gethones Anlehen fallen lieszen, welches sye sunder Zweifl, weil es nit grosz ist, thun würden. Deszgleichen möchte man den Stetten Taxam imponiren und dieselben desto mer erhöhen damit ir gethones Anlehen darin begriffen, und khund also one Euer Khaiserlich Maiestät Schaden bezalt werden.

Souil das lucrum Camere betrifft, achten beede Camer gehorsambst für das Euer Khaiserlich Maiestät daszelb nit begereten, sondern sich allain ercläreten sye wolten esz in posterum singulis annis iuxta priorem consuetudinem et decreta hoc nomine edita einuordern lassen, wird ein Rakhosch gehaltn oder nicht, damit also das lucrum Camere widr reducirt und in Braukh gebracht wurde.

Die andern Articl sein nit strittig, und mochten dieselben also in die Proposition inserirt werden.

Placet Caesari. 7. Septembris Anno 63.

(Eredeti fogalmazata a bécsi udvari kamara levéltárában.)

XXV.

1563. Szeptember 10.

Ferdinánd király második országgyülési propositiója.

Cum Sacra Romanorum Imperatoria ac Hungariae et Bohemiae etc. Regia Maiestas, Dominus noster clementissimus, in proxima propositione, quam fecit fidelibus suis Statibus et Ordinibus huius inclyti sui Hungariae Regni, clementer pollicita sit sese foeliciter absoluto negocio coronationis charissimi filii sui Sacrae Romanorum Hungariae ac Bohemiae etc. Regiae Maiestatis Domini itidem nostri clementissimi, quod foelix et faustum sit, reliqua etiam quae Caesarea sua Maiestas cum ipsis Statibus et Ordinibus tractanda et consultanda habet, propositurum. Id nunc Maiestas sua Caesarea hoc benigno scripto duxit exequendum.

Existimat igitur Caesarea eius Maiestas ipsis fidelibus suis Statibus atque Ordinibus Regni et cuique ipsorum in specie optime constare, quod Maiestas sua Caesarea ab initio suscepti Regiminis sui Hungarici nihil unquam prius aut an-

tiquius habuerit, quam ut eorum saluti incolumitati et permansioni consuleret, in eaque cura Maiestatem suam Caesaream neque sumptibus nec laboribus, curis, molestiis ac valetudini pepercisse, quin et Camerae propriae facultates aliorumque Regnorum et provinciarum suarum reditus pro huius Regni defensione et conservatione benigne impendisse, ut si quo pacto posset, Dei optimi maximi ope adiuta, fideles subditos suos a potentissimi ac perpetui hostis insultu atque iniuria tueri, protegere et conservare, qui adeo in viscera Regni penetravit, easque in iis radices egit, ut Maiestati suae Caesareae summa nunc difficultas sit rei gerendae imposita, praesertim accedentibus pernitiosis etiam rebellium machinationibus, ubi tamen Maiestas sua Caesarea, nihil solicitudinis praetermittens, validis saepe exercitibus contractis, Martem periclitata fuit. Et nunc quoque confinia a Dalmaticis oris usque ad Transylvaniae limites immensis prope sumptibus sustentat ac protegit, nec alio plane quam pii patris animo erga Status atque Ordines Regni subditosque suos fideles adfecta, rebus Christiani Imperii certa ac firma pace divino auxilio constitutis, ipsis de successore quoque certo, tantoque rerum moli sustinendae idoneo, ipsorum totiusque nominis Hungarici amantissimo, mortalitatis memor, mature prospicere voluit. Cum itaque tum magnitudo sumptuum, quibus per hosce annos aerarium Maiestatis suae Caesarea omne exhaustum est, tum praesens etiam finium cura atque conservatio, incolumitas scilicet patriae charissimae, coniugum, liberorum necessariorumque (*sic*) subsidia Statuum atque Ordinum Regni necessario flagitent, tametsi pro necessitatis magnitudine aequum erat uberiorem contributionem ordinari, tamen perpensis benigne etiam Regnicolarum difficultatibus, Maiestas sua Caesarea non plus postulare decrevit, quam ternos florenos de singulis portis, duobus terminis pro more exigendos. Quod subsidium, remota omni excusatione, causaque omni, decerni, et nova connumeratione facta colligi Caesarea sua Maiestas clementer postulat.

Porro cum stipendia militum in praesidiis finitimis collocatorum, certi temporis intervallo, propter alias grauissimas Maiestatis suae Caesareae necessitates et contributionum

defectum, in debitum sint accumulata, ne in posterum idem accidat, cum insigni et militum et Maiestatis suae Caesareae molestia, detrimentoque publico haud vulgari: postulat benigne eam contributionem a portis singulis ternorum florenorum per quadriennium continuari, ac eandem commemorationem, (*sic*) ut milites continuata solutione recreat, in finitimorum locorum praesidio atque custodia commode queant perdurare, cum constet non singulis annis Comitia convocari posse, occurrentibus arduis et in evitabilibus rerum momentis, et quoties convocantur non sine gravi sumptu Regnicolarum ea peragi.

At quoniam Caesarea eius Maiestas intellexit superioribus annis, nonnullorum malis artibus subsidia ad Regni defensionem oblata vehementer diminuta esse. Hortatur proinde Caesarea eius Maiestas gratiose fideles suos Status atque Ordines Regni, ut communicatis inter se consiliis, modum ipsi statuant, quo sincera et justa fiat portarum connumeratio, et subsidia rite exacta in Cameram Maiestatis suae, absque defectu seu diminutione aliqua administrentur. Debent profecto singuli secum reputare cum huiusmodi subsidia ad continuam Regni defensionem decernantur, non tam Maiestati Caesareae id adimi quod eiusmodi maligno colore supprimatur, quam saluti patriae ipsorumque tum coniugum ac liberorum suorum subtrahi. Quando obscurum nemini esse potest quocunque cum Thurcarum Principe induciae firmentur, tamen oportere plaerisque in locis copias equestres et pedestres in promptu habere, tam ad cavendas hostis insidias, quam ad rebellium molimina reprimenda, pacem atque tranquillitatem publicam turbare nitentium, ne iam commemorentur toties, tot arces finitimae, quarum intertentione aliorum etiam Regnorum et provinciarum Maiestatis suae Caesareae facultates exhauriuntur, Maiestati suae Caesareae gratiose probaretur modus ille in Diaeta Posoniensi anno MDXLVI, ordinatus, videlicet ut Maiestas sua Caesarea per Cameram suam ad unum quemque Comitatum dicatorem eligeret, probum et honestum, penes quem ex quolibet Comitatu eligeretur rursus unus nobilis, similiter vir probus cui pro labore per Comitatum satisfieret, qui etiam invitus ad id one-

ris subeundum cogeretur, qui ambo, alter quidem apud Cameram Regiam alter in sede Comitatus firmissimum praestarent Juramentum, quod citra acceptionem personarum, pro fide eorum et fidelitate, quam Caesareae ac Regiae Maiestati et patriae debent, probe et fideliter tam in connumeratione praesentis dicae portarumque incisione, quam in cognoscendis exigendisque superiorum contributionum restantiis procederent. Neque Judices Nobilium aliquas possessiones portasque, sub poena capitis caelare audeant, sed ad omnes connumerandas dicatores personaliter perducant. Neque vero dicator regius et nobilis ei adiunctus Judicis iuramentum postulabunt, sed duos vicinos ab utroque latere unius cuiusque coloni contiguos iurisiurandi sacramento obstringent, sit ne is sessionalis et Domino Fundi tributarius nec ne; connumerent autem omnes quotquot Domino eorum censum pendunt, et substantiam habent ad valorem sex florenorum, prout in Diaeta Tyrnaviensi anno MDXLVII. et alias saepe fuit constitutum. Neque vero molitores, nec libertini, nec artifices, neque Rutheni, neque Valachi, neque Rasciani exempti habeantur. Illud etiam petit Maiestas sua Caesarea decerni, ne in longum exactio protrahatur, ut absoluta Diaeta in singulis Comitatibus statim e prima sede seu congregatione Nobilium Dicatores ad connumerationem emittantur. Finita vero connumeratione rursus e prima sede mox exactio publicetur, ut intra decimum quintum diem quisque de bonis suis dicam integram dicatori adferre et representare teneatur. Ac literae Byrsagii per Universitatem Nobilium, vice Comiti, eadem in sede expediantur. Ac simul atque connumeratio finem habuerit, Nobilis ille, tam connumerationis regestum, quam verarum et compertarum restantiarum, illico sub sigillo Comitatus, Maiestati suae Caesareae ad Cameram suam Hungaricam transmittat.

Vult etiam Caesarea Maiestas ad compescendam contumaciam potentiorum, dicae exactioni repugnantium, eadem remedia ordinari, quae in Diaeta Posoniensi Anno MDL. ordinata fuisse dignoscuntur.

Ex quo vero lucrum Camerae propriae Coronae Regni proventum fuisse compertum est, ab antiquo ordinatum, sive subsidium fuerit publicatum, sive non fuerit: declarat proinde

et ordinat Caesarea Maiestas, ut huiusmodi lucrum Camerae ad sublevandas Maiestatis suae et Regni difficultates in perpetuum etiam singulis annis continuis, iuxta priorem consuetudinem, et decreta hoc nomine sancita, statis terminis exigatur.

Deinde cum ad defensionem et conservationem ditionis, quam Sacra Caesarea Maiestas, Dei beneficio, adhuc possidet in hoc inclyto Hungariae Regno, maximopere pertineat, ut loca finitima quovis tempore copiam habeant commeatus et victualium, ne milites necessariis alimentis destituantur, Caesarea autem Maiestati demonstratum sit, quod milites praesidiarii passim in confiniis, praesertim in partibus Croatiae et Sclavoniae, per propolas praeementes victualia maxime graventur, adeoque, ut nisi huiusmodi propolarum lucro inhiantium, perniciosae negociationes inhibeantur, milites diutius in praesidiis permanere nullo modo queant. Ideo Sacra Caesarea Maiestas fideles suos ordines Regni sui Hungariae clementer requirit, ut inter se deliberent, de constituendo in hac publica Diaeta certo modo ac ordine, quo huic incommodo occurratur, ac praeemtiones istae victualium interdicantur, ac prorsus exterminentur; adeo, ut cuilibet subdito aut colono liceat victualia quae habet, cui et ubi illi libuerit venumdare. Et si in futurum compertum fuerit quempiam, quicunque ille sit, victualia praeemere, aut etiam pecunias subditis hoc nomine mutuo dare, ut illa postmodum maioris revendere et quaestum facere possit, tunc supremi Maiestatis suae Caesareae Capitanei plenam facultatem et potestatem habeant talibus propolis victualia collecta, atque congesta, libere auferre, et pro illis solvere pretium illud, quod deputandi ad id viri boni, tam Regnicolae et Provinciales, quam militares, facta aestimatione solvendum fore iudicabunt.

Similiter videtur summe necessarium esse, ut constituatur modus ac ordo, ut victualia militibus carioreet viliore pretio, pro qualitate copiae et penuriae in qua fruges quolibet anno proveniunt. (*sic*) Item quomodo et qua mercede victualia pre colonos ad loca finitima convehenda sint, ne militibus causa et occasio detur propter commeatus excurrendi in villas et possessiones, miserosque colonos molestandi et opprimendi.

Et quoniam hactenus officialibus Caesareae Maiestatis in vectura victualium et alimentorum, bombardarum et aliorum instrumentorum et apparatuum bellicorum saepe numero contigit per Regnicolas ac subditos in Hungaria, Croatia et Sclavonia plurimum impedimenti exhiberi, utcunque debitae, et honestae mercedis solutio offeratur, unde fit et nonnunquam ut oblata aliqua rei adversus hostes bene gerendae occasio cum maximo Regni detrimento, amittatur. Maiestas sua Caesarea proinde clementer postulat, ut fideles Ordines ac Status Regni perpendant et deliberent, quomodo in hac quoque parte constitui debeat certus et firmus aliquis ordo, qui in convehendis ultra citraque victualibus, bombardis et eiusmodi instrumentis et apparatibus bellicis, deinceps pacis bellique tempore. quotiescunque opus erit, firmiter hinc inde obseruetur, et in quo Maiestas sua Caesarea secure possit conquiescere.

Porro Sacra Caesarea Maiestas hucusque assiduis quorundam Regnicolarum precibus et petitionibus interpellata fuit, ut modo hoc, modo illud castellum praesidio firmare et intertenere dignaretur, prout possessiores arcium et locorum Dobrennte, Chongrad, Vonnoth, Segligeth et aliorum citra Dannubium sitorum; ac ex altera Dannubii parte, possessores locorum Chomiath, Schuran, Arlho, Schitnegg, Jhenne, Jesne, Panchotha, hactenus ad futurum publicum Regni Conventum in quo de his rebus tractandum foret, reiecti fuerunt. Quia vero Maiestati suae Caesareae in tanta sumptuum multitudine, quos pro defensione et conseruatione huius inclyti Regni sui sustinet, perquam grave et intolerabile sit, tot et tam graves impensas facere in sustinendis tam multis atque tam remotis locis, unde nihil prorsus utilitatis ad Maiestatem suam Caesaream, Ordinesque Regni redire dignoscitur, cum tamen possessores ipsi propterea non alant alios aut plures milites, quam seruitores suos ordinarios et domesticos, et pleraque loca illa non possint diuitius consistere, quam donec hostis ea oppugnare coeperit. Idcirco Sacra Caesarea Maiestas desiderat cum fidelibus suis Statibus ac Ordinibus Regni Hungariae consultare et concordare de certis finibus statuendis, ita ut sumptus qui incumbunt Maiestati suae Caesareae,

pro defensione fidelium suorum Regnicolarum, conuertantur ad intertentionem et conseruationem locorum, quae sint alicuius importantiae, et unde impetus hostiles reprimi et cohiberi queant. Reliqua autem superflua et inutilia castella diruantur, vel si hoc possessoribus videatur grave, saltem in hoc quomodo sunt statu, relinquantur, et eatenus conseruentur, quatenus sine periculo Regni fieri poterit, neque Maiestas sua Caesarea assiduis interpellationibus pro magnis praesidiis ac multis munitionibus aliisque apparatibus, et rebus ut hactenus factum est, molestetur.

Ad hoc sunt alia quoque plurima loca inutilia, quae nullam vim hostilem sustinere possunt, quorum intertentio applicatur et commiscetur intertentioni aliorum finitimorum et munitorum locorum, quae sustinentur sumptibus Sacrae Caesareae Maiestatis, et reliquorum suorum Regnorum et Dominiorum. Id sane Maiestati suae Caesareae nimis videtur onerosum, quando quidem in tanta finium amplitudine et distantia, exhausto iam propter defensionem et conseruationem huius inclyti Regni Hungariae aerario Maiestatis suae, non possunt profecto sumptus et subsidia ista Regnorum et Dominiorum aliorum Maiestatis suae Caesareae, ad conseruationem cuiusque privati et inutilis castelli sufficere, aliunde autem supplere huiusmodi defectum Maiestas sua non potest. Quamobrem saepius fuit deliberatum, ex usu Maiestatis suae Caesareae ac Regni huius futurum, ea dirui et solo aequari, quod licet Ordines ac Status Regni, praesertim Croatiae et Sclauoniae, semper vehementissime disuaserunt, conservandorum tamen illorum nullum idoneum modum unquam ostendere, nedum sumptus necessarios contribuere voluerunt. Cum ergo Maiestas sua Caesarea plane credat comissarios suos, qui in praesentiarum lustrant confinia Croatiae in futura sua relatione idem consilium de diruendis talibus aliquot inutilibus castellis et locis daturos, eique ordines sicuti ante hac repugnaturos: ideo Maiestas sua Caesarea a fidelibus suis ordinibus ac Statibus in hoc conventu congregatis postulat, ut aut Maiestati suae Caesareae proponant bonum aliquem modum, quo talia loca passim in Hungaria, Croatia et Sclauonia queant, sine dispendio et grauiore suae Maiestatis onere, con-

seruari, et ipsi quoque necessarias ad id impensas contribuere, vel saltem ut solo aequentur assentiri.

Et quoniam ad defensionem et conseruationem Regni non parum conferre solet communitio et fortificatio locorum finitimorum, prout ipsis Regni Ordinibus ac Statibus probe constat, quam Maiestas sua Caesarea in tanta mole sumptuum, quos facit pro incolumitate fidelium Regnicolarum suorum, suis solis ac aliorum Regnorum et Dominiorum suorum impensis perficere non potest. Proinde Maiestas sua Caesarea benigne petit, ut fideles sui Ordines ac Status Regni Hungariae inter se tractent, quomodo loca finitima, quae sunt maioris momenti, in quorum scilicet conseruatione, post Dei auxilium, consistere videtur salus et incolumitas harum reliquiarum Regni, utputa ex altera Dannubii parte, imprimis Jaurinum, Babolcha, Papa et alia, ex hac vero Lewa, Carpa sanctus Andreas et reliqua loca, quae in illo tractu sita sunt, per gratuitas Colonorum operas seu angarias, sicuti in superiorum etiam annorum Conuentibus decretum fuit, muniantur, et operae quae in nonnullis Regni partibus, secundum decreta et constitutiones proximi Conuentus anno MDLIX. celebrati nondum sunt praestitae, adhuc compleantur, quandoquidem huiusmodi locorum communitio potissimum ad ipsorum Regnicolarum et colonorum etiam securitatem tendat.

Porro cum grauissimae in dies querelae ad Caesaream Maiestatem perferantur, de liberis Haydonibus, qui passim in finitimis locis sine stipendio foventur, ac rapto viuunt, praesertim a Turcis, quod illi Turcicam ditionem hostiliter incursantes et depopulantes, ansam et causam praebent Turcis adversus miseros colonos in ditione nostra existentes, idem faciendi et violandarum induciarum, quas Caesarea Maiestas cum principe Turcharum ad octo annos pepigit, et quoad ex altera parte non violabuntur sincere et firmiter obseruare cogitat; ad dignitatem vero et existimationem Caesareae suae Maiestatis pertineat, atque etiam necessitas Regni postulet, petulantiam, temeritatem et rapacitatem talium hominum cohiberi: idcirco Maiestas sua Caesarea clementer postulat a fidelibus suis Statibus et Ordinibus, ut inter se deliberent, de adhibendo his malis oportuno et efficaci remedio, ita ut

liberi illi Haydones ex arcibus et locis finitimis prorsus amoueantur, et tam illi, quam praesidiarii, qui inducias violari praesumpserint, pro demerito serio puniantur.

Quoniam autem Regnum sine celebratione Judiciorum et administratione Justitiae non potest consistere, et Maiestas sua Sacra informata sit, magnam esse multitudinem causarum, iam inde a multis annis residuarum, et non sine iniuria, oppressioneque multorum, signanter vero pauperum, necdum adiudicatarum, proptereaque magnam licentiam nefariorum et maleficorum ac publico quietis interturbatorum hominum usque adeo acreuisse, ut nulla bonorum et miserorum pax, atque securitas in Regno esse possit: hortatur Maiestas sua Caesarea benigne et admonet Status ipsos et Ordines Regni, decernant et statuant de hoc quoque, quomodo in posterum Judicia semper continuentur, et absque diuturniore intermissione celebrentur; ne cessatio ista in celebratione Judiciorum det malis et potentioribus occasionem, sub eius confidentia longe maiora, quam hactenus patrandi. Deliberent quoque inter se accurate fideles ipsi Status, et modum atque ordinem aliquem cogitent, quo etiam praeter celebrationem Judiciorum, manifesti malefactores sicarii, homicidae et id genus homines nefarii, pro pace et quiete atque securitate publica conseruanda ac ad placandam auertendamque iram Dei Optimi Maximi, quae procul dubio propter inpunitatem talium facinorosorum hominum in nos omnes iuste meritoque venit, puniri atque castigari possint.

Praeterea cum sine vero Dei cultu, qui nonnisi ex vera rursum orthodoxaque fide atque religione, et charitate erga Deum et proximum procedit, omnia mortalium acta, omnes conatus irriti sint ac frustranei, sineque hoc salus animae nulla esse possit, et nihil etiam rerum terrenarum foeliciter procedat; sint autem, prout Sacra sua Maiestas certo intelligit, his temporibus exortae per Regnum suum Hungariae variae sectae et haereses a vera et orthodoxa fide alienae, pleraeque vero impiae et prorsus absurdae; neque deesse intelligantur passim singulares uniuscuiusque fautores et protectores ac irregularium illegitimorumque praesbiterorum, atque falsorum praedicatorum, non legitime nec ab Ecclesia sancta

Catholica missorum, violenti defensores; hortatur sua Maiestas Caesarea pie et paterne Status et Ordines Regni, ut in religione unionem, concordiam et mutuum consensum atque charitatem, in qua sola spiritus sanctus habitat, obseruent: vitent Schismata et segregationem atque discessionem ab Ecclesia Sancta Catholica, extra quam salus animae esse non potest, nec ab ea fide vera et Catholica, quae ab antiquis inde temporibus per Apostolos et sanctos Ecclesiae Catholicae martyres et patres tradita, ac a tot retro annorum seculis, communi totius Orbis Christiani consensu, obseruata est, recedere velint, atque dissensiones et diuersas quae nunc nunc proh dolor ad infinitarum animarum periculum, ortae sunt scissiones maxime omnium fugiant, atque unionem et charitatem, cuius author est Deus, sequantur potius quam dissensiones, et varias pernitiosasque sectas quarum Diabolus et pater, inter se dominari patiantur; certissime sibi persuadentes. Deum quoque optimum Maximum ita populo suo futurum propitium, et iram suam, qua nos nunc merito ob peccata nostra et populi acipsam potissimum non veram cultus sui obseruationem, ac Ecclesiae suae sanctae Catholicae sponsae suae irreuerentiam, atque denegatam ei debitam sanctamque obedientiam, nec non impios errores affligit, haud dubie desituram.

Si quae sunt etiam alia, de quibus Status ipsi et Ordines Regni, pro publico bono, agendum esse putaverint, de his quoque communibus unanimibusque votis atque sententiis inter se agere deliberareque poterunt; utque id quiete et pacifice agant ac absque strepitu, et clamore, hoc enim modo, et non per altercationes mutuas et inutiles, aliquid concludi poterit, eos Sacra Maiestas Caesarea clementer hortatur.

Postremo priuata quae erunt Regnicolarum negocia, Sacra Maiestas Caesarea, finitis publicis, clementer cum Consilio suo reuidebit, et quo maturius poterit, gratioso et optato, quoad eius fieri poterit, responso expediet.

Kivül: Exemplum propositionis secundae exhibitae Ordinibus Regni Hungariae. Die X. Septembris Anno MDLXIII.

(Kredeti fogalmazata, melynek egyes pontjai mellett, a lapszélen I—XVI. folyó számokkal jelölt rövid tartalommutató czimek állanak, a bécsi titkos levéltárban.

XXVI.

1563. Szeptember.

Ferdinánd királynak a nádorválasztás tárgyában a magyar országgyűléshez intézett leirata.

Sacra Romanorum imperatoria ac Hungariae et Bohemiae etc. regia Maiestas, dominus noster clementissimus, ex relatione charissimi filii sui, sacrae Romanorum, Hungariae ac Bohemiae etc. regiae Maiestatis, domini itidem nostri clementissimi, benigne intellexit summum desiderium fidelium suorum statuum ac ordinum huius incliti sui Hungariae regni de eligendo palatino; et non dubitat sacra sua caesarea Maiestas, quin hoc ipsorum statuum et ordinum desiderium e singulari quadam fide, obseruantia ac studio erga caesaream regiamque Maiestates et regnum ipsum profectum sit, et quod habeant causas non usque adeo leues aut friuolas huiuscemodi petitionis suae. Ad haec nouit sua caesarea Maiestas, quod antiquissima sit consuetudo in hoc regno eligendi palatinum, ab eo nimirum tempore introducta, quo regnum nondum fuerat in hasce angustias redacta, sed is erat eius status, quo palatini opera magis quam nunc necessaria videbatur.

Verum caesarea Maiestas existimat plerosque fidelium suorum statuum et ordinum huiusce regni sui id quoque memoria tenere, quod ante spectabilem ac magnificum quondam dominum Thomam de Nadasd comitem, multis annis nullus fuerit palatinus, et quod Maiestas sua caesarea habuerit tunc palatini loco generalem locumtenentem regni, qui curabat loco et nomine Maiestatis suae caesareae ea, quae suarum erant partium, item capitaneum generalem, qui praerat rei bellicae, et denique locumtenentem palatinalem, qui ius et iustitiam administrabat, et quantum Maiestas sua caesarea meminit res regni per tales officiales satis commode et cum beneficio regnicolarum gerebantur.

Unde factum est, quod post mortem praedicti comitis Thomae de Nadasd nouissimi palatini, Maiestas sua caesarea iam memoratam rationem gubernandi huius regni, tamquam commodam et opportunam, reducendam duxerit, creato rursus

locumtenente ac constituto ultra Danubium capitaneo supremo, viro fide, fortitudine ac rei militaris scientia satis claro; planeque persuasum habuit Maiestas sua caesarea fideles suos ordines ac status regni tali ordinationi et dispositioni Maiestatis suae caesareae, qua maxime consultum esse voluit fidelibus suis regnicolis, sicuti etiam Maiestas sua in creandi capitaneum supremum et deputandi palatinalem locumtenentem opere versatur, ex hac quoque parte obsequenter acquieturos fuisse; quemadmodum nec nunc quidem arbitratur ullam subesse necessariam causam mutandi hanc regiminis formam, et procedendi ad palatini electionem; praesertim cum hactenus nulla grauamina Maiestati suae caesareae contra modernum etiam locumtenentem, aut alios officiales regni proposita fuerint; sed potius e diuerso occurrant grauissimae rationes, propter quas hoc tempore ab electione palatini plane videtur esse supersedendum, quas nimis longum foret hoc loco omnes singillatim recensere; una quidem in promptu est, quae sine maximo dolore Maiestatis suae caesareae exprimi non potest, ingens scilicet afflictio et desolatio regni, nam propter peccata nostra, hodie non ea est rerum Hungaricarum facies quae olim fuit, talis videlicet, in qua serenissimis quondam Hungariae regibus ac regno opera palatini non incomoda nec inutilis erat. Deinde in literis quibus Maiestas sua caesarea hunc publicum regni conuentum indixit, nulla prorsus mentio facta fuit eligendi palatini, prout oportebat. Ad haec omnia ea quae incumbunt palatino officia iam demandata sunt, vel saltem posthac demandabuntur aliis personis, qui ea curare et praestare debent, sicuti iam dictum est.

Quod si fortassis ordines ac status regni et praesertim nobiles arbitrantur ad id potissimum necessariam et utilem esse palatini electionem, ut habeant ad quem sua grauamina iniurias ac violentias, si quibus vel a se inuicem vel a potentioribus afficiuntur, deferre, et tanquam ad sacram anchoram confugere queant; ne hanc quoque satis idoneam causam esse caesarea sua Maiestas existimat, quia grauamina et querelas ad ipsammet caesaream ac regiam Maiestates deferre possunt. Quandoquidem ut plurimum vel caesarea, vel regia Romanorum Maiestas adsunt in propinquo, Viennae nimirum, quod

idem ferme est ac si essent intra limites regni, nisi quod utraque Maiestas praeteritis aliquot mensibus abfuerunt propter causas, quae fidelibus ordinibus ac statibus regni probe constant, et cum beneficio huius incliti regni sui coniunctae sunt, quo tamen tempore Maiestas sua caesarea gubernium rerum hungaricarum, tam iusticiam quam rei bellicae administrationem concernentium, charissimo filio suo archiduci Carolo, domino nostro gratiosissimo, demandauerat, cuius Serenitas interea in archiducatu Austriae supra Anasum egit, et propius quoque accessisset ad confinia regni, nisi contagione pestis, tunc in his partibus grassante, impedita fuisset.

Cum igitur res ita se habeat, videlicet quod sua caesarea et regia Maiestates, vel saltem altera eorum posthac quoque pro maiore parte non longe abfuturae sint a suis fidelibus ordinibus ac statibus regni Hungariae, ad quam illi grauissima quaeque sua negocia, tam iuris quam militae administrationem attingentia, quoque tempore referre poterunt, habeantque intra fines regni locumtenentem et ex altera Danubii parte capitaneum generalem, habituri itidem ex hac parte propediem alterum, qui eis ad omnem subitam vim ac impressionem praesto sint, et insuper Maiestas sua caesarea cogitet creare locumtenentem palatinalem, qui praesit iudiciis celebrandis : Maiestas sua caesarea dictos fideles suos ordines ac status incliti sui regni Hungariae proinde clementer adhortatur atque requirit, ut ad praesens contenti ea gubernii ratione, qua modo Maiestas sua caesarea, tanquam praesenti rerum statui conuenienti, uti statuit, desistant a proposito petendi et urgendi electionem palatini, hoc tempore minus necessariam, sed progrediantur ad expeditam et celerem deliberationem ac resolutionem illorum maximorum et ad salutem et conseruationem ac permansionem huius incliti regni, suauissimae ipsorum patriae pertinentium negociorum, qui in posteriore propositione Maiestatis suae caesareae continentur, quo citius huic conuentui optatus finis imponatur, et regnicolae magnis istis sumptibus atque laboribus liberentur.

Quod si vero iidem ordines ac status habent grauamina contra praesentem Maiestatis suae caesareae locumtenentem, vel de iustitiae administratione, vel de aliis rebus, quibus se

grauari putant (utcunque Maiestas sua Caesarea confidit dictum locumtenentem hactenus officio suo probe et sine cuiuscunque iniuria functum esse) poterunt una omnes vel separatim ac in specie talia sua grauamina siue caesareae siue Romanorum ac Hungariae Bohemiaeque etc. regiis Maiestatibus proponere; iis namque intellectis Maiestas sua caesarea non praetermittet, pro paterna benignitate, qua hosce fideles suos regnicolas complectitur, et pro regii quoque muneris sui ratione id statuere, quod pium, iustum et aequum ac ad praecauendas eiuscemodi querelas commodum et opportunum fore iudicauerit.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XXVII.

1563. Október.

Töredék a pozsonyi országgyülés felterjesztett végzéseiből.

Quod autem sacra Maiestas sua fideles suos regnicolas primum omnium benigne hortatur, ut considerata magnitudine sumptuum, quibus aerarium suum sit exhaustum, et confiniorum quoque, a quibus eorum dependet incolumitas necessitatibus, ternos hoc anno florenos de singulis portis duobus in terminis soluant, eamque solutionem per quadriennium continuent et nouam quoque connumerationem decernant: status et ordines regni, licet suam et colonorum suorum tenuitatem et attritas valde diminutasque vires et facultates non ignorent, eo, quod quamuis elapso proximo isto triennio, nulla fuerit decreta dica, pleraeque tamen regni partes intra id tempus aliquoties et uno in anno pluries fuerint dicatae, aliae vero, communis contra Thurcas defensionis causa, pro intertentione gentium et aliis bellicis sumptibus diuersis vicibus non paucas fecerint pecuniarum contributiones, hisque omnibus accedant grauissimae et indicibiles pene colonorum direptiones et oppressiones, quas in dies a militibus et exercitu sacrae Maiestatis suae, non minus quam ab ipsis Thorcis sine aliqua intermissione patiuntur: pro clementi tamen suae Maiestatis adhortatione sumptuumque eiusdem quos non ignorant necessitate, statuunt atque decernunt, ut de singulis in-

tegris sessionibus ad annum proxime sequentem tres exigantur floreni duobus in terminis, pro festo scilicet Epiphaniarum Domini unus cum dimidio florenus. et tantundem pro altero festo natiuitatis beati Joannis Baptistae, quorum quidem trium florenorum duos pro sacra Maiestate Caesarea, tertium vero pro serenissima regia Maiestate, domino eorum clementissimo offerunt, atque hoc uno floreno de singulis sessionibus exigendo, illius Maiestati regiae in hac felici eius coronatione muneris honorarii loco congratulari, suumque erga illum amorem et obseruantiam declaratam esse cupiunt; supplicantes suae Maiestati regiae, ut quemadmodum hactenus ipsis penes suam Maiestatem Caesaream in omnibus eorum negociis clementissimus fuit dominus, ita deinceps quoque simili eas clementia prosequi, susceptaque iam feliciter istius regni corona, defensionem et permansionem eorum pari cum sua Maiestate Caesarea ardore et diligentia, curae sibi imposterum quoque habere dignetur.

Postulat praeterea sacra Maiestas Caesarea, ut quia comitia, propter alia occurrentia ardua et diuersa negocia sumptusque regnicolarum, singulis annis indici non possint, dica ipsa trium florenorum continuaretur per quadriennium. Ad id quidem quod attinet quum generalis regnicolarum conuentus, singulis annis, non tam dicae causa, quam ob declaranda publica grauamina et tractanda alia regni negocia, ad eiusdem bonum et quietem pertinentia, indici celebrarique soleat, et iam dictae causae obstent quominus regnicolae ipsi faciendis crebrioribus et maioribus solutionibus pares esse possint; statibus et ordinibus regni haec suae Maiestatis postulatio non solum onerosa verum etiam laudabili errum consuetudini derogatura videtur. Nihilominus tamen, ne clementi suae Maiestatis hac in re factae requisitioni defuisse videantur, pro singulari eorum sacrae suae Maiestati in omnibus promptissime semper obsequendi studio, aliquid maius etiam suis viribus faciendum, praestandumque putarunt. Atque propterea decernunt, ut praeter illos ternos florenos, pro anno praesenti sacrae Caesareae et regiae Maiestatibus modo praemisso oblatos exigantur ad sequentem immediate alterum annum videlicet 1565. pro sacra Maiestate sua caesarea de singulis integris sessionibus singuli duo flo-

reni, idque duobus in terminis, primo quidem pro festo Epiphaniarum Domini, altero vero pro festo natiuitatis beati Joannis Baptistae. Supplicant tamen status et ordines ipsi, ut quum ne pacificis quidem temporibus, et integro adhuc regno soliti fuerint diuturniorem regis sui a regno absentiam ferre, periclitantibus vero nunc indies istis reliquiis, sacrae Maiestatis suae in regno praesentia summopere requiratur: dignetur ipsa, vel serenissimus rex pro maiori parte in Hungaria residere, et in posterum, si fieri poterit, singulis semper annis, sin minus tamen statim in fine secundi anni, generalem suis fidelibus subditis conuentum indicere, in quo vel ipsa sua Maiestate caesarea vel serenissimo rege presente, possint suas necessitates et grauamina proponere, deque publicis regni negociis et electione palatini tractare.

Decretum etiam est, ut noua fiat portarum connumeratio, secundum illum modum, qui iuxta publicas constitutiones anni 1557. in exacta proxime praeterita contributione fuit obseruatus; propterea quod status et ordines a tempore contributionis proximae factae regni istius reliquias plurimum decreuisse et diminutas esse cernunt. Hoc solum addito et decreto, quod Rutheni et Walachi, illi etiam, qui licet domos non habeant, in tuguriis tamen habitantes, non contemnendam pecorum summam alunt, dimidiam oblatae dicae partem eorum quilibet contribuat, et si quispiam horum, sciente et volente domino suo, ad tempus tantum donec scilicet dicatio peragatur in vicina regna vel prouincias aufugerit et hoc manifeste constiterit, dominus ipse pro eo duplum soluat. Item ut molitores ac etiam artifices, qui in stipendio dominorum non seruiunt, ad exoluendam dicam sint obligati et adstricti. Combusti vero, et illi qui in locis desertis consederint et nouas ibi domos erexerint ac a sacra Maiestate sua a solutione Dicae exempti sunt, exemptio ipsa obseruetur.

Comitatibus quoque illis, qui elapsis hisce proximis annis, per capitaneos et administratorem prouentuum sue Maiestatis requisiti, certas pecunie summas ad suae Maiestatis necessitates contribuisse et de rehabitione illarum ex proxime futura Dica assecurati fuisse dicuntur, et aliis etiam, quibus acceptum mutuum ex futura contributione deputatum esset: dignetur sacra

Maiestas sua pecuniam mutuo datam visis ea de re capitaneorum vel administratorum prouentuum literis, ex decreta nunc dica clementer defalcari facere.

Et quum non pauca in regno loca hisce annis, partim per depraedationes hostiles, partim vero peste et incendiis sint desolata, a non paucis vero illorum, quae adhuc sunt integra, constet restantias dicarum semel et a nonnullis bis exactas esse: supplicant status et ordines regni, ut cum existente tam confuso restantiarum statu, illarum exactione coloni plurimum vexentur, dignetur inquisitionem et exactionem earum gratiose condonare, illas vero que exacte et forte mondum in cameram sue Maiestatis presentate essent, a dicatoribus exigendas mandare.

Item, quemadmodum in prioribus quoque conuentibus, ita in isto quoque decretum est, ut a colonis qui Turcis vel aduerse factioni subditi sunt, dimidium tantum oblate et decrete dice exigatur.

De lucro camere, quod sacra Cesarea Maiestas tanquam proprium corone prouentum singulis in posteris annis, siue decretum fuit subsidium siue non, iuxta veterem morem continue exigendum decerni postulat, visum est statibus et ordinibus regni, quod quamuis non ignorent lucrum hoc camere specialem et ordinarium esse regum Hungarie prouentum, quia tamen a multis inde annis ita semper obseruatum fuisse recordantur, ut oblato per regnicolas regibus subsidio, lucrum camere semper intra illud fuerit computatum et nunquam seorsum cum subsidio exactum, eos ne nunc quidem quicquam a veteri ista consuetudine immutare posse, atque propterea sacre Cesaree Maiestati humilime supplicant, dignetur ipsos in veteri isto more clementer conseruare, ipsumque lucrum camere intra dicam oblatam computatum acceptare.

Kivül: Extractus responsi ordinum ac statuum regni Hungariae.
(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXVIII.

1563. Október.

Töredék a förendek által felterjesztett végzésekből.

7. Ubi vero sua Maiestas caesarea fideles suos status et ordines regni hortatur, ut inter se decernant, modumque et ordinem constituant, quibus milites locorum finitimorum continua commeatuum copia abundent, et ii, qui praeemptione victualium negociantur puniri queant: status ipsi et ordines regni duplicem victualium rationem in confiniis necessariam animaduertunt. Unam, qua locus quisque finitimus indiget victualibus, ad futuras vel obsidionis vel alias grauiores necessitates repositis. Alteram vero, qua militibus praesidiariis prouidetur de quotidiano victu atque sustentatione. Ad priorem quod attinet, quum sacra Maiestas caesarea suos in uno quoque fere praecipuorum regni confiniorum loco soleat habere homines curae victualium reponendorum praefectos: non dubitant status et ordines ipsi locis talibus de sufficienti in futuras necessitates victualium reposito a sacra Maiestate sua abunde satis prouisum esse. Quantum vero ad alteram spectat: non vident regnicolae confiniis ullum in victualibus futurum defectum, hoc praesertim anno, quo annonae copia prouenit, si milites ipsimet defectui non praeberent causam et occasionem; fit enim utplurimum, imo iam in consuetudinem venisse videtur, ut dum rustici victualia ad forum loci alicuius finitimi conuehunt, milites pecunia carentes illa vi rapiant, vel si ea spe futurae solutionis accipiant, nihil tamen postmodum soluant; qua re deterriti, alienatique rustici nihil in forum conuehunt. milites vero illius sui facti non aliam quam quod eorum stipendia tardius exoluantur, rationem afferunt. Huic itaque difficultati non alio modo subueniri posse, status et ordines regni iudicant, quam si sacra Maiestas sua militibus suis stipendia stato semper tempore exoluere, et his ipsis eorumque capitaneis ut praecio viuant, nihilque vi rapiant sub graui poena mandare dignabitur.

8. Ad praeemptores quidem victualium ipsorum quod attinet, statutum et decretum est per regnicolas, ut iuxta propo-

situm per suam Maiestatem caesaream modum supremi capitanei plenam facultatem et potestatem habeant talibus victualia coëmpta et congesta auferre et pro illis soluere praecium quod deputandi ad id viri boni, regnicolae et militares, iusta aestimatione soluendum fore iudicauerint. Liberum tamen esse videlicet dominis vel nobilibus, dum in proprium usum et non ad questum, aliquibus opus habuerint victualibus, ea a colonis suis, soluto iusto praecio, accipere, vel etiam subditis pecunia ad exoluendam dicam, vel alios usus necessaria carentibus, mutuo dare et mutuum postea in vino vel frumento aliisque rebus, ex quo illa alioquin etiam vendere debent, recipere.

9. Et quia auditur in plerisque confiniis ipsosmet capitaneos non solum praeemptis victualibus sed etiam a miseris colonis vi raptis, vel proiecto minimo et quod eis libitum est praecio acceptis, negociationem exercere: statutum est in hos graui animaduertendum esse poena, ademptione videlicet officii et priuatione summae, quae eis ratione stipendiorum suorum deberi comperietur.

10. Caeterum limitationem victualium certam status et ordines regni ab ipsis hic fieri non posse iudicant, quum enim pro copia et poenuria annonae nunc carius nunc vilius vendi soleant victualia, noua subinde mutatione opus foret, quae rursum nonnisi a regnicolis fieri deberet. Sed statutum est, ut quoque in loco finitimo capitaneus, cum a vicecomite et iudice nobilium comitatus loci illius, pro tempore et copia vel poenuria, decernant ponantque dum opus videbitur singularum rerum ad victum pertinentium iustum et competens praecium.

11. Quod vero ad victualia pro confiniis Sclauonicis et Croaticis paranda attinet, quoniam status et ordines regni intelligunt, his proxime elapsis annis, ingentem annonae summam, utpote de quolibet fumo unum cubulum tritici, tantundem auenae et milii ab incolis regnorum illorum fuisse contributum, idque totum equis onerariis regnicolarum ad Topodczka deportatum, et generali gentium prouincialium capitaneo Joanni Lenkouith assignatum fuisse: arbitrantur status et ordines ipsi per hanc contributionem confiniis illis sufficienter prouisum esse; intermittere tamen non possunt, quin sacrae Maiestati suae significent, ipsos audire ex contributis

eiusmodi victualibus magnam partem per incuriam et negligentiam ibidem in Topozka computruisse. Quod quidem si ita est, indignum valde videtur, suaeque Maiestati damnosum; neque omittendum, quin propterea in praefectos talium victualium per suam Maiestatem animaduertatur.

12. Jubet quoque sacra Maiestas caesarea ut regnicolae inter se deliberent de certo aliquo modo et ordine super conuehendis ultro citroque victualibus, bombardis et aliis apparatibus bellicis, belli pariter et pacis tempore obseruando. Quantum itaque ad vecturam istiusmodi attinet, ea, in generali pariter et particulari expeditione, non per alios, quam colonos illarum regni partium in quibus exercitus ipse versabitur, fieri posse videtur. In quo casu certa etiam iam antea limitatio in articulis conuentus anni 1551 fuit facta et decreta, quantum scilicet de uniuscuiusque rei mensura et pondere solui debeat; quod ipsum decretum iam antea factum status et ordines regni in posterum quoque seruandum decreuerunt. Quum tamen vectura bombardarum et aliorum instrumentorum bellicorum ex antiqua consuetudine ad ciuitates regias praecipue pertineat, siue ea pacis siue belli tempore facienda sit : videretur statibus et ordinibus regni, nunc quoque ciuitatibus illam incumbere, atque per sacram caesaream Maiestatem suam esse faciendam certam limitationem quantum curruum et equorum quaelibet illarum dare mittereque esset obligata ; secundum quam limitationem, tam in expeditionibus quam mittendis ad confinia aliquibus instrumentis bellicis, parati semper haberi posse videntur currus et equi ; sed quia ciuitates ipsae nunc paucae sunt, neque ad hoc onus ferendum solae sufficere videntur, praecipue dum generalis aliqua expeditio esset futura, quemadmodum alias ita deinceps quoque sacra Maiestas sua ex aliis suis regnis et prouinciis huic necessitati clementer prospicere dignabitur. Nam quod ad comitatus et illorum colonos attinet, frustraneum et ineptum videtur illorum hac in re auxilium cum et ferratis curribus ut plurimum careant, et debiles habeant equos, quibus si quid vehendum committeretur, in ipsa rerum gerendarum occasione magnus per illos contingere posset defectus, ex quo Maiestati suae et regno ingens proueniret damnum pariter et periculum. Quoniam vero soepius in prae-

teritorum quoque annorum conuentibus per regnicolas facta extitit mentio arcium et locorum ad Austriam impignoratorum, ut iuxta continentias contractus illius cum serenissimis quondam Friderico et Maximiliano imperatoribus facti, aequalia cum caeteris regnicolis ferrent onera, nihil tamen hucusque ab illis factum est : supplicant status et ordines regni ut quum et ipsa cum in vectura praedicta, tum aliis etiam publicis regni oneribus haud parum iuuare praestareque possint, sacra Maiestas sua dignetur illorum incolas habere obligatos, instar reliquorum suorum fidelium Hungarorum ad publica quaeuis regni onera ferenda.

13. Circa prouisionem et intertentionem confiniorum statutum est, ut ex quo per suam Maiestatem caesaream ultra Danubium constitutus est iam supremus regni capitaneus et cis idem se facturam clementer significauit : capitanei ipsi supremi, quemadmodum ipsis in eorum instructione quoque commissum est, singula regni confinia saepius perlustrent, iisque sacra Maiestas sua adiungere dignetur homines militares et peritos Hungaros pariter et Germanos, quibuscum simul eiusmodi perlustrationem peragant ; quod si quae loca erunt, quae periculo exposita pro defensione circumiacentis terrae necessaria intertentione prouisioneque praesidii militum indigere videbuntur, eorum primo resciantur prouentus, et ex his pro quantitate scilicet iuuetur militum intertentio ; illis tamen non sufficientibus, ii, qui vicina et circumiacentia habent bona, et ex loco illo defenduntur, facta inter se contributione iuuent. Quorum tamen auxilium, si nec ipsum ad intertentionem necessarii praesidii sufficeret, reliquum sacra Maiestas sua clementer supplere dignetur. Quae vero loca minus necessaria, et si per hostes occupentur, circumiacenti ditioni nocitura videbuntur, per ipsos supremos capitaneos regni demoliantur et distrahantur, et ex pluribus distractis confluant eorum domini ac possessores ad unum, quod ad regenda possidendaque vicina eorum bona videbitur magis opportunum, illudque mutuis auxiliis et sumptibus interteneant. De illis quoque qui castra habuerint finitima, neque illa intertenere et de prouentibus quos ex eis competentes habent ad illorum conseruationem quicquam impendere voluerint, ut loca eiusmodi assignent

aliis probatae vitae et famae viris, qui pignus in regno habent, et sese illa ex eorum prouentibus intertenturos et conseruaturos promittent.

14. Et quoniam loca finitima nonnisi praesidio militum conseruari possunt, eorumque domini et possessores propriis suis ad alendos in illis milites plerumque non sufficiunt: statutum est, ut iuxta superiorum conuentuum constitutiones terni illi equites qui de singulis centum colonis dominorum pariter et nobilium in confiniis continue interteneri debere fuerunt decreti: in posterum quoque tam per dominos quam nobiles ecclesiasticos pariter et seculares in locis finitimis sibi vicinioribus sine intermissione et re ipsa interteneantur. Illi tamen, qui proprias habent arces Turcis vicinas, equites eiusmodi in illis et non alienis conseruent.

15. Statutum etiam ut existentibus in castro aliquo finitimo duobus aut tribus, vel etiam pluribus fratribus, et eorum aliquibus intertentionem pro sua parte iuuare nolentibus, supremus capitaneus regni tales recusantes ad iuuandum cogere et compellere debeat.

Facit autem sacra Maiestas caesarea in sua propositione mentionem trium arcium Pankotha, Jennaw et Desznÿe, (*sic*) quas cum hucusque relicta quondam Domini Lossonczÿ periculose (ut quidem fertur) teneat, nolitque illas iis ad quos pertinere dicuntur, assignare: visum est statibus et ordinibus regni, ut quum et domina ipsa et illi qui arces ab ea postulant, sint hic praesentes, sacra Maiestas sua, delectis certis personis, facere dignetur inter illos tractari, ut domina arces illis ad quos de iure spectant assignet; quod tamen si non faceret, cogenda esse videretur ut quum arces illae non contemnendos adhuc habere dicantur prouentus, meliori earum intertentioni custodiaeque ex illis prospiceret.

16. Quia item supremi capitanei ad destructionem locorum finitimorum solis illis gentibus ad quas solutionem habent, impares esse videntur: dignetur sacra Maiestas Caesarea plenam illis dare potestatem auctoritatemque in omnium confiniorum capitaneos et milites, ac etiam eundem militum numerum eis attribuere, quem priores supremi capitanei habuerunt; ut tam in destructionem inutilium castellorum, quam auertendis gra-

uioribus aliquibus periculis et aliis etiam publicis regni negociis, faciendisque executionibus Maiestati suae et regno commodius inseruire et hostilitates propulsare possint.

17. In munitione locorum finitimorum statutum est, ut idem obseruetur ordo, qui in superiori conuentu anni 1559. fuit constitutus, et ut de una quaque porta dicari solita praestentur labores sex dierum, colonique ultra hos sex dies in laboribus non detineantur, nisi forte existente contra aliquem locum hoste in procinctu, urgens et instantis periculi necessitas illos ulterius detinendos postularet. Supremorum tamen capitaneorum cura esse debebit, quae loca et qualiter sint munienda. Quod si in praestandis huiusmodi laboribus coloni aliqui rebelles forent, ii per vicecomitem illius comitatus compellantur per exactionem birsagii in denegata solutione dicae exigi consueti. Si vero ipsimet domini colonorum in expeditione talium laboratorum difficultatem facerent, ii compellantur per occupationem bonorum, quae quidem bona occupata vicecomes tamdiu teneat, illorumque usufructum domino interdicat, donec labores publice decreti praestentur, nihil tamen ab illis interea accipiat; ad quod quidem citra fauorem et personarum respectum fideliter exequendum quilibet vicecomitum sub ammissione officii et poena quinquaginta florenorum sit astrictus. Quod si vero propria auctoritate ad eiusmodi executionem non foret sufficiens, requirat auxilium comitis, et nec illo sufficiente, supremorum regni capitaneorum, qui omni necessario auxilio illi adesse debebunt.

18. Statutum etiam est, ut siluae tam dominorum quam nobilium locis muniendis vicinae pro fabricis et structuris munitionum finitimarum tantum et non in alios usus, ad succidendum debeant esse liberae.

19. De haydonibus quos liberos vocant, et pro quibus tollendis sacra Maiestas caesarea certum remedium inueniri decernique postulat, statutum est, ut ii nusquam alibi quam in confiniis certo numero interteneantur; confinia enim his nullo modo carere posse videntur, eo quod istiusmodi pedites emitti soleant ad conseruandos in obedientia colonos Thurcis subiectos, retinendamque suae Maiestatis iurisdictionem, quando equites per ea loca quae peditibus sunt peruia non semper

transire possint, et his excurrentibus, pedites illi pro custodia arcium relinqui soleant. Hi tamen nonnisi de voluntate capitaneorum emittantur, et emissi, si miseram plebem indigne oppresserint, damnificauerintue, eos capitaneus ipse statim et de facto grauiter puniat. Stantibus vero cum imperatore Thurcarum induciis, diligenter superintendat, ne quid ab eis in illarum violationem committatur. Quod si vero aliqui comperti fuerint, qui nulla habeant loca finitima, sed in tuto et securo manentes loco, tales haydones predae tantum et lucri causa interteneant, tales puniantur irremissibiliter poena, quae in articulis conuentus anni 1557. contra illos est constituta, atque supremus capitaneus superintendat, ut ubicunque tales fuerint comperti, constituta in eos poena de facto animaduertatur.

Quia tamen plagiarii Turcici, siue martaloczi etiam sub induciis non cessant e confinibus euagari, hominumque et aliarum rerum praedas agere, imperator vero Turcharum haydones nostrates e confinibus pelli et prorsus tolli cupit: videtur necessarium, ut sacra Maiestas sua cum eo ageret, quod cum plagiarii sui non minus violare soleant inducias, quam forte Haydones, illos et ipse de confiniis suis tolleret, ne excurrerent.

51. Et quia reuisio perlustratioque castrorum et locorum finitimorum ad supremos regni capitaneos, ut iam supra conclusum est, pertinet, ex castro autem Kowazo et castello Fÿged continuis fere militum in eis existentium praedis plurima circumiacentibus sacrae caesareae et regiae Maiestatum fidelibus damna inferri dicuntur, inter alia loca supremus ipse regni capitaneus reuideat ista quoque duo, atque si ea pro defensione ditionis et fidelium suae Maiestatis necessaria neque destruenda compererit, serio prouideat, ne milites in eis constituti praedas faciant, et subditos suae Maiestatis damnificent. Si vero pro publica defensione inutilia et ob id minus necessaria illa viderit, utrumque, leuato comitatu, in quo adiacent, destruant, et Kowazo quidem a fundamento, in Fyged vero ea solum, quae circa domum lapideam veterem munitionis causa nouiter fuere extructa.

63. Solent etiam nonnulli arma et instrumenta bellica, aliasque res vetitas Thurcis contra sanguinem Christianum

deferre; qui quidem dum reperiri et sciri potuerint, ademptis primo armis et rebus eiusmodi vetitis, statim administrato iudicio morte puniantur. Et capitanei tam supremi, cum vero particulares finitimorum locorum attente summaque diligentia aduigilent, ne qua talium rerum ad hostes fiat exportatio, neque ipsi etiam quicquam illarum questus gratia vel dono subministrent; captiui etiam pactionem et redemptionis suae summam non armis et instrumentis militaribus, sed pecunia aliisque rebus, quibus noceri non potest exoluant. Contrarium vero facientes eadem, quae supradicta est, poena puniantur. Et ne qua per milites in finibus commorantes aliosque militaris condicionis viros fraus committi queat: dignetur sua Maiestas Caesarea Viennae et in aliis ubi videbitur locis serio et sub poena capitis, quae re ipsa postea exequutioni demandetur interdicere et publice proclamatum facere: ne cui arma cuiuscunque generis vendantur, nisi habeat et exhibeat literas capitanei sub quo militat, vel domini sui cui seruit, dantes testimonium loci in quo militat vel cui seruit et numeri etiam armorum quibus quisque indigebit. Quia tamen Viennae dicuntur esse non pauci, qui inito cum aliquibus contractu, multa arma versus hostes demittere consueuerunt, de his sua Maiestas diligentem inquisitionem haberi iubere et repertos punire dignetur.

Kivül: Extractus responsi Praelatorum.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXIX.

1563. Október.

Töredék a köznemesség által felterjesztett végzésekből.

15. Ad articulum vero decimum quintum, nobiles regnicole consentire se minime posse asserunt, affirmantes etiam alias in comitiis generalibus de hisce contributionibus praestandis tractatum quidem fuisse et conclusum esse, ut pro confiniorum et aliorum locorum necessariorum defensione, ratione singulorum centum colonorum, singuli terni equites continue alantur. Et propterea nobiles regnicole non vident qua ratione etiam nunc ad maiores contributiones praestandas se obligare

possent. Nobiles vero, si quorum fortalicia distrahi et dirui debere, domini capitanei et alii ad id electi iudicauerint, ipsimet cogitabunt, ubinam cum uxoribus et liberis, aliaque ipsorum familia tuicius permanere queant. Huc etiam pertinere nobiles ipsi regnicole arbitrantur, quod sint nonnulli domini prelati alieque persone ecclesiastice nec non barones, proceres et nobiles praecipui, quemadmodum dominus episcopus Jauriensis, abbas de sancto Gothardo, dominus Bathÿani, domina Margaretha Zechÿ, domini Stephanus et Ladislaus Banffÿ, abbates de Zalawar et Kapornak, dominus episcopus Quinque-Ecclesiensis cum capitulo, capitulum Wesprimiense, prior de Lewewld, dominus episcopus Wachiensis, dominus comes Echius, comes Posoniensis, domini Fuggeri, dominus Christophorus Orzagh, dominus Adam Ungnod, domini Franciscus et Stanislaus Thurzo, domini praepositi Jazowiensis, Scepusiensis et Leleziensis, dominus Gabriel Perenÿ, domini de Homonna, dominus Desewffÿ, Simon Forgach, et Gaspar Pechÿ, qui bona quondam Tarczaÿ non contemnenda possident, domini Franciscus et Joannes Perenÿ, Caspar Draskouith qui bona liberorum quondam Michaëlis Perenÿ possidet, capitulum Strigoniense, episcopus Scopiensis ratione Abbatie de Thapolcza, Joannes Fÿgedi ratione bonorum fratrum Carthusiensium quas tenet, praepositi veteris Budensis, Thwrocziensis et de Saagh, capitulum Agriense, abbates de Porno et de Borsmonostra, dominus episcopus Chanadiensis, dominus Caspar Seredÿ, domini Stephanus et Dominicus Dobo, Caspar Magochi, domini Rewaÿ et Czobor, dominus Niebchazar ratione Lanser, dominus Joannes Chorron ratione Kabold, domina relicta quondam Andre Tharnoczÿ, Christophorus Nadasdi ratione Egerwár, domini Bathorÿ, dominus Melchior Balassa, Joannes Alaghÿ, dominus prepositus Orodiensis ac alii quam plurimi tam ecclesiastice quam etiam seculares et nobiles persone, qui castra, decimas, bonaque et jura possessionaria integra atque in locis tutioribus Thurceque minime expositis, habent, tenent et possident, de quibus non paruum certe fructum capiunt; videretur itaque nobilibus regnicolis, ut tales, tam domini praelati alieque persone ecclesiastice, quam etiam domini barones et alii regni proceres ac nobiles, iuxta publicas constitutiones

gentes suas haberent, easque iuxta limitationem sacre cesaree et regie Maiestatis ac dominorum capitaneorum generalium, in confiniis pro regni defensione continue tenerent.

17. In articulo vero decimo septimo, ex eo concordare non possunt, quandoquidem recordantur etiam antea in publico conuentu ita conclusum fuisse, ut miseri coloni eorum iuxta limitationem superinde iam antea conclusam in muniendis locis finitimis non amplius quam ad sex dierum labores cogerentur; cum autem miseros ipsos colonos praefecti talium locorum muniendorum non ad ipsorum tantummodo sex dierum sed innumerabilium fere aliorum dierum labores per crudeles etiam verberationes et alia grauamina coegerint; praestabunt autem sex dierum opera, ad quae nobiles ipsi non cum occupatione bonorum suorum, sed cum solutione oneris trium marcarum compellantur; ubi vero capitaneus vel praefectus talium locorum muniendorium miseros colonos ultra sex decretos dies ad faciendos labores cogeret, priuatione officii sui puniatur.

51. In articulo quinquagesimo primo nobiles regnicolae in negocio castelli Fÿged et castri Kowazo conclusioni dominorum praelatorum et baronum consentire propterea non possunt, quia licet munitiones ille non sint in finibus regni constitute, propter continuas tamen praedas quas adiacentibus terris ex eisdem inferre solent, tam caesareae Maiestati quam regnicolis plus periculi et damnorum quam commodorum adferre compertum est, praesertim Kowazo propter opportunitatem loci frequenti mutationi exposita hactenus lubrica fide fuit, sequens modo nostram partem, modo aduersam factionem: visum igitur est nobilibus regnicolis, ut pro publica tranquillitate ea loca, videlicet Fÿged in quantum est nouiter fortificatum, domo lapidea Michaëlis Fÿgedy salua remanente, Kowazo vero a fundamento diruantur et generalis capitaneus auxilio terrarum circum adiacentium diruat, domusque lapidea cum suis bonis et pertinentiis Michaëli Fÿgedy, bona autem et iura possessionaria ad Kowazo pertinentia illis ad quos pertinent, legitimis scilicet heredibus restituantur.

Kívül: Extractus additionum nobilium Hungariae.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXX.

1563. Október.

A pozsonyi kamara véleménye az ország rendei által felterjesztett némely czikkelyek iránt.

Quantum ad contributionem subsidii attinet. Sacra Maiestas Caesarea oblationem Dominorum Praelatorum et Baronum, caeterumque Statuum atque Ordinum regni fidelium sibi dilectorum, benigne acceptat. quoad ternos florenos. ea tamen conditione, ut connumerentur portae seu sessiones quotquot dominis suis censum solvunt. et habent substantiam ad valorem sex florenorum, etiam mediae atque aliae. ut eo pacto duae mediae pro una integra. et item quattuor quartae pro una integra dicentur. [1])

3. Modus autem dicandi Maiestati Suae Sacrae probatur in Diaeta Tyrnaviensi anno 1546. constitutus. tanquam exquisitus, et prae aliis in hoc negotio inventis modis maxime aptus. Quamobrem postulat clementer Maiestas sua. ut ille modus in praesenti connumeratione obseruetur. Nam ut nobilis addatur dicatori. id ipsorum interest, cum magni dicatorum excessus referantur, dum solis libere licet agere quod libet. cui incommodo non alia ratione occurri posse videtur. Et praesentes sumptuum difficultates summae. his periculis. exposcunt exactam iniri rationem. qua fraudibus nonnullorum. diminutionique publici subsidii. in conseruationem finium ordinati occurratur; cum hic salus vertatur omnium incolarum regni, et eorum patriae, coniugum. ac liberorum.

Tametsi autem in ea constitutione hoc expresse cautum non habetur, tamen quo certioribus fundamentis portae intelligatur. (*sic*) et ut Judicum periuria vitentur. necessarium ducit Maiestas Sua. ut duo vicini uniuscuiusque contigui iurent. Quod si ordinibus nimis graue videbitur. quanquam causam non videt sua Maiestas cur ita videri debeat, postulat omnino, ut fideles sui status et ordines. dictum modum anno 1546. constitutum acceptent.

[1]) Ezen egész pont kereszttel van húzva.

Additionem regnicolarum suorum de Ruthenis et Valachis, molitoribus, artificibus et mercenariis aliis atque libertinis, Sacra Maiestas Caesarea clementer adprobat.

De combustis etiam, et iis, qui in locis desertis novas domos construunt, Maiestas Sua Sacra regnicolarum voto benigne annuit, ut quod aequitati conveniens iudicat. (*sic*).

Adsentitur etiam Maiestas Sua, ut Comitatibus, qui in exercitum pecunias mutuo, ad requisitionem capitaneorum et administratioris prouentuum Maiestatis Suae, contribuerunt, productis et acceptis eorundem obligatoriis, eedem pecuniae de praesenti subsidio reponantur.

4. Restantias inexactas Maiestas sua simpliciter et in universum condonare non potest. Nam, ut omittantur urgentissimae et plurimae regni necessitates, vel exemplum ipsum foret Maiestati suae insigni deminento, cum etiam in aliis prouinciis vicinis Maiestatis suae haud modicae supersint restantiae, quae hoc exemplo inducerentur ut etiam idem peterent de relaxatione restantiarum; et sequeretur illud quoque incommodi, quod in futuris contributionibus eo maiores relinquerentur restantiae, ea spe quod earum remissio posset impetrari. Verum ubi constabit iam exactionem factam esse, non vult Maiestas Sua denuo eas exigi, neque ob id miseros colonos vexari. Cum tamen ipsimet significent plerasque restantias exactas apud dicatores, aut alios detineri, magni refert, ut recte inquiratur, ubi et per quos sint exactae restantiae, ubi nulla facta sit exactio; et ut ea inquisitio rite et citra grauamen colonorum fiat, ob eam etiam causam consultum iudicat Maiestas Sua Sacra ut dicatori, nobilis e Comitatu, vir probus et honestus adiungatur, iuxta constitutionem memoratam Anni 1546.

5. Placet etiam suae Maiestati Sacrae, velut iustum et aequitati consentaneum, ut miseri coloni Turcis subiecti, dimidiam subsidii partem pendant, ea cautione addita ut per Juramentum Judicum nobilium veritas eliciatur, de illis de quibus dubii quicquam exortum fuerit, an sint Turcis subiecti nec ne, iuxta constitutionem Diaetae Posoniensis anno 1557. publicatam.

Coeterum ii qui rebellibus parent, cur eodem indulto

sint subleuandi Maiestas Sua non videt, cum omnibus gaudeant immunitatibus, et praerogatiuis caeterorum regnicolarum, nec iugum illud triste sentiant. Quocirca est voluntas Maiestatis suae Sacrae ut ii integra soluant subsidia.

Clementer adprobat etiam illud Sacra Maiestas sua, propter causas a fidelibus suis regnicolis allatas, ut pro exactione praesentis dicae ad annum scilicet proxime venturum oblatae, noua fiat connumeratio, at iuxta modum supra memoratum anno 1546. praescriptum. Secunda vero et tertia contributio, annorum videlicet 1565. et 1566. ad eandem connumerationem exigatur. Nam quod Nobiles peculiari annotatione petiverunt, ut nova fieret connumeratio: Sua quidem Maiestas non refragaretur, sed videtur Maiestati suae opere precium non fore, cum eiusmodi noua connumeratio sine expensis in dicatores atque alios perfici nequeat. Unus autem atque alter annus non potest adferre tot migrationes et tantam mutationem colonorum. Sicubi tamen notabilem aliquam diminutionem factam, testimonio Vice Comitum et Judicum Nobilium, comprobatum fuerit, Camera Maiestatis Suae eius diminutionis iustam habebit rationem.

6. De Lucro Camerae clementer annuit Maiestas sua Sacra, ut durante Subsidio ternorum florenorum, illud in ipsum, Subsidium computetur, includaturque. In posterum tamen vult Maiestas sua id singulis annis, iuxta antiquam consuetudinem, exigi, maxime si quando contingeret, quod proxime praeterito quadriennio contigit, per annum quempiam, vel per plures annos nullam dicam publicari.

20. Circa hunc Articulum censemus humillime, quod tametsi satius arbitraretur Maiestas Sua, quod cuasae novae prius iudicarentur et absolverentur, quae in immensum excrevisse dicuntur, ne causae aliae alias impedirent, tamen si status et ordines id ex publico bono fore putarent, Suam Maiestatem non refragaturam. De bonis autem regis Joannis rem differendam arbitramur, iisdem argumentis quibus in prioribus conventibus fuit dilata. De terminis et loco iudiciorum Maiestas Sua Sacra clementer adprobat sententiam dominorum praelatorum et Baronum.

Quod ad expensas Judicibus et assessoribus praebendas attinet, Sua Maiestas eas, ut hactenus, curabit eis suppeditari.

Quod autem partes Superiores, et alii circa Gywlam existentes supplicant causas eorum Cassoviae adiudicari, Maiestas Sua Caesarea, propter multas occurrentes difficultates, id hoc tempore iudicat fieri non posse.

21. Admittendus videtur.

22. Est admittendus hic articulus.

23. Placet.

24. Fiat ita.

25. Respondebit Maiestas Sua.

29. Admittitur.

40. Placet.

41. Admittendus etiam quod ad additionem Nobilium.

42. Admittendus.

43. Remittitur ad deliberationem Suae Sacratissimae Maiestatis.

44. Arbitramus summisse hunc Articulum non posse locum habere, in iis, qui per gratiam Suae Maiestatis Caesareae a factione rebellium ad obedientiam reversi sunt. Quia constat propter bonum publicum iniurias, quae tempore belli ab hostibus inferuntur, remitti solere.

50. Quantum ad hunc Articulum attinet, eum admittit Sua Maiestas, ita tamen quod bona ad arces finitimas ex hostium et Turcarum manibus occupata, et quae hactenus pro intertentione earum arcium, ad easdem fuerunt possessa, usque ad tranquilliora tempora ita permaneant. Quod si alioqui bona aliqua ad arces Suae Maiestatis indebite possiderentur, de quo tamen Maiestati Suae non constat, Maiestas Sua requisita, cognita rei veritate, id quod iustum fuerit statuet.

53. Maiestas Sua Caesarea in genere articulum adprobat, de Teloniis autem suis, accepta a Camera informatione, quae et qualia illa sint, clementer de eo statuet.

54. Placet, quia is se ad Tricesimas non extendit.

64. Placet articulus, una cum additione Nobilium, salvo tamen Maiestatis Suae Caesareae iure pro conservatione locorum finitimorum decimas necessarias et oportunas, solita

arenda conducendi et integras colligendi, iuxta constitutionem Anni 1555.

69. Cum Maiestas Sua non in quaestum sed in finitimorum locorum conservationem eas decimas conducat, unde salus totius regni: pendet Maiestas Sua Sacratissima non potest omittere, quin propinquiores et praecipue hactenus arendari solitas decimas integras percipiat.

Kivül: Votum Camerae Hungaricae super quibusdam articulis responsi Ordinum et Statuum Regni Hungariae 1563.

(Egykorú irat a bécsi titkos levéltárban.)

XXXI.

1563. Október.

Az udvari hadi tanács véleménye az 1563-ki országgyülés által felterjesztett némely végzések iránt.

Allergnädigster Khaiser. Euer Maiestät gnädigstem beuelch nach, haben derselben verorndte Khriegsrhat, hienebenligende articl, souil ausz der Chron Hungern Stande landtags antwort auszgeczogen, vnd Inen zuberhatschlagen übergöben worden, gehorsambs vleisz durchsehen, und anfangs in dem articl so der ordnung nach mit Nro. 7 geczaichnet ist, befunden, das durch gemaine Stand der Chron Hungern zu profandtierung derselben graniczen, zwaierlaj wög und mitl, das nemblich dieselben auf ain zufallende noth oder belegerung mit ainer ligenden profandt versehen seien, auch die Khriegsleuth zu Irer taglichen undterhaltung, ain stöte zufuer von allerlay menschlichen und rosz narung haben; für nothwendig gancz wol und vernunftigkhlich bedacht haben, dann die notturfft ie eruordern wil, das die graniczen solcher gestalt versehen seien, wann sy anderst in ainem ain harrige belegerung aussteen, und im andern wög die Khriegsleuth on auszraisen auf die dorffen, darwider souil geschrien wurdet, immerdar darinn pleiben solten.

Das aber die Stande der Chron Hungern darneben zu den ersten wög melden, dieweil eur Maiästät in den furnambsten flokhen Ire sondere profandt sorger und verwalter hetten, wolten sy nit zweifflen dann euer Maiestät wurden auch

durch dieselben auf zufallende belegerung von allerlay profandt alczeit die notturfft bestöllen und in beraidtschafft legen lassen, als wolten sy sagen sy hetten sich nichts darumb zubekhumern noch ainiche bewilligung darauf zustöllen; und darinn haben eurer Maiestät Khriegsrhat dises bedenkhen, wan diser Articl also in Genere gestölt pleiben solte, das man villeicht mit der Zeit vil graniczen für haubt flöckhen achten, vnd derselben profundtierung in zufallender vheindts noth eurer Maiestät wurde auflegen wöllen, wie es mit Zygeth nach der lözten belegerung da die profandt ausz Steir und derselben ortn hat miessen hinein erkhaufft werden, gleichffals mit Erla, das ainmals ain geschray auszprochen, wie die turggen dasselb zubelegern gedachten, beschehen ist, und khurcz verschiner zeit ee die fechsung angangen, da ain gsträpl auszkhumen war nothalb hett widerumb beschehen miessen, seitainmal disz gschlosz Erla an profandt dermassen emplöst und geraumbt worden, das auch nit ain vasz wein im vorrath darinn vorhanden gwösen; und erachten demnach gedachte eurer Maiestät Khriegsrhat es war hierauf zu merer erleuterung den ungarischen Standen anczuzaigen, euer Maiestät undterhielten allain in denen flokhen so am wasserstram der Tonau lagen, darinn auch die maisten Khriegsleuth ausz der profandt gespeisst wurden, alsz zu Rhab und Comorn Ire sondere profandt verwalter und liessen die profandt von wögen der gueten glegenhait desz wassers ausserlandts dahin bestöllen; solichs khondte aber anderer orter in der Chron Hungern bej souil und so weit entlegenen flökhen ausser gueter ordnung und Ir der Standt zuthuen nit beschehen, ausz ursachen das eurer Maiestet die wolgelegnen zehenden darausz die profandtierung volgen solte bstandtweisz nit gelassen, sonder auf die weit entlegnen gwisen, ia auch ausz den wolgelegnen etwo gar auszgeschlossen und dieselben durch andere nit zu bewarung der graniczen sonder allein von aignes nucz wögen, damit sy durchs gancze Jar Ire undterthon und Khriegsleuth in den graniczen mit prei, wein und dergleichen zubeschwärn haben bstanden werden, und wann eur Maiestät ain profandtierung aus den Zehenden oder sonst gleichwol zusamen pringen lassen, alszdann die fuer nit haben khönden, diesselb in die gra-

nicz zu pringen, zusambt dem das auch sonst nit fur billich geacht werden khondte dieweil offt ain gancze gegendt in vheindts noth Ihr zuflucht zu ainem flökhen suechte, das dieselb gegendt in der noth zu desselben flökhen fursehung nit ain profandt contribuirn solle. — Das dem allen nach ia billich vnd von nöten sein wölle, das die Standt der Chron Hungern von ainem mitl rhöden, wie dergleichen hinderung und beschwärungen abczuschneiden, und ain gmaine ordnung anczurichten, damit der profandthalb die graniczen khunftigklich nit noth leiden.

Souil dann der Standt andern angeczaigten wög anlanget, ob gleichwol zuuerhoffen, dasz disz Jar hinumb von wögen seiner fruchbarkhait bej den graniczen an der taglichen zufuer khain sonder mangel erscheinen werde, souern auch die Stande Ire undterthon den Khriegsleuthn frej zu fuern lassen werden : so ist doch zugewartn wie es umb die khunftigen Jar ain gestalt haben werde, und wil demnach umb souil mer von nöten sein, das ain tax und saczung gemacht werde, wie ain iedes verkhaufft werden solle, damit der undterthon wisz wie er ains und das ander pieten, und der khriegsman wie es beczalen solle. Nit das solche Limitation gleich ieczo Im landtag beschehen khondte oder mieste, sonder wie gmaine Standte Im Zehenden Articl vermelden den haubtleuthen Jeder graniczen gleichsvals dem vice Span und den Landtrichtern der Spanschafft darinn der granicz flökhen ligt beuolchen werde, ieczo, und hernach so offt es von nöten, nach glegenhait der Zeit und fruchtbarkhait der Jar sich hieruber ainer erbarn und beden khriegsleutn und undterthonen leiderlichen saczung zuuergleichen.

Durch solchen wög khönden, die gwält, so die undterthon und Khriegsleuth an ander bewisen, darausz auch todtschleg eruolgt verhuet vnd sonst auch der undterthon schaden abgestölt werden, Dann wann mann vaisz in was gelt iede profandt ist, und es sich begibt, das die Khriegsleuth umb desz willen, das eur Maiestät mit der beczalung nit alczeit aufkhumen khonden etwo mit gellt nit gfasst, so mag inen dannoch allerlaj zu Irer taglichen notturfft auf Rabasch gegöben, und wann die Zalung richtig dieselben Rabasch eurer

Maiestät Muster und Zalmaistern zugestölt, und was an dieselben geschnitn dem Khriegsman bej holler und pfenning abgeczogen, und den Armen undterthonen zugestölt werden. Es wär gleichwöl pösser vnd richtiger da die Khriegsleuth ordenlich beczalt werden khondten, und dann verordnung beschahe, das sy die Khriegsleuth von Irer besoldung leben miesten, und gegen denen so darüber die Armen leuth beschwärten mit ernstlicher straff furgangen wurde; es khonden aber eurer Maiestät Khriegsrhat die mitl nit ersehen, das solches bej souil graniczen und hohen eurer Maiestät erstaigerung sein möge, derhalben ausz zwaien das aine so zuerhöben an die handt zunemen, bisz andere vnd pössere mitl fur fallen, und vermainen ganczlich wann man nur die sachen ainmal in schwung prachte, und ob der ordnung hielte, auch die ubertröter mit ernst straffte, es sollen dannach die Khriegsleuth und undterthon ain Zeit hierumb bisz zu ainer pössern glegenhait darpej pleiben khönden.

Den achten Articl betreffendt, dieweil Inen die Standt den Chron Hungern die abstöllung desz furkhauffs in der profandt auch die bestraffung deren so sich desselben gepraucheu, also wie es in denen Inen den Standen furtragnen Articln gestölt worden gfallen lassen, so wurdet es allain an dem gelegen sein, das es alszbald nach beschlosznem landtag, an die orth, wo sich dise beschwarung biszher am maisten gehalten publicirt werde, und darauf die handthabung beschehe.

Es mag auch eurer Maiestät Khriegsrhat undterthenigen bedenkhen nach, der ungerischen Standt anhang bej disem Articl zugelassen werden, das ain Jeder landtman Im fall Ime profandt manglet zu sein selbs notturfft von seinen undterthon profandt gegen geburlicher Zalung nem, da er auch Inen den untherthonen in Iren nöten gelt gelichen hett, ausz wein vnd traidt die beczalung widerumb einkhumen moge, es khan aber villeicht nit schaden Inen hinwiderumb darpej anczuzaigen, eurer Maiestät war furkhumen, das etwo solcher gstalt von den undterthonen umb ainen gulden souil traidt oder wein gnumen worden ware, das er sonst umb drej oder vier gulden hett mögen verkhauffen, und das dieselben darnach widerumb an den Khriegsleuthen Iren sondern gwin

gesuecht hetten, das demnach die Standt fursehen wölten, das sich aîn solcher miszprauch und schödlicher aigennucz alhie nit vortan erhalten möchte.

Vnd dieweil ia unbillich, das sich die haubtleuth und Jhenige so dem Khrieg obligen sollen mit der Mercatanterej verwukhln oder sonst mit profandt khaufmanschafft treiben und selbs handlen wasz sii Iren undtergeben Khriegsleuthen zum hosten verpieten sollen, so erachten eurer Maiestät Khriegsrhat, eur Maiestät möchten den Articl so an der Zal der 9. ist, wie er durch die ungerische Stande gestölt worden annemen vnd darpej Inen den Standen vermelden lassen, eur Maiestät wären wider solche der haubtleuth Mercatanterej biszher zum höchsten gwösen wolten auch khonftigkhlich bej Inen die abstöllung mit ernst handthaben.

Der Zehende Articl ist hieoben dem Siebenden angehengt worden.

Auf dem ainlfften Articl, die profandtierung in windischlandt vnd Khrabathn betreffendt, erachten eurer Maiestät Khriegsrhat den ungerischen Standem zuantworten, Eur Maiestät wösten sich derselben Stande gelaisten Contribution in traidt, habern und prein gnadigkhlich zuerindern, und es wär dardurch denselben bedrangten orthflokhen nit ain geringe hulff beschehen, es wär auch furkhumen, wie durch unvleisz der darczue verorndten verwalter vil verwarlust worden sein solle, aber eur Maiestät hetten in gehaltner erkhundigung denselben schaden nit so grosz und furnamblich daher verursacht befunden, das man solches getraidt von wögen abgang der fuer mit der sich sonderlich die Stet in windischland ungehorsambs erczaigten, zu rechter Zeit nit zu den milen pringen khonden. Nichts weniger stuende denselben verwaltern Ir raitung und verantwortung darumb noch beuor, und wo sy dieselb zu gniegen nit thuen khondten Ir strafft darumb erwarten miessen.

Darpej khondten eur Maiestät den Stenden auch nit pergen das solche profandt allain zu bewerung der granicz flökhen dienete. wann aber ain merere Khriegs expedition derselben enden fur genumen werden mieste, khain sondere raitung darauf gmacht werden khondte. derhalben wölten sich

eur Maiestät versehen wann es ainen solchen wög erraichen solle, die selben Stande, wurden zu Irer selbs sicherhait das wösen mit merer profandt zuuersehen an aller Irer muglichait nichts erwindem lassen.

Den Zwölfften Articl betreffendt Ist gleichwol nit weniger, das ain ordnung in eurer Maiestät Chron hungern gmacht worden, wie es mit des fuer gehalten werden solle, wann etwo profandt, gschucz, oder dergleichen Khriegssachen, von Ainem ort an das andere zu fuern furfalt, es wil aber derselben ordnung nach, und sonderlich wie obstet die Stet in Windischlandt, durch ausz nit forn, dardurch dann biszher merlay schaden eruolgt, und in furfallenden sachen zum offtermals fruchtbarliche Auszrichtung nit wenig gesaumbt worden; derhalb wil von nöten sein, das sich die Standt ainer straff vergleichen den Jhenigen Aufczulegen, so sich hierinn den ringern lasst alsz profandt und dergleichen sachen zuuersteen verner widerspenig erzaigen werden.

Dann souil die gschucz fuer in ainer particular expedition anlanget, erwögen eurer Maiestät Khriegsrhat selbs, das allerlaj gfar darauf steen wurde, wann hierczue die undterthonen geprauchte werden solten, dann si darzue woder mit rossen noch wögen gfasst sein. Aber die Stött sollen und mögen sy die undterthonen billicher weisz ubertragen, dieweil Ir der Khriegsrat oberschlagen nach derselben noch nahendt in die dreissig aufrecht in eurer Maiestät gehorsame wören demnach der undterthenigen mainung, das eur Maiestät von Inen den Standen, alsz denen der Stett vermugen undterschidlich am pösten bewust ain guet bedunkhen eruordert hetten, wieuil wögen oder wagen rosz iede Stat besonder zu Ainer particular oder general expedition on sondere beschwar dargoben. Auch was straff denen so in der noth darmit saumig erscheinen aufgelegt werden möchte, darüber khondten sich alszdann eur Maiestät entschliessen vnd In Zeit der noth darauf Ir gwisse raitung machen. — Sonst haben eur Maiestät in den general expedition mit der gschucz fuer derselben undterthon in hungern alczeit verschonet, das wär Inen dannoch zur ablainung anczuzaigen, neben ainem erpieten, das eur Maie-

stät auch hinfuro in solchen fallen Iren souil sich thuen lassen wurde zu verschonen mit gnaden bedacht sein wölten.

Zu dem anhang dieses Articls die zu Osterreich Impignorirten herrschafften betreffendt, haben eurer Maiestät Khriegsrhat nichts rhoden khonden dann Inen umb die Contract, so derhalb aufgericht worden und wie es in solchen falln mit denselben herrschafften gehalten worden, nichts bewusst ist, erachten die hofchamer werde hieruber wissen bericht zu göben.

Der dreiczehendt Articl, von anrichtung einer ordenlichen und bstandigen graniczen, ist durch die ungerischen Stande auf solche guete mitl und wög gestölt worden, das sy nit erachten khönden, das darinn etwas zu difficultiern, allain wo gemelt ist, das der obrist Haubtman, und neben Ime teutsche und Hungarische Khriegs verstandige die graniczen bereuten, und wolche flökhen sy fur unnothwendig und ubrig Judicirn wurden alszbald abzureissen volmacht haben sollen, da bedenkhen sy es werde villeicht pösser sein, das sy euer Maiestät uber iedem flökhen Ir Judicium zu schreiben, und also bej eur Maiestät merern Resolution steet ob es Irem bedenkhen nach hinausz geen solle oder nit, dieweil doch die niederreissung nit gleich in puncto, wann der obrist haubtman und seine zugeorndte personen Ir Juditium gfelt haben, beschehen khan, sonder dem Inhaber dannoch fast das er seine sachen an sein gworsam pringen khon, gegeben werden muesz, zusambt dem, das auch von nöten sein wurdet, ain solche anczal volkh an das orth zu pringen auf das die Zerschlaiffung un gfar und rechschaffen beschehe, wolche der obrist haubtman nit alczeit bej sich haben khan und derhalben durch das hinder sich pringen nichts versaumbt wurdet.

Es fallen aber eur Maiestät diser oder derselben ungerischer Standt mainung zue, so wil furs erste von nöten sein, das mit den Craiszhaubtleuthen völlig geschlossen, auch ier Jedes Khriegvolkh In ordnung gepracht, und darauf alszbald, oder wo es sich mit inen verlengern wölte, durch andere Khriegs verstandige ansehenliche personen ain ordenliche bereutung ann die handt gnummen und was die ungerischen Stande bei disem Articl rhaten ins werk gericht werde, dann

es sein ye iecziger gestalt die granicz heuser selczam vermischt, und in etliche besaczungen verorndt, wolche dem vheindt weit entlegen, entgegen aber etliche sein an Khriegsleuthen gancz plossz, vor denen sich der vheindt taglich sehen lasst. Item die ain wenig dahinden Im friden gelegen helffen den vorderisten nichts, so sy doch one dieselben khain stundt sicher sein khondten.

Hieher gehort auch der 16. Articl darinn die ungerischen Standt vermainen den obristen Chraisz haubtleuthen soll auch volmacht die Khriegsleuth ausz den graniczen zu sich zueruordern gegöben und Ir Jedem die anczal, wie es etwo vorhin Irs gleichen beschehen, von pherden und fueszknechtn ordinarie undterhalten werden, damit sy zu abreissung der ubrigen unnothwendigen granicz flökhen, und andern zufallenden executionen dest stotlicher gfasst waren etc. Nun ist gleich wol nit weniger, ie meer Khriegsleuth Inen undterhalten wurden, ye pösser wär eurer Maiestät graniczen versichert, wann aber entgögen bedacht wirdet, wie schwarlich man auch die beczalen khon, so schon undterholten werden, wer wil eur Maiestät gern rhaten das sy sonderlich bei Jeczigem friden vil neues unkhosten auf sich laden sollen. So hat man auch biszher ainem obriszten landts oder Chraiszhaubtman die vollig authoritet uber die Khriegsleuth niemaln göben wöllen, darczue auch eurer Maiestät Khriegsrhat noch nit Rhaten khonden. Souern aber die bereutung der graniczen Iren furgang gewinnet, und eur Maiestät deren gwalt so dieselb thuen werden auf hinder sich pringen limitiern und dann uber derselben Relation schliessen, das vil oder wenig flokhen abgerissen werden, so dann mogen zu der execution, dem obristen haubtman bisz er die abreissung verricht hat, ausz den nagst gelegnen granicz flökhen besoldte Khriegsleuth souil man on gfarliche emplössung haben khan, zugeorndt werden, und also auch wann er von eur Maiestät wögen andere executiones zuverrichten hat, darczue dann auch die nagst gelegnen Spanschafften mit Irem zueczug billicher weisz aufgemont und gepraucht werden mögen, wan sich darpei ain gfar erczaigen wölte; es ist aber nit zu vermueten das sich die

turggen desz abreissens so hochannemen werden, als wann man sich undtersteen wolte neue befestigungen zumachen.

Den 14. Articl, darinn erkhennt wurdet, das bede gaistliche und weltliche vom hern standt und Adl alwög von hundert undterthonen drei ringe phärdt on undterlasz in den graniczen halten sollen, erachten eurer Maiestät Khriegsrhat auch anczunemen, mit dem Anhang das ain obrister landts oder Chraisz haubtman macht habe solche phärdt ieder Zeit zumustern und in die graniczen auszzuthailen und wiewol die ursach warumb die edl leuth neben denen vom hern standt in diser bewilligung nit gleich stimmen, etwas scheinig, so verursacht sy doch ain ungleichait, und wo die ungleichait ist, khan khain bestandt sein, waren demnach die Standt in gmain zuvermonen, das sy sich hieruber guetlich vergleichen wölten, und in sonderhait die edlleuth von Irer waigerung abczuweiszen, also ob einem ain Castell abgerissen wurde, dörffte er auf die undterhaltung den unkhosten nit mer wenden, sonder möchte denselben auf diese bewilligung der pherdt geprauchen.

Der 15. Articl mag Eurer Maiestät Khriegsrhat undterthenigsten bedenkhen noch auch angenumen werden, doch das desselben verstandt nit allain die Brueder so etwo mit ain ander ain granicz hausz haben, sonder in gmain alle die begreiffe so Ir graniczhausz hieobbeschreibner massen zuversorgen saumig sein werden. Was neben disem Articl von den heusern Pankota, Jenne und Desznie gmelt und gerhathen wurdet, ist ain ungerischen sachen eurer Maiestät Khriegsrhat Bitten Allain undterthenigkhlich, eur Maiestät wolten auf solche heuser mit gnaden bedacht sein, dann dieweil sy die Zeit herumb vost angefochten worden, und nummer der derwischweg in Lippa verorndt, Ist zu besorgen, wann sy nit wol versehen werden sollen, es möchte ainsmals ains oder mer in der vheindt hande geraten, wolches der almachtig got gnadigkhlich verhueten wölle.

Den 17. Articl von wögen der Robath zu befestigung der graniczen ist eurer Maiestät Khriegsrhät bedenkhen nach gar zu ring gestölt worden, dann so man die graniczen versichern wil, so wurdet zu souil ansehenlichen gepeuen, alsz zu machen beuorsteen ain solche khlaine Robath wenig erspries-

sen khönden, und wann die ungerische Stande Ir wolfart und sicherhait hetten recht bedenkhen wöllen, sollen sy billich aigner bewögnusz auf ain merere bewilligung gangen sein, und da eur Maiestät Replicando diszfalsz in genere ain bewilligung erhalten khondten, das sy namblich zu iedem flokhen ungeuarlich souil robatn lassen wölten, bisz er nach glegenhait zimblicher massen befestigt wäre, das wurde furwar allem wösen ain grossen furschub göben, wie es dann Irenthalb wol sein khondte, wann allain hierinn ain guete ordnung gepraucht, und sy die Standt der undterthonen mit andern Robatn deren sy durchs Jar vil thuen missen ain Zeit lang verschonetn. Im fall aber solches nit zuerhalten, das sy doch Ir bewilligung auf 14 oder zum wenigsten zwölff tag pössern, wolches sy zu waigern doch gar nit ursach haben. Bei disem Articl sein die edl leuth mit den andern Standen auch nit gleicher mainung, darumb das sy nit per occupationen bonorum darczue drungen sein wöllen, das mag aber Inen mit dem abgelaint werden, souern sy etlichs vorhabens, das so sy bewilligen guetherczig zulaisten, so dörfften sy Ja der straff halb so den widerspenigen aufgeseczt wurde khain difficultierung machen.

Dann so ist auch von den verschinen Jarn bej mer orthflokhen sonderlich aber an Babotscha ain stotliche Robath hinderstöllig pliben, wolche eur Maiestät zueruordern guet ursach haben, und darein auch die Stande on zweiffl dest lieber willigen werden, die gleichait zuerhalten in dem das etliche Standt dieselb schon gelaist haben; darauf wöllen eur Maiestät auch mit gnaden bedacht sein.

Dann so schliessen die Standt in Irer Robath ausztailung den flökhen Rab gar ausz. Nunn wissen eur Maiestät das auf dises gepau ain Jar in die 50,000 fl. verwendt werden, mit wolcher verlag merers tails nur die gmeur gfurdert werden, und der graben biszher unauszgefuert verpliben ist. So wil auch ununnoten sein eurer Maiestät zuerczälen was derselben landen und leuthen an Rhob gelegen, dann eur Maiestät und sonst menigkhlich desz zuuor bewust ist. Das alles möchten eur Maiestät den Stenden furhalten, und sy zu bewilligung ainer Robath, zu Ausfuerung der Statgraben daselbs

anhalten lassen, darein sy nit weniger alsz etwo zu ainem andern gepau zu willigen ursach haben.

Zu Sygeth ist auch ie und alwög In sonderhait ain Robath deputirt worden, und dieweil daselbs noch der flökhen zu pauen ist, tragen eur Maiestät Khriegsrhat khain bedenkhen, sonder dieweil sy dieselben zu den gepeuen der graniczen frej erkhennen, erachten sy solcher articl wie er gestölt ist, sei anczunemen.

Souil dan den 19. Articl von wögen der freien haidogen antrifft, ist eurer Maiestät und menigkhlich bewust das solche freie haidogen mit Irem Immerwherenden raisen und Rauben, den turggen zu grosser aufruer und empörung offtmals ursach göben haben, auch die erfarung und Inquisition so Irenthalb durch guetherczig leuth gehalten worden uberflissig darpracht hat, das sy nit allain die turggen beschedigt, sonder auch arme unschuldige Christen, von gelts guets wögen, mit vil selczamen Instrumenten grausamblich und erparmlich gemartert haben und ob das nit ware, so ist doch wissenlich, wo sy Iren undterschlaif haben, das sy in der wochen ainmal oder zwier nach glegenhait wie sy weit oder nachendt an die granicz hoben ausz raisen, dardurch sy leichtlich ain spaltung im friden verursachen möchten; ob es dann wans beschahe eurer Maiestät glegenhait wäre, haben dieselb gnadigst zuerwögen, das also eur Maiestät ursach gnueg hoben sy nit zugedulden. Dann was die ungerische Stande Irem anczaigen nach durch sy auszrichten das khan durch die besoldten fueszknecht so wol alsz zu Sygeth und andern ortn auch beschehen, es wurdet auch Inen den Standen umb souil sicherer sein, besolte fueszknecht zu haben, das sy sich darauf merers verlassen khonden, dan auf freie haidogen wolche heut das sein und morgen anderst wohin ziehen, und soderlich in den besaczungen khainen Standt thuen, ausz forcht der schwaren straff so die turggen an sy legen, wo sy in den graniczen ergriffen werden.

Wie aber solche freie personen von den graniczen zupringen oder Irenthalb die Zerruttung des friden zuverhueten, haben eur Maiestät Khriegsrhat biszher khain furtraglicher mitl erdenkhen khonden, allain das allen und ieden eurer Ma-

iestät Haubtleuthen und Inhabern der graniczen gepoten wurde khainen undterschlaif zu göben, und dasz sich eur Maiestät derselben dann weiter nit annämen, sonder gegen dem Bascha von ofen wann Irenthalb weiter beschwärung furkhumen, gleich erkhlarthn wie sich er der Martalosa halb erkhlart hat, wo er solche freie haidogen in seins Khaisers dition betrate. das er sy am leib straffen mochte oder so dieselben von der graniczen hinwökh gepracht werden sollen, das er von seins Khaisers wögen die Martalosn auch wökhpringen wolle.

Was von wögen Fygedt vnd Khowaso im 51. Articl gmelt ist, wurdet durch die vom Prelatn und Hern standt auf die besichtigung angestölt, das lassen Inen eurer Maiestät Khriegsrhat auch gfallen, und ob gleich wol die vom Adl darauf dringen das die zerreussung diser Castell gleich ieczo alszbald erkhendt, und die gueter denen sy von rechts wögen zugehörn eingeraumbt werden sollen, achten doch eurer Maiestät Khriegsrhat alsz die nit wissen ob, auch wie, und was gstalt solche gueter vergöben, die edlleuth, wann sy von eur Maiestät die vertröstung empfahen, das sii die bereutung dest zeitlicher anstöllen wölten, worden ir mainung gern fallen lassen, und solcher bereutung guetwillig erwartn.

Uber den 63. articl von wögen der Khriegsrusstung erachten eurer Maiestät Khriegsrhat die Stand der Chron Hungern zubeantwortn, das alberaidt alhie zu Wienn fursehung beschehen war, khainem ainiche Khriegsrustung zuverkhauffen, der Khauffer hette dann schein von seinem hern oder haubtman desz orts wo er dienet, und wieuil stukh rustung er notturfftig, darumb wolten sy die Khundschafften an eurer Maiestät Khriegsrhat, oder wer in Irem abwösen beuelch haben wurdet zu stöllen bedacht sein, das ubrig so in disem Articl gmelt wöllen eur Maiestät auch zuverordnen nit undterlassen, auch nit zweiffln dann sy wurdn Ires tails auf der gleichen verfuerer Ir achtung auch bestöllen, und furdern wurden sy zu gepurlicher straff zupringen.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XXXII.

1563. Október.

Töredék Ferdinánd királynak a pozsonyi országgyűléshez intézett leiratából.

Adiunxerunt denique ultimo loco scripto suo fideles Maiestas suae caesareae regnicole nonnulla, quae supplicant ut Maiestas sua Caesarea gratioso et clementi animo intelligere et acceptare dignetur; vellet autem Maiestas sua caesarea talia esse, quae merito possent ac deberent, ita ut optant ipsi regnicolae, benigne acceptari; sed Maiestas sua caesarea fideles suos ordines ac status celare non potest, illa Maiestati suae caesareae non solum perquam molesta, verum etiam plane inexpectata accidisse, et considerata ea benignitate qua Maiestas sua caesarea fideles suos regnicolas simul et seorsim complectitur, Maiestas sua caesarea sibi nullo modo potest persuadere, quod unanimi omnium illorum consensu decretum fuerit, ut ea Maiestati suae caesareae tanta cum acerbitate proponerentur, vel potius objicerent(*ur*). Certe ab eo tempore quo primum Maiestas sua caesarea coepit rebus praeesse, nihil tale unquam accidit Maiestati suae ab aliorum Maiestatis suae caesareae regnorum et dominiorum subditis, quod nunc Maiestati suae caesareae in hoc publico regni conuentu euenit, praeter omnem Maiestatis suae caesareae expectationem, cuius rei causam non credit Maiestas sua caesarea se ullam fidelibus suis regnicolis unquam dedisse, quos utique Maiestas sua caesarea summa semper clementia et paterno plane fauore prosequuta fuit, et (quod absque arrogantia et exprobratione dictum sit) nec laboribus nec curis, molestiis, impensis et facultatibus, neque serenissimis filiis suis, neque etiam sibimet pepercit in iis rebus, quibus existimauit se saluti et incolumitati huius regni consulere posse. Quam ob rem soepissime et indesinenter fere egit ac laborauit, tam apud ordines ac status sacri Romani imperii, quam aliorum regnorum et dominiorum caesareae suae Maiestatis subditos, ut fideles regnicolas Hungaros auxiliis non destituerent; eaque in re putat Maiestas sua caesarea rem ipsam loqui et testari, quod non male posue-

rit operam suam, siquidem a plurimis annis non cessatum est continua subsidia ex aliis Maiestatis suae regnis ac prouinciis et soepius quoque ex imperio pro defensione Hungariae conferri, adeo ut fideles Maiestatis suae regnicolae Hungari propemodum omnibus illis pecuniis auxiliaribus quas Maiestas sua caesarea corradere potuit, potiri et frui poterint; externi nanque prefecti et milites (ut videtur) caesareae suae Maiestati exiguos ex hoc regno thesauros asportauerunt. Qui etiam prorsus credit Maiestas sua caesarea regnante sua Maiestate, ab externis pro defensione Hungariae plus pecuniae collatum fuisse, quam sub ullo alio Hungariae rege, ne dicatur de (*tán:* sub?) omnibus. Et certe Maiestas sua caesarea sperat sese hoc suo iugi et indefesso studio (praecedente tamen gratia et ope dei omnipotentis) regno huic plus commodi quam detrimenti attullisse, atque adeo id perfecisse, quod hactenus utcunque conseruauerit saltem hasce quae supersunt, proh dolor valde tenues et afflictas regni reliquias. Ubi quidem Maiestati suae caesareae semper curae fuit, ut fideles suos regnicolas in suis priuilegiis, libertatibus, iuribus et consuetudinibus tueretur, conseruaret ac manuteneret, prout sese praestito iureiurando in coronatione sua ante triginta annos solenniter promisisse nondum est oblita, ita ut superuacaneum fuerit nunc iuramentum illud, cui fortassis pauci ex regnicolis qui modo sunt superstites interfuerunt, Maiestati suae caesareae nimis odiose in memoriam reducere, cum Maiestas sua caesarea eiuscemodi iuramento suo ab illo usque tempore semper sese satisfecisse, nec a quoquam diuersum proponi, nedum probari posse confidat.

Quod si quando aduersi quippiam regno accidit (prout Maiestas sua maximo cum dolore ac gemitu suo, propter peccata nostra nonnunquam accidisse recordatur) Maiestas sua caesarea arbitratur sibi culpam non esse asscribendam, sed potius intestinis aliquorum regnicolarum dissensionibus, item assiduis quorundam defectionibus et rebellionibus, quibus hoc regnum Maiestate sua caesarea rerum potiente nunquam fere caruit; quinimo existimat Maiestas sua caesarea, si eadem semper fuisset omnibus regnicolis voluntas, in colenda caesarea Maiestate

tamquam legitimo suo rege, quod regnum hoc tot calamitatibus non laboraret.

Quod vero in specie ad articulos illos attinet, quos conqueruntur fideles Maiestatis suae caesareae ordines ac status adeo esse arduos atque difficiles, ut toto tempore et a multis annis, posteaquam videlicet Maiestas sua in regem et dominum Hungarorum foeliciter coronata fuit, nihil difficilius ipsis responderit, id fideles Maiestatis suae caesareae ordines ac status aegre ferre non debent, quia Maiestas sua caesarea non putat sese in illorum articulorum responso, sicuti nec in reliquis omnibus, cum praesentis, tum aliorum conuentuum tractatibus uspiam solitae suae clementiae et paternae benignitatis fines excessisse, visumque est Maiestati suae caesareae, ex quo ipsi fideles ordines ac status regni tanquam subditi cum bona Maiestatis suae pace et gratia libere proposuerunt, quae habuerunt proponenda, quod multo magis Maiestati sue ut regi liberum esse debuerit ea quoque libere proferre, quae Maiestatis suae caesareae et regni necessitas postulauit; nec dubitat Maiestas sua caesarea si status et ordines ipsimet fuissent inter se concordes, quod negocia huius conuentus longe facilius atque expeditius fuissent pertractata.

Cum igitur non conueniat, Maiestatem suam caesaream a subditis suis, quos tam paterne et benigne hucusque fuit complexa, eiuscemodi amarulentis responsionibus et exprobrationibus offendi, Maiestas suae caesarea postulat, ut fideles ordines ac status Maiestatis sua caesareae posthac sese, ut fideles subditos decet, intra fines modestiae et debitae obseruantiae ac reuerentiae contineant, ita namque vicissim Maiestas sua caesarea solita illos clementia et benignitate prosequetur, eoque lubentius summo studio promouebit, quaecunque huic regno usui, ornamento et praesidio fore iudicauerit.

Et quoniam iidem fideles Maiestatis suae ordines ac status ex istiusmodi enarratis eorum grauaminibus inferunt, Maiestatem suam caesaream debere etiam nonnullos consiliarios Hungaros negociis conuentus deliberandis adhibere: Maiestas sua caesarea omittere non potest, quin etiam huius rei causas fidelibus Maiestatis suae regnicolis explicet; nimirum Maiestas sua caesarea hucusque haud grauatim adhibuisset etiam

his conuentuum publicorum negociis, sicut aliis consultationibus, ubi de rebus agitur ad iura, libertates et consuetudines regni pertinentibus, aliquos ex fidelibus suis consiliariis Hungaris (prout alias quoque eos non omnino praeteriit, in iis maxime articulis, qui res Hungaricas mere concernunt), tamen eam potissimum ob causam alii quoque non fuerunt adhibiti, quod Maiestas sua caesarea existimauit eos tamquam membra et ordines regni debere interesse consultationibus regnicolarum, quo rectius commodiusque dirigerentur negotia ad commodum Maiestatis suae et regni, praesertim cum Maiestas sua caesarea in tot conuentibus, qui praesente Maiestate sua caesarea in hoc regno a multis annis celebrati fuerunt, hac de re nunquam fuerit interpellata. Sed Maiestas sua caesarea in posterum hac quoque in parte id faciet, quod officio suo constentaneum, ac rebus bene gerendis idoneum fore cognouerit.

Quae quidem Maiestas sua caesarea ad appendicem ultimi scripti regnicolarum necessario respondenda duxit, ea vero fideles ordines ac status regni non debent suspicari, quod ex aliqua Maiestatis suae caesarea indignatione, aut ira sint profecta, quinimo Maiestas sua existimauit, ex usu fidelium suorum regnicolarum esse, ut quae Maiestati suae caesareae super iis quae ipsi proposuissent viderentur, libere ac clementer proferret, quae sane par est fideles Maiestatis suae ordines ac status in bonam partem interpretari, et, accepta iam super articulis controuersis tam gratiosa resolutione et declaratione, conclusionem conuentus ulterius non differre, ac denique a caesarea Maiestate quouis loco et tempore omnem gratiam et benignitatem expectare.

(Eredeti fogalmazata a bécsi titkos levéltárban.)

XXXIII.

1563. November 13.

A pozsonyi országgyülésen alkotott törvényczikkek.

Articuli decretales in Conventu Posoniensi pro festo beati Stephani Regis, anno Domini MDLXIII. celebrato, per Status et Ordines Regni Hungariae partiumque ei subjectarum conclusi.

Nos Ferdinandus, Diuina fauente clementia, electus Romanorum Imperator, ac Ungariae, Boëmiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae, etc. Rex, semper Augustus, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis etc. Memoriae commendamus tenore praesentium, significantes quibus expedit uniuersis, quod fideles nostri, domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni Ungariae, et partium ei subiectarum, in generali eorum Conuentu, pro festo Beati Stephani Regis, anno Domini, Millesimo Quingentesimo Sexagesimo tertio, celebrato, in ciuitate nostra Posoniensi, ex mandato nostro congregati, exhibuerunt et praesentauerunt nobis infrascriptos articulos, in eodem Conuentu, communibus omnium ipsorum votis parique et unanimi consensu conclusos; supplicantes nobis humilime, ut uniuersos et singulos eos articulos, omniaque et singula in eis contenta, rutos, gratos, et accepta habentes, nostrumque Regium consensum illis praebantes, authoritate nostra Regia, clementer acceptare, approbare et confirmare, atque tam nos ipsi obseruare, quam per alios, quorum interesset, obseruari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

(1.) Accepta et perlecta sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, domini nostri clementissimi propositione, intellexerunt domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, caeterique Status et Ordines Regni Ungariae, in hoc eorum generali Conuentu congregati, ea, quae sacra Maiestas sua enumerat de maximis et continuis suis curis, laboribus et immensis sumptibus, pro tutando et conseruando Regno isto suo factis, agnoscuntque pientissimum suae Maiestatis animum, quo haec

omnia, pro salute fidelium suorum Ungarorum, hucusque semper praestitit. Pro quibus omnibus in hoc Regnum beneficiis, meritisque immortalibus, sacrae Maiestati suae, quas possunt maximas agunt habentque gratias, ac humilime supplicant, ut tam pium vereque paternum in illos affectum, solita sua clementia continuare, labentique huic Regno et multis circumuento calamitatibus, imo in extremis fluctuanti periculis, in posterum quoque clementi sua cura et ope, secundum Deum, adesse subuenireque dignetur. Quod quidem suae Maiestatis factum, uti Deo gratissimum, ita apud mortales aeterna clariturum laude atque memoria, Status et Ordines ipsi fidelissimis et perpetuis eorum seruitiis promereri, suamque pro eo gratitudinem, etiam sanguine, vitaeque suae periculo declarare omni tempore studebunt.

(II.) Quod autem fideles suos Regnicolas benigne hortatur, ut considerata magnitudine sumptuum, quibus aerarium suum sit exhaustum, et confiniorum quoque a quibus eorum dependet incolumitas, necessitatibus, ternos hoc anno florenos, de singulis portis, duobus in terminis soluant, eamque solutionem per quadriennium constituant, et nouam connumerationem decernant; Status et Ordines Regni, licet suam et colonorum suorum tenuitatem, et attritas valde, diminutasque vires ac facultates non ignorent, pro clementi tamen suae Maiestatis adhortatione, sumptuumque eiusdem, quos non ignorant, necessitate, statuunt atque decernunt, ut de singulis integris sessionibus, ad annum proxime sequentem, tres exigantur floreni, duobus in terminis, pro festo scilicet Epiphaniarum Domini unus cum dimidio florenus, et tantundem pro altero festo Natiuitatis Beati Joannis Baptistae. Quorum quidem trium florenorum, duos pro sacra Maiestate Caesarea, tertium vero pro serenissima Regia Maiestate, domino eorum clementissimo, offerunt, atque hoc uno floreno de singulis sessionibus exigendo illius Maiestati Regiae in hac felici eius Coronatione, muneris honorarii loco congratulari, suumque erga illam amorem, studium et obseruantiam declaratam esse cupiunt; supplicantes suae Maiestati Regiae, ut quemadmodum hactenus ipsis penes suam Maiestatem Caesaream, in omnibus eorum negotiis clementissimus fuit dominus, ita dein-

ceps quoque simili eos clementia prosequi, susceptaque iam feliciter istius Regni Corona, defensionem et permansionem eorum, pari cum sua Maiestate Caesarea ardore et diligentia, curae sibi inposterum quoque habere dignetur.

(III.) Postulat praeterea sacra Maiestas Caesarea, ut quia Comitia, propter alia occurrentia ardua et diuersa negotia, sumptusque Regnicolarum, singulis annis indici non possint, dica ipsa trium florenorum continuaretur per quadriennium. Ad id quidem quod attinet, quum generalis Regnicolarum Conuentus, singulis annis, non tam dicae causa, quam ob declaranda publica grauamina, et tractanda alia Regni negotia, ad eiusdem bonum et quietem pertinentia, indici celebrarique soleat, et graues obstent causae quominus Regnicolae ipsi faciendis crebrioribus et maioribus solutionibus pares esse possint: Statibus et Ordinibus Regni, haec suae Maiestatis postulatio, non solum onerosa, verumetiam laudabili eorum consuetudini derogatura videtur. Nihilominus taman, ne clementi suae Maiestatis hac in re facta requisitioni defuisse videantur, pro singulari eorum sacrae suae Maiestati in omnibus promptissime semper obsequendi studio, aliquid maius etiam suis viribus *) faciendum praestandumque putarent; atque propterea decreuerunt, ut praeter illos ternos florenos, pro anno proxime sequenti, sacrae Caesareae et Regiae Maiestatibus, modo praemisso oblatos, exigantur ad sequentem quoque immediate alterum annum, videlicet Millesimum Quingentesimum Sexagesimum quintum, pro sacra Maiestate sua Caesarea, de singulis integris sessionibus, singuli duo floreni, idque duobus in terminis: pro festo quidem Epiphaniarum Domini unus florenus, et pro altero festo Natiuitatis Beati Joannis Baptistae similiter unus florenus. Supplicant tamen Status et Ordines Regni ipsi, ut quum ut ne pacificis quidem temporibus, et integro adhuc Regno, soliti fuerint diuturniorem Regis sui a Regno absentiam ferre, periclitantibus vero nunc in dies istis reliquiis, sacrae Maiestatis suae in Regno praesentia summopere requiratur; dignetur ipsa, vel serenissimus Rex, pro maiori parte in Ungaria residere, et in

*) A kéziratban kétségkivül tollhiba a »iuribus.«

posterum si fieri poterit, singulis semper annis, sin minus tamen, statim in fine secundi anni, generalem suis fidelibus subditis conuentum indicere, in quo, vel ipsa sua Maiestate Caesarea, vel serenissimo Rege praesente, possint suas necessitates et grauamina proponere, deque publicis ac necessariis Regni negociis tractare; quemadmodum sacra Maiestas sua id se clementer etiam facturam obtulit.

(IV.) Decretum etiam est, ut noua fiat connumeratio portarum, secundum illum modum, qui iuxta publicas constitutiones anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi septimi, in exacta proxime praeterita contributione fuit obseruatus, utque iuxta eam connumerationem exigatur utriusque anni dica; propterea quod Status et Ordines, a tempore contributionis proxime factae, Regni istius reliquias plurimum decreuisse et diminutas esse cernunt. Hoc solum addito et decreto, quod Rutheni et Valachi, illi etiam qui licet domos non habeant, in tuguriis tamen habitantes, non contemnendam pecorum summam alunt, dimidiam oblatae dicae partem eorum quilibet contribuat, atque si istorum quispiam sciente et volente domino suo, ad tempus saltem, donec scilicet dicatio peragatur, in vicina Regna vel prouincias aufugerit, et hoc manifeste constiterit, dominus ipse pro eo duplum soluat. Item ut molitores ac etiam artifices, qui in stipendio dominorum non seruiunt, ad exoluendam dicam sint obligati et astricti. Combustis vero et illis qui in locis desertis consederunt, et nouas domos ibi erexerunt, ac a solutione dicae exempti sunt, exemptio ipsa obseruetur.

(V.) Comitatibus quoque illis, qui elapsis hisce proximis annis, per Capitaneos et Administratorem prouentuum suae Maiestatis requisiti, certas pecuniae summas, ad sacrae suae Maiestatis necessitates contribuisse, et de rehabitione illarum, ex proxime futura dica assecurati fuisse dicuntur, et aliis etiam, quibus acceptum mutuum, ex futura contributione deputatum esset: dignetur sacra Maiestas sua talem pecuniam mutuo datam, visis ea de re Capitaneorum, vel Administratoris prouentuum literis, ex decreta nunc dica clementer defalcari facere; quemadmodum hoc se facturam sacra Maiestas sua clementer obtulit.

(VI.) Decretum etiam est, ut Dicatori adiungatur*) Nobilis unus eiusdem Comitatus, in quo dica exigenda fuerit, idemque in sede illius Comitatus iuramentum praestet, quod penes Dicatorem ipsum fideliter procedet, et diligenter animaduertet, ne qua per illum fraus committatur; eique de expensis per dominos et Nobiles, ex propria ipsorum, et non colonorum bursa prouideatur.

(VII.) In exactione quoque restantiarum dicae praeteritorum annorum, hunc modom et ordinem observandum esse a Statibus et Ordinibus Regni decretum est, ut sicubi locorum Dicator illas nondum solutas esse, coloni vero solutas contenderent, hi tamen literas Quietantiae tempore solutionis accipere neglexissent, aut forte acceptas amisissent: Dicator sit contentus iuramento Judicis villae illius, a qua restantiae ipsae petuntur. Mortuo autem Judice, qui tempore exolutarum restantiarum fuit, iuret eius loco alter Judex qui pro tempore extiterit, vel senior aliquis colonorum, cui de facta solutione constabit; ubi vero quietantiae productae fuerint, aut Dicator iam antea, ratione restantiarum, non iuramento, sed ut ubiuis moris est, literis Quietantiae comprobari et rectificari debeat.

(VIII.) Item, quemadmodum in prioribus, ita in isto quoque Conuentu decretum est, ut a colonis, qui Turcis subiecti sunt, media tantum dica exigatur, et similiter ab illis quoque, quos factio filii quondam Regis Joannis dicare consueuit, dimidium tantum decretae dicae soluatur.

(IX.) De lucro Camerae, quod sacra Maiestas Caesarea proprium Coronae prouentum, singulis in posterum annis, siue decretum fuerit subsidium, siue non, iuxta veterem morem, continue exigendum decerni postulat.; visum est Statibus et Ordinibus Regni, quod quamuis non ignorent, lucrum hoc Camerae, specialem et ordinarium esse Regum Ungariae prouentum, quia tamen a multis inde annis, ita semper obseruatum fuisse recordantur, ut oblato per Regnicolas Regibus subsidio, lucrum Camerae semper intra illud fuerit computatum, et nunquam seorsim cum subsidio exactum, eos ne nunc quidem quicquam a veteri ista consuetudine immutare posse. Atque

*) A kéziratban kétségkivül tollhiba az »iniungatur.«

propterea sacrae Maiestati Caesareae humiliter supplicauerunt, dignaretur ipsos in veteri isto more clementer conseruare, ipsumque lucrum Camerae, intra dicam oblatam computatum acceptare; id quod Maiestas sua Caesarea clementer admisit, ita tamen, ut inposterum id lucrum singulis annis, iuxta antiquam consuetudinem, exigatur, si quando contingeret, quod proxime praeterito quadriennio contigit, per annum quempiam, vel per plures annos nullam dicam publicari.

(X.) Ubi vero sacra Maiestas Caesarea, fideles suos Status et Ordines Regni hortatur, ut inter se decernant, modumque et ordinem constituant, quibus milites locorum finitimorum continua commeatuum copia abundent, et ii qui praeemptione victualium negociantur, puniri queant; Status ipsi et Ordines Regni duplicem victualium rationem in confiniis necessariam animaduertunt: unam, qua locus quisque finitimus indiget victualibus, ad futuras obsidiones, vel alias grauiores necessitates repositis; alteram vero, qua militibus praesidiariis prouidetur de quotidiano victu atque sustentatione. Ad priorem quod attinet, quum sacra Maiestas Caesarea suos, in uno quoque fere praecipuorum Regni confiniorum loco, soleat habere homines curae reponendorum victualium praefectos, non dubitant Status et Ordines ipsi, locis talibus, de sufficienti in futuras necessitates victualium reposito a sacra Maiestate sua abunde satis prouisum esse. Quantum vero ad alteram spectat, daturi sunt Regnicolae omnem operam, ut per colonos suos, sufficientia, quantum fieri poterit, victualia, ad loca finitima conuehi, iustoque precio vendi faciant; neque vident confiniis ipsis ullum in victualibus futurum defectum, hoc praesertim anno, quo annonae copia prouenit, si milites ipsimet defectui non praebebunt causam et occasionem. Fit enim utplurimum, imo iam in consuetudinem venisse videtur, ut dum rustici victualia ad forum loci alicuius finitimi conuehunt, milites pecunia carentes illa vi rapiant, vel si ea spe futurae solutionis accipiant, nihil tamen postmodum soluant. Quare deterriti alienatique rustici nihil in forum convehunt; milites vero illius sui facti non aliam, quam quod eorum stipendia tardius exoluantur, rationem afferunt. Huic itaque difficultati non alio modo subueniri posse Status et Ordines Regni iudicant,

quam si sacra Maiestas sua, militibus suis stipendia sua, statuto semper tempore exoluere, et quemadmodum sese facturam clementer obtulit, his ipsis, eorumque Capitaneis, ut precio viuant, nihilque vi rapiant, sub grani poena mandare dignabitur.

(XI.) Ad praeemptores quidem victualium ipsorum quod attinet, statutum et decretum est per Regnicolas, ut, iuxta propositum per suam Maiestatem modum, supremi Capitanei plenam facultatem et potestatem habeant talibus victualia coempta et congesta libere auferre, et pro illis soluere precium, quod deputandi ad id boni viri Regnicolae et militares, iusta aestimatione, soluendum fore iudicauerint. Liberum tamen esse debeat dominis vel Nobilibus, dum in proprium usum, et non ad quaestum, aliquibus opus habuerint victualibus, ea a colonis suis, soluto iusto precio accipere, vel etiam subditis pecunia ad exoluendam dicam, vel alios usus necessarios carentibus, mutuo dare, et mutuum postea in vino vel frumento aliisque rebus, ex quo illa alioquin etiam vendere debent, recipere.

(XII.) Et quia auditur, in plerisque confiniis, ipsosmet Capitaneos, non solum praeemptis victualibus, sed etiam a miseris colonis vi raptis, vel proiecto minimo, quod eis libitum est, precio acceptis, negociationem exercere; statutum est, in eos graui animaduertendum esse poena, ademptione videlicet officii, et priuatione summae, quae eis ratione stipendiorum suorum deberi comperietur.

(XIII.) Caeterum, limitationem victualium certam, Status et Ordines Regni, ab ipsis hic fieri non posse iudicant. Quum enim pro copia et penuria annonae, nunc carius, nunc vilius vendi soleant victualia, noua subinde mutatione opus foret, quae rursum nonnisi a Regnicolis fieri deberet. Sed statutum est, ut quoquo in loco finitimo, Capitaneus cum Vicecomite et Judice Nobilium Comitatus loci illius, pro tempore et copia vel penuria decernant, ponantque, dum opus videbitur, singularum rerum ad victum pertinentium iustum et competens precium.

(XIIII.) Jubet quoque sacra Maiestas Caesarea, ut Regnicolae inter se deliberent, de certo aliquo modo et ordine, super conuehendis ultro citroque victualibus, bombardis, et

aliis apparatibus bellicis, belli pariter et pacis tempore obseruando. Quantum itaque ad vecturam istiusmodi attinet, ea in generali, pariter et particulari expeditione, non per alios, quam colonos illarum Regni partium, in quibus exercitus ipse versabitur, fieri posse videtur. In quo casu, certa etiam iam antea limitatio in articulis Conuentus anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi septimi fuit facta et decreta; quantum scilicet de uniuscuiusque rei mensura et pondere solui debeat. Quod ipsum decretum iam antea factum, Status et Ordines Regni, inposterum quoque tenendum decernunt. Cum tamen vectura bombardarum et aliorum instrumentorum bellicorum, ex antiqua consuetudine ad ciuitates Regias praecipue pertineat, siue belli, siue pacis tempore facienda sint: videtur Statibus et Ordinibus Regni, nunc quoque ciuitatibus illam incumbere, atque per sacram Maiestatem suam esse faciendam certam limitationem, quantum curruum et equorum, quaelibet illarum dare mittereque esset obligata; secundum quam limitationem, tam in expeditionibus, quam mittendis ad confinia aliquibus instrumentis bellicis, parati semper haberi posse videntur currus et equi. Sed quia ciuitates ipsae nunc paucae sunt, neque ad hoc onus solae sufficere videntur, praecipue dum generalis aliqua expeditio futura esset, Maiestas sua in hac parte se obtulit id facturam, quod iustum, aequum et necessarium fore videbitur, ita ut Maiestas sua confidat, neminem iustam conquerendi causam habiturum esse. Nam quod ad Comitatus et illorum colonos attinet, non quidem omittent Status et Ordines Regni, pro clementi suae Maiestatis adhortatione, curare, ut exigente hoc aliqua necessitate, coloni ipsorum iumenta et currus suos, in usus tales necessarios, pro honesta et competenti mercede adhibeant; frustraneum tamen et ineptum videtur illorum hac in re auxilium, cum et ferratis curribus utplurimum careant, et debiles habeant equos, quibus siquid vehendum committeretur, in ipsa rerum gerendarum occasione, magnus per illos contingere posset defectus, ex quo et Maiestati suae et Regno ingens proueniret damnum pariter et periculum.

(XV.) Quoniam vero in praeteritorum quoque annorum Conuentibus, per Regnicolas facta extitit mentio arcium et

locorum ad Austriam impignoratarum, ut iuxta continentias tractatus illius, cum serenissimis quondam Friderico et Maximiliano Imperatoribus factas, aequalia cum caeteris Regnicolis ferrent onera, nihil tamen hucusque factum est; supplicant Status et Ordines Regni, ut quum et ipsa, cum in vectura praedicta, tum aliis etiam publicis Regni oneribus, haud paruum iuuare praestareque possint: sacra Maiestas sua dignetur illorum incolas habere obligatos, instar reliquorum suorum fidelium Ungarorum, ad publica quaeuis onera ferenda; quemadmodum se postulata haec fidelium suorum Ungarorum, ad fideles subditos suos Austriacos, in proximo eorum Conuentu relaturam, et inspectis literis quoque inscriptionis, seu pignorationis, id facturam dementer obtulit, quod aequitati et tenori contractus consonum fore iudicauerit.

(XVI.) Circa prouisionem et intertentionem confiniorum, statutum est, ut ex quo per sacram Maiestatem Caesaream, ultra Danubium constitutus est iam supremus Regni Capitaneus, et ei3 idem se facturam clementer significauit, Capitanei ipsi supremi, quemadmodum ipsis in eorum instructione quoque commissum est, singula Regni confinia saepius perlustrent, iisque sacra Maiestas sua adiungere dignetar homines militares et peritos, Ungaros pariter et Germanos, quibuscum simul eiusmodi perlustrationem peragant. Quod si quae loca erunt, quae periculo exposita, pro defensione circumiacentis Regionis necessaria intertentione prouisioneque praesidii militum indigere videbuntur, Capitanei supremi, cum hominibus sibi adiungendis eorum resciant et intelligant prouentus; quos si sufficientes ad hoc compererint, domini locorum prouideant ex eis, pro quantitate reddituum, tam de praesidio militum, quam de aliis pro defensione necessariis rebus. Si qui vero prouentus tantum percipiendo, ad loci conseruationem nihil erogarent, et per hoc publicum Regni damnum et periculum paruipenderent, eos sacra Maiestas Caesarea, ad parendum huic constitutoni cogat, et per Capitaneos ipsos supremos cogi faciat. Prouentibus vero non sufficientibus, vel forte paucis, aut penitus nullis existentibus, si loca ipsa tanti sint momenti, ut citra publicum circumiacentis terrae, adeoque totius Regni damnum destrui non possint, sed necessario interteneri debe-

ant, his sacra Maiestas Caesarea de intertentione et conseruatione gratiose consulere et prouidere dignetur. Quae autem minus necessaria, et si per hostes occupentur, circumuicinae ditioni nocitura videbuntur, per supremos Regni Capitaneos destruantur; qui tamen, antequam id faciant, de loco prius ad sacram Caesaream Maiestatem referant, et illius resolutionem ea in re expectent.

(XVII.) Quia tamen pleraque dignoscuntur esse loca, quae cum uberes satis habeant prouentus, ex quibus interteneri conseruarique possent, quae tamen suae Maiestatis praesidio intertenentur; Statibus et Ordinibus Regni iustum pariter et necessarium videtur, ut, quemadmodum supra constitutum est, domini illorum, pro quantitate prouentuum, prouideant et interteneant illa, et praesidium Regium totum, vel in parte transferatur ad alium locum, qui prouentibus carens necessario intertenendus fuerit.

(XVIII.) Et quoniam loca finitima, nonnisi praesidio militum conseruari possunt, eorumque domini et possessores, propriis suis viribus ad alendos in illis milites plerumque non sufficiant: statutum est, ut, iuxta superiorum Conuentuum constitutiones, terni illi equites, qui de singulis centum colonis dominorum pariter et Nobilium, in confiniis continue interteneri debere fuerunt decreti, inposterum quoque, tam per dominos, quam Nobiles, Ecclesiasticos pariter et Saeculares, in locis finitimis sibi vicinioribus, sine intermissione et re ipsa interteneantur. Hic tamen qui proprias habent arces Turcis vicinas, ternos eiusmodi equites in illis et non alienis interteneant.

(XIX.) Statutum etiam est, ut existentibus in arce aliqua finitima duobus vel tribus, aut pluribus etiam fratribus, et eorum aliquibus intertentionem illius, pro sua parte iuuare nolentibus, tales recusantes, supremus Regni Capitaneus ad iuuandum cogat et compellat. Inter quos quidem fratres, vel alios etiam quoscunque communem arcem possidentes, supremus Regni Capitaneus, cum Comite Comitatus, reuisis et cognitis arcis prouentibus, limitationem faciat, quantum quisque pro rata prouentuum suorum parte, ad arcis illius intertentionem impendere debeat. Uno vero aut altero intertentionem, pro facta limitatione, iuuare nolente, caeteri potestatem ha-

beant occupandi *limitatam* *) partem iuuare nolentium, eamque ad arcis conseruationem insumendi.

(XX.) In munitione locorum finitimorum, statutum est, ut idem obseruetur ordo, qui in superiori Conuentu, anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi noni fuit constitutus, et ut de unaquaque porta dicari solita, praestentur labores sex dierum, tam ad istum proximum annum, Millesimum Quingentesimum Sexagesimum quartum, quam etiam ad alium sequentem Millesimum Quingentesimum Sexagesimum quintum; supremorum vere Capitaneorum cura sit, quae loca, et qualiter sint munienda. Et si quispiam dominorum vel Nobilium, ad requisitionem eorum quorum interierit, colonos suos ad decretos publice labores expedire nollet, aut negligeret, per Vicecomitem et Judices nobilium cogatur exactione Birsagii siue mulctae trium marcharum, idque toties, quoties requisitus labores expedire recusauerit, aut neglexerit. Vicecomites autem ad exequendam fideliter, et sine fauore atque respectu, istam punitionem, astricti sint, sub amissione officii ipsorum et poena quinquaginta florenorum. Atque nemo eis hac in re obstare, nec se illis opponere praesumat, sub poena Decreti contra impedientes legitimam quamuis executionem constituta. Quod si vero ad faciendam eiusmodi executionem Vicecomites et Judices nobilium insufficientes forent, requirant auxilium Comitis, et nec illo sufficiente, supremorum Regni Capitaneorum, qui omni necessario auxilio illis adesse teneantur; nemo tamen Capitaneorum colonos in laboribus teneat ultra sex decretos dies, sub amissione officii.

(XXI.) Quoniam autem fertur, Vicecomites illorum Comitatuum, qui propter longinquiorem loci muniendi distantiam, colonos suos ad laborandum mittere non possunt, sed pecuniam, qua laboratores qui eorum loco laborent conducantur, contribuunt, pecuniam eiusmodi exactam, in decretos publice labores non fideliter expendere, sed maiorem partem sibi reseruare et consumere; decretum est, ut Vicecomites, vel etiam Capitanei, et alii quibus talis pecunia assignata fuerit, in eiusmodi furto, quod publico Regni et patriae suo damno,

*) Ezen lényeges szó a törvénykönyv nyomtatott kiadásaiban nem fordul elő.

atque periculo faciunt, depraehensi, prima vice quintuplum eius quod furati fuerint, secunda vero decuplum persoluant, et tertia vice eodem in facinore depraehensi, capitis poena, tanquam publici fures, puniantur.

(XXII.) Statutum est etiam, ut siluae tam dominorum, quam Nobilium locis muniendis vicinae, pro fabricis et structuris munitionum finitimarum, quae scilicet proprias et sufficientes siluas ipsae non habuerint, tantum, et non in alios usus, ad succidendum debeant esse liberae. In insula tamen Challokewz, ligna pro foco ad Comaronium et Jaurinum subministrentur, iuxta conuentionem cum Insularibus illis (ut dicitur) factam; ita tamen, quod si in eadem insula habeantur ligna, pro faciendis munitionibus apta, ea ad munitionem Comaronii et Jaurini, a dominis siluarum non denegentur.

(XXIII.) De Haydonibus, quos liberos vocant, et pro quibus tollendis sacra Maiestas Caesarea certum remedium inueniri, decernique postulat: statutum est, ut ii nusquam alibi, quam in confiniis certo numero et stipendio conducti interteneantur. Confinia enim his nullo modo carere posse videntur, eo, quod eiusmodi pedites emitti soleant ad conseruandos in obedientia colonos Turcis subiectos, retinendamque suae Maiestatis iurisdictionem, quando equites per ea loca, quae peditibus sunt peruia, non semper possint transire; et his excurrentibus, pedites illi pro custodia arcium relinqui soleant. Hi tamen nonnisi de voluntate Capitaneorum emittantur, et emissi, si miseram plebem indigne oppresserint, damnificauerintue, eos Capitaneus ipse statim et defacto grauiter puniat. Stantibus vero cum Imperatore Turcarum induciis diligenter superintendat, ne quid ab eis in illarum violationem committatur. Quod si vero aliqui comperti fuerint, qui nulla habeant loca finitima, sed in tuto et securo manentes loco, tales Haydones praedae tantum et lucri causa interteneant, tales puniantur irremissibiliter, poena quae in articulis Conuentus anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi septimi, contra illos est constituta; atque supremus Regni Capitaneus superintendat, ut ubicunque tales fuerint comperti, constituta in eos poena, defacto animaduertatur.

(XXIIII.) Hortatur quoque sua Maiestas Caesarea

fideles suos Regnicolas, ut decernant modum et ordinem, quibus celebratio iudiciorum inposterum absque aliqua intermissione continuetur. Pro qua clementi et necessaria sacrae Maiestatis suae adhortatione, decretum est, celebrationem ipsam iudiciorum esse continuandam, tali modo videlicet, ut ad sequentem istum proximum annum Millesimum Quingentesimum Sexagesimum quartum, et sequentibus etiam annis, ad futuram scilicet usque Dietam, celebrentur duae Octauae. Prima quidem pro octaua die festi Sancti Georgii, in Eperies, pro solis tantum Comitatibus partium Regni superiorum, a Comitatu Lipthouiensi incipiendo. Secunda vero hic Posonii propinquioribus huc Comitatibus, a Comitatu similiter Lipthouiensi huc versus incipiendo, ad octauam similiter diem festi Sancti Machaelis; utque in his terminis assumantur et adiudicentur indifferenter et mixtim, iuxta uniuscuiusque antiquitatatem, uniuersae et quaelibet Regnicolarum causae, tam ante cladem Mohachiensem, quam vero post obitum serenissimi quondam Ludouici Regis, quocunque modo, aut titulo et qualitercunque motae, vel mouendae, simul cum causis factum minoris potentiae tangentibus et aliis, nullas excipiendo; causis tamen bonorum, quondam Joannis Regis exceptis; durentque uniuscuiusque dictorum terminorum iudicia continuos quadraginta dies, festis diebus exceptis. Judices vero et Assessores, quemadmodum etiam Praelati et Barones, tam iudiciis, quam revisioni appellationum, ad requisitionem Locumtenentis, eodem intersint numero, modo et ordine, qui in proximi praeteriti Conuentus articulis, anno Millesimo Quingentesimo, Quinquagesimo nono celebrati, habetur expressus. Et ne propter absentiam Praelatorum vel Baronum, aliquod in progressu iudiciorum obiiciatur impedimentum, dignetur sacra Maiestas Caesarea, quemadmodum etiam se facturam clementer obtulit, tam Praelatis, quam Baronibus, qui in sede iudiciaria praesentes esse debebunt, ac etiam Assessoribus, de expensis, quamdiu iudiciis intererunt, gratiose prouidere, et superinde Camerariis serio mandare.

(XXV.) Statutum etiam est, ut iudicia Locumtenentiae inchoëntur pro festo Epiphaniarum Domini proxime venturo, pro Comitatibus vicinioribus, incipiendo a Comitatu Lipto-

uiensi huc uersus, durentque ad Quadragesimam usque; in quibus quidem iudicentur causae quinque casuum potentiae, nec non interceptiones et occupationes castrorum, manifestae et clancullariae, et aliae omnes causae, quae ad Locumtenentis iudicium ab antiquo pertinuerunt, simul cum transmissionibus omnium Regni Comitatuum, non illae tantum, quae moderni domini Locumtenentis tempore, sed ab obitu usque serenissimi quondam Ludouici Regis, sub prioribus quoque suae Maiestatis Locumtenentibus fuerunt motae; ita tamen, ut veteres et nouae causae, tam in Octauis, quam iudiciis Locumtenentiae mixtim et indifferenter, secundum earum antiquitatem, assumantur et adiudicentur.

(XXVI.) Judicia Regni Sclauoniae inchoëntur pro Dominica Inuocauit, anni proxime sequentis, eorumque Appellationes fiant eo modo, quo ab antiquo fuit consuetum.

(XXVII.) Judicia similiter Ecclesiastica, in suis de iure statutis terminis, secundum iura Canonica, semper iudicentur; ut in utroque foro administratio iusticae nemini deesse possit; quemadmodum hoc ipsum, in priorum quoque annorum articulis fuit decretum.

(XXVIII.) In puniendis publicis et manifestis malefactoribus, siccariis, homicidis, praedonibus, et aliis id genus nefariis hominibus, eundem modum seruari debere decretum est, qui in superiorum Conuentuum articulis per Regnicolas fuit constitutus.

(XXIX.) Sed quoniam frustra celebrantur iudicia, nisi quae in illis decernuntur exequutioni demandentur, et communis fere Regnicolarum querela est, pluries obtenta iudicialiter iura sua, propter potentiam maiorum, re ipsa ad effectum deduci non posse; statutum est, ut, quemadmodum superioribus quoque in Conuentibus conclusum fuit, supremi Capitanei iurati, superinde requisiti, in Regno autem Sclauoniae Banus, teneantur omnibus, citra fauorem et respectum, assistere in exequendis sententiis, contra quoscunque legitime emanatis, sub amissione officiorum suorum. Ipsis tamen forte ad executionem istiusmodi non sufficientibus, requirant sacram Caesaream et Regiam Maiestatem, vel illis absentibus, dominum Locumtenentem; qui tanquam summi iusticiae patroni et de-

fensores, suum illis auxilium ferre, ac prouidere, efficereque dignentur, ut per omnes legitimos iuris processus, cognitae declarataeque et pronunciatae iusticiae debita fiat executio.

(XXX.) Quoniam vero superioribus quoquae annis, sacrae Caesareae et Regiae Maiestati, per Status et Ordines Regni supplicatum extitit, ut leges et iura Regni istius sui Ungariae, propter non paucos in illis abusus, per idoneas et iurisperitas personas, Locumtenenti tunc suo adiunctas, certum in ordinem redigenda, necessariisque in locis et punctis reformanda curare dignaretur; idque ab illis, quibus hunc laborem sacra Maiestas sua demandare dignata fuit, factum praestitumque esse intelligunt; necessario suae Maiestati supplicandum duxerunt, ut delectis ex unoquoque Comitatu, Capitulis, praeterea et liberis Ciuitatibus, idoneis, iuriumque et legum Ungariae peritis hominibus, ac per sacram quoque Maiestatem suam, adiunctis aliquibus iurisperitis personis, dignetur primum diem mensis Augusti, anni proxime venturi, in quo ad dominum Locumtenentem conueniant, praefigere, iisdemque ea, quae per dictas personas reuisa, et in unum comparata, ac sacrae suae Maiestati praesentata fuere, perlustranda et reuidenda, ac si quae videbuntur reformanda, et denique suae Maiestati rursum ad eiusdem ulteriorem deliberationem offerenda extradare, et postea in proxime futura Dieta, publico Regni consensu et approbatione, publicare et clementer confirmare.

(XXXI.) Quod vero sacra Caesarea et Regia Maiestas fideles suos Status et Ordines Regni, non minus benigne, quam summa cum diligentia monet atque hortatur, ut exortis nostra aetate diuersis, impiis pariter et absurdis haeresibus atque sectis, in religione, veroque Dei cultu unionem, Christianam charitatem et doctrinam, per Apostolos et sanctos Ecclesiae patres traditam, ac totius orbis consensu approbatam sequantur: Status et Ordines Regni sacrae suae Maiestati, pro hac illius clementia et pietate, quae non minorem de aeterna, quam temporali ista fidelium suorum salute habet solicitudinem, immortales agunt gratias. Et quia etiam alias simili modo per sacram Maiestatem suam fuerunt admoniti, pro qua clementi eiusdem admonitione his in rebus decernere non omi-

serunt; statutum est, ut omnia et singula, quae in superiorum, singnanter tamen, Millesimi Quingentesimi Quadragesimi octaui, Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi secundi, et Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi quarti, annorum articulis, super negocio religionis, publice et unanimi consensu fuerunt decreta, in posterum quoque firmiter et inuiolabiliter obseruentur, nullusque contra ea, sub poena ibidem statuta, quicquam attentare audeat.

(XXXII.) Et quia, utplurimum Capitanei et Praefecti, militesque suae Maiestatis, Concionatores haereticos non legitime missos, ob prauam et impiam eorum doctrinam aliunde pulsos, ad se recipere, et in arcibus, bonisque Regiis plerumque fouere consueuerunt, id quod non sine ingenti animarum Christianarum faciunt iactura atque dispendio: dignetur sacra Maiestas sua Caesarea, pro officio suo Imperiali pariter et Regio, quo veram et sanctam religionem tueri et defendere tenetur, in tales animaduertere eadem poena, quae Capitaneis et Praefectis locorum finitimorum, qui quaestum victualibus exercent, superius et constituta.*)

(XXXIII.) Quoniam vero sacra Maiestas Caesarea, fideles suos Status et Ordines Regni clementer hortata est, ut si praeter illos propositionis suae Maiestatis articulos, alia quaepiam ad bonum Regni publicum, ad eiusdem quietem atque defensionem pertinentia habeant, super his quoque tractent, et insuper in responso quoque suo, ad eorum supplicationem facto, sese clementer obtulit, quod si Regnicolae grauaminae est oppressiones suas proposuerint, atque modum auertendarum ab eis illarum ostenderint, securitati et quieti ipsorum clementer prouisura sit: pro hac clementi suae Maiestatis adhortatione pariter et oblatione, per Status Ordines Regni, de sequentibus quoque articulis tractatum et conclusum est.

(XXXIIII.) Et primo, quia potior fere pars turbationum et oppressionum, quas Regnicolae patiuntur, ab officialibus sacrae Maiestatis suae externis, non minus quam ab eius-

*) A nyomtatott kiadásokban ehez a következő mondat van kapcsolva: »id est of ciorum priuatione.«

dem gentibus atque militibus promanat, et ipsi quidem Praefecti exterae nationis, passim per Regnum in arcibus suae Maiestatis collocati, cum violenta occupatione territoriorum et metarum, tum vero direptione prouentuum, et quod his omnibus intollerabilius habetur, contempta et iniuriosa gentis nostrae appellatione, et plerumque indigna exprobratione, sese dominis pariter et Nobilibus sibi vicinis exhibent valde molestos, et vix ferendos; pro illatis vero damnis atque iniuriis requiri, eo quod nullum in Regno pignus habeant, non possint, et si requirantur, iuri tamen non stant, neque legibus Regni obtemperant: Status et Ordines Regni sacrae Maiestati suae supplicant humilime, ut quum nulla fere sit natio quae honores et officia Regni sui exteris conferri patiatur, atque ne id Ungaria quoque fiat, confirmatis per priores Reges Decretis atque libertatibus, ad quorum obseruationem cum sacratissima Caesarea, tum vero nunc nouiter Regia Maiestas sese benigne obtulerunt, cautum vetitumque sit, dignetur externos eiusmodi Praefectos et officiales, de medio ipsorum auferre, et Praefecturas arcium suarum Ungaris benemeritis et idoneis, quos utique sacra Maiestas sua inter suos fideles adhuc inueniet, conferre, quo Regnicolae ipsi hac ratione ab illis, quas supra enumerauerunt iniuriis, atque molestiis et oppressionibus, quibus hactenus ultra modum grauati sunt, et nunc quoque grauantur, iam tandem liberentur. Cui quidem fidelium suorum supplicationi, licet sacra Maiestas sua pronunc non duxerit acquiescendum; postulante tamen hoc una ex praecipuis Regni libertatibus, facere Status et Ordines non potuerunt, quin id tam solicite et ardenter a sua Maiestate peterent, neque intermittere possunt, quin hoc idem inposterum quoque petant, tamdiu usque, donec sacra sua Maiestas humilimis et iustis hac in re fidelium suorum precibus benigne acquiescat. Interea tamen donec id fiat, statutum est, ut, quemadmodum sacra quoque Maiestas Caesarea clementer admisit et concessit, officiales et Praefecti externi, in arcibus suae Maiestatis constituti, teneantur iuribus et legibus Regni, mandatisque suae Maiestatis Ungaricis parere, de iis vero damnis, violentiis et iniuriis, saltem inposterum inferendis, in ius vocati iuri stare et respondere debeant; et si conuincatur, fiat contra eos

executio, secundum ius Regni commune. De his vero damnis, violentiis ac iniuriis, hactenus qualitercunque per eosdem illatis, Maiestas sua, mediante iusticia, ita prouidebit, ut nemo iustam causam conquerendi sit habiturus.

(XXXV.) Supplicant etiam Status et Ordines Regni sacrae Maiestati Caesareae, ut, quemadmodum in proxime praeterito Conuentu supplicatum fuit, dignetur sua Maiestas, in rebus et negociis Ungaricis Ungarico uti consilio, et nihil literarum ex Cancellaria Germanica, quod iura et libertates Regni concernat, in Ungariam dare; cum ob alias causas, tum vero, quod iam nemo fere literis mandati suarum Maiestatum parere soleat, dicentibus saepius plerisque alias se habere literas et Cancellaria Germanica, quae diuersum praecipiant. Unde fit, ut nulla habeatur ratio mandatorum suae Maiestatis ex Cancellaria Ungarica emanatorum, cum summa multorum, et praecipue pauperum iniuria et damno, quemadmodum hoc ipsum se facturam suo sacra Maiestas clementer etiam obtulit.

(XXXVI.) Capitaneorum vero particularium et militum suae Maiestatis licentia, quoniam eo iam peruasisse videtur, ut direptionem non solum colonorum, verum etiam Nobilium, iam pene pro lege habeant, et derelicta ipsis assignata statione, villatim excurrant, ibique inter pauperes, in multis nihilo mitius*) quam Turcae ipsi sese gerant. Ad constituendum ei malo remedium, per Status et Ordines Regni statutum est, ut cum in Decreto quoque serenissimi quondam Vladislai Regis sancitum habeatur, quod si milites stipendiarii, in eam fuerint prolapsi licentiam, ut in bona dominorum aut Nobilium, vel etiam Ecclesiasticorum, violenter condescendere et in illis praedas facere ausi fuerint, ex bonis illis quae vastant et diripiunt violenter rursum eiiciantur. Capitaneus supremus illarum Regni partium, vigore praesentis publicae constitutionis, plenam habeat authoritatem illiusmodi milites stipendio militantes, et nihilosecius praedas facientes, si primo, ut abscedant, admoniti non paruerint, compescendi, et de possessionibus, domibus, et bonis dominorum ac Nobilium et Ecclesiasti-

*) A nyomatott kiadásokban ezen értelemzavaró sajtóhiba áll »nichilominus.«

corum, ad quae violenter condescenderint, eiiciendi, et ad stationes suas cogendi; ea tamen semper adhibita moderatione, ut caedes et grauiores motus et turbae, quo ad eius unquam fieri poterit, praecaueantur. Quod si vero Capitaneus Regni supremus procul esset, ita ut huic suo officio vacare non posset, aut nollet, vel ipsemet praedas faceret, Comites et Vicecomites illorum Comitatuum, in quibus dicta militum licentia grassaretur, leuato Comitatu ipso, eandem sibi potestatem hac in parte habeant concessam, et nihilominus damna, quae per istiusmodi milites, in bonis, ad quae violenter condescenderint, facta fuerint, sacra Maiestas Caesarea ex stipendiis illorum clementer exoluenda curare dignetur.

(XXXVII.) Et quia siue generalem, siue particularem sacra Maiestas Caesarea expeditionem faciat, milites externi et ipsi grauia fidelibus suae Maiestatis subditis damna, non secus ac si in hostili versarentur terra, soleant inferre; pro coërcenda horum quoque licentia, supplicant Status et Ordines Regni, per sacram Maiestatem suam clementer modum adinueniri, ne qui pro auxilio et defensione ipsorum mittuntur, illos ipsos sibi sentiant experianturque hostes, prouidereque, ut damna illa, quae a militibus suis, per dictam violentiam, dominis et Nobilibus eorumque colonis inferuntur, ex stipendio illorum, damnificatis ipsis, re ipsa et cum effectu exoluantur; prout hoc sacra sua Maiestas se clementer etiam facturam benigne obtulit.

(XXXVIII.) Item statutum est, ut si qui, cuiuscunque status, dignitatis et praeeminentiae existant, animo deliberato, homicidium commiserint, actor cui de causa intererit, ad Comites, aut Vicecomites Comitatuum illorum, in quibus illud patratum fuerit, accedat, factaque de homicidio querela, Comes vel Vicecomes illa intellecta, si promulgatam tunc sedem habuerint, ad eandem, si vero non haberent, ad statim promulgandam citari faciant homicidam ipsum, ad comparendum personaliter contra actorem. Qui si compareat, absque omni longiore processu et absque prorogationibus, in aliis casibus obseruari solitis, ad finalem usque causae decisionem, cognitioni se praesentem semper exhibeat. Et si de homicidio conuictus fuerit, sine spe gratiae Regiae Maiestatis, puniatur,

iuxta contenta Decreti; nisi partes ipsae, sua sponte inter se concordauerint, potestate tamen et authoritate sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, ac serenissimi Romanorum, Ungariae, Boëmiae, etc. Regis, successorumque eorundem, qua illorum praedecessores Diui Ungariae Reges in his rebus hactenus usi sunt, salua remanante. Quod si vero ad factam citationem personaliter non compareret, statim, tanquam culpabilis, proscribatur, literisque proscriptionis per uniuersum Regnum persequatur, et captus ad Comites vel Vicecomites deducatur, et tandem obseruato iuris ordine puniatur.

(XXXIX.) Si quis vero fugitiuos et proscriptos eiusmodi homicidas ad castrum vel domum suam receperit, per Comitem vel Vicecomitem illius loci requiratur, et illos ad certum diem in manus tradat, aut capi permittat. Idque si fecerit, bene quidem, alioqui eandem, quam homicida, capitis poenam incurrat defacto, eumque pariter et homicidam Comes, vel Vicecomes si sufficiens erit, sin minus supremus Regni Capitaneus, per illos literis proscriptionis requisitus, armatus insurgens capiat, et obseruato iuris ordine puniat.

(XL.) De colonis et seruitoribus ignobilibus dominorum pariter et Nobilium, homicidium committentibus, decretum est, ut seruetur modus et ordo in illis puniendis, qui hactenus usque ex antiqua et approbata Regni consuetudine fuit obseruatus; videlicet, ut quilibet dominus de colono siue seruo suo administret iudicium, et si hoc facere neglexerit, ipsumque homicidam dimiserit, aut elabi siuerit in illius homagio conuincatur, et homicida nihilominus ubique per Regnum literis proscriptionis persequatur, et captus iure mediante puniatur.

(XLI.) Caeterum, si tales homicidae, remedio noui iudicii vel Appellationis uti voluerint, liceat quidem hoc illis facere; si tamen sententia condemnati fuerint, interea donec nouum iudicium vel Appellatio, ultima decisione finita fuerint, in vinculis teneantur, ipsaque noua iudicia, sine literis gratiae, concedantur. Quoniam autem non raro plerique homicidae, fures, latrones et malefactores ut plurimum ad confinia, ut sunt Szighet, Agria, Gyula, Jaurinum et alia loca sese conferro solent, ibique impune versari: supplicant Status et Ordines Regni, ut sacra sua Maiestas, quemadmodum

se facturam clementer obtulit, Capitaneis locorum serio mandare dignetur, ut illos comprehensos, administrato iudicio puniant.

(XLII.) Et quoniam his proximis annis, exortae sunt horrendae in Deum et sacrosancta eius Sacramenta blasphemiae, quibus plerique maledicendo uti consueuerunt, certumque est, vel iis solum iustam in nos Dei iram prouocari: statutum est, ut tales, qui scilicet in creatorem Deum, in Baptismum et animam, ac aliis similibus modis maledixerint, ab audientibus blasphemiam, coram suis iudicicus accusentur, et habita probatione, prima vice publice caedantur. Si vero blasphemiam altera et tertia vice repetierint, altera quidem baculis pulsentur, tertia vero non minus quam homicidae ipsi, vel alii malefactores puniantur. Audientes vero blasphemari, et non accusantes, puniantur exactione trium marcarum.

(XLIII.) In remissione bonorum et iurium possessionarium violenter occupatorum, restitutioneque castrorum et munitionum interceptarum, decretum est, seruandas esse constitutiones publicas Nouizolienses, anni Millesimi Quingentesimi Quadragesimi secundi, hac de re factas.

(XLIIII.) Solent autem plerique a sacra Maiestate Caesarea bona et iura possessionaria, per literas donationales quocunque titulo impetrare, seque in dominium virtute donationis statuere, cui quidem statutioni etiamsi a plerisque contradicatur, nihilominus tamen impetratores, non curata contradictione, dominium talium bonorum violenter apprehendunt. Quidam vero, antequam impetrarunt, occupant, et propterea sese sine contradictione statuunt. Unde statutum est, ut tales donatarii uniuersa bona et iura possessionaria, tam ea, quae non curata legitima contradictione, quam vero ante statutionem violenter de manibus fidelium suae Maiestatis et non rebellium, ac factionem aemulorum et hostium suae Maiestatis sequentium, ac aliter etiam per haec temporum disturbia qualitercunque violenter et indebite occupasse dignoscentur, ad festum usque Natiuitatis Domini proxime venturum, illis e quorum manibus occupata sunt, sub poena notae infidelitatis, restituant, nec interim aliquae contributiones vel prouentus a colonis talium bonorum exigantur. Quae quidem bona, si qui modo praemisso restituere recusarent, Capitaneus

Regni supremus cum literis relatoriis, in quibus contradictio continetur requisitus, cognitisque de violentis bonorum occupationibus, e manibus, ut decretum *) est, fidelium suae Maiestatis, et non aduersam partem palam et manifeste sequentium tam non curata contradictione, quam vero ante statutionem factis, mera rei veritate, veris eorum dominis restituat, inhibitione, repulsione et contradictione non obstante.

(XLV.) Item cum in ditionibus Turcarum et aduersae factionis, tempore statutionis, testimonia fidedignitatum tuto non possint procedere; soleant tamen nonnulli, assumptis secum testimoniis Capitularibus, vel Conuentualibus, ad loca bonis statuendis viciniora accedere, et ibi, dum ad faciem bonorum statuendorum accedere non audent, statutionem exequi et peragere: id ipsum talibus, secundum priores quoque Regni constitutiones, licitum esse intelligatur; ita tamen, quod cum non possint accedere ad faciem bonorum statuendorum, in loco viciniori, praesentibus Vicecomite et Judicibus, si quidem in illo Comitatu fuerint, et communium rerum administrationem habuerint, aliisque Nobilibus et ignobilibus, statutionem palam de more exequantur; Vicecomitibus vero et Judicibus non existentibus, eam coram vicinis saltem Nobilibus et ignobilibus, publice et non in propria sua ditione, aut aliter occulte, coram priuatis aliquibus personis peragant. Alioquin si statutio aliqua inposterum aliter in fraudem iuris alieni fieret, causa exinde suscitata, et ad sedem sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis deuoluta, ille qui de fraudulenta et indebita eiusmodi statutione conuictus fuerit, contra haeredem in perennali aestimatione bonorum statutorum et occupatorum conuincatur, et bona occupata haeredi restituantur, contradictione, inhibitione, et repulsione non obstante.

(XLVI.) Ubi vero in aliquibus bonis, facta quidem fuisset statutio legitima, ea tamen, vel propter magnum interuallum residentiae, vel alias difficultates, ad scitum eius, cuius interest, ad quintum decimum usque diem peruenire non potuisset, et impetrator in dominio talium bonorum sine contradictione remaneret: statutum est, ut ille, ad quem haereditas

*) Hihetőleg tollhiba »dictum est« helyett, mint a nyomtatott kiadásokban áll.

bonorum pertinet, eodem praecise modo, ac si statutioni contradixisset, mediantibus literis admonitoriis, impetratorem ipsorum bonorum in Curiam Regiam euocaret, et quamprimum causa ipsa in sede suae Maiestatis iudiciaria publicata et proclamata fuerit, constiteritque manifeste, vel ex probationibus vel ex aliis documentis, quod actor in bonis illis ante statutionem realiter et pacifice perstiterit, eorumque dominium continuauerit: extunc eadem bona, non obstante etiam statutione siue contradictione facta, legitimis et veris eorum dominis restituantur, et impetrator suum in illis ius extra dominium prosequatur. Si tamen compertum probatumque fuerit, quod dominus et haeres bonorum impetratorum, tempore statutionis apud rebelles et infideles suae Maiestatis, aut in eodem Comitatu, in quo bona impetrata et statuta adiacent, vel etiam vicino, ipse aut seruitores, aliique homines sui praesentes fuerint, et per inaduertentiam, crassamque negligentiam contradicere omiserint, impetrator ipse in bonis sibi legitime sineque contradictione statutis permaneat, et illorum dominus aut haeres, extra dominium suum in illis ius quaerat.

(XLVII.) Postquam autem sacra Maiestas Caesarea non consentit retractationi donationum suarum, per notam infidelitatis, ob adhaesionem rebellibus et aduersae parti factam emanatarum, Status et Ordines Regni voluntati sacrae Maiestatis suae non refragantur, consentiente tamen illa et admittente decernunt, iuribus et libertatibus Regni id postulantibus, quodsi impetratoribus talium bonorum, dum sese in dominium talium bonorum legitime statui fecerunt, vel in posterum statui se facerent, in statutione per eos, qui in fide et fidelitate Maiestatis suae tunc perstiterunt et factionem adnersae partis palam est manifeste armis secuti non sunt, contradictio facta extitisset, vel etiam inposterum fieret, tunc contradictioni tali locus detur, et facta euocatione, iure procedatur, et iuxta deliberationem sedis iudiciariae Regiae Maiestatis decernatur, an impetratio talium bonorum rite et legitime facta fuerit, necne; et fiat executio, iuxta deliberationem sedis iudiciariae Regiae Maiestatis et consuetudinem Regni. Et si taliuu quorumpiam bona, contra eiusmodi contradictionem occupata essent, spoliatis per supremos Regni Capita-

neos restituantur, et Donatarii ius donationis iure prosequantur. Si vero aliqnorum bona, qui aperto Marte armis et bello factiones aduersae partis nulla coactione secuti sunt, et nunc etiam in rebellione pertinaciter perseuerant, aut iam in illa mortui sunt, Maiestas Caesarea et Regia cupiam donasset, et bona ipsa Donatarii tenerent, tales non teneantur huiusmodi bona simpliciter remittere; sed si qui aliquid iuris in illis se habere praetendunt, iure Regni pro recuperatione talium bonorum procedant. Quia tamen dicuntur quam plurimis Nobilium, item viduarum, puerorum et senum bona, praetextu notae infidelitatis, propter rebellionem esse collata, iustum videtur, ut in sede sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis dignoscatur, an tales aliquid commiserint, aut committere potuerint, propter quod notam infidelitatis mereantur. Et si compertum probatumque fuerit, quod domi pacifice residendo, penes aduersam partem sua sponte non insurexerint, et contra Maiestatem suam arma non sumpserint, nec aduersae parti sponte iurauerint, et intertentione militum aduersariis suae Maiestatis non astiterint, bona eorum remittantur.

(XLVIII.) Statutum etiam est, ut causae violentae occupationis bonorum et iurium possessionarium, item interceptionis castrorum et munitiorum, non tantum in Curia Regia, sed etiam in Comitatibus, sine omni exceptione discutiantur. Comitesque et Vicecomites in tali causa, usque ad diffinitiuam sententiam procedant; poenam tamen, ratione violentiarum non ultra centum florenos imponant, fructus etiam et prouentus bonorum occupatorum actori readiudicari possint, quos actor, iuxta consuetudinem Regni, iuramento tantum mediante recipiat. De quibus omnibus Comites et Vicecomites satisfactionem damnorum, et executionem restitutionis bonorum faciant. Si vero Comites et Vicecomites ad talem executionem insufficientes fuerint, supremus Regni Capitaneus cum literis sententionalibus requisitus, executionem peragere debeat et teneatur. Casu vero quo aliqua partium iudicio Comitis vel Vicecomitis et Judicum nobilium contenta esse noluerit, causamque ad sedem iudiciariam Regiae Meiestatis appellauerit, et reus ibi quoque conuictus fuerit, tam pro violenta occupatione bonorum, quam pro interceptione castrorum et munitio-

num, in duplo, id est in ducentis florenis conuincatur. Victor autem si capitalem quoque sententiam infligere volet, id iuris processu quaerat.

(XLIX.) Caeterum de ociosis Procuratorum disputationibus, et eorundem iuramento, item de exceptione indebitae actionis, citationeque saluo iure addendi, minuendi et corrigendi, facienda; praeterea correctione actionis in prima tantum instantia, et denique de literarum emendatione, ex deliberatione sedis iudiciariae facinda, causarumque ab uno ad alterum iudicem et sine causae translatione, de quibus scilicet facta fuit mentio: visum est Statibus et Ordinibus Regni, quod cum haec omnia partim noua sint, partim vero in consuetudinem et obseruationem deduci difficulter possint, remittenda esse ad illud usque tempus, in quo de reformatione editioneque noui Decreti agetur. Atque interea seruetur in omnibus praedictis punctis consuetudo, quae inde ab antiquo hactenus usque obseruari fuit solita. Judices nihilominus ordinarii, manifeste inanes et frustraneas Procuratorum cauillationes ac subterfugia, secundum eorum conscientiam, amputare non praetermittant.

(L.) Item quia in Comitatibus etiam ea solet esse multitudo causarum, ut earum decisio, more alias consueto, uno die perfici non possit: statutum est, ut liceat Comitibus, Vicecomitibus et Judicibus nobilium, in sedibus iudiciariis Comitatuum, tribus aut quatuor etiam continuis diebus iudicia celebrare.

(LI.) Quoniam etiam de causis pauperum, viduarum, et orphanorum, quae de veteri consuetudine Regni feria sexta et Sabbato in sede iudiciaria Regiae Maiestatis reuideri et adiudicari solent, saepius per Procuratores de qualitate paupertatis disputantes, contentiones introducuntur: statutum est, ut Vicecomites et Judices nobilium, ad requisitionem talium pauperum personarum, viduarum et orphanorum, literas eorum conditionem, sub fide et fidelitate Regiae Maiestati debita, testificantes, authentice conficiant, et eas postmodum pauperes ipsi, dum eorum causae leuandae fuerint, in documentum paupertatis suae, producant.

(LII.) Statutum etiam est, ut in Comitatibus quoque, primo sedis die pauperum tantum causae discutiantur.

(LIII.) Item quia versus fines Regni, et in nonnullis etiam Comitatibus, loca quae vocantur credibilia et authentica vel non habentur, vel deserta sunt et desolata : ita ut domini et Nobiles utriusque sexus, commode Procuratores constituere non possint : decretum est, ut quiuis in causis suis, coram Comitatu tantum vertentibus, in Sede eiusdem Comitatus Procuratores constituere possit. In aliis vero causis reuisionem Comitatus non concernentibus, constituantur Procuratores, iuxta morem ab antiquo hactenus obseruatum. Et quia plerique Nobilium, ex arcibus Gywla et Szigeth, cum propter metum Turcarum, tum vero, quod inter eos viduae et infirmi sunt, ad Capitula vel Conuentus, quae procul ab ipsis distant, personaliter venire non semper possunt : statutum est, ut dominus Episcopus Agriensis Gyulae interteneat continue duos Canonicos Capituli sui Agriensis, quorum unus sit plebanus loci illius, ad futuram usque Dietam; Abbas vero de Szalawar mittat certis anni temporibus unum vel duos ex Conuentu suo ad Szigeth, et coram his fiant Procuratorum constitutiones.

(LIV.) Statutum etiam est, ut Supremi in Regno Capitanei bona et quaelibet iura possessionaria, a veris et legitimis illorum possessoribus violenter et indebite occupata, etiamsi ad arces Regias possiderentur, dominis suis et haeredibus, scita tamen prius violentae et indebitae occupationis mera veritate, iuxta publicas constitutiones articulorum Nouizoliensium, restitui facere, et violentos ipsos occupatores et possessores, ad restituendum etiam vi cogere et compellere debeant. Ad quorum quidem bonorum remissionem, quae scilicet ad arces Regias nunc possidentur, vel ad eas in posterum occuparentur, sacra Maiestas Caesarea sese ipsamet clementer hac conditione obtulit, ut de bonis istiusmodi remittendis persoluantur suae Maiestati candide et integre, tam restantiae, quam dica nunc decreta et inposterum decernenda ; item ut per villarum et locorum illorum colonos, inposterum etiam extraordinarii labores et seruitia per Regnicolas publice decreti, ad arces, quibus applicatae sunt, praestentur, et insuper de singulis centum colonis interteneantur continue terni illi equites superius decreti. Quia tamen coloni istiusmodi omnes, qui Turcis subiecti sunt, et sic ab illis indies misere affligun-

tur, dignetur Maiestas sua clementer admittere, ut quemadmodum supra decretum est, mediam tantum dicam soluant, et de centum quoque colonis, mediam tantum partem trium equitum, de ducentis scilicet colonis tres equites interteneant.

(LV.) Et quoniam castra Fonod et Zegliget ad Nobiles familiae Lengiel haereditario iure pertinere dignoscuntur, Comitatus vero Simigiensis, facta contra Valentinum Magyar publica querela, inter alia illius facinora, fatetur illa per eum teneri, in manifestum derogamen iuris eorundem Nobilium: dignetur sacra Caesarea et Regiae Maiestas clementer prouidere, ut idem Valentinus Magyar, ad restituendum filiis quondam Gasparis et Balthasaris Lengyel, praedicta castra, vigore dictorum articulorum Nouizoliensium, per supremum Capitaneum cogantur, atque publica dicti Comitatus querela, tanquam publicus malefactor accusatus, iuxta constitutiones anni Millesimi Quingentesimi Quadragesimi sexti, in persona pariter et rebus puniatur.

(LVI.) Et quia reuisio perlustratioque castrorum et locorum finitimorum ad supremos Regni Capitaneos, ut iam supra conclusum est, pertinet, ex castro autem Kouaszo continuis fere militum in eo existentium praedis, plura circumiacentibus sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis fidelibus damna inferri dicuntur, inter alia loca, supremus ipse Regni Capitaneus reuideat istud quoque. Et si pro defensione ditionis Maiestatis suae necessarium, neque destruendum compererit, serio prouideat, ne milites in eo constituti praedas faciant, et subditos suae Maiestatis damnificent. Si vero pro publica defensione inutile, et ob id minus necessarium viderit, leuato Comitatu, in quo adiacet, illud destruat.

(LVII.) De obseruanda in Tricesimis libertate, dominorum pariter et Nobilium, iam in omnibus fere Conuentibus sacrae Caesareae et Regiae Maiestati supplicatum fuit, editaeque sunt certae et clarae satis constitutiones, secundum quas illa obseruari debeat; hactenus tamen variis modis violata extitit, nec violari adhuc cessatur: supplicant Status et Ordines Regni, sacra Maiestas Caesarea et Regia dignetur clementer prouidere atque Tricesimatoribus ipsis serium dare mandatum, quo iuxta clementes suae Maiestatis oblationes, inposte-

rum libertas illa, tam dominis, quam Nobilibus inuiolabiliter, et firmius quam hucusque factum est, obseruetur ; quemadmodum etiam sacra Maiestas sua id se facturam benigne obtulit, modo, prout iustum est, caueantur fraudes interdum in hac re, quae fieri dicuntur fisco suae Maiestatis, et in Conuentu anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi noni explicatae sunt.

(LVIII.) De distractione siccorum Teleniorum, statutum est, ut Decretum superinde in superiorum et proximorum annorum Conuentibus factum obseruetur, et in realem deducatur effectum. Quia tamen illorum distractio hucusque vel ob hoc solum neglecta esse videtur, quod pleraque huiusmodi sicca Telonia in bonis suae Maiestatis Caesareae haberi, et necdum distracta abolitaque dicantur : supplicant Status et Ordines Regni, Maiestas sua Caesarea dignetur istam distractionem siccorum Teloniorum primo in bonis suis incipere, ut hoc facto, caeteri omnes exemplum suae Maiestatis sequantur ; quemadmodum hoc sua Maiestas se clementer, accepta super illis prius informatione, facturam obtulit.

(LIX.) Statutum est, illa quoque Telonia, quae siue per dominos, siue per Nobiles, sine speciali sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis annuentia, aut propria tantum illorum authoritate erecta essent, vel in posterum erigerentur, similiter uti Telonia sicca, distrahantur, utque libertas ciuitatum liberarum et Montanarum, quae vigore priuilegiorum suorum, a solutione Teloniorum per totum Regnum exemptae sunt, ab omnibus obseruetur, et contra facientes, poena in Decreto expressa puniantur. Ciuitates tamen ipsae praedictae teneantur conciuibus suis, per Telonia inter facientibus, literas authenticas, sub ciuitatis sigillo dare, quibus fidem faciant quod illi veri eorum conciues sint, et in ciuitate ipsorum domos et haereditates suas proprias habeant et possideant; caueantque tales ciues, quod per Telonia ipsa, suas tantum et non aliorum res et merces fraudulenter deferant. Nobiles quoque praediales et coloni Archiepiscopatus Strigoniensis, iuxta antiqua eorum priuilegia, exactione tributorum et Teloniorum in Theloniis et tributis per totum Regnum nusquam impediantur, et contra facientes poena a iure statuta puniantur.

(LX.) Dignetur etiam sacra Caesarea et Regia Maiestas, iuxta priores quoque suorum fidelium frequentes supplicationes, differentias illas metarum et limitum, quae cum Austriacis, et circa Szakolcza cum Morauis, Polonis vero circa Comitatus Saros et Scepusiensem habentur, Regni quoque Sclauoniae cum Styriensibus, deputatis exnunc et missis idoneis ex utraque parte Commissariis, clementer, sine longa dilatione, reuideri et rectificari facere. Qui quidem Commissarii ex parte Ungarorum delecti sunt et nominati: primo versus Morauiam Reuerendissimi domini Transyluaniensis et Jauriensis Episcopi, Michaël de Mere, Joannes Zomor, Magister Damianus Protonotarius, et cum eis Director causarum suae Maiestatis. Deinde versus Austriam, dominus Episcopus Varadiensis, Joannes Pethő, Matheus Protonotarius et Emericus Hasagy, similiter cum Directore causarum. Versus Poloniam autem dominus Gabriel Pereny, Franciscus Thwrzo Praepositus Scepusiensis, et Michael Reuai, etiam cum Directore. Dignetur etiam sua Maiestas, clementer admittere, ut castra illa, quae ad Austriam impignorata sunt, per fideles suos Ungaros, deposita veteris inscriptionis summa, redimantur; quemadmodum hac de re sua Maiestas se cum fidelibus suis Austriacis per primam commoditatem tractare velle obtulit.

(LXI.) Et quum tredecim quoque ciuitates in Scepusio, non sine ingenti suae Maiestatis, pariter et Regni damno, quemadmodum alias etiam suae Maiestati declaratum est, apud Regem Poloniae habeantur: supplicant Status et Ordines Regni sacrae Maiestati Caesareae, ut eas vel ipsamet redimere, vel clementer concedere dignetur, ut illas fideles sui Ungari, qui eas simul vel diuisim redimere voluerint, habeant eorum ad se redimendi potestatem; prout hac de re sua Maiestas se per primam occasionem, inspectis literis inscriptionalibus, clementer cogitaturam obtulit.

(LXII.) Statutum etiam est, ut, iuxta superiorum Conuentuum articulos, liceat Nobilibus, qui domibus et residentiis suis a Turcis pulsi sunt, in liberis ciuitatibus, saltem quatenus bona ciuium voluntate fieri poterit, domos emere; cum conditione, ut onera, solutiones et seruitia ciuitatis publica cum ciuibus communiter et aequaliter ferant, et emptionem faciant,

obseruata solita in hoc ciuitatum libertate et consuetudine; liceatque iliis in tales domos suas, vinum ad proprium ipsorum et familiae suae usum, et non ad educillandum, importare, et praecipue in ciuitate Szakolcza.

(LXIII.) Ad euitandam etiam maiorem impune peccandi licentiam, non dignetur sacra Caesarea Maiestas illis qui deliberatum homicidium commiserint et pro imploranda delicti sui venia ad eam confugerint, gratiam facere; quod ipsum facturam se Maiestas sua Caesarea clementer obtulit.

(LXIIII.) Quoniam autem his proxime praeteritis annis saepius contigit, sacram Caesaream et Regiam Maiestatem a Regno suo Ungariae, cum aliorum Regnorum et Prouinciarum suarum, tum vero totius Reipublicae Christianae negotiorum causa, necessario abesse, interim vero serenissimum Principem et dominum dominum Maximilianum Romanorum, Hungariae, Boëmiae etc. Regem, filium suum charissimum, et dominum nostrum clementissimum, sui loco relinquere consueta fuit, qui sua Maiestate absente, gubernationi et administrationi istius Regni Ungariae praeesset; statutum et, communi omnium eiusdem Regni Statuum et Ordinum consensu, decretum est, ut uniuersae donationes, gratiae et annuentiae, aliaeque literae, nomine suae Maiestatis Regiae, tam in publicis Regni, quam etiam quibuscunque priuatis negotiis, intra et extra Regnum authoritate praefatae sacrae Caesareae et Regiae Maiestatis, (rite tamen et legitime) emanatae, in iudiciis, quam alibi ubiuis locorum et temporum, ab omnibus ratae habeantur et firmae, plenoque et integro seruentur in vigore.

(LXV.) Et cum dicta sacra Caesarea et Regia Maiestas, Michaelem de Mere in Locumtenentem Palatinalem eligere, hancque illius electionem, partim iam antea datis ad omnes Regni Comitatus literis suis, partim vero in praesenti ista generali Dieta declarare dignata sit: Praelati, Barones, Nobiles caeterique omnes Regni Status et Ordines, electionem et publicationem, simulque declarationem istam, antea per literas, et nunc in hoc Conuentu etiam a sua Maiestate factam, administrationem praeterea eiusmodi officii, pari consensu, ratam et acceptam habent, literasque omnes, a die publicatio-

nis suae praefatae sub eiusdem sigillo emanatas, tanquam legitimas ab omnibus obseruari iudicant atque determinant.

(LXVI.) Decretum est etiam, ut Capitanei, qui in arcibus et locis Regni finitimis honore et officio Comitatus funguntur, coram sacra Caesarea Maiestate, qui quidem hic praesentes sunt, statim et defacto, absentes vero coram Comitatu, consuetum, et in Decreto expressum deponant iuramentum. Alioqui illorum aliquo iurare nolente, conferatur honor Comitatus per suam Maiestatem alteri defacto.

(LXVII.) Solent etiam nonnulli arma et instrumenta bellica, aliasque res vetitas, et inter has cuprum quoque, Turcis, contra sanguinem Christianum deferre. Qui quidem dum reperiri et sciri poterint, ademptis primo armis et rebus eiusmodi vetitis, statim administrato iudicio, morte puniantur. Et Capitanei, cum supremi, tum vero particulares finitimorum locorum, attente summaque diligentia aduigilent, ne qua talium rerum fiat ad hostes exportatio, neque ipsi etiam quicquam illorum quaestus gratia vel dono subministrent. Captiui etiam pactationem et redemptionis suae summam non armis et instrumentis militaribus, sed pecunia, aliisque rebus, quibus noceri non potest, exoluant. Contrarium vero facientes, eadem, quae supra dicta est, poena puniantur. Et ne qua per milites in finibus commorantes, aliosque militaris conditionis homines fraus committi queat, dignetur Maiestas sacra Caesarea Viennae, et in aliis, ubi opus videbitur, locis, serio et sub poena capitis, quae re ipsa postea executioni demandetur, interdicere, et publice proclamatum facere, ne cui arma cuiuscunque generis vendantur, nisi habeat et exhibeat literas Capitanei, sub quo militat, vel domini sui, cui seruit, dantes testimonium loci, in quo militat, vel cui seruit, et numeri etiam armorum quibus quisque indigebit. Caeterum ut fraudes, quae in casibus huiusmodi committi solent, adhuc diligentius et securius praecaueantur, voluit Maiestas sua, ut literae illae testimoniales, quas domini Praelati, Barones, Magnates, Nobiles, Praefecti, Capitanei, et alii hac de causa militibus vel seruitoribus suis daturi sunt, ad Consiliarios bellicos Maiestatis suae Caesareae, vel qui in illorum absentia huius rei mandatum habent, posthac inscribantur. Et quia Viennae dicuntur esse non pauci,

qui inito cum aliquibus contractu, multa arma versus hostes demittere consueuerunt, de his sua Maiestas diligentem inquisitionem haberi et repertos puniri iubebit.

(LXVIII.) De modo exactionis et solutionis decimarum, statutum est, ut is seruetur ordo, qui in Decreto serenissimi quondam Wladislai Regis, anni Millesimi Quadringentesimi Nonagesimi octaui, et in articulis, anni Millesimi Quingentesimi Quadragesimi octaui, diffuse et abunde satis habetur declaratus; et ut Decimatores, qui in decimatione, secus quam ibi continetur, processerint, ibidem expressa poena; turbatores vero decimarum, ea quae in Conuentu anni Millesimi Quingentesimi Quadragesimi sexti continetur punitione puniantur. Abusus etiam ille, quod decimatores multa equitum manu stipati, ad decimandum proficiscuntur, et iudicem, ut eos laute et gratis tractet, cogant; item, quod manipulum pennarum exigunt, et pro debitis, ac aliis negociis iudicium faciunt, et similia tolli et abrogari statutum est. Et quia sacra Maiestas Caesarea, et ipsa consueuit certas a Praelatis Ecclesiarum, pro necessitate et intertentione arcium suarum, locorumque finitimorum, arendare decimas; dignetur ea, quae in Decretis et publicis Regnicolarum constitutionibus, de modo et ordine arendationis et decimationis habentur decreta et sancita, tam ipsamet per officiales suos clementer obseruare quam per alios quoslibet suos fideles firmiter obseruari facere, saluo tamen Maiestatis suae Caesareae iure, pro conseruatione locorum finitimorum decimas necessarias et opportunas solita arenda conducendi, et integras colligendi, iuxta constitutionem anni Millesimi Quingentesimi Quinquagesimi quinti; utque dum Praelati aliquas suas decimas ipsimet in specie colligere noluerint, eas vero, vel ipsa Maiestas sua, vel domini terrestres pro se arendare voluerint, cum ipsis de precio et arenda illarum concordent.

(LXIX.) Statutum etiam est, ut Nobiles de vineis suis in propria eorum terra adiacentibus, nullas decimas soluere teneantur; sed de illis, quas non in proprio eorum fundo, verum in aliis promontoriis habent, habuerintue, et de illis domino promontorii ius montanum, vel nonam soluerint, Praelatis quoque et Ecclesiasticis personis decimas soluere sint obligati.

(LXX.) De terris vero, quae directe ad curias et domos dominorum, pariter et Nobilium pertinent, et non a colonis acceptae, ac ad propriam postea culturam reseruatae fuerint, decimae non exigantur; salua tamen libertate plebanorum in Scepusio commorantium, quibus certo eorum priuilegio, hactenus usque longo et continuo usu obseruato, Nobiles de terris eorum etiam propriis, ad soluendas eis decimas teneri perhibentur.

(LXXI.) A profugis quoque nobilibus, qui a modo in posterum per Turcas domibus et habitationibus suis Nobilitatibus pulsi fuerint, bonaque et prouentus suos amiserint, et qui ad bona aliqua dominorum vel Nobilium, habitationis causa, confugerint, atque ab iisdem dominis vel Nobilibus, tam a solutione nonarum, tributorum et censuum, quam exhibitione seruitiorum, siue ad tempus, siue perpetuo libertati fuerint, domini etiam Praelati, caeterique Ecclesiastici, ex eorum liberalitate et beneplacito, nullas exigant decimas; tamdiu scilicet, quamdiu dicti domini et Nobiles eos in libertate conseruauerint; quibus Maiestas quoque Caesarea oblatam a Regnicolis contributionem gratiose relaxare dignetur.

(LXXII.) Statutum etiam est, ut in quibuscunque Regni partibus, decimae, ex antiqua consuetudine vel libertate, non in specie, sed in pecuniis exigi fuerunt solitae, in posterum quoque non aliter exigantur; si quid tamen aliud iuris Praelatus decimarum habere se praetendit, liberum ei sit iure id quaerere.

(LXXIII.) Aurum quoque et argentum non cusum, vel in monetas non redactum, e Regno per extraneos, et praecipue mercatores non educatur. Atque dominus Archiepiscopus Strigoniensis pro officio suo, per Pisetarium suum animaduertere faciat, ne exportetur. Quicunque vero illud exportare comperti fuerint, poena eis in Decreto constituta puniantur.

(LXXIIII.) Decretum etiam est, ut pro illo tempore, quo ad proxime sequentem annum, de singulis Comitatibus, singulae delectae personae conuenirent ad reformationem Decreti Ungarici, deputentur certi idonei viri, qui cum deputandis per sacram Caesaream Maiestatem suis Consiliariis conueniant, et tractent, quomodo moneta Ungarica

conformari possit ad ligam nonetae Imperialis, nunc nouiter cudi ceptae.

(LXXV.) Videtur etiam Statibus et Ordinibus Regni, ut dominus Locumtenens suae Maiestatis, ac domini supremi Regni Capitanei iuramentum praestent, quod in administratione officiorum suorum fideliter procedent, et officiis suis omni suo posse satisfacient, teneanturque Capitanei supremi bona, si quae tenent, aliena, manibus eorum statim emittere; ita tamen, si manifeste constiterit, bona illa esse aliena; alioquin si quod erit dubium, id iure dirimi debebit. Si tamen Comitatus violenter spoliato testimonium perhibuerit, et Capitanei ipsi supremi, nec ita bona violenter occupata de manibus suis emiserint, suoque iuramento hac de re praestito non satisfecerint, puniantur per sacram Maiestatem Caesaream.

(LXXVI.) Statutum etiam est, ut si quis dominorum, vel Nobilium aliquem illorum, qui in hac Dieta publice conquesti sunt, propter istas eorum querelas, occidendo vel damnificando laedere ausus fuerit, nota infidelitatis defacto condemnatus habeatur.

(LXXVII.) Clementer etiam requisiuit sacra Caesarea et Regia Maiestas, Status et Ordines Regni, causa acceptandorum in medium sui et creandorum in Ungaros fidelium suorum, Spectabilium et Magnificorum domini Comitis Eckhii a Salmis et Neuburgh, dominorumque eius fratrum, Julii et Nicolai; nec non Comitis Scipionis ab Archo, sacrae suae Maiestatis Caesareae supremi Cubicularii; item Leonardi ab Harrach, liberi Baronis in Roraw, et serenissimi Romanorum, Ungariae et Boëmiae Regis etc. domini nostri clementissimi supremi Curiae Magistri, ac Leonardi et Theobaldi similiter ab Harrach filiorum eiusdem; praeterea Adami Ungnod, liberi Baronis de Sonneck et Goorgii Pruskowski de Pruskow, Cubicularii dictae Regiae Maiestatis. Status et Ordines Regni, praedictas personas omnes, eorumque haeredes et posteros, tum pro clementi suae Maiestatis requisitione, tum etiam quod illorum quisque gratis et fidelibus seruitiis sese apud eius Maiestatem promotione ista dignos exhibuerunt, in Ungaros recipiunt, et pro veris ac indubitatis Ungariae membris, inposterum ab omnibus habendos requtandosque decer-

nunt; sperantes quod unusquisque illorum sese conformiter geret, iuramento per illos praestito. Et quoniam Regnicolae in praedictarum personarum acceptione, clementi suarum Maiestatum requisitioni, tam prompte et obedienter obsecuti sunt: supplicant, ut si quandò ipsorum quoque aliqui, in sacrae suae Maiestatis Regnis atque prouinciis acceptari cuperent, eos sua Maiestas clementi sua promotione pari promptitudine et beneuolentia acceptandos curare velit; pro nunc vero praedictarum personarum acceptione clementer contenta esse, Statusque et Ordines Regni in posterum, quantum usque possibile fuerit, plurium promotione non onerare.

(LXXVIII.) Caeterum quoniam iussit sacra Caesarea et Regia Maiestas, ut quoniam publicis Regnicolarum querelis, saepius sacrae Maiestati suae conquestum sit, quod eius mandata ab iis, ad quos mittuntur, non obseruantur, modum inquirant Status et Ordines Regni, quo in posterum debitus honos et obedientia mandatis suae Maiestatis deferatur; visum itaque est Statibus et Ordinibus Regni, triplicia esse suae Maiestatis mandata, et modum obseruationis uniuscuiusque singularem. Primi quidem ordinis mandata sunt illa, quae dantur ad Judices, et alios, qui administrandae iusticiae et exequendis negociis quibuscunque iuridicis sunt praefecti, publicaque gerunt officia. Cuius generis si quod non obseruaretur, modus procedendi contra inobedientes ex antiqua Regni consuetudine, iste obseruari debere visus est, videlice quod non obediens mandato Regio citetur in sedem Regiam, ubi assumpta et reuisa, citra dilationem, longioremque processum, causa, si nullam non obseruati mandati iustam et legitimam causam producere potuerit, condemnetur in ducentis florenis et priuatione officii, ratione cuius mandatum exequi debebat, noteturque infamia, quod amplius tale nullum gerere possit publicum officium.

(LXXIX.) Secundi ordinis mandata sunt illa, quae Caesarea et Regia Maiestas dare solet ad suos Capitaneos, Praefectos et officiales. Qui quidem, quemadmodum sacrae Maiestatis suae Jurisdictioni, tanquam speciales et astricti eiusdem seruitores, immediate subiecti sunt: ita si certae alicuius rei executio ad officium illorum pertinentis illis deman-

data fuerit, et non paruerint, dignetur sua Maiestas, pro ea, quam plenam in hac re habet potestatem, illos ad se recta vocare, et pro delicti merito statim punire. Quod si vero Maiestates suae procul a Regno essent, ita ut eas fideles illarum per longinqua itinera, causa non obseruandorum huius generis mandatorum requirere non possent, dignetur domino Locumtenenti suo plenam dare facultatem, ut supremis Regni Capitaneis, authoritate suae sacrae Maiestatis Caesareae et Regiae, possit mandare, qui non obedientes istiusmodi mandatis puniant, et alias etiam legitimas executiones, per eum requisiti, iuxta eorum officium peragant.

(LXXX.) Tertii generis sunt illa, quae in negociis querelarum, ad diuersae conditionis et status fideles suos Maiestas Caesarea, ad expositionem supplicantium dare consueuit, quibus quia semper apponi inserique solet illa clausula iustificatoria ; rebus sic (ut praefertur) stantibus et se habentibus ; allegata per eum cui mandatur, falsa exponentis narratione, iuridice procedat ipse querulans contra eum, quem accusauit, ut uter iustam causam habeat in iudicio discutiatur, conuictusque iuxta meritum causae puniatur.

(LXXXI.) Propositum denique in hoc Conuentu fuit, plerosque literis, vel sacrae Maiestatis Caesareae, vel Judicum Regni ordinariorum, aut saltem per iuratum Notarium, requisitos, sese a perhibendo veritati testimonio subtrahere, et poenam Decreti talibus constitutam contemnere. Statutum est per Status et Ordines Regni, ut ab eo qui legitime requisiti testificari recusant, talium res et bona, ad valorem usque sedecim marcarum, statim et defacto adimantur. Si vero res reperiri non possint, mandetur Vicecomiti illius Comitatus, in quo bona eius adiacent, ut poenam sedecim marcarum, iuxta contenta Decreti, ab illo irremissibiliter exigat. Quod si vero nulla bona habeat, ex quibus satisfactio poenae, praemisso modo fieri posset, capiatur, et luat in corpore.

Nos igitur, praemissa supplicatione fidelium subditorum nostrorum, dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum ac Nobilium, aliorumque Ordinum et Statuum huius Regni nostri Ungariae et partium ei subiectarum clementer admissa, prae-

dictos uniuersos et singulos articulos, modo praemisso nobis praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum inseri et inscribi fecimus, eosdemque, et omnia ac singula in eisdem contenta, ratos, gratos, et accepta habentes, eisdem nostrum Regium consensum beneuolum, pariter et assensum praebuimus, illosque et quaeuis in eis contenta, authoritate nostra Regia, acceptauimus, approbauimus, ratificauimus, et confirmauimus; offerentes nos clementer, quod praemissa omnia, in omnibus punctis, clausulis et articulis, tam nos ipsi inuiolabiliter obseruabimus, quam per alios fideles subditos nostros, cuiuscunque status et conditionis existant, obseruari faciemus; imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus, harum nostrarum vigore et testimonio literarum. Datum Posonii decima tertia die Nouembris, anno Domini Millesimo Quingentesimo Sexagesimo tertio.

(Egykorú másolata, melyen az egyes czikkek rövid tartalommutatója a lap szélén látható, a bécsi titkos levéltárban.)

IV.

HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYÜLÉSEK.

1557—1563.

Horvát- és tótországi gyülések. 1557—1563.

I.

Gróf Zrinyi Miklós horvát- és tótországi bán az 1556-ik év végén lemondott tisztéről. Ferdinánd király gróf *Erdödy Pétert* nevezte utódjává, kinek ünnepélyes beigtatása végett a horvát- és tótországi rendek 1557. január 15-re Zágrábba hivattak össze.[1]) E határnap később márczius 7-re halasztatott.[2])

A király Tahi Ferencz fŏlovászmestert és Pethő Jánost küldötte biztosokúl, a kik a bánt hivatalába beigtatták. Azonban némi nehézségek merültek fel, minthogy a biztosok a rendes eskü mellett, a régi szokás ellenére, térítvény kiállítását követelték, melyet a bán megtagadott. A rendek is támogatták őt, és felkérték a királyt, hogy az esküvel elégedjék meg. Továbbá azon kérelemmel fordúltak hozzá, hogy a bánt rendesen fizesse, hadait szaporítsa, és jogosítsa fel tizenkét jobbágytelket meg nem haladó birtokok adományozására.

A királyi propositió a rendeket adó megajánlására és a várak megerősítésére hívta fel.

Ezek Tótország területére minden jobbágytelek után egy forintot szavaztak meg, mely két részletben, augusztus 15-én és november 11-én volt fizetendő. Az adószedő kinevezését a királyra bízták.

A várak megerősítésére a jobbágyok ingyen munkáját ajánltak fel, és pedig úgy Slavonia mint Horvátország terű-

---

[1]) *Miksának* 1556. deczember 19-én Batthyányi Kristófhoz intézett meghívólevele, a hg. Batthyányi család körmendi levéltárában.

[2]) *Miksának* 1557. február 1-én ugyanahoz intézett meghívólevele ugyanott.

letén; [3]) részletes szabályzatban megállapították, hogy mindegyik vár megerősítésére mely földesurak tartoznak jobbágyaikat küldeni és fuvart szolgáltatni; egyúttal büntetést szabtak azokra, a kik kötelességöknek meg nem felelnek. Az erődítményekre szükséges fát bárhol szabadon engedték vágatni, a földesúrnak történt előleges bejelentés mellett. A királyt pedig felkérték, hogy Zágráb megerősítéséről ő gondoskodjék.

A bánt felhatalmazták, hogy szükség esetében részleges- vagy közfelkelést hirdethessen. A királyt felkérték, rendelkezzék arról, hogy a szomszéd tartományok — Stiria, Krajna és Karinthia — a bán felhívására hadaikat segítségül küldjék.

A báni törvényszék üléseinek megnyitására május elsejét, tartamára 32 napot tűztek ki.

A jobbágyok költözködése tárgyában elfogadták az 1556-ik évi pozsonyi országgyűlés végzéseit.

Végül a királyt felkérték, hogy Varasd megyébe nevezzen főispánt; Varasd városának régi kiváltságait állítsa vissza. [1])

II.

Ugyanazon 1557-iki évben egy második tartományi gyűlés is tartatott, május 27-én *Zágrábban*, hol a pozsonyi országgyűlésre küldendő követeket választották meg, költségeikre nyolcz dénár füstpénzt szavaztak meg, melynek behajtását Lukács kanonokra bízták. [2])

---

[1]) A *végzések* másolata *Pray* kéziratgyűjteményének XV. kötetében, a budapesti egyetemi könyvtárban. — L. **Irományok.** I. szám. Ezek között nem fordul elő a 12 dénár megszavazásáról szóló végzés, melyet a következő egykorú feljegyzés említ: »Anno D. 1557. . . . Zagrabiae in Conventu Dominorum et Nobilium Regnorum Croaciae et Sclavoniae pro Dominica Invocavit celebrato, imposite pecunie fumales Regni per denarios duodecim. Exactor Reuerendissimus dominus Lucas lector et vicarius ac canonicus Ecclesiae Zagrabiensis.« (Közel-egykorú jegyzet a zágrábi tartományi levéltár »Protocollum Regni Congregationum« című kéziratában.)

[2]) »Item anno eiusdem 1557. in Conventu praescriptorum Dominorum et Nobilium in Ciuitate Regia Montisgraecensis Zagrabiensis pro festo Ascensionis Domini celebrato, ad solucionem oratorum Posonium, de singulis fumis impositi denarii fumales Regni octo. Exactor annotatus condam dominus Lucas lector.« (A zágrábi kéziratban.)

III.

Ugyanazon év őszén Ferdinánd meghagyta a bánnak, hogy a horvát- és tótországi rendeket november 11-ikére *Varasdra* hívja egybe. Biztosaivá *Batthyányi Kristóf* kir. főpohárnokot és ormosdi báró *Zekel Lukácsot*, majd mivel az utóbbi e tisztben eljárni akadályozva volt, helyébe *Ujlaki János* knininі püspököt rendelte.[1]) Kétségkivül fontosak voltak az ügyek, a melyeknek előterjesztése végett külön biztosokat nevezett, és a rendeket egy év alatt harmadízben hívta össze. Azonban, sajnos, ezen gyűlés feladatát nem ismerjük, és azt sem tudjuk, vajjon az valósaggal megtartatott-e?

IV.

1558-ban a szeptember 1-én tartott *zágrábi* gyűlésen a király hadai számára élelmi szerek ajánltattak, és Gráczba — mily czélból, nem tudjuk, — követek küldettek, a kiknek ellátására nyolcz dénár füstpénz szavaztatott meg. Adószedővé Gregorianczy Ambrus neveztetett.[2])

V.

Miksa cseh király 1559. márczius havában utasította a bánt, hogy tartományi gyűlést hirdessen ki. Biztosaivá *Tahy Ferenczet* és *Zekel Lukácsot*, midőn pedig az utóbbi ismét el nem fogadta e megbízást, *Batthyányi Kristófot* rendelte.[3])

---

[1]) *Ferdinándnak* 1557. október 12-én és 28-án *Batthyányi Kristófhoz* intézett rendeletei a körmendi levéltárban.

[2]) »Item anno Domini 1558. in Conuentu generali dictorum Dominorum et Nobilium pro . . . 1. die Septembris Zagrabiae celebrato, ad solutionem oratorum ad Gracz impositi sunt pecuniae fumales Regni de singulis fumis per denarios octo. Exactor dominus Ambrosius Gregorianczy.« (A zágrábi kéziratban.) Kétségkivül ezen gyűlésre vonatkozik az, a mit az 1562. július 15-iki gyűlés végzéseiben olvasunk »quod 1556. quando Status victualia ad exercitum devehenda ordinaverunt, plurimi coloni verberati . . . fuerint.«

[3]) *Miksának* 1559. márczius 29-én Batthyányi Kristófhoz intézett rendelete a körmendi levéltárban.

A gyűlés május 21-én Zágrábban tartatott meg, és többi között a várak megerősítéséről intézkedett.[1])

VI.

Az 1559-ik évi augusztus elsején tartott *zágrábi* gyűlés füstpénzt vetett ki, és pedig Varasdmegye területére tíz, Zágráb- és Kőrös-megyék területére tizenkét dénárt. [2])

VII.

Ferdinánd 1560. márczius 4-ére *Zágrábba* összehivta a horvát- és tótországi rendeket. Biztosaivá *Tahi Ferencz* fölovászmestert, *Alamberg Jakab* laibachi kapitányt, *Zay Ferenczet* a komáromi sajkások főkapitányát, *Lukács* zágrábi olvasókanonokot, továbbá *Geyler Zsigmondot, Greytemek Jakabot* és *Gleyach Andrást* nevezte ki, a kik mindnyájan személyesen megjelentek a rendek között.

A királyi utasítás értelmében felhívták a rendeket, hogy a várak megerősitéséről gondoskodjanak és pedig »buzgóbban mint ekkoráig;« e czélra az ingyen munkákat három esztendőre szavazzák meg; a királyi hadak élelmezésére gabonát ajánljanak fel; továbbá rendelkezzenek néhány erősség lerombolásáról, a hidakról és révekről; végre értesitették őket, hogy a király a gabonának kivitelét a »tengerentúli részekbe« szigorúan tiltja.

A rendek végzéseikben kijelentették, hogy ekkoráig erejökhöz képest gondoskodtak a területökön létező várakról, és gondoskodni fognak jövőre is. Habár a mult évi termés oly szűk volt, hogy alig képesek magokat családjukkal fenntartani: Tótországban minden füst, Horvátországban minden öt füst után egy mérő buzát és egy mérő kölest ajánlanak fel.

A várak megerősítésére minden füst után három 12 ölnyi hosszúságú szállát, és három napi ingyen munkát sza-

---

[1]) Ezt említi az 1560. márczius 9-iki gyűlés egyik végzése.

[2]) »Item 1559. pro die Dominico proximo ante festum ad vincula beati Petri apostoli Zagrabiae celebrato, impositae sunt pecuniae fumales Regni, de singulis fumis in Comitatu Warasdiensi per denarios decem .... in Comitatu vero Zagrabiensi ... per denarios duodecim, ... in Comitatu Crisiensi aeque per denarios diuodecim.« (A zágrábi kéziratban.)

vaznak meg, az utóbbira az egytelkes nemeseket is kötelezve. Azonban kijelentik, hogy ezen ingyen munkákat több évre nem képesek előre elhatározni.

Sziszek megerősítésére a király hozzájárulását is kérik Minthogy pedig a király a zágrábi püspököt felhívta, hogy hraztoviczai két erődjét vagy tartsa jó állapotban, vagy egyiket adja át a főkapitány kezeihez; a püspök a gyűlésen kinyilatkoztatta, hogy ő mindent megtesz a mi hatalmában áll, de a király segítsége nélkül feladatának megfelelni nem képes.

A rendek tüzetesen intézkednek a hidakról, révekről és gázlóhelyekről; valamint a törökök szemmeltartása végett bizonyos pontokra őröket rendelnek. És néhány török fogságban levő horvát nemes váltságdíjára minden füst után 5 denár adót szavaznak meg.

Ezek után több kérelemmel fordúlnak a királyhoz: szüntesse meg a gabona és bor kivitelének tilalmát; ne engedje, hogy a harminczadi tisztek a nemeseket zaklassák; a bán hadait fizesse rendesen, és a báni törvényszék ülnökei részére is rendeljen fizetést.

A rendek márczius 8-án nyíjtották át végzéseiket a királyi biztosoknak. Ezek azonban nem voltak megelégedve. Majdnem minden pont ellen volt kifogásuk. Leginkább azt sürgették, hogy a rendek a gabonát és az ingyen munkákat harom esztendőre ajánlják meg. E mellett két új kivánattal léptek elő: hogy a rendek a megajánlott gabonát jobbágyaik által vitessék azokra a helyekre, melyeket a kapitányok ki fognak jelelni; és hogy a lovasság számára szénát is ajánljanak fel.

A rendek ragaszkodtak végzéseikhez. De utóbb mégis ráállottak arra az egy engedményre, hogy a gabonát jobbágyaik által fogják szállíttatni; mindazáltal kikötötték, hogy a kapitányok minden mérő után mértföldenként három denárnyi fuvarbért fizessenek. [1])

---

[1]) A rendek végzéseit, a biztosok észrevételeit és a rendek válaszát tartalmazó egykorú irat a magyar királyi országos levéltárban. — L. **Irományok. II. szám.**

VIII.

Ugyanazon év végén, deczember 19-én, újabb gyűlés tartatott, a mikor a rendek az 1561-ik év szent György napjára kihirdetett pozsonyi országgyűlésre küldendő követeket választották meg, és költségeik fedezésére öt dénárnyi füstpénzt vetettek ki. [1])

IX.

1561-ben szintén tartatott gyűlés, mely a várak ellátására és a határokon örök tartására adót szavazott meg. [2]) Egyebet e gyűlésről nem tudunk.

X.

Az 1562-ik év apríl havában a bécsi udvarnál beható tanácskozások folytak a közelebb egybehivandó horvát- és tótországi gyűlésen teendő királyi előterjesztések tárgyában. [3])

A gyűlés május 15-én Zágrábban tartatott meg.

Ferdinánd biztosokat küldött ide. Ezeknek előterjesztése alapján a következő végzések alkottattak.

A végvárak megerősítésére minden füst után 10 napi gyalog munkást, két tölgyszálfát 12 öl hosszaságban, és min-

---

[1]) Item anno 1560. in Congregacione generali Dominorum et Nobilium . . . in Ciuitate Regia Montisgraecensis Zagrabiensis pro feria quarta proxima ante festum s. Thomae Apostoli celebrata, ad solucionem oratorum in dietam Posoniensem missorum, impositae sunt pecuniae fumales Regni, de singulis fumis cunctorum Comitatuum Regni denarii decem.« (A zágrábi kéziratban.)

[2]) Az 1562. május 15-iki végzésekben olvassuk: »Respondent Status impositam superiori anno pro lectura (?) arcium finitimarum pecuniam . . . prae manibus Vice Bani haberi . . .« És alább »Ex pecuniis priore anno pro excubiis impositis.«

[3]) *Miksa* 1562. april 4-én irja Ferdinándnak: »Dann hab ich auf Euer Kaiserlich Maiestät Obersten an der crabatischen und windischen Gränzen Hansen Lenkowitschen jüngst überschickten Bericht, und gestellte Articl was ungeferlich auf khünftigen Landtag in Crabaten und winndisch Lande möchte gehandlt und fürgetragen werden, zu verner Beratschlagung derselben, Euer Kaiserlich Maiestät alhie verordneten hungrischen auch Kriegsz und Hof-Camer Räten umb ir rätlichs Bedengken zugestellt.« (A bécsi titkos levéltárban.)

den négy füst után egy kocsi vesszőt ajánlottak meg. A Kulpán túli részekre nézve, a hol egyébkint az adót nem szokták behajtani, minden földesúrra külön kivetették a munkások és kocsik számát. Az egytelkes nemesek szintén tartoznak az ingyen munkát végezni, de a tölgyfák és vesszők szállításától fel vannak mentve. Az 1561-ben a várak megerősítésére felajánlott adóból fennmaradt pénz és a be nem hajtott hátrálékok ugyan e czélra fordítandók.

A királyi biztosok előadták, hogy találkoznak, a kik a gabonát előre összevásárolják, és azután drágábban bocsátják áruba; a minek meggátlása végett szükséges, hogy a jobbágyok közvetlenül szállítsák gabonájukat a hadsereghez. Azonban a rendek e javaslatot nem fogadhatták el. Kiemelték, hogy a jobbágyok gyakran még az aratás előtt kénytelenek termésöket eladni; továbbá, hogy 1558-ban a táborban megjelenő jobbágyokat bántalmazták, és gabonájukat fizetés nélkül vették el; végre, hogy a heti vásárokon a katonák méltányos áron elegendő gabonát vásárolhatnak.

Készek azonban a rendek, nagyobb hadjárat esetére, az élelmiszerek árát szabályozni, és azok szállításáról rendelkezni. Ezzel kapcsolatban előterjesztették a nemesek és jobbágyok panaszát a katonák kihágásai miatt, kiknek megfékezésére kérték fel a királyt.

Habár a múlt években felajánlott gabonát, hír szerint, az élelmezési tisztek elrothadni engedték, mindamellett minden füst után egy zágrábi mérő búzát ajánlottak fel; a Kulpán túli részeken lakó birtokosokra nézve egyenkint meghatároztatták, hány füst után tartozik mind egyik adózni, minden füstre félmérő búza és félmérő köles számíttatván.

A király minden füst után másfél forintnyi adót kívánt. A rendek kijelentették, hogy habár Tótország régi kiváltságai értelmében a magyarországi adónak csak felét tartozik fizetni, mégis minden füst után egy forintot szavaznak meg; úgy azonban, hogy az, ha közelebb a magyar országgyűlés adót fog kivetni, ezen adóba beszámíttassék.

Kőrös megye, mely úgy szólván egészen elpusztúlt, az adófizetéstől felmentetett.

Az ország tōbb határszéli pontjaira ōrōk rendeltettek, kik tōrōk támadás esetére annak hírét szétvinni tartoztak.

A báni tōrvényszék megtartására határnapul február 28-át tűzték ki.

Végre tárgyaltatott Czerkovicz Istvánnak panasza Castellanffy Péter ellen, ki amazt menedéklevele daczára bántalmakkal illette; mivel az utóbbi állította, hogy Czerkovicz az ő jobbágya, ez felhívatott, hogy a jövő gyűlésen nemesi származását bizonyítsa ba. [1])

XL.

Ferdinánd király 1563. deczember *13*-ra *Zágrábba* gyűlést hirdetvén, *Batthyányi Kristófot* és *Kerecheny János* óbudai prépostot rendelte biztosaivá. [1]) Egyebet e gyűlésről nem tudunk.

---

[1]) A gyűlés végzései a Magyar Nemzeti Múzeum ily czímű kéziratában: Extractus articulorum Statuum et Ordinum Croatiae et Sclavoniae ac Dalmatiae . . . ab anno 1562—1756. tatorum.« — L. **Irományok.** III. szám.

[1]) *Ferdinándnak* 1563. deczember 1-én Batthyányihoz intézett rendelete a kōrmendi levéltárban.

A HORVÁT- ÉS TÓTORSZÁGI GYŰLÉSEK VÉGZÉSEI.

I.

1557. Márczius.

A zágrábi gyülés végzései.

Articuli statuum et ordinum regnorum Croatiae et Sclavoniae, in Congregatione eorum generali, ex Regiae Maiestatis edicto, Dominica Invocavit Zagrabiae celebrata, editi, Anno Domini 1557-o.

Inprimis et ante omnia iidem status et ordines, reliquiae videlicet satis exiguae dictorum regnorum, sacrae Regiae Maiestati fidelia ipsorum servitia, summa cum subjectione diligentissime praefatae Maiestati Regiae domino eorum clementissimo humillime offerunt, aguntque gratias immortales Sacrae Regiae Maiestati pro ejus Maiestatis Regiae in tanta calamitate rerum, temporisque periculosa conditione fluctuantium rerum, (quod) Sacra Regia Maiestas dominus et princeps eorum clementissimus, ex pietate paterna regia, innataque ejus benignitate, qua oppressis fidelibus suis liberalissime, in calamitatibus positis, subvenire, et succurrere solet semper, signanter vero quod inter alias tot curas et sollicitudines ejus Maiestatis, post Deum optimum maximumque, spectabilem ac Magnificum dominum Petrum Erdewdy de Monyorokerék comitem perpetuum montis claudii, in dictorum regnorum ejus Maiestatis Banum, veluti caput et defensorem, Maiestatisque ejus fidelium subditorum et

plus certo semel et iterum afflictorum elegerit, constituerit ac per duos commissarios, generosos videlicet magnificos dominos Franciscum de Thah Agazonum Maiestatis Regiae magistrum et Joannem Pethew de Gerse comitem Soproniensem gratiose duxerit praesentandum et agnoscendum, quod Sacrae Regiae Maiestati status et ordines fideles subditi ejus Maiestatis, non parcendo personis rebusque, quoad vixerint, Sacrae Regiae Maiestati fideliter semper et votis omnibus humilibus contendent reservire.

Tandem intellexerunt status et ordines Sacrae Regiae Maiestatis, medio dictorum dominorum commissariorum, ejus Maiestatis voluntatem gratiosam commissionemque paternam de offerendo quopiam subsidio. Et quamvis haec misera patria per hostium crebras excursiones et depopulationes, hominumque abductiones, morte praeterea ac fame satis superque afflicta sit, ut reliquiae ipsae praecipuae, tansacta aestate hac hostem per ipsum gladio et igne sint oppressae, decedere fame dinoscantur; nihilominus tamen cupientes Sacrae Regiae Maiestati domino ipsorum clementissimo, ob ejus Maiestatis Regiae erga se piam paternamque provisionem, qua dignata est eis in hac ipsa calamitosa afflictione de Suae Maiestatis Regiae speciali ex gratia consulere, pensitataque ejus Maiestatis cura ac diligentia, tanta sumptuum denique in defensionem patriae erogatione per ejus Maiestatem sacram praestita, vires quantum et facultates pro praesenti potuerint sufferre; status itaque et ordines de bonis eorum, Regiae Maiestati praefatae, domino ipsorum clementissimo, unius floreni subsidium, medietatem cujus ad festum assumptionis beatae Mariae virginis, medietatem vero alteram ad festum beati Martini nunc venturi ad ejus Maiestatis cameram humillime administrandam offerunt. Supplicant Suae Maiestati votis cum maximis humillime, dignetur hoc ipsum, licet subsidium exiguum, a suis fidelibus boni. aequique consulere, pro temporis praesentis conditione pernitiosa.

Ad loca vero quae diebus proximis per hostes combusta esse dicuntur et devastata, de quibus contributio hujusmodi nequiret administrari, Judex [Nobilium comitatus illius, ubi devastatio hujusmodi bonorum esset patrata, duobus nobilibus.

sibi ascitis, accedat, diligenter fide oculata dispiciat; quod si cognoverit alicubi, aut compererit, colonorum quempiam in bonis cujusvis in persona, rebusque ac bonis, domusque conflagratione damnificatum esse et oppressum, tales damnificatos redigat in regestum, et domino exactori subsidii ejusdem assignet.

Dicam vero sive subsidium antedictum praefatae regiae Maiestati oblatum, ejus Maiestatis exactor exigat, et eo, quo Maiestas ejus voluerit, atque mandaverit administret.

Praeterea Status et ordines dictorum regnorum Croatiae Sclavoniaeque Maiestatis Regiae majoribus quibus possunt supplicant suffragiis humillime, quatenus praefatum Dominum Banum, quem in hoc ipsum Banatus officium ex ejus innata clementia elegit, consideratis hostium tot conatibus, patriaeque hujus terque quaterque utplurimum afflictae, extrema quasi exigente necessitate, pro defensione, ejusque fidelium tuitione, dignata est evehere, digneturque Maiestas regia horum praemissorum rationem ita curare, itaque prospicere, ut solutione idem Dominus Banus stipendii sui cum suis commilitonibus pro mense singulo ne destituatur, sed tempore semper opportuno, ex gratia speciali Maiestatis Regiae, debite modoque sufficienti, ut potiatur, atque contentetur.

Supplicant etiam status et ordines Sacrae Regiae Maiestatis, quanto citius per occasionem fieri possit, dignetur gratiose gentium numerum per ejus Maiestatem in potestatem dicto Domino Bano pro confiniorum defensione nunc creditorum adaugeri, quod contra multitudinem hostium tantam, in tanta confiniorum amplitudine et latitudine tuta copia agentium exigua, ad resistendum hostibus impar longe futurus judicari videtur; quod Sacrae Regiae Maiestati hanc ipsius erga suos subditos clementem provisionem status et ordines omni cum fidelitate ejus Maiestati, quoad vixerint, studebunt reservire.

Quum autem Status et Ordines eorundem regnorum Maiestatis Regiae Croatiae et Sclavoniae contra tantam hostium magnitudinem tyrannidemque, ob defectum militum, si has invaserit reliquias regnorum, ipse Dominus Banus minime valebit resistere; supplicant propterea iidem Status et Ordines

fideles subditi Maiestatis Regiae, invocato etiam Domini salvatoris uniuersorum nomine, quibus possunt suffragiis majoribus in eo, ut si in reliquias hujus miserae patriae hostis penetrare statuerit, Maiestas ejus Sacra dignetur mandare dominis provincialibus provinciarum Maiestatis ejus haereditariarum Styriae, Carinthiae et Carnioliae, ut ob requisitionem praefati Domini Bani, primo quoque tempore, exigente tam ardua necessitate, in arma surgere, et contra hostilem machinationem, conatusque perniciosissimos hominis Christi inimici, patriae huic miserae, penes dictum Dominum Banum, dictorumque regnorum indigenas in auxilium advocare dignetur, ut mutuis et stipatis viribus, Deo optimo maximo propitio, simul hostium conatibus et insultibus resistere possint.

Supplicant etiam status et ordines Maiestatis ejus summopere in eo humillime, quatenus dignetur Maiestas ejus authoritatem praefato Domino Bano dare, et annuere gratiose, ut vel per defectum seminis quorumcunque decedentium, vel autem notam infidelitatis, si quis eam incurreret, colonos duodecim personis benemeritis dare possit et conferre, authoritate et gratia Maiestatis Regiae dicto Domino Bano in hac parte attributa, ut eo magis omnes constitutiones dictorum Statuum et ordinum, pro utilitate et conservatione reliquiarum hujus afflictae patriae, ad effectum feliciorem, executionemque debitam perduci possint.

Quoniam *(sic)* autem ad fortificationem munitionemque castrorum, fortalitiorum et aliorum locorum finitimorum attinet, conclusum est per Status et Ordines dictorum regnorum, ut ubicunque et in quorumcunque dominorum ac nobilium, in quibuslibet comitatibus praedictorum regnorum existentium silvis, sive prohibitis, sive non, robora pro fortificandis munitionibus pro publico bono commodo apta et necessaria deinceps possint reperiri, cogente tanta periculosa publica necessitate, non obstante cujuslibet libertate nobilitari, tum ad Ciuitates, tum castra et alia loca, pro regia defensione opportune invenienda, libere succidantur, ac per hos quorum intererit, ad oportuna loca, necessarioque fortificanda comportentur. Ordo tamen in his talis servetur, ut prius semper et ante omnia dominis silvarum hujusmodi, aut eorum officialibus, per eos

quorum intererit, significetur, ut homo illorum cum succisoribus roborum vadat, ut ne robora opportune, et plus licito succidantur, neve convectores roborum ex eis ad usum privatum convertere quicquam audeant.

Item ad fortificationem castelli et oppidi Kapronczа, juxta clementem admonitionem Regiae Maiestatis Sacrae, Statuumque et Ordinum conclusionem, tam ad convectionem roborum, cum praestandos laboratores officio pedestri, deputata sunt bona omnium nobilium, qui infra Varasdinum penes fluvium Dravi in insulis resident.

Zentgyergyvara vero non videtur adeo munitione nunc indigere, quum et alioquin satis munitum sit, etiam loci ipsius natura.

Ad fortificationem autem oppidi Keres, quod adhuc satis constat esse immunitum, ad quod muniendum soli oppidani ipsi, propter inopiam et confinium Turcae proximum, sunt insufficientes, deputatus ergo est Comitatus Varasdiensis, videlicet pertinentia Castrorum Tabor, Kezthel, Crapÿna, Lobor, Ostercz, Belecz, Zaÿezda, Vÿnnicze, Trakosthian, Byztricza, Zlathar, Lepaglava, Hrasthina, Bykzad, Kyskemlek, Kusthÿerovcz, Dubovcz, Bela, Ivancz, Mariassevcz, Greben, Jurkethynrz, et aliorum nobilium circumvicinorum bona.

Item bona quoquo fortalitii capituli Ecclesiae Zagrabiensis Toplyka vocati, quum et ipsum palam in hostium faucibus positum sit, ad muniendum illud sunt deputata.

Bona item Domini Joannis Alapy ad castrum ejus Nagykemlek vocatum pertinentia, ad idem castrum muniendum, propter muri ejusdem disruptionem, deputata sunt.

Similiter bona Castri Thario *(sic)* Egregii Christophori Praschoczy, quod item in maximo sit confinio, et fortificatione multum egeat, et in loco necessario situm, paucosque habeat colonos; ad ejusdem munitionem sunt deputata, (*sic*) et nobiles quoque unius sessionis in Czunovcz commorantes idem fortificare venient.

Itam pro fortificatione fortalitii Sabnÿcza, Zenthyvan, quod pro loco excubiarum tenendarum inter castrum Czÿrquenna et Keres necessario providere debet, ad id muniendum deputati sunt de Comitatu Crisiensi quinquaginta, pro vectura

roborum, ad laborandum autem idem fortalitium opere manuali ire debebunt nobiles unius sessionis de Marocha et Vyzoka.

Pro castelli vero Gradecz dicti domini Episcopi Zagrabiensis munitionem de Comitatu Crisiensi deputati sunt centum ac Myholcs et Fodrowch, juxta tamen considerationem domini vicebani *(sic)*.

Ad muniendum item oppidum Ivanycz et claustrum ibidem existens domini Episcopi Zagrabiensis deputatus est Comitatus Zagrabiensis, citra fluvium Zavÿ existens.

Item castellum Posyako vocatum, Magnifici domini Francisci Thahy, cum colonis suis a vectura roborum et aliis laboribus liberum, ut se ipsum fortificet.

Caeterum ad fortificandum castrum Zyzek dominorum Capituli Zagrabiensis deputata sunt bona Capituli ejusdem Zagrabiensis, ac insuper nobiles omnes inter fluvium Colapim et Zaum commorantes, demptis colonis per Turcas proxime combustis, exceptis etiam bonis domini Bani, ac bonis domini Francisci Keglevics abbatis de Tapozka, Pokupya vocatis.

Item castrum Hraztovicza domini Episcopi Zagrabiensis bona et coloni ad idem pertinentes munire debeant.

Deinde Pethrynye et Gradecz Capituli Zagrabiensis coloni ad castrum Zthenichnyak et Pernye spectantes teneantur fortificare.

Item ad munitionem Castrorum Prekoverskÿ et Zrÿn deputati sunt coloni castrorum Wranogragy, Pozvÿzd.

Item castrum Blynye vocatum, coloni ad abbatiam de Thopozka spectantes munire et fortificare debeant.

Item ad munitiones castri Zvÿnÿcze in confinibus Croatiae existentis dominus banus animadvertat.

Ad fortificandum autem et muniendum castra Derosnik, Terszacz, Modorosa, castrum et claustrum Zluny appellatum, una cum oppido, sunt deputata bona et coloni de Zkrad, Novÿgrad, Rybnyk, Bresnicza, Peech, Hrezno, Hoyzych, Belay, Bozylyevo, pertinentes coloni et bona omnia domini Zlunÿ, et item nobiles Zuterchkovyczy (?) Wladyhovÿthy et Klokocz.

Nobiles etiam unius sessionis, quum pro publico statu et commodo agitur, in omnibus praedictis comitatibus cohabitantes, exceptis viduis et orphanis, quilibet juxta locorum pro-

pinquitatem praescripta omnia castra et fortalitia labore pedestri juvare et fortificare, ex praesenti publica constitutione debeant.

Item ad fortificationem Raven et Kozthanyevcz coloni ad eadem pertinentes sunt deputati.

Fortalitium similiter Raczÿnya Egregii Joannis Pekry colonis suis se ipsum muniat.

Ad muniendum vero castrum Sthwrlitz dictum nobiles de Zawersye sunt deputati.

Item coloni Capituli Ecclesiae Zagrabiensis citra fluvium Zavy existentes ad munitionem Zagrabiensis (*sic*) necessarii sunt deputati.

Caeterum supplicant iidem status et ordines Regni Regiae Maiestati quam humillime, dignetur ejus Maiestas ad Civitatem suam regalem Montisgrecensem, quae est metropolis istorum regnorum suae Maiestatis, aliqua ulteriori communitione et fortificatione clementer providere, ne amissa ea (quod Deus avertat) et reliquiae hujus regni ex ea pereant, ac reliquis regnis Suae Maiestatis periculum evidens immineat.

Item concluserunt Status et ordines, ut judicia prima die mensis Maii proxime venturi inchoentur, et triginta duobus diebus continuis celebrentur.

De transmigratione vero colonorum modus et ordo, in articulis Posonii anno 1556. editis conscriptus, per omnia observetur.

Item bona domini Joannis Alapy inter Zavam et Kupam per Turcas combusta ab omnibus oneribus vecturae, laborum et contributionum libera sint.

Tandem Status et Ordines eorundem regnorum supplicant quam maxime Sacrae Regiae Maiestati domino ipsorum clementissimo humillime in eo, qualiter praefati domini Commissarii ejus Maiestatis literas quasdam reversionales, hactenus ab hominum memoria numquam auditas, juribusque et antiquis libertatibus eorundem Statuum et Ordinum derogatorias, a praefato domino bano exigere volebant; Sacra Regia Maiestas ne dignetur praefatum dominum Banum, sed neque fideles Suae Maiestatis Status, hisce literis exigendis sollicitare; credunt enim iidem status et ordines fideles subditi Suae Maie-

statis, quod intellectis et cognitis eorum antiquis libertatibus et consuetudinibus talibus, que in usu fuere, nunquam eos Suam Maiestatem Regiam peramplius gravaturam, quin potius confidunt Status et Ordines, quod in eorum antiquis juribus eos una cum dicto domino Bano conservabit; generosum satis esse videtur ipsum dominum Banum, juxta continentias literarum quales ab eo postularunt dicti commissarii, ad fidelitatem Suae Maiestatis Regiae coram eisdem Statibus et Ordinibus jurasse, rationem autem similiter coram eisdem Statibus in forma solita, in generali decreto regni Hungariae per divos Reges antecessores Suae Regiae Maiestatis declarata et sancita, qua alii quoque Bani Praecessores sui semper jurarunt, sacramentum deposuisse :

Modus autem et series roborum convecturam pro fortificatione praescriptorum castrorum et fortalitiorum in confiniis existentium, ac laboratorum officio manuali necessario talis debet observari.

Incipiatur convectio ipsa roborum et laborum, ad dicta finitima castra necessaria, feria secunda sacri festi Penthecostes.

Ita tamen, quod de singulo furno, juxta regiam dicam, singula decem robora, longitudine cubitorum duodecim ad opportuna loca conducantur.

Item de singulo furno, similiter secundum praemissam dicam regiam, decem praestentur et mittantur laboratores.

Horum autem omnium, ut bono ordine et fine claudantur, Egregius dominus Michael Kerecheny vice banus pro superintendente constitutus est, cum vicecomitibus et Judicibus Nobilium locorum praedictorum.

In eos autem, qui contrarium facerent publicae huic constitutioni, cujuscunque status existant, aut praemissa exequi negligerent, idem dominus vice banus sub birsagio sex florenorum animadvertere debeat, de bonis negligentium irremissibiliter exigendorum.

Item quia in Croatia non est dica regia, itaque conclusum est, quod per singulos furnos ad roborum vecturam et ad labores hujusmodi compellantur, quia pro tranquillitate publica agitur.

Praeterea cum omnibus vice banis eorundem regnorum Croatiae et Sclavoniae praeteritis, in salarium ipsorum, cives et inhabitatores oppidi Crisiensis singulis annis florenos 50 pendere debuerint, nunc autem cives et inhabitatores ejusdem oppidi Crisiensis praefato vice bano moderno eam pecuniam solvere recusarent; praeterea conclusum est, ut idem Dominus Vice Banus, more alias consueto, possit eosdem 50 florenos ab eisdem civibus, eos reddi nolentibus, pro se exigere et extorquere, vigore praesentis constitutionis nostrae.

Conclusum etiam est, quod si tanta necessitas, vel hostium vis ingrueret, extunc in tali ardua necessitate, non obstante cujuslibet libertate nobilitari, quamprimum dominus banus dictis statibus et ordinibus per suas literas significaverit, quantus armatorum hominum numerus contra hostes debebit levari, juxta exigentem necessitatem, mox parati esse debent, eoque quo dominus Banus mandaverit, se conferre; signanter vero, ut illa pars colonorum quinta quorumlibet dominorum et nobilium, juxta priores constitutiones et juxta dicam regiam, parata semper esse debeat, bene instructa, ut tandem eo, quocunque idem dominus Banus commiserit, ire et proficisci possint et debeant.

Urgente vero majori necessitate, iidem status et ordines, non obstante, ut praemissum est, ullius praerogativa, viritim, et per singula capita penes dictum Vice Banum insurgere, et ad expeditionem eo, quo necessitas postulaverit, in iis tantum duobus regnis, Croatia videlicet et Sclavonia, ire et proficisci mox debebunt et tenebuntur.

Similis ordo et modus observetur nobilibus unius sessionis in casibus praemissis.

Contrarium vero facientes idem Dominus Banus, demptis valetudinariis, viduisque et orphanis, pro demerito digna poena castigare et punire possit ac valeat.

Denique conclusum est, quod decimae tam domino Episcopo Zagrabiensi, quam Domino Capitulo loci hactenus administrari neglectae, de omnium Statuum et Ordinum bonis per Vice Comites et Judices Nobilium talium comitatuum, in quibus decimae hujusmodi non fuissent solutae, vigore litera-

rum regni, more alias consueto, per solita birsagia administrentur.

Statutum etiam est, quod ex quo Comitatus Varasdinensis tam supremo comite, quam vice comite de praesenti vacet, propter quod nullae rerum executiones in eo necessario fiendae esse possunt: ob hocque Egregius Georgius Lodomer sub vice comes ejusdem Comitatus Varasdinensis officium suum simul cum Judice Nobilium cum literis praeceptoriis regni possit exercere, praesertim in restantiis praeteriti subsidii ad regni necessitates oblati, et contributionibus exigendis, decimisque administrandis, tamdiu donec et quousque de comite et Vice Comite Comitatui illi per regiam Maiestatem fuerit provisum; tamen interim a sigillatione quarumlibet literarum, sub poena gravi, omnino debeat abstinere.

Caeterum Status et Ordines Suae Maiestati Regiae supplicant, cum Comitatus ille et fideles ejus Maiestatis Regiae in eodem comorantes, a longo jam evoluto tempore, propter absentiam generosi et Magnifici domini Joannis Ungnad liberi baronis in Sonnek etc. legitimo vacet comite, post quem ejus discessum egregio Paulo Rathkay ejus Vice Comite, luce ab hac sublato, idem Comitatus Varasdinensis tum in administratione justitiae, cum aliis executionibus necessariis eousque neglectis maximum damnum et incommodum est perpessus; ne eo majora deinceps mala, dissensionesque ac genera violentiarum inter fideles subditos Maiestatis Regia ob justitiae defectum succrescant; dignetur Maiestas Regia de comite legitimo Comitatus illi quamprimum clementer providere, quod absque eo Vice Comes nullus potest jure creari; ut igitur inter tantos tumultus pax et tranquillitas, Deo optimo maximo propitio, fidelibus subditis Suae Maiestatis Regiae reparari possit, Maiestas ejus Regia id efficere dignetur clementer.

Supplicant insuper Status et Ordines dictorum regnorum Croatiae et Sclavoniae, Maiestati Regiae domino ipsorum clementissimo, quatenus, habita ratione antiquae libertatis fidelium suorum civium Civitatis regiae Varasdinensis, pensiculatoque denique praesentis temporis periculosa disturbiorum conditione, dignetur illam indebitam, ut cives ipsi praetendunt, et abusivam, juribusque eorundem omnium praedictae

Civitatis Suae Regiae Maiestatis Varasdinensis antiquis manifeste contrariam, onerosamque et damnosam vini educillationem singula angaria, mense primo ad rationem domini Ungnad concessam, ab eis tollere, et amovere, eosque parte in hac pristinae reimponere libertati; considerata etiam gentium Suae Maiestatis Regiae status cujusvis pro horum confiniorum defensione, in civitatem illam confluentium necessitate, ne ob unius personae commodum, pluralitas fidelium subditorum Sacrae Regiae Maiestatis necessitate tempore graventur. De his itaque a Maiestate Regia iidem Status et Ordines gratiosam exspectant relationem.

(Újabbkori hibás másolata *Pray* kéziratgyűjteményében a budapesti m. k. egyetemi könyvtárban.)

II.

1560. Márczius 8—10.

A zágrábi gyülés végzései, a királyi biztosoknak észrevételeivel és a rendek válaszával.

Articuli Statuum et Ordinum Regnorum Croatiae et Sclavoniae, in Congregatione eorum generali, pro Dominica Invocavit, ex Edicto Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Zagrabiae celebrata, editi. Anno Domini 1560.

Primum omnium: Intellexerunt Status et Ordines Regnorum salubrem, clementemque et paternam admonitionem ac correctionem Sacratissimae Caesareae Maiestatis, Domini ipsorum clementissimi, ad eosdem, medio certorum Dominorum Commissariorum suorum, in hac eorum congregatione factam, et agunt Suae Maiestati gratias immortales de eius erga ipsos clementi cura et diligentia.

Ubi autem Sua Caesarea Maiestas hortatur fideles suos Status et Ordines eorundem Regnorum, quo ad munitionem arcium et aliorum locorum finitimorum, in his Regnis existentium, maiorem sollicitudinem et curam quam hactenus adhibere deberent: iidem Status et Ordines dicunt se et hucusque pro eorum facultatibus in hac rerum conditione satis superque

ad omnia providisse, nunc quoque ac etiam deinceps se provisuros pro eorum posse offerunt humillime.

Quantum itaque ad provisionem Commeatuum, victualiumque ad arces Regni finitimas necessariorum attinet, licet Regna haec et incolae in eisdem existentes fideles Suae Maiestatis tam aspera fame et paenuria annonae laborent, ut non recordentur a multis iam retroactis annis talem paenuriam accidisse in his Regnis, adeo quod non ut aliquid pro praesenti ad ipsa Castra finitima Commeatuum contribuere possent, verum nec se ipsos cum uxoribus et liberis, familiaque eorum commode sustentare valerent; nihilominus ponentes fiduciam in altissimo, ut annonae futurae fertilitatem abundantius largiatur, ex qua de singulis fumis in Sclavonia juxta dicam noviter commemoratam, in Croatia autem juxta numerum pixidariorum in Articulis in congregatione eorundem Regnicolarum, die prima mensis Septembris anni 1558. Zagrabiae celebrata editis denotatum, ita ut singulus pixidarius singulos quinque fumos comprehendere dinoscatur, ad festum Beati Jacobi apostoli proxime venturum singulam tritici quartam unam; item ad festum Nativitatis Beatissimae Virginis Mariae similiter proxime venturum, modo simili quartam milii unam cum quarta Zagrabiensi *(sic)* Suae Maiestati Sacratissimae ad conservationem dictorum castrorum et locorum finitimorum pro hac tantummodo vice gratis dare et contribuere pollicentur. Ita tamen quod ex Comitatu Warasdiensi Dominorum Judicum Nobilium processus videlicet Petri Semoczy et Nicolai Madaraz ad Kaprunczam, reliqui vero duo Crisium, Comitatus autem Crisiensis similiter Crisium, Comitatus vero Zagrabiensis ex ista parte Zavae existens huc Zagrabiae, pars vero eiusdem Comitatus Zagrabiensis inter fluvium Zawÿ et Colapis existens ad castellum Tapozka, residua vero pars eiusdem Comitatus Zagrabiensis ultra Colapim existens, quae nunc Regnum Croatiae vocatur, ad castrum Czethyn, ad eosdem terminos, victualia ipsa convehere et comportare, ac ad manus hominum Domini Capitanei generalis, ad id deputandorum assignare debebunt; supplicantes Suae Caesareae Maiestati humillime, hanc eorum oblacionem clementer suscipere dignetur.

Concluserunt praeterea iidem Status Regnorum, iuxta salubrem eiusdem Maiestatis Caesareae admonitionem, ut arces finitimae de facto fortificentur modo infrascripto. Primo: quod Comitatus Varasdiensis labores illos in prioribus constitutionibus eidem impositos et nondum completos in fortificationem arcis et oppidi Kaproncza absque ulteriori dilatione complere debeat. Et insuper de singulo fumo singula tria robora lignorum longitudinis cubitorum duodecim, ac singulos manuales laboratores tres, ex processibus Petri Semoczy ac Nicolai Madaraz Judicum Nobilium Comitatus ad Kapronczam, ex processibus autem Joannis Pwhakoczy et Georgii Prennar similiter Judicum Nobilium eiusdem Comitatus ad oppidum Crisiensem, ad festum Sancti Philippi apostoli proxime venturum conducere, dareque et plenarie complere debeant. Quae ligna et laboratores Civitas etiam Varasdinum ratione bonorum suorum, juxta Dicam, instar aliorum Nobilium, praestare tenebitur, hoc saltem declarato, quod dimidietas bonorum Dominorum Keglewych ad Kozthel et Lobor pertinentium ad muniendum castrum eorundem Bwsyn est reiecta.

Pars vero Comitatus Zagrabiensis ex ista parte Koppe existens (demptis bonis Dominorum Kerecheny ad castrum Zelyna vocatum pertinentibus, quae ad munitionem Czyrquena sunt reservata) tam conductionem lignorum, quam universos illos labores, eidem Comitatui similiter in prioribus constitutionibus impositos et nondum completos, statim et defacto ad fortificationem Iwanych praestare teneatur, et usque festum Sancti Philippi proxime venturum perficere debeat.

Item universi Nobiles unius sessionis dictorum Comitatuum Varasdiensis et Zagrabiensis, in locis et terminis praenotatis, per integros dies tres opere pedestri seu manuali laborare teneantur.

Concluserunt iidem Status Regni, ut bona Magnifici Domini Francisci de Tah ad castellum eiusdem Bosyako pertinentia et possessiones Zablattya et Bobawycza iidem castellum munire debeant, ad aliosque labores pro hac vice ne compellantur.

Bona Egregiorum Thomae, Francisci et Nicolai Imbrych

fortalicium per eos inceptum continuare debeant, ad aliosque labores pro hac vice ne compellantur.

Item statutum est, ut Comitatus Crisiensis arcem Czyrquenna muniat, ita quod universi de singulis fumis singula decem robora lignorum et singulos duos currus virgultorum ad festum Sancti Philippi apostoli proxime venturum ad id fortalicium Czyrquenna plenarie conducere debeant.

Nobiles vero unius sessionis eiusdem Comitatus Crisiensis opere manuali in fortificatione eiusdem Czyrenquna singulus eorum per continuos sex dies laborare debeat, ad quem quidem laborem iidem Nobiles in eodem festo Sancti Philippi proficisci teneantur.

Si autem munitio ipsa fortalicii Czyrquenna his laboratoribus perfici non posset, extunc defectum munitionis iidem Domini Kerecheny colonis et laboratoribus ipsorum propriis, ex pertinentiis praefati castri eorum Zelyna, supplere et perficere debeant.

Item ordinatum est, ut Dominus Banus castellum et oppidum suum Rokonak colonis suis propriis fortificare velit.

Statutum est praeterea, ut monasterium illud extra oppidum Crisiense habitum destruatur, eo quod oppido illi nocumento esse dinoscitur. Quod Dominus Banus et Capitaneus Generalis mutua intelligentia demoliri facere velit.

Censent praeterea Status et Ordines Regni castrum etiam Dominorum Capituli Zagrabiensis Zyzek vocatum necessario esse muniendum, eo quod arx illa Regnis his proficuissima, et tanquam antemurale esse dinoscatur. Quia tamen Status Regni ad tot et tantos labores simul et semel sufferendos sese insufficientes fore reputent: supplicatur Maiestati Caesareae Domino ipsorum clementissimo, dignetur Maiestas sua Sacra adhibere modum, ut arx illa ne negligatur, tractetque Sua Maiestas cum eodem Capitulo de modo munitionis arcis ejusdem, et si non plus vel saltem dimidietatem huius subsidii Suae Maiestati hoc anno per unum florenum et denarios decem in hoc Regno oblati, quae scilicet dimidietas pro festo Sancti Georgii martyris proxime venturo pro Sua Majestate exigi debebit, ad fortificationem eiusdem arcis Zyzek

convertere, et ad manus eiusdem Capituli assignare dignetur gratiose.

Intellexerunt deinde Status Regni clementem admonitionem Maiestatis Caesareae Domini ipsorum clementissimi, ubi hortatur Sua Maiestas Reverendissimum Dominum modernum Episcopum Zagrabiensem, ut arces in oppido eiusdem Domini Episcopi Hrazthowycza vocato existentes, vel magis quam hactenus munire, aut alteram earundem arcium ad manus Suae Maiestatis dare deberet, tenendum. Ad quam quidem Suae Maiestatis admonitionem idem Dominus Episcopus hic in medio Statuum Regni personaliter constitutus respondit humillime: Quod ipse ab eo tempore postquam Episcopatum hunc assumpsisset, tam ibidem in Hrazthowycza, quam in aliis arcibus et locis finitimis eiusdem Episcopatus non parvas fecisset munitiones, prout loca ipsa nunc quoque pro suo posse fortificare non cessaret, et in futurum quoque munire vellet, sed quia ad peragendos tantos labores facultates non haberet, propterea supplicaret ipse, et penes eum universi etiam Status et ordines Regnorum supplicant Suae Maiestati humillime, dignetur Maiestas Sua Sacra illud subsidium, quod ad conservationem dictae arcis ad manus alterius dare decrevit, manibus dicti Domini Episcopi assignare, qui ad conservationem et reparationem arcis eiusdem ita fidelis et sufficiens dinoscitur, quod Maiestati Suae in locum eius alium ordinare non sit necesse, longeque diligentiorem curam quam alius quiquis ad ea conservanda, habebit. Quod si autem idem Dominus Episcopus aliquam arcium praedictarum ad manus Maiestatis Caesareae dare voluerit, tunc cum Maiestate Sua de eius modo personaliter vellet tractare.

Hoc tamen iidem Status Regni concluserunt expresse, ut monasterium illud extra oppidum Hrazthowycza habitum demoliatur, qui Domini Banus et Capitaneus Generalis mutua intelligentia demolliant *(sic)*.

Item pari omnium Statuum voto, iuxta salubrem Maiestatis Caesareae admonitionem, ordinatum est, ut in Regno Croatiae, videlicet ultra Colapim, pro residentia et hospitio militum, equitum videlicet et peditum, nunc defacto quatuor loca infrascripta modo et ordine infra denotato praeparari,

munirique debeant, videlicet fortalicium Abbatiae de Thopozka, Zrachycza vocatum, ad cuius municionem deputata sunt omnia bona dictae Abbatiae de Thopozka, et bona Spectabilis et Magnifici Domini Nicolai Comitis perpetui de Zrynyo, ad arces eiusdem Ozal et Doboncz pertinentia, ita quod idem Dominus Comes de Zrynyo ad munitionem eandem, ad festum beati Philippi apostoli proxime venturum, mittere debebit currus quadraginta, et laboratores manuales centum et sexaginta, singulus autem currus debebit conducere illac robora lignorum magna decem, et virgultorum currus tres; laboratores vero manuales praenotati laborabunt illic per singulos decem dies. Residuum autem totum supplebit Dominus Episcopus Zagrabiensis ex Abbatia sua praenotata.

Item statutum est, ut Fortalicium Hrazno, prout inceptum est, muniri debeat, ad cuius praeparationem deputata sunt omnia bona Egregiorum Casparis et Gabrielis Pernyey, qui similiter pro festo Sancti Philippi labores ipsos incipere et continuare debebunt.

Item ad fortificationem arcis Oghwlyn deputata sunt universa bona Domini Stephani de Frangepanibus, ut Rybnyk, Zkrad, Noui et alia, cum quibus idem Dominus Comes arcem ipsam munire tenebitur.

Alia autem universa cunctorum Dominorum et Nobilium Croatarum bona, ultra Koppam existentia deputata sunt ad munitionem arcis Boyna, ita quod ad idem festum Sancti Philippi omnes, juxta Regestumc urruum et laboratorum in Articulis in congregatione Zagrabiensi pro festo Sanctae Trinitatis anni 1559. conscriptis denotatum, proficisci, et in singulis curribus singula decem robora lignorum magna, ac de virgultis currus tres conducere teneantur, laboratores autem pedestres laborare ibi debebunt per decem dies continuos.

Quod autem Maiestas Caesarea admonet fideles suos, ut labores hos per tres annos post sese immediate sequentes deberent continuari: Status Regni ad omnia possibilia promptos se offerunt, sed quia regiones et coloni eorum singulis diebus minorarentur, per Turcasque desertarentnr, prout etiam et nunc factum est, quod sub ista Dieta etiam bis Thurcae magnam fecerunt in Croatia depopulationem, desertationemque,

propterea non possunt Status certi quidpiam de futuris statuere, offerentes nihilominus sese etiam pro futuro, iuxta temporis conditionem, ad omnia possibilia promptos esse et paratos.

Item Status Regni cum Spectabili et Magnifico Domino Petro Erdewdy Bano etc. concluserunt, quod idem Dominus Banus tabulas seu asseres quercinas emere et usque ad Jwanch conducere debebit, quos Vice Banus Regni ex pecuniis Regiae Maiestatis apud eum habitis persolvet.

Intellexerunt Status et Ordines Regni hoc quoque, ubi Maiestas Caesarea hortatur eosdem Status Regni, ut de arcibus Prekowersky, Zryn, Gwozdanzky, Pedel, Bwssewych et oppidum Zlwn cum monasterio ibidem habito deliberent, an videlicet loca haec destruenda vel munienda sint. Censent Status Regni loca ipsa non esse destruenda, eo quod sunt Thurcis propinquiora, et tam ad arcendos Thurcarum impetus, quam ad tenendas in eis excubias valde proficua esse dinoscantur. Quae quidem loca ita facilius viderentur posse conservari, si Maiestas Caesarea subsidium aliquod melius et competens pro earundem arcium intertentione ad manus Domini Comitis de Zrynyo, Domini scilicet dictarum arcium, dare dignaretur, ita ut ipse Dominus Comes quos vellet pedites in arces ipsas locaret, qui et castellanis earundem arcium praestarent obedientiam. Et nihilominus ad iussa Domini Capitanei generalis interim egredi, et quo necesse foret ire valerent. Unde supplicant iidem Status Maiestati Caesareae humillime, dignetur Maiestas sua Sacra cum praefato Domino Comite de Zrynyo de praemissis tractare et transigere gratiose, ut arces illae ne demoliantur sed conserventur.

De aliis etiam arcibus tam Croatiae, quam Sclavoniae finitimis, per Maiestatem Regiam connumeratis, Statibus Regni itidem videtur; videlicet ut Maiestas Caesarea ubique illud subsidium, quod ad conservationem peditum in arcibus existentium eisdem peditibus dari solet, et maius etiam aliquod subsidium ad manus Dominorum dictarum arcium dari facere dignaretur, ut iidem Domini tales, quales ipsi vellent, idoneos conducerent pedites, qui et eisdem essent obedientes et nihilominus ad mandata Domini Generalis promptos sese tene-

rent, quosque idem Dominus Generalis vel Magister lustrae semper posset lustrare et revidere.

Et supplicant iidem Status Regni Maiestati Caesareae specialiter pro arcibus Capituli Zagrabiensis quinque Gradecz vocatis, in extremis iam confiniis habitis, provisionem idoneam dari facere dignetur. Ipsi enim Regnicolae ultra id, quod in praesenti dieta eorundem concluserunt, nihil nunc dare vel facere possent.

Item dignum censent Ordines Regni, ut provisoribus victualium Maiestatis Caesareae in coemendis victualibus ubique tutum sit ambulare, utque ante omnes alios ubi voluerint, victualia libere emere possent precio competenti. Limitatores tamen victualium in Croatia et Sclavonia non semper et non ubi possunt eligi, eo quod hic non sint oppida, vel villae magnae, sed deserta quasi omnia. Si tamen contigerit exercitus manere in castris, vel in loco uno, tunc in tali casu limitatores victualium necessario deberent eligi et ordinari.

Item, ad requisitionem Sacratissimae Maiestatis Caesareae, Domini eorum Clementissimi, Status Regni obedienter sese offerunt paratos fore tam ad recludendos transitus aquarum, quam disponendos ubique in locis lutosis pontes necessarios, et tenendas naves in vadis, quibus ordinem fecerunt infra scriptum.

Inprimis censent recludendos esse necessario transitus in fluvio Colapis existentes; incipientes itaque a Castro Ozal et usque vadum seu transitum circa Ecclesiam Sancti Jacobi Gaz vocatam inclusive, istam portionem eiusdem fluvii, et omnes transitus eiusdem in hac parte existentes recludant cum suis laboratoribus Domini Petrus Erdewdy Banus etc., et Nicolaus Comes perpetuus de Zrynyo, ac bona Nobilium Orssych et Barthakowych, ac aliorum ibidem existentium, tunc quamprimum aqua minorata fuerit, et dum labori ipsi idem Dominus Banus tempus idoneum invenerit, id quod ipsi Domini Regnicolae eidem Domina Bano confiderunt.

Item vadum et transitum Zthrelechky vocatum in Jampnycza existentem *recludent bona Dominorum* et Nobilium de Zamobor, Jegwdowcz, Zthopnyk, Brezowycze, Mlaka et Jampnycza tempore quo Dominus Banus eis iusserit.

Item vadum Lethowanych recludet et custodiet Dominus Zlwny, ubi iam et fortalicium erexit, ibi valde utile et necessarium.

Item vadum Deghoy vocatum recludet Pokwpye, Syslawychy, Zamerschye, Loka cum Rechycza, Blathnycza et Kopchyna, tunc dum Dominus Banus iusserit.

Item vadum seu transitum in eodem fluvio Colapis in Brazth vocatum, et alium etiam transitum in Drenchyna existentem recludent Nobiles Campi Zagrabiensis. Item Dominus Alapj, Dominus Banus de bonis suis Selyn et Krawerzke, Domini Episcopus et Capitulum de bonis eorum Dosycza et Zyzek, ac alii Nobiles ibidem in vicinatu existentes; similiter eodem tempore, quum Dominus Banus eis iusserit.

Ad reclusionem autem vadorum et transituum fluvii Blyna deputata sunt bona Domini Palatini ex Sthenycznyak item tota Abbatia de Thopozka, item omnia bona utriusque Pernyey et pertinentiae arcis Kerzthyna, dum Dominus Banus eis iusserit.

Item ad reclusionem vadorum et transituum in fluvio Corana existentium deputata sunt bona Nobilium omnium generationum, qui sunt in Croatia, videlicet Zmerczkowychy Klokochy, Gorychany, Woynowyczy et aliorum, et item bona Dominorum Blagay et Zlwny ac Thersaczky omnia, dempta Kerzthynya praenotata; similiter dum eis Dominus Banus mandaverit.

Item ordinatum est, ut naves meliores et maiores disponantur in vado Zthrelechky usque festum Paschae proxime venturum, quas Dominus Palatinus pro una parte et Nobiles de Jampnycza pro alia parte disponere tenentur; in aliis etiam vadis eiusdem fluminis itidem fiat.

Item ibidem circa idem vadum Zthrelechky idem Dominus Palatinus per colonos suos de Rossenycze pontem disponere, facere teneatur; similiter sine mora ex alia parte Coppae.

Quod autem ad divenditionem et eductionem frumenti ex hoc Regno attinet; ubi Maiestas Sua Sacra admonet Status Regni, eisdemque gravissimo edicto mandat, ne quispiam Regnicolarum in posterum ullum frumentum vel alia quaevis commeatus genera ad partes transmaritimas divendere aude-

ret, iidem Status et Ordines Regni eidem Maiestati Caesareae respondent humillime, quod manifestum esse putent eidem Maiestati Caesareae in quali et quam stricto loco fideles ipsi suae Maiestatis habitent, qui videlicet neque sales, neque oleum et id genus in Regnis his habere possunt, sed ea ex partibus maritimis pro frumento cambire, sicque eis uti a tempore immemorabili semper sunt soliti. Si itaque eisdem Statibus divenditio frumenti prohibita esset, extranei quique homines sales et alia victualia, sine quibus nullo modo haec regna consistere vivereque possent, retraherent. Supplicant itaque iidem Status Maiestati Caesareae Domino ipsorum clementissimo in eo humillime, dignetur Maiestas sua Caesarea eos talibus, quae in detrimentum illorum et miserorum colonorum eorundem vergunt, non impedire, cum talis prohibitio rerum neque in Germania, neque in Hungaria etiam ad Thurcas auditur esse facta. Hi autem Status horum Regnorum frumenta eorum non aliis hominibus, sed fidelibus subditis Sacrae Caesareae Maiestatis administrent.

Supplicant praeterea Status et Ordines Regni Maiestati Caesareae, Domino eorum Clementissimo, dignetur Maiestas Sua Caesarea iubere, ut frumentum ex Regno Hungariae huc in Sclavoniam libere valeat induci, et ut miseri Regnicolae vina eorum tam ad Hungariae, quam alias partes libere possint vendere, ac pro frumento dare; id quod utrumque hucusque fuit eisdem Statibus prohibitum, in magnum Regni detrimentum.

Idem Status et Ordines Regni dignum esse censent, ut Dominus Banus horum Regnorum, ad observanda et complanda ea omnia, quae in praesenti Dieta concluderentur, omnes Rebelles et ea implere recusantes more solito et per remedia ac byrsagia solita per suum Vice-Banum ac Vice-Comites et Judices Nobilium compellere valeat, atque possit, quibus ad universa haec literae praeceptoriae similiter more solito sub sigillo Regni extradare debeant.

Supplicant tamen iidem Status Regni Maiestati Caesareae, dignetur prospicere gratiose, ut gentes eiusdem Domini Bani iam tandem valeant esse solutae. Ipse enim cum insolutis a tanto tempore gentibus Regnis his nedum inservire pos-

set, sed neque levare ipsas gentes bono modo tempore necessitatis valeret.

Item pro decimis Reverendissimo Domino Joanni ab Wylak Episcopo Tininiensi ad arcem eiusdem Czazyn vocatam provenire debentibus, iidem Ordines Regni concluserunt tali modo, quod licet Regiones illae iam adeo sint per Thurcas desertate, quod ibi parum decimarum idem Dominus Episcopus habere posset, nihilominus ubicunque et in quorumcunque Dominorum vel Nobilium bonis aliquid decimari posset, id eidem Domino Episcopo una cum restantiis prioribus sine mora de omnium bonis introsolvi debeat. Negligentes autem Dominus Banus, iuxta vires priorum Constitutionum, ad persolutionem earundem per omnia remedia oportuna compellere valeat.

Finaliter iidem Status et Ordines Regni agunt gratias Maiestati Caesareae, perpetuisque fidelibus servitiis promereri pollicentur, quod eis iudicia, iustitiaeque celebrationem et administrationem fieri iubet. Et concluserunt paribus votis, ut iuxta salutarem Maiestatis Sacrae Suae admonitionem, judicia ipsa nunc defacto incipi, continuarique debeant, et ut causae iuxta seriem leventur.

Supplicant praeterea iidem Status Regni Maiestati Caesareae, dignetur Maiestas sua Sacratissima iam tandem Tricesimatores suos in hiis Regnis ad priora et ab antiquo solita, a Divisque Regibus, suae Maiestatis praedecessoribus ordinata loca reducere, et committere eis, ne subditos suae Maiestatis ita indebite taxent, prout facere sunt soliti; et ne compellant Nobiles subditos suae Maiestatis aeque ac Rusticos tricesimas ipsas inconsuetas persolvere, qui et alioquin una cum miseris colonis eorundem tum per Thurcas, cum etiam diversos direptores valde et superque sunt afflicti et depaupertati. Dignetur praeterea Maiestas sua metas has inter Sclavoniam et Carniolam ac Styriam habitas rectificari facere, in quibus inter subditos suae Maiestatis praefatorum Regnorum non modica mala solent evenire.

Item supplicant Status Regni eidem Maiestati Caesareae, dignetur Sua Maiestas reculas illas et vestes exiguas Egregii quondam Gregorii Farkasyth in Zygeth habitas ei-

dem Gregorio extradari facere gratiose, quae et alioquin valde corruptae et quasi ad nihilum redactae esse dicuntur.

Item quia judiciorum praenominatorum celebratio absque Judicibus et assessoribus celebrari nunc non potest, Judices autem Nobilium et assessores in eorum propriis expensis hic stare non possunt: et propterea Status Regni Maiestati Caesareae supplicant obnixe, dignetur Egregio Michaeli Kerecheny, Dicatori suo in hoc Regno constituto mandare, ut Judicibus his, et assessoribus ex subsidio Maiestatis suae, quod nunc hic exigitur, competentes expensas dari facere gratiose, ut gratiosa deliberatio Maiestatis suae, eorundemque judiciorum celebratio eo magis ad effectum perduci valeat.

Item Nobiles Captivi quidam, nempe Andreas Gwzych, Laurentius Bosnyak et Petrus Czwethych supplicaverunt Statibus Regni, ut in auxilium redemptionum eorundem eos adiuvare velint. Status itaque Regni eisdem Captivis fratribus eorundem compatientes decernunt, ut fumales per quinque denarios de omnium bonis, iuxta Dicam Regiam, nunc defacto exigi, et de eisdem praefato Andreae Gwzych florenos centum, annotato autem Laurentio Bosnyak florenos quinquaginta, dicto vero Petro Czwethych similiter florenos quinquaginta dare debeant. De residuitate autem dictae summae, si quid permanserit, detur Nobili Dominae Relictae quondam Ladislai Fodroczy similiter captivae floreni quinquaginta. Qui quidem fumales ad decimum quintum diem proxime venturum in Comitatibus Crisiensi et Zagrabiensi ad manus Magistri Thomae Dombrensis, cui dabuntur pro labore floreni sex, in Comitatu vero Varasdiensi ad manus Gasparis ARwskoczy, cui similiter pro labore dabuntur floreni tres, sub poena byrsagii solita introsolvi debeant. De his fumalibus etiam Comitatus Crisiensis ne sit exemptus.

Concluserunt deinde iidem Status Regni, ut via illa magna et publica a Ludbergh versus Kapronczam tendens, in qua plurimi iam Christiani propter densitatem veprium et virgultorum perierunt, per eos, quibus hoc onus prius impositum fuerat, usque festum Sancti Georgii Martyris emundetur, et in totum resecetur, sub poena byrsagii solita.

Item iidem Status Regni concluserunt, ut in Regno

Croatiae excubiae bonae teneantur, ad quas ordinandas, et pecunias ad eas imponendas constituti sunt Magnifici et Egregii Nicolaus de Frangepanibus, Comes de Thersacz, Joannes Alapy, Gaspar Gwzych et Stephanus Kapÿtanffy, ita, ut qualitercunque ipsi negociorum dictarum excubiarum seu strasarum ordinaverint, et prout expensas ad id imposuerint, in eo Status ipsi perstare vellent.

Item die nona mensis Marcii, ultimo scilicet die congregationis praenotatae, finitis iam et publicatis articulis praescriptis, ad replicationem Dominorum Commissariorum Sacratissimae Caesareae Maiestatis, Status et Ordines Regni ad Articulos praemissos addiderunt hoc quoque, videlicet quod postquam victualia seu frumenta per Regnicolas seu Status Regni modo antelato Maiestati Caesareae oblata ad loca in Articulis specificata comportata fuerint, et si Dominus Capitaneus Generalis victualia illa, quae in Thopozka et Czethyn locabuntur, necessitate neforte exigente, ad alia ulteriora loca finitima abduci facere voluerit, exindeque Dominum Banum requisiverit: extunc Status ipsi Regnicolarum ultra Koppam commorantium, et quilibet eorundem, ad requisitionem et mandata eiusdem Domini Bani, cum dimidietate illius numeri curruum, qui ad conducenda robora lignorum pro fortificatione arcium finitimarum in Articulis prioribus conscriptus extitit, mox insurgere, victualiaque ipsa in ea, in qua quantitate idem Dominus Capitaneus dixerit, levare, et eo, quo idem Dominus Capitaneus voluerit, deducere debebunt. Ita tamen quod idem Dominus Capitaneus miseris illis hominibus, qui frumenta ipsa conducent, pro eorum labore et conductura ad singulum unum miliare, pro singula una quarta, singulos tres denarios hungaricales effective dari et persolvi faciat, prout se idem Dominus Capitaneus ad hoc faciendum firmiter obligavit.

Replicatio per nos Franciscum de Thah Agazonum Regalium Magistrum, Jacobum Alambergh Capitaneum Labacensem, Franciscum Zay de Chemer Nasadistarum Regalium in Komarom Suppremum Capitaneum,

Lucam Lectorem Canonicum et Vicarium Ecclesiae Zagrabiensis, Sigismundum Gayler, Joannem Jacobum a Greysemek et Andream a Gleyach Commissarios Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, Domini nostri Clementissimi, per eandem Maiestatem Caesaream ad fideles Status et Ordines Regnorum Suae Caesareae Maiestatis Sclavoniae et Croatiae, ad ipsorum Statuum et Ordinum Dietam, pro Dominica Invocavit proxime praeteritate hic Zagrabiae celebratam deputatos, ad Articulos et Relationem dictorum Statuum et Ordinum die 8. mensis praesentis Martii pro saniore resolutione fienda facta. Anno Domini 1560.

Prima Replicatio. Quoniam fideles Status et Ordines Regnorum Suae Caesareae et Regiae Maiestatis Domini Clementissimi Sclavoniae et Croatiae, iuxta clementissimam admonitionem eiusdem Caesareae Maiestatis, in subsidium conservationis Castrorum et fortaliciorum finitimorum et militum et gentium Suae Maiestatis intertentionem de singulis fumis in Sclavonia, iuxta numerum Dicae Suae Maiestatis novissime per Dicatorem Suae Caesareae Maiestatis connumeratae et in Croatia iuxta numerum pixidariorum unam quartam tritici, et alteram milii ad mensuram Zagrabiensem in duobus terminis per praedictos Status et Ordines in ipsorum Articulis denotatis, communibus ipsorum votis se contributuros gratis obtulerunt; tamen iidem Status et Ordines non specificaverunt in eisdem ipsorum articulis ad quantum numerum praemissae duae quartae tritici et milii se extenderent, et ob id visum est nobis, ut iidem Status et Ordines cognito numero fumorum huiusmodi a Vice-Bano praedictorum Regnorum Croatiae et Sclavoniae et annotato Dicatore Suae Maiestatis super dubio huiusmodi realiter resciant, nobisque superinde maturiorem deliberationem statuant.

Secunda Replicatio. Constat optime eisdem fidelibus Statibus et Ordinibus, quod Equi militantium in extremis confiniis praedictorum Regnorum Caesareae Maiestatis pabulo

carere non possunt, et ob id eosdem fideles Status et Ordines Authoritate Caesareae Maiestatis, Domini nostri Clementissimi hortamur, ut de singulis praeallegatis fumis singulam unam quartam Avenae contribuant.

Tertia Replicatio. Verum si quidem est, quod ad intertentionem tot castrorum finitimorum in clementi commissione Caesareae Maiestatis denotatorum et specificatorum, nec non militum ac gentium suae Maiestatis sustentacionem, praemissae quartae frumenti tritici videlicet et milii non videntur nobis sufficere, ea propter dicti fideles Status et Ordines mature et diligenter, pro charae ipsorum propriae conservatione, ac penes fidelitatem atque constantiam Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis ita statuant et decernant, ut non solum modo, iuxta praemissum numerum Dicae Suae Maiestatis et praeallegatorum pixidariorum, sed de singulis fumis in bonis eorundem existentibus, habitis, praemissas quartas tritici milii videlicet et Avenae contribuant, ut praeallegata castra et fortalicia finitima et gentes Caesareae Maiestatis fortunis *(sic)* subsistere possint, et ut frumentum huiusmodi ad loca et castra finitima, ubi fuerit necessarium, ac quo Dominus Joannes Lenkowich Capitaneus Generalis iusserit, in propriis eorum vecturis convehi et comportari faciant, alioqui cogeretur Caesarea Maiestas ad conveccionem huiusmodi Commeatuum multum impendere.

Quarta Replicatio. Licet annotati fideles Status et Ordines de munitione Kapronczа satis diligenter statuerint, nihilominus modum et ordinem conveccionis virgultorum ad sepiendum fortalicium necessariorum expresse non specificaverunt, neque diffinitive statuerunt. Quapropter iidem Status et Ordines statuant et decernant modum conveccionis huiusmodi virgultorum necessariorum, absque quibus munitio huiusmodi commode perfici et consummari non potest.

Quinta Replicatio. Quoniam in quinto Articulo dictae Caesareae et Regiae Maiestatis Domini nostri Clementissimi clare continetur, ut predicti fideles Status et Ordines predictorum Regnorum Sclavoniae et Croatiae per tres proxime subsequuturos annos lignis, roboribus, virgultis, cemento et lapidibus, quibus loca finitima muniri et restaurari deberent, gra-

tis convehenda clementer admonet, super hus tamen iidem Status et Ordines directe non statuissent; hortati itaque sumus eosdem fideles Status et Ordines, ut de hoc quoque Articulo maturius se resolvant.

Sexta Replicatio. Quod quia praenotati fideles Status et Ordines de demoliendo claustro Crisiensi communi ipsorum voto statuerunt, ut demoliatur, tamen non specificaverunt, quo ordine, modo et per quos id transigi debeat. Nos itaque eosdem fideles Status et Ordines duximus esse admonendos, ut de hoc quoque Articulo serius et specialius sese resolvant.

Septima Replicatio. In sexto Articulo dictae Caesareae Maiestatis manifeste continetur, ut nemo a praeallegatis contributionibus vel laboribus, nec Palatinus Regni Hungariae, nec Comes a Zrynio, sed nec Banus praetactorum Regnorum vel quispiam Ecclesiasticus ac Secularis sit exemptus. Et quia hunc quoque Articulum non integrum iidem fideles Status et Ordines rosolvissent, hortati itaque sumus eosdem Status et Ordines, ut nobis specialius specificent, quis erit exemptus.

Octava Replicatio. Quamvis iidem fideles Status et Ordines quendam modum imperfectum super fortificatione et munitione aggeris Arcis finitimae Capituli Ecclesiae Zagrabiensis Zyzek appellatae, in extremis confiniis ac in confluenti fluminum Zavi et Colapis situatam (*sic*) statuerint, tamen si illa conditio et modus fortificationis praeallegati aggeris, iuxta clementem futuram Caesareae Maiestatis cum dicto Capitulo transactionem, ad finem optatum deduci poterit, subditi dicti Capituli ad alios extraneos labores mitti et deputari nequaquam poterint, sed praedictae fortificationi incumbere et insistere debebunt, ab omnibus aliis publicis laboribus exempti penitus et supportati; in quo se dicti Status et Ordines maturius resolvant.

Nona Replicatio. Quamvis dicti fideles Status et Ordines super fortificandis certis fortaliciis modum et seriem adinvenerint, tamen pro asseribus ad Crisium, Kapronczam et Iwanych necessariis nullam resolutionem fecerunt. Proinde hortati summus eosdem Ordines, ut pro asseribus huiusmodi pro coopertura predictorum fortaliciorum administrandis realiter statuant et modum administrationis reperiant.

Decima Replicatio. Quod quamvis iidem Status et Ordines Claustrum penes Hrazthoycza constructum demoliri statuerunt, tamen quomodo et per quem id fieri debeat, non plenarie resolverunt. Quos hortati sumus, ut maturius superinde statuant.

Undecima Replicatio. Hortatur clementer Sua Caesarea Maiestas, ut Episcopus Ecclesiae Zagrabiensis alterum Castrorum finitimorum Hraztoycza vocatorum ad manus Magnifici Domini Joannis Lenkowych Confiniorum Croaciae et Sclavoniae Capitanei generalis assignare, vel melius fortificare deberet, et alterum horum eligeret, et licet idem Dominus Episcopus satis humiliter et obediënter se ad possibilia obtulerit, tamen realiter non responderit, utrum alterum pretactorum Castrorum resignare vellet. Super quo puncto meliorem resolutionem instanter postulavimus.

Duodecima Replicatio. Quod licet iidem fideles Status et Ordines de contributione victualium frumenti humiliter statuerint, tamen de personis in articulis Caesareae Maiestatis specificatis, qui victualia huiusmodi estimare deberent, non statuerunt. Et ob idem adhortati eosdem summus, ut de his quoque maturius statuant.

Decima tertia Replicatio. Iidem fideles Status et Ordines faciebant mencionem in ipsorum Articulis, qualiter Commeatus ex Hungaria per Dravum transvehi in Sclavoniam non admitteretur, et ex Sclavonia vinum in Hungariam; super quo a Caesarea Maiestate nullam habemus commissionem, neque aliquam informacionem.

Decima quarta Replicatio. Praenotati Status et Ordines illum Articulum de non mittendis vel vendendis victualibus trans mare, meliis resolvant. Quum Caesarea Maiestas non ad mare, sed trans mare permittenda et divendenda victualia et frumenta vetat et clementer prohibet.

Decima quinta Replicatio. Licet dicti fideles Status et Ordines de numeris et fortificandis quibusdam castris et fortaliciis statuissent, de reliquis vero castris utrum destruantur, vel aliquo bono modo et ordine conserventur, non decrevissent. Super quo Articulo hortati summus eosdem, ut super hiis maturius esse resolvant.

Decimasexta Replicatio. De municione Castri Sancti Georgii iidem fideles Status et Ordines nihil penitus statuerunt, et propterea requisiti sunt per nos superinde realiter, ut de hoc articulo aliquid, juxta clementem Commissionem Caesareae Maiestatis, decernant.

Decima septima Replicatio. Ut iidem fideles Status et Ordines ad singulos Articulos Caesareae Maiestatis seriatim nobis Relationem optatam faciant.

---

*) Ut nemo sit exemptus. Status et Ordines Regni respondent: Quod ipsi in eorum Articulis neminem nominaverunt esse exemptum, et per hoc facile esset intelligere omnes esse ad laborandum obligatos.

Si Zyzek disponetur, ut bona Capituli deberent esse exempta. Quia de futuris loqui nescimus, ignoramusque an sit Maiestas Caesarea initura in aliquos tractatus cum Capitulo ratione municionis dictae Arcis Zyzek, vel non, et propterea nescimus, prout neque fuit opus diuinare.

Pro asseribus et pecuniis apud Vicebanum habitis. Status Regnorum dederunt operam, effeceruntque, quod asseres ad Iwanych adducentur, quorum precium solvet Vicebanus ex pecuniis per Maiestatem Caesaream ad id designatis, prout hec denotabuntur in Articulis.

Ut generaliter velint rescire, quare sint neglecti labores. Respondent Status et Ordines Regni non contineri hoc in instructione, ut ratio neglectorum resciatur, sed admonet Maiestas Caesarea, ut neglecti labores compleantur, et propterea non fuit opus ad ea respondere, de quibus non fuisset questio; sed Status Regni obedienter obtulerunt se completuros omnia, quae neglecta sunt, tam in Sclavonia, quam in Croacia, et etiam noviter imposuerunt sibi ipsis ubique labores, iuxta posse eorum.

Vellent rescire an datus sit Dominus

*) Az itt következő pontok a horvát- és tótországi rendek válaszát tartalmazzák, a melyek azonban a kéziratban közvetlenül a királyi biztosok észrevételeihez vannak csatolva.

Episcopus Arcem aliquam in manus Maiestatis Caesareae. Respondent Status Regni, quod responsio Domini Episcopi ad nunciata Maiestatis Caesareae sufficiens esset. Addit saltem hoc, quod si arcem aliquam Maiestati Caesareae esset resignaturus, tunc cum Maiestate sua de eius modo personaliter vellet tractare.

Ut duo Limitatores victualium eligerentur. Respondent Status et Ordines Regni hoc in Croacia fieri non posse, eo quod ibi neque oppida, neque villae haberentur ita magnae, ubi tales limitatores possent eligi, sed si aliquando contingeret exercitum esse in castris, tunc tales limitatores sibi necessarii deberent eligi. Magister autem victualium emet ubique victualia, pro locorum et temporum condicione libere ante omnes alios, ut continetur in Articulis.

Pro Arcibus Zenthgiergh et aliis, an sint destruenda. Dicunt Status Regni, quod Maiestas Caesarea de destructione aliarum arcium non nunciavit, quam de Prekowersky, Zryn, Gwozdanzky, Pedel, Bwssewyth, oppido Zlwn cum monasterio, pro quibus satis responsum esse videtur. Ista vero alia Castra ipsamet Maiestas Caesarea conservanda censet, postulans modum, unde tueri deberent; ad quod Status Regni sufficienter se respondisse putant, eo quod ipsi ad intertencionem earum, prestationemque vel victualium aut laboratorum aliquorum ultra id, quod in Articulis est denotatum sese insufficientes esse reputent.

Vellent certificari de numero fumorum et pixidariorum, ut exinde valerent scire quartarum numerum. Domini Regnicolae dicunt, quod ipsi de hoc rationem non tenerent, quanta sit summa fumorum tocius Regni, sed esset regestrum fumorum aqud Dicatorem Regium, et in Camera Regia; ipsi autem Domini Regnicolae quilibet tantum suam sciret tesseram seu dicam. Sed erit expetendum Regestrum a Dicatore et dandum Domino Generali, vel Magistro victualium, et erit hoc officium Domini Generalis. De pixidariorum autem numero itidem respondent, quod in Articulis Regni hic specificatis continetur numerus pixidariorum, quem non fuit necesse clarius elucidare, dum Articuli palam sunt publicati.

Optant ut darent non iuxta Dicam sed fystenkenth. Domini Regnicolae dicunt, quod Dicator Regius omnia perlustravit, et singulos colonos dicavit, quicunque aliquid contribuere possent, et non sunt preter dicatos, qui possent aliquid dare, petuntque Dominos Commissarios, ut ne postulent ea, que non essent in Instructione, et quae essent in detrimentum Statuum.

Optant, ut adhuc addatur una quarta Avenae. Status Regni respondent, quod hoc facere non possent, quia coloni eorum sunt tum per Thurcas, cum per direptores ac famem depaupertati, quod plus dare non valerent.

Optant, ut victualia Regnicole deferant ad locum per Dominum Generalem nominandum. Status Regni respondent, quod neque hoc possunt facere, causas paupertatis ob easdem, et quod in hoc Regno equi ponderari non haberentur, sicut in aliis regnis, in Carniola etc. quodque et hoc satis esse videtur laboris, nam certi sunt ex Regnicolis, qui ad novem circiter miliare hungarica frumenta ipsa ad loca nominata ducere habebunt.

Ut ad tres annos tam victualia, quam labores. Ordines Regni dicunt, quod neque Maiestas Caesarea optaret victualia ad tres annos, labores autem propterea non possunt ad tres annos promittere, quia singulis annis et diebus eorum coloni et laboratorés minorantur. Et propterea nescirent pro futuro quid certi promittere, offerunt nihilominus Ordines Regni pro eorum facultatibus futuris etiam annis ad universa, que iuxta condicionem temporis praestare valebunt. Id, quod et in Articulis denotabitur; ipsi enim Regnicole non saltem a tribus praefatis annis, sed prope a decem incessanter continuarent eiusmodi labores.

Interrogant quis destruet Monasteria Crisiense et Hraztho. Status Regni respondent, quod ipsi ad hoc nullos haberent apparatus et neque laboratores eo, quod universos, quos habent ad loca fortificanda et nominata deputaverunt, Domini tamen Banus et Capitaneus Generalis habituri sunt inter sese intelligenciam, qualiter monasteria ipsa destrui debeant.

(Egykorú másolata a magy. kir. országos levéltárban.)

III.

1562. Május 15.

A horvát- és tótországi gyülés végezései.

Articuli Statuum et ordinum Regnorum Croatie et Sclavonie, in Conventu eorum generali, pro quinto decimo die mensis Maii, anno Domini Millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, in Civitate montis grecensis, ex edicto Sacratissime Caesaree et Regie Maiestatis celebrato, editi.

In primis et ante omnia, Status et ordines reliquiarum Regnorum Croatie et Sclavonie agunt gratias Sacratissime Maiestati Cesaree ac Regie, Domino ipsorum Naturali Clementissimo, pro ejusdem Maiestatis erga oppressos fideles subditos suos pia ac paterna admonitione, signanter quod inter tot ac tantas alias curas et sollicitudines suas, eisdem fidelibus suis in Calamitatibus et quasi ultimo periculo positis, semper Clementer subvenire solet, ad prosequendum modum muniendorum Castrorum et Locorum finitimorum, ad defensionis et ulterioris Constructionis eorundem fidelium suorum eisdem proponere procuraverit ea, iidem Status et Ordines fidelibus eorum servitiis ejus Maiestati humilime contendent reservire.

Quantum autem ad munitiones arcium et locorum finitimorum eisdem Statibus per Dominos Oratores et Commissarios suae Maiestatis propositorum (*sic*) attinet, licet Status et Ordines ipsi una Cum Colonis suis in muniendis et fortificandis, ac denuo eisdem Arcibus et Castellis finitimis, recludendisque transitibus, in fluminibus et ripis indaginibus in locis necessariis ab aliquot iam annis preteritis Cum grauissimis expensis et fatigiis semper, et quasi indesinenter occupati fuerint, et nunc quoque existunt; nihilominus ad salubrem admonitionem eiusdem Maiestati Caesareae et Regie, Status ipsi Concluserunt paribus votis, ut de omni tam Dominorum, quam Nobilium bonis, et de singulo fumo, ad fortificacionem Arcium et Locorum finitimorum manuales seu pedestres laboratores decem, et ligna quercina grossa longitudinis cubitorum duo-

decim duo, ac insuper de singulis quatuor fumis de virgultis Currum unum dare et conduci et prestari debeant, modo et ordine infranotato.

Primo ex processibus duorum Judicum Nobilium Comitatus Varasdinensis, videlicet Joannis Puhakoczÿ et Christophori Bedekovich, et pariter ex Comitatu Georgii Belovarczkÿ Similiter Judicis Nobilium Comitatus Crisiensis, omnes et singuli tam Domini, quam nobiles, laboratores huiusmodi et Conductionem lignorum ac virgultorum ad fortificationem dare debeant et teneantur; ubi fiunt prefecti seu provisores ad huiusmodi laborem idem Georgius Belovarczkÿ Judex Nobilium, et prouidus Michael Faber Judex Ciuitatis Crisiensis.

Item ex processibus Petri Semoczÿ Varasdinensis ac Joannis Koskoczÿ Crisiensis Cemitatuum Judicum Nobilium, ad Arcem Zenthgerghvara, et Magnificus Dominus Christophorus Ungnad Prefectus Arcis ejusdem, aut homo ejusdem per eum ad hoc Constituendus labori hujusmodi providere debebit *(sic)*.

Item ex processu Petri literati Nemes Judicis Nobilium Comitatus Varasdinensis ad oppidum et Castellum Kaproncza, ubi Constituti sunt prefecti laboris prefatus Joannes Koskoczÿ Judex Nobilium et Joannes literatus civis de eadem Kaproncza *(sic)*.

Item ex processu Gasparis Kasnar et Thomae Mÿkulich Judicum Nobilium Comitatus Zagrabiensis ad fortalitium Ivanÿch, ubi Reverendissimus Dominus Mathias Episcopus Ecclesiae Zagrabiensis suum constituet hominem, qui labori ipsi providebit.

Item ex processu Nicolai Feÿer Judicis Nobilium ejusdem comitatus Zagrabiensis ad fortificationem fortalicii Brezt, et preclusionem transituum ibidem in Brezt existentium, ubi Nobilis Georgius literatus provisor Arcis Hraztovÿcza providebit, similiter omnes tam Domini quam nobiles laboratores eorum, et Conductionem lignorum et virgultorum dare et devehere, ac prestare teneantur. Excepto saltem quod bona Dominorum Palatini et Zlwnÿ, in processu prefati Nicolai Feÿer Judicis Nobilium existentia, ad fortificationem Castelli ejus-

dem Domini Zlwnÿ Lethovanÿch vocatum, preclusionemque transituum ibidem existentium, ubi et Dominus Zlwnÿ suum constituet provisorem; et etiam omnia bona Domini Abbatis de Thopozka, predialiumque in pertinentiis Castelli Pokwpÿe existentium, ad reclusionem vadorum Degoÿ et Pokupzkÿ, ac Mÿslyenowÿchÿa Brod, et aliorum ibidem in pertinentiis ejusdem Castelli existentium, ubi idem Dominus Abbas providebit, et etiam quatuor laboratores nobilis Lewynchÿch ad fortificationem Castelli ejusdem ire, et laboratores hujusmodi dare teneantur.

Item Nobiles unius sessionis ubivis in hoc Regno, et in processibus Judicum Nobilium prescriptorum commorantes, laboratores manuales seu pedestres decem dierum prestent, a conductura tamen lignorum et virgultorum exempti sint; (*sic*) et quod nobiles ipsi unius sessionis in toto Comitatu Crisiensi existentes ad munitionem castelli Topolowecz ire debeant, ubi prefectus eorum erit Nobilis Emericus Horvath castellanus Castelli ejusdem. Ceteri autem Nobiles unius sessionis in processibus aliorum Judicum Nobilium ubivis commorantes, quo Coloni aliorum Dominorum ac nobilium in eisdem comitatibus residentes ibunt, cum eisdem ire debent.

Item in bonis Dominorum et Nobilium ultra Koppam existentium, ubi Dica Regia connumerari non solet, de ipsis laboratoribus contribuendis, ac lignis conducendis, per eosdem status Regni facta est limitacio, talis videlicet, quod ex pertinentiis arcium spectabilis et Magnifici Domini Nicolai Comitis perpetui de Zrÿnyo, Ozail et Dobowez vocatorum, debeant mitti currus decem ac laboratores octuaginta.

Item ex pertinentiis arcium Spectabilis ac Magnifici Domini Stephani de Frangepanibus, Ribnik, Novy, Zvechey et Zkrad currus sex et laboratores sexaginta.

Item ex pertinenciis arcis Lyppa currus unus et laboratores quatuor.

Item ex bonis Nobilium Herendych, relictae Gasparis Gwzych et Hoyzich omnium simul currus unus et laboratores quatuor.

Item ex bonis Nobilium Barilovych et Antonii Gereczy currus unus, laboratores quatuor.

Item ex pertinenciis castri Belay currus unus, laboratores quatuor.

Item ex generacione Nobilium Klokoczy currus tres, laboratores duodecim.

Item de tota generacione Nobilium Zmertkovychy currus tres, laboratores duodecim.

Item de tota generacione Nobilium Vojnovich currus unus, laboratores quatuor.

Item de generacionibus Gorychany, Thewrdynychy et Krekwnychy currus tres, laboratores duodecim.

Item ex pertinentiis castri Domini Thersachky Mosylgevo currus unus, laboratores octo.

Item ex bonis Nobilium Banzky et Jechkovych currus unus, laboratores quatuor.

Item ex pertinentiis castri Thuran Domini Blagay currus unus, laboratores quatuor.

Isti prescripti omnes debent ire tam ad conducenda ligna, quam laboratores dandos ad Bÿhach, vel ad alia loca, prout distinguet Dominus Capitaneus in tempore infranotato, et facit currus 34 ac laboratores 216, qui duplum facerent laboratores 432.

Item ex pertinentiis Castri Ztenichnyak Domini Palatini currus quindecim, laboratores 120.

Item expertinentius Arcis Thoposzka currus decem et laboratores 100.

Item ex pertinentius Castri Ozthrosyn currus unus, laboratores quatuor.

Item de bonis Nobilium relicte Vÿdasÿch et Mathie Delÿ, ac Joannis Horvath, et Grabusz et Klÿnshych ac Lÿszkovÿch currus unus, laboratores quinque.

Isti ibunt ad fortificationem Oppidi Hraszthovicza.

Conclusum itaque est, ut omnes et Singuli Domini et Nobiles in Comitatibus prenotatis, qui in Croatia ultra Koppam conscripti et existentes, dimidietatem hujusmodi laboratorum et lignorum, ac Virgultorum usque festum Sancti Viti proxime venturum, aliam vero dimidietatem usque festum Sancti Michaelis Archangeli similiter proxime venturum ad loca, iis modo premisso designata, dare et prestare, ac condu-

cere complereque debeant et teneantur. Dempto saltem, quod Domini et nobiles in processu Egregii Nicolai Feÿer Judicis Nobilium existentes Conducturas hujusmodi lignorum ac laboratorum pedestrium, seu manualium, urgente necessitate, non in ternis (?) prenotatis, sed nunc de facto usque quintum decimum diem proxime venturum, ad locum eis denotatum, integre dare et administrare sint obligati.

Ad sextum vero articulum, in quo sua Maiestas Caesarea ac Regia admonet status Regni, ut ligna et laboratores per eosdem status Regni prius impositos, et per quosdam non administratos, per eos qui ea non administrassent administrari deberent; iidem status Regni dignum censent et concludunt, ut restantie ipse tam lignorum, quam laboratorum, per eos, qui eas non dedissent, absque quavis mora, ad loca eis prespecificata administrare debeant.

Sacratissima Maiestas Caesarea et Regia dignata est admonere fideles suos status Regni, ut pecuniam alias ad structuram arcium finitimarum deputatam, et per quosdam exactam, ab eis apud quorum manus haberetur statim repetere, et in destinatos usus Convertere deberent; significant status Regni Maiestati Suae Sacratissimae humilime, quod in nuperrimo eorum Conventu Zagrabiae facto, ab exactione illarum pecuniarum pura ratio est accepta, restantiaque ejusdem pecunie haberetur in bono loco, videlicet pre manibus Vicebani Regni Sclavonie, quam ipse non alio, sed juxta deliberationem eorundem Statuum et Ordinum Regni exposuit, et exponere debet; ac penes hoc concludunt iidem Status et Ordines Regni, ut quicunque pecuniam ipsam modo prenotato ad structuram arcium finitimarum deputatam, hucusque non solvissent, eam absque quavis difficultate ad manus ejusdem Vicebani, aut hominis sui, per eum ad id deputati, persolvere debeant et teneantur.

Item ad articulum eum, in quo Maiestas Sua Sacratissima proposuit fidelibus Suis Statibus Regni, plerumque evenire, quod inter gentes, que pro Regnorum defensione tenerentur, deffectus victualium et pabuli esse solet, ex hocque exinde fieri, quod plerique illa levi precio procurare, et questum postea cum eis exercere dicerentur, hortaturque Maie-

stas sua, fideles subditos suos, ut modum et viam invenirent, quo talis presumptio et questus prohiberetur, sed et victualia ipsa per colonos Militibus advehi, et vendi, ac deinde ut iidem status decernere deberent, ut deficiente Militibus comeatu, et pabulo, victualia sive Dominorum Prelatorum ac Baronum, sive nobilium, aut aliorum sint, ad requisitionem Domini Generalis Capitanei, ac juxta limitationem quatuor hominum ejusdem, et vicinorum dari deberent; respondent Status et Ordines Regni sue Maiestati humilime, in his Regnorum reliquiis non fore questores magnos, prout sunt in aliis Regnis, sed esse et residere Colonos valde miserrimos, et continua fuga, ac undique maxima oppressione laborantes, qui et victum et amictum sibi et familiae, ac expensas ad exercituationes ac labores, quos in arcibus et locis finitimis indesinenter facere coguntur, per solutiones preterea taxarum quarumcunque, et cunctas suas necessitates, non aliunde, sed ex sola agri et vinearum cultura solent aquirere; fore autem plurimos, qui necdum possunt ad Exercitus victualia dare, sed priusquam segetes suas demetant, vel vina recolligant, in eorum prima die ad se et esurientem familiam exponere, eisque quibus possunt vendere coguntur; nisi autem essent emptores, misera plebs nullomodo posset in his Regnis permanere; et preterea supplicant Status et Ordines Regni Maiestati Suae Sacratissime humilime, a tali onere inaudito nos liberos esse patiatur, quum et alioquin in toto Orbe terrarum, liberum sit emere cuilibet, et vendere ea quae habentur; hii autem milites stipendiarii Maiestatis Suae Sacratissimae in iis Regnis nunc existentes, omne genus Victualium ac pabuli in his Regnis in foris hebdomadalibus, quae multis in locis ubique haberentur, videlicet Varasdini, in Vinnÿcze, Lywdbreg, Capronicza, Crisii, in Rakonok, in Marochya, Wugra, Zagrabiae, Zamobor, Chÿchye, Klanÿecz, Ztenÿchnyak, et aliis, pro condigno precio, dumodo ea persolvant, semper et sufficienter habere possunt, ita quod in omnibus Regni angulis, ubi gentes residere possunt, fora Ebdomadalia ad manum habent, et nulla opus est victualium ad modernos exercitus vectura; dempto tamen, quod si aliquando generalis fieret expeditio, tunc Status Regni cum Domino

eorum Bano parati essent, tam Victualium limitationem, quam eorum vecturas ordinare.

Accedit enim et hoc, quod Status Regni recenti essent in memoria, qualiter de anno Domini 1558. dum vecturas Victualium et pabuli ac faeni, quae in singulis mensibus in medium gentium exercituantium adduci debent, Status ipsi ordinaverant, conclusum fuisse, ut ea gentes ipse, non secus sed pro pecunia habere deberent; pluries tamen accidisse miseros colonos aliquos spoliatos, alios vero verberatos, et sine quavis frumenti solutione per exercituantes domum fuisse repulsos; nonnullis autem per tres, vel quatuor, interdum plures dies expectantes, eorum frumentum et foenum ordine constituto vendere nequierunt, sed factis magnis expensis, vel vili precio a se retrudere, vel autem iterum domum ad duo, interim et tria milliaria reducere debuerunt *(sic)*.

Nunc autem dum Status et Ordines Regni in hos convenissent tractatus, magnus tam miserorum colonorum, quam nobilium factus fuit inter eos clamor et fletus ac querela maxima, quod gentes Domini Capitanei generalis, Janÿchari vocati, tam in domibus curiisque nobilitaribus, quam vineis et cellariis ac faenilibus gravissime eosdem turbarunt, spoliarunt, verberarunt, et impediverunt, ab eisdem miseris, et alioquin in horas metu Turcarum trepidantibus, tam Victualia, quam vestes et alias res mobiles sine quavis solutione auferentes.

Dum itaque status Regni, talibus moti querelis, ad eundem Dominum Capitaneum e medio sui certos eorum misissent nuncios, rogantes suam Dominationem obnixe et honeste, ut dictis suis Janychariis tales rapinas et miserorum tam nobilium, quam colonorum rapinas prohibere velit: tunc idem Dominus Capitaneus eisdem oratoribus dixit, querelas hujusmodi jugiter esse factas, et quod ipse dictos suos Janÿcherÿos tenere nollet, quodve prout hucusque emisset, (?) nisi ordinaretur modus advehendorum eis victualium et faeni ac pabuli, et non esse hoc contra eum si status ipsi hoc Sacratissimae Caesareae ac Regiae Maiestati perscribunt, eo quod et ipse sciret se excusare. Replicant autem status Regni coram sua Maiestate humilime, quod dicti Janÿcherÿ tam in foris ebdo-

madalibus et in villis, sufficientem victum possunt habere : dumodo ea, quae accipiunt, vellent solvere, istamque querelam status ipsi Maiestati suae sacratissimae, ex admissione ejusdem Domini Capitanei, coacti sunt facere, supplicando suae Maiestati, tamquam Domino et Domino eorum clementissimo, dignetur eidem Domino Capitaneo mandare firmissime, ut dictos suos Janÿcherÿos a tali oppressura fidelium suae Maiestatis modo prenotato et alioquin oppressorum, et in continua fuga existentium et trepidantium, deinceps coerceri deberet, ne videantur ab eis opprimi, a quibus defensari deberent.

Concludunt preterea Status et Ordines Regni, ut victualia, et quae prius ad arces finitimas dari ordinata fuerant, hii, qui ea non solverunt, sine mora persolvant; quod vero Maiestas sua sacratissima hortatur fideles suos status et Ordines Regni, ut iterum denuo ordinem conferendorum in arces finitimas victualium, eorundemque vecturas inter sese deponere et ordinare deberent : status Regni respondent suae Maiestati humilime, quod quamvis ipsi, prout certo rescivissent, priora etiam per eos contributa et conducta frumenta tam hic Zagrabie, quam in Thopozka et Czethyn ac Kapronczа et Crisii pro bona parte stare in unum et pertrahere, quae si vel in arces Regni finitimas et militibus distributa, aut proprie divendita fuissent, magno hoc suae Maiestati et huic Regno Commodo factum exstitissent, eo quod de precio ejus, tempore messis, frumentum in duplo coemi posset; et licet statibus ipsis valde hoc sit onerosum, quod frumenta per eos data, et cum magno labore conducta, ita depereant, et iterum denuo eorum coloni miseri, die et nocte, ut premissum est, metu Thurcarum trepidantes, et in fuga existentes, ad tantas contributiones coguntur: nihilominus volunt voluntati et mandato suae Maiestatis, etiam cum grandi sua et suorum colonorum jactura obtemperare, humilime offerentes suae Maiestati subsidium victualium, in easdem arces finitimas horum Regnorum Contribuentium, de singulo fumo singulam tritici quartam mediam ad festum Sancti Jacobi Apostoli proxime venturum, ac milii quartam scilicet mediam ad festum Sancti Michaelis Archangeli similiter proxime venturum, omnem quartam Zagrabiensem, persolvenda : quae quidem frumenta iidem Status

et Ordines Regnorum, modo et Ordine ad loca in articulis in Dieta eorundem pro Dominica Invocavit, de anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo Zagrabiae celebrata denototo et specificato, terminis in prescriptis deducenda esse statuerunt; rogant tamen iidem status Regni generosum et Magnificum Dominum Joannem Lenkowÿch Capitaneum suae Maiestatis generalem, ut ad exactionem frumentorum eorundem viros idoneos, ex domesticis hujus Regni incolis, locorum eorundem, ubi frumenta ipsa exiguntur, Constituere, ac eis injungere, ut frumenta ipsa vera Zagrabiensi mensura, et plana, nonque cacuminata, prout quidam prius faciebant, exigi facere velit. Que quidem victualia, seu frumenta per Dominos et nobiles Croatos ultra Koppam commorantes, ubi scilicet Dicator Regius dicam non distribuit, limitata et impo sita ac conscripta sunt ordine infrascripto.

Item Dominus Palatinus de fumis III. dabit tritici quartas II., milii II.

Item Dominus Comes de Zrynyo de fumis II. dabit tritici quartas XXV. milii XX. (?)

Item Dominis Abbas de Thopozka de fumo I. dabit tritici quartas L. milii L. (?)

Item Dominus Comes Stephanus de Frangepanibus de fumo I. dabit tritici quartas L. milii L.

Item Dominus Comes Blagay de fumis XXV. dabit tritici quartas XIII. milii XIII.

Item Dominus Comes de Thersacz de fumis XXXII. dabit tritici quartas XVI. milii XVI.

Item Dominus Comes Zlwny de fumis XXV. dabit tritici quartas XIII. milii XIII.

Item omnes generationes nobilium de Klokoczki, Zmerchkoychych, Gorychany, Wajnowichy, Vladyhowychy, omnes simul de fumis XL. dabunt tritici quartas XX. milii XX.

Item nobiles Peransky ambo de fumis VI. dabunt tritici quartas III. milii III.

Item Antych de Hrezno cum Joanne Hwdych de fumo I. dabunt tritici quartam I., milii I.

Item Georgius et Stephanus Kapitanffy de fumis V. dabunt tritici quartas III., milii III.

Item nobiles Herendychy de fumis V. dabunt tritici quartas III., milii III.

Item relicta Gasparis Gwshycz de fumis V. dabit tritici quartas III., milii III.

Item Thomas Hoyzych de fumis V. dabit tritici quartas III., milii III.

Item nobiles Barilovichy de fumis V. dabunt tritici quartas III. milii III.

Item nobiles Othmych de fumis V. dabunt tritici quartas III., milii III.

Item Antonius Gereczy de fumis VII. dabit tritici quartas IIII. milii IIII.

Item nobiles Zymychy de fumis IIII. dabunt tritici quartas II. milii II.

Item de castro Belay de fumis V. dabunt tritici quartas III. milii III.

Item nobiles Banzky de fumo I. dabunt tritici quartam I. milii I.

Item nobiles Hrelyacz et Drenozy de fumis II. dabunt tritici quartam I., milii I.

Item nobiles Woykffy omnes de fumis IV. dabunt tritici quartas II., milii II.

Item Domina relicta Vidazych et Mathias Dely et Joannes Horvath simul de fumis III. dabunt tritici quartas II., milii II.

Item nobiles Lychkovych ambo de fumis IIII. dabunt tritici quartas II., milii II.

Item nobiles Klynchych et Grabucz de fumis IIII. dabunt tritici quartas II., milii II.

Quod autem sua Maiestas sacratissima juberet ordinare per status Regni modum et ordinem vehendorum victualium, ut Coloni semper essent astricti pro aliquo precio vehere victualia et pabulum gentibus, vel ad alia loca necessaria; status Regni, prout et in articulo precedenti responderunt, ita respondent nunc quoque humilime: quod si dum generalis expeditio fieret, tunc parati erunt omnium justam limitationem, et ordinem vecturarum facere, nunc tamen milites hi ubique in foris ebdomadalibus, quae in multis locis sunt, in hoc Re-

gno, tam Victualia, quam pabula semper ad manum habere possunt, dummodo ea persolvant; et supplicant status Regni Maiestati Caesaree et Regie humilime, ut sua Maiestas ad praesens eos hoc onere ne impediat.

Item dignum censent status Regni, ut pontes navales, in vadis, et pontes in fluminibus ac viis lutosis bono modo disponantur, vie etiam aspere complanentur, ac transitus aquarum nociui occludantur, ad quae, ut premissum est, status Regni Concluserunt ut supra.

Quod vero Maiestas sua Sacratissima ab eisdem Ordinibus subsidium unius et medii floreni sibi contribui, darique postulat; respondent iidem Ordines Regni, quod licet Regnum hoc Sclavoniae desertum, antiqua habeat a Divis Regni Hungariae sibi data privilegia super eo, quod ipsi Dicam, seu contributionem Regi suo alias dare non teneantur, sed quando in Regno Hungariae aliquod subsidium imponeretur, tunc ejus medium hoc Sclavoniae Regnum contribuere debuit, alioquin etiam tam ipsimet nobiles, quam eorum coloni magnis et diversis premantur miseriis et rapinis, tum a Thurcis, cum etiam ab exercitibus, a quibus defensari deberent; considerantes tamen tot et tantas Maiestatis suae Sacratissime ac provinciarum hereditariarum curas, fatigas, et expensas, quas Maiestas ejus una cum provinciis suis a tot annis pro eorundem statuum defensione facere dignoscitur; ejus Maiestati subsidium unius floreni de omnibus tam Dominorum, quam Nobilium bonis, et juxta priorem dicam, ac penes modum et consvetudinem eorundem, pro dimidia parte ad festum Sancti Michaelis Archangeli proxime venturum, pro alia vero dimidietate ad festum Sancti Georgii Martÿris similiter proxime venturum, ad manus Exactoris, per suam Maiestatem in hoc Regno statuendum, suae Maiestati sacratissime humilime offerunt; tali tamen sub conditione, quod dum in Regno Hungariae subsidium suae Maiestati oblatum fuerit et datum, tunc ejus Maiestas fideles suos status Regni Sclavoniae ad prestandum subsidium compellere ne velit, sed hoc ac prius oblatum subsidium ejusdem in locum illius cedere et computare velit; gratiose supplicando Maiestati ejusdem obnixissime, dignetur subsidio hoc ab eisdem fidelibus suis statibus Regni ad pre-

[illegible] gratiose: ab hac autem contributione [illegible] Regni [illegible] Crisiensem jam quasi totaliter deso- [illegible]

[illegible] premissa in hac dieta per eos- [illegible] magis ac citius ad effectum de- [illegible] status Regni, ut in Comitati- [illegible] Dominus Vicebanus et Comes, [illegible] Dominus Comes ejusdem [illegible] prescripta universa in toto, vel [illegible] compellere, et prestare, ac admini- [illegible] Vice Comitibus eorum et Judicibus [illegible] administranda ea, per vadiatio- [illegible] ac extorsiones Birsagiorum [illegible] ac valeant, eisdemque Vice- [illegible] Vice Comitibus et Judicibus [illegible] preceptorie sub sigillo Regni, [illegible] Bani habito, extradare possit et [illegible]

[illegible] est, ut Judicia generalia fiant pro [illegible] proxime venturo hic Zagrabie, et si [illegible] ad festum Sanctae Margarete proxime [illegible] tempore Judicia ipsa celebrari de- [illegible]

[illegible] Status et Ordines Regni, cer- [illegible] necessitatem, periculumque imminens [illegible] in vadis fluminis Koppa pro excubiis equites [illegible] pixides sonum facientes pedites sex, ordine [illegible]

Primo in Vado Brezth residebunt continuo Equites duo, videlicet de Gorÿcza et Janchÿ Okwÿzkÿ, qui ibi invigilare, et si necesse fuerit ad Campum Thuropolya Gaspar scilicet Horwath ad Vokovinam et Selin, et Janchÿ Okwÿzkÿ ad Kravarszkam, inde ad Sanctam Catharinam, et inde ad Brezowiczam in monte eque currendo, famamque, si Thurci venirent omnibus, et ubique denunciare, ac pixides emittere facere debebunt.

Item in Vado Letovanich semper et assidue debebit manere Eques unus, videlicet Mikula seruitor Egregii Joannis

Beryzlÿawÿch, qui dum aliquid certum de Turcarum adventu audiverit, mox ad Kravarzkam, inde ad Vakovinam, et Selin et inde per campum, et ad Brezoviczam currendo, et ubique modo simili pixides emitti facere, ac tam Nobilibus, quam miseris colonis famam denunciare, et clamare debebit.

Item in Kravarszka manebit Eques unus, videlicet Marcus Krisanich servitor viebani, qui audita de Letovanich, vel de Brezthvera fama, mox ad sanctam Catharinam, et inde ad Brezoviczam, et per campum cursitare et famam denunciare, pixidesque emitti facere debeat.

Item in Vado Ztrelychky in Jampnycza manebit Eques unus, videlicet Joannes Voattysich servitor Egregii Gasparis Mernyawchych, qui intellecta vera fama, mox ad Ecclesiam Sancti Martini in Jampnycza constructam, deinde ad Brezoviczam, et campum Thuropolye, ac ubique, tam videlicet apud Ecclesiam in Jampnycza, quam Brezovicza, et aliis locis pixides emitti facere, ac cunctis famam denunciare tenebitur.

Ordo Peditum.

Item in Kravarzka prenotata, super quendam Chordak inter Kravarszkam et Letovanich, manebunt assidue pedites duo, videlicet famulus portarius de Selyn Domini Bani, Bosych vocatus, et Jwan Zopych homo Domini Comitis Zlwny, qui vigilabunt alternative assidue, et dum quid novi de Thurcarum adventu viderint, vel audiverint, mox pixides emittere, et sonum dare, cunctisque quibus poterunt famam denunciare debebunt *(sic)*.

Item apud Ecclesiam Sancte Catharine penes pixidem Mosaar manebunt pedites duo, Thomas sartor et Thomas Trombethassych de Nagh Mlaka, qui ut prescripti facere debebunt.

Item apud Ecclesiam Sancti Martini in Jampnyca manebunt pedites duo, videlicet Martincz de Kussanecz et Benko dyak de Jampnicza, qui ut precedentes facere debebunt.

Item incipient servire tam equites, quam pedites prenotati, primo die mensis Junii proxime venturi, solutionem habebunt a vicebano Regni, qui singulo Equiti hungaricales florenos quatuor, et singulo pediti hungaricales florenos duos et denarios quadraginta, ex pecuniis Regni Anno transacto

ad conservationem excubiarum impositis, priusquam per Egregium Gasparum Mernyavthych exigi ceptum, et tandem eidem Vicebano assignatum, ad singulum mensem dare etsolvere debebit.

Item Commissum est eidem Vicebano per Status Regni, ut ad locum Sanctae Catharinae pro prixide sonifera ibidem conseruanda de pulveribus fontas decem, et ad Ecclesiam Sancti Martini de Jampnycza fontas similiter decem emere, et ad manus peditum loca ad ea locatorum prescriptorum dare teneatur.

Conclusum preterea est, ut ex altera parte Sawe sub montibus scilicet seu Alpibus Medwe, pedites boni, haramye triginta teneri et conservari teneantur, quibus preesse debebit Egregius Thomas Mykulych Judex Nobilium Comitatus Zagrabiensis, eosdemque idem conducere et elligere debebit, et constituere eis decuriones duos, inter quos unus quidem pauco (?) esse debebit, tertius decurio ipsemet Thomas Mykulych erit, quorum quidem haramiarum decem in Prezeka, decem in Rakovecz, et decem circa Arcem Zelyma, et interdum ubi necessitas postulaverit tenere debebunt, qui eodem primo die mensis Junii servire incipient, solutionem habebunt ab eodem Vicebano ex pecuniis Regni ad conservationem zthrasarum anno preterito, ut prefectur, impositarum. Qui quidem Vicebanus prefato Thome Mykulych hungaricales florenos quatuor, dictis vero duobus decurionibus singulo eorum florenos hungaricales tres, residuis autem viginti septem haramiis singulo florenos hungaricales duos et denarios quadraginta, ad singulum mensem solvere tenebitur.

Item in Causa Stephani Gerkowych ut actoris ab una et Petri Kastellanffy in Causam attracti partibus ab alia, per status Regni in eorum Dieta judicatum et deliberatum est. Quod, ex quo idem Stephanus se tamquam Nobilem in hac Dieta per prefatum I., contra libertatem salvi Conductus Cesaree et Regie Maiestatis perturbatum et vituperatum, et consputum esse asseruit, dictus vero I. eundem A. rusticum esse, et suum Jobagyionem fore asseruit, eidemque ad actionem ut Colono suo rustico respondere noluit, propterea idem Stephanus in futura dieta nobilitatem suam compobare debeat, judicium percepturus.

(Egykorú hibás másolata a zágrábi tartományi levéltárban.)

TARTALOM.

I. A pozsonyi országgyülés 1557. júniusban 1

Történeti bevezetés 3

1557. május 7. Királyi meghívólevél 39

» május —. A magyar kamara javaslatai a propositiók tárgyában 40

» június 10. Ferdinánd király előterjesztése a pozsonyi országgyülésen 47

» június —. A pozsonyi országgyülés első felirata 50

» » Királyi válasz az országgyülés első feliratára . . . 55

» » Az országgyülés második felirata 61

» » Királyi válasz a mósodik feliratra 68

» » Az országgyülés harmadik felirata 70

» » Királyi válasz a harmadik feliratra 80

» » Az országgyülés negyedik felirata 97

» » Királyi válasz a negyedik feliratra 111

» július Az országgyülés ötödik felirata 119

» » Királyi válasz az ötödik feliratra 123

» július 3. A pozsonyi országgyülés törvénykönyve . . . 125

II. A pozsonyi országgyülés 1559. január- és februárban . 141

Történeti bevezetés 143

1558. november 21. Királyi meghívólevél 195

» » —. A magyar tanácsosok véleménye az országgyülési előterjesztések tárgyában 196

» november 14. A császári haditanács véleménye az országgyülési előterjesztések tárgyában 200

» deczember 15. Ferdinánd királynak az országgyülés tárgyában Miksához intézet levele. 203

» deczember 22. Miksa válasza 207

» » 27. Ferdinánd királynak az országgyülés tárgyában Miksához intézett levele 208

1559. január 19. Ferdinánd király országgyülési propositiója . . 210

1559. február 1. Az országgyűlés első felirata 217
» » 5. Miksa királynak az országgyűlésben intézett első leirata 240
» február 6. Miksa királynak az országgyűlés tárgyában Ferdinándhoz intézett levele 253
» február —. A pozsonyi országgyűlés második felirata . . 255
» » —. Miksa király második leirata 267
» » —. Az országgyűlés harmadik felirata 272
» » 12. Ferdinánd királynak az országgyűlés tárgyában Miksához intézett levele. 304
» február —. Miksa harmadik leirata 312
» » —. Az országgyűlés negyedik felirata . . . 318
» » —. Miksa királynak a negyedik feliratra élő szóval adott válasza 323
» február —. Az országgyűlés ötödik felirata 324
» » —. Miksa királynak az ötödik feliratra élő szóval adott válasza 327
» február 28. Miksa királynak az országgyűlési végzések tárgyában Ferdinándhoz intézett levele 328
» március 10. Ferdinánd király válasza 333
» » 10. A pozsonyi országgyűlésen alkotott törvényczikkek 344

III. A pozsonyi királyválasztó országgyülés 1563. September—November. 367

Történeti bevezetés 369
1560. október 22. Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre 440
» november —. A magyar tanácsosok véleménye az országgyülésen teendő királyi propositiók tárgyában . . . 441
» deczember 23. Királyi irat, mely az ország rendeit az országgyülés elhalasztása felől értesiti 443
1563. márczius 11. A magyar tanácsosokhoz intézett királyi előterjesztés, az országgyülés és Miksa megkoronáztatása tárgyában 444
» márczius 14. A magyar tanácsosok felterjesztése az országgyülés és a koronázás tárgyában 447
» márczius 16. Királyi válasz a magyar tanácsosok felterjesztésére 451
» márczius 19. A magyar tanácsosok második felterjesztése . 456
» » 23. Királyi válasz a magyar tanácsosok második felterjesztésére 461
» márczius 26. A magyar tanácsosok harmadik felterjesztése 473
» június 17. Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyülésre 480
» július 10. Királyi leirat, mely az ország rendeit az országgyülés elhalasztása felől értesiti 478

1562. június 1—3. Ferdinánd királynak az országgyűlés összehívása tárgyában Miksához intézett irata 481
1563. május 13. A magyar tanacsosok felterjesztése az országgyűlés és a királyválasztás tárgyában 487
» május 16. Miksa királynak ugyanazon tárgyban Ferdinándhoz intézett irata 492
» május 25. Ferdinánd királynak Miksához intézett válaszirata 498
» május 25. Ferdinánd királynak a magyar tanácsosokhoz intézett válaszirata 501
» június 3. Miksa királynak, az országgyűlési meghívólevelek tárgyában atyjához intézett felterjesztése 504
» június 8. Ferdinánd királynak, a királyválasztás tárgyában a magyar tanácsosokhoz intézett leirata 506
» június 6. Királyi meghívólevél a pozsonyi országgyűlésre . 508
» július 31. A pozsonyi kamara felterjesztése az országgyűlési propositiók tárgyában 510
» augusztus 13. A bécsi udvari kamara felterjesztése az országgyűlési propositiók tárgyában 519
» augusztus 18. A pozsonyi kamara második felterjesztése . 524
» szeptember 7. A bécsi udvari kamara második felterjesztése 528
» » 10. Ferdinánd király második országgyűlési propositiója 529
» szeptember —. Ferdinánd királynak a nádorválasztás tárgyában az országgyűléshez intézett leirata 539
» október —. Töredék az országgyűlés által felterjesztett végzésekből 542
» október —. Töredék a főrendek által felterjesztett végzésekből 546
» október —. Töredék a köznemeség által felterjesztett végzésekből 553
» október —. A pozsonyi kamara véleménye némely czikkelyek iráut 556
» október —. A bécsi udvari kamara véleménye 560
» » —. Töredék Ferdinánd királynak az országgyűléshez intézett leiratából 572
» november 13. A pozsonyi országgyűlésen alkotott törvényczikkek 576

IV. Horvát- és tótországi gyülések 1557—1568 . . . 613
Történeti bevezetés 615
I. A zágrábi gyűlés 1557. márczius 7-én 615
II. » » » » május 27-én. 616
III. A varasdi » » november 11-én 617
IV. A zágrábi » 1558. szeptember 1-én 617
V. A » » 1559. május 21-én 617

VI. A zágrábi gyűlés 1559. augusztus 1-én 618
VII. A » » 1560. márczius 4-én 618
VIII. A » » » deczember 19-én 620
IX. Egy 1561-ben tartott gyűlésre vonatkozó adat 620
X. A zágrábi gyűlés 1562. május 11-én 620
XI. Az 1563. deczember 13-ára kihirdetett gyűlés 622
1557. márczius 7. A zágrábi gyűlés végzései 623
1560. márczius 8—10. A zágrábi gyűlés végzései, a királyi biztosok észrevételeivel és a rendek válaszával 633
1562. május 15. A zágrábi gyűlés végzései 653

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica). *I. osztály Okmánytárak*: (Diplomataria). I—XV. XVII—XXV. kötet. 1857—1876. 8-rét. (A XVI. kötet sajtó alatt). Ára az eddig megjelent 24 kötetnek együtt megrendelve 43 frt. Tartalom:

Magyar történelmi okmánytár, a brüsseli országos levéltárból és a burgundi könyvtárból. (1441—1652). Összeszedte s lemásolta Hatvani (Horváth) Mihály. I—IV. kötet. (Monum. Diplom. 1—4. köt.) 1857—59. 89⅝ ív 8 frt.

Magyar történelmi okmánytár, londoni könyv- és levéltárakból 1521—1717. Összeszedte és lemásolta Simonyi Ernő. Egy kötetben. (Monum. Diplom. 5. köt.) 1859. 318 lap. 2 frt.

Árpádkori uj okmánytár. (Codex Diplom. Arpadianus cont.) Fejér Gy. Codex Diplomaticusának folytatása. Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I—XII. kötet. (Monum. Diplom. 6—13. 17. 18. 20. 22. kötet.) 1860—1874. 392 ív 28 frt.

Alvinczi Péter okmánytára. (Diplom. Alvinczianum). Erdély visszacsatolása felett a magyar királylyal és megbizottjaival folytatott alkudozások történetéhez 1685—1688. Közzé tette Szilágyi Sándor. 2 kötetben. (Monum. Diplom. 14. 15. köt.) 1870. I. VI és 421 lap. II. 338 és LVIII lap. 4 frt.

Pázmány Péter levelezése. (Codex Epistol. Petri Pázmány Card). Közzé teszi Frankl Vilmos I. kötet. 1605—1625. (Monum. Diplom. 19. kötet). 1873. XXV és 461 lap 3 frt.

Okmánytár I. Rákóczi György svéd és franczia szövetkezéseinek történetéhez. 1632—1648. Szerkeszté és jegyzetekkel ellátta Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 21. kötet.) 1873. IX és 491 lap. 2 frt.

Okmánytár II. Rákóczi György diplomácziai összeköttetéseihez. (1648—1660.) Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet. (Monum. Diplom. 23. kötet.) 1874. VII és 740 lap. 3 frt.

A két Rákóczi György fejedelem családi levelezése 1632—1660. Szerkeszté Szilágyi Sándor. Egy kötet, két fényvéseti hasonmással. (Monum. Diplom. 24. kötet). 1875. XII és 644 lap. 4 frt.

Oláh Miklós levelezése. Közli Ipolyi Arnold. Egy kötet (Monum. Diplom. 25 kötet.) 1876. XV és 639 lap. 3 frt.

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK. (Monumenta Hungariae Historica.) *II. osztály: Irók.* (Scriptores) I—XIII. XV—XXIII. 1. 2. fele. XXIV—XXIX. és XXXII. kötet. Egy a VIII. kötethez tartozó pótfüzettel. 1857—1876. 8-rét. (A XIV. ajtó alatt.) Ára az eddig megjelent 30 kötetnek együtt megrendelve 54 frt. Tartalom:

Szerémi György, II. Lajos és János királyok házi káplánja emlékirata Magyarország romlásáról. 1484—1543. Közli Wenzel Gusztáv. Egy kötet. (Monum. Script. 1. köt.) 1857. XXXIV és 410 lap. 2 frt.

Verancsics Antal, m. k. Helytartó. Esztergomi Érsek összes munkái. Közli Szalay László (1—7) és Wenzel Gusztáv (8—12) 12 kötet. Név és tárgymutatóval. (Monum. Script. 2—6. 9. 10. 19. 20. 25. 26. 32. kötet.) 1857. 294 iv. 26 frt.

Gr. Illésházy István nádor főljegyzései 1592—1603, és Hidvégi Mikó Ferencz historiája 1594—1613. Bíró Sámuel folytatásával. Közli Kazinczy Gábor. Egy kötet. (Monum. Script. 7. kötet.) 1863. IX és 231 lap. 2 frt.

Rozsnyay Dávid, az utolsó török deák, történeti maradványai. Összeszedte s jegyzetekkel és oklevéltárral kisérve kiadta Szilágyi Sándor. Egy kötetben s egy pótfüzettel. (Monum. Script. 8. kötet.) 1867. 544 lap. 2 frt.

Altorjai B. Apor Péter munkái. Közli Kazinczy Gábor, Egy kötetben. (Monum. Script. 11. kötet.) 1863. X és 484 lap. 2 frt.

Brutus János Mihály, m. kir. történetiró magyar historiája. 1490—1562. A m. k. egyetemi könyvtár eredeti kéziratából a szerző életével közli Toldy Ferencz. I. II. III. kötet. (Monum. Script. 12. 13. 14. kötet.) 1863—1867. I. CIX és 461 lap. II. IX és 495 lap. III VIII és 474 lap. Ára 7 frt.

Ghymesi Forgách Ferencz, nagyváradi püspök, magyar historiája 1540—1572. Forgách Simon és Istvánfi Miklós jegyzéseikkel együtt. A herczeg Eszterházy-féle kéziratból közli Majer Fidel. Bevezette Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 16. kötet.) 1866. LXXXVIII és 559. lap. 3 frt.

Baronyai Decsi János magyar historiája 1592—1598. A szerző életével. Közli Toldy Ferencz. Egy kötet. (Monum. Script. 17. kötet.) 1866. LXXX és 328 lap. 2 frt.

Késmárki Thököly Imre naplója 1676—1678 évekről. Közli Torma Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 18 kötet.) 1866. XII és 199 lap. 1 frt 20 kr.

Késmárki Thököly Imre naplója 1693—1694. évekből. Az eredeti kéziratból közli Nagy Iván. Egy kötet. (Monum. Script. 15 kötet.) 1866. VIII és 701 lap. 3 frt.

Késmárki Thököly Imre naplói, leveleskönyvei és egyéb emlékezetes irásai két kötetben. Közli Thaly Kálmán. I. kötet 2 részben: K. Thököly J. és némely több hivéinek (Dobai Zs., Sándor G., Bay M., Almásy J.-nak) naplói és emlékezetes irásai. 1686—1705. II. kötet: Leveles könyvei és egyéb emlékezetes irásai. (Monum. Script. 23. kötet két részben, 24. kötet.) 1868—1873. I. XXXII és 784 lap. II. XVI és 707 lap. 7 frt.

Kritobúlosz: II. Mehemet élete. A magyar tudományos Akadémia történeti bizottsága által kiadott görög szöveget ugyannak megbizásából fordította Szabó Károly. Egy kötet. (Monum. Script. 22. kötet.) 1875. X és 275 lap. 2 frt.

Történelmi naplók. 1663—1719. Ottlyk György önéletleirása. — Bártfai követek naplója az önodi gyülésről. — Gr. Teleki Mihály és Pápai János Nándor-Fejérvári követségének diariuma. — Ifj. Tsétsi János havi krónikája. — Bivolinyi István töredék-naplója. — Ritter György János sopronyi emlékirata. Egy kötet. (Monum. Script. 27. kötet.) 1875. XXXII és 607 lap. 4 frt.

Szamosközi István fennmaradt történeti munkái. Közli Szilágyi Sándor. Három kötetben. (Monum. Script. 21. 28. 29. kötet. 1877. Sajtó alatt.)

HARMADIK OSZTÁLY: ORSZÁGGYÜLÉSEK.

MAGYAR ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK, történeti bevezetésekkel, Fraknói Vilmostól. Első kötet: 1526—1536. Budapest, 1874. XXXII és 590 lap. 5 frt. — *Monum. Comitialia. I kötet.* — Második kötet: 1537—1545. Budapest, 1875. 588 lap. 5 frt *Monum. Comitialia. II. kötet.* — Harmadik kötet: 1546—1556. Budapest, 1876. 617 lap. — *Monum. Comitialia III. kot.* Ára 3 frt. — Negyedik kötet. 1557—1563. Budapest, 1877. 670 lap. Ára 3 frt.

ERDÉLYI ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK történeti bevezetésekkel Szilágyi Sándortól. I. kötet. 1540—1556. XVI és 596 l. Ára 3 frt Második kötet. 1556—1576. 584 l. Budapest 1877. Ára 3 frt.

NEGYEDIK OSZTÁLY: DIPLOMACZIA.

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK, az Anjou-korból, szerk. Wenzel Gusztav. Első kötet: 1268—1341. Budapest. 1874. XXX és 423 lap. 3 frt 15 kr. — Második kötet: 1341—1370. Budapest, 1875. XXX és 687 lap. 5 frt. Harmadik kötet: 1371—1426 Budapest, 1876. XXVIII és 771 l. 4 frt. *Monum. Acta Extera I., II., III. kötet.*

MAGYAR DIPLOMACZIAI EMLÉKEK Mátyás király korából. Szerkesztik Nagy Iván és b. Nyáry Albert. Első kötet 1458—1465 Budapest, 1876. XXIII és 390 lap. Ára 2 frt. Második kötet 1466—148 . Budapest 1877. 448 l. Ára 2 frt.

☛ **Mind a négy osztályból eddig megjelent 62 kötet együtt megrendelve, 240 frt helyett 100 frtért kapható.**

KNAUZ NÁNDOR: Kortan, hazai történelmünkhöz alkalmazva. Jutalmazott pályamű. Budapest 1877. 75 iv. 4 frt.

Budapest, 1877. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

SEP 14 1927